

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი

პროგრამა „ლოგოსი“

პუბლიკაციები და ღონისძიებები კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა
და ნეოგრეცისტიკის სფეროში

Otar Gabunia

**MESOPOTAMIAN
DELUGE MYTH**

Tbilisi
2019

ოთარ გაბუნია

**მუამდინარული
ნარკვენის მითი**

თბილისი
2019

რედაქტორი: ჯემალ შარაშენიძე

რეცენზენტი: ნინო სამსონია
ლევან გორდეზიანი

დაკაბადონება: ალექსანდრე ჯიქურიძე

გარეკანზე: მაია ბოჭორიშვილის ნახატი

© ოთარ გაბუნია, 2019

© პროგრამა „ლოგოსი“, 2019

ISBN 978-9941-468-74-2

ედღვნება მიხაკო წერეთლის ნათელ ხსოვნას

წინათქმა.....	9
აბრევიატურები	10
1. შესავალი	13
1.1 შუამდინარული ლიტერატურა და ბიბლიური პარალელები.....	13
1.2. წერილობითი წყაროები.....	23
1.2.1 ტრანსლიტერაციის სიმბოლოები	25
1.2.2 დეტერმინატივები	26
1.2.3 ნაკლულოვნებათა სიმბოლოები	27
2. წარღვნის მითის შუამდინარული წყაროები. თარგმანი და ისტორიულ- ფილოლოგიური კომენტარები.....	28
2.1 შუმერის მეფეთა სია	28
2.1.1. ტრანსლიტერაცია და თარგმანი.....	30
2.1.2. კომენტარები	33
2.2 ზიუსუდრას მითი.....	34
2.2.1 ტრანსლიტერაცია და თარგმანი.....	38
2.2.2 კომენტარები	46
2.3 ათრახასისის მითი	52
2.3.1 ტრანსლიტერაცია და თარგმანი.....	56
2.3.2 კომენტარები	86
2.4 უთნაფიშთის მითი	92
2.4.1 ტრანსლიტერაცია და თარგმანი.....	93
2.4.2 კომენტარები	108
2.5 ქისისუთროსის მითი.....	116
2.5.1 ტექსტი და ტრანსკრიფცია	119
2.5.2 თარგმანი - სინკელოსი & ევსებიოსი.....	122
3. წყაროთა დამატებით გამოკვლევები, ტექსტობრივი ანალიზი და მათი მიმართება ძველ აღთქმასთან	124
3.1. შუმერის მეფეთა სია	124
3.1.1 შესავალი	124
3.1.2 შედარებითი ანალიზი ბიბლიასთან მიმართებით - კავშირი შუმერის მეფეთა სიასა და დაბადების 5 და 11 თავებს შორის	127
3.1.3 შუმერის მეფეთა სიის კომპოზიციური ერთიანობის საკითხი	132
3.1.4 დასკვნა	139
3.2 ზიუსუდრას მითის ირგვლივ.....	141
3.2.1 ერიდუს გენეზისი	141
3.2.2 “რჩეული” და მისი სტატუსი.....	146

3.2.3 ელინისტურ ლიტერატურაში დაცული წარღვნის გადმოცემა.....	151
3.2.4 შურუფაქი	153
3.2.5 დათარიღება	155
3.2.6 დამატება: N3514	156
3.3 Rigma u Hubmru ანუ წარღვნის მიზეზის შესახებ	159
3.4 ბეროსოსი და “ბაბილონიაკა”	169
4. ბიბლიური წარღვნის მითი	177
4.1 ბიბლიური წარღვნის ნარატივი (დაბ.6-8; J და P წყაროები)	177
4.2 შესავალი (P, J, E, D წყაროები)	182
4.3 ბიბლიური წარღვნის მითის შუამდინარული ფესვები	185
4.3.1 სარკმლის საკითხი	187
4.3.2 ფრინველთა საკითხი	191
4.4 დასკვნა	193
5. კომპარატივისტიკა	194
5.1 სქემა და კომენტარები	194
6. კიდობნის ადგილმდებარეობისთვის	211
6.1 შესავალი	211
6.2 ტერმინ ურარტუს შინაარსის დაზუსტება, მისი მნიშვნელობა და გვიანდელი ებრაულ-ელინური ფორმები	212
6.2.1 ურარტუ	213
6.2.2 “არარატი”-ურარტუს ბიბლიური ფორმა	216
6.3 სომხური ნარატივი და სიმართლის დადგენის მცდელობა	218
6.3.1 მთა არარატი	218
6.3.2 ნახჩევანის ტრადიცია	220
6.4 კიდობნის ადგილმდებარეობა შუამდინარული ლურსმული წყაროების მიხედვით	226
6.4.1 ბეროსოსი - კორდუნე/გორდინე	226
6.4.2 ნიგირ-ნიმუშის საკითხი	228
6.5 დასკვნა	230
6.6 დანართი - რუკა	232
7. დასკვნა	233
8. გამოყენებული ლიტერატურის ბიბლიოგრაფიული ნუსხა	237
9. დანართები	251
9.1 შუმერულ-ქართული და აქადურ-ქართული ლექსიკონები	251
9.2 ძველბერძნულ-ქართული ლექსიკონი	304

9.2.1 სინკელოსი.....	304
9.2.2 ევსებოსი	304
9.2.3 ნაწილაკები, არტიკლები.....	322
9.3 შუამდინარულ წყაროთა ამსახველი ლურსმული ფირფიტები (ფოტომასალა და ავტოგრაფიები).....	325

წინათქმა

წინამდებარე ნაშრომი, ლურსმულ წყაროებზე დაყრდნობით, შეისწავლის შუმერულ და აქადურ (ასურულ-ბაბილონურ) წარღვნის მითებს. ნაშრომში წარმოდგენილია ამ მითის შემცველი ყველა ტექსტისა თუ პასაჟის სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი. კორპუსი აღჭურვილია ფილოლოგიურ-ისტორიული კომენტარებითა და შესაბამისი ლექსიკონებით.

კვლევა სამ მთავარ ნაწილადაა გაშლილი. პირველ ნაწილში შუამდინარული მითებია დამუშავებული, მეორე ნაწილი ბიბლიურ ტექსტს შეისწავლის, ხოლო მესამე ნაწილში შედარებითი ანალიზის ფონზე გაშუქებულია ზემოხსენებულ მითთა ურთიერთმიმართების საკითხი.

წინამდებარე გამოკვლევა წარმოადგენს ჩემი სამაგისტრო ნაშრომის ოდნავ გადამუშავებულ ვერსიას (ბიბლიური წარღვნის მითის შუამდინარული წყაროები., თსუ 2018), რომლის განმავლობაშიც გაწეული დახმარებისთვის დიდ მადლობას ეუხდი ჩემს მასწავლებლებს.

ვიმედოვნებ, ნაშრომი საინტერესო იქნება მკითხველისთვის.

აბრევიატურები

<i>AcAntHung</i>	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
<i>AHW</i>	W. von Soden, Akkadisches Handwörterbuch (Wiesbaden 1959 - 1981)
<i>AKA</i>	L. W. King, The Annals of the Kings of Assyria, I (London 1902)
<i>Akk</i>	Akkadian
<i>AKL</i>	Grayson, Assyrische Königsliste, RLA 6, 101-16.
<i>ANET</i>	J. B. Prichard, Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament (Princeton 1950 ¹ ; 1955 ² ; 1969 ³)
<i>AOAT</i>	(aka AOATS): Alter Orient und Altes Testament (Kevelaer/Neukirchen-Vluyn 1969 ff.); S = Sonderreihe (1971 ff.)
<i>ArOr</i>	Archiv Orientalni (Prague)
<i>Atra-hasis</i>	W.G. Lambert and A.R. Millard, Atra-hasis: the Babylonian Story of the Flood; with the Sumerian Flood Story by M. Civil
<i>BASOR</i>	Bulletin of the American Schools of Oriental Research (New Haven 1919 ff.)
<i>CAD</i>	The Assyrian Dictionary of the University of Chicago (Chicago 1956 ff.)
<i>CAH</i>	The Cambridge Ancient History (Cambridge, England 1970 ff.3)
<i>CDA</i>	Concise Dictionary of Akkadian
<i>D (Deuteronomist Source)</i>	მეორე რჯულის წყარო
<i>E (Elohlist Source)</i>	ელოჰისტური წყარო
<i>ETCSL</i>	Electronic Text Corpus of Sumerian Literature < http://etcsl.orinst.ox.ac.uk > (Oxford)
<i>FGrH</i>	Die Fragmente der griechischen Historiker
<i>Flood Story</i>	lit. comp.; M. Civil, in W.G. Lambert and A.R. Millard, Atra-hasis: The Babylonian Story of the Flood, 138ff.
<i>J (Jahwist Source)</i>	იაჰვისტური წყარო
<i>JANES</i>	Journal of the Ancient Near Eastern Society (of Columbia University) (New York 1968/69 ff.)
<i>JAOS</i>	Journal of the American Oriental Society
<i>JCS</i>	Journal of Cuneiform Studies (New Haven . . . Baltimore 1947 ff.)
<i>JNES</i>	Journal of Near Eastern Studies (Chicago 1942 ff.)
<i>JSOR</i>	Journal of the Society of Oriental Research
<i>KAH</i>	Keilschrifttexte aus Assur historischen Inhalts (I: L. Messerschmidt, WVD OG 16, 1911; II: O. Schroeder, WVD OG 37, 1922)
<i>Klio</i>	Klio. Beiträge zur Alten Geschichte (Leipzig/Berlin 1906-1943)
<i>MEA</i>	R. Labat, Manuel d'épigraphie akkadienne (6th ed. Paris 1988)
<i>OAkk</i>	Old Akkadian period / ძველაკადური პერიოდი
<i>OB</i>	Old Babylonian period / ძველბაბილონური პერიოდი

<i>obv</i>	obverse
<i>OECT</i>	Oxford Editions of Cuneiform Texts (Oxford 1923 ff.)
<i>OIP</i>	Oriental Institute Publications (Chicago 1924 ff.)
<i>P (Priestly Source)</i>	სამღვდელმსახურო წყარო
<i>PBS</i>	University of Pennsylvania, Publications of the Babylonian Section (Philadelphia 1911 ff.)
<i>PSD</i>	The Sumerian Dictionary of the University Museum of the University of Pennsylvania (Philadelphia 1984 ff.)
<i>RA</i>	Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale (Paris 1886 ff.)
<i>RGTC</i>	Répertoire géographique des textes cunéiformes (= TAVO Beihefte Reihe B Nr.7 1974 ff.)
<i>RIA</i>	Reallexikon der Assyriologie (und Vorderasiatischen Archäologie) (Berlin 1928 ff.)
<i>RLA</i>	Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie
<i>RS</i>	Museum siglum of the Louvre and Damascus (Ras Shamra)
<i>SAHG</i>	A. Falkenstein W. von Soden, Sumerische und akkadische Hymnen und Gebete (Zurich/Stuttgart 1953)
<i>SFS</i>	V. Scheil, Une saison de fouilles à Sippar, 1 (1902)
<i>SKL</i>	lit. comp.; <i>Sumerian King List</i> ; Th. Jacobsen, AS 11
<i>Sum.</i>	Sumerian
<i>UET</i>	Ur Excavations. Texts (London 1928 ff.)
<i>WM</i>	(aka WBMyth.) : Wörterbuch der Mythologie, I. Abt.: Die alten Kulturvölker (Stuttgart 1962- 1965 ff.)
<i>ZA</i>	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete , (from 1939) und Vorderasiatische Archäologie (Leipzig ... Berlin 1886 ff.); s. UAVA

1.1 შუამდინარული ლიტერატურა და ბიბლიური პარალელები

1872 წლის 3 დეკემბერს, “ბიბლიური არქეოლოგიის საზოგადოების” წინაშე სიტყვით გამოვიდა ახალგაზრდა ასირიოლოგი,¹ ამ დღეს, ჯორჯ სმიტის წყალობით, საზოგადოება პირველად გაეცნო რეალურ, წერილობით დოკუმენტს (გილგამეშის ეპოსი, XI დაფა), რომელიც ადასტურებდა წარღვნის მითის სხვა, არაბიბლიური ვერსიის არსებობას. ასე დაიწყო კვლევა იმ მიმართებებისა, რომელიც შუამდინარულ და ბიბლიურ ნარატივებს შორის არსებობს. გილგამეშის XI დაფის აღმოჩენის შემდეგ მზის შუქზე სხვა მრავალი საინტერესო ფირფიტა გამოჩნდა და კვლევის კუთხითაც ახალი ნაბიჯები გადაიდგა. თუმცა, დღესაც კი, როცა უამრავი დიდი მეცნიერის შრომით შესწავლილი და თარგმნილია მრავალი შუამდინარული ლიტერატურული დოკუმენტი და დამუშავებულია ბიბლიის ტექსტები, კვლავაც არაერთი მნიშვნელოვანი კითხვა რჩება უპასუხოდ. აღმოჩენილი ლურსმული ფირფიტების შესწავლამ არათუ ამოწურა საგანი, არამედ ახალი კარი შეაღო ძველდამოსავლურ სამყაროში და ის ინტერესი ამოუცნობისადმი, რომელიც ჯორჯ სმიტმა გააღვივა, დღესაც დუდილის ტემპერატურაშია და ჩვენს ნაშრომსაც უდევს საფუძვლად.

სანამ უშუალოდ ბიბლიურ პარალელებზე გადავალთ,² ურიგო არ იქნება თვალი გადავაგვლოთ საწყისებს, კერძოდ შუმერულ წერილობით წყაროებს. შუმერებმა თავიანთი ლიტერატურული ძეგლების წერა სავარაუდოდ ძვ.წ. მესამე ათასწლეულის გარიჟრაჟზე დაიწყეს. თუმცაღა ჩვენამდე მოღწეული ორი უძველესი ლიტერატურული დოკუმენტი, “ჰიმნი მიძღვნილი ქეშის ტაძრის მშენებლობისადმი” (ასევე ცნობილია ქალღვთაება ნინხურსაგის/ნინთუდის ჰიმნად) და “შურუფაქის დარიგებები,” დაახლოებით ძვ.წ. 2600-2500 წლით თარიღდება.³ მესამე ათასწლეულის

¹ ჯორჯ სმიტი არის პირველი ასირიოლოგი, რომელსაც ოფიციალურად ეძლეოდა ანაზღაურება, როგორც ასირიოლოგს (ბრიტანეთის მუზეუმის მიერ).

² იხ. Kramer S.N. “Sumerian Literature and the Bible”. An-alecta Biblica Vol III: Oriens Antiquus. Pontificio Istitute Biblio. Roma. 1959

³ შუმერული ქალაქი ქეშის ადგილმდებარეობა იდენტიფიცირებული არაა. მას აიგივებენ ქალაქ ქიშთან, თუმცა ეს მოსაზრება მეცნიერებაში დავის საგანია. იხ. Biggs, Robert D. “The Abū Šalābīkh Tablets. A Preliminary Survey.” Journal of Cuneiform Studies 20, no. 2 (1966): გვ. 74 შენ.12; ასევე ამავე ავტორის Biggs, R. D. An Archaic Sumerian Version of the Kesh Temple Hymn from Tell Abū Šalābīkh, ZA 61 (1971) გვ. 193-207; “შურუფაქის დარიგებებს” ქვემოთ ჩვენც შევხებით. ნაწარმოების სიღმისეულ ანალიზი იხ. Alster B., Wisdom of Ancient Sumer, CDL Press, Maryland, გვ.31-220

მიწერულს ზენიტს აღწევს შუმერული ლიტერატურული განვითარების დონე. შუმერში არსებობს სპეციალური საგანმანათლებლო-აკადემიური ცენტრი, "სამწერლო სახლი" რაც წყაროებში მოიხსენიება, როგორც "ედუბა" (E₂-DUB-ba-a).⁴ II ათასწლეულის მიჯნაზე ჩვენ ვხედავთ ინსტიტუციურ დონეზე აყვანილ საგანმანათლებლო კერებს შუმერულ ქალაქებში. პოლიტიკური თვალსაზრისით, ძვ.წ. XXIV საუკუნიდან, რეგიონში შეინიშნება დიდი სოციალ-პოლიტიკური ცვლილებები. სემიტური წარმოშობის ხალხი, რომელსაც ჩვენ აქადელთა სახელით ვიცნობთ, რეგიონში ჯერ კიდევ III ათასწლეულის პირველ ნახევარში ცხოვრობდა,⁵ თუმცა მისი პოლიტიკური დომინაცია ძვ.წ. XXIV საუკუნიდან იწყება.⁶ ცვლილება იმდენად ფართომასშტაბიანი იყო, რომ თანდათანობით, შუმერული სალაპარაკო ენა თავად შუმერშივე ჩანაცვლდა აქადურით. მიუხედავად ამისა, შუმერული ლიტერატურული მოღვაწეობა არ შენელებულა.⁷ უფრო მეტიც, აქადელთა დომინაციის პერიოდში არათუ არ გაუქმებულა "ედუბა," არამედ უაღრესი ნაყოფიერებითაც კი განაგრძო მოღვაწეობა, რაც გამოიხატებოდა ადრეული დოკუმენტების შესწავლაში, გადანერასა და რედაქტირებაში. სემიტთა მმართველობის პერიოდშიც კი შუმერულ ენაზე იქმნებოდა ახალი ნაწარმოებები, რომელთაც როგორც ფორმით, ისე ენობრივ-იდეურთი თვალსაზრისით, მრავალი საერთო ჰქონდათ ადრეულ მწერლობასთან. მსგავსად საბერძნეთის დამპყრობელი რომაელებისა, რომლებიც კულტურული თვალსაზრისით, პოლიტიკურად დამორჩილებული ქვეყნის გავლენის ქვეშ აღმოჩნდნენ, ისე აქადელებიც მოექცნენ უფრო მაღლა მდგომი, შუმერული კულტურის გავლენის ქვეშ. ამ ზენოლამ თავისი ასახვა ჰპოვა როგორც ლინგვისტიკაში, ისე ზოგადად აქადური მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში.

დავუბრუნდეთ შუმერულ სიტყვაკაზმულ მწერლობას. "შუმერული ბელეტრისტიკა" გვთავაზობს (მოკლე ჩამონათვალი) მითოსურ, ეპიკურ, პიმნოგრაფიულ, საგოდებელ, ისტორიოგრაფიულ და დიდაქტიკურ ლიტერატურულ ძეგლებს. აღსანიშნავია, რომ უმრავლესობა შუმერული

⁴ სამწერლო სახლებში მოსწავლეები ეუფლებოდნენ ლურსმულ მწერლობას, რაც განსაკუთრებულ სირთულეებთან იყო დაკავშირებული. მკითხველს ვთავაზობთ გაეცნოს შუამდინარულ ლიტერატურულ დოკუმენტს – "სკოლის წესები," რომელიც საინტერესოდ მოგვითხრობს სამწერლო სახლში რიგითი მოსწავლის რუტინული ყოველდღიურობის შესახებ, იხ. Gadotti A, and Kleinerman A., "The Rules of the School." *Journal of the American Oriental Society* 137, no. 1 (2017): 89-116.

⁵ იხ. Westenholz, Joan Goodnick. "The Old Akkadian Presence in Nineveh: Fact or Fiction." *Iraq* 66 (2004): 7-18.

⁶ იხ. Kramer, S. N, *The Sumerians*, University of Chicago Press, (1971): 55

⁷ იხ. Kramer, S. N, *History Begins at Sumer*, University of Pennsylvania Press, (1988): 107

ლიტერატურული ნაშრომებისა შესრულებლია პოეტური ფორმით. შუმერი მწერალი იყენებს ისეთ პოეტურ ხერხებს, როგორიცაა პარალელიზმი, მეტაფორა, შედარება. ასევე გამოიყენება ქორალური მისამღერი ელემენტებიც.

თანამედროვე მკითხველისთვის შუმერული მხატვრული აზროვნება როდია ყოველთვის გასაგები. ხშირად იკარგება სიუჟეტის ერთიანობის შეგრძნება. ნარატივი თითქოს მიიღტვის გაფანტულობისა და მონოტონურობისაკენ, ნაკლებად იგრძნობა საკითხის სიმწვავე. რჩება შთაბეჭდილება, რომ შუმერ მწერლებს აკლდათ კულმინაციურობის განცდა. ემოციურობის თვალსაზრსით, ნარატივის დასასრული ისეთივე ნულოვანი მუხტის მატარებელია, როგორც დასაწყისი და საერთოდ სიუჟეტის მსვლელობისას არ აღინიშნება ემოციური ტონის მაჟორულ-მინორული ცვლებადობა. ასევე დეფიციტია პერსონიფიკაციისა და ფსიქოლოგიური ხასიათების გამოკვეთის კუთხითაც. შუმერული ლიტერატურის ამგვარი აღქმა, როგორც ვთქვით, ნიშანდობლივია თანამედროვე მკითხველისათვის. დღევანდელი გადმოსახედიდან რთულია ოთხი ათასწლოვანი ტექსტების ჭეშმარიტი შინაგანი იმპულსების დაჭერა, თუმცა ვფიქრობთ, მათი ისტორიულ-ფილოლოგიური ანალიზი ამის საშუალებას მეტ-ნაკლებად მოგვცემს.

შუმერულ ლიტერატურაში ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული ადგილი ჰიმნოგრაფიას ეთმობა. საშუალოდ, ნარატივის ძირითადი მოცულობა 50-400 სტრიქონს შორის მერყეობს. აღნიშნული ჟანრი განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა, რაზეც მეტყველებს ის ფაქტი, რომ ჯერ კიდევ შუმერ-აქადელ ავტორთა მიერ ჰიმნოგრაფია დაყოფილ იქნა სხვადასხვა კატეგორიებად.⁸ ჰიმნის საგანი ბევრი რამ შეიძლება იყოს, მაგ., „ჰიმნი ჰარმონიისა“, „ჰიმნი გმირობაზე“, „მწყემსობის ჰიმნი“ და სხვა.

საყურადღებოა ასევე ე.წ. „საგოდებელი ტექსტები“. ზოგ მათგანში ისმის გოდება დანგრეული ქალაქების შესახებ, ზოგში კი ავტორი მისტიკურის ღვთაებათა სიკვდილს, დაცემას (მაგ. ღვთაება დუმუზის სიკვდილს).

ე.წ. „ისტორიოგრაფიული ლიტერატურა“ გამორჩეულია შუმერულ მწერლობაში. ამგვარი ტექსტები მოგვითხრობენ მნიშვნელოვან ისტორიულ ფაქტებზე. მაგალითად „აგადის წყევლა“,⁹ რომელიც კარგად შემონახული იშვიათი დოკუმენტია. იგი მოგვითხრობს ბარბაროსი გუთიების მიერ ქალაქ აქადის განადგურებაზე. ქვემოთ, ჩვენ ყურადღე-

⁸ იხ. Black, J, *The Literature of Ancient Sumer* (Oxford University Press, 2006):245-274

⁹ ტექსტის კრიტიკული გამოცემა იხ. Cooper, Jerrold S., *The Curse of Agade*, The John Hopkins University Press: Baltimore/London, 1983.

ბას დავუთმობთ “შუმერის მეფეთა სიას”, რომელიც გარკვეულწილად ისტორიოგრაფიულ ჟანრს მიეკუთვნება.

უნდა აღინიშნოს შუმერული “სიბრძნის ლიტერატურა”, რომელიც აერთიანებს „საპაექრო“ პოემებს, დიდტანიან და მცირეტანიან პოეტურ ჩანაწერებს, ხშირად წესებისა და ანდაზური თქმების სახით. ამგვარ ნაწარმოებებს ახასიათებთ სიუჟეტის მითოლოგიური შესავლით გახსნა, რომელიც, როგორც წესი, მოგვითხრობს სამყაროს შესაქმნის შესახებ. ამასთან ერთად, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მოგვეპოვება არაერთი შეგონებით-დამრიგებლური ხასიათის ტექსტი, მაგალითად როგორიცაა „შურუფაქის დარიგებანი“.¹⁰

აღნიშნული მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია, თუმცა აქედანაც აშკარაა, თუ რა მდიდარია შუმერული ლიტერატურა. დიდი იყო მისი გავლენა არა მხოლოდ აქადელებზე, არამედ იმდროინდელი ახლო აღმოსავლეთის სხვა ხალხებზეც. ს. კრამერის შენიშვნით უძველესი ხალხები, როგორებიცაა აქადელები, ასურელები, ბაბილონელები, ხურიტები, ხეთები, ელამელები და ქანანელები, საკუთარი ჩანაწერების გასაკეთებლად იძულებულნი იყვნენ ესესხათ შუმერული დამწერლობა. ამ მიზნისთვის შუმერულ აკადემიებში (e-dubba) ჩადიოდნენ და ეუფლებოდნენ შუმერულ მწერლობას. შესაძლოა სწორედ შუმერული კერები იყო ძირითადი განათლების წყარო მეზობელი ხალხებისთვის.¹¹ აღსანიშნავია, რომ ძველი აღმოსავლეთის მკვიდრნი, ცხოვრების წესიდან გამომდინარე, გამუდმებით მოგზაურობდნენ შუამდინარეთში და პირიქით, მაგ. შუმერები და აქადელები ურარტუს მთიანეთშიც კი ადიოდნენ ხე-ტყისა და საშენი მასალისათვის. ამ ყველაფერმა კი ხელი შეუწყო შუმერული კულტურისა და ლიტერატურის გავრცელებას, რომელიც იმთავითვე არ იყო ეგვიპტური იზოლაციონისტური ხასიათის მატარებელი. შესაბამისად, შუმერული კოსმოლოგიური, ეთიკური და ზოგადი მსოფლმხედველობრივი შეხედულებებით, მეტად თუ ნაკლებად, გაიჟლინთა იმდროინდელი ახლო აღმოსავლეთის ხალხთა ცნობიერება. ბუნებრივია ეს შეეხო ლიტერატურულ ნორმებს, ფორმებსა და გემოვნებასაც. ამ კუთხით, არც პალესტინა, ბიბლიური აზროვნების აკვანი, წარმოადგენდა გამონაკლისს. რამდენადაც ცნობილია, უძველესი ბიბლიური წერილობითი წყაროები ჩანერილია დაახ. არაუადრეს ძვ.წ. 1000 წ. პერიოდისთვის,¹²

¹⁰ Kramer, S. N. "Sumerian Wisdom Literature: A Preliminary Survey." *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, no. 122 (1951): 28-31; ასევე. იხ. Alster B., *op.cit. ibidem*

¹¹ Kramer S.N. "Sumerian Literature and the Bible". *An-alecta Biblica Vol III: Orients Antiquus. Pontificio Istituto Biblio. Roma.* (1959):189-190

¹² თუმცა ეს დათარიღებაც ხშირი დავის საგანია. ბიბლიის თავში ჩვენ მივუბრუნდებით ამ საკითხს.

მაშინ, როცა ძვ.წ. 2000 წლისათვის შუმერული ლიტერატურის თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ძეგლი უკვე დაწერილი იყო. ს. კრამერისათვის უდაოა ის ფაქტი, რომ ახლო აღმოსავლეთში ხალხმა სწორედ შუმერულიდან გადაიღო სამწერლო ტრადიციები და შესაბამისად ლიტერატურული სისხლი. საფიქრებელია, შუმერული გავლენა ბიბლიაზე შეიჭრა არა მხოლოდ უშუალოდ შუმერული პირველწყაროებიდან, არამედ სხვა ხალხთა, ქანაანელების, ხურიტების, ხეთების და აქადელების ლიტერატურიდანაც. აქადური ენა, ახლო აღმოსავლეთში, ძვ.წ. II ათასწლეულში წარმოადგენდა ერთგვარ *lingua franca*-ს, მათ შორის პალესტინაშიც. ებრაელი მწერალი, ბუნებრივია, კარგად იცნობდა აქადურ ლიტერატურას, რომლის უმნიშვნელოვანეს ძეგლებშიც რთული არაა შევნიშნოთ საუკუნეების წინანდელი შუმერული პროტოტიპების კვალი. მაშ გავყვეთ მსჯელობის ამ ხაზს: აბრაამი, ებრაელთა მამამთავარი, დაიბადა დაახლოებით ძვ.წ. 1700 წელს ქალაქ ურში (ქალდეა 𒌦𒍪𒍪 Kasdiy) და მისი ცხოვრების ადრეული წლები სწორედ იქ გაატარა. რამდენადაც ისტორიულ-არქეოლოგიური მონაცემებით დასტურდება, ური შუმერული ცივილიზაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ქალაქი იყო. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტი, რომ სხვადასხვა პერიოდში სამჯერ, ური გვევლინება შუმერის დედაქალაქად. 1922-34 წლებში ბრიტანულ-ამერიკულმა ერთობლივმა გათხრებმა ქალაქ ურში დაადასტურა კულტურის მაღალი განვითარების კერის არსებობა.¹³ ურში გათხრილი “ედუბას” შენობიდან მრავალი შუმერული ლიტერატურული დოკუმენტი ამოიღეს. ს. კრამერის ვარაუდით, თუკი ბიბლიური ცნობა ჭეშმარიტია, აბრაამსა და მის წინაპრებს უნდა ჰქონოდათ შეხება აქადემიურ ცენტრთან ურში და შესაბამისად შუმერულ ლიტერატურასთან. აქედან გამომდინარე კრამერი არ გამორიცხავს, რომ აბრაამის ოჯახმა პალესტინაში ჩაიტანა შუმერული ცოდნა, სადაც თანდათანობით იგი გახდა ადგილობრივი ტრადიციის ნაწილი. ბიბლიის ავტორებს შესაძლოა ამ გზითაც მიეღოთ ზოგადი წარმოდგენები შუამდინარულ ლიტერატურაზე. ჩვენი აზრით, ამ კუთხით, არანაკლებ საინტერესოა ბაბილონის გადასახლება ძვ.წ. 597-538 წლებში. მეცნიერული თვალსაზრისით, ბიბლიის ტექსტებში ასურული კვალის დამტკიცებისათვის ბევრად უფრო მეტი ხელჩასაჭიდი მასალა მოგვეპოვება, ვიდრე უშუალოდ შუმერული წყაროების კვალის პოვნისათვის. თუმცა, თავის მხრივ, შესაძლოა ვისაუბროთ იმ შუმერულ

¹³ იხ. Leonard Wolley., *UR Excavations vol.II, The British museum and University museum Philadelphia. GB., 1934.* ქალაქი ურის ბიბლიურ ქალდეასთან 𒌦𒍪𒍪 (Kasdiy) დაკავშირება დღესაც დავის საგანია. იხ. Saggs, H. W. F. “Ur of the Chaldees. A Problem of Identification.” *Iraq* 22 (1960): 200-09.

კვალზე, რომელიც ბაბილონურ-ასურული მწერლობის გავლით აისახა ბიბლიურ წერილობით წყაროებში.

ძვ.წ. 598-597 წელს, როდესაც ნაბუქოდონოსორმა დაიწყო ებრაელთა გადასახლება, მან ორ ეტაპად ძვ.წ. 597 და 586 წელს წაიყვანა ყველაზე მნიშვნელოვანი ფენა მოსახლეობისა: რელიგიური კასტა, ხელოსნები, ვაჭრები და სხვა პროფესიის მქონე პირები – საზოგადოება, რომელსაც გარკვეული განათლება გააჩნდა.¹⁴ მართალია საერთო ჯამში დაახლოებით 20,000 კაცამდე გადასახლა ბაბილონში, მაგრამ ეს არ მოიცავდა მთელ ებრაელ ერს. ის ხალხი, უმრავლესობა, რომლებიც უბრალო მიწის მუშაკნი იყვნენ (am-hares) დარჩნენ იუდეაში (იუდეა ამ დროისთვის აღარ წარმოადგენდა დამოუკიდებელ სამეფოს). ბუნებრივია საზოგადოების ამგვარმა გახლეჩამ თავისი შედეგი მოიტანა. ბაბილონში მცხოვრები ებრაული თემი საკუთარ თავს მიიჩნევდა ნამდვილ ებრაელად და არა იუდეაში დარჩენილთა და პირიქით. ჩვენ ფაქტობრივად არაფერი ვიცით იუდეაში დარჩენილთა შესახებ. აქ ებრაელთა ისტორია ორად იყოფა: ერთი ნაწილი განწირულია შიმშილისათვის, ხოლო მეორე ნაწილი, ბაბილონის ტყვეობაში, თავის ახალ გზას ეძებს შინისაკენ.

ბაბილონურ ტყვეობას გააჩნდა თავისი უმნიშვნელოვანესი ხასიათი. განსხვავებით ასურელების მიერ ებრაელების ძვ.წ.722 წელს გადასახლებისაგან, ნაბუქოდონოსორმა ებრაული თემი არ გაფანტა, არამედ ერთად დაამკვიდრა ბაბილონში და მათ ერთობას ამ მხრივ საფრთხე არ შეჰქმნია. ამიტომაც, ებრაელებმა შეძლეს შეენარჩუნებინათ თავიანთი რელიგია, თავიანთი ლოგოსი. მართალია, გარკვეულმა ნაწილმა შეითვისა ბაბილონური რელიგია (მათი შთამომავლობა ბაბილონური ღმერთების ჩამომავლებად თვლიდა თავს¹⁵), მაგრამ ძირითადი ნაწილი იპყვეს ერთგული დარჩა.¹⁶

¹⁴ ბაბილონური ტყვეობის შესახებ იხ. Barton, George A. "Influence of the Babylonian Exile on the Religion of Israel." *The Biblical World* 37, no. 6 (1911): 369-78. Harper, William Rainey. "The Jews in Babylon." *The Biblical World* 14, no. 2 (1899): 104-11. Orr, Avigdor. "The Seventy Years of Babylon." *Vetus Testamentum* 6, no. 3 (1956): 304-06. Eph'al, I. "The Western Minorities in Babylonia in the 6th-5th Centuries B.C.: Maintenance and Cohesion." *Orientalia, NOVA SERIES*, 47, no. 1 (1978): 74-90.

¹⁵ ბაბილონში ებრაელთა მკვიდრობის შესახებ მოგვითხრობენ ადმინისტრაციული დოკუმენტები, სადაც ვკითხულობთ ებრაელების ვალებისა და ჯარიმების შესახებ. ღირს აღნიშვნად, რომ მათ საკუთრებაში ძირითადად მოხსენიებულია მარცვლეული და საქონელი და არა მიწა. დამატ. იხ. Eph'al, I. "The Western Minorities in Babylonia in the 6th-5th Centuries B.C.: Maintenance and Cohesion." *Orientalia, NOVA SERIES*, 47, no. 1 (1978): გვ. 82-87

¹⁶ ისინი თავიანთ თავს უწოდებდნენ „bene gola-ს“, რაც ნიშნავს „დევნილობის (ყარიბობის) შვილები“. ეს მოწინააღმდეგარდატეხის წერტილი აღმოჩნდა ებრაელი ხალხისთვის. ეს იყო უკიდურესი იმედგაცრუების და წარუმატებლობის დრო. აქამდე ებრაელთა იმპულსი იყო იპყვე, რომელიც მათი რწმენით არ დაუშვებდა ებრაელებზე ამგვარ განსაცდელს.

ბაბილონში მყოფი ებრაელები ითვისებენ მთელ შუამდინარულ მონაპოვრებს, მათ წინ გადაშლილი იყო სამყაროს წიგნი და ისინი ეცნობიან გილგამეშის ეპოსს, მის მოტივებს, უკვდავების ძიების ამოებას, წარღვნის შუამდინარულ მითებს და ა.შ. მოგვიანებით კი, ეს ყველაფერი თავის ასახვას პოეზიის ებრაულ ლოგოსში. შეგვიძლია ზოგადად ჩამოვთვალოთ რამდენიმე ასეთი საკითხი ბიბლიაში, რომელიც შესაძლოა შუამდინარულ გავლენას განიცდიდეს:

1. სამყაროს შექმნა – ისევე, როგორც ებრაელებს, შუმერებსაც სწამდათ სამყაროს შექმნამდე პირველყოფილი წყლის (ზღვის, ოკეანის) არსებობის შესახებ (ქალღვთება ნამმუ; ბაბილონური თიამათი) რომელმაც შვა ცა (AN) და მიწა (KI). შუმერების რწმენით სამყარო წარმოადგენდა ცისა და მიწის ერთობას. საყურადღებო დამთხვევაა *ruach elohim* (רוח אלהים) –სა და ენლილს შორის, ენლილიც ხომ – ჰაერის ღმერთი იყო, ის ვინც გაყო ცა და მიწა.
2. ადამიანის შექმნა – ორთავე, ებრაული და შუმერული, რწმენით ადამიანი შეიქმნა თიხისაგან და „სულის შთაბერვით“ განცხოველდა. ამასთანავე ორივე შემთხვევაში ადამიანი შეიქმნა ღვთაებისადმი

იაპვეს მიერ აღთქმული მიწა დაკარგული იყო. ახლა კი უსახლკარო ხალხი, ყოვლად უიმედო მდგომარეობაში მისცემია სრულ პესიმიზმსა და გოდებას. მაგრამ აქ, ებრაულმა ლოგოსმა მოწაბა თავისი ამოსავალი და იწყება მათი რწმენის ხელახალი გააზრება. ახლა, როცა დაკარგული იყო მიწა, დაკარგული იყო აღთქმა და მიზანი, ებრაელთა რწმენა კრიზისის წინაშე აღმოჩნდა. ეს აისახა ბიბლიაშიც. თუკი ჩავხედავთ გოდების წიგნს, რომელიც, როგორც ვარაუდობენ, გადასახლების პერიოდშია დაწერილი და ამასთან იობის წიგნს, რომელიც გადასახლების შემდეგაა დაწერილი, დავინახავთ, რომ ებრაული პათოსი განმსჭვალულია უკიდურესი უიმედობით. იობის ტანჯვა, ეს ხომ ებრაელი კაცის ტანჯვაა, დაუშვასურებელი განაჩენი, რომელიც უბედურებათა უკიდურესი ფორმებით დაატყდება თავს მართალ კაცს – „ებრაელ ხალხს“. წარმოდგენა სამყაროს კანონზე – უზენაეს სამართალზე, მყის იცვლება. ებრაელი კაცის ყველაზე დიდი დასაყრდენი, რომ არსებობს კოსმიური წესრიგი და უზენაესი სამართალი, ის რაზეც აქამდე იდგა მთელი ეპოქობრივი, მყის უსხეულო მასად იქცევა და განქარდება. ქვეყანაზე არაფერია, რასაც შეიძლება მოეჭიდოს იობი. ადამიანი ვერ პოულობს ვერცერთ ზერელს უსამართლობის ყოვლისშემამტყმელ მარნუხებში, გასაცქევი არსადაა. მაგრამ „ფსკერიდან ერთადერთი გზაა და იგი შეიძლება მხოლოდ ზევით მიდიოდეს“, და აი, აქ ებრაული გონება ახდენს სასწაულს. შემოდის ღმერთის განგების მცნება, რომელიც ვერმისაწვდომია ადამიანისთვის და არ შეიძლება დავსვათ კითხვის ნიშნის ქვეშ. ამ მიზეზით, გადასახლების პერიოდში ებრაელი აღარ განიხილავს სამართლიანობის საკითხს, საპირწონედ იხდის ხსნის საკითხს. ამიტომაც ეზეკიელისა და ისაიას წიგნები განმსჭვალულია იმედის, აღორძინებისა და ხსნის მოლოდინით, რომ დავითის ერთიანი სამეფო კვლავ აღდგება. შესაბამისად, თუკი ერთი მხრივ ბაბილონური ტყვეობა აღმოჩნდა უკიდურესი სულიერი და ხორციელი კრიზისი ებრაელი ხალხისათვის, მეორე მხრივ იგი აღმოჩნდა გარდატეხის წერტილი და აღორძინების მაპროვოცირებელი მუხტი. რასაც ისტორიულად ფრთა შეასხა კიროსის მიერ მესოპოტამიაზე გალაშქრებამ და ძვ.წ.538 წელს ბაბილონური ტყვეობის დასრულებამ. კიროსმა ებრაელებს უფლება მისცა იუდეაში დაბრუნებისა და თავისუფალი კულტმსახურებისა.

მსახურების მიზნით. ამასთან, ორივეგან, ადამიანის შექმნა ორ ეტაპად და ნარმოდგენილი: პირველი, ესაა ზოგადი მოაზრება (შუამდინარულ ლიტერატურაში ღვთაებათა საბჭოზე იღებენ გადაწყვეტილებას). მეორე კი უშუალოდ „შექმნა“ ანუ უშუალოდ ქმნადობას, წინ უძღვის საღვთო მოსაზრება. (ჩვენი სადოქტორო ნაშრომი სწორედ შუამდინარულ შესაქმნის მითებს ეხება და ვიმედოვნებთ ახლო მომავალში მკითხველს მივანვდიტ გამოკვლევას).

3. სამოთხე – ედემის ბაღის უშუალო შუმერული პარალელი ჯერ არაა ნაპოვნი, მაგრამ არსებობს არაერთი „სამოთხის მოტივი“ შუმერულ კულტურაში და მოსაზრება, რომ სამოთხის იდეა ღრმად შუმერული სიმბოლიკის მატარებელია.¹⁷
4. წარღვნა – მრავალი საერთოს ნახვა შეიძლება ებრაულ და შუმერულ წარღვნის მითებში, რაზეც ვრცლად ქვემოთ ვისაუბრებთ.
5. პატრიარქები – აქვე უნდა აღინიშნოს მესოპოტამიური ტრადიცია, რომელიც მოგვითხრობს ათი მსცოვანი მმართველის შესახებ, რომელთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა არაჩვეულებრივად დიდი იყო. ეს მოტივი კი იწვევს ბიბლიური პატრიარქების ფენომენის ასოციაციას. ნაშრომში, ამ საკითხს ჩვენ განვიხილავთ „შუმერის მეფეთა სიისა“ და ბიბლიური პატრიარქების შედარების მაგალითზე.
6. „კაენ-აბელის“ მოტივი – მეტოქეობის, მოცილეობის თემა, როგორცაა „კაენ-აბელის“ ბიბლიური ეპიზოდი, განსაკუთრებული ინტერესით სარგებლობდა შუმერ მწერლებსა და პოეტებს შორის.
7. ბაბილონის გოდოლი და კაცობრიობის „აღრევა“ – ს. კრამერი მსჯელობს, რომ ბაბილონის გოდოლის, ერთ ენაზე საუბრის მოტივი, ასევე შუმერული წარმოდგენებით უნდა იყოს ნასაზრდოები და გვთავაზობს კიდევ მითის შუმერულ ვერსიას.¹⁸
8. სამართალი – დღესდღეობით, როგორც შინაარსობრივ, ისე ტერმინოლოგიურ და სისტემურ დონეზეა გამოვლენილი მჭიდრო მიმართება ბიბლიურ და ხამურაბის კანონებს შორის. თავის მხრივ ხამურაბის კანონები წარმოადგენს „აქადურ კანონთა კრებულს“, რომელიც პირველწყაროს ჰპოვებს შუმერულ სამართალში. ამ მხრივ აღსანიშნავია კანონთა ორი კრებული: ურის მმართველის ურ-ნამუსა და ლიფით-იშთარის კანონები.¹⁹

¹⁷ იხ. Kramer, S. N, The Sumerians (University of Chicago Press, 1971): 176

¹⁸ იხ. Kramer, Samuel Noah (1968). "The "Babel of Tongues": A Sumerian Version". Journal of the American Oriental Society. 88 (1): 108–111.

¹⁹ მიიჩნევა, რომ ახლო აღმოსავლეთში სამართლებრივი ნორმების განვითარება სწორედ შუმერიდან იწყება ამას კი თავისი მიზეზები აქვს. იხ. Finkelstein, J. J., "The Laws of Ur-Nammu." Journal of Cuneiform Studies 22, no. 3/4 (1968): 66-82.; ასევე Kramer, Samuel Noah. "The Oldest Laws." Scientific American 188, no. 1 (1953): 26-29. Speiser, E. A.

9. ეთიკურ-მორალური შეხედულებები და ნორმები – მსგავსად ებრაელებისა, შუმერები დიდად აფასებდნენ სათნოებასა და სიმართლეს, კანონსა და წესრიგს, სამართალსა და თავისუფლებას, სწავლასა და სიბრძნეს, სიმაჰაცესა და ერთგულებას, პატიოსნებასა და გულახდილობას, მიტევებასა და თანაგრძნობას – მოკლედ რომ ვთქვათ ადამიანის ყველა სასურველ თვისებასა და ღირსებას. შუმერული ლიტერატურა, მსგავსად ბიბლიისა, შეიცავს უამრავ მაგალითს გაჭირვებულის, სუსტის, ობლის, ჩაგრულის, განსაკუთრებით კი ქვრივთა და დევნილთა თანადგომისა. მართალია ამ ეთიკური ღირებულებების განვითარება დღესაც დიდი გამოწვევაა თანამედროვე საზოგადოებისათვის, მაგრამ ფაქტია, რომ შუმერული კულტურა ათასწლეულების წინათ იდგა ამ ამოცანის წინაშე.
10. საღვთო სასჯელი და ქვეყნის დაღუპვა – ბიბლიაში არაერთხელ ვკითხულობთ ღვთის მრისხანების შესახებ, რომლის შედეგი ხალხისთვის გამანადგურებელი აღმოჩნდა. ბიბლიური გაგებით მრისხანება შეიძლება სხვადასხვა სახით გამოვლინდეს, მათ შორის მეზობელი ხალხების მხრივ თავდასხმის სახითაც (როგორც ღვთის დამსჯელი მექანიზმი). ანალოგიური გადმოცემები არსებობს შუმერულ ლიტერატურაშიც, მაგალითად „აგადის წყევლაში“, სადაც ვკითხულობთ ენლილსა და ნარამსინს შორის არსებულ დაპირისპირებაზე, სადაც ნარამსინი თავისი მკრეხელობით იწვნევს თავის თავზე და თავის ხალხზე ღვთის რისხვას ბარბაროსი გუთიების სახით.
11. „საერთო ჭირის“ მოტივი – შუმერულ მითებში ხშირია „ჭირის“ მოტივი, რომელიც ასევე ასახვას ჰპოვებს ბიბლიაში. ორთავე შემთხვევაში ერთი ინდივიდის ცოდვა მთელ ხალხს აგდებს განსაცდელში.²⁰
12. ტანჯვა და მორჩილება: „იოზის მოტივი“ – ბიბლიური იოზის მოტივი როგორც ჩანს, უცხო არ იყო შუამდინარული პოეტური აზროვნებისათვის. ერთ-ერთ ლიტერატურულ დოკუმენტში²¹ თითქმის აბსოლუტური სიზუსტით მეორდება ერთ დროს მდიდარი, ყოველგვარი სიუხვითა და სიკეთით აღსავსე კაცის დაცემის ისტორია, რაც ხდება ყოველგვარი ლოგიკური საბაბის გარეშე. მართალია მოცულობა შუმერული ნაწარმოებისა სულ 150 სტრიქონია, მაგრამ აშკარაა კონტექსტუალური და აზრობრივი თანხვედრები. უდავოა, რომ მხატვრული

“Cuneiform Law and the History of Civilization.” *Proceedings of the American Philosophical Society* 107, no. 6 (1963): 536-41. Langdon, S. “The Sumerian Law Code Compared with the Code of Hammurabi.” *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, no. 4 (1920): 489-515.

²⁰ იხ. Kramer, S. N., *The Sumerians* (University of Chicago Press, 1971). გვ.66

²¹ იხ. Jastrow, Morris. “A Babylonian Parallel to the Story of Job.” *Journal of Biblical Literature* 25, no. 2 (1906): 135-91.

თვალსაზრისით ბიბლიური თხზულება ბევრად უფრო მაღლა დგას, ვიდრე შუმერული.

13. სიკვდილი და იმიერი სამყარო – მრავალი საერთო ნიშანი შეიძლება დავინახოთ ბიბლიურ „შეოლს“, ბერძნულ ჰადესსა და შუმერულ „ქურს“ შორის, საიდანაც უკან არავინ ბრუნდება. ერთადერთი მაკავშირებელი შესაძლებლობა სულის გამოძახებაა.
14. ყოველწლიური განახლება – საყურადღებოა ასევე „დუმუზისა“ და „თამუზის“ სიმბოლური თანხვედრა და ყოველწლიური აღდგომა-გაცოცხლების საკითხი.²²

ამგვარი მოტივები სხვაც არაერთი შეიძლება ჩამოვთვალოთ, თუმცა თუკი ჩვენ გვსურს მეცნიერულ დონეზე ვამტკიცოთ ამ პარალელების რეალურობა და არ გავხდეთ ე.წ. „პარალელომანიის“ მსხვერპლნი, მოგვიხდება თითოეული ასპექტის დეტალური შესწავლა და გამოძიება. ამგვარი შესწავლისათვის, ამ ეტაპზე, ჩვენ გამოვყოფთ წარღვნის მითს და შევეცდებით ვიმსჯელოთ ბიბლიურ და შუამდინარულ ვერსიებს შორის არსებულ ურთიერთმიმართებებზე.

კვლევა რამდენიმე საფეხურად იქნება წარმოდგენილი. პირველ ეტაპზე, ჩვენ შემოგთავაზებთ შუამდინარული წარღვნის მითების თარგმანებს, მათ ისტორიულ-ფილოლოგიურ კომენტარებსა და თითოეული მათგანის მიმართებას, როგორც შუამდინარულ მითებთან, ისე ბიბლიის სხვადასხვა ასპექტებთან. მეორე ეტაპზე გამოვიკვლევთ ბიბლიური წარღვნის მითის სტრუქტურას და მის წყაროებს. ბოლოს კი, კომპარატივისტული მეთოდის საფუძველზე, გამოვიძიებთ კავშირებს შუამდინარულ და ბიბლიურ ნარატივებს შორის, წარღვნის მითთან მიმართებით. კვლევის კომპლექსურობიდან გამომდინარე, წყაროთა შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, ჩვენ გამოვიძიებთ სხვა, დამატებითი, საკვლევი მიმართულებებიც, მაგალითად როგორიცაა კიდობნის ადგილმდებარეობის, ბიბლიური პატრიარქების, „რჩეულის“ და სხვა საკითხები, რომლებიც პარალელურად იქნება წარმოდგენილი. ვიმედოვნებთ, ჩვენი ნაშრომი, საინტერესო იქნება მკითხველისთვის.

²² იხ. Kramer, S. N, The Sumerians 182-183.

1.2 ნერილობითი წყაროები

ძველამოსავლური, კერძოდ, შუმერული და აქადურენოვანი ნერილობითი წყაროების თარგმნა ყოველთვის პრობლემურია. უმთავრეს და უპირველეს სიძნელეს ქმნის საკმაოდ რთული ლურსმული დამწერლობა, ლურსმული გრაფემების პოლიფონიურობა, ანუ თვისება იმისა, რომ თითოეულ მათგანს, უფრო მეტად შუმერულ ლურსმულ ნიშნებს, შეუძლია შეითავსოს 5, 10, 15 ზოგჯერ 20 და მეტიც სილაბური მნიშვნელობა.²³ განსაკუთრებული სიძნელე იქმნება ტექსტის ტრანსლიტერაციის დროს, ანუ ლათინური ასო-ნიშნებით ლურსმული გრაფემების სილაბურ ჟღერადობათა გადმოცემისას. ცალკეული სიტყვების შემადგენელი გრაფემების მნიშვნელობები თუ მარჯვედ ვერ შეირჩა კონტექსტის საერთო აზრის გათვალისწინებით, მაშინ მივიღებთ მთელი წინადადების არაადეკვატურ თარგმანს. შესაბამისად, წანარმოების მთლიანი შინაარსი ბუნდოვანი და ზოგჯერ უაზროც გამოვა. ეს სიძნელე, რა თქმა უნდა, წინამდებარე შუმერული და აქადურენოვანი წყაროების თარგმნასაც ახლდა თან, რომლის თავიდან აცილებას ვცდილობდით ყველაზე ზუსტი, მაღალკვალიფიციურად შესრულებული ტრანსლიტერაციების შერჩევითა და რიგ ადგილებში, ასირიოლოგიის ბოლოდროინდელ მიღწევათა გათვალისწინებით, აუცილებელი შესწორებების შეტანით.

მეორე სიძნელეს შუმერული და აქადური ლექსემების ზუსტი მნიშვნელობების დადგენა წარმოადგენს. ამ საქმეში დიდი დახმარების განევა შეუძლია დღეისათვის არსებულ, მაღალკვალიფიციურ შუმერულ და აქადურენოვან ლექსიკონებს, მაგრამ მათზე გულდანდობილად და ბრმად დაყრდნობა გამართლებული ვერ იქნება. ლექსემების ადეკვატურ მნიშვნელობათა შერჩევას ხშირად ლექსიკონებისაგან დამოუკიდებლად ვცდილობდით წყაროთა კონტექსტების მონაცემების სკრუპულოზური ანალიზითა და მათი კონკრეტული შინაარსის გათვალისწინებით.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ერთი ენიდან მეორეზე ტექსტის თარგმნისას ურთულეს საქმეს წარმოადგენს იდიომების შინაარსის გააზრება და მათი ზუსტი შესატყვისობების შერჩევა. ცოცხალ ენებში ამ პრობლემის დაძლევა შედარებით ადვილია, თუნდაც არსებული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონების მოშველიებით, ან სულაც ცოცხალი, პირდაპირი ურთიერთობის მეშვეობით. მაგრამ რა უნდა ვქნათ, როცა საქმე გვაქვს ისეთ მკვდარ ენებთან, როგორიც შუმერული და აქადურია. ევროპელი და ამერიკელი ასირიოლოგები, იდიომების თარგმნისას, ჯერ თავიანთი მიხვედრილობითა და გემოვნებით გაიაზრებენ

²³ იხ. შარაშენიძე ჯ., შუმერული სილაბარიუმი, თბ., 2008

მათ შინაარსს და შემდეგ შემოგვთავაზებენ ამ ნააზრვეის თარგმანს. იდიომების გადმოღებისადმი ამგვარ მიდგომას კატეგორიულად არ ვეთანხმებით. ძნელად აღსაქმელ-გასააზრებელ ფრაზას – მოსალოდნელ იდიომს – ჩვენ ვთარგმნით პედანტური სიზუსტით, სიტყვა-სიტყვითი თანამიმდევრობით და მხოლოდ ამის შემდეგ, იქვე, წარმოვადგენთ ნაგულისხმევი ფრაზის ჩვენეულ გააზრებას, რაშიაც მკითხველი შეიძლება ყოველთვის არც დაგვეთანხმოს, მაგრამ თარგმანი ხომ უზუსტესი წერილმანებით იქნება მოწოდებული, გააზრება კი შეუძლია თავად მკითხველმა სცადოს.

შუმერული და აქადურენოვანი ტექსტების ზედმინეწითი სიზუსტით თარგმნის მიზნით, ჩვენ ხშირად, ერთი-ორი შემთხვევის გარდა, ქართული სინტაქსის მოთხოვნებსაც კი უგულვებელყოფთ და თარგმანში წინადადებებს წარმოვადგენთ შუმერული და აქადური ენებისათვის დამახასიათებელი სინტაქსური კანონების მიხედვით. ვიცით, რომ ეს გარკვეულად ამძიმებს თარგმანს, სილალეს უკარგავს ჩვენს ენას და აძნელებს კითხვის სიჩქარის კვალდაკვალ, შინაარსის სწრაფად აღქმას, მაგრამ უზუსტესი თარგმანის მოწოდების მიზნით (სხვანაირი, მაგალითად, მხატვრული თარგმანი, კვლევა-ძიებისათვის ნაკლებ გამოსადეგია) ჩვენ იძულებით მივდივართ ამ გზით. ამას, ალბათ, გაგვიგებს მკითხველი და ვფიქრობთ, დიდად არ დაგვძრახავს ზოგიერთი უხერხულობის შექმნისათვის.

წარღვნის შესახებ არსებულ ძველდმოსავლურ წერილობით წყაროებს, რომლებიც ამ წიგნშია შეტანილი, ურთიერთისაგან ადვილად გარჩევისა და მათზე მითითების გაადვილების მიზნით, ამგვარი დასახელებით წარმოვადგენთ: I. შუმერის მეფეთა სია (ტრადიციული დასახელება); II. ზიუსუდრას მითი; III. ათრახასისის მითი; IV. უთნაფიშთის მითი; V. ნოეს მითი; VI. ქსისუთროსის მითი. სახელწოდებები შევარჩიეთ ცალკეული მითის მთავარი მოქმედი გმირების საკუთარი სახელების მიხედვით.

აღნიშნული წყაროების უკეთ აღქმისა და გააზრების მიზნით მათი ტექსტები წარმოვადგინეთ საყოველთაოდ გასაგები, ლათინური ასო-ნიშნებით შესრულები, ტრანსლიტერაციითა და ტრანსკრიპციით.

ტრანსლიტერაცია გულისხმობს ლათინური ასო-ნიშნების გამოყენებით, ტექსტის იმგვარად გადმოცემას, როგორც იგი დაწერილია დედანში, ხოლო ტრანსკრიპცია ტექსტს ასახავს ისე, როგორც იგი დედანში იკითხება. საერთაშორისო პრაქტიკის მიხედვით შუმერული და აქადურენოვანი ტექსტების გადმოღებისას ტრანსლიტერაციის მეთოდს ვამჯობინებთ. ტრანსკრიპციის მეთოდის ხელალებით გამოყენება მათ მიმართ (განსაკუთრებით შუმერული ტექსტების მიმართ) არ ივარგე-

ბს, რამდენადაც ზუსტად არ ვიცით, თუ როგორ ჟღერდა ეს ტექსტები დღეისათვის მკვდარ შუმერულ და აქადურ (ბაბილონურ-ასურული) ენებზე. ძველებრაული და ძველბერძნულენოვანი ტექსტების მიმართ კი, პირიქით, ტრანსკრიპციის პრინციპის გამოყენებაა დასაშვები, რამდენადაც მათი თავდაპირველი ბგერული ჟღერადობა, მცირედენი და არაარსებით გადახრების მიუხედავად, შეიძლება თანამედროვე პირობებშიაც იქნას აღდგენილი.

ქვემოთ მოგვყავს დასახელებული ტექსტების თავდაპირველი ჩანაწერები, ტრანსლიტერაცია-ტრანსკრიპციებით, თარგმან-კომენტარებითა და ლექსიკონითურთ (მხოლოდ, ამ ეტაპზე ვერ ხერხდება ებრაული ტექსტის შესაბამისი ფორმით წარმოდგენა, რაც სამომავლო კვლევაში ვიმედოვნებთ, გამოსწორებული იქნება).

1.2.1 ტრანსლიტერაციის სიმბოლოები

აქვე გვინდა, ორიოდ სიტყვით შევუბნოთ ტექსტში გამოყენებულ რიგ სიმბოლოებს. შუმერული ლურსმული გრაფემები პირობითად იყოფა მარტივ და რთულ ლურსმულ ნიშნებად. მარტივია გრაფემა თუ იგი (მცირე გამონაკლისების გარდა) აღარ იშლება, ხოლო რთული ლურსმული ნიშანი შედგენილია ურთიერთისაღმე სხვადასხვა განლაგებით წარმოდგენილი რამდენიმე გრაფემისაგან. სწორედ ამ ურთიერთ-განლაგების გამოსაცნობად, შუმეროლოგთა შორის არსებობს შემდეგი აღნიშვნები (შარაშენიძე ჯ., 2008: 4-5):

+	შეერთებული გრაფემები: ნინა გრაფემის ლურსმული ხაზი ემთხვევა მომდევნო გრაფემის დასაწყისის ლურსმულ ხაზს (მაგ. GAL+BUR)
x	ერთი გრაფემა ჩანერილია მეორეში (მაგ. ABxGAL)
/	წილადური გრაფემები, სადაც ერთი ნიშანი მეორეს ქვეშაა მიწერილი (მაგ. GUD/GUD)
%	ჯვარედინი გრაფემები, სადაც ორი გრაფემა ერთმანეთს 45°-ით კვეთს (მაგ. GI%GI)
□	გრაფემები ურთიერთმიმართ განლაგებულია კვადრატის გვერდების მიმართულებით (მაგ. LU, □LU, □LU, □LU, □)
?	გრაფემის ფონეტიკური (სილაბური) ნაკითხვა უცნობია
@	ორი გრაფემის ნაერთი, სადაც უკანასკნელი პორიზონტალურად სარკისებურადაა არეკლილი (მაგ. NAGA@NAGA)
@g = gunú	გრაფემა დაშტრიხულია პორიზონტალური, ვერტიკალური ან დიაგონალური ხაზებით (მაგ. SAG@g = KA)
@k = kaba	გრაფემა მარცხნივ, ზემოთაა ახრილი (მაგ. AŠ@k)
@m = minabi	გრაფემა გაორმაგებულია (მაგ. ŠU@m)
@n = nutiln	გრაფემის დაწერილობა დაუმთავრებელია (მაგ. SAG@an)

@s = šeššig	გრაფიმაზე დაწერილია კუთხოვანი ნიშნები (მაგ. UD@s)
@sg = santag	გრაფიმა მარჯვნივ, ზემოთაა ახრილი (მაგ. AŠ@sg)
@t = tenù	გრაფიმა დიაგონალურადაა დაწერილი (მაგ. GİS@at)
@z = zida	გრაფიმა მარჯვნივ, ქვემოთაა დახრილი (მაგ. AŠ@z)
@90	გრაფიმა შებრუნებულია 90 გრადუსით (მაგ. ŠIR@90)
@180	გრაფიმა შებრუნებულია 180 გრადუსით (მაგ. NAGA@180)

1.2.2 დეტერმინატივები

ტრანსლიტერაციებში ჩვენ ვხვდებით დეტერმინატივებს, რომლებსაც გრაფიკული ინდიკატორის ფუნქცია აკისრიათ და განსაზღვრავს სემანტიკურ ჯგუფს, რომელსაც მოცემული სიტყვა მიეკუთვნება. პოზიციურად იგი შეიძლება ჩაინეროს სიტყვის თავში (პრედეტერმინატივი) ან ბოლოში (პოსტდეტერმინატივი) (ტატიშვილი ი, 2009: 19-20), მაგ. ✱ შუმერული DINGIR, დეტერმინატივის დონეზე, ღვთაებათა სახელების წინ ჩაინერება, როგორც *d*. ასევე მაგ., *mušen* - ჩაინერება სიტყვის შემდეგ და მიგვანიშნებს, რომ სახელი ფრინველთა ჯგუფს ეკუთვნის.

დეტერმინატივი	მნიშვნელობა	დეტერმინატივი	მნიშვნელობა
<i>d</i>	ღვთაება სახელების წინ	<i>giš</i>	ხეებისა და ხის ნაკეთობა წინ
<i>kur</i>	ქვეყნებისა და მთების წინ	<i>ninda</i>	პურეულთან
<i>lu₂</i>	მამაკაცთა საქმიანობის წინ	<i>u₂</i>	მცენარეულობასთან
<i>id</i>	მდინარეთა სახელების წინ	<i>e₂</i>	შენობებთან
<i>na₄</i>	ქვების წინ	<i>ku₄</i>	თევზებთან
<i>udu</i>	ცხვრებისა და თხების წინ	<i>iku</i>	ზედაპირის ფართობი
<i>uzu</i>	სხეულის ნაწილებთან	<i>ki</i>	ადგილმდებარეობისა და ქალაქათა დასახელებებთან
<i>im</i>	თიხის საგნებთან	<i>mušen</i>	ფრინველებთან

1.2.3 ნაკლულოვნებათა სიმბოლოები

ხშირად, თიხის ფირფიტებში დაზიანებულია ლურსმული ნიშნები. მათი დაზიანების ხარისხის, სავარაუდო წაკითხვა-აღდგენისა და ჩასწორების აღსანიშნავად, ტრანსლიტერაციებში რიგი სიმბოლოები გამოიყენება (Sahala A., 2012:5-6):

აღნიშვნები	მაგალითები	მნიშვნელობა
[]	lu[gal-a]-ni 	დაზიანებული ტექსტი აღდგენილია მკვლევარის მიერ, კონტექსტისა და ტექსტობრივი გამოვლენების გათვალისწინებით
[X]	[X]-ni	ერთი დაზიანებული ნიშნის აღდგენა ვერ მოხერხდა
[...]	abzu-ta [...]	რამდენიმე ნიშანი მთლიანად დაკარგულია, მათი აღდგენა ვერ ხერხდება
X	X X eğer	ფრაგმენტულად გაუგებარი ტექსტი
□□	luga'l-a-ni' 	დაზიანებული ტექსტი, რომელიც წაკითხვა-დია
<>	an-<gin>	მწერლის დაშვებული შეცდომა გასწორებულია მკვლევარის მიერ, საჭირო სილაბის ჩამატებით.
<<>>	gaba-ri <<ri>>	მწერლის დაშვებული შეცდომა გასწორებულია მკვლევარის მიერ, ზედმეტი სილაბის წაშლით.
!	lugal-a-ni' 	ორიგინალ ლურსმულ ტექსტში, მწერალს არასრულყოფილად აქვს ჩანერგილი ლურსმული გრაფემა
?	men'-na	სავარაუდო წაკითხვა. დაზიანების გამო მკვლევარი ვარაუდით აღადგენს ნიშანს.
obv./edge/rev.		მიგვითითებს თუ ფირფიტის რომელ მხარესაა ტექსტი ჩანერგილი: Obv. წინა მხარე, edge - გვერდითი მხარე, reverse - უკანა მხარე.

და ბოლოს, ტრანსლიტერაციასა და თარგმანში ჩვენ ვხვდებით ფრჩხილებს (). ტრანსლიტერაციაში სიტყვის შემდეგ ფრჩხილებში ჩაინერგება კონკრეტული სილაბის ან სიტყვის აქადური თუ შუმერული შესატყვისი. ხოლო თარგმანში, ჩვენ ფრთხილებში ვუთითებთ მკაცვ-შირებლებს, რაც ეხმარება მკითხველს გააზრებაში, ასევე შეიძლება ფრთხილებში წარმოდგენილი იყოს ტექსტის ჩვენებური გააზრება (რაც, ბუნებრივია, არაა დაფიქსირებული ლურსმულ წყაროში).

2. ნარღვნის მითის შუამდინარული წყაროები, თარგმანი და ისტორიულ-ფილოსოფიური კომენტარები

2.1 შუმერის მეფეთა სია

შუმერის მეფეთა სიის (შემოკლებით შმს) დასაწყისი ნაწილის ლურსმული ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტა აღმოჩენილ იქნა 1923 წლის ზამთარში უძველესი შუმერული ქალაქის ქიშის (დღ. ერაყის ტერიტორიაზე, ბაღდადიდან სამხრეთით 80 კმ-ზე მდებარე თანამედროვე პუნქტის თელ ალ-უმაირის ადგილას) ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების დროს. აღნიშნული ფირფიტა ამჟამად ინახება დიდ ბრიტანეთში, ოქსფორდის უნივერსიტეტთან არსებულ ხელოვნებისა და არქეოლოგიის აშმოლის მუზეუმის საცავში ნომრით: AN 1923.444 (იგივე WB 444). მასზე დატანილი ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია ტრანსლიტერაცია-თარგმანითურთ პირველად ყველაზე სრულად²⁴ გამოაქვეყნა ს. ლენგდონმა.²⁵

ჩვენთვის ამჟამად საინტერესო ნაწილი ტექსტისა, კერძოდ I სვეტის სტრიქონები 1-42, სადაც ჩამოთვლილია ნარღვნამდელი შუმერული ქალაქი-სახელმწიფოების ცენტრების სახელწოდებები და მათში აღზევებული სამეფო დინასტიების წარმომადგენელთა სახელები, ვრცელი ტექსტოლოგიურ-ფილოლოგიური ანალიზის თანხლებით შესულია თ. იაკობსენის მიერ მომზადებული მეფეთა სიის სრული ტექსტის კრიტიკულ გამოცემაში²⁶.

მკვლევრები თვლიან, რომ შუმერის მეფეთა სია შედგენილი უნდა იყოს ძვ.წ. 21-ე საუკუნეში²⁷. მასში დაცული ცნობა ნარღვნის შესახებ ჩვენთვის საინტერესოა იმ მხრივ, რომ სიის შემდგენელი ისტორიკოსი, შუმერის სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ხანგრძლივ პერიოდს ორ ნაწილად ჰყოფს – ნარღვნამდელ და ნარღვნის შემდგომ ეპოქებად. სიის ცნობათა მიხედვით, ნარღვნამდე არსებობდა დღევანდელი სამხრეთ ერაყის ტერიტორიაზე მდებარე ხუთი უძველესი შუმერული ქალაქი – ერიდუ, ბადთიბრა, ლარაქი, ზიმბირი და შურუფაქი, რომლებშიაც

²⁴ ამ ტექსტზე მანამდე არა ერთი გამოკვლევა ჩატარებულა, რომლის შესახებაც ინფორმაციას შეგიძლიათ გაეცნოთ თ. იაკობსენის წიგნის ("შუმერის მეფეთა სია") შესავალ ნაწილში. (იხ. Jacobsen T., *The Sumerian King List*, Chicago, 1939, გვ. 1-4

²⁵ იხ. Langdon S., *Historical Inscriptions*, Oxford, 1923, ტაბულა I-II

²⁶ იხ. Jacobsen T., *The Sumerian King List*, Chicago, 1939, გვ. 70-77

²⁷ Zimmern, H. "Die Altbabylonischen Vor-(und Nach-) Sintflutlichen Könige Nach Neuen Quellen." *Zeitschrift Der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 78 (n.F. 3), no. 1/2 (1924): გვ. 20.

თანამიმდევრობით აღზევებულ დინასტიათა რვა წარმომადგენელია მოხსენებული: ალუღიმი და ალაღარი ერიდუდან, ენმენლუანა I, ენმენლუანა II და (კეთილი) მწყემსი დუმუზი ბადთიბირადან, ენსიფად-ზიანა ლარაქიდან, ენმენდურანა ზიმბირიდან და უბარათუთუ შურუ-ფაქიდან საერთო ანგარიშით მათ უმეფიათ სულ 241200 წლის მანძილზე. შუმერელთა წარმოდგენით, ამის შემდეგ მომხდარა წარღვნა. ისე გამოდის, რომ დასაბამიდან წარღვნამდე, შუმერელთა გამოთვლით, გასული ყოფილა 241200 წელი.

ქვემოთ მოგვყავს შუმერის მეფეთა სიის ლურსმული ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტის ფოტოგრაფია და ტექსტის ს. ლენგდონისეული ავტოგრაფია სათანადო ტრანსლიტერაცია-თარგმანითურთ, რომელიც ძირითადად ეყრდნობა თ. იაკობსენის გამოცემას; ოღონდ ეს უკანასკნელი ადგილ-ადგილ შესწორებულია შუმეროლოგიის ბოლო ხანების დროინდელ მიღწევათა გათვალისწინებით.

1. nam-lugal an-ta ed₂(UD-DU)-de₃-a-ba
2. Eridug^h nam-lugal-la
3. Eridug^h A₂(DAXŠE)-lu(LAGABXMAŠ)-lim lugal
4. mu 28800(=3600x8) i₃-ak
5. A₂(DAXŠE)-lal₃(TAXHI)-gar mu 36000(=3600x10) i₃-ak
6. 2 lugal
7. mu-<bi> 64800(=3600x10+3600x8) ib₂-ak
8. Eridug^h ba-šub(-be₂-en)
9. nam-lugal-bi Bad₃(EZENXBAD)-tibira(URUDU-NAGAR)^h-še₃
10. ba-de₆
11. Bad₃(EZENXBAD)-tibira(URUDU-NAGAR)^h EN-me-en-lu₂-an-na
12. mu 43200(3600x10+3600x2) i₃-ak
13. En-me-en-lu₂-an-na
14. mu 28800(=3600x8) i₃-ak
15. ʾDumu-zi sipad(PA-LAGABXMAŠ) mu 36000(=3600x10) i₃-ak
- 16.3 lugal
17. mu-bi 108000(=36000x3) ib₂-ak
18. Bad₃(EZENXBAD)-tibira(URUDU-NAGAR)^h ba-šub-be₂-en
19. nam-lugal-bi La-ra-ak^h-<še₃> ba-de₂
20. La-ra-ak^h <En>-sipad(PA-LAGABXMAŠ)-zi-an-na
21. mu 28800(3600x8) i₃-ak
- 22.1 lugal
23. mu-bi 28800(=3600x8) ib₂-ak
24. La-ra-ak^h ba-šub-be₂-en
25. nam-lugal-bi Zimbir(Ud-GIŠ%GIŠ-NUN-NA)^h-še₃ ba-de₆
26. Zimbir(UD-GIŠ%GIŠ-NUN-NA)^h En-me-en-dur₂-an-na
27. lugal-am₃(A-AN) mu 21000(=3600x5+600x5) i₃-ak
- 28.1 lugal
29. mu-bi 21000(=3600x5+600x5) ib₂-ak
30. Zimbir(UD-GIŠ%GIŠ-NUN-NA)^h ba-šub-be₂-en
31. nam-lugal-bi Šuruppak(SU-KUR-RU)^h-<še₃> ba-de₆
32. Šuruppak(SU-KUR-RU)^h Ubara-tu₃-tu₃
33. lugal-am₃(A-AN) mu 18600(=3600x5+600) ib₂-ak
- 34.1 lugal
35. mu-bi 18600(=3600x5+600) ib₂-ak
- 36.5 uru^h me-eš(U-U-U)
- 37.8 lugal
38. mu-<bi> 241200(=216000+3600x7) ib₂-ak

1. მას შემდეგ, რაც მეფობა ციდან დაეშვა
2. (ქალაქ) ერიდუ(ში) მეფობა იქმნა -
3. (ქალაქ) ერიდუ(ში)²⁸ ალულისი მეფე გახდა,
4. (მან) წელი 28800²⁹ იმეფა (სიტყვ. "იმოქმედა").
5. ალალგარ(მა) წელი 36000 იმოქმედა (მეფედ);
6. (სულ იყო) 2 მეფე.
7. წელი <მისი> (=ერიდუსი) 64800 იყო (სიტყვ. "იმოქმედა (მეფობამ)").
8. (ქალაქი) ერიდუ დავაგდე³⁰
9. მეფობა მისი (ქალაქ) ბადთიბირაზე³¹
10. გადავიდა.
11. (ქალაქ) ბადთიბირა(ში) ენმენლუანა (პირველმა)
12. წელი 43200 იმოქმედა (მეფედ), (ხოლო)
13. ენმენლუანა (მეორემ)
14. წელი 28800 იმოქმედა (მეფედ).
15. ღვთაებრივმა ღუმუზიმ, (კეთილმა) მწყემსმა, წელი 36000 იმოქმედა (მეფედ).
16. (სულ იყო) 3 მეფე.
17. წელი მისი (=ბადთიბირასი) 108000 იყო (სიტყვ. "იმოქმედა (მეფობამ)").
18. (ქალაქი) ბადთიბირა დავაგდე
19. მეფობა მისი (ქალაქ) ლარაქ<ზე>³² გადავიდა.
20. (ქალაქ) ლარაქ(ში) <ენ> სიპადზიანა(მ)
21. წელი 28800 იმოქმედა (მეფედ).
22. (სულ იყო) 1 მეფე.
23. წელი მისი (=ლარაქისა) 28800 იყო (სიტყვ. "იმოქმედა (მეფობამ)").
24. (ქალაქი) ლარაქი დავაგდე
25. მეფობა მისი (ქალაქ) ზიმბირზე³³ გადავიდა.
26. (ქალაქ) ზიმბირ(ში) ენმენდურანა
27. მეფე გახდა (და მან) წელი 21000 იმოქმედა.
28. (სულ იყო) 1 მეფე.
29. წელი მისი (=ზიმბირისა) 21000 იყო (სიტყვ. "იმოქმედა (მეფობამ)").
30. (ქალაქი) ზიმბირი დავაგდე
31. მეფობა მისი (ქალაქ) შურუფაქ<ზე>³⁴ გადავიდა.
32. (ქალაქ) შურუფაქ(ში) უბარათუთუ
33. მეფე გახდა (და) წელი 18600 იმოქმედა.
34. (სულ იყო) 1 მეფე.
35. წელი მისი (=შურუფაქისა) 18600 იყო (სიტყვ. "იმოქმედა (მეფობამ)").
36. (სულ): 5 ქალაქ(ში)
37. (იყო) 8 მეფე.
38. წელი <მათი> მოქმედებისა (იყო სულ) 241200.

39. a-ma-ru ba-ur₃(GA₂XNUN/NUN)-ra-ta
40. eger a-ma-ru ba-ur₃(GA₂XNUN/NUN)-ra-ta
41. nam-lugal an-ta-ed₃(LAGAR@g-DU)-de₃-a-ba
42. Kiš^{bi} nam-lugal-la
43. Kiš^{bi} Ga₂-ur₃(GA₂XNUN/NUN)
44. lugal-am₃(A-AN)
45. mu 1200(=600x2) i₃-ak

39. (ამ დროს) წარღვნამ (ყველაფერი) გაანადგურა.
40. შემდგომად წარღვნის (მიერ ყველაფრის) განადგურებისა -
41. მას შემდეგ, რაც მეფობა ციდან (ისევ) დაეშვა
42. (ქალაქ) ქიშ(ში)³⁶ მეფობა იქმნა -
43. (ქალაქ) ქიშ(ში) გაური
44. მეფე გახდა (და)
45. წელი 1200 იმოქმედა (მეფედ)...

2.1.2 კომენტარები

- 28 უძველესი შუმერული ქალაქი ერიდუ (თანამედ. თელ აბუ შაპრაინი ერაყში) მდებარეობდა ქალაქ ნასირიიდან სამხრეთით 28 კმ-ზე. მისი კოორდინატებია: 30°49'ჩგ/46°3'აგ (იხ. RGTC I, გვ. 49-50).
- 29 შუმერის მეფეთა სიაში და ზოგიერთ სხვა ძველ შუამდინარულ ქრონიკალურ ჩანაწერებშიაც მეფეებს ზეობის წელთა ფანტასტიკური რაოდენობა მიეწერებათ. ეს გამოწვეული იყო ამა თუ იმ დინასტიისა და მისი წარმომადგენლების ზუსტი რიცხვისა თუ მათი მეფობის წლების რაოდენობის შესახებ ცნობების ნაკლებობა-არარსებობით. თუ დაახლოებით მაინც ცნობილი იყო ამა თუ იმ დინასტიის ზეობის წელთა მიახლოებითი რაოდენობა - მათ შორის მითიური დინასტიებისაც - და ამ დინასტიის წარმომადგენელთაგან იცოდნენ მხოლოდ ორის თუ სამის (ზოგჯერ მხოლოდ ერთის) სახელი, მაშინ დინასტიის საერთო ხანგრძლივობის წელთა რაოდენობას გადაანაწილებდნენ ამ დინასტიის ცნობილ წარმომადგენლებზე. მაგალითად, როცა ვიცით, რომ საქართველოს სამეფო გვარის - ბაგრატიონთა დინასტიის ხანგრძლივობა შეადგენდა 922 წელს (1810-888=922), მაგრამ ამ დინასტიიდან ჩვენთვის ცნობილი თუ იქნებოდა მხოლოდ ორი - ბაგრატ მესამე და გიორგი მეხუთე, მაშინ შუმერული ცნობიერების მქონე მემატიანე ჩანერდა ასე: ბაგრატ მესამემ იმეფა, ვთქვათ, 425 წელი, ხოლო გიორგი მეხუთემ - 497 წელი. თუ ერთი მეფე იქნებოდა ცნობილი, მაშინ ჩაინერგებოდა: დავით მეოთხემ იმეფა 922 წელი. შუმერის ქრონიკალური ჩანაწერების ამგვარ მონაცემებზე პირველად ყურადღება გაამახვილა ე. სოლბერგემ და კონკრეტული დოკუმენტური მასალის მონაცემებზე დაყრდნობით დამაჯერებლად დაასაბუთა მეფეთა ზეობის წლების გამოთვლის შუმერული მეთოდის შინაარსის უეჭველობა (იხ. Sollberger E., Sur le chronologie des rois d'UR et quelques problemes connexes, "Archiv für Orientforschung", 17 (1954-1956): 125-136).
- 30 ba-šub-be₂-en სწორედ პირველ პირზე მიგვითითებს, "დავაგდე" - ავტორის ამგვარი სტილი აფრთხილებს მკითხველს, რომ A ქალაქზე თხრობა დამთავრდა და გადავდივართ B ქალაქზე. იხ. Jacobsen T., The Sumerian King List, Chicago, 1939, გვ. 61 შენ. 115-116
- 31 ქალაქი ბადთიბირა (თანამედრ. თელ ალ-მადინეში ერაყში) მდებარეობდა ქალაქ ნასირიიდან ჩრდილოეთით 80 კმ-ზე. მისი კოორდინატებია: 31°20'ჩგ/15°55'აგ (იხ. RGTC I, გვ. 23; Crawford V., To the Location of Bad-tibira, "Iraq", 22 (1960):197-199
- 32 ქალაქი ლარაქი, სავარაუდოდ, მდებარეობდა ბაღდადის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდ.ტიგროსზე. საერთოდ მის შესახებ ცნობები ძველი შუამდინარეთის დოკუმენტურ მასალებში ერთბაშად მცირეა.
- 33 ქალაქი ზიმბირი, აქადური გამოთქმით ქალაქი სიფარი (თანამედრ. თელ აბუ შაბაჟი ერაყში) მდებარეობდა ბაღდადიდან სამხრეთით 30 კმ-ზე. მისი კოორდინატებია: 33°4'ჩგ/44°16'აგ (იხ. RGTC I, გვ. 144).
- 34 ქალაქი შურუფაქი (თანამედრ. თელ ფარა ერაყში) მდებარეობდა ქალაქ ნასირიიდან ჩრდილო-დასავლეთით 80 კმ-ზე. მისი კოორდინატებია: 31°46'ჩგ/45°31'აგ (იხ. RGTC I, გვ.153-154).
- 35 ქალაქი ქიში (თანამედრ. თელ ალ-უაიმირი ერაყში) მდებარეობდა ქალაქ ბაღდადიდან სამხრეთით 80 კმ-ზე. მისი კოორდინატებია: 32°ჩგ/44°35'აგ (იხ. RGTC I, გვ. 91-94).

პირობითად ასე მოვიხსენიებთ წარღვნის შესახებ არსებულ შუმერულ მითს მისი მთავარი მოქმედი გმირის სახელის – ზიუსუდრას მიხედვით (შემოკლებით – შწმ). მითის ჩანაწერი, სავარაუდოდ, ძვ.წ. XVIII საუკუნეში შუმერულ ენაზე შეუსრულებია ჩვენთვის უცნობ მწერალს შუმერის უძველეს და უმნიშვნელოვანეს ქალაქში, ქვეყნის რელიგიურ და “საუნივერსიტეტო ცენტრ” ნიფურში (მდებარეობდა დღევანდელი ნუფარის ადგილას ერაყში, ქალაქ ნასირიიდან ჩრდილოეთით 115 კმ-ზე).

ჩანაწერი გაკეთებულია თიხის მოზრდილ ფირფიტაზე, რომლის მხოლოდ ნაწილმა, დაახლოებით მესამედმა მოაღწია ჩვენამდე. ტექსტის შინაარსიდან ირკვევა, რომ ეს მესამედი ნაწილი ფირფიტის მეორე, ქვედა ნახევარს განეკუთვნება. პირველი, დაახლოებით 2/3 ნაწილი ფირფიტისა ჯერჯერობით დაკარგულად ითვლება.³⁶

ფირფიტის შემორჩენილი ნაწილი სიგრძე-სიგანით 17,8X14,4 სანტიმეტრია. იგი აღმოჩენილ იქნა 1904 წლის 19 დეკემბერს ვ. ჰილპრეტის მეთაურობით მომუშავე პენსილვანიის უნივერსიტეტის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ ქალაქ ნიფურის ნანგრევების შესწავლის დროს. აღმოჩენის შემდეგ ფირფიტა მოათავსეს აშშ ქალაქ ფილადელფიაში არსებული პენსილვანიის უნივერსიტეტის არქეოლოგიისა და ანთროპოლოგიის მუზეუმში შემდეგი ნომრით: 10673-Ni 19.12.04. აღნიშნულ მუზეუმში დაცული ლურსმული ტექსტების შესწავლის დროს 1912 წელს იგი გამოავლინა ცნობილმა შუმეროლოგმა არნო პოებელმა, რომელმაც ორი წლის შემდეგ გამოაქვეყნა კიდევ მისი ფოტოგრაფია და ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია თავის წიგნში.³⁷ იმავე წელს გამოსულ მკვლევრის მეორე წიგნში ა. პოებელმა შეიტანა ვრცელი წარკვევი სათაურით: “A New Creation and Deluge Text”, რომელშიც წარმოდგენილია აღნიშნული ფირფიტის წარმომავლობა-აღწერილობა და ლურსმული ტექსტის ტრანსლიტერაცია-თარგმანი ვრცელი კომენტარებითურთ.³⁸

ქვემოთ მოგვყავს მოხსენებული თიხის ფირფიტის ა. პოებელისეული ფოტოგრაფია და ლურსმული ტექსტის ტრანსლიტერაცია-თარგმანი ზოგიერთი აუცილებელი განმარტებითურთ. ტრანსლიტერაცია-თარგმანზე მუშაობისას ჩვენ ვეყრდნობოდით მ. სივილის ნაშრომს: “The Su-

³⁶ იხ. კრამერი ს.წ., ისტორია იწყება შუმერიდან, თბ., 1988, გვ. 186

³⁷ იხ. Poebel A., Historical and Grammatical Texts, Philadelphia, 1914, ტაბულა I, XXXVI და XXVII

³⁸ იხ. Poebel A., Historical Texts, Philadelphia, 1914, გვ. 7-70

merian Flood Story”, რომელიც გამოქვეყნებულია ნიგში: Lambert W.G., Millard A.R., Atra-Hasis. The Sumerian Flood Story with the Sumerian Flood story by M.Civil, Oxford, 1969, გვ. 138-172. მოხსენიებული ნაშრომის ზოგიერთი ნაწილი შესწორებული და დაზუსტებულია ჩვენს მიერ შუმეროლოგიის ბოლოდროინდელ მიღწევათა გათვალისწინებით. აღნიშნული ტექსტის ირგვლივ ჩატარებულ სამუშაოებს შორის აღსანიშნავია 1981 წ. თ. იაკობსენის მიერ ტექსტის ახლებური ინტერპრეტაცია.³⁹ დამატებით, 1983 წ. ს. კრამერმა შემოგვთავაზა ზოგიერთი მონაკვეთის ახალი ნაკითხვა.⁴⁰ მიუხედავად დაუღალავი მცდელობისა ტექსტში კვლავ რჩება მრავალი სადაო და ჯერაც გადაუწყვეტელი საკითხი: 1) ღვთაებათა ვინაობის დადგენა (სტ. 37-46; 85-7, 251); 2) ki-ur (სტ.40), uru-me-a და ki-eš-me-a (სტ. 41, 43); 3) “ახალი დაბადების” მონაკვეთი და მისი მიმართა ნინა კონტექსტთან (47-49); 4) nig-gil -ის (46) და nig-gil-ma -ს (253, 259) მნიშვნელობების დადგენა; 5) kab-dug₂-ga-ს მნიშვნელობა (93, 98, 202); და 6) 99-ე სტრიქონის შინაარსის დადგენა. ჩვენეულ გააზრებას, ამ და სხვა საკვანძო მონაკვეთების ირგვლივ, ქვემოთ შემოგთავაზებთ.

ზიუსუდრას მითის ძირითადი ნაწილის პირველი ქართული თარგმანი შეასრულა მიხეილ (მიხაკო) ნერეთელმა 1924 წელს,⁴¹ მეორე თარგმანი, ისიც მთლიანი ტექსტის მხოლოდ ერთი ნაწილისა, ეკუთვნის ზურაბ კიკნაძეს.⁴² ჩვენეული ქართული თარგმანი იქნება რიგით მესამე და ყველაზე სრული.

აქვე კიდევ ერთხელ ვიტყვი, რომ ერთი მოსაზრებით ზიუსუდრას მითის მიბაძვითაა შექმნილი წარღვნის შესახებ ოდნავ გაფართოებული აქადურენოვანი ჩანაწერები – ათრახასისისა და უთნაფიშთის მითები. ისინი, შეიძლება ითქვას, ზიუსუდრას მითის ადეკვატურ თარგმანებს წარმოადგენენ. რამდენადაც ამ ორი უკანასკნელი მითის სიუჟეტური ქარგა უფრო სრულადაა შემონახული, ამდენად შესაძლებელია ზიუსუდრას მითის დაკარგული ნაწილების შინაარსის დაახლოებითი სიზუსტით აღდგენა ათრახასის-უთნაფიშთის მითების მონაცემების გათვალისწინებით. თუმცა, ამ კავშირების აღდგენა ულრმეს მეცნიერულ ანალიზსა და დაკვირვებას მოითხოვს და იგი ყველა შემთხვევაში გა-

³⁹ იხ. Jacobsen Th. “The Eridu Genesis.” Journal of Biblical Literature 100, no. 4 (1981): 513-29

⁴⁰ იხ. Kramer, Samuel Noah. “The Sumerian Deluge Myth: Reviewed and Revised.” Anatolian Studies 33 (1983): 115-21

⁴¹ იხ. გილგამეშიანი. ბაბილონური ეპოსი მესამე ათასწლეულისა ქრ.წ. ბაბილონური ტექსტითა და თარგმნით მ. ნერეთლის მიერ, კონსტანტინეპოლი, 1924, გვ. 98-100. აღნიშნული თარგმანის ახალი გამოცემა: თბილისი, 2010, გვ. 102-103.

⁴² იხ. თამუზის სიზმარი. ძველი შუამდინარული პოეზია, შუმერულიდან და აქადურიდან თარგმნა ზურაბ კიკნაძემ, თბ., 1969, გვ. 15.

მართლებული არაა. ქვემოთ დეტალურად ვისაუბრებთ ამ ურთიერთ-მიმართებებზე.

სავარაუდოდ, ზიუსუდრას მითის დასაწყისში მოთხრობილი იქნებოდა ღვთაებების ნინთუსა და ენქის მიერ ადამიანის შექმნის ეპიზოდის შესახებ, რაზედაც ტექსტის შემორჩენილ ნაწილში არა ერთ აშკარა მითითებას ვპოულობთ. ალბათ, ამას მოჰყვებოდა თხრობა ადამიანთა მოდგმის სრულად განადგურების მიზნით ღვთაებათა გადაწყვეტილების შესაბამისად წარღვნის მოვლინების შესახებ, როგორც ეს ზემოთ დასახელებულ აქადურენოვან მითებშია ნათქვამი.

ამ ამბების გაგრძელება – შემორჩენილი ნაწილი ტექსტისა, მოგვითხრობს იმის შესახებ, თუ როგორ ცდილობს რომელიღაც ღვთაება, სავარაუდოდ ენქი, წარღვნისაგან იხსნას კაცობრიობა და მასთან ერთად გადაარჩინოს ღვთაებათა ერთობლივი შემოქმედებით შექმნილი მცენარეთა და ცხოველთა ლამაზი სამყარო.

ამ თხრობის გაგრძელების შემცველი ტექსტი კვლავ დაკარგული ნაწილი, შესაძლოა, წარმოგვიდგენდა ცოცხალი ბუნების ცალკეული ნაწილების მოკლე აღწერილობას.

წარღვნამდელი ქალაქებისა და მათი მფარველი ღვთაებების ჩამოთვლის შესახებ თხრობის შემცველი, საკმაოდ კარგად შემორჩენილი ტექსტის შემდგომი გაგრძელება, დაახლოებით 34 სტრიქონი, დაკარგულია. ამ ადგილის შინაარსი, ალბათ, გადმოგვცემდა ღვთაებათა გეგმას, თუ როგორი თანამიმდევრობით უნდა განადგურებულიყო მიწიერი სამყარო ისე, როგორც ეს ათრაბასისის მითში არის მოთხრობილი.

მომდევნო, შემონახული ნაწილი ტექსტისა, შეიცავს ცნობებს ღვთაებათა უსამართლო გადაწყვეტილების გამო ქალღვთაებების ნინთუსა და ინანას მიერ განცდილი მწუხარებისა და გოდების შესახებ. აქვეა საუბარი ღვთაება ენქის გეგმაზედაც – გამონახოს კაცთაგან ვინმე, ამ შემთხვევაში შურუფაქის მეფე და ქურუმი ზიუსუდრა, რომელიც დალუპვისაგან გადაარჩენდა კაცთა მოდგმის თესლს.

ენქის მომხრე ღვთაებები აცნობებენ ზიუსუდრას მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ. ტექსტის დაკარგული ნაწილი, დაახლოებით 39 სტრიქონი, უეჭველია, მთლიანად ექნებოდა დათმობილი რჩევას, თუ როგორ უნდა აეგო ზიუსუდრას ხომალდი და ამით გადაერჩინა მასში შეყვანილი ადამიანების ერთი ნაწილი მცენარეთა და ფრინველ-ცხოველთა წყვილებთან ერთად, რათა წარღვნის შემდეგ კვლავ აღორძინებულიყო სიცოცხლე დედამიწაზე. მსგავსი რჩევის შინაარსი და ხომალდის აგების პროცესი კარგად არის ცნობილი ჩვენთვის ათრაბასის-უთნაფითშის მითების შესაბამისი მონაცემების მიხედვით.

კარგადაა შემონახული ტექსტის მომდევნო ნაწილი, სადაც აღწერილია უშუალოდ წარღვნის დადგომა და მისი მრისხანედ მიმდინარეობა. ნათქვამია ისიც, თუ როგორ გადარჩა ზიუსუდრა და მადლიერების ნიშნად მზის ღვთაება უთუს მსხვერპლი შესწირა.

მომდევნო ნაწილი ტექსტისა, დაახლოებით 34 სტრიქონი, ისევ დაკარგულია. აქ, ალბათ, ღვთაებათა საყოველთაო სიხარულის შესახებ იქნებოდა საუბარი, რომ არ აღსრულდა მათი ნება და კაცთა მოდგმის თესლი გადარჩა. შემორჩენილი ნაწილი ტექსტისა გვესაუბრება იმ ოპტიმიზმზე, რაც გამოწვეულია დედამიწაზე სიცოცხლის კვლავ აღორძინების შესაძლებლობით. ყოველივე ამისათვის ღვთაებები ანი და ენლილი ზიუსუდრას ჯილდოდ უკვდავებას ანიჭებენ და ასახლებენ მას მზის ამოსვლის ადგილას მდებარე დილმუნის ქვეყანაში.

ტექსტის ბოლო ნაწილი, დაახლოებით 40 სტრიქონი, დაკარგულია. სავარაუდოდ, ზიუსუდრას მითი ისე მთავრდებოდა, როგორც ათრახასისის მითი, რომლის ნაკლული და არასრულად შემორჩენილი დამამთავრებელი ნაწილი მიგვანიშნებს წარღვნის შემდეგ დედამიწაზე ადამიანთა კვლავ გამრავლებისა და მათი მოდგმის შემდგომი ცხოვრების რეგულირების საკითხებზე.

წინა მხარე

I

(აკლია დაახლოებით 36 სტრიქონი)

37. [.....] im-ga₂-g[a₂.....]
38. nam-lu₂-ulu₂-gu₁₀ ha-lam-ma-bi a ga-ba-n[i-in-.....]
39. *Nin(SAL-TUG₂)-tu-ra ni₃-dim₂-dim₂-ma-gu₁₀ si₃-[si₃-ga-bi] ga-ba-ni-ib-gi₄(GI@g)-gi₄(GI@g)
40. uku₃ ki-ur₃(GA₂XNUN/NUN)-bi-ta ga-ba-ni-ib-gur-ru-ne
41. uru^h-me-a-bi he₂-im-mi-in-du₃ gissu(GIŠ-MI) ni₂ ga-ba-ab-dub₂-bu
42. [uru]-me-a sig₄(MURGU₂@s)-bi ki-ku₃-ga he₂-im-mi-in-šub
43. ki-eš(U-U-U)-<bar>-me-a ki-ku₃-ga he₂-im-mi-ni-ib-ri
44. ku₃-a nig₂-izi-te-ma si- mi-ni-in-si-sa₂
45. garza(PA-AN) me-mah šu mi-ni-ib-šu-du₇(U-GUD)
46. ki a im-ma-ab-dug₄ silim ga-mu-ni-in-gar
47. An *En-lil₂ *En-ki *Nin(SAL-TUG₂)-hur(HI-AŠ₂)-sag-ga₂-ke₄
48. sag-gi₆ga mu-un-dim₂-eš(U-U-U)-a-ba
49. ni₃-ge₁₆(GI%GI) ki-ta-ki-ta mu-lu(LAGABXMAŠ)
50. maš₂-anše nig₂-ur₂-4 eden-na ma-te-a-aš bi₂-ib₂-gal₂

II

(აკლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

84. [.....]-am(A-AN) [.....]
85. [x x] [x] ri-g[a] ga-ba-ni-in-[.....]
86. [du-1]um-bi igi ga-ba-ni-ib-du₈-d[u₈-x]
87. [x] šidim-Kalam-ma-ke₄ uš-gi [ha] ba-ab-ba-[al]
88. [u₄]-[bi]-[a] -[men(GA₂XME-EN)]-nam-lugal-la an-ta e₁₁(LAGAR@g-DU)-[de₃-a-ba]
89. [men(GA₂XME-EN)] -mah^h-gu^h-za-nam-lugal-la an-ta e₁₁(LAGAR@g-DU)-a-ba
90. [.....]š u mi-ni-ib-šu-du₇(U-GUD)
91. [.....]-ga u[ru b]a-an-da-šub
92. [mu-bi ba] - an-s [a₄(HI-NA₂)kab]-du₁₁-g[a ba-hal-h]al-la

ნინა მხარე

I

(აკლია დაახლოებით 36 სტრიქონი)

37. [........] მოეფი[ნა.....]
38. (ღვთაება ენქი? ამბობს): “ჩემს ადამიანთა მოდგმას მისი დალუპვის (დროს) მსურს [დავეხმარო].
39. (ქალღვთაება) ნინთუს⁴³ ჩემი⁴⁴ შენამოქმედის აღგვა პირისაგან მიწისა მსურს, შევეუჩერო (სიტყ. “დავუბრუნო უკან”).
40. “ხალხი თავისი (მომთაბარე/ველური/გაფანტული) ცხოვრებიდან უნდა დავაბრუნოთ”⁴⁵
41. თავიანთ ქალაქებში (რაც კი არის)⁴⁶ მათ დაე, ხელახლა ააგონ თავშესაფრ(ებ)ი (სიტყვ. “საჩრდილობელი”), (რათა) მსურს, მოისვენონ მათ (იქ).
42. (თავიანთ) [ქალაქებში] აგურ(ებ)ი წმინდა ადგილას დაე, (კვლავ) დაანყონ მათ.
43. (ღვთაებათა მიერ) შერჩეულ ადგილებში - წმინდა ადგილ(ებ)ში (ტაძრებში) დაე, დააფუძნონ მათ”.
44. წმინდა წყალი,⁴⁷ ცეცხლის ჩამქრობი, მან მიუშვა.
45. რიტუალ(ებ)ი (და) უმაღლესი ღვთაებრივი კანონ(ებ)ი მან დაანესა.
46. მან მიწა(ზე) (რომელიც) წალეკილი (დატბორილი)⁴⁸ იყო სიმშვიდე დაამყარა (ყველგან).
47. (ღვთაებებმა) ანმა,⁴⁹ ენლილმა,⁵⁰ ენქიმა⁵¹ (და ქალღვთაება) ნინხურსაგმა⁵²
48. მას შემდეგ, რაც მათ შავთავიანები⁵³ შექმნეს,⁵⁴
49. ცოცხალნი არსნი⁵⁵ ყველგან გამრავლდნენ (და)
50. ოთხფეხა ცხოველები ველის მშვენიებად იქცნენ (სიტყვ. “არის, არიან”) ...

II

(აკლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

84. [........] იყო [........]
85. [........]
86. მათ შრომას/ ღვანლს გამოვიძიებ მე⁵⁶
87. მშენებელმა (შუმერის) ქვეყნისა მტკიცე ფუნდამენტი დაე, ჩაყაროს (სიტყ. “ამოთხაროს (საძირკველი)”).⁵⁷
88. მა[შინ, როდესაც] სამეფო⁵⁸ [გვირგვინი] ციდან ჩამოეშვა,
89. როდესაც დიდებული სამეფო გვირგვინი (და) ტახტი ციდან ჩამოეშვა,
90. (ყველაფერი) სრულყოფილად (მოეწყო) -
91. [უმთავრესი] ქალ[აქები (რომლებიც) და]ინგრა (კვლავ) აღორძინდა.
92. (მათ) სახელები თავთავიანთი (სიტყვ. “მისი”) დაარქვა (განსაზღვრა) მან,⁵⁹ (რაც) მთავარ ქალაქ(ებ)ზე (ასე) გადანაწილდა:

93. nisag-uru-bi-e-ne Eridu^b maš₂-sag ^dNu-dim₂-mud(HU-HI) mi-ni-in-sum
 94. 2-kam(HIXBAD)-ma-šc₂ nu-gig(MI-NUNUZ)-ra Bad₃(EZENXBAD)-tibi-ra(URUDU-NAGAR)^b mi-ni-in-sum
 95. 3-kam(HIXBAD)-ma La-ra-ak^{<u>} ^dPa-bil₂(NE@s)-hur(HIXAŠ₂)-sag mi-ni-in-sum
 96. 4-kam(HIXBAD)-ma Zimbir(UD-GIŠ%GIŠ-NUN)^b šul-^dUtu mi-ni-in-sum
 97. 5-kam(HIXBAD)-ma Šuruppak(SU-KUR-RU)^b ^dSud₃(SU-KUR-RU)^b mi-ni-in-sum
 98. uru-bi-e mu-bi ba-an-sa₄(HU-NA₂)-a kab-du₁₁-ga ba-ḫal-ḫal-la
 99. a-gi₄(GI@g) la-ba-an-šu₂-am₃(A-AN) im ba-al-la a um-ma-an-tum
 100. i₄(A-LAGABXHAL) tur-tur-re šu-luḫ-bi gar-ḫur(HIXAŠ₂)-hur(HIXAŠ₂) mi-ni-ib₂-gar-gar

III

(აქლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

135. ki-tuš an-na [x] [.....]
 136. e [.....]
 137. a-ma-ru [.....]
 138. [x] [x] [.....]
 139. [ur₃(HIXAŠ)-gim] bi-in-ak [.....]
 140. u₃-bi-[a] ^dNin(SAL-TUG₂)-i[u-ke₄] dim₂-a [.....]
 141. ku₃-^dInanna-ke₄ uku₃-bi-še₃ a-nir(NUN/NUN) mu-[un-ga₂-ga₂]
 142. ^dEn-ki ša₃-ni₂-te-na-ke₄ ad i-ni-i[n-gi₄(GI@g)-gi₄(GI@gt)]
 143. An ^dEn-lil₂ ^dEn-ki ^dNin(SAL-TUG₂)-hur(HIXAŠ₂)-sag-ga₂-k[e₄]
 144. dingir-an-ki-ke₄ mu-An-^dEn-lil₂ mu-[un] - [pa₃(IGI-RU)]
 145. u₃-ba Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ lugal-am₃(A-AN) gudu₄(HIXNUN-ME) [...]
 146. an-sag-nigin₄(LAGAB+LAGAB) mu-un-dim₂-dim₂ en[.....]
 147. nam-du₉-na inim-si₃-si₃-ge ni₂-te-ga₂ [.....]
 148. u₄-šu₂-uš-e sag-us₂ gub-ba [.....]
 149. ma-mu₂ nu-me-a e₃(UD-DU)-de₃ inim-ba[l.....]
 150. mu an-ki-bi-ta pa₃(IGI-RU)-pa₃(IGI-RU)-de₃ [.....]

უკანა მხარე

IV

151. [ki] - ur₃(GA₂XNUN/NUN)-še₃ dingir-re-e-ne e-ga[r₈(MURUB@s).....]
 152. Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ da-be₂ gub-ba giš mu-[un-tuku]
 153. iz-zi-da a₂(DAXŠE)-gub₃-bu mu-gub-ba-[.....]
 154. iz-zi-da inim ga-ra-ab-du₁₁ inim-[gu₁₀ ḫe₂-dab]

93. პირველი ქალაქ(ებ)ს შორის ერიდუ⁶⁰ (იყო, რომელიც) მან წინამძღოლ (ღვთაება) ნუდიმუდს⁶¹ მისცა⁶².
94. მეორე, ბადთიბირა, მან “ნუგიგს”⁶³ მისცა.⁶⁴
95. მესამე, ლარაქი, მან (ღვთაება) ფაბილხურსაგს⁶⁵ მისცა
96. მეოთხე, ზიმბირი, მან გმირ (ღვთაება) უთუს⁶⁶ მისცა.
97. მეხუთე, შურუფაქი, მან (ღვთაება) სუდს⁶⁷ მისცა.
98. ამ ქალაქებს მან თავიანთი (სიტყვ. “მისი”) სახელ(ებ)ი დაარქვა, (რაც) მთავარ ქალაქ(ებ)ზე გადანანილდა.
99. მან წყალდიდობა ვერ შეაჩერა, (მაგრამ) მიწა (=არხი) გათხარა (და) წყალი მიიყვანა,⁶⁸
100. პატარა განმენდილი არხები (და) საირიგაციო წყალსაცავ(ებ)ი მოამზადა.⁶⁹

III

(აკლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

135. საცხოვრისი ციური [ღვთაებებისა].
136. [.....]
137. წარღვნა [რომ მოვლენოდა ქვეყანას]
138. [ღვთაებებმა (თავიანთ) საკრებულოში დაადგინეს]⁷⁰
139. ჭეშმარიტად (ასეთი) გადანყვეტილება (იქნა მიღებული! [.....])
140. მაშინ (ქალღვთაება) ნინთ[უმ], შემოქმედმა⁷¹ [.....] (და)
141. ბრწყინვალე (ქალღვთაება) ინანამ⁷² თავისი ხალხის გამო გოდება [მორთეს].
142. (ღვთაება ენქი (კი) თავისთვის გულში ფიქრობდა (სიტყვ. “ბჭობდა”)⁷³
143. (ღვთაებებმა) ანმა, ენქიმ (და ქალღვთაება) ნინხურსაგმა -
144. ცისა (და) მიწის ღვთაებ(ებ)მა (ღვთაებებს) ანსა (და) ენლილს მოუხმეს.
145. მაშინ ზიუსუდრა,⁷⁴ (რომელიც) იყო მეფე⁷⁵ (და) განმენდის რიტუალის ჩამტარებელი ქურუმი [.....]
146.⁷⁶ შექმნა. მეუფ[ისადმი გამოვლენილი]
147. თავისი მორჩლებითა (და) კარგად შერჩეული სიტყვ(ებ)ით მოწინებით [აღავლენდა ლოცვას].
148. ყოველდღე რეგულარულ (შესაწირს) [ის უგზავნიდა ღვთაებებს].⁷⁷
149. (მანამდე) სიზმარი არ ჰქონია მას - (არც) გამოსვლა (და) საუბარ[რი ღვთაებასთან].
150. მოუხმობდა იგი ცასა (და) მიწას [ლოცვით].

უკანა მხარე

IV

151. (მის) საცხოვრებელ ბინასთან ღვთაებებმა კე[დელი გამოარჩიეს].
152. ზიუსუდრა მის გვერდით დამდგარი, ის[მენს],
153. კედელთან, მარცხენა მხარეს დამდგარი, [ისმენს]:⁷⁸
154. “(ამ) კედელთან მსურს, (რადაც) გითხრა შენ, სიტყვა [ჩემი დაე, ყურად

155. na-de₅-ga-gu₁₀ gizzal₂(GIŠ-TUG₂-P[I-NU₁₁-SILA₃] he₂-im-ši-ak]
 156. dag-me-a a-ma-ru ugu(U-KA)-kab-d[u₁₁-ga....] ba-u[r₃(GA₂XNUN/NUN)]
 157. numun nam-lu₂-ulu₄ ha-lam-e [.....]
 158. di-til-la inim pu-uḥ(UD-KUŠU₂)-ru-[um.....]
 159. inim-du₁₁-ga An ^dEn-[lil₂ ^dEn-ki ^dNin(SAL-TUG₂)-ḫur(HIXAŠ₂)-sag-ga₂-ke₃]
 160. nam-lugal-bi bala-bi [x] [.....]
 161. [e-ne] -še₃ [.....]
 162. [x] -na mu [x] [.....]
- (აკლია დაახლოებით 39 სტრიქონი)

V

201. im-ḫul(IGI-UR)-im-ḫul(IGI-UR) im-si-si-ig du₃-a-bi teš₂-bi i₃-su₈(DU/DU)-ge-eš(U-U-U)
202. a-ma-ru ugu(U-KA) kab-du₁₁-ga ba-an-da-ab-ur₃(GA₂XNUN/NUN)-e
203. u₄-7-am₃(A-AN) gi₆-7-am₃(A-AN)
204. a-ma-ru Kalam-ma ba-ur₃(GA₂XNUN/NUN)-ra-ta
205. ^{ma}ma₂-gur₄-gur₄ a-gal-la im-ḫul(IGI-UR) ruk₄(LAGABXU-U-U)-tuk₄(LAGABXU-U-U)-a-ta
206. ^dUtu i-im-ma-ra-e₃(UD-DU) an-ki-a u₄ ga₂-ga₂
207. Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ ^{ma}ma₂-gur₄-gur₄ ab-bur₂ mu-un-da-buru₂
208. u₃(IGI-DIB) ^dUtu giš-nu₁₁-ni-da ^{ma}ma₂-gur₄-gur₄-še₃ ba-an-kur₄-re-en
209. Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ lugal-am₃(A-AN)
210. igi-^dUtu-še₃ ka ki-su-ub ba-gub
211. lugal-e gu₄ im-ma-ab-gaz(GUMXŠE)-e udu(LAGABXMAŠ) im-ma-ab-šar₂-re
212. [.....] si-gal [.....si]kil-la-da
213. [.....] mu-un-na-[.....]-ba
214. [.....]
215. [.....] bi₂-in-si
216. [.....]-la₂ tab(AŠ/AŠ)-ba
217. [.....] [a] (აკლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

VI

251. zi-an-na zi-ki-a i₃-pa₃(IGI-RU)-de₃-en-ze₂-en za-zu-da he₂-im-da-la₂
252. An ^dEn-lil₂ zi-an-na zi-ki-a i₃-pa₃(IGI-RU)-d[e₃]-<en>-ze₂-en za-zu-da he₂-im-da-la₂
253. ni₃-ge₁₆(GI%GI)-ma-ki-[ta] e₁₁(LAGAR@g)-DU)-de₃ im-ma-ra-e₁₁(LAGAR@g-DU)-de₃
254. Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ lugal-am₃(A-AN)
255. igi-An-^dEn-lil₂-la₂-še₃ ka ki-su-ub ba-[gub]

- ილო შენ (სიტყვ. "დაიჭირო შენ!")].
155. რჩევა ჩემი დაე, შეისმინო შენ!
156. წარღვნა საცხოვრის(ებ)ს (და) დიდ ქალაქ(ებ)ს [.....] ზედ გადაუვლის (და)
157. თესლს ადამიანთა მოდგმისას განადგურებას [მოუტანს].
158. (ასეთია) განაჩენი (და) გადანყვეტილება [ღვთაებათა] კრე[ბისა]!
159. (ეს) ნაბრძანებია (ღვთაებების) ანის, ენ[ლილის, ენქისა (და) ქალღვთაე-
ბა] ნინხურსაგის მიერ].
160. მისი მეფობა (და) მისი მმართველობა (ანუ ქალაქები) [დაემხოზა].
161. ახლა [.....]
162. [.....]

(აკლია დაახლოებით 39 სტრიქონი)

V

201. ქარიშხლები (და) შტორმი ყველა ერთად მოვარდა.
202. წარღვნამ დიდ ქალაქ(ებ)ს ზედ გადაუარა.
203. 7 დღისა (და) 7 ღამის
204. შემდეგ, რაც წარღვნამ ქვეყანა დაფარა (და)
205. უდიდეს ხომალდს⁷⁹ დიდ წყალში ქარიშხალი აქანავებდა,
206. მზის ღვთაება უთუ ამოვიდა (და) ცასა (და) დედამიწას სინათლე მოჰფინა.
207. ზიუსუდრამ უდიდესი ხომალდი განხენა(!)⁸⁰
208. და უთუ თავისი ბრწინვლებით (სიტყ. "თავის ბრწყინვალეობასთან ერ-
თად") უდიდეს ხომალდში შევიდა.
209. ზიუსუდრა, მეფე (სიტყვ. "მეფე (რომ) არის"),
210. უთუს წინაშე პირით ძირს განერთხა.
211. მეფემ მრავალი ხარი (და) ცხვარი დაკლა (სამსხვერპლოდ).⁸¹
212.

(აკლია დაახლოებით 34 სტრიქონი)

VI

251. "სუნთქვა ცისა" (და) "სუნთქვა მიწისა" მათ გამოიხმეს (და თქვეს):
"სიბრძნის ქვასთან" ერთად დაე, (ყველგან) გავრცელდეს იგი".
252. (ღვთაებებმა) ანმა (და) ენლილმა "სუნთქვა ცისა" (და) "სუნთქვა მიწის-
სა" გამოიხმეს (და თქვეს): "სიბრძნის ქვასთან" ერთად დაე, (ყველგან)
გავრცელდეს იგი.⁸²
253. მცენარეულობა⁸³ მიწიდან (კვლავ) ამოვა (და) წამოიმართება (კიდევ)".
254. ზიუსუდრა, მეფე (სიტყ. "მეფე (რომ) არის"),
255. (ღვთაებების) ანისა (და) ენლილის წინაშე პირით მიწას განერთხა.

256. An-⁴En¹ -li₂ Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ mi₂-d[u₁₁]
 257. ti dingir-gim mu-un-na-sum-mu
 258. zi-da-ri₂ dingir-gim mu-un-ab-e₁₁(LAGAR@g-DU)-de₃
 259. u₄-ba Zi-u₄-sud(BU@g)-ra₂ lugal-am₃(A-AN)
 260. mu ni₃-ge₁₆(GI%GI)-ma numun-nam-lu₂-ulu₄ uru₃-ak
 261. kur-bal kur-Dilmun(NI-TUK)-na ki-⁴Utu-e₃(UD-DU)-še₃ mu-un-ti₃-eš(U-U-U)
 262. za-e- [x x x x]-gal-bi ti₃-eš(U-U-U)

(ტექსტის დანარჩენი ნაწილი, დაახლოებით 39 სტრიქონი, დაკარგულია).

256. (ღვთაებებმა) ანმა (და) ენლილმა ზიუსუდრას მიუაღერსეს.⁸⁴
257. სიცოცხლე, ღვთაება(თა) მსგავსი, მისცეს რა მას
258. მუდმივი სუნთქვა, ღვთაება(თა) მსგავსი, ჩამოუტანეს (ზეციდან).
259. მაშინ ზიუსუდრა, მეფე (სიტყ. “მეფე (რომ) არის”),
260. ყოველი ცოცხალის⁸⁵ სახელისა (და) ადამიანთა მოდგმის თესლის
გადამრჩენელი
261. სასაზღვრო ქვეყანაში - დილმუნის⁸⁶ ქვეყანაში, მზის ამოსვლის ადგი-
ლას, დაასახლეს.
262. შენ დიდი, დაასახლეს.

(ტექსტის დანარჩენი ნაწილი, დაახლოებით 39 სტრიქონი, დაკარგულია).

2.2.2 კომენტარები

43 ნინთუ ღვთაებათა დიდი დედის ერთ-ერთი სახელი იყო. შუმერები და აქადელები მას ასევე მოიხსენიებდნენ, როგორც ნინსურსაგი, ნინმახი, არურუ ან მამი/მამა (იხ. WM I 1, გვ. 104-105). ქალღვთაება ნინთუს წმინდა ადგილად მიიჩნეოდა ქალაქი ქუმი (იხ. RLA V, გვ. 571). იგი ითვლებოდა ადამიანთა მოდგმის ერთ-ერთ შემოქმედად (იხ. აქვე, I 47-48).

44 კუთვნილობითი ნაცვალსახელი “ჩემი” უნდა მიემართებოდეს ღვთაება ენქის (აქადური გამოთქმით: ეა). როგორც ათრახასისის მითის მონაცემებითაა ცნობილი, მან ქალღვთაება ნინთუ/ნინმახთან ერთად თიხისაგან შექმნა პირველი ადამიანი. როგორც ჩანს, შესაქმნის ეს პასაჟი შესავლის სახით შესული იყო ზიუსუდრას მითშიაც. გამომდინარე აღნიშნული გარემოებიდან მიგვაჩნია, რომ ზიუსუდრას მითის შემორჩენილი ნაწილის დასაწყისი სტრიქონები, სავსებით მოსალოდნელია, ღვთაება ენქის ნათქვამს გადმოგვცემდეს. ამასთან დაკავშირებით ნიშანდობლივია ის გარემოებაც, რომ ნარლენის მითის აქადურ ვერსიებში, კერძოდ, ათრახასისისა და უთნაფიშთის მითების მონაცემებით ენქი მიჩნეულია ნარლენისაგან ადამიანთა მოდგმის დაცვისა და გადარჩენის მთავარ მოთავედ.

45 ერთი შეხედვით, აქ შუმერული მწერლის მიერ დაშვებულ შეცდომასთან უნდა გვეკონდეს საქმე - აღმოვლითი ბრუნვის ნიშნის -ა-ს “-ში” მაგივრად იგი წერს გამოსვლითი ბრუნვის ნიშანს -ია-ს “-დან”. მაგრამ მოდით სიღმისეულად განვიხილოთ ეს სტრიქონი და შევადაროთ ერთმანეთს ჩვენებური და სხვა მკლევართა ვერსიები.

ჩე: *uku, ki-ur, (GA_XNUN/NUN)-bi-ta ga-ba-ni-ib-gur-ru-ne* ხალხი თავისი (მომთაბარე/ველური/გაფანტული) ცხოვრებიდან უნდა დავაბრუნოთ)

მ.სიგილი: *un ki-ur-bi-ta ga-ba-ni-ib-gur-ru-ne* (I want the people to come back to their dwelling grounds).

ს.კრამერი: *ga-ba-ni-ib-gur-ru-dē* (We would return the people from their (dispersed) habitations).

ამ სტრიქონის თავსატეხია *ki-ur-bi-ta* -ს თარგმნა. აქ, ჩვენი აზრით, ნაგულისხმევი უნდა იყოს ხალხის დაბრუნება გაფანტული, ველური, მომთაბარე ყოფიდან ქალაქურ ცხოვრებაში. საქმე ის არის, რომ გვიანდელ შუმერულში ნაშლილია განსხვავება -ია, -ჰე, და -ა გრაფემებს შორის. თუ კი აქ იგულისხმება გამოსვლითი ბრუნვის ნიშანი -ია, მაშინ გამოდის, რომ ხალხი უნდა გამოვიდეს “მომთაბარეობიდან” და “შევიდეს” ქალაქურ ყოფაში; თუ დაენერთ -ჰე-ს (მიმართულებითი ბრუნვის ნიშანი) - ხალხი დაბრუნდება უკან იმ ტერიტორიაზე, რომელიც დატოვა განადგურების შემდეგ და იქ ქალაქი (თავიდან) აშენდება. ხოლო, თუ დაენერთ -ა -ს (აღცვლითი ბრუნვის ნიშანი), მაშინ შესაბამისი თარგმანია: “ხალხი თავის საცხოვრისში მსურს დავაბრუნო”. სამწუხაროა, რომ დაზიანებულია 37-ე სტრიქონი, რომლის შინაარსიც გაგვიადვილებდა თარგმნას. თუმცა ს. კრამერი შენიშნავს, რომ სხვადასხვა წყაროში (იხ. Kramer, Samuel Noah. “The Sumerian Deluge Myth: Reviewed and Revised.” *Anatolian Studies* 33 (1983): 115-21. შენ. 7) *ki-ur* შესატყვისება ველურ ტერიტორიას, იგი “საძირკველს, საწყისსაც” ნიშნავს. ასევე საყურადღებოა, რომ *ga-ba-ni-ib-gur-ru-ne* (ჩვენი აზრით მართებულია *ne* და არა კრამერისეული ძე) არის პირველი პირის მრავლობითი რიცხვი, შესაბამისად აქ საქმე გვაქვს არა მხოლოდ ენქისთან, არამედ ნინთუსთანაც. შესაძლოა აქ ნარმოდეგნილია დიალოგი. აქედან გამომდინარე, სტრიქონის ჩვენი ვერსიაა: “ხალხი თავისი (მომთაბარე/ველური/გაფანტული) ცხოვრებიდან უნდა დავაბრუნოთ”.

- 46 ს.კრამერის მოსაზრებით $\text{su}^{\text{H}}\text{-me-a}$ სიტყვა: “მე-ს ქალაქები (მრ.რ.)” აქ იმ ქალაქების აღდგენაზეა (აშენება) საუბარი, რომელიც “მე”-ს ღვთაებრივი ძალით არიან შემოსილნი (შუმერული მსოფლგაგებით “მე” წარმოადგენს ღვთაებრივ ძალეს). ამ მოსაზრებას ჩვენ ვერ გავიზიარებთ, რამეთუ შუმერული “მე” (ME) ყოველთვის ცალკე იწერება და იგი შუა სიტყვაში ჩანერილი არ გვხვდება. აქ უფრო დამაჯერებელია მ. სივილის მსჯელობა, რომ me-a შეესაბამება მრავლობითობის $\text{-ma}^{\text{H}}\text{-s}$. მართლაც, me-a შუმერულში გამოხატავს მრავლობითობას “ყველა; იმდენი რამდენიც არის”. შესაბამისად, ივულისხმება: “ყველა ქალაქი (რაც კი არის)”.
- 47 თარგმანი ერთობ პირობითია. შუმერულში მსაზღვრელ-საზღვრული მიმართების ნესი მკაცრად დაცულია - საზღვრული ყოველთვის დგას პირველ ადგილზე, ხოლო მსაზღვრელი - მეორეზე. ამ პრინციპით მითითებულ ადგილას უნდა გვექონდეს $\text{a-k}^{\text{H}}\text{-a}$.
- 48 ფიქრობთ, აქ ა.პოპელის ვერსიის $\text{a im-ma-ab-du}_{11}$, ნაცვლად აჯობებს მ.სივილის $\text{a...-du}_{\text{g}}$, რაც ნიშნავს “წალექებს (to flood)” (შესაბამისად განადგურებას). თარგმნას ართულებს ის დაკარგული ძირი, რაც პრობლემას ქმნიდა 41-ე სტრიქონში. “მორწყვა” (du_{11}) აქ ნაკლებ საფარაუდოა. ga -გამოხატავს სურვილს, მამ საფიქრებელია, რომ აქ მართლაც უკვე გარდამხდარ წალექებაზეა საუბარი და სურვილზე აღადგინოს და გამოასწოროს ყოველივე.
- 49 ღვთაება ანი მიიჩნეოდა შუმერული პანთეონის უმაღლეს ღვთაებად (იხ. WM I 1, გვ. 40-41). იგი თავის მეუღლე ნინთუ/ნინხურსაგთან ერთად ითვლებოდა ღვთაებათა მშობლად.
- 50 ღვთაება ენლილი, ანის ეაჟიშვილი (სიტყვ. “ჰაერის (იგივე შუასკნელის) მეუფე”) მოგვიანებით იჭერს მამის ადგილს და განიხილება შუმერული პანთეონის უმაღლეს ღვთაებად (იხ. WM I 1, გვ. 59-61). წარღვნისადმი მიძღვნილ ყველა მითში იგი გამოყვანილია ადამიანთა მოდგმისადმი მტრულად განწყობილ ღვთაებად.
- 51 ღვთაება ენქი (სიტყ. “მეუფე მიწის”) იყო სიბრძნის ღვთაება. რამდენადაც მას მიეწერებოდა ადამიანის შექმნა, ამდენად გასაგებია, რომ მისი ეპითეტი იყო “შექმენელ-დამბადებელი” (იხ. WM I 1, გვ. 56-57 და 121-123). წარღვნისადმი მიძღვნილ ყველა მითში იგი გამოყვანილია ადამიანთა მოდგმის მფარველ ღვთაებად.
- 52 ქალღვთაება ნინხურსაგის შესახებ იხ. აქვე, შენიშვნები 43
- 53 “შავთავიანებად” იხსენიებდნენ შუმერები (და აქადელებიც) ძველი შუამდინარეთის მკვიდრთ.
- 54 აქ საუბარია “ახალ შექმნაზე” ანის, ენლილის, ენქისა და ნინხურსაგის მიერ. თუმცა ეს ენქის მიერ შექმნილ კაცობრიობაზე უკვე იყო საუბარი 38-39-ე სტრიქონებში, მამ როგორ გაევიგოთ მორიგი შექმნა? რას მიეძმარება იგი მთელ კაცობრიობას თუ შუმერებს? რამდენადაც $\text{sa}_{\text{g}}\text{-gi}_{\text{g}}$ - ადამიანი, “შავთავიანი” აქ ნახსენებია ცხოველეთა სამყაროსთან კონტრასტში, შესაბამისად $\text{sa}_{\text{g}}\text{-gi}_{\text{g}}$ არ უნდა გამოხატავდეს “ეთნიკურ” (რამდენად არსებობდა იმ დროს ეთნიკური გაგება, ამ სიტყვის უღრმესი მნიშვნელობით, ეს ცალკე სადაო საგანია) გაგებას, ამიტომაც აქ ზოგადად ადამიანია ნაგულისხმევი და არა შუმერები. შავთავიანი ანუ შუამდინარული გაგებით - ყველა; “დედამიწელები”.
- 55 მკვლევართა შორის, ეს სტრიქონი, აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. აქ ორი საკითხი გამოიყოფა: 1) $\text{ni}_{\text{g}}\text{-ge}_{\text{g}}$ (GI%GI)- “მცენარეულობა”, რომელიც ა. პოპელს უთარგმნელად დაუტოვებია. მ. სივილი კითხულობს - $\text{ni}_{\text{g}}\text{-ge}_{\text{g}}$ - “Animals”, თ. ია-კობსენი $\text{ni}_{\text{g}}\text{-gilim}$ - “small animals”, ს.ნ. კრამერი - $\text{ni}_{\text{g}}\text{-gil}$ - უთარგმნელად ტოვებს, ფრჩხილებში უთითებს “rising”.

8. სივლილი ფონეტიკურად GILIM-ს აკავშირებს gilimx (PÉŠ) (kilim PÉŠ)-თან, რაც აქედურად *nammas̄sum* ითარგმნება, როგორც “moving things, animals”. თუ კი მას ვთარგმნით, როგორც “მოძრავნი არსნი, ყოველნი სულიერნი ანუ ცხოველნი” - მაშინ ის უნდა დავუკავშიროთ მცენარეს. ან უნდა ვთარგმნოთ, როგორც “ცხოველნი”. მაგრამ ამ შემთხვევაში როგორ გავიგოთ მეორე საკითხი *ki-ta ki-ta* ?! თუ კი *ki-ta* ნიშნავს “მინიდან” (რამეთუ *ta* გამოსვლითი ბრუნვის ნიშანია და იხმარება სოც. პასიურ კლასთან) მაშინ გამოდის, რომ “ცხოველები მინიდან გამრავლდნენ” - ?! თ.ი.ა.ი.ობსენი თვლის რომ აქ მოხსენიებულია მინის ბინადარი ცხოველები - მღრღნელები და სხვა, ამიტომაც გვთავაზობს თარგმანს “small animals”, რაც ჩვენი არ მიგვაჩნია შესაფერის თარგმანად. *ki-ta ki-ta*-ს ორჯერ გამეორებით, გამოსატულია “ინტენსივობა” და აქ ნაგულისხმევია არა *ki-ta* “მინიდან”, არამედ გარემოებითი *ki-a ki-a* რაც გულისხმობს “ყველგან”. (თუმცა ორჯერ გამეორება (ინტენსივობა) “მინიდან” ასევე უნდა გულისხმობდეს - “ყველგან სადაც კი მინაა” ანუ “ყველგან”). ამიტომაც ჩვენი ვარაუდით აქ მწერალი გულისხმობდა შემდეგს: ცოცხალნი არსნი (ყოველი სულიერი) ყველგან გამრავლდა. კონტექსტურადაც 253, 260 სტრიქონებში ზიუსდრას შემაჯამებელი ეპითეტი არ შეიძლება იყოს “მღრღნელების გადამრჩენელი”. რამეთუ ზიუსდრა არაა მხოლოდ მცენარეთა ან მღრღნელთა თესლის გადამრჩენელი, მან ხომ ცხოველებიცა და მთელი კაცობრიობაც გადაარჩინა. თუმცა, კონტექსტიდან გამომდინარე 253-ე სტრიქონში ასევე შეიძლება ვიგულისხმოთ - “მცენარეულობა”. ვფიქრობთ 49 და 260-ე სტრიქონებში, ნაგულისხმევ არსს კარგად გამოხატავს ძველი ქართული “ცხოველი”, რაც იმავდროულად ცოცხალსაც ნიშნავს. აქედან გამომდინარე, ზიუსდრა, როგორც “ცოცხალ არსთა, ყოველი ცოცხალის” გადამრჩენელი - უფრო მართებულიად გვეჩვენება. მით უმეტეს, თუ კარგად დავაკვირდებით, GILIM-ის აქედური სემანტიკა ნათელს მოჰქვენს ყოველივეს. კერძოდ, *nammas̄sum/nammas̄šum* (-š; კრებითი ფორმა; მხ.რიცხვ) “ცხოველნი” (animals) - ეს სიტყვა თავის მხრივ, G ფუძის ზმნას ეყრდნობა *namas̄sum G (u)* “მოძრაობა” (to move) [უფრო კონკრეტულად, კი ამ იმავე ზმნის R ფუძე-ფორმას *namušašum R* (ზმნა “გარდაცვალება, სიკვდილი”) -> *nammas̄sum* “ცხოველნი”; ამ შემთხვევაში R ფუძეს ჩვენთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ იგი არქაული ფორმაა და ყველაზე ახლოს დგას შუმერული GILIM-ის ნამდვილ მნიშვნელობასთან; უკვე ძველბაბილონურ ტექსტებშიც კი იშვიათად გვხვდება R ფუძე-ფორმები] შესაბამისად “მოძრაობა - სიკვდილი - ცხოველის” სემანტიკა რას უკავშირდება თუ არა “ცოცხალს”. შეიძლება ითქვას, ამ სიტყვაში მთელი სასიცოცხლო წრებრუნვაა ჩატეული. რაც “ზიუსდრას მითის” კონტექსტში, ამ დრომდე, უსამართლოდ იყო დარდილული.
- 56 ნიშნსწრები დაახ.34 გამოტოვებული სტრიქონის გამო, რთულია აღვადგინოთ პირვანდელი მნიშვნელობა, ამიტომაც აღნიშნული სტრიქონის თარგმანი მხოლოდ ჩვენებური ინტერპრეტაციაა. ასევე, სადავოა თუ რომელი ღვთაება საუბრობს აქ. კონტექსტიდან გამომდინარე ეს ღვთაებები, დიდი ალბათობით, შეიძლება იყოს ენქი ან ენლილი. რამდენადაც 93-ე სტრიქონში წერია, რომ “მან (ანუ ღვთაება რომლის ვინაობის დადგენასაც ჩვენ ვცდილობთ) ქალაქი ერიდუ ნუდიმუნდს ანუ ენქის გადასცა), შესაბამისად აქ ნაგულისხმევი უნდა იყოს ენლილი, რამეთუ ენქი თავის თავს ვერ გადასცემდა ერიდუს, მითუმეტეს, რომ აქ ზმნა გარდამავალია და მესამე პირში დგას.
- 57 *uš-gi! ha ba-ab-ba-[al]* ერთობა რთული და გაუგებარია. მართალია S ოფუნდამენტი, საპირველი, მაგრამ ნებისთენის მას უნდა მოსდევდეს SI და არა GI. ასევე, ბოლომდე გაუგებარია თუ რას უნდა გულისხმობდეს *ba-al* შედგენილი, რთული ზმნა.

- 58 მიგელ სივილი სამართლიანად შენიშნავს, რომ რამდენადაც nam-lugai-ი დგას ნათესაობით ბრუნვაში, ამდენად, მოსალოდნელია - მის წინ მდგარიყო მეფობის რომელიმე ინსიგნიის აღმნიშვნელი სიტყვა - gidru “სკიპტრა” ან aga “გვირგვინი” (იხ. SFS, გვ. 169, შენიშვნა 88). ჩვენ ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას და nam-lugai-ის წინ აღვადგენთ მომდევნო სტრიქონში წარმოდგენილ სინონიმს mox “გვირგვინი”.
- 59 ტექსტის დაზიანება-ნაკლოვანების გამო ზუსტად ვერ ვარკვევთ, თუ აქ და შემდეგშიაც რომელი ღვთაება იგულისხმება, მიმდინარე პროცესებში, მთავარ მოქმედ პირად, ალბათ, ღვთაება ელილი. (იხ. შენ 56)
- 60 აქ ჩამოთვლილი ხუთი ქალაქის სია - ერიდუ, ბადთიბირა, ლარაქი, ზიმბირი და შურუფაქი თანამიმდევრულად ემთხვევა შუმერის “მეფეთა სიის” დასაწყისში მოხსენებულ წარდგენადელი ხუთი ქალაქის ჩამონათვალს (იხ. I, I 3-31).
- 61 უკვე ითქვა, რომ nadimud “შემქმნელ-დამბადებელი” იყო ღვთაება ენქის ეპითეტი (იხ. შენიშვნა 51). ამით ხაზი ესმებოდა მის განსაკუთრებულ როლს ადამიანის შექმნის პროცესში.
- 62 შუმერის ყველა ქალაქსა თუ მოზრდილ დასახლებულ პუნქტს საკუთარი მფარველი ღვთაება ჰყავდა. დასახლებულ პუნქტში მთავარი ტაძარიც შესაბამისი ღვთაების სახელზე იყო აგებული. წინამდებარე წყაროს გარდა არა ერთი სხვა ჩანაწერიც დასტურდება, რომ ქალაქი ერიდუ ითვლებოდა ღვთაება ენქის მთავარ საკულტო ცენტრად, სადაც მდებარეობდა ღვთაება ენქის სახელობის ტაძარი - ეაბზუ, იგივე ეენგურა. ჩვენამდე მოაღწია ამ ტაძრისადმი მიძღვნილი ჰიმნის ტექსტმა (იხ. OECT I, ტაბ. 1-4 და 12, თარგმანი იხ. SAHG, გვ. 133-137).
- 63 “ნუგიგის” ზუსტი მნიშვნელობა უცნობია. ვიცით მხოლოდ ის, რომ იგი ხშირად მიემართება, ალბათ, უმაღლესი თანამდებობის მქონე ქურუმ ქალს და ჩვეულებრივ ასე ვთარგმნით კიდევ - ნუგიგ ქურუმი ქალი. ეს სიტყვა ქალღვთაებათა ეპითეტადაც იხმარება, რაც ამ ტიტულის განსაკუთრებულ საპატიო სტატუსს იანბნავს მეტყველებს. მ. სივილი შესაძლებლად მიაჩნია, რომ მოცემულ შემთხვევაში ეს ტერმინი ქალღვთაება ინანას მიემართებოდა (იხ. SFS, გვ. 170, შენიშვნა 94).
- 64 2-kam(HIXBAD)-ma-ს შემდეგი ნიშანი, კრამერის აზრით, არის არა ჰე, არამედ tuგ, იხ. ფოტოასლი. რასაც არ ეთანხმება სივილი და ჰე, -დ კითხულობს. ეს ორი ნიშანი, ბაბილონური დამწერლობით, ძალიან პგავს ერთმანეთს. tuგ-ში ორი პორიზონტია, ჰე-ში სამი და მეტიცაა. ბაბილონელი მწერლები კი ხშირად უგულებელყოფენ ამ დეტალებს.
- 65 ღვთაება ფაბილხურსაგი (იგივეა, რაც ღვთაება ფაბილსაგი) ჩვენთვის უცნობი ფუნქციების მქონე ღვთაებაა. ვიცით მხოლოდ ის, რომ იგი ღვთაება ენლილის ვაჟია და უკავშირდება წარდგენადელ ქალაქ ლარაქს. მისი მეუღლე ნინინსინაც, რომელიც “შავთავიანთა დიდ ექიმად” იწოდება, ზოგჯერ “ლარაქის მეუღედ” იხსენიება (იხ. WM I 1, გვ. 78 და 117).
- 66 მზის ღვთაება უთუ შუმერულ პანთეონში სამართლის გამგე ღვთაებად ითვლებოდა. მის ერთ-ერთ საკულტო ადგილად ქალაქი ზიმბირი/სიფარი მიიჩნეოდა. იქვე იდგა მის სახელზე აგებული ტაძარიც (იხ. WM I 1, გვ. 126-127).
- 67 ღვთაება სუდის სახელის ნაკითხვა ეკუთვნის ი. კრეხერს (იხ. SK, გვ. 124); ფონეტიკური დანერვილობაა *Sud-ი. იგი ითვლებოდა ქალაქ შურუფაქის მფარველ ღვთაებად.
- 68 99-ე სტრიქონს განსხვავებულად კითხულობს ს. კრამერი. მისი აზრით, პირველი ორი ნიშანი კრამერის შენიშვნით არის არა a-gi(GI@g) არამედ ID და IM, მესამე GUN ან DAR(და არა LA, თუ კი საქმე არ გვაქვს მწერლის შეცდომასთან); მეოთხე MA და არა BA (რასაც მ.სივილი და თ.იაკობსენიც ადასტურებს); ხოლო ნიშანი,

- რომელსაც მოსდევს *im-*ს და უსწრებს *-al-ia-*ს არის არა BA არამედ MA. თუმცა ამ მოსაზრებას მიეყვართ სიტყვათა რთულ და გაუგებარ კომპლექსამდე : *im-ma-al-ia* იხ. *Kramer S.N. op.cit.* შენ. 21
- 69 აქ ნაგულისხმევია, რომ მოაზნადა (მუდმივ) მოქმედი განმნდელი სისტემა და არა ერთჯერადი საირიგაციო არხები. *gar-har(HIXAŠ)-har(HIXAŠ)*-ში *gar-*ის მაგივრად ს.კრამერი *nig-*ს გვთავაზობს, თუმცა *gar-*ი ამგვარ კონტექსტში, შუმერულ სალიტერატურულ ენაში, დაფიქსირებული არაა. (ს. კრამერი უთარგმნელად ტოვებს ამ სიტყვათნობას.)
- 70 III 137-138 სტრიქონების სავარაუდო აღდგენები ჩვენს მიერ შესრულებულია უთანფიშთის მითის I 14 სტრიქონის მონაცემთა მიხედვით (იხ. აქვე, IV 158).
- 71 “შემოქმედის” (*dim₂-a*) ეპითეტი ქალღვთაება ნინთუს ადამიანის შექმნაში აქტიური მონაწილეობის მიღების გამო ჰქონდა მინიჭებული.
- 72 შუმერული პანთეონის ცნობილი ქალღვთაება, “ბრწყინვალე ინანა” (აქად.იშთარი) ითვლებოდა ცათა მეუფე ანის ქალიშვილად. მის მთავარ ფუნქციას წარმოადგენდა სიყვარულისა და სექსუალურ ურთიერთობათა მფარველობა. ამასთან ერთად იგი მოიაზრებოდა ბრძოლისა (=სექსუალური “თამაშისა”) და დაპყრობა-დაპორობებისადმი მისწრაფების ნამქუბებელ ღვთაებადაც. ინანას მთავარ საკულტო ცენტრად ითვლებოდა ქალაქი ურუქი, სადაც ფუნქციონირებდა მის სახელობაზე აგებული ტაძარი ეანა “ციური სახლი” (იხ. WM. I 1, გვ. 81-86). წარლენისადმი მიძღვნილ შუმერულ-აქადურ მითებში იგი ყოველთვის გამოდიოდა ხალხის მფარველის როლში, მუდამ წუხდა რა ადამიანთა მოდგმის სავალალო ბედზე.
- 73 ღვთაება ენქიმ დაიწყო ფიქრი გამოსავლის ძიებაზე, თუ როგორ გადაარჩინოს კაცობრიობა.
- 74 შუმერული საკუთარი სახელი ზიუსუდრა - *ZI-u₂-sud-ra₂* ითარგმნება ასე: “სი-იოცხლ(z_i) დღეთა(u₂) გრძელთა(sud) (მიეცა) მას(ra=მც. ბრ. ნიშანი)” (შეად. BGE, გვ. 152).
- 75 ერთი შუმერული ლიტერატურული ნაწარმოების “შურუფაქის დარიგებების” მონაცემთა მიხედვით ზიუსუდრა იყო შურუფაქელი უბარათუთუს ძე (იხ. IŠ, სტრიქონები: 7-8). ეს უკანასკნელი კი შუმერის “მეფეთა სიის” ცნობით წარლენის წინაპრად იქნა ქალაქის - შურუფაქის მეფედ იხსენიება (იხ. SKL, გვ. 74-75). სავსებით მოსალოდნელია, რომ მამის შემდეგ სამეფო ტახტი უფლისწულ ზიუსუდრას დაეკავებინა. ამ საკითხის შესახებ უფრო ვრცლად იხ. თავი “ზიუსუდრას მითის ირგვლივ”.
- 76 მნიშვნელობა სიტყვათა ერთანობისა *an-sag-nigim₂* უცნობია. მეორე სიტყვის *sag-*ის (“თავი”) დაწერას მწერლის შეცდომად თუ მივიჩნევთ და მის ადგილას *zag-*ს (“კიდე”) ვივარაუდებთ, მაშინ მთელი სიტყვათშემერთება გადაითარგმნება რამდენადმე მისაღები ფორმით: “ცის(an) კიდეთა(zag) (=პორიზონტთა) ერთიანობა (nigim₂)”; მაგრამ მაშინ მთლიანი სტრიქონის შინაარსი გამოდის გაუგებარი – პორიზონტთა ერთიანობა ზიუსუდრამ შექმნა? ამ გარემოებათა გამო უმჯობესია, აღნიშნულ სიტყვათა კომპლექსი უთარგმნელად დავტოვოთ.
- 77 აღნიშნული მონაკვეთი ასევე უნდა მიგვითითებდეს რჩეულის ყოველდღიურ, დაუდგომელ მზაობაზე, სულიერ მოჭიმულობაზე. *gub* - “დგომა, როგორც მზაობა (გამოდგეობა)”. “რჩეულის” საკითხს ჩვენ ქვემოთ კვლავ მივუბრუნდებით.
- 78 *a₂(DAXŠE)-gub₂-bu mu* აქ ს.კრამერი ითარგმნის როგორც ბრძანებით ფორმას და ფიქრობს, რომ აქ ენქი მიმართავს ზიუსუდრას. თუმცა ჩვენთვის უფრო დამაჯერ-

რებელია მ.სივილის შენიშვნა მიმლეობის ფორმის შესახებ. იხ. Civil. M. *op.cit.* შენ. 153

- 79 ¹⁴ma₃-gur₄-gur₄ ხომალდის ეტიმოლოგიის შესახებ იხ. ჩვენი გამოკვლევა “კიდობ-
ნის ადგილმდებარეობისათვის (ქვემოთ) შენ. 466
- 80 ჩვენი აზრით, ზიუსუდრა ხსნის არა “სარკმელს, ან ფანჯარას” (ab-bur₂ - ფანჯა-
რა, სარკმელი ამ ფორმით სხვაგან დაფიქსირებული არაა.) არამედ იგი, როგორც
ჩანს დახშულ კედელში აკეთებს ნახვრეტს, ნებისმიერ შემთხვევაში bur₂ = palāṣu
ნიშნავს არა “სარკმლის გაღებას”, არამედ გახვრეტას, ნახვრეტის გაკეთებას.
ეფიქრობთ, აჯობებს ქართულად შემდეგნაირად ვთარგმნოთ- “განხვანა (ხომალ-
დი)”. ab ცალკე “ფანჯარაა” bur₂ “გახსნა”. ab-bur₂ = 𒀭𒄀 = “კუთხე; მიყარდნილი ად-
გილი, ყრუ ადგილი”. ამიტომ ერთად თუ წერია, მაშინ არ შეიძლება “ფანჯრის
გახსნა, გაღებაზე” იყოს საუბარი, არამედ ყრუ კედლის გახვრეტაზე. ამ საკითხს
ჩვენ სხვა მითებშიც განსაკუთრებული ყურადღება დავუთმეთ, იხ. “სარკმლის სა-
კითხი” და ასევე შენ. 218 (უთნაფიშთის მითი)
- 81 უფრო ზუსტი თარგმანი შესაძლოა იყოს: “მეფემ დაკლა ხარები, ამრავლა ცხვრე-
ბი (ანუ შეწირა უხვად, სამსხვერპლოდ)”.
- 82 მკვლევართათვის გაუგებარია რა შეიძლება იგულისხმებოდეს “სიბრძნის ქვაში”
ან “ცისა და მიწის სუნთქვაში”. ეს მეტად საინტერესო მონაკვეთი სამომავლო
კვლევის საგანია.
- 83 იხ. შენ. 55
- 84 ეს სტრიქონი მწერალს გამორჩენია და შემდეგ ჩაუმატებია ტექსტში - მიუწერია
იგი მისი სავარაუდო ადგილის გასწვრივ ფირფიტის მარცხენა ნახნაგზე; სიტყვ.
“ქალივით(mi₂) დაელაპარაკნენ(du₁₁)”.
- 85 იხ. შენ. 55
- 86 შუმერების წარმოდგენით უკვდავთა საუფლოდ მიჩნეულ დილმუნის ქვეყანას (იხ.
კრამერი ს.წ. ისტორია იწყება შუმერიდან, თბ., 1988, გვ. 183) მკვლევართა ერთი
ნაწილი აიგივებს სპარსეთის ყურის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარე
კუნძულ ბაპრეინთან (იხ. Cornwal P.B., On the Location of Dilmun, BASOR, 103 (1946),
გვ.3-7; RGTC I, გვ. 158; Оппенхейм А.Л., Древняя месопотамия, М., 1980, გვ. 375;
Бибби Дж., В поисках Дильмуна, М., 1984, გვ. 76 შემდეგი).
- 66-ე სტრიქონის მიხედვით: 39,5 მ³ კუბრს;

ათრახასისის მითი, რომელსაც ძველი შუამდინარეთელები თავიანთი ჩვეულებისამებრ დასაწყისი სტრიქონის მიხედვით უწოდებდნენ “ოდეს ღვთაებები ადამიანებივით”, თავის დროზე ჩანერილ იქნა ქალაქ სი-ფარში (შუმერული გამოთქმით ქალაქი ზიმბირი, დღ. თელ აბუ ჰაბაჰი, ბაღდადიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით 3კმ-ზე) აქადური ენის ძველბაბილონურ დიალექტზე, ძველი ბაბილონის ცნობილი მეფის, ხამურაბის (ძვ.წ. 1792-1750 წწ.) დინასტიის, მეათე წარმომადგენლის, ამიცადუგას ზეობის (ძვ.წ. 1646-1626 წწ.⁸⁷) მე-12 წელს, ახალგაზრდა მწერლის (შუმერულად: dub-sar-tur) ქუაიას⁸⁸ მიერ. როგორც ჩანანერის ბოლოს - კოლოფონშია მითითებული, მითის ტექსტს მთლიანად დაუჭერია სამი მოზრდილი თიხის ფირფიტის ორივე მხარე. პირვანდელი ტექსტის მხოლოდ 1245 სტრიქონია ჩვენამდე მოღწეული (ორიგინალის დაახ. 60%).

რაც შეეხება საკუთრივ წარღვნის ეპიზოდს, მის შესახებ თხრობას დაუკავებია მეორე ფირფიტის ბოლო - III-VIII სვეტები და მესამე ფირფიტა მთლიანად (სვეტები I-VIII). ამჟამად ეს ფირფიტები და შესაბამისად მათი ტექსტიც, საკმაოდ დაზიანებული სახითაა მოღწეული ჩვენამდე. მესამე ფირფიტის ერთი შედარებით მცირე ნაწილი შემდეგი სტრიქონებით: I 11-26, II 9-21 და VII 3-19, დღეისათვის ინახება ჟენევის მუზეუმში - Musée d'art et d'histoire et Genève სამუზეუმო ნომრით: MAH 16064, რომლის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია პირველად გამოაქვეყნა A.Boissier-მა 1931 წელს “ასირიოლოგიისა და აღმოსავლეთის არქეოლოგიის ჟურნალის” 28-ე ტომში (იხ. RA, 28(1931), გვ. 92,94, ტაბულა 7-8).⁸⁹

⁸⁷ Oppenheim A.L., Ancient Mesopotamia. Portrait of a Dead Civilization. Chicago. 1977, გვ. 335-348.

⁸⁸ მწერლის სახელის არა ერთი ნაკითხვა არსებობს. ლამბერტ-მილარდი, რომელთაც ჩვენ მივსდევთ, კითხულობს, როგორც Ku-Aya (ქუაია); ფონ ზოდენის ვერსიით - Nur-Ajja “აიას სინათლე” იხ. Sodes von W. Die erste Tafel des altbabylonischen Atram-hasis-Mythus. Haupttext und Parallelversionen, ZA 69 (1978), გვ. 50-94, შენ 1, გვ. 50; Aya აია შუმერული სინათლის ღმერთის შერიდას აქადური სახელია. თუ კი პირველ ნიშანს ნავიკითხავთ, როგორც ku, იგი მოგვცემს აქადურ *kaspu(m)* - ვერცხლი “აიას ვერცხლი”. ვილკეს მიხედვით პირველი ნიშანი აღნიშნავს აქადურ *ipqu* “იფიკ-აია” იხ. Kvanvig H.S., Primeval history: Babylonian, biblical, and Enochic, Journal for the Study of Judaism, V 149, Brill, Leiden, 2011, გვ. 13. შენ 5.

⁸⁹ ამ ტექსტის ახალი ამონაბეჭდი იხ. წიგნში: Lambert W.G., Millard A.R., Atram-hasis. The Babylonian Story of the Flood with the Sumerian Flood Story by the M. Civil, oxford, 1969, გვ. 198+(7)-(8).

მეორე, უფრო დიდი ნაწილი ტექსტისა, რომელიც თიხის ფირფიტის სამ ნატეხზეა წარმოდგენილი, ამჟამად ინახება ბრიტანეთის მუზეუმში შემდეგი ნომრებით: BM 78942, 78971 და 80385. მათი ლურსმული ტექსტების ავტოგრაფია გამოქვეყნდა 1965 (იხ. Lambert W.G., Millard A.R., *Babylonian Literary Texts*, პერიოდულ კრებულში: *Cuneiform Texts from Babylonian Tablets in the British Museum*, XLVI, London, 1965, ტაბულა: XIII-XXII).

ათრახასისის მითის შინაარსში უკეთ გარკვევის მიზნით ჩვენ გადავწყვიტეთ ქართულად გვეთარგმნა (მცირედენი კუპირებით) აღნიშნული მითის დასაწყისის ტექსტიც, სადაც საკმაოდ საინტერესოდ განვითარებული მხატვრული სიუჟეტური განფენილობით, მოთხრობილია შუმერული პანთეონის წარმომადგენლების, უმაღლესი ციური ღვთაებების ერთი ჯგუფის მიერ, ადამიანის შექმნის ისტორია. ამ ეტიოლოგიური მითის სიუჟეტი ძვ.წ. III ათასწლეულის მეორე ნახევარში შუმერულ სამყაროში შეიქმნა, რაზედაც აშკარად მიუთითებს არა ერთი უტყუარი მონაცემი. მოგვიანებით იგი აქადელებმა თარგმნეს ძველბაბილონურ დიალექტზე და ოსტატურად ჩართეს ათრახასისის ღვანლისადმი მიძღვნილ ვრცელ მოთხრობაში ისე, როგორც ეს თავის დროზე გააკეთეს ზიუსუდრას მითის ავტორებმა. აქედან მოკიდებული, შესაქმის მითი განუყრელად დაუკავშირდა წარღვნის მითს აუცილებელი შესავლის სახით. აქვე ვიტყვით იმასაც, რომ შუმერულ-აქადელი მწერლების მიერ დანერგილი ამ ორი მითის ერთ სიუჟეტურ ქარგაში გაერთიანების ტრადიცია უსიტყვოდ გაიზიარეს ბიბლიის ავტორებმაც.

შესაქმის ძველბაბილონური ვერსია თავის დროზე მთლიანად იჭერდა ქუაიას მიერ გადანერილი (თუ ახლად შექმნილი), ზემოთ მოხსენებული ნუსხის პირველ ფირფიტას. ამ ფირფიტის ლურსმული ტექსტი, სამწუხაროდ, ერთობ დაზიანებული სახითაა მოღწეული ჩვენამდე. დაკარგული ნაწილები, მკვლევრების მიერ შეძლებისდაგვარად შეკრებილ-აღდგენილია ათრახასისის შესახებ მოთხრობის შედარებით გვიანდელი, კერძოდ, ასურული ხანის სხვადასხვა ეპოქების მანძილზე, გადანერილი ნუსხებიდან შემორჩენილი ნაწილების ტექსტების მიხედვით. ეს ნაწილები, რომელთა მონაცემებითაც ვსარგებლობდით ჩვენც თარგმანზე მუშაობისას, გაფანტულია სხვადასხვა გამოცემებში. აღნიშნულ მონაცემებთან ათრახასისის მითის პირველი ფირფიტის (იხ. Lambert W.G., Millard A.R., 1969, გვ. 43-71) ქართული თარგმანის პნკარედების შესაბამისობის ამსახველი ცხრილი მოგვყავს აქვე, რომელიც ამ სახით წარმოგვიდგება:

ჩვენეული ათრაბას. I ლურსმული ტექსტების ავტოგრაფები

სტრ. 1-42	I 1-42	CT 46, ტაბულა I-II, I I 1-42
43-49	I 57-63	CT 46, ტაბ. III, II 1-7
50-64	I 101-115	CT 46, ტაბ. IV, II 45-58, ტაბ. V, III 1(+ტაბ. III, II 86)
65-73	გვ. 54, K 8562, col. II 5-13	CT 46, ტაბ. XXIV, K 8562, col. II 5-13e
74-85	გვ. 54=BM 78257, II 1-12	CT 44, ტაბ. XVI, 20.78257
86-108	I 189-211	CT 6, ტაბ. V, Bu. 91-5-9,269,I 1-24
109-124	I 212-227	CT 46, ტაბ. VI, IV 43-58
125-148	I 228-251	CT 46, ტაბ. VII, V 1-24
149-168	გვ. 60-63, K 3399+3934, 1-20	CT 15, ტაბ. X IX, reverse, col. IV 1-20
169-172	I 277-280	CT 6, ტაბ. V, Bu. 91-5-9,269:7-10
173-198	I 281-306	CT 46, ტაბ. VIII, VI 1-26
199-207	I 352-360	CT 46, ტაბ. IX, VII 19-27

ქართული თარგმანის მომზადებისას ჩვენ ვეყრდნობოდით ათრაბასისის შესახებ მოთხრობის ზემოთ დასახელებულ გამოცემას: Lambert W.G., Millard A.R., Atra-Ḥasis. The Babylonian Story of the Flood with the Sumerian Flood Story by the M. Civil, oxford, 1969, გვ. 42-103. ტექსტის ტრანსლიტერაციის რიგი ადგილები ჩვენს მიერ შესწორებულ-და-ზუსტებულია ასირიოლოგიის ბოლოდროინდელი მიღწევების გათვალისწინებით. მოთხრობა ათრაბასისის შესახებ, რომელშიაც ჩართულია ნარლენის მითის სიუჟეტი, ზოგადად ასეთი შინაარსისაა:

ჩანანერის პირველი ფირფიტის ტექსტი მოგვითხრობს, რომ თავდაპირველად ღვთაებები ადამიანებივით დღედაღამ ეწეოდნენ მძიმე შრომას, რაც შვიდმა ციურმა ღვთაებამ - ანუნაქ ღვთაებებმა დაუნესეს თავიანთ "თანამოძმეებს" - იგივე ღვთაებებს. ისინი ბუზღუნით გამოთქვამდნენ უკმაყოფილებას. ბოლოს, აჯანყების მუქარით მიმართეს ციურ ღვთაებებს, რომ გაეთავისუფლებინათ ისინი დამქანცველი შრომისაგან.

მამა ღვთაება - ანუს მეთაურობით, ანუნაქ ღვთაებები დასხდნენ ბჭობად და გადაწყვიტეს: ღვთაებათა დიდ დედა ქალბატონს, ქალღვთაება ნინთუს, იგივე მამას, უნდა შეექმნა ადამიანი, სახელად ლულუ, რომლის ნაშიერი, იგივე ღვთაებების მაგივრად გასწევდა მძიმე შრომის უღელს.

ღვთაება ენქი/ეას დახმარებით ქალღვთაება ნინთუ/მამა მოზელის-ლი თიხისაგან გააკეთებს ადამიანის გამოსახულებას და ჩაუდგამს მას სულს.

ათას ორასი წლის მანძილზე დიდად გამრავლდა ადამიანთა მოდგმა. ქვეყანა ხარივით გამძვინვარდა. მისი ხმაურისაგან შეწუხდნენ ღვთაებე-

ბი. განსაკუთრებით ჭირვეულობდა ღვთაებათა მრჩეველი, გმირი ღვთაება ენლილი, რომელსაც ძილს უფრთხოვდა ხალხის ყაყანი (ხმაური).

ამ უსიამოვნებისაგან თავის დაღწევის მიზნით ღვთაებებმა გადაწყვიტეს ადამიანების განწყვეტა მათზე შავი ჭირის მოვლინების გზით.

ნაწარმოებში ერთბაშად გამოჩნდება ათრახასისი - “მეტისმეტად ბრძენი” კაცი. თავისი მფარველი ღვთაების - ენქის რჩევით იგი მოეთათბირება უზუცესებს. მათ დახმარებისათვის მიმართეს ბედის გამრიგე ღვთაება ნამთარს, რომლის მცდელობით დაღუპვას გადაურჩა რიცხობრივად შემცირებული მოდგმა ადამიანებისა. მოთხრობის ეს მონაკვეთი, გასაგები მიზეზის გამო, ჩვენ არ გვითარგმნია.

ჩვენ არ გვითარგმნია მეორე ფირფიტის ტექსტის ის ნაწილიც, სადაც ლაპარაკია ადამიანთა მხრივ იგივე ქმედების გამეორების გამო, მათზე ღვთაება ენლილის დაჟინებული მოთხოვნით, ღვთაებების მიერ, შიმშილის მოვლინების შესახებ. გვალვამ თითქმის მთლიანად გადაახმო მოსავალი. მაგრამ ახლაც, ღვთაება ენქის რჩევით, ადამიანებმა დახმარებისათვის მიმართეს ნვიმისა და ქარიშხლის მეუფეს - ღვთაება ადადს. მანაც ყურად იღო ხალხის ღალადისი და ნვიმის მოსვლით დაღუპვას გადაარჩინა ჭირნახული და ხალხიც.

ჩვენ ვთარგმნეთ მოთხრობის ის ნაწილი, სადაც საუბარია ღვთაებათა გაბრაზების მესამე შემთხვევასთან დაკავშირებულ ამბებზე, კერძოდ, ადამიანთა მოდგმის სრულად განადგურების მიზნით, ქვეყნად საყოველთაო წარღვნის მოვლინების შესახებ, ღვთაებათა გადაწყვეტილების თაობაზე. ტექსტის დაზიანებულ ადგილებზე შემორჩენილი თითო-ოროლა სიტყვის მიხედვით ჩანს, რომ ღვთაებათა ამ უგუნურ გადაწყვეტილებას წინ ისევ ღვთაება ენქი აღუდგა. ტექსტის სათანადო ადგილი, კერძოდ მეორე ფირფიტის III და IV სვეტები თითქმის მთლიანად ამომსხვრეულია, რის გამოც ღვთაებათა კრებაზე გამართული კამათის დასაწყისის შესახებ ვერაფრის გაგებას ვერ ვახერხებთ. რამდენადმე გასაგები აზრის გამოტანა შეიძლება მეორე ფირფიტის მეხუთე სვეტის მონაცემებიდან. წარღვნის შესახებ არსებული ტექსტის ტრანსლიტერაცია-თარგმანს ჩვენც სწორედ ამ ადგილიდან წარმოვადგენთ.

ჩვენს მიერ მიღებული პრინციპის შესაბამისად, ქვემოთ მოგვყავს ათრახასისის მითის ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტის ფოტოგრაფია, ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია და თარგმანი.

I ფირფიტა

1. i-nu-ma i-lu a-wi-lum
2. ub-lu du-ul-la iz-bi-lu šu-up-[i]k-ka
3. šu-up-ši-ik i-li ra-bi-[m]a
4. du-ul-lu-um ka-bi-it ma-a-ad ša-ap- ša-qum
5. ra-bu-tum ^dA-nun-na-ku si-bi-it-tam
6. du-ul-lam u₂- ša-az-ba-lu ^dI-gi-gi
7. A-nu a-bu- šu-nu ša[r-r]u
8. [m]a-li-ik- šu-nu qu₂-ra-d[u] ^dEn-lil₂
9. [gu₂-u]z-za-lu- šu-n[u] ^d[Ni]n(SAL-TUG₂)-urta
10. [u₃(IGI-DIB)]gal-lu- šu-nu ^d[En]-nu-gi
11. [qa]-tam i-ḫu-zu qa-ti- ša
12. is-qa₂-am id-du-u₂ i-lu iz-zu-zu
13. [A-nu] i-te-li š[a-me]-[e]- ša
14. [.....] x x [er-še]-tam ba-u₂-la-tu]-uš-šu
15. [ši-ga-ran]a-aḫ-ba-lu ti-a-am-tim
16. [it-ta-a]d-nu a-na ^dEn-ki [na]-aš-ši-[ki]
17. [iš-tu a-nu-u]m i-lu-^du₂ ša]-e-ša
18. [u₃(IGI-DIB) ^dEn-ki a-na A]p-si-[i] [i]-ta-ar(IGI-RI)-du
19. [.....] u₂ [.....š]a-ma-i
20. [.....] x [e]-lu ^dI-gi-gi
21. [.....] i-ḫe-er-ru-nim
22. [.....n]a-pi₂-iš-ti ,a-tim
23. [.....i]-ḫe-er-ru-nim
24. [.....na-p]i₂-iš-ti ma-tim
25. [i₇(A-LAGABX₂AL)Idi]glat(GU₂-GAR₃) na-ra-am
26. [.....d]i-ki-tam
27. [.....i-nan]a-aq-bi
28. [.....iš-t]a-ak-nu
29. [.....A]p-[sa]
30. [.....] x-at ma-tim
31. [.....]-a qi₂-ri-ib-šu
32. [..... ul(U-GUD)-l]u-u₂re-ši-šu
33. [.....k]a-la ša-di-i
34. [mu-ḫi-a (šanātim) im-mi-u₂] ša šu-up-ši-ik-ki

I ფირფიტა

1. ოდეს ღვთაებები ადამიანებივით
2. ასრულებდნენ (სიტყვ. “ატარებდნენ”) სამუშაოებსა⁹⁰ (და) ენეოდნენ მძიმე შრომას-
3. მძიმე შრომა ღვთაებებისა დიდი იყო.
4. სამუშაო მძიმე იყო - ბევრი იყო მძიმე შრომა (მათი).
5. დიდი ანუნაქ⁹¹ ღვთაებები, (სულ) შვიდნი,
6. ამუშავებდნენ (სიტყვ. “სამუშაოს ასრულებინებდნენ⁹²”) იგივ⁹³ ღვთაებებს.
7. (ღვთაება) ანუ, მამა მათი, (იყო) მეფე,
8. მრჩეველი მათი (იყო) გმირი (ღვთაება) ენლილი,
9. [შიკ]რიკი⁹⁴ მათი (იყო) გმირი (ღვთაება) ნინურთა⁹⁵.
10. [და] სასამართლო საქმეების გამგებელი მათი (იყო ღვთაება) [ენ]უგი⁹⁶
11. (ღვთაებებმა) ხელები ჩაჰკიდეს ერთმანეთს (სიტყ. ხელი აიღეს მის ხელში⁹⁷)
12. წილი ჰყარეს (სიტყვ. “დადეს”) (და) ღვთაებებმა გაიყვეს (სამყარო):
13. (ღვთაება) ანუ ავიდა თავის ცაზე
14. [(გადაწყდა, რომ იქნებოდა) მინა(ც) მის დაქვედებარება(ში).
15. [(ურდული (და) ზღ]უდე ზღვისა⁹⁸
16. [უბო]ძეს (ღვთაება) ენქის - უფლისწულს.⁹⁹
17. [აქედან მოყოლებული¹⁰⁰ (ღვთაება) ან]უ თავის ცას
18. [ხოლო (ღვთაება) ენქი - აფსუს] განწესდნენ¹⁰¹
19. [.....] და ცა(თა).
20. [.....] იგივ ღვთაებებ[ე] (დანესდა ვალდებულება)
21. [.....] მათ გაუთხარეს¹⁰²
22. [.....] სიცოცხლეს ქვეყნისას¹⁰³
23. [.....] გა]უთხარეს (კალაპოტი)
24. [.....] სიცო]ცხლეს ქვეყნისას -
25. [.....] ტიგ]როსის¹⁰⁴ მდინარეს.
26. [.....]
27. [.....] სი]ღრმე[ში]¹⁰⁵
28. [.....] (ძნელ სამუშაოზე) განამწესეს ისინი.
29. [.....] ა]ფსუ,
30. [.....] ქვეყნისა.
31. [.....] მის შიგნი¹⁰⁶.
32. [.....] მათ ასწიეს(წამოსწიეს, აზიდეს) მისი თავი
33. [.....] (თავზე) ყველა მთისა.
34. [ისინი წლებს ითვლიდნენ, რომლ(ებ)იც მძიმე შრომაში (გაატარეს) (სიტყ. “რომლ(ებ)იც მძიმე შრომისა (იყო”).

35. [.....] x šu₂-ši-a ra-bi-a
 36. [mu-ḫi-a (šanātim) im]-nu-u₂ša šu-up-ši-ik-ki
 37. [.....] x 40(U-U/U-U) [mu-ḫi-a (šanātim) at-ra-am
 38. [.....du]-ul(U-GUD))-lam iz-bi-lu mu-ši u₃(IGI-DIB) ur-ri
 39. [i-da-bu]-bu-ma i-ik-ka-lu ka-ar(IGI-RI)-ši
 40. [ut-ta-az]-za-mu i-na ka-la-ak-ki
 41. [.....] x-ni gu₂-za-la₂(guzzalâ) i ni-im-ḫu-ur-ma
 42. [ka-a]b-tam du-ul(U-GUD)-la-ni li-ša-si₂-ik el-ni
 43. ma-li-[ik] i-[li] qu₂-ra-dam
 44. al-k[a]-<nim> [i] ni-iš-ši-a i-na šu-ub-ti-šu
 45. ^dEn-lil₂[ma-li-i]ki-li qu₂-ra-dam
 46. al-[ka]-<nim> i ni-iš-ši-a i-na šu-ub-ti-šu
 47. a-nu-um-ma ti-si-a tu-[qu₂]-um-tam
 48. ta-ḫa-za i ni-ib-lu-la qa₂-ab-la-am
 49. i-lu iš-mu-u₂ si₂-qi₂-ir-šu
 50. wa-ši-ib A-nu šar-ri [ša]-me-e
 51. šar-ri Ap-si-i ^dEn-[ki i]-[me-re-e]k-[ki]
 52. ra-bu-tum ^dA-nun-[na-<ku> w]a-aš-bu
 53. ^dEn-lil₂ it-bi-ma ša [.....]-[ki]-nu
 54. ^dEn-lil₂ pi₂-a-šu i-[puj-ša-a]m-ma
 55. is-sa₃-qar a-n[a i-li ra-b]u-tim
 56. ia-a-ši-im-ma-a it-te-ne₂-e[p-pu-uš]
 57. [ta]-ḫa-za e-ep-pu-uš-ša [.....]
 58. i-ni mi-na-a a-mu-ur a-[n]a-ku
 59. qa₂-ab-lum i-ru-ša a-na ba-bi-ia
 60. A-nu pi₂-a-šu i-pu-ša-am-ma
 61. is-sa₃-qar a-na qu₂-ra-di ^dEn-lil₂
 62. si₂-iq-ra ša ^dI-gi-gu
 63. [il]-mu-u₂ ba-bi-iš-ka
 64. li-ši-ma sukkal(sukkali) ^dPA-TUG₂(^dNusku) [... ..]
 65. aš₂-bu-ma [^dA-nun-na-ki ma-ḫar-ka]
 66. aš₂-bat ^dBe-let-di[ngir-meš(=ilī) ša₃-as-su-ru]
 67. diš(=ištēn) ši-si-ma i-d[i-šu tam-ta]
 68. ^dA-nu pâ-šu₂ du₂(=īpuša) i-qab-bi mu(=izzakar) [diš(=ana)]
 69. ^dPA-TUG₂(^dNusku) pi-te ka₂(=bāb)-ka ^stukul-meš(=kakkī)-ka [li-qi₂.....]

35. [.....] ჭაობი დიდი.
36. [ისინი წლებს ითვლიდნენ, რომლ(ებ)იც მძიმე შრომაში (გაატარეს) ((სიტყ. “რომლ(ებ)იც მძიმე შრომისა (იყო)”).
37. [.....] 40 გაჯანჯლებული¹⁰⁷ წელი
38. [....(ისინი).. სა]მუშაოებს ასრულებდნენ (იტანჯებოდნენ) ღამე და ღღე.
39. [ისინი უკმაყოფილებას გამოთქვამდნენ (და ანუნაქ ღვთაებებს) ზურგს უკან ძრახავდნენ (სიტყვ. “ძრახვას ჭამდნენ”).
40. საიდუმლოდ მოილაპარაკეს (სიტყვ. “იჯუჯ]ლუნეს ორმოში”),
41. “[.....დაე] სამეფო კარის გამგეს¹⁰⁸ (მხნედ) შეეხვდეთ და (მოეთხოვოთ):
42. სიმძიმე, ჩვენი სამუშაო, დაე მოგვაშოროს მან (სიტყვ. “მოაშოროს ჩვენზე”).
43. [.....] მრჩეველს ღვთაებებისა, გმირს,
44. მოდით, დაე (მყუდროება) დავურღვიოთ¹⁰⁹ თავის საცხოვრისში -
45. (ღვთაება) ენლილს, [მრჩეველ]ს ღვთაებებისას, გმირს,
46. მოდით, დაე (მყუდროება) დავურღვიოთ თავის საცხოვრისში!
47. ახლავე, გამოაცხადეთ ომი¹¹⁰
48. დაე (ყოველგვარი) ომი (ჩხუბი) შეეუროთ (შეიარაღებულ) ბრძოლას!
49. ღვთაებებმა გაიგონეს მისი ნათქვამი
50. (სასწრაფოდ) დასხდნენ (ბჭობად): (ღვთაება) ანუ, მეუფე [ც]ისა ადგილზეა (ენლილის წინაშე)
51. მეფე აფსუსი, ენქი - ესწრება (წარსდგა)
52. დიდი ანუნა<ქუ> ღვთაებები, (იქვე) მსხდომნი.
53. (ღვთაება) ენლილი აღიმართა და [.....]
54. (ღვთაება) ენლილმა ალახვნა ბაგე მისი და
55. უბრძანა (უთხრა) დიდ ღვთაებებს:
56. (აჯანყება) ჩემს (წინააღმდეგ) კეთდება?
57. ომში უნდა ჩავერთო? (სიტყ. ომი უნდა გავაკეთო?)
58. რას ვხედავ მე ჩემი თვალებით?(!)
59. ბრძოლა მოაწყდა ჩემს კარიბჭეს!
60. (ღვთაება) ანუმ ალახვნა ბაგე მისი და
61. უთხრა გმირს, (ღვთაება) ენლილს:
62. “მიზეზი რომლის (გამოც) იგიგი ღვთაებებმა
63. ალყა შემოარტყეს შენს კარიბჭეს
64. დაე, ელჩი,¹¹¹ ღვთაება ნუსქუ¹¹² წავიდეს და ([გამოარკვიოს ვითარება]).
65. [შენს წინაშე] დამსხდარან ანუნაქ (ღვთაებები)
66. ზის (ქალღვთაება) ბელეთი[ლი]¹¹³, მშობელ-დამბადებელი (შენს წინაშე)
67. ერთს მოუხმეთ და (დაე) მოკედეს - საბოლოოდ (სიტყ. განადგურება)
68. (ღვთაება) ანუმ ალახვნა ბაგე მისი მიუგო, ეტყვის -
69. “(ღვთაება) ნუსქუ! გახსენ კარიბჭე შენი, საჭურველი (იარაღი) შენი

70. i-na ukkin(=puḫri) ša₂ dingir-meš(=ilī) gal-meš(=rabūti) ki-m[is.....]

71. qī₂-ba-šu-nu-ti [.....]

72. iš-pu-ra-an-ni ^dA-[numad(abī)-ku-nu]

73. ma-lik-ku-nu q[u-ra-du ^dEn-lil₂]

74. ^dE₂ pa-a-šu [i]-pu-ša-am-ma]

75. is-sa₃-qar a-na dingir-meš(=ilī) a[hī-šu]

76. mi-nam kar(TE-A)-ši-šu-nu ni-i[k-ka-al]

77. ka-bi-it du-ul(U-GUD)-la-šu-u[n ma-a-ad ša-ap-ša-qum]

78. u₃-mi-ša-am-ma ir-ši-x [....]

79. tu-uk-kum ka-b[i-it]

80. i-ba-aš-ši x [....]

81. wa-aš-ba-at ^d[Be-le-et-i₃-li ša₃-as-su-ru]

82. li-ib-ni -ma Lu-u[l-la-a a-wi-lam]

83. ab-ša-[nam] li-bi-i[l...]

84. [ab-š]a-n[am l]i-bi-i[l...]

85. [tu-up-ši]-ku dingir-[meš(=ilī) a-wi-lum li-iš-ši]

86. wa-aš-[ba-at] ^d[Be-le-et-i₃-li ša₃-as-s]u-ru(u₂!)

87. ša₃-as-su₂-ru li-gim?-ma?-a [li]-ib-ni-ma

88. šu-up-ši-ik dingir(=ilim) a-wi-lum li-iš-ši

89. il-ta-am is-su₂-u₂ i-ša-lu

90. tab-su₂-ut dingir-meš(=ilī) e-ri-iš-tam ^dMa-mi

91. at-ti-i-ma ša₃-as-su₂-ru(u₂!)

92. ba-ni-a-at a-wi-lu-ti

93. bi-ni-ma lu-ul-la-a li-bi-il₃ ab-ša-nam

94. ab-ša-nam li-bi-il ši-pi₂-ir ^dEnlil₂

95. šu-up-ši-ik dingir(=ilim) a-wi-lum li-iš-ši

96. ^dNin(SAL-TUG₂)-tu pi₂-a-ša te-pu-[š]a-am-ma

97. is-sa₃-qar a-na dingir-meš(ilī) ra-bu-ti

98. it-ti-ia-ma la na-ṭu₂ a-na e-pe₂-ši

99. it-ti ^dEn-ki-ma i-ba-aš-ši ši-ip-ru

100. šu-u₂-ma [u₂-ul]-la-[a] ka-la-ma

101. ṭi-iṭ-ta-am li-id-di-nam-ma a-na-ku lu-pu-uš

102. ^dEn-ki pi₂-a-šu i-pu-ša-am-ma

103. is-sa₃-qar a-na dingir-meš(=ilī) ra-bu-ti

104. i-na ar(IGI-RJ)-hī se-bu-ti u₃(IGI-DIB) ša-pa-at-ti

105. te-li-il-tam lu-ša-aš-ki-in ri-im-ka

106. dingir(=ilam) iš-te-en li-iṭ-bu-ḫu-ma

- [აილე...(და)]
70. წინაშე კრებისა რომელიც (არის) დიადი ღმერთების - დაი[ჩოქე (დასაფიცებლად)]
 71. უთხარი მათ [.....]
 72. “გამომაგზავნა მე” მამაშენმა - (ღვთაება) ანუ
 73. (და ასევე) მრჩეველმა თქვენმა გ[მორმა ენლილმა]
 74. (ღვთაება) ეამ(=ენქიმ) [ალახვანა ბაგე მისი და]
 75. მიმართა ღვთაებებს, მის ძმებს:
 76. “რად ვ[დებთ ბრალს] (სიტყ. ვაჭმევთ) მათ?
 77. შრომა მძიმეა მა[თი, ბევრი(ა) მძიმე შრომა] (მათი)!
 78. ყოველდღიურად [.....]
 79. გოდება მძიმე[მე.....]
 80. არის (კენესა მათი) [.....].
 81. მჯდომარეა (აქ) (ქალღვთაება) [ბელეთილი, მშობელ-დამბადებელი]
 82. დაე შექმნას მან ლუ[ლუ¹¹⁴-ადამიანი]
 83. დაე მან (ადამიანმა) ატარ[ოს (მძიმე შრომის უღელი)]
 84. [უღელ]ლ[ი და]ე, ატარ[ოს მან.....]
 85. [მძიმე შრო]მა ღვთაებებისა კაცმა დაე, გასწიოს (სიტყ. ატაროს).”
 86. მჯდომარეა (აქ) (ქალღვთაება) [ბელეთილი, მშობელ-დამბადებელი]
 87. მშობელ-დამბადებელმა (ქალღვთაებამ) შთამომავლობა [დაე] შექმნას და
 88. მძიმე შრომა ღვთაებისა დაე კაცმა განიოს (ატაროს)
 89. ქალღმერთს უხმეს და ჰკითხეს მას
 90. ბებიაქალს ღვთაებებისა, ბრძენ (ქალღვთაება) მამის:
 91. “შენა ხარ მშობელ-დამბადებელი (ქალღვთაება),
 92. შემქმნელი კაცობრიობის
 93. დაე შეჰქმენ ლულუ, შემძლებელ უღელის ტარებისა
 94. დაე უღელი ზიდოს მან - დაკისრებული (ღვთაება) ენლილის (მიერ)
 95. შრომა (ტვირთი) ღვთაებისა კაცმა დაე გასწიოს (ატაროს).
 96. (ქალღვთაება) წინთუმ ბაგე მისი ალახვანა
 97. მიმართა¹¹⁵ დიდ ღვთაებებს:
 98. “(მარტო) მე (სიტყ. ჩემთვის) ვერ შემძლებელ ვარ შექმნისა(ადამიანის შექმნის მცდელობა)”
 99. დაე (ღვთაება) ენქისტან ერთად იქმნას (ეს) საქმე
 100. მხოლოდ(სიტყ. “თუ კი”) მას (შეუძლია) ყოველივეს განწმენდა
 101. თიხა დაე, მან მომცეს,¹¹⁶ რათა მე შევექმნა (სიტყ. “გავაკეთო ლულუ”)
 102. (ღვთაება) ენქიმ ალახვანა ბაგე მისი
 103. მიმართა დიდ ღვთაებებს:
 104. “თვის მეშვიდე და მეთხუთმეტე დღეს
 105. განწმენდის (რიტუალი) უნდა ჩავატარო - განბანვით.
 106. დაე ერთ-ერთი (სიტყ. ერთი) ღვთაება დაიკლას (სამსხვერპლოდ), რათა

107. li-te-el-li-lu dingir-meš(=ilī) i-na ʔi-i-bi

108. i-na ši-ri-šu u₃(IGI-DIB) da-mi-šu

109. ⁴Nin(SAL-TUG₂)-tu li-ba-al-li-il ʔi-i-ʔa

110. i-lu-um-ma [u₃](IGI-GIB) a-wi-lum li-ib-[ta-al-li-lu]

111. pu-ḥu-ur i-na ʔi-i-ʔ-[i]

112. aḥ-ri-a-ti-iš u₄-mi [up]pa i [ni-iš]-me

113. i-na ši-i-ir i-li e-ṭe-em-mu li-ib-ši

114. ba-al-ṭa it-ta-š[u] li-še-di-š[u]-ma

115. aš-šu la mu-uš-ši-i e-ṭe-em-mu li-ib-š[i]

116. i-na pu-uḥ₂-ri i-pu-lu a-an-na

117. ra-bu-tum ⁴A-nun-na

118. pa-qi₂-du ši-ma-ti

119. i-na ar(IGI-RI)-ḥi se-bu-ti u₃(IGI-DIB) ša-pa-at-ti

120. te-li-il-tam u₂-ša-aš-[k]i-in ri-im-ka

121. ⁴We-e-i-la ša i-šu-[u₂] ṭe₄-e-ma

122. i-na pu-uḥ₂-ri-šu-nu iṭ-ṭa-ab-ḥu

123. i-na ši-ri-šu u₃(IGI-DIB) da-mi-šu

124. ⁴Nin(SAL-TUG₂)-tu u₂-[b]a-li-il ʔi-i-ʔa

125. aḥ-ri-a-t[i-iš u₄-mi up-pa iš-mu]-[u₂]

126. i-na ši-i-ir i-li e-ṭe-[em-mu ib-ši]

127. ba-al-ṭa it-ta-šu u₂-še-[di-šu-ma]

128. aš-šu la mu-uš-ši-i e-ṭe-em-mu [ib-ši]

129. iš-tu-ma ib-lu-la ʔi-ṭa ša-[ti]

130. is-si ⁴A-nun-na i-li ra-bu-[ti]

131. ⁴I-gi-gu i-lu ra-bu-tum

132. ru-u 'tam id-du-u₂ e-lu ʔi-i-ʔi

133. [⁴M]a-mi pi₂-a-ša te-pu-ša-am-ma

134. [is-s]a₃-qar a-na i-li ra-bu-tim

135. [ši-i]p-ra ta-aq-bi-a-ni-im-ma

136. u₂-ša-ak-li-il

137. i-lam ta-aṭ-bu-ḥa qa₂-du ṭe₄-mi-šu

138. ka-ab-tam du-ul(U-GUD)-la-ku-nu [u₂-ša-as]-si₂-ik

139. šu-up-ši-ik-ka-ku-nu a-wi-[l]am e-mi-id

140. ta-aš-ta-'i-ṭa ri-ig-ma a-na a-[wi-lu-ti]

141. ap-ṭu₂-ur ul(U-GUD)-la an-du-ra-r[a aš-ku-u]n

142. iš-mu-ma an-ni-a-am qa₂-[ba-ša]

143. id-da-ar(IGI-RI)-ru-ma u₂-na-aš-ši-qu₂ še-pi-ša

144. pa-na-mi ⁴Ma-mi [ni-ša-si-ki]

(ამით)

107. (დაე) განიწმინდონ ღვთაებები შთავლევით (სიტყ. “ჩაძირვით”
(განბანა, განწმენდა).
108. ხორციტა მისიტა და სისხლიტა მისიტა,¹¹⁷
109. (ქალღვთაება) ნინთუმ დაე მოზილოს თიხა,
110. (რათა) ღვთაება და ადამიანი დაე მოიზილონ
111. ერთად თიხაში,
112. (რათა) მუდამდღე დოლ(ის ხმას)¹¹⁸ვისმენდეთ
113. ღვთაებათა ხორცში დაე სული იყოს
114. ცოცხალი (ადამიანი) მისით დაინიშნოს (?)
115. რათა არ იქნას დავინწყებული, დაე იყოს სული (ადამიანში)
116. კრებაზე (დამსწრე ღვთაებებმა) უპასუხეს: “იყავნ” (სიტყ. დიახ)
117. დიდმა ანუნაქ ღვთაებ(ებ)მა,
118. (რომლებიც) განაგებენ ბედისწერას,
119. თვის პირველ, მეშვიდე და მეთხუთმეტე დღეს
120. განწმენდის რიტუალი ჩაატარეს განბანვით.
121. (ღვთაება) ვეილა,¹¹⁹ რომელსაც გააჩნდა სული-გონიერი¹²⁰
122. მათ (ღვთაებათა) კრებაზე დაკლეს
123. ხორციტა მისიტა და სისხლიტა მისიტა
124. (ქალღვთაება) ნინთუმ მოზილა თიხა, (რათა)
125. მუდამდღე დოლის ხმა ესმინათ.¹²¹
126. ღვთაებათა ხორცში დაე სული იყოს
127. ცოცხალი (ადამიანი) მისით დაინიშნოს (?)
128. რათა არ იქნას დავინწყებული, დაე იყოს სული (ადამიანში)
129. მას შემდეგ რაც მან (ქალღვთაება ნინთუმ) მოზილა თიხა
130. მან მოუხმო ანუნაქებს დიდ ღვთაებებს
131. იგიგებს, დიდ ღვთაებებს
132. დაანერწყვეს¹²² თიხაზე.
133. [(ქალღვთაება) მ]ამიმ ალახვნა ბაგე მისი და
134. მიმართა დიდ ღვთაებებს:
135. “დავალება (რომელიც) მიბრძანეთ თქვენ მე -
136. შევასრულე,
137. ღვთაება (ვეილა) დაკალით თქვენ მის “სული-გონიერთან” ერთად,
138. (მე კი) თქვენი მძიმე შრომა (ვალი) მოვაშორე,
139. თქვენი მძიმე მსჯავრი (შრომა) ადამიანს დავადე
140. თქვენ გაიმეტეთ¹²³ კაცობრიობა გოდებისთვის.
141. მე მოვაშორე უღელი, თავისუფლება დავამყარე მე.
142. მათ მოისმინეს რა ეს ნათქვამი მისი,
143. ერთად გაიქცნენ და აკოცეს ფეხებს მისას, (თან უთხრეს:)
144. “(თუ უნინ) ჩვენ გინოდებდით შენ უბრალოდ მამის,

145. i-na-an-na [Be]-le-[et ka-la i-li]
146. lu-u₂ [šu]-[um-ki]
147. i-te-er-bu [a-na e₂(=bīt) ši-im-ti]
148. ni-iš-š[i-ku ^dE₂-a e-riš-tu ^dMa-ma]
149. š[a₃-as-su-ra-a-tum pu-uḫ₂-ḫu-ra-ma]
150. [^dnin(SAL-TUG₂)-ši-ku₃ ^dE₂-a [is-sa₃-qar]
151. [.....] x u₂-šam₂^{ša}₂^{am}-na-ši
152. [..... tam]-nu ši-ip-ta iš-tu-ma tam-nu-u₂ ši-pa-sa
153. [qa-sa ta-at]-ta-di u-ka(=eli) ti₂-it-ti₂-ša₂
154. [14 ki₂-ir]-ši tak₃-ri-iš 7 ki₂-ir-ši diš(=ana) zag(=imitti) taš-ku-un
155. [7 ki₂-ir-ši diš(=ana) ḫub₂(=šumēli) taš-ku-un i-na be-ru-šu-nu i-ta-di MURGU₂@s(=libbita)]
156. [... ..d]a-a ap-pa-ri ba-ti-iq a-bu-un-na-na-te tep-te-ši
157. [paḫ-r]a-ma er-še-te mu-te-ti
158. [7] [u₂] (IGI-DIB) 7 ša₃-su-ra-ti 7 u₂-ba-na-a arad-meš(=zikarī)
159. [7] u₂-ba-na-a sal-meš(=sinnišāti)
160. [š]a₃-su-ru ba-na-at ši-im-tu
161. ši-na-šam₃^{ša}₂^{na} u₂-ka-la-la-ši-na
162. ši-na-šam₃^{ša}₂^{na} u₂-ka-la-la maḫ-ru-ša₂
163. u₂-šu-ra-te ša₂ un-meš(=nišī)-ma u₂-ša-ar ^dMa-mi
164. i-na e₂(=bīt) a-li-te ḫa-riš-ti 7 ud-meš(=ūmī) li-na-di MURGU₂@s(=libittu)
165. i tuk₃-ta-bit dingir-maḫ(=bēlet-ilī) e-riš-ta ^dMa-mi
166. šab(PA-IB)-su-tu-um-ma aš(=ina) e₂(=bīt) ḫa-riš-ti li-iḫ-du
167. ak-ki a-li-it-tu u₂-la-du-ma
168. GA₂XAN(=ummi) šer₃-ri lu-ḫar-ri-ša₂ ra-ma-an-[ša]
169. [z]i-ka-ru [a-na] [ki-sikil(=ardate)]
170. [sa₃-as-s]u₂-ra-tum pu-uḫ₂-ḫu-ra-ma
171. [wa-aš-ba]-at ^dNin(SAL-TUG₂)-tu
172. [i-ma]-an-nu ar-ḫi
173. [si-ma-nu] ši-ma-ti is-su₂-u₂ eš(U-U-U)-ra ud(=arḫa)
174. [eš(U-U-U)-ru] ud(=arḫu) [il]-li-ka-am-ma
175. [ḫ]a-l[u-up] pa-le-e si-l[i]-tam ip-te
176. [n]a-a[m]-ru-ma ḫa-d[u]-u₂ pa-nu-ša
177. u'-pu-ur ka-ak-qa₂-as-sa₃
178. ša-ab-su-ta-a[m] i-pu-[u]š

145. ამიერიდან (სიტყვ. “ახლა”) “ბელეთქალაილი” (სიტყ. “ქალბატონი ყველა ღვთაებისა”)
146. დაე, (იყოს) სახელი შენი”.
147. ისინი შევიდნენ [ბედისწერის სახლში]:
148. პრინ[ცი (ღვთაება) ეა (და) ბრძენი (ქალღვთაება) მამი]-
149. ღვთა[ება მშობელნი - შეიკრიბნენ და]
150. [უფლისწულმა] (ღვთაება) ეამ ბრძანა
151. “[.....(პირველად წარმოთქვა)] იგი
152. [....მან გაიმეორა შელოცვა (ქალღვთაება მამის მისამართით). მას შემდეგ, რაც მან წარმოთქვა შელოცვა
153. მან [ხელი თვისი და[ადო თიხას (სიტყ. თიხაზე)
154. [14 ნა]წილი (თიხისა) გაჰყო (ორად): 7 ნაწილი მარჯვნივ დადო,
155. [7 ნა]წილი (კი) მარცხნივ დადო. მათ შორის დადო მან აგური.
156. [.....] მან დააშორიშორა, ჭიპლარები....”
157. (ეკლავ) შეიკრიბნენ ბრძენი (და) მცოდნე
158. [7 (ციური ღვთაება)] და 7 ღვთაებათა მშობელი, 7 შემქმნელი კაცებისა (და)
159. [7], შემქმნელი ქალებისა.
160. ღვთაებათა მშობლები,¹²⁴ შემქმნელნი ბედისა -
161. წყვილ-წყვილად დააჯგუფეს,
162. წყვილ-წყვილად დააჯგუფეს მის (ქალღვთაების) წინაშე,
163. გეგმა ხალხის (შექმნისა) განიზრახა (ქალღვთაება) მამიმ.
164. სამშობიაროში (სიტყვ. “ორსულ ქალთა სახლში”) მშობიარობისას (სიტყვ. “მშობიარე ქალთან (ყოფნის დროს)”) დაე, 7 დღე იდოს აგური.
165. დაე, იყოს განდიდებული ბელეთილი, ბრძენი (ქალღვთაება) მამი!
166. (მან, როგორც) ბებიაქალმა სამშობიაროში (სიტყ. “მშობიარე ქალთა სახლში”) დაე, იმხიარულოს!
167. და როცა ორსული ქალი იმშობიარებს,
168. დედამ ბავშვისა დაე, გაიყოს (მოიჭრას ჭიპლარი) თვითონვე
169. კაცი კი [ახალგაზრდა ქალთან (დაე, დაწვეს)....].
170. მშობელ-(დამბადებელი) ღვთაებები შეიკრიბნენ
171. [დაჯდ]ა (ქალღვთაება) წინთუ
172. დათვლად თვეებისა.
173. (იმ) მნიშვნელოვან (სიტყ. “საბედისწერო”) [წამს], (როცა პირველი ადამიანი დაიბადებოდა), ეწოდა მეთათე თვე.¹²⁵
174. მეთათე თვე(ც) მოვიდა და
175. [გა]სუ[ლმა] დრომ წიაღი (საშვილოსნო) გახსნა
176. მისი გაბრწყინებული და მხიარული სახით -
177. დაიბურა თავი თვისი -
178. ბებიაქალობა გააკეთა (შეასრულა)

179. ამოიკალთავა (სიტყ. “ქამარი შემოირტყა”) (და) თავის საქმეს (შეუდგა)
180. (თან) დაილოცა.
181. გამოიყვანა გამოსახულება ფქვილით და აგური დადო:
182. “პირადად მე შევექმენი იგი, [ჩემმა] ხელებმა გააკეთეს იგი.
183. ბებიქალმა მეძავის¹²⁶ სახლში [დაე, იმხიარულოს],
184. სად[აც ორ]სული ქალი იმშობიარებს და
185. დედა ბავშვისა
186. განცალკევდება (ჭიპლარს მოიჭრის) თვითონვე
187. 9 დღე დაე, იდოს აგური (იქვე)”.
 188. დაე, განდიდდეს (ქალღვთაება) ნინთუ, მშობელი ღვთაებათა!
189. (ქალღვთაება) მამის (საქმეები) [(და) დიდებულება მა[თი (მუდამყამს) იქნება გახმაურებული!
190. (მუდამყამ) იქნას ქებული მშობელი ღვთაებებისა!
191. ქებულ იქნას (ქალაქი) ქეშიცი!¹²⁷
192. (როცა) [...(სახლ)]ში გაიშლება (სიტყვ. “დაიდება”) სანოლი
193. დაე, (მასზე) დაწვეს ცოლი და ქმარი მისი!
194. როცა ცოლქმრობას
195. დ[იდი მამამთილის] სახლში აკურთხებს (სიტყ. “ყურადღებას მიაქცევს”) იმთარი,
196. 9 დღის (მანძილზე) დაე, დამყარდეს მხიარულება.
197. (ქალღვთაება) იმთარმა დაე, უნოდოს მათ (ქალღვთაება) იშხარა.¹²⁸
198. [.....]-ში მომენტი მნიშვნელოვანი (სიტყ. “საბედისწერო”).
199. [.....].
200. [არ გასულა გასულა 12]00 წელი (სიტყ. “სხვადასხვა წელი”) და
201. [ქვეყანა გაფართოვდა], ხალხი გამრავლდა
202. ქვეყანა გარეული ხარ[ი]ვით ახმაურდა.
203. [მათი ხმაურ]ით ღვთაება შეწუხდა -
204. [(ღვთაება) ენლილმა გაიგონა] მათი ხმ[აუ]რი.
205. [მან უთხრა] დიდ ღვთაებებს:
206. “[დამიმძიმდა] (ძნელი ასატანია ჩემთვის) ხმაური კაცობრიობის
207. მათ ყაყანში] მაკლდება (სიტყ. მერთმევა) მე ძილი.
208. [(ღვთაებებმა დაადგინეს): “შა[ვი ჭირი დაე იყოს (ხალხზე)!”]¹²⁹

II ფირფიტა

VI

- 1-9. [.....]
10. [“(ქვეყანას) აწვიმებს (ღვთაება) ადადი¹³⁰ თავის წვიმას,
11. [(რის შედეგადაც წყლით)] აივსება ველ-მინდვრები
12. [და ღრუბელი დაფარავს (ცას) [.....].
13. (ღვთაებებმა დაადგინეს, რომ) [არ გამოიკვებოს მისი(=ენქის?) კაცობრიობა

14. [u₃(IGI-DIB) la t]e-ep-pi₂-ra-nim nu-ḥu-uš ni-ši ⁴Nisaba
15. [i-lu]-ma i-ta-šu-uš a-ša-ba-am
16. [i-n]a pu-uḥ₂(UD-KUŠU₂)-ri ša i-li ši-iḥ-tum i-ku-ul(U-GUD)-šu
17. [⁴En-ki] i-ta-šu-uš a-ša-ba-am
18. [i-n]a pu-uḥ₂(UD-KUŠU₂)-ri ša i-li ši-iḥ-tum i-ku-ul(U-GUD)-šu
19. [... ..] te-[qi₂]ta [i]-na qa₂-ti-šu
20. [... ..] x-mi-a [šu](?)-ti-šu
21. [... ..] ša [i-li] x x ud
22. [... ..] x [⁴En-ki u₃(IGI-DIB) ⁴En-lil₂]
23. [ra-bu-tum ⁴A-nun-n]a [ka-lu-ni]
24. [ub-la] [pi₂-i-ni iš--ti]-[ni-uš ur-ta-am]
25. [iṣ-ṣ]u₂-ur A-nu ⁴Iškur(⁴Adad) e-le-e-nu
26. [a-n]a [ku aš-ṣu₂]-ur er-še-tam ša-ap-[li]-tam
27. [a-ša]r at-ta ta-al-li-ku-ma
28. [ta-a]p-p-tu₂-ur ul(U-GUD)-la an-du-ra-ra ta-aš-ku-un
29. [tu-m]a-aš-še-er a-na ni-ši mi-še-er-tam
30. [ta-aš-ku-un] x x-tam i-na aš-qu₂-la-lu [ša-am]-ši
31. [... ..] i še x x x
32. [... ..] q]u₂-ra-[du] ⁴En-[lil₂]

VII

- 1-29. [... ..]
30. [... ..] x [... ..]
31. [šu-up--ši-i]k-ka-ku-nu [a-wi-lam e-mi-id]
32. [ta-aš-t]a-'i-ta ri-ig-m[a a-na a-wi-lu-ti]
33. [dingir-am(=ilām) t]a-at-bu-ḥa qa₂-d[u te₄-mi-šu]
34. [ta-at-t]a-aš-ba-ma ta-ar(IGI-RI)-x [... ..]
35. [... ..] x ši-i-ma u₂-ub-ba-a-a[l [... ..]
36. [ub-l]a-ma li-ib-ba-ku-nu u[r-ta [... ..]
37. ši-[i] li-tu-ur a-na up-[... ..]
38. i n[u-t]a-am-mu-ni ma-aš₂-x [... ..]
39. ⁴En-[ki] ni-iš-š[i-ka]
40. ⁴En-ki p[i₂-a-š]u i-pu-[ša-am-ma]
41. is-sa₃-q[ar a-na i-[li aḥ-ḥi-šu]
42. a-na mi-nim [tu-t]a-[am-ma-ni [... ..]
43. u₂-ub-ba-ab q[a₂-ti a-na ni-ši-ia-ma]
44. a-bu-bu [ša ta-qa₂-ab-ba-ni-in-ni]
45. ma-an-nu šu-[u₂ a-na-ku u₂-ul(U-GUD) i-di]
46. a-na-ku-ma u₂-u[l(U-GUD)-la-da a-bu-ba]
47. ši-pi₂-ir-šu i-b[a-aš-ši it-ti ⁴En-lil₂]

14. [და (ქვეყანა) არ მომ]არაგდეს ხალხის სიმდიდრით(=ხორბლით ქალღვთაება) ნისაბას¹³¹ (მიერ).
15. [ღვთა]ება (ენქის) მობეზრდა ჯდომა (და)
16. კრება[ზე] ღვთაებებისა მან მოიწყინა (სიტყ: “იგი სიცილმა შეჭამა”)
17. [(ღვთაება) ენქის] მობეზრდა ჯდომა (და)
18. კრ[ებაზე] ღვთაებებისა მან მოიწყინა (სიტყ: “იგი სიცილმა შეჭამა”)
19. [.....] ცილისნამება მის ხელში.
20. [.....] სიზმარი მისი.
21. [.....] ღვთაებების.....
22. [.....] (ღვთაებები) ენქი და ენლილი.
23. [დიდმა ანუნ]ა ღვთაებებმა - ყველამ
24. [მიილო] შეთანხმებული (სიტყვ. “ერთპიროვნული”) გადანყვეტილება (ნესრიგზე, ძალაუფლებაზე, მბრძანებლობაზე):
25. [დაიცავენ (ღვთაებები) ანუ (და) ადადი ზემო რეგიონებს,
26. [მ]ე დავიცავ ქვემო მიწებს.
27. შენ კი [სა]დ(ა)ც ნახვედი
28. [შენ] გააუქმე უღელი და დაამყარე თავისუფლება
29. შენ დაუშვი ადამიანებზე სიუხვე (?)
30. შენ [დაადგინე] “აშქულალუზე”¹³² მზე.
31. [.....]
32. [.....]გ[მი(რი)] (ღვთაება) ენლილი.

VII

- 1-30. [.....]
31. თქვენი მძიმე მსჯავრი (შრომა) ადამიანს დაადო
32. თქვენ გაიმეტეთ კაცობრიობა გოდებისთვის.
33. თქვენ [და]კალით [ღვთაება (ვეილა) მის სული-გონიერთან ერ]თად¹³³
34. თქვენ დასხედით და [.....].
35. [..].....მოიტანა [.....].
36. მიმართეთ (მიიტანეთ) თქვენი გულები ნესრიგს. (?)
37. დაე იგი უკან დაბრუნდეს.... (კვლავ განმეორდეს).
38. (მოდით) დავაბათ ჩვენ ფიცით
39. (ღვთაება) ენქი
40. (ღვთაება) ენქიმ ალახენა ბაგე მისი და
41. მიმართა ღვთაებებს, თავის ძმებს:
42. “რატომ უნდა დამაფიცოთ (ფიცით დამაბათ) [.....]
43. დაე წარვმართო ჩემი ხელით ჩემი ხალხი
44. წარღვნა, რომელზეც თქვენ მეუბნებით
45. რა(ა) (სიტყ. “ვინ”) ის? მე [არა ვიცი (იგი)]
46. (განა) მე ვშვა წარღვნა?
47. საქმე იგი [ენლილ]თანაა

48. li-ib-te-ru š[u-u₂]
49. ^dŠu-ul(U-GUD)-la-a[t u₃(IGI-DIB) ^dHa-ni-iš]
50. li-il-li-k[u i-na ma-aḥ-ri]
51. ta-ar(IGI-RI)-ku-u[l(U-GUD)-li ^dEr₃-ra-gal li-na-si-iḥ]
52. li-il-[li-ik ^dNin(SAL-TUG₂)-urta]
53. [li]-[ir-di mi-iḥ-ra]
54. ^dA-nun-na li-iš-šu-u₂ di-pa-ra-a-ti]
55. [i-na nam-ri-ir-ri-šu₂-nu lu-u₂-ḥa-am-ma-ṭu ma-a-tum]

VIII

- 1-31. [... ..]
32. pu-uḥ₂(UD-KUŠU₂) [i-li]
33. e ta-aš-mi-a a-na ši-k[u-... ..]
34. i-lu iq-bu-u₂ ga-me-[er-tam]
35. ši-ip-ra le-em-na a-na ni-š[i] i-pu-uš ^dE[n-lil₂]
36. ^{ab}At-ra-am-ḥa-si-is pi₂-a-šu i-pu-ša-ma
37. is-sa₃-qar a-na be-li₂-šu

III გიგრიტა

I

- 1-10. [... ..]
11. [^{ab}At-ra-am-ḥa-si-is] [pi₂-a-šu] i-[pu-ša]-am-ma
12. [is-sa₃-qar] a-na be-li₂-šu
13. [ša šu-ut-ti w]u-u₄-di-a qi₂-ri-ib-ša
14. [x x x] x-di lu-uš-te-e si-ib-ba-as-sa₃
15. [^dEn-ki p]i₂-a-šu i-pu-ša[m]-ma
16. [is]-sa₃-qar a-na ar(IGI-RI)-di-šu
17. [m]a-šu-um-ma lu-uš-te-i ta-qa₂-ab-bi
18. ši-ip-ra ša a-qa₂-ab-bu-ku
19. šu-uš-ši-ir at-ta
20. i-ga-ru ši-ta-am-mi-a-an-ni
21. ki-ki-šu šu-uš-ši-ri ka-la si₂-iq-ri-ia
22. u₂-bu-ut bi-ta bi-ni e-le-ep-pa
23. ma-ak-ku-ra ze₂-e-er-ma
24. [n]a-pi₂-iš-ta bu-ul(U-GUD)-li-it
25. [e]-le-ep-pu ša ta-ba-an-nu-[u]-[ši]
26. [lu-u₂] mi-it-ḥ[a-ri-iš]
27. [... ..]
28. [... ..] x [ur] pa [... ..]
29. [k]i-[ma] Ap-si-i šu-a-ti šu₂-ul(U-GUD)-li-il-[ši]
30. a-ia-i-mu-ur ^dUtu(=^dSamaš) qi₂-ri-ib-ša

48. დაე აირჩიოს მან [.....]
49. (ღვთაებები) შულა[თი და ხანიში]¹³⁴
50. დაე აღიძრან (წავიდნენ წინ),
51. გემსაბმე[ლი (ბოძები) (ღვთაება) ერაგალმა]¹³⁵ დაე, მოგლიჯოს
52. დაე, აღიძ[რას (წავიდეს ღვთაება) ნინურთა] (და)
53. დაე, [გახსნას მან ჯებირ(ებ)ი] (წყლის).¹³⁶
54. [ანუნა ღვთაებებმა დაე, აღმართონ ჩირაღდნები] (=ელვა, რომ)
55. [მათი ელვარებით, დაე დაინვას ქვეყანა]”.¹³⁷

VIII

- 1-31. [.....].
32. კრება [(ღვთაებებისა).....]
33. დაე არ მოუსმინოთ [.....].
34. ღვთაებებმა ბრძანეს სრულ[ი განადგურება] (ადამიანთა მოდგმისა) -
35. საქმე ბოროტი ხალხს დამართა (სიტყ.გააკეთა) ენლილმა
36. (ენქისაგან ამის გამგონე) ათრახასისმა¹³⁸ ალახვანა ბაგე მისი
37. მიმართა (სიტყ.უთხრა) თავის მეუფეს (=ღვთაება ენქის):

III ფირფიტა

I

- 1-10. [.....].
11. ათრახასისმა ალახვანა ბაგე მისი და
12. [მიმართა] თავის მეუფეს:
13. “[იმ ჩემი სიზმრის ნიშნის არსი (მიგთავსი) გამაგებინე მე,
14. [.....] რათა მისი შედეგი (საზრისი) ვპოვო (ვეძიო)
15. ენქიმ ალახვანა ბაგე მისი და
16. უთხრა მის მსახურს:
17. “რა ვიპოვო - ამბობ შენ
18. საქმე რომელსაც შენ გეტყვი
19. მიხედე (სიტყ. დაიცავი, ყურადღება მიაქციე) შენ
20. კედელო, მისმინე მე!
21. ლერწმის ქოხო(კედელო),¹³⁹ გამოიძიე (ყურადღება მიაპყარი, მოუფრთხილდი) ყველა ჩემი სიტყვა!
22. დაუტევე სახლი შენი¹⁴⁰, ააგე ხომალდი (კიდობანი)
23. ქონება დაგმე (შეიძულე) და
24. სიცოცხლე აცხოვნე (სიტყ. “(სიცოცხლე) აცოცხლე”).
25. [ხო]მალდი (კიდობანი) რომელსაც ააგებ შენ
26.] იყოს თანაბარი
- 27-28. [.....].
29. მსგავსად იმ აფსუსი¹⁴¹ - გადახურე იგი.
30. (ისე, რომ) მზემ ვერ შემოიხედოს მის შიგნით -

31. lu-u₂ šu₂-ul(U-GUD)-li-iš u₃(IGI-DIB) ša-ap-li-iš
32. lu-u₂ du-un-nu-na u₂-ni-a-tum
33. ku-up-ru lu-u₂ da-a-an e-mu-qa₂ šu-ur-ši
34. a-na-ku ul(U-GUD)-li-iš u₂-ša-az-na-na-ak-ku
35. hi-iš-bi iš-šu₂-ri bu-du-ri nu-ni
36. ip-te ma-al-ta-ak-ta šu-a-ti u₂-ma-al-li
37. ba-a-a' a-bu-bi 7 mu-ši-šu iq-bi-šu
38. ⁴⁵At-ra-am-ḥa-si-is il-qi₂-a te-er-tam
39. ši-bu-ti u₂-pa-aḥ-ḥi-ir a-na ba-bi-šu
40. ⁴⁵At-ra-am-ḥa-si-is pi₂-a-šu i-pu-ša-lam-ma
41. [i]s-sa₃-qar a-na ši-bu[ti]
42. [i]t-ti i-li-ku-nu i-li [u₂] [ul(U-GUD) ma-gi-ir]
43. [i]-te-te-zi-zu ⁴En-ki [u₃(IGI-DIB)] [⁴En-lil₂]
44. [it]-ta-ar(IGI-RI)-du-ni-in-ni i-na [x x x]
45. [iš]-tu-ma ap-ta-na-a[l-la-ḥu ⁴En-ki]

46. [a-w]a-tam an-n[i-tam iq-bi]
47. [u₂-ul(U-GUD)] u₂-uš-ša-ab i-na š[a... ..]
48. [i-na] er-še-et ⁴En-lil₂ u₂-ul(U-GUD) a-[ša-ak-ka-an še-pi₂-ia]
49. [it-ti] i-li u₂-[... ..]
50. [an-ni-ta]m [iq-bi-a]-a[m... ..]
- 51-55. [... ..]

II

1-8.

9. i[k[... ..]]
10. ši-bu-[tum]
11. na-ga-[ru na-ši pa-as-su]
12. at-ku-u[p-pu na-ši a-ba-an-šu]
13. ku-up-ra [it-ta-ši še-er-ru]
14. la-ap-nu [ḥi-šiḥ-ta ub-la]
15. u₂-x [... ..]
16. ut-ta-a[k-... ..]
17. bu-[... ..]
18. ⁴⁵At-r[a-am-ḥa-si-is]
19. u₂-li-[... ..]
20. i-[... ..]
21. ru-[... ..]
- 22-27. [... ..]
28. me [... ..]
29. [u₂]-ub-b[a-al... ..]

31. დაე, დახურული იყოს იგი წინიდან და უკნიდან¹⁴² (ირგვლივ)
32. დაე იყოს ძლიერი შიდამონყობილობა (აღჭურვილობა შიდა, სადგომი)
33. კონსტრუქცია დაე მაგარი იყოს, (რათა) გამძლეობა ჰქონდეს.
34. ან მე ვანვიმებ თვენზედ
35. სიუხვეს ფრინველ(თა) (და) სიმრავლეს თევზ(თა).
36. მან (=ათრახასისმა) გახსნა წყლის საათი (და) იგი ააესო (წყლით)
37. (ღვთაება ენქიმ)
38. (ღვთაება ენქიმ წინასწარ) წარღვნის დადგომა - 7 ლამეში აუწყა (უთხრა) მას
39. უხუცესები შეკრიბა მან თავის კარიბჭესთან
40. ათრახასისმა აღახვანა ბაგე მისი და
41. [მი]მართა უხუცე[სებს]:
42. თქვენს¹⁴³ ღვთაებებთან ჩემი ღვთაება ვ[ერ შეთანხმდა]
43. [გაბ]რაზდნენ (ურთიერთზე ღვთაებები) ენქი და ენლილი
44. მათ გამომაძვეეს¹⁴⁴ მე [(ჩემი სახლიდან)].
45. [იმ] დროიდან (იქიდან მოყოლებული) მე თაყვანს ვცემ (ღვთაება) ენქის]
46. [სიტ]ყვა ესე - აუ[წყა] (მათ):
47. “[ველარ] ვიცხოვრებ მე (თქვენს შორის),
48. მინ[აზე] (ღვთაება) ენლილისა ველარ დავ[ადგამ ჩემს ფეხს],
49. ჩემს ღვთაებას[თან, [(ღვთაება) ენქისთან ჩავალ აფსუში)]”¹⁴⁵
50. [ამგვარ]ად მომიგო.

II

- 1-9. [.....].
10. უხუცეს[ები.....].
11. ხურ[ოს მოაქეს მისი ცული].
12. ლერწმის მუშას¹⁴⁶ მოაქეს მისი ქვა]
13. კუპრი მოიტანეს ბავშვებმა
14. ღარიბმა (სხვადასხვა) საჭიროება (საჭირო აღჭურვილობა) მოიტანა
- 15-17. [.....].
18. ათრ[ახასისი.....]
- 19-28. [.....]
29. მოჰქო[ნდა.....]
30. ყველაფერი, (რაც) ჰქ[ონდა,.....]
31. ყველა, (რაც) ჰქონდა,.....]
32. სუფთა (ცხოველები) [.....]
33. მსუქანი (ცხოველები) [.....]
34. დაიჭირა (მარყუჟით) [რა (და) შეიყვანა (ხომალდში)
35. ფრთოსა[ნი ფრინველნი] ცისა
36. პირუტყვი [.....]

30. mi-im-ma [i] [šu-u₂... ..]
31. mi-im-ma i-š[u-u₂... ..]
32. el-lu-ti it-[... ..]
33. ka-ab-ru-[ti] [... ..]-ri
34. i-bi-ir-[ma uš-te-ri]-ib
35. mu-up-pa-a[r-ša i-š-u₂-ur] ša-ma-il
36. bu-[u₂] [ul... ..] x-ka-an
37. na-[ma-aš-še-e... ..] x še-ri
38. x [... ..uš]-te-ri-ib
39. [... ..ib-ba-b]i-il ar(IGI-RI)-ḫu
40. [... ..] ni-ši-šu iq-ri
41. [... ..] [a]-na qe₂-re-ti
42. [... ..ki]-im-ta-šu uš-te-ri-ib
43. [a-ki-l]u i-ik-ka-al
44. [ša]-tu-u₂ i-ša-at-ti
45. i-ir-ru-ub u₃(IGI-DIB) u₂-uš-ši₂
46. u₂-ul(U-GUD) u₂-uš-ša-ab u₂-ul(U-GUD) i-ka-am-mi-iš
47. ḫe-pi₂-i-ma li-ib-ba-šu i-ma-a' ma-ar(IGI-RI)-ta-am
48. u₄-mu i-š-nu-u₂ pa-nu-u₂-šu
49. i-š-ta-ag-na ^dIškur(=dAdad) i-na er-pe₂-ti
50. i-la i-š-mu-u₂ ri-gi-im-šu
51. [k]u-up-ru ba-bi-il i-pe₂-eḫ-ḫi ba-ab-šu
52. i-š-tu-ma i-di-lu ba-ab-šu
53. ^dIškur(=dAdad) i-ša-ag-gu-um i-na er-pe₂-ti
54. ša-ru uz-zu-zu i-na te-bi-šu
55. ip-ru-u' ma-ar(IGI-RI)-ka-sa e-le-ep-pa ip-ṭu₂-ur

III

- 1-3. [... ..]
4. [... ..] pu-ra-i
5. [... ..] x-em me-ḫu-u₂
6. [... ..i] š-ša-am-du
7. [^dZu-u₂ i-na s]u₂-up-ri-šu
8. [u₂-ša-ar-ri-it] ša-ma-i
9. [ir-ḫi-iš m]a-ta-am
10. [ki-ma ka-ar-pa-ti r]i-gi-im-ša ip-ḫi
11. [... .. it-ta-ša-a] a-bu-bu
12. [ki-ma qa₂-ab-l]i e⁷-li ni-ši i-ba-a' ka-šu-šu
13. [u₂-ul(U-GUD)] [i]-mu-ur a-ḫu a-ḫa-šu
14. [u₂-ul(U-GUD)] u₂-te-ed-du-u₂ i-na ka-ra-ši

37. გარ[ეული ცხოველები.....] (ველისა)
38. [.....შე]იყვანა (ხომალდში)
39. [.....გა]დაგორდა მთვარე (სიტყ. გაიზიდა)
40. [.....] თავისი ხალხი იხმო მან
41. [.....] ნადიმზე
42. [.....ოჯ]ახი თვისი მან შეიყვანა (ხომალდში)
43. (ნადიმზე) [საჭმელი] ჭამეს (და)
44. [სას]მელი შესვეს
45. (ათრახასისი) შევიდა და გამოვიდა (ხომალდიდან ისევ)
46. არც ჯდება, არ იმუხლება
47. დამსხვრეულია (სიტყ. გატეხილია) მისი გული, (და) ანთხია ნალევლა
48. ამინდს ეცვალა სახე მისი.
49. დაიგრგვინა (ღეთაება) ადადმა ღრუბლებში.
50. როგორც კი მოესმა მას გრგვინვა მისი
51. კუპრი მოტანილ იქნა (სიტყ. მოზიდულია) , ხურავს კარებს
52. მას შემდეგ, რაც დაგმანა მისი კარები.
53. (ღეთაება) ადადმა (კვლავ) დაიგრგვინა ღრუბლებში
54. ქარი გრგვინავდა თავის ზენიტში.
55. (ათრახასისმა) გასჭრა (ხომალდის) საბელი (და) ხომალდი აუშვა (გაათავისუფლა).

III

- 1-4. [.....]
5. [.....(ატყდა)] შტორმი.
6. [.....] აღჭურვილია (ხომალდი მზადაა) (?)
7. [(ღეთაება) ზუმ]¹⁴⁷ თავისი [ბრჭ]ყალებით
8. [გაგლიჯა (გახია)] ცა.
9. [.....(სრულად დაიტბორა) ქ]ვეყანა
10. [ქოთნის (მსხვრევის ხმის) მსგავსად (გაისმა) მისი ჭახ]ანი (სიტყ. მისი ხმა დაიმსხვრა)
11. [.....(მრისხანედ) დაიწყო] წარღვნა
12. [მსგავსად ომისა] ხალხს მოედო ძალა (შემადრწუნებელი ძალა კატასტროფისა)
13. [ვერ] ხედავდა ერთი მეორეს,
14. [ვერ] ერკვეოდნენ (თავსდატეხილ) უბედურებაში

15. [a-bu-b]u ki-ma li-i i-ša-ab-bu
16. [ki-ma p]a-ri-i na-e-ri
17. [x x x-ni]m ša-ru
18. [ši-pa-at e]-tu₂-tu ^dUtu(=^dŠamaš) la-aš-šu
19. [... ...] x-šu ki-ma su-ub-bi
20. [.....-i]m a-bu-bi
21. [.....]-hu-zu
22. [.....e-le-ep]-pu
23. [.....]ri-^lgi-im a-[bu-b]i
24. [.....]-bi i-li uš-ta-^lka-an^l
25. [^dEn-ki i]š-ta-ni ^{te}₄-^le^l-em-šu
26. [... ...] ma-ru-šu ub-^lbu^l-ku
27. [a-n]a ma-aḥ-ri-šu
28. [^dNi]n(SAL-TUG₂)-tu be-el-tum ra-bi-tum
29. [bu-u]l-ḥi-ta u₂-ka-la-la ša-ap-ta-ša
30. [^d]A-nun-na i-lu ra-bu-tum
31. [wa-aš]-b[u] i-na šu₂-mi u₃(IGI-DIB) bu-bu-ti
32. [^li]-mu-ur-ma i[^l-t]um i-ba-ak-k[i]
33. ta-ab-su-ut i-li e-ri-iš-ta ^dMa-mi
34. u₄-mu-um li-id-da-^li^l-[im]
35. li-tu-ur li-ki-[il]
36. a-na-ku i-na pu-uh₂-ri ša [^li]-[li]
37. ki-i aq-[bi]
38. it-ti-šu-nu ga-me-er-ta-a[m]
39. ^dEn-lil₂ id-pi₂-ra u₂-ša-aq-bi bi-i-[šu]

40. ki-ma Ti-ru-ru šu-a-t[i]
41. u₂-ša-as-ḥi pi₂-i-i[a]
42. a-na ra-ma-ni-ia u₃(IGI-DIB) pa-ag-ri-i[a]
43. i-na še-ri-ia-ma ri-gi-im-ši-na eš(U-U-U)-me
44. e-le-nu-ia ki-ma zu-ub-bi
45. i-wi-u₂ li-il-li-ḍu

46. u₃(IGI-DIB) a-na-ku ki-i a-ša-bi
47. i-na bi-it di-im-ma-ti ša-ḥu-ur-ru ri-ig-mi
48. e-te-el(SAL-SI)-il-i-ma a-na ša-ma-i
49. tu-ša wa-aš-ba-a-ku
50. i-na bi-it na-ak-^lma^l-ti
51. e-ša-a A-nu il-li-kam be-el ^{te}₄-mi
52. i-lu ma-ru-šu iš-mu-u₂ si₂-qi₂-ir-šu

15. [ნარლ]ენა ხარივით ბლაოდა (და)
16. [მსგავსად გა[რეული ვირისა
17. [(ლმუოდა)] ქარი.
18. ((გა)სქელდა ბნელი, (ღვთაება) შამაში¹⁴⁸ აღარ იყო
19. [.....(ყველაფერი ბზუოდა) ბუზივით.
20. [.....] ნარლენისა
21. [.....].
22. [.....].
23. [.....(გარემოს აყრუებდა)] გრგვინვა ნარლენისა.
24. [.....] ღვთაებების დამყარებული(?)
25. [(ღვთაება) ენქი(ს) ეცვალა მისი ცნობიერი (აღარ იყო გონზე)
26. [(ხედავდა რა) თავისი ვაჟების (შვილების) აღსასრულს
27. მის წინაშე (თვალწინ).
28. [(ქალღვთაება) ნი]ნთუ, დიდი ქალბატონი,
29. ციებ-ცხელებას მოეცვა ტუჩები მისი (უცახცახებდა ტუჩები)
30. ანუნა [ღვთ]აებები, (ცის) დიდი ღვთაებები
31. მსხდომარე წყურვილსა და შიმშილში.
32. დაინახა ქალღვთაება - მოთქვამდა (ტიროდა)
33. ბებიაქალი ღვთაებებისა, ბრძენი (ქალღვთაება) მამი;
34. (იგი მოთქვამდა): “ღლე დაე დაბნელდეს,
35. დაე¹⁴⁹ კვლავ წყვდიადი დადგეს (სიტყ. დაბრუნდეს - დაბნელდეს)
36. მე, კრებაზე ღვთაებებისა,
37. როგორ ვთქვი
38. მათთან ერთად - სრული განადგურება (ხალხისა)
39. (ღვთაება) ენლილმა მიგვიმხრო (დაგვაძალა), თქვა ავეციობა (ბოროტი სიტყვა),
40. მსგავსად იმ “თირურუ”-(დემონისა).
41. (ვინც) აღმოხეთქა სიავე (სიტყ. ააჯანყა ავეციობა, ბოროტი სიტყვა)
42. ჩემი გადანყვეტილებით, ჩემი არჩევანით (შედეგად)
43. ჩემი გულით მათ გრგვინვას (ხმაურს) მოვუსმინე.
44. ჩემს ზემოთ როგორც ბუზი
45. ისე იქმნა ნაშიერი (ჩემი შთამომავლობა გაიფანტა, როგორც ჩემს თავზე (მოფარფატი) ბუზ(ებ)ი).
46. და მე როგორც მკვიდრი (სიტყ. მე ვცხოვრობ)
47. გოდების სახლში ჩემს კენესა(ში) განვილიე (?)
48. წავიდოდი ცაში
49. თითქოსდა ვცხოვრობდე
50. საუნჯე(თა) სახლში
51. სად წავიდა (ღვთაება) ანუ მეუფე გონიერთა?
52. ღვთაება მის ვაჟებს მოუსმენს მის სიტყვას¹⁵⁰

53. ša la im-ta-al-ku-ma iš-ku-[nu a]-[bu-ba]
 54. ni-[ši ik-mi-su a]-na ka-[ra-ši]
 55. [... ..]

IV

- 1-3. [... ..]
 4. u₂-na-ab-ba ⁹N[in(SAL-TUG₂)-tu... ..]
 5. a-bu-ma-an ul(U-GUD)-[da] g[al-la-ta]
 6. ti-a-am-ta ki-ma ku-li-li
 7. im-la-a-nim na-ra-am
 8. ki-ma a-mi-im i-mi-da a-na s[a-pa]n-[ni]
 9. ki-ma a-mi-im i-na še-ri i-mi-da a-na ki-ib-ri
 10. a-mu-ur-ma e-li-ši-na ab-ki
 11. u₂-qa₂-at-ti di-im-ma-ti i-na še-ri-ši-in
 12. ib-ki-i-ma li-ib-ba-ša u₂-na-ab-pi₂-iš
 13. u₂-na-ab-ba ⁹Nin(SAL-TUG₂)-tu
 14. la-la-ša iš-ru-up
 15. i-lu it-ti-ša ib-ku-u₂ a-na ma-tum
 16. iš-bi ni-is-sa₃-tam
 17. ša-mi-a-at ši-ik-ri-iš
 18. ši-i a-šar uš-bu i-na bi-ki-ti
 19. uš-bu-ma ki-ma im-me-ri
 20. im-lu-nim ra-ṭa-am
 21. ša-mi-a ša-ap-ta-šu-nu bu-ul(U-GUD)-ḫi-ta
 22. [i-na] bu-bu-ti
 23. i-ta-na-ar(IGI-RI)-ra-ar(IGI-RI)-ru
 24. 7 u₄-mi 7 mu-š[i-a-tim]
 25. il-li-ik ra-[du] [me-ḫu-u] [a-bu-bu]
 26. a-šar is-r[i-... ..]
 27. sa-ki-i[p]
 28. ša-x [... ..]
 29-53. [... ..]

V

- 1-29. [... ..]
 30. a-na ša-[a]-r[i]
 31. [i]t-ta-di [... ..]
 32. i-za-an-[nu-un] [... ..]
 33. [... ..] x x
 34. [i-ši-nu i-l]u e-re-ša

53. რომელსაც არ განუზრახავს (კარგად არ გადაწყვიტა) და დაადგინა წარღვნა
54. ხალხი გადასცა უბედურებას (ხალხი ჩააგდო უბედურებაში).
55. [.....].

IV

- 1-3. [.....].
4. გოდებდა (ქალღვთაება) ნინთუ [.....]:
5. რა(?) ნუთუ მათ შვეს მ[ლელვარე (?)]
6. ზღვა (ყოვლისმომცველი ზღვა) - მსგავსად ნემსიყლაპიისა
7. (რომელმაც) აავსო მდინარე.
8. როგორც ტივი (ისე) მიებლაუჭა კიდეს
9. როგორც ტივი კიდეზე (ისე) მიებლაუჭა სანაპიროზე
10. ვიხილე რა - ავტირდი მათზე (ხალხზე)
11. (ამით) განვასრულე ჩემი გოდება მათზედ.
12. იტირა და გული მისი დაიმშვიდა (დაასვენა).
13. იქვითინა (ქალღვთაება) ნინთუმ (და)
14. ვნება დაიცხო (მოთქმა დაასრულა; სიტყ. დანვა, ცეცხლი მოუკიდა)
15. (დანარჩენი) ღმერთები(ც) მასთნ (ერთად) ტიროდნენ ქვეყანას (ქვეყნის გამო)
16. დანაყრდა მწუხარებით (და)
17. მწყურვალე (იყო) ლუდის.
18. ის სადაც დაჯდა ტირილად, (იქვე)
19. დასხდნენ ისინი(ც) როგორც ცხვრები
20. ფარებს რომ ავსებენ.
21. მწყურვალეა მათი ბაგე დასიცხული (ციებ-ცხელებიანი)
22. შიმშილში (მყოფნი)
23. იტანჯებოდნენ (მუცლის გვრემით)
24. 7 დღისა (და) 7 ღამის (განმავლობაში)
25. მოვიდა თქეში, შტორმი¹⁵¹ (და) [წარღვნა].
26. სადაც (კი).. [.....]
27. დაქცევა (დანარცხება ქვეყნისა) [.....].
- 28-54. [.....].

V

- 1-29. [.....].
30. [(ოთხივე).....] ქარის (მიმართულებით) [.....].
31. მან დაალაგა [.....].
32. მოამარაგა საკეები [.....].
33. [.....].
34. იყნოსეს ღვთაებებმა სურნელება (და)

35. როგორც ბუზები (ისე) - შესანიშნავი შეიკრიბნენ.
36. [მას შემდეგ, რაც შეჭამეს ზვარაკი (შესანიშნავი)
37. [(ქალღვთაება) ნინ]თუ აღიმართა და
38. ყველა მათგანის წინააღმდეგ გამოთქვა საჩივარი [სიტყ. დაამუნათა, გააკრიტიკა, უჩივლა]
39. სად წავიდა (ღვთაება) ანუ
40. მეუფე გონიერთა?
41. (ღვთაება) ენლილი მიუახლოვდა (კი) სამსხვერპლოს (სიტყ. საკმეველს)
42. მათ ვისაც (კარგად) არ განუზრახავს და დაადგინა წარღვნა
43. (და) ხალხი გადასცა უბედურებას.
44. თქვენ შვით თქვენი პირით (სიტყვით) სრული განადგურება
45. (ან) ნათელი სახე მათი(=ღვთაებებისა) დაბნელდა.
46. და იგი მიუახლოვდა “დიდრონ ბუზებს”¹⁵²
47. რომელიც (ღვთაება) ანუ დაუმზადა და ატარ[ებდა]
48. (თქვა): “ჩემია ხალხის (მწუხარება)
49. დაე ჩემი ბედი განისაზღვროს.
50. დაე გამოიყვანოს ამ უბედურებიდან
51. და მიხსენ მე (?) (სიტყ. ჩემს წინაშე დაე გაიხსენი)
52. დაე ჭეშმარიტად [.....]

VI

1. [.....]-ში [.....].
2. ეს ბუზები
3. იყოს ლაპის-ლაზული ჩემს კისერზე
4. დაე მახსოვდეს იგი [(ყოველ)] დღე [და მარადჟამ].
5. ხომალდი შენიშნა გმირმა (ღვთაება) ენლილმა
6. ბრაზით აივსო იგ[იგი] ღვთაებების მიმართ:
7. “დიდმა ანუნაქ (ღვთაებებმა) ყველა ჩვენთაგანმა
8. ჩვენი პირით (გადავწყვიტეთ) ფიცით ერთად
9. სად გადარჩა სულიერი (სიტყ. სიცოცხლე)?
10. როგორ გადარჩა (სიტყ. იცოცხლა) [აღა]მნიანი უბედურებაში?
11. (ღვთაება) ანუმ ალახვნა ბაგე მისი და
12. უთხრა გმ[ირ] (ღვთაება) ენლილს:
13. “ვინაა ის
14. თუ არა (ღვთაება) ენქი (ვინც ეს) გააკეთა (ვინც გააკეთებდა ამას)?!
15. [.....] მე არ მიბრძანებია.
16. [(ღვთაება) ენქიმ] ალახვნა ბაგე მისი და
17. [მიუგო] დიდ ღვთაებებს:
18. “[დიახ], მე ჩავდივარ (სიტყ. გავაკეთე) (ეს) თქ[ვენს] წინაშე
19. [მე დავ]იცავი სიცოცხლე.....]

20. [... ..] i-l[i] x
21. [... .. a-b]u-ba
22. [... ..] x-ku-un
23. [... ..]i-ib-ba-ka
24. [... ..] u₃(IGI-DIB) ru-um-mi
25. [be-el ar(IGI-RI)-n]im šu-ku-un še-re-et-ka
26. u₃(IGI-DIB) a₁-ia-u₂ ša u₂-ša-a[s]-sa₃-ku a-wa-at-ka
27. [... ..] pu-uh(UD-KUŠU₂)-ra [... ..]
- 28-37. [... ..]
38. [... ..]..... x ši-[a]-ti
39. [... ..] iš-ku-nu
40. [u₂-na-ap-p]i-iš li-ib-bi
41. [⁴En-lil₂ p]_{i₂}-a-šu i-pu-ša-am-ma
42. [is-sa₃]-qar a-na ⁴En-ki ni-iš-ši-ki
43. [ga-na sa-a]s-su₂-ra ⁴Nin(SAL-TUG₂)-tu ši-si-ma
44. [at-t]a u₃(IGI-DIB) ši-i mi-it-li-ka i-na pu-uh-ri
45. [⁴En-ki pi₂]-a-šu i-pu-ša-am-ma
46. [is-sa₃-qar] a-na ⁴Nin(SAL-TUG₂)-tu sa-as-su₂-ri
47. [at-ti sa-a]s-su₂-ru ba-ni-a-at ši-ma-ti
48. [... ..] [a]-na ni-ši
49. [... ..]i-li
50. [... ..]i-ib-ši
- 51-52. [... ..]

VII

1. [a]p-pu-na ša-lu-uš-tum li-i[b]-ši i-na ni-ši
2. i-na ni-ši a-li-it-tum-ma la a-li-it-tum
3. li-ib-ši-ma i-na ni-ši pa-ši-it-ti
4. li-iš-ba-at še-er-ra
5. i-na bi-ir-ku a-li-it-ti
6. šu-[uk]-ni u₂-uk-ba-ak-ka-ti e-ne-ti
7. u₃(IGI-DIB) e-gi-ši-a-ti
8. lu-u₂ ik-ki-bu ši-na-ma
9. [a]-la-da-[am] pu-ur-[s]i
10. [... ..] ni š[i] x x x x x-di-tam
11. u₃(IGI-DIB) [na-pi-iš-tam]
- 12-35. [... ..]

20. [.....] ღვთაებები(?) [.....]
21. [.....ნარ]ღვანას.
22. [.....].
23. [.....გ]ული შენი.
24. [.....] და მოდუნებულია (სიტყ. მიუშვა ნაგებისთვის)¹⁵³
25. [დამნაშ]ავეს (სიტყ. “მეუფეს დანაშაულის”) დააკისრე შენი სასჯელი
26. [და] [ვი]ნც (არ უნდა) შეენიანაღდეგოს შენს სიტყვას!
27. [.....] კრება (ღვთაებებისა) [.....].
- 28-37. [.....].
38. [.....] ის
39. [.....] დაადგინეს
40. [დამშე]იდდა გული ჩემი.
41. [ღვთაება] ენლილმა აღახვნა ბაგე მისი
42. მიუგო (ღვთაება) ენქის უფლისწულს:
43. “მოდი დაე, უხმე (ქალღვთაება) ნინთუს, შემქმნელ-დამბადებელს
44. შენ და მან ითათბირეთ (ღვთაებათა) საკრებულოში”.
45. [(ღვთაება) ენქიმ აღახვნა ბაგე მისი და
46. [მიუგო] (ქალღვთაება) ნინთუს, შემქმნელ-დამბადებელს:
47. [შენ შემქ]მნელ-დამბადებელო, ბედის აღმშენებელო
48. [.....] ხალხს
49. [.....]
50. [.....დ]აე იყოს
- 51-52. [.....].

VII

1. უფრო მეტიც, მესამე (კატეგორია იყოს) ხალხში (სიტყ. ხალხს შორის; ხალხის (შუა)გულში)
2. (დაე იყოს) ხალხში მშობიარე (სიტყ. დამბადებელი) და არამშობიარე (სიტყ. ვერ დამბადებელი; ბერნი?)
3. ხალხში (სიტყ. ხალხის (შუა)გულში) (დაე იყოს) “ფაშითუ-დემონი”
4. დაე მოიტაცოს ბავშვი
5. მუხლიდან დამბადებელისა.
6. დაამკვიდრეთ “უგბაბთუ”(-ქალი), “ენთუ”(-ქალი),
7. “ეგიცთუ”(-ქალი)¹⁵⁴
8. დაე იყოს მათ(ზედ) აკრძალვა (ტაბუ)
9. (რათა შთამომავლობის) შობა შეწყდეს.
10. [.....]
11. [.....] და სიცოცხლე.
- 12-35. [.....].

- 1-6. [...]
7. [...] ma ši x[...]
8. [i]b-ba-š[u]-(u₂.....)
9. ki-ma ni-iš-ku-[nu a-bu-ba]
10. a-wi-lum ib-lu-[tu i-na ka-ra-ši]
11. at-ta ma-li-ik i-[li ra-bu-ti]
12. te-re-ti-iš-[ka]
13. u₂-ša-ab-ši qa₂-a[b-la]
14. ša-ni-it-ti-iš-[ka]
15. an-ni-a-am ra-ma-[ra]
16. li-iš-mu-ma ^di-gi-g[u]
17. li-iš-ši₂-ru na-ar(IGI-RI)-bi-ka
18. a-bu-ba a-na ku-ul-la-at ni-ši
19. u₂-ra-am-me-cr ši-me-a
20. AL-TIL
21. DUB-3-KAM-MA
22. i-nu-ma i-lu a-wi-lum^{a-wi-š[u]}

VIII

- 1-7. [.....].
8. (დაე) [ი]ყოს [.....].
9. რაც ჩვენ დავადგინეთ - წარღვნა
10. ადამიანი გადარჩა (სიტყ. იცოცხლე, გამოჯანმრთელდა) უბედურებაში
11. შენ, მრჩეველო [დიდი ღვთა]ებებისა¹⁵⁵
12. შენი ბრძანები(სამებრ) (სიტყ. წინასწარმეტყველები(სამებრ))
13. დავიწყე (სიტყ. “ჟეჟენ”) ბრძოლა
14. ხოტბას შენსას
15. ამაზედ მიძღვნილს
16. დაე უსმინოს იგიგი ღვთაებებმა!
17. დაე (კიდევ უფრო) განადიდონ დიდება შენი!
18. წარღვნას - ყოველ (სიტყ. მთელ) ხალხს (რომ შეეხო)
19. ვუმღერი მე, ისმინეთ (ყველამ)!
20. დასასრული
21. მესამე ფირფიტისა - (ნაწარმოების სახელწოდებით):
22. “ოდეს ღვთაებები ადამიანები(ვით)”.

2.3.2 კომენტარები

- 90 *dullu(m)* -სამუშაო, დაკისრებული სამუშაო (დუხჭირი) - აქ და ქვევითაც (I 2,4,6,38,42,77,138) მხოლოდით რიცხვშია წარმოდგენილი.
- 91 ანუნა/ანუნაქებად შუმერულ და აქადურ პანთეონებში იწოდებოდნენ როგორც ციურ, ასევე მიწიერ ღვთაებათა ცალკეული ჯგუფები. ანუნაქ ღვთაებები უპირისპირდებოდნენ იგივე ღვთაებებს. (იხ. WM I 1, გვ.42).
- 92 ხაზგასმულია იძულებითი შრომა.
- 93 აქადურ პანთეონში იგივე ღვთაებების ქვეშ მოიაზრებოდა ციურ ღვთაებათა ერთი ჯგუფი, რომელიც ჯერჯერობით გაურკვეველი ნიშნებითა და ფუნქციებით უპირისპირდებოდა "ბედის განმსაზღვრელ" შეიდ ციურ ღვთაებას - ანუნაქებს (იხ. WM I 1, გვ.80), რომლებთანაც შედარებით იგივეები რანგით უფრო დაბალ საფეხურზე მდგომ ღვთაებებად მიიჩნეოდნენ.
- 94 *guzallu* - CAD-ისა (V (G) გვ. 146) და ზოდენის (AHw I გვ. 300) მიხედვით - "ტახტის დამტარებელი" . თუმცა, ლამბერტის შენიშვნით ძველბაბილონურ პერიოდში არ დასტურდება, რომ ამ თანამდებობის პირი კვლავ "ტახტის დამტარებლის" ფუნქციას ასრულებდა. იხ. Lambert W.G., Millard A.R., Atra-ḫasis. The Babylonian Story of the Flood with the Sumerian Flood Story by the M. Civil, oxford, 1969 შენ. 9, გვ. 147. შუმერულიდან აქადურში შესული სიტყვა *guzallu* შუმერულ გარემოში შეესაბამებოდა სასახლეში მომუშავე პირის, კერძოდ, მეფის ტახტრევანის მზიდავ-მტარებელთა ამაღლის წევრის თანამდებობას (იხ. ŠL II 2, 560:19). აქადურ გარემოში ამ სიტყვამ, ჩანს, უფრო ფართო მნიშვნელობა მიიღო და სავარაუდოდ შეესაბამებოდა "შიკრიკის, კურიერის, ელჩის" თანამდებობას.
- 95 ღვთაება ენლილის ვაჟი ნინურთა შუმერულ პანთეონში ნაყოფიერებისა და ვეგეტაციის მფარველობისთან ერთად თიავსებდა ომის ღვთაების ფუნქციებსაც. თავისი მამის მსგავსად მის მთავარ საკულტო ადგილს წარმოადგენდა შუმერის მექად მიჩნეული ქალაქი ნიფური (იხ. WM I 1, გვ.114-115).
- 96 ღვთაება ენუგის ფუნქციები ზუსტად არ არის დადგენილი. მისი შუმერული სახელი "En-nu-gi/gi₄ ეტიმოლოგიურად საიქიოს - "არდაბრუნდის ქვეყნის" (kur nu-gi₄) მეუფებას(en) უნდა უკავშირდებოდეს - "en - (მეუფე nu-gi₄ (არ დაბრუნდის) (ქვეყნისა)".
- 97 *qa-ti-ša = qālišša*, cf. გილგამეში III I 19: *iš-šab-tu-ma qa-tu qa-tu-us-su-un* იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 11 გვ.148
- 98 აქ მოვსდევთ ლამბერტისეულ აღდგენას. იხ. Lambert-millard *op.cit.* შენ. 15 გვ. 148
- 99 *ninšiku (nāšiku, ninšiku)* - ღვთაება ენქის ეპითეტი. იხ. CAD Vol.11 (V) II გვ. 282.
- 100 *iš-tu a-nu-um* -ის საუკეთესო თარგმანად "აქედან მოყოლებული" მიგვაჩნია.
- 101 *i-ta-ar-du* უნდა ნიშნავდეს *ittarādū (īarādu(m)) Perfect IIImp.* აპოზიციაში, ამიტომაც ჩვენებური თარგმანი უფრო უპრიანი გვეჩვენება, ვიდრე ლამბერტ-მილარდის "ავიდა ან ჩავიდა", თუმცა სემანტიკურად თითქმის იგივეა, მაგრამ კონტექსტუალურადაც და გრამატიკულადაც ვფიქრობთ ამგვარი შესატყვისობა უფრო მართებული უნდა იყოს.
- 102 *i-he-er-nu-nim* (21, 23) მოცემულია *Durative + Ventive* ფორმაში, თუმცა დაზიანებული მონაკვეთის გამო გაუგებარია ამ ფორმათა დატვირთვა.
- 103 *na-piṣ-ti ma-a-ti* "ქვეყნის (მინის) სიცოცხლე" ამ სიტყვებით მოიხსენიებენ ეფერატს (JNES 15. 134-49) იხ. Lambert-millard *op.cit.* შენ.22,24 გვ. 149

- 104 მითის მოცემულ ადგილას გვიანდელი ახალასურული ნუსხა მდ. ტიგროსის ნაცვლად “ქვეყნის სიცოცხლედ” მდ. ევფრატს იხსენიებს (იხ. ABSF, გვ. 43 8562/S, I 7).
- 105 27-28 და შემდეგი სტრიქონები (33-მდე) საგრძნობლად დაზიანებული და ბუნდოვანია მკითხველისათვის.
- 106 *qi-ri-ib-šu* იგულისხმება არა ქვეყნის შიგნით, რადგან *-šu* III პირის კუთვნილებითი სუფიქსური ნაცვალსახელი მამრობითი სქესისაა, ხოლო *mātum* (ქვეყანა) მდედრობითი და მას *-ša* შეესაბამება.
- 107 *at-ra-am* ნაზ. ზედ *watārum*-ისა. რაც აღნიშნავს “სიჭარბეს”. ამ კონტექსტში იგულისხმება განსაკუთრებული ტანჯვის წლები, რომლებიც “გაჯანჯლდა” 40 წელს. საყურადღებოა, რომ არც ბიბლიური ნარატივისთვისაა უცხო რიცხვ ორმოცთან დაკავშირებული “ტანჯვა”, გაიხსენოთ: მოსე 40 წელი ცხოვრობდა ეგვიპტის მონობაში და შემდეგ კვლავ 40 წელი ატარა ებრაელი ხალხი უდაბნოში; ორჯერ მოსე იყო სინას მთაზე 40 დღით (გამოსვლ. 24:18, 34:1 - 28); მან 40 დღით გააგზავნა ხალხი, რათა გამოეძიათ უფლის მიერ აღთქმული მიწა (რიცხვ. 13:25, 14:34); იონა წინასწარმეტყველი 40 დღის განმავლობაში აფრთხილებდა ნინევიას, მათი მოუნანიებელი ცოდვების გამო, მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ; ეზეკიელ წინასწარმეტყველი 40 დღე იწვა მარჯვენა მხარეს (ეზეკ. 4:6); ელია წინასწარმეტყველი 40 დღე მიდის საკვებისა და სასმელის გარეშე ქორების მთისკენ; 40 დღე-ღამე მარხულობს იესო უდაბნოში და სხვა. როგორც ვხედავთ 40 ყველგან “ღვანლთან” მძიმე გამოცდასთან და განსაცდელთანაა დაკავშირებული. ისევე, როგორც იგივეა ტანჯვა გრძელდება 40 წელი ანუ აქების მიერ.
- 108 *guzalū* (gu.za.lā-c) - იხ. შენ. 94
- 109 *i ni-iš-ši-a* (44,46,58,60) - *šāšū* “შენუხება: (დარღვევა მყუდროების)” დანვრილებით იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 44 გვ.149
- 110 *ti-si-a < šisiā < šasū* იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 61 გვ.149
- 111 ტერმინი *sukkal*, *sukkalu* ძველი შუამდინარეთის ყველა ეპოქაში “ელჩის, მაცნის, კურიერის” თანამდებობას შეესაბამებოდა იხ. შარაშენიძე ჯ., სუქალმახის ინსტიტუტი შუმერში, თბ., 2008, გვ. 44-48
- 112 შუმერულ-აქადურ გარემოში ღვთაება ნუსქუ იწოდებოდა ენლილის ვაჟად და ვეზირ-მსახურად. იგი ითვლებოდა სინათლისა და ცეცხლის მეუფედ იხ. WM I 1, გვ. 116-117
- 113 ეპითეტი-სახელწოდება “Be-lel-ilī(DINGIR-MEŠ)” “ღვთაებათა ქალბატონი” მიემართებოდა ღვთაებათა დიდ დედას, ქალღვთაება ნინთუ/ნინსურსაგს.
- 114 *lullū* “კაცი, ადამიანი” (იხ. CAD L, გვ. 242). ეს სიტყვა აქადურში დუბლირებული ფუძით *lu*, *lu*, შესული უნდა იყოს შუმერულიდან - შუმერული *lu*, “კაცი, ადამიანი” იხ. PSD, გვ. 714.
- 115 *pāšū ipušamma.....is-šā-gar* - გრამატიკულად გაუგებარი ფორმის ნაკითხვისას ჩვენ ვეყრდნობით ლამბერტ-მილარდს, იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 85-86 გვ.150
- 116 რამდენადაც თიხა შედიოდა მიწის გამგებელი ღვთაების ენქის განკარგულებაში, ამდენად ქალღვთაება ნინთუ/შამის მიერ ენქის მიმართ გამოთქმული თხოვნა თიხის მიცემის თაობაზე, ბუნებრივად გამოიყურება
- 117 ღვთაებრივი სისხლის დაღვრით სხვათა ხორცისა და სისხლის განწმენდა უცხო არაა ბიბლიური სამყაროსთვისაც.

- 118 *up-pa* იგულისხმება დოლის მსგავსი შუამდინარული დასარტყამი ინსტრუმენტი, რომელსაც საკულტო რიტუალური დატვირთვა გააჩნდა. ღვთაებათა ნადიმზე ყოველთვის ისმოდა მისი ხმა. აქ ალბათ უნდა იგულისხმებოდეს, ადამიანთა დანიშნულება - მარადყამ უზრუნველყონ ღვთაებები საქმლით. შესაძლოა აქ ჩვენთვის სხვა გაუგებარ იდიომასთან გვექონდეს საქმე. იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 214 გვ.152
- 119 ღვთაება ვეილას ("We-e-i-la") შესახებ სახელის გარდა არაფერია ცნობილი. არსებობს მოსაზრება, რომ ღვთაება ვეილა აჯანყებულ იგიგთა რიგებში იბრძოდა, თუმცა ეს დამტკიცებული არაა.
- 120 *te,-e-ma* (*iēmu*) აღნიშნულ მონაკვეთში შეიძლება ნიშნავდეს "ცნობიერს". საყურადღებოა ერთგვარი სიტყვათა თამაში *eīemmu* - "სულსა" და *iēmu*-ს შორის, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ტერმინი შეიძლება ითარგმნოს, როგორც: "სული-გონიერი". ღვთაება ვეილა, რომელიც ასევე იწოდებოდა "ვე" (*We*) საინტერესო კავშირშია ამ სიტყვებთან: (*w*) $\bar{\epsilon}$ + *iēmu* = *eīemmu*. ცნობილია, რომ მესოპოტამიელებს სწამდათ ადამიანის "სულის" (ბაბ.*eīemmu*) არსებობის. მიაჩნდათ, რომ ადამიანის არასწორი დამარხვის შემთხვევაში, მისი აჩრდილი მიწიდან ამოვიდოდა და შეანუხებდა ცოცხალთ (Lambert-millard:22). ბიბლიის მიხედვით, ადამიანი შეიქმნა მიწისგან და მისი განსულიერება ღმერთის მიერ სულის შთაბერვით მოხდა. ის, რაც ადამიანმა ღმერთისაგან მიიღო არის "სული სიცოცხლისაჲ" (დაბ. 2:7). ღვთაების მსხვერპლშენიშვნა ადამიანის შესაქმნელად, გულისხმობს, რომ რაღაც განსაკუთრებული ღვთაებრივი ნაწილით (*iēmu*) შეიმოსა ადამიანი. ბიბლიასთან პარალელი ამ კუთხით უფრო საინტერესოა ძვ. აღთქმის შემდეგ მონაკვეთთან: "სული ყოვლისა ჯორციელისაჲ სისხლი თვის არს და იგი მიგცე თქვენ საკურთხეველსა ზედა სალხინებელად სულთა თქუენთათჳს, რამეთუ სისხლი მისი არს სალხინებელად სულთა თქუენთა წილ" (ლევ. 17:11). სულისა და სისხლის კავშირი, თავის გამოხმაურებას ჰპოვებს ღვთაება ვეილას მსხვერპლშენიშვნაში, სწორედ მის სისხლში მოიზილა და განცხოველდა ადამიანი. "შექმნასთან" დაკავშირებული მსხვერპლშენიშვნა უცხო არაა არქაული კოსმოგონიებისთვის. იხ. ელიადე მ. მარადიული დაბრუნების მითი, არქეტიპები და განმეორებადობა. მთარგ. მზია გომელაური. გამომც. ალექსი, თბილისი, 2017 გვ.40; ასევე Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 223 გვ.153
- 121 ვფიქრობთ აღნიშნულ სტრიქონს რაღაც სპეციფიკური დატვირთვა უნდა გააჩნდეს, თუმცა იგი დამატებით კვლევას მოითხოვს და ამ ეტაპზე მისი დაფარული მინაარსი ჩვენთვის გაუგებარია.
- 122 ნერწყვის მისტიკურ დანიშნულებაზე იხ. Lambert-Millard *op.cit.* შენ. 233-34 გვ.153
- 123 *šālu* - ზმნა ძალისმიერი მოქმედების გამომხატველია, აღნიშნავს თრევას, ასევე გამოხატავს უყურადღებობას. "გამეტება" - აქ სწორედ ამგვარი მნიშვნელობა უნდა იყოს ნაგულისხმევი იხ. CAD S, გვ. 242
- 124 გარდა ანუსა და ნინთუსი, რომლებიც ითვლებოდნენ ყველა ღვთაების დედ-მამად, "მშობლებად" ამ შემთხვევაში მწერალს შეეძლო მოეაზრებინა ღვთაებათა სხვა წყვილებიც, მაგალითად, მთვარის ღვთაება ნანა/სუენი და მისი მეუღლე ქალღვთაება ნინგალი, რომლებიც ითვლებოდნენ მზის ღვთაება უთუ/შამამისა და სიყვარულის ქალღვთაება ინანა/იმთარის მშობლებად ანდა ღვთაება ენლილი და მისი მეუღლე ქალღვთაება ნინლილი. ეს უკანასკნელნი კი იყვნენ ღვთაება ნინგირსუს მშობლები და ა.შ.

- 125 ძველი შუამდინარეთის კალენდარი იცნობდა მხოლოდ მთვარის 30 დღიან თვეს. ადამიანის დაბადებისათვის საჭირო დროდ მიიჩნეოდა ათი სამთვარეო თვე, რაც დღესაც არ შეცვლილა.
- 126 ამ პერიოდის და გვიანდელ ტექსტებშიც ნახსენებ სიტყვა *qadištu* -ს მკვლევრები ჩვეულებრივ “მეძავად, როსკიპად” თარგმნიან. ნინამდებარე ტექსტში კი აშკარად ჩანს, რომ მას “მეძავის” მნიშვნელობა ნამდვილად არა აქვს. აქ იგი უბრალოდ “ორსული ქალის” სინონიმს უნდა წარმოადგენდეს. CAD-ის ანტონიმები ამ ტერმინს თარგმნიან ასე: “A woman of special status” (იხ. CAD Q, გვ. 48).
- 127 ქალაქი ქემი, რომელიც მდებარეობდა ცნობილი ქალაქის - ადაბის ახლოს (დღ. ბისმაია, ერაყი. კოორდინატები: 31°57'ჩგ/45°37' აგ, იხ. RGTC I, გვ. 2-4; 84-85) ითვლებოდა ქალღვთაება ნინთუ/მამის საგვარეულო ქალაქად. სწორედ ამიტომაცაა ეს ქალაქი შექებული ბაბილონელი პოეტის მიერ.
- 128 იშხარა/ეშხარა აქადურ პანთეონში რიცხული უცნობი წარმომავლობის ქალღვთაებაა. თავისი ფუნქციებით იგი რამდენადმე უახლოვდებოდა ქალღვთაება ინანა/იშთარს (იხ. WM I 1, გვ. 90). ხეთურ პანთეონში იშხარა “ფიცის ქალბატონად” იხსენიება (იხ. ტატიშვილი ი., ხეთური რელიგია, თბ., 2001, გვ. 162). რაც შეეხება აქვე წარმოდგენილ იდიომს - “(ქალღვთაება) იშთარმა დაე, უნოდოს მათ (ქალღვთაება) იშხარა: - ჩვენთვის ძნელად გასააზრებელია ისევე, როგორც ძველი შუამდინარეთის მკედარ ენებზე შექმნილ ლიტერატურულ ნაწარმოებებში დადასტურებული თითქმის ყველა სხვა იდიომური ფრაზეოლოგია.
- 129 მითის დანარჩენი ნაწილი, სადაც ლაპარაკია ღვთაება ენქი/ეას დახმარებით ხალხის მიერ შავი ჭირისა და შიმშილისაგან თავის დაღწევის შესახებ, ჩვენ გამოვტოვებთ გასაგები მიზეზების გამო. თარგმანი გაგრძელებულია იმ ადგილიდან, სადაც იწყება საუბარი წარღვნის მოვლინებისათვის ღვთაებების მიერ პირობების მომზადების თაობაზე.
- 130 ღვთაება ადადი (სემიტურ სამყაროში ვარიანტული ჟღერადობით ცნობილი შადადი) აქადურ პანთეონში ამინდის, კერძოდ, წვიმისა და ქარიშხლის მეუფე-გამგედ მოიაზრებოდა. იგი ღვთაება ანის/ანუს შვილად იწოდებოდა (იხ. WM I 1, გვ. 135-136).
- 131 ნისაბა იყო ხორბლეულის მეუფე შუმერელი ქალღვთაება, რომელიც აქადურ-მა გარემომ მისი მთავარი ატრიბუტით შეიყვანა საკუთარ პანთეონში. ნისაბა აგრეთვე მოაჩნდათ წერის ხელოვნების, ანგარიშის, მეცნიერების, არქიტექტურისა და ასტრონომიის მფარველდაც. ითვლებოდა ღვთაება ანუს ქალიშვილად (იხ. WM I 1, გვ. 113-114). ნინამდებარე კონტექსტში ნისაბა მისი მთავარი ფუნქციით - ხალხის დამპყრებლის შინაარსითაა გააზრებული.
- 132 “აშქალულუ” უნდა იყოს რომელიმე ატმოსფერული მოვლენა.
- 133 ღვთაება ენქის წაყენებული ეს ბრალდება სხვა ღვთაებებისადმი, რამდენადმე სამართლიანია. სწორედ მათი მოთხოვნით დაკლეს ღვთაება ვეილა, რათა მისი სისხლითა და ხორციტ მოეზილა ქალღვთაება ნინთუს ადამიანის ფიგურის გამოძერწვისათვის საჭირო თიხა (იხ. აქვე, I 106-109, 121-124).
- 134 სემიტური პანთეონის უძველესი ღვთაებები - შულათი და ხანიშ ადადის (იხ. აქვე, შენიშვნა 130) მსახურ-შვირიკებად ითვლებოდნენ. მათი ფუნქცია იყო ქვეყნად სიკვდილისა და განადგურების მოტანა. აქადურენოვან გარემოში ისინი სიმბოლურადაც ამ საშინელებებთან იყვნენ გაიგივებულნი (დანერვილებით იხ. Gelt I.J., Suilat and Haniš, ArOr 18/1 (1950), გვ. 189-198).

- 135 შუმერულ-აქადურ პანთეონში ღვთაება ერაგალის ფუნქციები ჯერ კიდევ არაა ნათლად გამოკვეთილ-გაანალიზებული.
- 136 ვეგეტაციისა და ნაყოფიერების მეურვეობასთან ერთად (იხ. აქვე, შენიშვნა 95) ღვთაება ნინურთას სახელს უკავშირდებოდა სარწყავ სისტემაში წყლის რეგულირების საქმეც - იგი ხელმძღვანელობდა არხ-აუზებიდან მინდვრებზე წყლის მიშვებას. სწორედ ამ ფუნქციის ასრულებას მოითხოვს მისგან ღვთაებათა ნება წარღვრის დადგომის დროს.
- 137 სტრიქონები 54, 55 მთლიანად აღდგენილია ჩვენს მიერ.
- 138 აქადური საკუთარი სახელი ათრაბასისი ითარგმნება როგორც “შეტისმეტად (atru) ბრძენი (basisu)”.
- 139 ზურაბ კიკნაძის მართებული მოსაზრებით “ლერნმის ქოხი” (kikkisu) წარმოადგენდა არა საცხოვრებელ სახლს, არამედ საკულტო ნაგებობას (იხ. გილგამეშის ეპოსი, თბ., 1963, გვ. 164, შენიშვნა 20). ამიტომაც მიმართავდა ღვთაება ენქი ქოხს და მის კედელს. ათრაბასისის პქონდა საცხოვრებელი სახლი (bītu), რომლის დანგრევაზეც ლაპარაკია იქვე (იხ. III, 1 22).
- 140 ზმნა *u₂-bu-u₂*-ისა და სტრიქონის თარგმნის შესახებ იხ. შესაბამისი შენ. 174 (უთნაფიშთის მითი)
- 141 აქადელების (ასურ-ბაბილონელების) წარმოდგენით დედამიწა სახურავით ედო ზემოდან მტკნარი წყლის მიწისქვეშა ოკეანეს - აფსუს. “გადახურეს” ქვეშ სწორედ ეს გარემოება იგულისხმება.
- 142 “წინ და უკან” და არა “ზევით და ქვევით”. იხ. Shaffer A., NOTES BRÈVES. Revue D'Assyriologie Et D'archéologie Orientale, 75(2), 188-1-9. შეად. უთნაფიშთი სტრ. 79-ე
- 143 ღვთაება ენლილი ნახსენებია სიტყვებით “თქვენი ღმერთი”, ხოლო ღვთაება ენქი “ჩემი ღმერთი”. ამ დიფერენციაციის ერთადერთი სწორი ახსნა არის ის, რომ ათრაბასისის პრიზმაში დავინახოთ კონტრასტულობა ამ ორ ღვთაებას შორის. იხ. Moran, William L. “Atrahasis: The Babylonian Story of the Flood.” *Biblica* 52, no. 1 (1971): 51-61. გვ. 55 შენ.1 რაც შეეხება III ო 36-ე სტრიქონში ნახსენებ “წყლის საათს,” მისი აგებულების შესახებ ჩვენ ცნობები არ გვაქვს, თუმცა ლურსმული ტექსტებით დასტურდება, რომ შუამდინარეთში ნამდვილად გააჩნდათ წყლის საათები. დამატ. ინფორმაციისთვის იხ. Hunger H. (1980-1983): *Klepsydra* RLA VI: 38; ასევე იხ. maltaktu CAD X (M. I):171-2
- 144 მართალია მრავლობითი რიცხვია, მაგრამ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ბრალეულობა ღვთაება ენლილის მისამართითაა.
- 145 ათრაბასისი ღვთაება ენქის მითითებით არ უმხელს კაცობრიობას სიმართლეს და არ აფრთხილებს მათ მოსალოდნელი სტიქიის შესახებ. სტრიქონი აღდგენილია ჩვენს მიერ.
- 146 ^uat²kuppu (ad.KID) ან ^uad-kid(^u₂ad-kid) - ხელოსანი, რომელიც ლერნმისაგან ამზადებს სხვადასხვა ნივთებს. მოტყუებული მოსახლეობა უანგაროდ ეხმარება ათრაბასისს. იხ. შენ. 145
- 147 აქადური გადმოცემით ზუ იყო თავისი ძალით ქარიშხალთან გაიგივებული მითური ფრინველი, რომელსაც ამსგავსებდნენ შუმერულ მითოლოგიაში კარგად ცნობილ “იმდუგუდ” ფრინველს. ამ უკანასკნელს ლომის თავით და არნივის ტანით გამოსახავდნენ (იხ. Freydank H., Raineke W.F., Scheitelich M., Thilo T., *Der alte Orient in Stichworten*, Leipzig, 1978. გვ. 202). ზუსტად აღვსავსებს რატომღაც ღვთაების აღმნიშვნელი პრედეტერმინატივით აფიქსირებდნენ (დანვრილებით იხ. WM I 1, გვ. 138-139).

- 148 შუმერული პანთეონის ერთ-ერთი მთავარი წევრის, მზის ღვთაების უთს აქადური სხელწოდება "შამაშის" სემიტური ფუძე "მზეს" აღნიშნავს. იგი ითვლებოდა მთვარის ღვთაება ნანა/სუენის ვაჟად და ქალღვთაება ინანა/იშთარის ძმად. მისი სხივი ყველგან აღწევდა. უთუ/შამაში მიიჩნეოდა სამართლის მფარველ და კანონიერების დამცველ ღვთაებად (იხ. WMI 1, გვ. 126-127).
- 149 აქ *li-lū-ūr msgavsad gilg. XI (uTnaf. miT.) 119-e striqonisa* ასახავს არა "სურვილს", არამედ ხაზს უსვამს "ემოციურ ფონს". იხ. George A., *The Babylonian Gilgamesh Epic. Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*, II, Oxford, 2003 შენ. 119. გვ. 886
- 150 47-52 სტრიქონებში წარმოდგენილი ფრაზეოლოგიის აზრი ჩვენთვის გაუგებარია. მის შინაარსში გარკვევისათვის მკითხველს, სამწუხაროდ, ვერაფერს შევთავაზებთ.
- 151 ჩვეულებრივ ასე თარგმნიან სიტყვა *mešm(m)* - "შტორმი". იხ. CAD (M II) გვ. 4
- 152 მომდევნო ტრიქონების (იხ. III, III VI 2-3) მონაცემებით ჩანს, რომ "დიდრონი ბუზები" (*zubbē rabmūti*) წარმოადგენდა ლაუყარდისაგან დამზადებული ბუზების გამოსახულებათა ასხმულას, რომელიც ქალღვთაებას ყელზე ჰქონდა ჩამოკიდებული.
- 153 შდრ. უთნაფიშთის მითი სტრ. 186, იხ. შენიშვნა 236 იქვე.
- 154 ."უგბაბთუ, ენთუ და ეგიცთუ" ქალები, უნდა ვიფიქროთ, იმ ქურუმ ქალთა რიგში ერთანდებოდნენ, რომელთაც ეკრძალებოდათ გათხოვება და შვილების გაჩენა.
- 155 დიდი ღვთაებების მრჩეველად ითვლებოდა ღვთაება ენლილი. ტექსტის დასარულს (სტრიქ. 12-17) მისადმი აღვლენილი ქება იმას ნიშნავს, რომ მესამე ფირფიტის მეშვიდე სვეტის დაზიანებულ სტრიქონებში (სტრიქონი 10-35),

უტნაფიშთის მითმა სრული სახით მოაღწია ჩვენამდე გილგამეშის ეპოსის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის სახით; იმ გილგამეშთან, რომლის ყველაზე ვრცელი, ეგრეთწოდებული ნინევიური ვერსია, ჩამოყალიბდა და აქადური ენის ასურულ დიალექტზე ჩაინერა ძვ.წ. XII-XI საუკუნეების მიჯნაზე. თორმეტ მოზრდილ თიხის ფირფიტაზე დატანილი ტექსტი გილგამეშის ეპოსის მოხსენებული ვერსიისა თავის დროზე დაცული ყოფილა ასურეთის სახელმწიფოს დედაქალაქ ნინევიასში, მეფე აშურბანიფალის (ძვ.წ. 669-626 წწ.) მიერ დაარსებულ ბიბლიოთეკაში. 1849-1854 წლებში ინგლისელი არქეოლოგების ჰ. ლეიარდისა და ო. რასამის ხელმძღვანელობით მიმდინარეობდა არქეოლოგიური გათხრები ქალაქ მოსულის (ერაყი) მიმდებარედ, მის აღმოსავლეთით, მდ. ტიგროსის მარცხენა სანაპიროზე მდებარე - ქუიუნჯიქის ბორცვზე (ძველი ნინევიის ადგილას).¹⁵⁶ ამ დროს გამოვლენილი აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის “ნიგნები” - ლურსმულად ნაწერი თიხის ფირფიტები, მოთავსებულ იქნა ბრიტანეთის მუზეუმში, სადაც ისინი მოგვიანებით შეისწავლა მუზეუმის ახალგაზრდა თანამშრომელმა, ლურსმული დამწერლობის შესანიშნავმა მცოდნემ - ჯორჯ სმიტმა. 1872 წელს ლურსმული დოკუმენტების მდიდარ კოლექციაში იგი წააწყდა თიხის ფირფიტის ერთ პატარა ნატეხს, რომელზედაც დატანილ ტექსტში მოთხრობილი იყო წარღვნის ეპიზოდის დასასრულის შესახებ. მკვლევარმა ამ აღმოჩენას საგანგებო სტატია მიუძღვნა, სადაც წარმოადგინა მის ხელთ არსებული ნაკლული ლურსმული ტექსტის ტრანსლიტერაცია, თარგმანი და კომენტარები, ნაშრომში მითითებული იყო ბიბლიურ ნოეს მითთან ამ ეპიზოდის უდაო კავშირზე.¹⁵⁷

მოხსენიებული თიხის ფირფიტის ნატეხის დანარჩენი ნაწილების მოძიების მიზნით ჯ. სმიტმა დამატებითი გათხრები ჩაატარა ქუიუნჯიქის ბორცვზე, სადაც 1873 წლის მაისში მან მიაკვლია კიდეც თიხის ფირფიტის ნაწილებს, რომელთაც მოგვიანებით გილგამეშის ეპოსის მეთერთმეტე დაფის ნუმერაცია მიეკუთვნა. მოზრდილ თიხის ფირფიტაზე დატანილი ვრცელი ტექსტიდან 196 სტრიქონში (XI დაფა, სტრიქონი 8-204), დაწვრილებითაა წარმოდგენილი უტნაფიშთის მითი, რომელშიაც “მსოფლიო” წარღვნის შესახებაა საუბარი.¹⁵⁸

¹⁵⁶ ამ გათხრების შესახებ იხ. ლიპინი ლ., ბელოვი ა., თიხის ნიგნები, თბ., 170, გვ. 60-65; კერამი კ., ღმერთები, აკლამები და მეცნიერები, თბ., 1972, გვ. 243-251

¹⁵⁷ იხ. Smith G., The Chaldean Account of the Deluge, “Transactions of the Society of Biblical Archeology”, II (1873), გვ. 213-234

¹⁵⁸ იხ. Smith G., Assyrian Discoveries, London, 1875, გვ. 13-14. 97. 165-193

გილგამეშის ეპოსის თორმეტივე დაფის (მათ შორის, იგულისხმება, მეთერთმეტე დაფაც) ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია გამოქვეყნდა 1892 წელს.¹⁵⁹ გილგამეშის ეპოსის ტექსტზე მუშაობისას დღემდე ყველა მკვლევარი ძირითადად ამ გამოცემას ეყრდნობოდა, პ. ჰაუპტის მიერვე გამოქვეყნებული ამავე თემისადმი მიძღვნილი მეორე წიგნის მონაცემებთან ერთად.¹⁶⁰

გილგამეშის ეპოსის ლურსმული ტექსტის ტრანსლიტერაცია-თარგმანი კი პირველად დაისტამბა 1900 წელს.¹⁶¹ დღეისათვის იგი, რა თქმა უნდა, მოძველებულია. ჩვენ ძირითადად ამ ტრანსლიტერაციას მივყევბოდით პ. ჰაუპტის მიერ გამოქვეყნებულ ლურსმულ ტექსტთან მისი იდენტურობის გამო, მაგრამ მას გზადაგზა ვასწორებდით გაცილებით დამაკმაყოფილებლად შესრულებული ტრანსლიტერაცია-თარგმანის მიხედვით, რომელიც 2003 წელს გამოსცა ა. ჯორჯმა ახლად გამოვლენილი ლურსმული ტექსტის ფრაგმენტების მონაცემთა გათვალისწინებით.¹⁶² ა. ჯორჯისეული ტრანსლიტერაციები მთელ რიგ ადგილებში მნიშვნელოვნად შესწორდა ჩვენს მიერ უშუალოდ ლურსმული ტექსტების ავტოგრაფიების მონაცემებზე დაყრდნობით.

აქვე მოკლედ გადმოვცემთ გილგამეშის ეპოსის შინაარსს მასში უთნაფიშთის მითის ადგილის უკეთ წარმოდგენა-გაგების მიზნით:

ქალღვთაება ნინსუნასა და გაღმერთებული, მიწიერი მოკვდავი გმირის, ლუგალბანდას შვილი, უძლიერესი გილგამეში იყო ურუქის ქალაქ-სახელმწიფოს მეფე-ბატონი. მეგობარ ენქიდუსთან ერთად არაერთი საგმირო საქმის ჩადენის შემდეგ, ერთ დღესაც ენქიდუ გარდაიცვლება. ამ ამბით შეშფოთებული გილგამეში, საკუთარი სიცოცხლის გადარჩენისა და სიკვდილისაგან თავის დაღწევის მიზნით - იწყებს უკვდავების ძიებას. იგი გაემართება უთნაფიშთისაკენ, რომლის უკვდავების შესახებ მრავალი საუბრობდა. უთნაფიშთისთან მისული გილგამეში, უკვდავ კაცს, მარადიული სიცოცხლის მოპოვების გზა-საშუალების სწავლებას შესთხოვს.

პასუხად, უთნაფიშთი მოუთხრობს, თუ როგორ გადაწყვეტეს დიდმა ღვთაებებმა, ადამიანთა მოდგმის განადგურების მიზნით, ქვეყნიერებაზე წარღვნის მოვლინება. კეთილი ღვთაება ეა, გაანდობს უთნაფიშთის ამ საიდუმლო გადაწყვეტილებას და ურჩევს მას ააგოს დიდი ხომალ-

¹⁵⁹ იხ. Haupt P., Das Babylonische Nimrod-Epos, Leipzig, 1884-1890

¹⁶⁰ იხ. Haupt P., Das Babylonische Nimrodepos. Keilschrifttexte der Bruchstücke der sogenannten Izdubarlegenden mit dem Keilinschriftlichen Sintfluthberichte nach den Originalen im Britischen Museum, Leipzig, 1891

¹⁶¹ იხ. Jensen P., Assyrische-babylonische Mythen und Epen, Berlin, 1900

¹⁶² იხ. George A., The Babylonian Gilgamesh Epic. Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts, I, Oxford, 2003

დი, რომელშიც თავის ოჯახთან ერთად მოათავსებდა ყოველი სულდგმულის თითო წყვილს სისოცხლის თესლის გადასარჩენად. დათქმულ დროს. მართლაც დაიწყო კოკისპირული წვიმა, ყოვლისნამლეკავი ქარიშხლის მძვინვარებით. წარღვნის ჩაცხრომის შემდეგ, უთნაფიშთის ხომალდი მიაღვა ნიმუშის მთას, სადაც ხმელეთზე გადმოვიდა და გადარჩენისათვის ღვთაებებს გულუხვი მსხვერპლშენიწვა აღუვლინა. სამხვერპლოსთან შეკრებილი ღვთაებებიდან ერთ-ერთმა უმაღლესმა ღვთაებამ - ენლილმა, სიცოცხლის თესლის გადარჩენისათვის, უთნაფიშთის უკვდავება მიანიჭა. მარადიული სიცოცხლის მოპოვებისათვის, მსგავსი შემთხვევის კვლავ დადგომის შეუძლებლობაში დარწმუნებული გილგამეში, უთნაფიშთის რჩევით, უკან ბრუნდება, თავის ქალაქ ურუქში და იგი, ალბათ, გააგრძელებს რიგითი მოკვდავის ცხოვრებას, თავის ბუნებრივ სიკვდილამდე.

ქვემოთ მოგვყავს უთნაფიშთის მონათხრობის ჩანაწერიანი თიხის ფირფიტის ფოტოგრაფია, სათანადო ლურსმული ტექსტის პ. ჰაუპტისეული ავტოგრაფია და ახლებური, შესწორებულ-დაზუსტებული ტრანსლიტერაცია-თარგმანი ზოგიერთი აუცილებელი განმარტებითურთ.

XI

8. ^{as}U₁-zi-tim(=napištim) diš(=ana) ša₂-šu-ma mu-ra(=izakāra) a-na ^dGil-gāmeš(GIŠ-DUN₃-MAŠ)
9. lu-up-te-ka ^dGilgāmeš(GIŠ-DUN₃-MAŠ) a-mat ni-šir-ti
10. u₃(IGI-DIB) pi-riš-ta ša₂ dingir-meš(=ilū) ka-a-ša₂ lu-uq-bi-ka
11. uru(=ālu) Šu-ri-ip-pak uru(=ālu) ša₂ ti-du-šu₂ at-ta
12. [i-na g]u₂(=aḥi) i₇(A-LAGABX₁IAL) Pu-rat-ti šak-nu
13. uru(=ālu) šu-u₂ la-bir-ma dingir-meš(=ilū) qer-bu-šu₂
14. [a-n]a ša₂-kan a-bu-bi ub-la lib₃-ba-šu₂-nu dingir-meš(=ilū) gal-meš(=rabūti)
15. [it]-ma-ma ad(=abu)-šu₂-nu ^dA-nu-um
16. ma-lik-šu₂-nu qu-ra-du ^dEn-lil₂
17. gu-za-la₂-šu₂-nu ^dNin(SAL-TUG₂)-urta
18. gu₂-gal-la-šu₂-nu ^dEn-nu-gi
19. ^dNin(SAL-TUG₂)-igi-ku₃ it-ti-šu₂-nu ta-mi₃-ma

20. a-mat-su-nu u₂-ša₂-an-na-a a-na ki-ik-ki-šu₂
21. ki-ik-kiš ki-ik-kiš i-gar i-gar
22. ki-ik-ki-šu ši-me-ma i-ga-ru ḥi-is-sa-as
23. lu₂(=amēlu) šu-ru-up-pa-ku-u dumu(=mār) ^{as}Ubara-^dTu-tu

24. u₂-qur e₂(bītu) bi-ni ^{as}ma₂(=š^{as}eleppu)
25. muš-šir₃ nig₂-tug₂-e(=mešrē) še-'i-i zi-meš(=napšāti)
26. [m]a-ak-ku-ra ze-er-ma na-piš-[ti] bul-lit

27. [š]u-li-ma numun(=zēr) nap-ša₂-a-ti ka-la-ma a-na lib₃-bi ^{as}ma₂(=š^{as}eleppi)
28. ^{as}ma₂(=š^{as}eleppu) ša₂ ta-ba-an-nu-ši at-ta
29. [l]u-u₂ min₃-du-da mi-na-tu-ša₂
30. [l]u-u₂ mit-ḥur ru-pu-us-sa u₃(IGI-DIB) mu-rak-ša₂
31. [ki]-ma abzu(ZU-AB)(=apsī) ša₂-a-ši šu-ul-lil-ši
32. [a]-na-ku i-de-ma a-zak-ka-ra a-na ^dE₂-a be-li₂-i-a
33. [a-mat-k]a be-li₂ ša₂ taq-ba-a at-ta ki-a-am
34. [at]-ta-'-id a-na-ku ep-pu-uš
35. [mi-nam-m]i lu-pu-ul uru(=ālu) um-ma-mu u₃(IGI-DIB) ši-bu-tum
36. ^dE₂-a pa-a-šu₂ i-pu-uš i-qab-bi
37. i-zak-ka-ra diš(=ana) ir₁₁(=ardi)-šu₂ ia-a-tu₂
38. [u₃(IGI-DIB)] at-ta ki-a-am ta-qab-ba-aš₂-šu₂-nu-ti
39. [i]-di-ma ia-a-ši ^dEn-lil₂ i-ze-er-an-ni-ma
40. ul uš-šab aš(=ina) u[ru(=ali)-ku]-nu-ma

XI

8. უთნაფიშთი¹⁶³ მას ეუბნება, გილგამეშს:
9. “გაგიხსნი შენ, გილგამეშ სიტყვას დაფარულს
10. და საიდუმლოს ღვთაებებისას გეტყვი შენ.
11. ქალაქი შურუფაქი¹⁶⁴, ქალაქი რომელიც იცი შენ,
12. ქალაქი, რომელიც (მდინარე) ევფრატის სანაპიროზე მდებარეობს.
13. ქალაქი იგი ძველი იყო¹⁶⁵ და ღვთაებები მასში დავანებულიყვნენ (სიტყ. იყვნენ შიგ).
14. დადგენა წარღვნისა მოიტანეს (წარღვნის მოხდენა განიზრახეს) გულებმა დიდი ღვთაებებისა.
15. დაიფიცა¹⁶⁶ მათმა მამამ (ღვთაება) ანუმ¹⁶⁷ (ამის თაობაზე),
16. მრჩეველი მათი, გმირი, (ღვთაება) ენლილი,
17. შიკრიკი¹⁶⁸ მათი, (ღვთაება) ნინურთა,
18. “გუგალა”¹⁶⁹ მათი - (ღვთაება) ენუგი,
19. (ღვთაება) ნინიგიქუ¹⁷⁰ - (ღვთაება) ეა (არის) მათთან ერთად (ასევე) ფიცით).
20. სიტყვები მათი გაუმეორა ლერნმის კედელს:
21. “ლერნმის ქოხო, ლერნმის ქოხო! კედელო, კედელო! (სიტყ. აგური)”¹⁷¹
22. ლერნმის ქოხო მისმინე და კედელო ყურად ილე! (სიტყ. დაიმახსოვრე)”¹⁷²
23. კაცო შურუფაქელს (სიტყ. კაცი რომელიც შურუფაქისაა) უბარათუთუს ძეო!”¹⁷³
24. დაუტევე სახლი, ააგე ხომალდი!
25. დატოვე სიმდიდრე, ეძიე სიცოცხლე!
26. ქონება შეიძულე და სიცოცხლე აცხოვე! (სიტყ. (სიცოცხლე) აცოცხლე)”¹⁷⁴
27. აიყვანე თესლი ყოველი სულდგმულისა ხომალდის შიგნით.
28. ხომალდი, რომელსაც ააგებ შენ,
29. დაე, შეესაბამებოდეს (ედრებოდეს) მისი ზომები (ანუ თანაბარი იყოს)
30. დაე ტოლი (იყოს) სიგანე მისი და სიგრძე მისი,
31. მსგავსად “აფსუსი” (ისე) გადახურე¹⁷⁵ იგი.
32. მე გავიგე და მივუგე (ღვთაება) ეას, ჩემს მეუფეს:
33. “გავიგე (სიტყ. გეთანხმები) ჩემო მეუფევე, როგორც მიბრძანე ისე
34. შევისმინე მე, ვიმნ (ეგრე) (მე, გავაკეთებ).
35. მაგრამ რა ვუპასუხო ქალაქს - ხალხსა და უზუტესობას?
36. (ღვთაება) ეამ აღახვნა ბაგე მისი (სიტყ. გააკეთა პირი მისი) და ამბობს
37. მიბრძანებს (მეუბნება), მე, მის მსახურს:
38. “და შენ ამგვარად მიუგე მათ:
39. უეჭველია მე (ღვთაება) ენლილმა მომიძულა!
40. ველარ ვიცხოვრებ თქვენს ქალაქში,

41. [aš(=ina) qa-qar ^dEn-lil₂ ul a-šak-ka-[na] igi(=pāni)-ia-a-ma
42. [ur-r]ad-ma diš(=ana) abzu(ZU-AB)(=apsī) it-ti ^d[E₂-a be]-li₂-ia aš₂-ba-ku
43. [diš(=ana) k]a-a-šu₂-nu u₂-ša₂-az-na-n[ak]-ku-nu-ši nu-uḫ-šam-ma
44. ḫi-šib m]ušen-meš(=iššurī) pu-[zu-u]r ku₆-meš(=nūni)-ma
45. [.....ra-b]a-a e-bu-ra-am-ma
46. [e-nu-ma aš(=ina) še-er aš(=ina) li-la-a-ti u₂-ša₂-az-na-an-nu] ku-uk-ki
47. [dingir(=ilī) diš(=ana) ka-a-šu₂-nu u₂-ša₂-az-na-ku]-nu-ši ša₂-mu-ut ki-ba-a-ti
48. [mim-mu-u₂ še-e-ri] aš(=ina) na-ma-a-ri
49. [aš(=ina) ka₂(=bābi)-ia i-pa-aḫ-ḫu]r ma-a-[tum]
50. [^u₂naggār(=^u₂naggāru) na-ši p]a-as-s[u?]
51. [^u₂ad-kid(=^u₂addupu) na-ši [a]b[a-an-šu]
52. [. a-ga-si-li-ga]
53. [^u₂guruš-meš(=^u₂etlī) na-ši
54. ši-bu-ti i-zab-bi-lu pi-til-ta
55. šer₂-ru-[u. na-š]i kup-ra
56. lap-nu aš(=ina) [.....] ḫi-šiḫ-tu ub-la
57. aš(=ina) ḫa-an-ši u₂-mi [a]t-ta-di bu-na-ša₂
58. aš(=išṭēn) gana₂(=ikū) šar₂(=kiššat)-sa u(=ešru) ninda-ta-am₃(A-AN) <u₂>-
ša-q-qa-a e₂-gar₈-meš(=igārāti)-ša₂
59. u(=ešru) ninda-ta-am₃(A-AN) im-ta-ḫir ki-bir muḫ-ḫi-ša₂
60. ad-di la-an-ši ša₂-a-ši e-šir-ši
61. ur-tag-gi-ib-ši ana 6-šu₂
62. ap-ta-ra-a[s-si.] a-na 7-šu₂
63. qer-bi-is-su ap-ta-ra-as a-na 9-šu₂
64. ^{su}gag-meš(=^{su}sikkatī) a-meš(=mī) aš(=ina) murub₂(=qabli)-ša₂ lu-u
am-ḫaš-si
65. a-mur pa-ri-su u₃(IGI-DIB) ḫi-šiḫ-tum ad-di
66. 6 šar₂(=šar) ku-up-ri at-ta-bak a-na ki-i-ri
67. 3 šar₂(=šar) a-lagabxḫal(iṭṭi) [at-ta-bak] a-na ša₃-bi(=libbi)
68. 3 šar₂(=šar) erin-meš(=šabi) na-aš₂ ^{su}su-us-su-ul-ša₂ i-zab-bi-lu
i₃-giš(=šamna)
69. e-zi-ib šar₂(=šār) i₃-giš(=šamni) ša₂ i-ku-lu ni-iq-qu
70. 2 šar₂-u₂(=šāru) [i₃-giš(=šamni) <ša₂> u₂]-pa-az-zi-ru ^u₂ma₂-lah(=^u₂mallāḫu)
71. a-na u[ku₃(=niši)] ut-tab-bi-iḫ gud-meš(=alpī)
72. aš₂-gi-i[š udu-nita₂]-meš u₄-mi-šam-ma
73. si-ri-[š ku-ru]-un-nu i₃-giš(=šamnu) u₃(IGI-DIB) geštin(=karānu)
74. um-ma-[ni aš₂-qi] ki-ma a-meš(=mī) id₂(A-LAGABXḫal)(=nāri)-ma
75. i-sin-[na ip-pu-š]u ki-ma u₄mi a-ki-tim-ma
76. ap-t[i šik-kat] piš-ša₂-ti qa-ti ad-di

41. (ღვთაება) ენლილის მიწაში ველარ დავიდგა (მოვიკიდო) ჩემი ფეხი და
42. ჩავალ აფსუსს (ღვთაება) ეასთან, ჩემს მეუფესთან, ვიცხოვრებ (სიტყ. მასთან ერთად ვიქნები)¹⁷⁶
43. [თქვენ]ზედ აწვიმეს (ღვთაება ეა) დოვლათს (ხვავი, ბარაქა)
44. სიმრავლე ფრინველთა, თევზთა სახიზრები და
45. [.....გა]ბევრდება(?) მოსავალი (მოსავლის ალების დროს), ხოლო
46. [დილაობით] ცერცვს¹⁷⁷
47. [ღვთაება თქვენზე აწვიმებს]¹⁷⁸ საღამოობით სიუხვეს ხორბლის”.
48. [დილითვე] გამონათებისას
49. ჩემს [კარებთან შეიკრიბა] ქვეყანა (გადატ. “ბევრი ხალხი”)
50. [ხუროს მოაქვს ც]ულ[ი მისი]¹⁷⁹,
51. ლერწმის მუშას¹⁸⁰ მოაქვს [თავისი ქვა],
52. [.....(მოაქვს) “აგისილიქუ”¹⁸¹ ცული.....],
53. [ახალგაზრდებს (მოაქვთ)¹⁸².....]¹⁸³
54. მოხუცებს მოაქვთ პალმის ბოჭკო
55. შეძლებული (მდიდარი) ეზიდებოდა კუპრს,
56. ღარიბმა (სხვადასხვა) აღჭურვილობა მოიტანა.
57. მეხუთე დღეს დავაგდე (გავამზადე)¹⁸⁴ მისი (ხომალდის) ზედაპირი
58. 1 იქუ¹⁸⁵ (იყო) ფართობი¹⁸⁶; 10 ნინდაზე¹⁸⁷ ამალდა ბორტები (გვერდები) მისი.
59. 10 ნინდას (ზომა) თითოეული, მისი ნიბოს ზედა მხრები თანაბარი.
60. დავაგდე (გავამზადე) მისი ფორმა (შიდა ნაწილი)¹⁸⁸, დავხაზე მისი ნიმუში
61. ჭერის კოჭები დავამაგრე მის 6 (სართულზე)
62. დავყავი მისი (გარეთა მხარე?) 7 (ნაწილ)ად,
63. შიდა მხარე მისი (კი) დავყავი 9 (ნაწილ)ად,¹⁸⁹
64. წყლის (საკეტი) სოლები¹⁹⁰ მის (ხომალდის) შუა ნაწილში ჩავარჭე.
65. მოვნახე (სიტყ. დავინახე) ნიჩბები¹⁹¹ და (ყოველნაირი სხვა) აღჭურვილობა (საჭირო ნივთები) მოვიმარაგე (სიტყ. დავყარე)
66. 6 შარი¹⁹² კუპრი ჩავასხი ქურაში (ღუმელში),
67. 3 შარი ბიტუმი [ჩავასხი] შიგნით,
68. 3 შარი - მუშებმა მოზიდეს თავიანთი კასრებით -
69. გარდა (ერთი) შარი ზეთისა, რომელიც მოხმარდა მსხვერპლშენირვას¹⁹³ (სიტყ. “შეჭამა მსხვერპლშენირვამ”).
70. 2 შარი [ზეთი]. <რომელიც> შეინახა მეზღვაურმა.
71. (მომუშავე) [ხალხს] დავუკალი ხარები,
72. ვკლავდი ცხვრებს (ვერძი) ყოველ დღე.
73. ხილის ნეე[ნი, ლუ]დი, ზეთი და ღვინო.
74. ხელოს[ნებს] (ხალხს) ვასვი როგორც წყალი მდინარისა და (მათაც)
75. ზეი[მი გამარ]თეს, როგორც სადღესასწაულო დღეს.¹⁹⁴
76. გავხსენი “შიქათუ”-(ჭურჭელი) (და) ნელსაცხებელი ხელს ვიცხე (სიტყვ. “დავიდე (ხელზე)”) ¹⁹⁵

77. [i-na ^dUtu(=^dŠamaš) ra]-be₂-e ^sma₂(=^seleppu) gam-rat
78. [aš₂-šu. -š]a šup-šu-qu-ma
79. gi-ir tarkullī(ma.mug)^fnit¹-tab-ba-lu e-liš u šap-liš
80. [. il]-li-ku ši-ne₂-pat-su
81. [mim-ma i-šu-u₂ e]-še-en-ši
82. mim-ma i-šu-u₂ e-še-en-ši kug-babbar(=kaspa)
83. mim-ma i-šu-u₂ e-še-en-ši kug-gi(=hurāšu)
84. mim-ma i-šu-[u₂ e-še-en]-ši numun(=zēr)-zi-meš(=napšāti) ka-la-ma
85. uš-ti-li a-[na] ša₃(=libbi) ^sma₂(=^seleppu) ka-la ki-ti-ia u sa-lat-ia

86. bu-ul eden(=šēri) u₂-ma-am eden(=šēri) dumu-meš(=marē) um-ma-a-ni ka-li-šu₂-nu u₂-še-li
87. a-dan-na ^dUtu(=^dŠamaš) iš-ku-nam-ma
88. aš(=ina) še-er ku-uk-ki aš(=ina) li-la-a-ti u₂-ša₂-az-na-an-nu ša₂-mu-[t]u ki-ba-a-ti
89. e-ru-ub [a-na li]b₃-bi ^sma₂(=^seleppu)-ma pi-ḥe ka₂(=bâb)-ka
90. a-dan-nu šu-u₂ ik-tal-da
91. aš(=ina) še-er ku-u[k-ki] aš(=ina) li-la-a-ti i-za-an-na-nu ša₂-mu-tu ki-ba-a-ti
92. ša₂ u₄-mi at-ta-ṭal bu-na-šu
93. u₃-mu a-na i-tap-lu-si pu-luḥ-ta i-ši
94. e-ru-ub a-na lib₃-bi ^sma₂(=^seleppi)-ma ap-te-ḥi ba-a-bi
95. a-na pe-ḥi-i ša₂ ^sma₂(=^seleppi) a-na Pu-zu-ur-^dkur-gal(=Aurri)
^{lu}₂ma₂-lah(=lu₂ma₂lāḥu)
96. e₂-gal(=ekallu) at-ta-[di-i]n a-di bu-še-e-šu₂
97. mim-mu-u₂ še-e-ri aš(=ina) na-ma-ri
98. i-lam-ma iš-tu i-šid an-e(=šamê) ur-pa-tum ša-lim-tum
99. ^dIškur(=^dAdad) aš(=ina) lib₃-bi-ša₂ ir-tam-ma-am-ma
100. ^dŠullat₂(=^dŠullata) u ^dLugal(=^dḤanīš) il-la-ku aš(=ina) maḥ-ri
101. il-la-ku gu-za-lal-meš(=guzalī) kur-u₂(=šadû) u ma-a-tum
102. [t]ar-kul-li ^dEr₃-ra-gal i-na-as-saḥ
103. il-lak ^dNin(sal-tug₂)-urta mi-iḥ-ra u₂-šar-di
104. ^dA-nun-na-ki iš-šu₂-u₂ di-pa-ra-a-ti
105. aš(=ina) nam-ri-ir-ri-šu₂-nu u₂-ḥa-am-ma-ṭu ma-a-tum
106. ša₂ ^dIškur(=^dAdad) šu-ḤAR-ra-as-su i-ba-'-u₂ an-e(=šamê)
107. [mim]-ma nam-ru diš(=ana) e-ṭu-ti₃ ut-ter-ru
108. [ir-ḥi-i]š kur(=māta) gim(=kīma) gu₄[alpi...] iḥ-p[i-ša₂]
109. diš-en(=ištēn) u₄-ma me-ḥ[u-u₂.]
110. ḥa-an-ṭiš i-zi-qam-ma x-[. x]-meš šad-a [a-bu-bu?.]
111. ki-ma qab-li u-ka(=eli) u[ku₃-meš(=nišī) u₂-ba]-'-u₂ [ka-šu₂-šu₂]

77. [(ლეთაება) შამაშის ჩას]ელისას (ჩასელამდე) ხომალდი გასრულდა,
78. [(დაძვრა ადგილიდან მი)]სი გაძნელდა.
79. ჯოხები შევუყენეთ, ვამოძრავებდით წინ და უკან¹⁹⁶
80. [მანამ.....] შევაცურეთ (ხომალდის¹⁹⁷) ორი მესამედი (წყალში).
81. ყველაფერი, (რაც კი) მქონდა ავ[შიდე მასზე (ხომალდზე):
82. რაც კი მქონდა ავ[შიდე მასზე ვერცხლი,
83. რაც კი მქონ[და ავ]შიდე მასზე ოქრო,
84. რაც კი მქონდა ავ[შიდე მას]ზე თესლი ყოველი სულდგმულისა,¹⁹⁸
85. ავიყვანე ხომალდში (სიტყ. მის (შუა)გულში) მთელი ჩემი ოჯახობა და სახლეული
86. ცხოველი გარეული (სიტყ. ველისა), მხეცი (სიტყ. პირუტყვი ველისა), ხელოსნები (სიტყ. შვილნი ხელოსანთა - ყველა მათგანი (ჩამოთვლილთაგან) ავიყვანე (ხომალდზე).
87. განსაზღვრული დრო (ლეთაება) შამაშმა დამიდგინა მე
88. “დილით ცერცვი (გადატ. “სეტყვა), სალამოს ინვიმებს¹⁹⁹ ხორბალი.²⁰⁰
89. შედი ხომალდში (სიტყ. გულში ხომალდის) და ამოფისე კარი შენი”.²⁰¹
90. ის განსაზღვრული (დანიშნული) დრო(ც) მოვიდა.
91. “დილით ცერცვი (გადატ. “სეტყვა”), ღამით ხორბალი აწვიმებდა (ლეთაება ეწლილი)”²⁰²
92. ამინდს, რომელსაც შევხედე, (ვნახე, რომ) სახე მისი -
93. ამინდი შესახედავად შემზარავი იყო
94. შევედი ხომალდში (სიტყ. შიგნით ხომალდში) და ამოვფისე ჩემი კარი.
95. ამოფისვისთვის (დაგმანვა) ხომალდისა, ფუზურამურს²⁰³, გემთმშენებელს
96. სასახლე ვუბოძე მის სიმდიდრესთან ერთად.
97. დილითვე გამონათებისას
98. ამოვიდა წიალიდან ცისა (ჰორიზონტიდან) ღრუბელი შავი.
99. (ლეთაება) ადადი მის შიგნით გრგვინავდა.²⁰⁴
100. (ლეთაებანი) შულათი და ხანიში მოდიოდნენ (ღრუბელის) წინ ²⁰⁵
101. მოდიოდნენ შიკრიკები (ტახტის დამტარებლები) მთა-ბარ
102. გემსაბმელს (ლეთაება) ერაგალი გლეჯს.
103. მოდის (ლეთაება) წინურთა, (წყლის) ჯგებირ(ებ)ი გახსნა.
104. ანუნაქ ღვთაებებმა აღმართეს ჩირალდნები(=ელვა), (რათა)
105. მათი ელვარებით დაენვათ (გადატ. აენთოთ) ქვეყანა.
106. (ლეთაება) ადადის მომაკვდინებელმა სიჩუმემ²⁰⁶ მიაღწია ზეცას.
107. ყოველი ნათელი ბნელად იქცა.
108. წაილეკა (წარწყმდა) ქვეყანა, როგორც ხა[რი, ქოთანით] შეიმუსრა იგი.²⁰⁷
109. პირველ დღეს(ვე) ქარიშ[ხალი ამოვარდა],
110. სწრაფად ქროდა და [...]. მთებს [ფარავდა წარღვნა].. აღმოსავლეთის ქარი.²⁰⁸
111. როგორც ომი(ს საშინელება ისე) ხა[ლხზედ გაღ]ვიდა იგი²⁰⁹

112. ul im-mar a-ḥu a-ḥa-šu₂
 113. ul u₂-ta-ad-da-a uku₃-meš(=nišē) aš(=ina) an-e(=šamē)
 114. dingir-meš(=ilū) ip-la-ḥu a-bu-ba-am-ma
 115. it-te-eḥ-su i-te-lu-u₂ diš(=ana) an-e(=šamē) ša₂ ^dA-nim
 116. dingir-meš(=ilī) gim(=kina) ur-gi₇(=kalbi) kun-nu-nu aš(=ina)
 ka-ma-a-ti rab-šu
 117. i-šas-si ^dIš-tar ki-ma a-lit-ti
 118. u₂-nam-ba ^dBe-lit-din[gir-meš(=ilī)] ṭa-bat rig-ma
 119. u₄-mu ul-lu-u₂ a-na ṭi-iṭ-ṭi lu-u₂ i-tur-ma
 120. aš₂-šu₂ a-na-ku aš(=ina) pu-ḥur dingir-[meš](=ilī) aq-bu-u₂
^{šamē}ḥul(=lemuttu)
 121. ki-i aq-bi aš(=ina) pu-ḥur dingir-[meš](=ilī) ^{šamē}ḥul(=lemuttu)
 122. diš(=ana) ḥul-lu-uq uku₃-meš(=nišī)-ia qab-la aq-bi-ma
 123. a-na-ku-um-ma ul-la-da ni-šu-u₂-a-a-ma
 124. ki-i dumu-meš(=mārē) ku₆^{ba}₂(-nūnē) u₂-ma-al-la-a tam-ta-am-ma
 125. dingir-meš(=ilū) šu-ut ^dA-nun-na-ki ba-ku-u₂ it-ti-ša₂
 126. dingir-meš(=ilū) aš-ru aš₂-bi i-na bi-ki-ti
 127. šab-ba šap-ta-šu₂-nu l[e-qa]-a pu-uḥ-re-e-ti
 128. 6 ur-ri u₃(igi-dib) <7> mu-ša₂-a-ti
 129. il-lak ša₂-a-ru a-bu-bu me-ḥu-u₂ i-sap-pan kur(=māta)
 130. se-bu-u₂ u₄-mu i-na ka-ša₂-a-di it-ta-rak me-ḥu-u₂
 a-bu-bu qab-la
 131. ša im-taḥ-šu ki-ma ḥa-a-a-al-ti
 132. i-nu-uḥ a-ab-ba(=tāmtu) uš-ḥa-ri-im-ma im-ḥul-lu a-bu-bu ik-lu
 133. ap-pa-al-sa-am-ma u₄-ma ša₂-kin qu-lu
 134. u₃(igi-dib) kul-lat te-ne₂-še-e-ti i-tu-ra a-na ṭi-iṭ-ṭi
 135. ki-ma u₂-ri mit-ḥu-rat u₂-šal-lu
 136. ap-ti nap-pa-ša₂-am-ma ud-da(=šētu) im-ta-qut u-ka(=eli) bad₃(=dūr)
 ap-pi-ia
 137. uk-tam-mi-is-ma at-ta-šab a-bak-ki
 138. u-ka(=eli) bad₃(=dūr) ap-pi-ia il-la-ka di-ma-a-a
 139. ap-pa-li-is kib-ra-a-ti pa-tu a-ab-ba(=tāmti)
 140. a-na 12-ta-am₃(A-AN) i-te-la-a- na-gu-u₂
 141. a-na kur(=šadū) Ni-muš i-te-mid ^šma₂(=š^ueleppu)
 142. šad-u₂ ^{ku} Ni-muš ^šma₂(=š^ueleppu) iṣ-bat-ma a-na na-a-ši ul id-din
 143. diš-en(=ištēn) u₄-ma min-a(=šinā) u₄-ma šad-u₂ Ni-muš kimin
 144. šal-ša₂ u₄-ma re-ba-a u₄-ma šad-u₂ Ni-muš kimin
 145. 5-šu₂(=ḥamšu) 6-ša₂(=šešša) <u₄-ma> šad-u₂ Ni-muš kimin

112. ვერ ხედავდა ერთი მეორეს.
113. ვერ იცნობდი ხალხს ცისქვეშეთში.
114. (თვით) ღვთაებები(ც კი) დაფრთხენ წარღვნით!
115. უკან დაიხიეს, ავიდნენ (ღვთაება) ანუს ცაზე.
116. (იქ) ღვთაებები ძალღ(ებ)ივით ჩაცუცქულნი განრთხმულიყვნენ
117. კიოდა (ქალღვთაება) იშთარი²¹⁰ მშობიარესავით -
118. მოთქვამდა ღვთაებათა ქალბატონი, კეთილზმოვანი:
119. “დღენი აღრინდელნი თიხად გადიქცა,²¹¹
120. რამეთუ მე კრებაზე ღვთაებებისა (ღვთაებათა თანდასწრებით) ვთქვი ბოროტი²¹²
121. როგორ ვთქვი კრებაზე ღვთაებებისა (ღვთაებათა თანდასწრებით) ბოროტება?
122. დასალუჰად ჩემი ხალხისა ომი (რად) ვთქვი მე?
123. ეს მე ვარ (ვინც) ვბადებდი მათ, (ისინი) ჩემი ხალხია.
124. (ახლა კი) შვილები თევზებივით ავსებენ ზღვას!”
125. ღვთაებები - ანუნაქ ღვთაებები - მოთქვამდნენ მასთან ერთად²¹³.
126. ღვთაებები თავჩაქინდრულნი ისხდნენ დამწუხრებულნი (მასთან ერთად)²¹⁴
127. თავიანთი მოკუმული ტუჩებით²¹⁵
128. 6 დღესა და <7> ღამეს
129. ქროდა ქარი - წარღვნის ქარიშხალი მიმოასწორებდა ქვეყანას.
130. მეშვიდე დღეც დადგა: შერბილდა²¹⁶ (დამშვიდდა) ქარიშხალ[ი.....], დამშვიდდა, წარღვნა (როგორც) ომი(?)
131. რომელიც იბრძოდა როგორც მშობიარე ქალი
132. დაწყნარდა ზღვა, იკლო ავმა ქარმა, წარღვნა შეწყდა.
133. შეეხედე და ამინდი დაწყნარებულიყო (სიტყ. “დამყარებულიყო სიწყნარე”).
134. მაგრამ მთელი კაცობრიობა გადაქცეულიყო ტალახად (თიხად).
135. ბანივით გათანაბრებულიყო (გასწორებულიყო წარღვნის) არემარე²¹⁷
136. გაეხსენი საჰაერო ხერელი²¹⁸ და სხივი დაეცა ჩემს სახეს (სიტყ. სხივი დაეცა კედელზე ჩემი ცხვირისა)
137. ჩავიმუხლე (სიტყ. მოვდრიკე ჩემი თავი) და დაეჯექ ტირილად -
138. ჩემს სახეზე (სიტყ. კედელზე ჩემი ცხვირისა) ვიდოდა ცრემლი,
139. გაეხედე ნაპირებს, კიდეებს²¹⁹ ზღვისა,
140. 12 მხარე²²⁰ (ცალ-ცალკე) ამოზიდულიყო.
141. ნიმუშის მთას²²¹ მიდგომოდა ხომალდი;
142. ნიმუშის მთამ ხომალდი დაიჭირა და ქანაობის (საშუალება) არ მისცა.
143. ერთ დღეს, მეორე დღეს ნიმუშის მთამ ხომალდი დაიჭირა და ქანაობის (საშუალება) არ მისცა.
144. მესამე დღეს, მეოთხე დღეს ნიმუშის მთამ ხომალდი დაიჭირა და ქანაობის (საშუალება) არ მისცა.
145. მეხუთე დღეს, მეექვსე დღეს ნიმუშის მთამ ხომალდი დაიჭირა და ქანაობის (საშუალება) არ მისცა.

146. 7-a(=siba) u₁-ma i-na ka-ša₂-a-di
 147. u₂-še-ši-ma tu^{mušen}(=summatu^{mušen}) u₂-maš-šar
 148. il-lik tu^{mušen}(=summatu^{mušen}) i-tu-ra-am-ma
 149. man-za-zu ul i-pa-aš₂-šum-ma is-saḥ₁-ra
 150. u₂-še-ši-ma sin^{mušen}(=sinûntu^{mušen}) u₂-maš-šar
 151. il-lik sim^{mušen}(=sinûntu^{mušen}) i-tu-ra-am-ma
 152. man-za-zu ul i-pa-aš₂-šum-ma is-saḥ₁-ra
 153. u₂-še-ši-ma a-ri-ba u₂-maš-šar
 154. il-lik a-ri-bi-ma qa-ru-ra ša₂ a-meš(=mê) i-mur-ma
 155. ik-kal i-ša₂-aḥ-ḥi i-tar-ri ul is-saḥ₁-ra
 156. u₂-še-ši-ma a-na limmu(=erbetu) im-meš(=šarē) at-ta-qi₂ ni-qa-a
 157. aš₂-kun sur-qin-nu aš(=ina) ugu(=mulḥi) ziq-qur-rat šad-i
 158. 7 u 7 ^{duš}a-da-gur₃(=^{duš}adagurū) uk-tin
 159. i-na šap-li-šu₂-nu at-ta-bal gi(=qanū) ^{erē}eren(=^{erē}erēnu) u šem-gir₂(=āšu)
 160. dingir-meš(=ilū) i-ši-nu i-ri-ša₂
 161. dingir-meš(=ilū) i-ši-nu i-ri-ša₂ ṭa-[a-ba]
 162. dingir-meš(=ilū) zu-um-be₂-e u-ka(=eli) en(=bēl) siskur-siskur(=naqī) ip-
 taḥ₁-ru
 163. ul-tu ul-la-nu-um-ma ^{Maḥ}aš(=ina) ka-ša₂-di-šu₂
 164. iš-ši nim-meš(=zumbū) gal-meš(=rabūti) ^AA-nu-um i-pu-šu₂ ki-i šu-ḥi-šu₂
 165. dingir-meš(=ilū) an-nu-ti lu-u₂ ^{ab}za-gin₃(=^{ab}abnu) gu₂(=kišādi)-ia a-a am-
 ši
 166. ud-meš(=ūmū) an-nu-ti lu-u₂ aḥ-su-sa-am-ma diš(=ana) da-riš a-a am-ši
 167. dingir-meš(=ilū) lil-li-ku-ni a-na sur-qin-ni
 168. ^{En}En-lil₂ a-a il-li-ka a-na sur-qin-ni
 169. aš₂-šu₂ la im-tal-ku-ma iš-ku-nu a-bu-bu
 170. u₂(IGI-DIB) uku-meš(=nišī)-ia im-nu-u₂ diš(=ana) ka-ra-ši
 171. ul-tu ul-la-nu-um-ma ^{En}En-lil₂ aš(=ina) ka-ša₂-di-šu₂
 172. i-mur ^{ma}ma₂(=^{ma}eleppu)-ma i-te-ziz ^{En}En-lil₂
 173. lib-ba-ti im-ta-li ša₂ dingir-dingir(=ilū) ^II₂-gi₃-gi₃
 174. a-a-um-ma u₂-ši na-piṣ-ti
 175. a-a ib-luṭ lu₂(=amēlu) aš(=ina) ka-ra-ši
 176. ^{Nin}Nin(SAL-TUG₂)-urta pa-a-šu₂ du₃(=epuṣ)-ma dug₄-ga(=iqabbi)

146. მეშვიდე დღის დადგომისას
147. ამოვიყვანე და მტრედი გავუშვი;
148. ნავიდა მტრედი (და) დაბრუნდა უკან²²², რადგანაც
149. სადგომი (გასაჩერებელი ადგილი) ვერ ნახა და მობრუნდა (უკან).
150. ამოვიყვანე და მერცხალი გავუშვი;
151. ნავიდა მერცხალი (და) დაბრუნდა უკან, რადგანაც
152. სადგომი (გასაჩერებელი ადგილი) ვერ ნახა და მობრუნდა (უკან).
153. ამოვიყვანე და ყორანი გავუშვი;
154. ნავიდა ყორანი და მიქცევა (დანევა ნყლის დონის, უკან სვლა, დაშრობა) ნყლისა დაინახა,
155. ჭამს, დაგოგინებს (ზევით - ქვევით თავის ქანავით)²²³ აღარ დამიბრუნდა.
156. გამოვიტანე (ხომალდიდან); ოთხივე მხარეს (სიტყ. ოთხი ქარის (ოთხივე კუთხით)) შევნირე მსხვერპლი²²⁴.
157. ვაკმე საკმეველი თხემზე ზიკურათის მთისა²²⁵
158. შეიდ-შეიდი სასაკმევლე²²⁶ დაედგი,
159. მათ ფსკერზე მოვაქუჩე ლერნამი, კედარი და მურტი.
160. ღვთაებებმა იყნოსეს სურნელება²²⁷,
161. ღვთაებებმა იყნოსეს კეთილსურნელება (კარგი სურნელი),
162. ღვთაებები ბუზებივით მსხვერპლშემწირველს (სიტყ. მსხვერპლის მეუფეს) შემოესივნენ.
163. მაშინვე (ქალღვთაება) იშთარიც²²⁸ მოვიდა (და) მისი
164. აღმართა “დიდრონი ბუზები” (=სამკაული) (ღვთაება) ანუმ (რომ) დაუმზადა (მას) სასიამოვნოდ მისდა
165. “ღვთაებებო! (როგორც) ამ ლაჟვარდის ყელსაბამს, რომელიც ჩემს კისერზეა, არ დავივინყებ,
166. (ასევე) ეს დღეები ნამდვილად მემახსოვრება და არასოდეს დავივინყებ (სიტყ. “მუდამ არ დავივინყებ”).
167. ღვთაებები დაე მოვიდნენ საკმეველთან,
168. (მხოლოდ, ღვთაება) ენლილი არ მოვიდეს საკმეველთან,
169. რადგან არ იაზრა (კარგად) და დაადგინა (მოახდინა) წარღვნა,
170. და ხალხი ჩემი²²⁹ გადასცა უბედურებას.²³⁰
171. მაშინვე (ღვთაება) ენლილმა, თავის მოსვლისთანავე
172. დაინახა ხომალდი და გაბრაზდა (ღვთაება) ენლილი,
173. რისხვით აღივსო იგივე ღვთაებების მიმართ:
174. “რა გადარჩა სულიერი?²³¹
175. არ უნდა გადარჩენილიყო²³² არავინ (არცერთი კაცი) (ამ) უბედურებაში.
176. (ღვთაება) ნინურთამ აღახვნა ბაგე მისი (სიტყ. გააკეთა პირი (სალაპარაკოდ)) და ამბობს²³³

177. mu-ar₂(=izakar) diš(=ana) qu-ra-di ^dEn-lil₂
178. man-nu-um-ma ša₂ la ^dE₂-a a-ma-ti i-ban-n[i]
179. u₂(IGI-DIB) ^dE₂-a i-de-e-ma ka-la šip-ri
180. ^dE₂-a pa-a-šu₂ du₃(=epuš)-ma dug₄-ga(=iqabbi)
181. mu-ar₂(=izakar) diš(=ana) qu-ra-di ^dEn-lil₂
182. at-ta abgal(NUN-ME)(=apkallu) dingir-meš(=ilū) qu-ra-du
183. ki-i ki-i la tam-ta-lik-ma a-bu-ba taš-kun
184. be-el hi-ti e-mid hi-ṭa-a-šu₂
185. be-el gil₂-la-ti e-mid gil₂-lat-su
186. ru-um-me a-a ib-ba-ti-iq šu-du-ud a-a i[r-mu]
187. am-ma-ki taš-ku-nu a-bu-ba
188. ur-mah(=nêšu) lit-ba-am-ma uku₃-meš(=nišī) li-ša-aḥ-ḥi-ir
189. am-ma-ki taš-ku-nu a-bu-ba
190. ur-bar-ra(=barbaru) lit-ba-am-ma uku₃-meš(=nišī) li-ša-aḥ-[ḥi-ir]
191. am-ma-ki taš-ku-nu a-bu-ba
192. ḥu-šaḥ-ḥu liš-ša₂-kin-ma kur(=mātu) liš-[giš]
193. a-ma-ki taš-ku-nu a-bu-ba
194. ^dEr₃-ra lit-ba-am-ma kur(=mātu) liš-giš
195. a-na-ku ul ap-ta-a pi-riš-ti dingir-meš(=ilū) gal-meš(=rabūti)
196. at-ra-ḥa-sis šu-na-ta u₂-šab-ri-šum-ma pi-riš-ti dingir-meš(=ilū) iš-me
197. e-nin(SAL-TUG₂)-na-ma mi-lik-šu₂ mil-ku
198. i-lam-ma ^dBe(=^dBēl=^dEn-lil₂) a-na lib₃-bi ^{ad}ma₂(=^{ad}eleppu)
199. iṣ-bat qa-ti-ia-ma ul-te-la-an-ni ia-a-ši
200. uš-te-li uš-tak-mi-is sin-niš-ti aš(=ina) i-di-ia
201. il-pu-ut pu-ut-ni-ma iz-za-az- aš(=ina) bi-ri-in-ni i-kar-ra-ban-na-ši
202. i-na pa-an ^{ad}Ut-zi-tim(=napištim) a-me-lu-tum₃-ma
203. e-ni-na-ma ^{ad}Ut-zi-tim(=napištim) u mi₂(=šinništa)-šu₂ lu-u e-mu-u₂ ki-i dingir-meš(=ilī) na-ši-ma
204. lu-u₂ a-šib-ma ^{ad}Ut-zi-tim(=napištim) aš(=ina) ru-u₂-qi₂ aš(=ina) pi-i id₂(A-LA-GABXĪHAL)-meš(=nārāti)

177. ეტყვის (ღვთაება) გმირ ენლილს:
178. “ვინ (სხვა ვინ), თუ არა (ღვთაება) ეა, რომელიც (ყოველ) საქმეს აწყობს (სიტყ. აშენებს) -
179. სწორედ (ღვთაება) ეამ იცის, (როგორ მოაგვაროს) ყოველი საქმე”.
180. (ღვთაება) ეამ აღახვანა ბაგე მისი და ამბობს -
181. ეტყვის გმირს (ღვთაება) ენლილს:
182. “შენ, ბრძენო, ღვთაებათა (შორის), გმირო!”²³⁴
183. რად ვერ განსაჯე და წარღვნა დაადგინე (მოახდინე)?
184. ცოდვილს (სიტყ. “მეუფეს ცოდვისას”) დააკისრე ცოდვა მისი!
185. დამნაშავეს (სიტყ. “მეუფეს დანაშაულისას”) დააკისრე დანაშაული მისი!”²³⁵
186. მიუშვი რათა არ განყდეს, მოჭიმე რათა არ მოეშვას! ²³⁶
187. ნაცვლად, წარღვნის მოხდენისა,
188. ჯობდა (სიტყ. დაე) ლომი გამორჩენილიყო, ხალხი (იმით) შემცირდებოდა;
189. ნაცვლად, წარღვნის მოხდენისა,
190. ჯობდა (სიტყ. დაე) მგელი გამორჩენილიყო, ხალხი (იმით) შემცირდებოდა;
191. ნაცვლად, წარღვნის მოხდენისა,
192. ჯობდა (სიტყ. დაე) შიმშილი დამდგარიყო, ქვეყანა განყდებოდა;
193. ნაცვლად, წარღვნის მოხდენისა,
194. ჯობდა (სიტყ. დაე) (ღვთაება) ერა²³⁷ გამორჩენილიყო, ქვეყანა (ხალხი მისით) განყდებოდა.
195. მე არ გამიმჟღავნებია (სიტყ. “გამიხსნია”) საიდუმლო დიდი ღვთაებებისა.
196. “ათრახასისს” (მეტისმეტად ბრძენს=უტნაფიშთის)²³⁸ სიზმარი ვახილვინე და საიდუმლო ღვთაებებისა (ასე) მოისმინა (მან)²³⁹
197. ახლა კი მისი საკითხი განარჩიე !”
198. ამოვიდა (ღვთაება) ენლილი ხომალდზე (სიტყ. შუა) გულში ხომალდის)
199. ჩამავლო ჩემს ხელში და გამიყვანა გარეთ
200. გამოიყვანა (და) დააჩოქა ცოლი ჩემი ჩემს გვერდით.
201. გვეამბორა შუბლზე (სიტყ. შეეხო ჩვენს შუბლს) და ჩადგა (რა) ჩვენს შორის, დაგვლოცა, (იტყვის):
202. “ადრე უტნაფიშთი ადამიანი (ერთ-ერთი კაცთაგანი) იყო,
203. ამიერიდან (სიტყ.ახლა) კი უტნაფიშთი და ცოლი მისი დაე, გახდნენ ღვთაებების მსგავსნი,
204. დაე, იცხოვროს უტნაფიშთიმ შორეთში მდინარეთა დასაბამთან (სიტყ. პირ(ნი) მდინარეთა)!”.

2.4.2 კომენტარები

- 163 აქადური საკუთარი სახელი უთნაფიშთი წარმოდგენს წარღვნის მითის შუმერული ვერსიის მოქმედი გმირის, ზიუსუდრას (იხ. შენიშვნა 74) აქადურ გააზრებას - *Uṣa napīštim* “იპოვა (მუდმივი) სიცოცხლე” (ზმნიდან: *watū* “პოვნა, ნახვა” და სახელიდან: *napīštu*, *napīštu* “სიცოცხლე” იხ. CDA გვ.437), ასევე იხ. George A. (2014-2016):*Uṣ(a)-napīšti(m)* RLA XIV: 512-513.
- აქვე შეენიშნავთ იმასაც, რომ აქადური ზმნა-სახელისათვის დამახასიათებელია მიმაცია - ბოლოში დართული *m* ასო-ნიშანი, გრაფიკულად მართალია აისახებოდა აქადური (ასურულ-ბაბილონური) ენის ნერილობითი ფიქსაციის ყველა ეტაპზე, მაგრამ ზეპირად მას, ძველბაბილონური ხანიდან მოკიდებული, უკვე აღარ გამოთქვამდნენ. ამიტომაცაა, რომ აქ განხილული საკუთარი სახელი ჩვენი გადაგვქვს თარგმანში მისი გამოყენების თანადროული გამოთქმის ფორმით - უთნაფიშთი (მიმაციის გარეშე).
- 164 ქალაქი შურუფაქი შუამდინარულ წყაროებში გვხვდება სხვადასხვა ჩანერილობით, მათ შორის როგორც *šū-ri-ip-pa-ku-ū* ისე *šū-ru-up-pa-ku-ū*. იხ. George A., *The Babylonian Gilgamesh Epic. Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*, II, Oxford, 2003 შენ.11 გვ. 878
- 165 შურუფაქი ძვ.წ. მეორე ათასწლეულის გარიჟრაჟზე საბოლოოდ მიატოვეს, გილგამეშის ეპოსის XI დაფის ავტორის მოლენაეობისას, ქალაქი მხოლოდ ლიტერატურულ წყაროებშია შემორჩენილი, ცხადია ამ შემთხვევაში, გადამწერისათვის წყარო არის ათრახასისის მითი. იხ. ჩვენი მიმოხილვა ქალაქ შურუფაქზე.
- 166 აქადურ ზმნას *šamū* გააჩნია მეორე (თუ ძირითადი არა!) მნიშვნელობაც: “ფიცი, დაფიცება (იფიცებს, დაიფიცა)” (იხ. CAD T, გვ. 159). აღნიშნული ზმნა თუ ამ მნიშვნელობითაა აქ ნახმარი, მაშინ ისე გამოდის, რომ ღვთაება ან/ანუ წარღვნის შესახებ გადანწყვეტილების გაუთქმელობის თაობაზე ეფიცებოდა (ან აფიცებდა) მასთან შეკრებილ ღვთაებებს. მეორე ვარიანტის დაშვების შემთხვევაში აშკარა ხდება, რომ გაუთქმელობის ფიცი დაარღვია ღვთაება ენქიმ (ეა) - მან ღვთაებათა გადანწყვეტილების შესახებ გაუმხილა შურუფაქელ მოქალაქეს - უთნაფიშთი უბართუთუს ძეს (იხ. აქვე, სტრიქონი 21 და შემდეგი).
- 167 უკვე ითქვა, რომ ანი (აქადურად: ანუ) იყო შუმერული პანთეონის უმაღლესი და უპირველესი შემოქმედი ღვთაება (იხ. აქვე, შენიშვნა 49). იგი იჯდა უმაღლეს, მესამე ცაზე, რომელიც “ანუს ცად” (*šamē ʾA-nim*) იწოდებოდა იხ. აქვე, უთნაფიშთის მით, სტრიქონი 113).
- ძვ.წ. III ათასწლეულის შუა ხანებიდან შუმერულ მითოლოგიაში ანის ადგილს ხშირად იჭერს მისი ვაჟი, გმირი ღვთაება ენლილი. ამგვარი თანმიმდევრობა-იერარქიულობით არის ეს ორი ღვთაება წარმოდგენილი უთნაფიშთის მითშიაც. აღნიშნული გარემოებიდან გამომდინარე (სხვა პასაჟების გათვალისწინებითაც) არის გამოთქმული მისაღები მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ უთნაფიშთის მითი, ჩანს, დამოუკიდებლად არსებობდა ზიუსუდრას მითის ძალზე ადეკვატური აქადური თარგმანის სახით, სადაც ხშირად ფიგურირებენ შუმერული პანთეონის წარმომადგენელი ღვთაებები. ასურულ პოეტს ეს პასაჟი მოხერხებულად ჩაუსვამს გილგამეშის ეპოსის სიუჟეტში, მაგრამ საფუძვლიანი გადაშუშავებისა და ასურულ-ბაბილონურ გარემოსთან აუცილებლად საჭირო ადაპტირების გარეშე (იხ. შI, გვ. 211)

- 168 *guzalın* - პირდაპირი მნიშვნელობით “ტახტის დამტარებელი” ძვ.ბაბილონურ პერიოდში, მოგვიანებით ოფიციალური ტიტულიდან, ღვთაებათა და დემონთა ეპითეტად იქცა.
- 169 ათრახასისის მითის ტექსტში ღვთაება ენუგი *gal-lu* -დ იხსენიება, რაც პირობითად “სასამართლო საქმეების გამგებლად: მოსაზრება. უთნაფიშთის მითის შესაბამის ადგილას ენუგის უკვე მიემართება *gal-gal*, რაც “არხების ზედამხედველის” თანამდებობის მქონე პირს გულისხმობს (იხ. PSD, გვ. 404). ამავე მნიშვნელობით ჩანს იგი მესული აქადურში *gugallu*, *gugalla* “საირიგაციო საქმის ზედამხედველი, საირიგაციო არხების ზედამხედველი” (იხ. CAD G., გვ. 121, 3F, გვ. 197). ჩვენ ვამჯობინებთ, რომ ტექსტის თარგმნისას ღვთაება ენუგი შესაბამის კონტექსტში უბრალოდ “გუგალად” მოგვეხსენიებინა.
- 170 შუმერული *ფრაზა mu-igi-ku*, ტექსტში ღვთაება ეა/ენქის ეპითეტად ჩანს გამოყენებული. სიტყვასიტყვით იგი ასე ითარგმნება: “მეუფე(en) თვალ(igi) სხივოსანი(ku)”.
- 171 აქედან დანყებული 186-ე სტრიქონით დამთავრებული ტექსტი უთნაფიშთის მითისა არა ერთ ზუსტ ენობრივ დამთხვევას ავლენს ათრახასისის მითის ტექსტთან. მსგავს იდენტობებზე ჩვენ აქ მივუთითებთ ერთად, რათა არ გამოვიტანოთ თითოეული შესატყვისობა ცალკე ნომრით და ამით ზედმეტად არ გადავტვირთოთ შენიშვნების ტექსტი:

უთნაფიშ. 21-31	=	ათრახ. II VIII 20-29
უთნაფიშ. 40-42	=	ათრახ. III I 47-48
უთნაფიშ. 43-44	=	ათრახ. II VIII 34-35
უთნაფიშ. 50-51	=	ათრახ. III II 11-12
უთნაფიშ. 55	=	ათრახ. III II 13
უთნაფიშ. 81-83	=	ათრახ. III II 30-39
უთნაფიშ. 99-104	=	ათრახ. II VII 49-53
უთნაფიშ. 119-120	=	ათრახ. III III 36-37
უთნაფიშ. 124	=	ათრახ. III IV 15
უთნაფიშ. 125	=	ათრახ. III IV 18
უთნაფიშ. 126	=	ათრახ. III IV 21
უთნაფიშ. 127-129	=	ათრახ. III IV 24-25
უთნაფიშ. 156	=	ათრახ. III V 30
უთნაფიშ. 160-162	=	ათრახ. III V 34-35
უთნაფიშ. 164	=	ათრახ. III V 46-47
უთნაფიშ. 165-166	=	ათრახ. III VI 2-4
უთნაფიშ. 168-169	=	ათრახ. III III 53-54
უთნაფიშ. 169-170	=	ათრახ. III V 42-43
უთნაფიშ. 172-173	=	ათრახ. III VI 5-6
უთნაფიშ. 173	=	ათრახ. III VI 9-10
უთნაფიშ. 178	=	ათრახ. III VI 13
უთნაფიშ. 185	=	ათრახ. III VI 25
უთნაფიშ. 186	=	ათრახ. III VI 24

ეს გარემოება უეჭველი მოწმობაა იმისა, რომ უთნაფიშთის მითის ტექსტი წარმოადგენს ათრახასისის მითის თითქმის სიტყვა-სიტყვით თარგმანს გარკვეული თავისებურებებით, რაც გამოიხატება შემდეგში: ასურელი პოტი მისი ძეგლბაბილონელი თანამოქალმის პოეტურ ქმნილებას, რომელიც თავის მხრივ

- ნარლენის შუმერული ვერსიის აქადურად გადაკეთების დაუფარავ-შეუნილბავ ნიმუშს წარმოადგენს, ზოგ ადგილებში ამოკლებს, ზოგან კი ახალ პოეტურ (ზოგჯერ ფაქტობრივ) პასაჟს უმატებს ახლებური გააზრებით. ხდება ისეც, რომ ასურელი პოეტი მსგავს პასაჟებს წინა-უკამოდ უცვლის ადგილს და სხვა მისთანანი. ამას იგი, უნდა ვიფიქროთ, აკეთებს სიუჟეტის ნასესხობის დაფარვისა და თავისი წანარმოების ორიგინალური შემოქმედების ნაყოფად გასაღების განზრახვით.
- 172 21-22 სტრიქონები შეადარეთ “ათრახასისის მითში” 20-21 სტრიქონებს. შედარება ლერნმის ქოხთან დაკავშირებით: იხ. ათრ. მითი სტრ. III, I 21 (შენ.139); ზიუსუდრას მითი IV 153-154;
- 173 მკითხველს უმაღლეს გაახსენდება, თუ ვინ იწოდება შურუფაქელი, უბართუთუს ძედ თუ არა ზიუსუდრა. Alster B., (2005) *Wisdom of Ancient Sumer*, CDL Press, Bethesda, Maryland გვ. 31-45; George A., *op.cit.* გვ.152-158
- 174 უთანაფიქრობის მითის ეს სამი სტროფი (XI 22-26) მომდინარეობს ათრახასისის მითიდან 22-24. სადაც საყურადღებოა ზმნა *u₁-bu-u₁*. ჩვენ ვემხრობით ა. პოფენის ვერსიას და ვთვლით, რომ *u₁-bu-u₁*-სა და *u₁-qar* -ს შორის არსებული განსხვავება თავის დროზე, როგორც ჩანს მხედველობიდან გამორჩა უთანაფიქრობის მითის ფირფიტის გადამწერს. პირველი მათგანი აღნიშნავს “დატყეებას, გაქცევას” ხოლო მეორე “დანგრევას”. კონტექსტუალურადაც აქ ჩვენ ვხედავთ ღვთის მიერ მოწოდებას - უარი თქვას ყოველივეზე და ააგოს ხომალდი: “დაუტყევე სახლი, ააგე ხომალდი, დატოვე სიმდიდრე, ეძიე სიცოცხლე, ქონება შეიძულე და სიცოცხლე აცხოვე”. ამგვარი პათოსი კი უცხო არაა ბიბლიისთვისაც. ფილოლოგიური არგუმენტაცია შეგიძლიათ იხ. Hoffner, H.a., “Enki's Command To Atrahasis”, (AOAT, 25), 1976 გვ. 244; ასევე იხ. სკოტ ნოეგელის სტატია Noegel, Scott B. “Janus Parallelism in Job and Its Literary Significance.” *Journal of Biblical Literature* 115, no. 2 (1996): 313-20; თუმცა ა.ჯორჯს საეჭვოდ მიაჩნია, ამგვარი ინტერპრეტაცია და “დანგრევას” ამჯობინებს იხ. George A., *op.cit.* შენ.24-7 გვ.879.
- 175 *šulūlu* - “გადახურვა”. CAD § გვ. 239
- 176 ათრახასისის მითის შესაბამის ეპიზოდში (III i 47-49), მიზეზი გმირის ლტოლვისა, ენლილისა და ენქის დაპირისპირებაა. იხ. George A., *op.cit.* შენ.3 გვ. 705
- 177 “*kukki*” - პურის მარცვლეულის ერთ-ერთი სახეობა.
- 178 46-ე და 47-ე სტრიქონების დაზიანებული ადგილები აღდგენილია 88-ე და 91-ე სტრიქონების მონაცემთა მიხედვით.
- 179 51-56შდრ. ათრ. III ii 9-14
- 180 **atkuppu* (ad.KID) ან *lu₁ad-kid* (**₁ad-kid*) - ხელოსანი, რომელიც ლერნმისაგან ამზადებს სხვადასხვა ნაკეთობებს.
- 181 *agasilikku* - ცულის ჩვენთვის უცნობი სახეობა. იხ. George A., *op.cit.* შენ.52 გვ. 881
- 182 სიტყვის ადგილას ზმნა უნდა იჯდეს, თუმცა აღნიშნული მონაკვეთი დაზიანებულია. შესაძლოა ეს იყოს *i-gu₁[š-šu]* - “ახალგაზრდები მორბოდნენ (მოეშურებოდნენ),” თუმცა ეს მხოლოდ ვარაუდია. იხ. George A., *op.cit.* შენ.53 გვ. 881
- 183 სტრიქონების 50-53-ის დაზიანებული ადგილების აღდგენა ეკუთვნის ა.ჯორჯს (იხ. BGE, აქადური ტექსტის ტრანსლიტერაციის შესაბამისი სტრიქონები).
- 184 *nadi₁* - 57-(G) Perfect; 60 Preterite (!)
- 185 იქუ - ფარდობის ერთეული = 3528, 36 მ²
- 186 იგულისხმება ზედაპირის ფართობი იხ. George A., *op.cit.* შენ.5 გვ. 707
- 187 ნინდა - სიგრძის ერთეული = 6,93 მ.

- 188 *lāna* იხ. George A., *op.cit.* შენ.57 გვ. 882
- 189 62-63 სტრიქონებში *aptaras* და *qebītu* -ს ორივეგან, დაერთვის მესამე პირის კუთვ. სუფიქსური ნაცვალსახელი -ჰა, რომელიც მამრობითი სქესისაა და იგი აქ ეკუთვნის მდებარეობითი სქესის სახელს - ხომალდს. ამგვარი გამონაკლისები ახასიათებს გვიანბაბილონური პერიოდის მწერლობას, განსაკუთრებით როცა საქმე ძველი ფირფიტების გადანერაზე მიდგება. იხ. George A., *op.cit.* შენ.62 გვ. 882
- 190 *sikkāt* საგარაუდოდ უნდა გულისხმობდეს ხომალდში დატანებულ სოლებს, რომელთა ამოღების შედეგად გაედინებოდა გემბანზე დაგროვილი წყალი.
- 191 *parīsu* ხომალდის ჯოხი, რომლის საშუალებითაც ბიძგსა და მიმართულებას აძლევდნენ ხომალდს, ფაქტობრივად საქე.
- 192 შარის რიცხობრივი სიდიდე არის 3600. ი. დიაკონოვი თელის (არ ვიცით, რაზე დაყრდნობით), რომ აქ მოხსენიებული შარი იყო მოცულობის ერთეული. ამის მიხედვით 3 შარი უდრიდა დაახლოებით 100 კუბმეტრს (იხ. ჰ, გვ. 198, შენ. 65). აქედან გამომდინარე, 66-ე სტრიქონში დაფიქსირებული 6 შარი=3600X6=21600 ერთეულს. მომდევნო 67-ე სტრიქონში გვექნება 3600X3=10800 ერთეული. ასევე იქნება 68-ე სტრიქონშიც. 69-ე სტრიქონში კი გვექნება 3600 ერთეული; 70-ეში კი 3600X2=7200.
- მაგრამ საქმე ის არის, რომ არ არის ცნობილი, თუ რა სანყაო (ტევადობის) ერთეულს გულისხმობდა აქადურენოვანი პოეტი წარმოდგენილი რიცხვების ქვეშ - გურს თუ სილას (1 გური=300 სილას; 1 სილა კი ახალასურულ ზანაში - გილგამეშის ეპოსის ე.წ. სტანდარტული ვერსიის გადანერის პერიოდში უტოლდებოდა 1,83 ლიტრს (იხ. MD, გვ.588). რიგი მკვლევარებისა (მათ შორის ჩვენც) იქითკენ იხრება, რომ წარმოდგენილი რიცხვები არა გურების, არამედ სილათა რაოდენობას შეესაბამება. მაშინ გამოვა, რომ უთანაფიქში გულისხმობდა:
- 66-ე სტრიქონის მიხედვით: 39,5 კუბმეტრ კუპრს;
- 67-ე სტრიქონის მიხედვით: 19,7 კუბმეტრ ბიტუმს;
- 68-ე სტრიქონის მიხედვით: 19,7 კუბმეტრ ბიტუმს;
- 69-ე სტრიქონის მიხედვით: 6.6 კუბმეტრ ზეთს;
- 70-ე სტრიქონის მიხედვით: 13,2 კუბმეტრ ზეთს;
- 193 სიტყვა *ni-iq-qu* ორაზროვნებას იწვევდა ასირიოლოგებში, რამეთუ ამდგვარი ტრანსლიტერაცია შესაძლოა ორნაირად გავიგოთ. არსებობდა მოსაზრება, რომ აქ გემთშენებლობის ტერმინი იგულისხმებოდა, რომლის მნიშვნელობაც დაკარგულია. თუმცა მეორე მოსაზრებით. რომელიც დადასტურდა კიდევ მოგვიანებით. სხვა წყაროების მაგალითზე, ზემოხსენებული ტრანსლიტერაცია გულისხმობს სიტყვას *nīqu* - “მსხვერპლშენიერა”. მართალია მესოპოტამიელი გემთშენებლები იყენებდნენ ფისს, გუდრონს, მაგრამ ამ დიდი პროცესის აუცილებელი ნაწილი ასევე იყო რელიგიური ცერემონია, რომელშიც გამოიყენებოდა ზეთი. გირსუში აღმოჩენილმა შუმერულმა დოკუმენტმა ცხადყო, რომ ზეთის გარკვეულ რაოდენობას, სწორედ საკულტო დანიშნულება ჰქონია (*i siskur.ra* რაც აქადურად ითარგმნება, როგორც *faman nīqi*). ამასთან დაკავშირებით ანდრე ჯორჯი შენიშნავს, რომ შესაძლოა ზეთის დანთხევა ხომალდზე სხვა რაიმე სიმბოლური დატვირთვისაც ყოფილიყო, როგორც მაგალითად დღეს იყენებენ შამპანურს ხომალდის საზეიმო ჩაშვებისას. იხ. George A., *op.cit.* შენ.69 გვ. 882-3
- 194 ძველი შუამდინარეთის ყოფაში დადასტურებული “აქითი” დღესასწაულის შესახებ დანერილებით იხ.: Falkenstein A., *akiti-Fest und Akiti-Festhaus*, ნიგნში:

- Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958 gewidmet, Heidelberg 1959, გვ. 147-182. უთნაფიშთის მიერ ნახსენები "აქითი" დღესასწაულის შესახებ იხ. დასახ. ნაშრ., გვ. 164. "აქითის" შესახებ დამატებით იხ. CAD A, I 1, გვ. 267.
- 195 აქ საუბარია უთნაფიშთის მიერ ზეთით ხელის დაბანაზე, ალბათ, საქმის დამთავრების ნიშნად (შენიშვნა ეკუთვნის ზ. კიენაძეს, იხ. გილგამეშიანი, თბ., 2009, გვ. 201, შენიშვნა 76).
- 196 "ნინ და უკან" და არა "ზევით და ქვევით". იხ. Shaffer A., NOTES BRÈVES. Revue D'Assyriologie Et D'archéologie Orientale, 75(2), 188-1-9.
- 197 მამრობითი სქესის კუთვნილებითი სუფიქსური ნაცვალსახელი აქაც გაუგებრობას იწვევს, ე. შპაიზერის აზრით აქ არ შეიძლება იგულისხმებოდეს მდედრობითი სქესის სახელი - "ხომალდი" (იხ. Speiser ANET 3rd edit, გვ. 94, შენ. 201). თუმცა აქ სავსებით შესაძლებელია გვიანბაბილონური მწერლობისათვის დამახასიათებელ განურჩევლობასთან გვექნდეს საქმე. იხ. შენ. 64 ამავე ნაშრომში.
- 198 81 და 84 სტრიქონები ათრაბასისის მითის შემდეგ სტრიქონებს შეესაბამება: III ii 30, 31
- 199 არ უნდა შეგვიყვანოს შეცდომაში ლეოაბა უთუს/შამაშის ხსენებამ, ვინც წვიმას დააფრქვევს დედამიწას, როგორც ხორბალს, არის ენლილი. შეადარეთ ამავე ტექსტის 43 სტრიქონს.
- 200 ტექსტის ამ ადგილას ასურელი პოეტის მიერ სიტყვების თამაშთა უნდა გვექნდეს საქმე - დილით მოსაწივ "ცერცვის" ქვეშ თამამად შეიძლება "სეტყვაც" ვიგულისხმოთ, რადგანაც აქადური *kuḫku* ცერცვთან ერთად სეტყვასაც აღნიშნავს. 88-ე სტრიქონის ბოლო ფრაზაში - *u₂-ša₃-az-na-an-nu ša₃-mu-[t]u ki-ba-a-ti* "იწვიმებდა ღამით ხორბალი" - არსებულ სიტყვას *šamūnu*-ს თუ ნავიციობავთ ასე: *ša muṣu* "სიკვდილი", ხოლო *kibāti*-ს ქვეშ მის მეორე მნიშვნელობას "ნიაღვარს" მოვიზრებთ, მაშინ მთელი ფრაზა, შეიძლება, ასე გავიგოთ: "წვიმად ნამოვიდოდა სიკვდილის ნიაღვარი". ლეოაბა ეა/ენქის მიერ უთნაფიშთისათვის ნათქვამი ეს სიტყვები (იხ. სტრიქ. 46-47) შურუფაქელებს შეეძლოთ ორიენარიად გაეგოთ, მაგრამ მოსალოდნელი იყო მათ განხილული ფრაზის შინაარსი პირდაპირი, მათთვის სასურველი მნიშვნელობით აღეჭვათ.
- 201 მართალია -ka კუთვნილებითი სუფიქსი კარებს დაერთვის, მაგრამ აქ იგულისხმება, რომ უთნაფიშთიმ, ლეოაბის მითითებით, უნდა დაბეჭდოს თავისი ანუ ხომალდის კარები.
- 202 ჩვენ ვიზიარებთ ა. ჯორჯის შენიშვნას, რომ *u₂-ša₃-az-na-na-nu* აქ პირდაპირი თქმა უნდა იყოს, რამეთუ წარღვნა ჯერ კიდევ არ დანყებულა. იხ. George A., op.cit. შენ.91 გვ. 884
- 203 გემთმშენებელი კაცის სახელის წაკითხვის სხვა ვერსიას გვთავაზობს ა. ჯორჯი - "ფუზურენლილი" (**pu-zu-ur-enlil(kur.gal)*), აქ ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, ჩავთვლით თუ არა ლურსმულ გრაფემათა რიგში, პატარა პორიზონტალურ, ხაზს ლურსმულ ნიშნად. იხ. George A., op.cit. შენ.95 გვ. 884
- 204 შეადარეთ ათრაბასისის მითს III ii 53 სტრიქონს.
- 205 100-105 მონაკვეთი შეადარეთ ათრაბასისის მითის II vii 49-55 სტრიქონებს.
- 206 *šuharrāu* -იგულისხმება ლეოაბა ადადის ავისმომასწავებელი სიჩუზე - წარღვნის დანყებამდე.
- 207 შეადარეთ ათრ. III iii 10 და 15 სტრიქონებს.

- 208 *šadū* აქ აღნიშნავს აღმოსავლეთის ქარს, რომელიც შუამდინარულ ლიტერატურაში დასტურდება, როგორც სანვიმარი ღრუბლების მომტანი ქარი. იხ. George A., op.cit. შენ.110 გვ. 885
- 209 შდრ. ათრ. III iii 12
- 210 ამ ადგილას ავტორი (ან გადამწერი) უნებლიე შეცდომას უშვებს - საქმე გვაქვს კალმისეულ შეცდომასთან? შეიძლება, განზრახ მცდელობის შედეგიც იყო ის, რომ აქ ქალღვთაება იშთარი/ინანა იხსენიება ქალღვთაება ნინთუ/მამას მაგივრად. ზიუსუდრასა და ათრაბასისის მითების ყველა მონაცემით აქ ნათქვამი სიტყვები უფრო შეეფერება ნინთუ/მამას, ვიდრე იშთარ/ინანას: სწორედ ნინთუ/მამამ “შვა ხალხი” - შექმნა პირველი ადამიანი და ხელი შეუწყო მის გამრავლებას. მისთვის უფრო უპრიანია ნათქვამი: “ჩემი ხალხი” (სტრ.122), რასთანაც არასოდეს არავითარი კავშირი არ ჰქონია იშთარ/ინანას. აღნიშნულის საილუსტრაციოდ (იხ. აქვე, ათრაბასისის მითი III, iii 28-38).
- 211 117-119 სტრიქონები გამომდინარეობს ათრაბასისის მითის III iii 32-35 სტრიქონებიდან.
- 212 შდრ. უთნაფიშთი 120-121 : ათრაბასისის მითი III iii 36-37.
- 213 შდრ. ათრ. III iv 15
- 214 შდრ. ათრ. III iv 18-19
- 215 შდრ. ათრ. III iv 21
- 216 *tarāqu(m)* - შერბილება (დამშვიდება), დაოკება. გარდაუვალი ზმნა. შემონახულია ღვთაების სახელში: “*Lātarāq* - დაუოკებელი, მძვინვარე.” იხ. CAD (T) გვ. 20; ა. ჯორჯს მიაჩნია, რომ მოცემული სტროფი სინამდვილეში ორი სტროფად უნდა ჩაინეროს, ჩვენ მივსდევთ ტრადიციული (პაუზების მიხედვით) ნუმერაციას, ამიტომაც აქ ერთი ერთეულით დავცილდებით ა. ჯორჯისეულ ნუმერაციას. იხ. George A., op.cit. შენ.130-1 გვ. 888
- 217 *ušallu(m)* - ამ კონტექსტში საუკეთესო თარგმანად “არეშარე” გვესახება იმ სიტყვისა, რომლის პირველი მნიშვნელობაც “მდინარის ხეობას, მიმდებარე ტერიტორიას”, ხშირად კი “მოსწორებულ ზედაპირსაც აღნიშნავს”: მაგ. *ina mānū ušharmissuma agdamar u-šal-liš* იხ. CAD U გვ. 296
- 218 აღნიშნული სტრიქონი საყურადღებოა “ზიუსუდრას მითთან” მიმართებაში (იხ. “ზიუსუდრას მითი” V 207 და შესაბამისი კომენტარი), რომელიც ფფიქრობთ უსამართლოდაა იგნორირებული ასირიოლოგთა მიერ. ზიუსუდრას მითში ჩვენ სათანადოდ გავაშუქეთ ეს საკითხი (იხ. “ზიუსუდრას მითი” შენ. 80). სიტყვა *nappašu* - ასახავს საჰაერო ხერხს (კედელში), იგი ერთგვარი სარკმელია, თუმცა ამ სიტყვისათვის აქადურში არსებობს სხვა შესატყვისებიც - *aptu(m)*; *karratu*; *kunnir*; *takkupu*; ზიუსუდრას მითში მოცემული *ab-bur* -იც, რომელიც იშვიათი ფორმაა, ერთგვარი ნახვრეტი უფროა ვიდრე საკუთრივ ფანჯარა. მით უმეტეს, ორთავე მითში საჰაერო ხერხის გახსნას უმაღლეს მოსდევს მზის გამოჩენა: “ზიუსუდრას მითში” ეს უშუალოდ, ღვთაება უთუს ხომალდში შემობრძანებითაა გამოხატული, ხოლო უთნაფიშთისთან - “სახეზე მზის სხივთა დაცემით”. სამწუხაროდ “ათრაბასისის მითში” შესაბამისი მონაკვეთი (II v 1-29) დაკარგულია, თუმცა ორი აზრი არაა, რომ “საჰაერო ხერხისა და უთუს” კავშირი იქაც იქნებოდა დაფიქსირებული (ყველაზე საინტერესოა ის, თუ რა შესატყვისებით იყო გამოხატული). ამგვარი დეტალები კი გვიადვილებს რთულ ამოცანას - დავამტკიცოთ რეალური კავშირი ზიუსუდრასა და უთნაფიშთის მითებს შორის.

- 219 ასიროლოგიაში სადაო საკითხია თუ რას გამოხატავს ამ სტრიქონში *pa-tu* ტრანსლიტერაცია, იგი შეიძლება შეესაბამებოდეს: *pātu, patu* ან *pātu* -ს.იხ. George A., op.cit. შენ.140 გვ. 889
- 220 ზოგიერთ ვარიანტში 14 მხარეა დაფიქსირებული, რასაც უფრო სანდოდ მიიჩნევენ ა. ჯორჯი. ოპენჰაიმის თვალსაზრისით, “14” აღებული უნდა იყოს, როგორც გაორმაგებული რიცხვი “ბაბილონური მსოფლიო რუკის” “კუნძულ-თა” რაოდენობისა (იხ. Oppenheim, A. Leo. “Mesopotamian Mythology II.” *Orientalia, NOVA SERIES*, 17, no. 1 (1948): 54). ამ საკითხის ირგვლივ დამატებითი ბიბლიო-გრაფია და კომენტარები იხ. George A., op.cit. შენ.141 გვ. 889
- 221 მთის ადგილმდებარეობისა და სახელის ნაკითხვის შესახებ იხ. ჩვენი გამოკვლევა “კილობნის ადგილმდებარეობისათვის”.
- 222 148 და 151 სტრიქონებში ა.ჯორჯი კითხულობს *i-pi-ra-am-ma*, ჩვენი აზრით აქ უფრო მართებულია ნავიკითხვით *i-lu-ra-am-ma*. მოცემულ გრაფემასთან უფრო ახლოს დგას *lu*, ვიდრე *pi*.
- 223 *i-ša-ah-ki i-tar-ri* თარგმნისას მივსდევთ ა.ჯორჯის ვერსიას იხ. George A., op.cit. შენ.156 გვ. 889-890
- 224 შდრ. ათრაბ. III v 30
- 225 *ziq-qur-rat šad-i* (“ზიკურათის მთა”) იშვიათი კომპოზიციაა. ა.ჯორჯის განმარტებით, შუამდინარეთში რელიგიური რიტუალები ურბანულ ხასიათს ატარებდა და ამასთან, მათი აღსრულება ტაძართან იყო დაკავშირებული. თუმცა გვერდი-გვერდ ხსენება ზიკურათისა, რომელიც კაცის მიერაა ნაგები და მთისა, რომელიც ბუნებრივია - მიგვიითივებს ეპოსის მხატვრულ პოლუსებზე: ცივილიზაციისა (ანუ ადამიანის მიერ ხელთქმნილის) და ბუნების (ღვთაებრივი პირველქმნილის) კონტრასტულობა. მართალია ვეთანხმებით ა. ჯორჯის მოსაზრებას, რომ ზოგადად ეპოსში აშკარად იგრძნობა ზემოხსენებული კონტრასტულობა, თუმცა გვგონია, რომ კონკრეტული შემთხვევა ამ პიპოთეზის საილუსტრაციოდ არ გამოდგება. თუ კი დაფიქრდებით, შეიძლება აღმოვაჩინოთ, რომ “ზიკურათი და მთა” არა კონტრასტული, არამედ სინონიმური სიმბოლიკის მატარებელია. მითებში, სადაც პირველყოფილი წრმენის ასპექტებია ასახული, “წმინდა მთა და ყოველი ტაძარი” ერთი და იგივეა და აღნიშნავს ადგილს, სადაც ცა და დედამიწა ერთმანეთს ხვდება - ესაა სამყაროს ცენტრი. მსოფლიო ლერძი (*Axis Mundi*). მესოპოტამიურ რწმენაში ზიკურათი (იგივე კოსმიური მთა) არის ქვეყნიერების მთა, რომელიც ყველა ტერიტორიას ერთმანეთთან აკავშირებს. ამიტომაც, როდესაც უთნაფიშო ალაველს სამხერპლო სამზადისს - ზიკურათსა და მთაში ჩვენი უნდა შევიცნოთ კოსმოსის სიმბოლური გამოხატულება, სამყაროს ანარეკლი. იხ. ელიადე მ., მარადიული დაბრუნების მითი, არქეტიპები და განმეორებადობა. გამომც. ალფი, თბილისი, 2017 გვ. 31-37.
- saṣiqnu* - “საკმეველი”, რომელიც ღვთაებათა მოსაზიდად ესაჭიროება უთნაფიშთის, რათა ალაველინოს მსხვერპლშენიერვა. იხ. George A., op.cit. შენ.158 გვ. 890
- 226 **a.da.gur* (= **adaguru*) ესაა ერთგვარი ჭურჭელი თხევადი შიგთავსით, რომელიც გამოიყენება ლიბაციისათვის (მსხვერპლშენიერვის პროცესის უსისხლო ნაწილი). უთნაფიშო ჭურჭელთან განალაგებს ლერწამს, კედარსა და მურტს. არის მოსაზრება, რომ ამ უკანასკნელთ სწორედ ზემოხსენებული ჭურჭლის ქვეშ დანთებულ ცეცხლში ყრიდნენ - კეთილსურნელებისათვის (*CAD A/I*,

- გვ/93). თუმცა ზუსტად დადგენილი არაა რა მიმართება არსებობდა ამ ატრი-
ბუტსა და საცეცხლურს შორის. იხ. George A., *op.cit.* შენ.158-60 გვ. 890-891
- 227 160-166 სტრიქონები შეადარეთ ათრაბასისის მითის შემდეგ სტრიქონებს:
III v 34 - vi 4
- 228 ათრაბასისის მითს მიხედვით ამ როლში ქალღვთაება ნინთუ არის გამოყვანი-
ლი (იხ. აქვე, ათრაბასისის მითი III, v 37-46).
- 229 როდის აქვთ გახდა ხალხი ქალღვთაება იშთარისა? კიდევ ერთხელ შევნიშნავთ:
ეს სიტყვები შეიძლო ეთქვა ქალღვთაება ნინთუს და არა იშთარს. საერთოდ
უთნაფიშთის მითის ავტორი იშთარის როლის წინ წამოწევის ტენდენციას
ავლენს, ზოგჯერ უადგილოდაც. იხ. შენ. 210
- 230 169-170 შდრ. ათრ. III iii 53-54; v 42-3
- 231 შდრ. ათრ. III vi 9-10
- 232 a-a ibluṣ (ay ibluṣ) ესაა ვეტიტივ ფორმა, რომელიც გამოხატავს უარყოფის სურ-
ვილს. იხ. Huehnergard J., *A Grammar of Akkadian*, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana
2011 გვ. 146; თუმცა, წარსულის გამოსახატავად “ვეტიტივ ფორმის” გამოყენე-
ბა ჯერ კიდევ არაა ბოლომდე გამოკვლეული იხ. George A., *op.cit.* შენ.176 გვ. 891
- 233 176-182 შდრ. ათრ. III vi 11-17
- 234 ა. ჯორჯი შენიშნავს, რომ აქ ეპითეტები ირონიაზე მიგვანიშნებენ. იხ. George
A., *op.cit.* შენ.183 გვ. 891
- 235 ბრძანებითი კილო ღვთაება ეასი, არის მოწოდება ენლილისადმი, რომ დასაჯოს
ცოდვილი, ნაცვლად უცოდველისა. ამ სტრიქონთა პარალელს ვპოულობთ,
ათრაბასისის მითის, ახალ-ასურული ვერსიაში:
be-el š[e-er-ti] [e]-mid še-ret-[su] be-el [gil-la-ti] e-mid gil-lat-[su] MMA 86.11.378A rev.
v 11-12, ed. Lambert, CTMMA 2 იხ. George A., *op.cit.* შენ.185-6 გვ. 891
- 236 ამ სტროფის გააზრება და თარგმნა ერთობ რთული ამოცანაა, როგორც ჩანს აქ
ანდაზასთან გვაქვს საქმე. კონტექსტუალურად ეს ენლილს “ოქროს შუაღე-
დის” დავცვისაკენ მოუწოდებს, კაცობრიობასთან მიმართებაში. შდრ. ათრ. III
vi 24. ამ სტროფის თარგმანის სხვა ვერსიები იხ. George A., *op.cit.* შენ.187 გვ.
891-92
- 237 ასურელ-ბაბილონელებს ღვთაება ერრა მიაჩნდათ ომიანობისა და შავი ჭირის
მეუფედ, რომლის ფუნქციას სამოქალაქო არეულობებისა და საშიში ავადმყო-
ვობების მოვლინება წარმოადგენდა (იხ. WMI I, გვ. 63-64).
- 238 *al-ra-ḫa-sis* ბაბილონური ეპოსის მთავარი გმირის სახელი, აქ მხოლოდ უთნა-
ფიშთის ეპითეტია და “შეტისმეტად ბრძენს ნიშნავს”.
- 239 აქედან ჩანს, რომ (იხ. სტრიქ. 20-23 და შემდეგი) ენქის საუბარი უთნაფიშთის-
თან იყო სიზმრისეული გამოცხადება და არა ფიზიკური, ხილული ურთიერთო-
ბა რიგითი მოკვდავისა ღვთაებასთან. ამ უკანასკნელი გარემოების გამო პირ-
დაპირ არაფერს ამბობს პოეტი, ალბათ, იმიტომ, რომ ძველი შუამდინარეთე-
ლისათვის ისედაც გასაგები იყო, რომ ღვთაების ყოველი საუბარი მოკვდავთან
შეიძლებოდა მხოლოდ სიზმრისეული გამოცხადების გზით განხორციელებუ-
ლიყო.
- ასეა თუ ისე, ეა/ენქი იყო პირველი, რომელმაც გასცა ღვთაებათა საიდუმლო
გადაწყვეტილება ადამიანთა მოდგმის გასაწყვეტად, დედამიწაზე წარღვნის
მოვლინების გზით.

პირობითი სახელწოდება „ქსისუთროსის მითი“ გულისხმობს წარღვნის შესახებ არსებული გადმოცემის ბერძნულენოვან ვარიანტს, რომელიც ეკუთვნის დაახლოებით ძვ.წ. 340-270 წლებში მცხოვრებ ბაბილონელ მწერალ ბეროსოსს.²⁴⁰ თავისი მშობლიური ხალხის ისტორიისადმი მას მიუძღვნია ბერძნულად დანერგილი სამტომეული - „ბაბილონიაკა“, რომელიც დღეისათვის დაკარგულად ითვლება.²⁴¹ ძველი ბერძენი და ლათინი მწერლები თავიანთ ნაშრომებში ხშირად მოიხსენიებდნენ ბეროსოსის აღნიშნულ შრომას, საიდანაც მათ მოჰყავთ ექსცერპტები და ციტატები. სწორედ ამგვარი სახითაა შემონახული ბერძნულენოვან მწერლებთან ბეროსოსის მონათხრობი წარღვნის შესახებ.

წარღვნის ამბებთან დაკავშირებული ბეროსოსისეული ცნობა ექსცერპტის სახით დაცული ყოფილა ძვ.წ. I საუკუნის ბერძენ სწავლულთან ალექსანდროს პოლიჰისტორთან, რომლის შესაბამისი ნაშრომი ასურულ-ბაბილონური ისტორიის შესახებ დაკარგულია. მოხსენიებული ცნობა პოლიჰისტორისაგან აულია ახ.წ. III-IV საუკუნის ქრისტიან მწერალს ევსები კესარიელს, რომლის ნაშრომიც ასევე დაკარგულია და ჩვენამდე სომხური თარგმანითაა მოღწეული. მიუხედავად ამისა, ევსები კესარიელისაგან ბეროსოსისეული წარღვნის გადმოცემის ტექსტი აულია IX საუკუნის ბიზანტიელ მწერალს გიორგი სინკელოსს²⁴²

²⁴⁰ ელინისტური პერიოდის ბაბილონელი ქურუმი, ასტრონომი და მწერალი. მისი სახელი ბეროსოს (ძვ. ბერძ. Berossos/ Bêrôssos) სხვადასხვა ძველბერძნულ ხელნაწერებში გვხვდება, მათ შორის აქადური ეტიმოლოგიის გათვალისწინებით, ყველაზე სანდო მართლწერად მიჩნეულია იოსებ ფლავიუსისეული Βηρσσοῦ და ტატიანე სირიელის Βηρσσοῦ. ხოლო რაც შეეხება სახელის აქადურ ფორმას - Bêl-rê ობს ითარგმნება, როგორც „მისი მწყემსობა ბელ(ი)“, სახელის ეტიმოლოგიის შესახებ იხ. Lehmann-Haupt C.F., „Neue Studien zu Berossos“ Klio 22 (1929:29); ცნობები ბეროსოსზე იხ: Дьяконов И.М История Мидии Москва 1956 გვ.35-40 ასევე საყურადღებოა Schnabel P. Berossos und die Babylonisch-Hellenistische Literatur Leipzig 1923 გვ.3-16

²⁴¹ იხ. Komorózy G., „Berossos and the Mesopotamian Literature;“ „Acta Antiqua,“ 21 (1973), გვ.125-152

²⁴² გ. სინკელოსი - ბიზანტიელი მემკვიდრე გამორჩევა საკითხისადმი პედანტური მიდგომით, წყაროების სიუხვითა და ფართო ისტორიული თვალსაზრისით. მისივე ნაშრომიდან („ქრონოგრაფიული რჩეული“) შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მან თავისი მონოლითური მატთან დაწერა 808-810 წლებში, სადაც ცდილობს წარმოადგინოს 6300 წლიან დროით ინტერვალში (კაცობრიობის შექმნიდან ახ.წ. 808 წლამდე) მომხდარი ყველა მნიშვნელოვანი მოვლენა, მათ შორის გვხვდებით სამეფოებისა და მეფეთა ამოღვანარის აღწერასაც. სინკელოსის გარდაცვალების გამო ნაშრომი განასრულა მისმა მიმდევარმა თეოფანეს აღმსარებელმა (Θεοφανῆς Ὁμοισχυρὸς ბიზანტიელი საეკლესიო მოღვაწე 758/760-817/818). თეოფანესმა შეწყვეტილი მატთან განაგრძო დიოკლეტიანეს მმართველობის ეპოქიდან (285) და მიიყვანა 813 წლამდე. იხ. William Adler & Paul Tuffin, The Chronography of George Synkellos: A Byzantine Chronicle of Universal History from the Creation (Oxford: Oxford University Press, 2002), XXIX

და დაცულია მის ისტორიულ შრომაში- “ქრონოგრაფიული რჩეული”²⁴³. სინკელოსის ნარღვნის მითის ბერძნულენოვანი ტექსტი 1958 წელს გამოაქვეყნა გერმანელმა მკვლევარმა ფელიქს იაკობიმ,²⁴⁴ რომლიდანაც ჩვენ მოგვყავს ქვემოთ წარმოდგენილი ბერძნული ტექსტი ნარღვნის შესახებ.

თავის მონათხრობში ბეროსოსი, ნარღვნის დროს ადამიანთა მოდგმის თესლის გადამრჩენელ პიროვნებას მოიხსენიებს ქსისუთროსის (იგივე ზიუსუდრა²⁴⁵, ათრაბასისი, უთნაფიშთი) სახელით. შესაბამისად, ჩვენც ბეროსოსისეულ ცნობას „ქსისუთროსის მითის“ სახელით ვიხსენიებთ.

ბეროსოსისეული ცნობა ნარღვნის შესახებ ასევე დაცული ყოფილა ევსები კესარიელის ნაშრომებში: „ქრონიკა“²⁴⁶ და „სახარებისათვის მომზადება“²⁴⁷, რომელიც თავის მხრივ მას აუღია ძვ. წ. III-II საუკუნის მწერალ აბიდენოსისაგან²⁴⁸, რომელსაც ეკუთვნის ნაშრომი „ქალდეველთა

სინკელოსი (Συνακλος) - ოფიციალური საეკლესიო წოდება აღმოსავლეთ საპატრიარქოებში. ტერმინი დაფიქსირებულია V საუკუნეში და ნიშნავს - საეკლესიო პირს, რომელიც ეპისკოპოსთან თანაცხოვრობს ერთ კელიაში. ძველ ქართულში მას შესაბამება - „სხვგელოზი“ - „მონესეთ მოციქული“, რაც შეიძლება ჩაითვალოს ბერძნული სიტყვა „Συνακλος-ის“ (συνακλος, συνακλος) შესატყვისად, სადაც სუ- (სუ-) წინსართი გამოხატავს „ერთობლივ მოქმედებას“, ხოლო „κλος“ - „კელიას“.

²⁴³ Ekloge chronographias (Εκλογὴ Χρονογραφίας) - „ქრონოგრაფიული რჩეული“. იხ. A.A.Mosshammer (ed.), Georgius Syncellus, Ecloga Chronographica. Leipzig: Tübnner (1984)

²⁴⁴ Jacoby Felix, Die Fragmente der Griechischen Historiker, III. Teil, C. I. Bd. Leiden 1958. ასევე იხილეთ უფრო ადრინდელი კრიტიკული გამოცემა: P. Schnabel: Berossos und die babylonisch-hellenistische Literatur. Leipzig - Berlin 1923

²⁴⁵ ქსისუთროსი წარმოადგენს ზიუსუდრას ბერძნულ ვარიანტს (Civil 1969: 143). ზიუსუდრა შუმ. ZI.UD.SUD.RA2 ან ZI.IN.SUD.DU; დაფიქსირებულია სიტყვის შემდეგნაირი ფორმაც: Zisudra; ბერძ. Ξισουθρος Xisouthros. ასევე Ξεισθρος იხ. ევსებიოსთან დაცული ტექსტი ქვემოთ. 25/3 აბზაცი.

²⁴⁶ ევსები კესარიელის ორტომეული ნაშრომი, რომელიც სავარაუდოდ დაინერა IV ს. პირველ მეოთხედში. „ქრონიკა“ ორიგინალი სახით ჩვენამდე არ მოღწეულა, შემორჩენილია მისი ლათინური თარგმანი, რომელიც თავის მხრივ ეყრდნობა სომხურ თარგმანს. აღსანიშნავია, რომ ლათინურ თარგმანში არაა დაცული ნარღვნასთან დაკავშირებული ბეროსოსისეული მონაკვეთი. გარდა ამისა, ნაშრომი გარკვეული ექსცერპტების სახით დაცულია სინკელოსთან. იხ. Gerald P. Verbrugghe, John Moore Wickersham Berossos and Manetho, Introduced and Translated: Native Traditions in Ancient Mesopotamia and Egypt. (University of Michigan Press, 2001) გვ. 25-34; ასევე Stanley Mayer Burstein, The Babyloniaca of Berossus, sources and monographs from the ancient near east, volume 1, Fascicle 5 (undena publication, malibu 1978); სომხურ თარგმანთან დაკავშირებით იხ. Josef Karst, Die Chronik, Eusebius Werke, 5 (Leipzig, 1911) და Eusebius Chronicle translated from Classical Armenian by Robert Bedrosian, Sources of the Armenian Tradition (Long Branch, New Jersey, 2008)

²⁴⁷ ეს ნაშრომი უფრო მეტად ცნობილია თავისი ლათინური დასახელებით “Praeparatio evangelica”. იხ. ნაშრომის ინგლისური თარგმანი და კომენტარები Eusebius (of Caesarea, Bishop of Caesarea), Edwin Hamilton Gifford Tyrographoe Academic, 1903

²⁴⁸ აბიდენოსი (ბერძ. Αβιδηνός) იყო ძველი ბერძენი ისტორიკოსი, რომელსაც ეკუთვნის

და ასურელთა ისტორია“ და რომელიც, როგორც ჩანს ეყრდნობოდა პო-
ლეისტორის ცნობებს. ევსებეოსის ბერძნულენოვან ტექსტს წარმოვად-
გენთ იაკობის ზემოხსენებული ნაშრომის მიხედვით, რომლის უახლესი
გამოცემა კომენტარებითურთ ეკუთვნის დე ბროუკერს²⁴⁹.

ნაშრომი „ქალდეელთა და ასურელთა ისტორია“. იგი ორიგინალი სახით ჩვენამდე
არ მოღწეულა და მხოლოდ ექსცერპტების სახით დაცულია ევსებეოს კესარიელის,
კირილე I-ისა (ალექსანდრიის პატრიარქი 412-444) და სინკელოსის ნაშრომებში.
აბიდენოსის მოღვაწეობის ზუსტი პერიოდი ჩვენთვის უცნობია, დადგენილია, რომ იგი
წერდა იონიურ დიალექტზე ამ და სხვა ლინგვისტური მონაცემების გათვალისწინებით
მას მიიჩნევენ ძვ.წ. III-II საუკუნეების მწერლად. Smith, William (1860), «Abydenus», in
Smith, William, Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, 1, p. 3 (William
Smith – “dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology. edited by Charles
Anthon. Harper & Brothers, Publishers. New Yourk 1860

²⁴⁹ Geert Eduard Eveline de Breucker: De Babyloniaca van Berossos van Babylon: inleiding,
editie en commentaar. Groningen 2012. S. 27f, S. 677.

2.5.1 ტექსტი²⁵⁰ და ტრანსკრიფცია

სინკელოსთან დაცული ცნობა ²⁵¹	
1) Λέγει γάρ ὁ αὐτὸς Ἀλέξανδρος ὡς ἀπὸ τῆς γραφῆς τῶν Χαλδαίων αὐθις παρακατὶν ἀπὸ τοῦ ἐνάτου βασιλέως Ἀρδάτου ἐπὶ τὸν δέκατον λεγόμενον παρ' αὐτοῖς Ξίσουθρον οὕτως·	Légei gár ho autòs 'Aléxandros hōs apò tēs graphēs tōn Khaldaiōn aúthis parakatiōn apò toû enátou basiléōs 'Ardátou epì tòn dékaton legómenon par' autoîs Xísouthron hoútōs;
2) Ἀρδάτου δὲ τελευτήσαντος τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ξίσουθρον βασιλεῦσαι σάρους ὀκτωκαίδεκα· ἐπὶ τοῦτου μέγαν κατακλισμὸν γενέσθαι, ἀναγεγράφθαι δὲ τὸν λόγον οὕτως·	'Ardátou dè teleutēsántos tòn huiòn autoû Xísouthron basileûsai sárouς oktōkaídeka; epì toútou mégan kataklusmòn genésthai, anagegráphthai dè tòn lógon hoútōs;
3) τὸν Κρόνον αὐτῷ κατὰ τὸν ὕπνον ἐπιστάντα φάναι μὴνὸς Δαίσιου πέμπτη καὶ δεκάτῃ τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ κατακλισμοῦ διαφθαρῆσθαι.	tòn Krónon autῶ katà tòn hýpnon epistánta phánai mēnòs Daisiou pémpthē kai dekáthē toús anthrṓpous hypò kataklusmoû diaphtharḗsthai.
4) κελεῦσαι οὖν διὰ γραμμμάτων πάντων ἀρχὰς καὶ μέσα καὶ τελευτὰς ὀρύξαντα θεῖναι ἐν πόλει Ἡλίου Σί[σ]πάρους, καὶ ναυπηγησάμενον σκάφος ἐμβῆναι μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ ἀναγκαίων φίλων·	kelēûsai oûn dià grammátōn pantōn arkhàs kai mésa kai teleutàs orýxanta theînai en pólei Hēliou Si[s]párois, kai naupēgēsámenon skáphos embēnai metà tōn sungenōn kai anankaíōn philōn;
5) ἐνθῆσθαι δὲ βρώματα καὶ πόματα, ἐμβαλεῖν δὲ καὶ ζῷα πτηνὰ καὶ τετράποδα, καὶ πάντα εὐτρεπισάμενον πλεῖν.	enthésthai dè brómata kai pómata, embaleîn dè kai zōa ptēnà kai tetrápoda, kai pánta eutrepisámenon pleîn.
6) ἐρωτῶμενον δὲ ποῦ πλεῖ, φάναι·	erōtōmenon dè pou pleî, phánai;
7) πρὸς τοὺς θεοὺς, εὐχόμενον ἀνθρώποις ἀγαθὰ γενέσθαι.	pròs toús theoús, euxómenon anthrṓpois agathà genésthai.
8) τὸν δ' οὐ παρακούςαντα ναυπηγήσασθαι σκάφος τὸ μὲν μῆκος σταδίων πέντε, τὸ δὲ πλάτος σταδίων δύο, τὰ δὲ συνταχθέντα πάντα συνθέσθαι, καὶ γυναικὰ καὶ τέκνα καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους ἐμβιβᾶσαι.	tòn d' ou parakóúsanta naupēgēsasthai skáphos tò mēn mēkos stadiōn pénte, tò dè plátos stadiōn dúo, tà dè suntakhthénta pánta sunthésthai, kai gunaika kai tékna kai toús anankaíous philous embibásai.

²⁵⁰ აღნიშნული ტექსტი ქართულ ენაზე პირველად თარგმნა ალექსი ნიკოლოზიშვილმა თავისი საბაკალავრო ნაშრომისთვის. მაღლიერებით აღენიშნავთ ა. ნიკოლოზიშვილის თანხმობას გამოგვექვეყნებინა მისი ტექსტი. ჩვენ თითქმის უცვლელად გთავაზობთ მონაცემთს (მხოლოდ, დავამუშავეთ ტრანსლიტერაცია და ლექსიკონი) იხ. ნიკოლოზიშვილი ა. ნარუნის ამბის ბეროსოსისეული, შუმერული და ბიბლიური ვერსიები, საბაკალავრო ნაშრომი, თსუ, თბილისი, 2014. აქვე მაღლობას ეუხდით ანა ქირიას ძველბერძნულ ტექსტებზე მუშაობისას გაწეული დახმარებისთვის.

²⁵¹ იხ. Jacoby, FHG III C, გვ. 378-82

9) (15) Γενομένου δὲ τοῦ κατακλισμοῦ καὶ εὐθέως λήξαντος τῶν ὀρνέων τινὰ τὸν Ξίσουθρον ἀφίεναι. τὰ δὲ οὐτε τροφήν εὐρόντα οὐτε τόπον ὅπου καθίσαι, πάλιν ἐλθεῖν εἰς τὸ πλοῖον.	Genoménou dè toû kataklusmoû kai euthéws léxantos tōn ornéōn tinà tòn Xísouthron aphíēnai, tà dè oute trophḗn heurónta oute tópon hópou kathísai, pálin eltheîn eis tò ploíon.
10) τὸν δὲ Ξίσουθρον πάλιν μετὰ τινας ἡμέρας ἀφίεναι τὰ ὄρνεα· ταῦτα δὲ πάλιν εἰς τὴν ναῦν ἐλθεῖν, τοὺς πόδας πεπληρωμένους ἔχοντα.	tòn dè Xísouthron pálin metá tinas hēméras aphíēnai tà órnea; taúta dè pálin eis tēn naûn eltheîn, tous pódas pepelōménous ékhonta.
11) τὸ δὲ τρίτον ἀφεθέντα οὐκ ἔτι ἐλθεῖν εἰς τὸ πλοῖον.	tò dè trítton aphethénta ouk éti eltheîn eis tò ploíon.
12) τὸν δὲ Ξίσουθρον ἐννοηθῆναι γῆν ἀναπεφηνέναι,	tòn dè Xísouthron ennoēthēnai gēn anapephēnēnai,
13) διελόντά τε τῶν τοῦ πλοίου ῥαφῶν μέρος τι καὶ ἰδόντα προσοκεῖλαν τὸ πλοῖον ὀρει τινί, ἐκβῆναι μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ κυβερνήτου, προσκυνῆσαντα τὴν γῆν καὶ βωμὸν ἱδρυσάμενον καὶ θυσιάσαντα τοῖς θεοῖς, γενέσθαι μετὰ τῶν ἐκβάντων τοῦ πλοίου ἀφανῆ.	dielóntá te tōn toû ploíou raphōn méros ti kai idónta prosokeílan tò ploíon orei tiní, ekbēnai metá tēs gunaikós kai tēs thugatrós kai toû kubernētou, proskunēsanta tēn gēn kai bōmōn hidrusámenon kai thusiásanta tois theoís, genésthai metá tōn ekbántōn toû ploíou aphanē.
14) τοὺς δὲ ὑπομείναντας ἐν τῷ πλοίῳ μὴ εἰσπορευομένων τῶν περὶ τὸν Ξίσουθρον ἐκβάντας ζητεῖν αὐτόν, ἐπὶ ὀνόματος βοῶντας·	toús dè hupomeínantas en tῷ ploíō mē eisporuoménōn tōn perl tòn Xísouthron ekbántas zēteîn autón, epi onómatos boōntas;
15) τὸν δὲ Ξίσουθρον αὐτὸν μὲν αὐτοῖς οὐκ ἔτι ὀφθῆναι, φωνὴν δὲ ἐκ τοῦ αἰέρος γενέσθαι, κελεύουσιν ὥς δέον αὐτοὺς εἶναι θεοσεβεῖς·	tòn dè Xísouthron autòn mèn autoís ouk éti ophthēnai, phōnēn dè ek toû aéros genésthai, keleúousan hōs déon autoús eīnai theosebeís;
16) καὶ γὰρ αὐτὸν διὰ τὴν εὐσέβειαν πορεύεσθαι μετὰ τῶν θεῶν οἰκῆσοντα·	kai gár autòn diá tēn eusebeian poreúesthai metá tōn theōn oikēsonta;
17) τῆς δὲ αὐτῆς τιμῆς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα καὶ τὸν κυβερνήτην μετεσχηκένοι.	tēs dè autēs timēs kai tēn gunaika autoû kai tēn thugatéra kai tòn kubernētēn meteskhekēnai.
18) εἰπέ τε αὐτοῖς ὅτι ἐλεύσονται πάλιν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ὡς εἴμαρται αὐτοῖς, ἐκ Σι[σ]πάρων ἀνελομένοις τὰ γράμματα διαδοῦναι τοῖς ἀνθρώποις,	eípe te autoís hótí eleúsontai pálin eis Babulōna, kai hōs heimartai autoís, ek Si[s]párōn anelómēnois tà grámmata diadoúnai tois anthrópois,
19) καὶ ὅτι ὅπου εἰσίν, ἡ χώρα Ἀρμενίας ἐστίν.	kai hótí hópou eisín, hē khōra Ἀrmenias estí.

20) τοὺς δὲ ἀκούσαντας ταῦτα, θῆσαι τε τοῖς θεοῖς καὶ περὶ πορευθῆναι εἰς Βαβυλῶνα.	toùs dè akousantas taùta, thûsai te toîs theoîs kal pezē poreuthēnai eis Babulōna.
21) (16) Τοῦ δὲ πλοίου τούτου κατακλιθέντος ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ ἔτι μέρος τι ἐν τοῖς Κορδυαίων ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας διαμένειν, καὶ πῖνας ἀπὸ τοῦ πλοίου κομίζειν ἀποξύνοντας ἀσφαλτον, χρᾶσθαι δὲ αὐτῇ πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμοὺς.	Toû dè ploíou toutou kataklithéntos en tē 'Armenīā étī méros ti en toîs Korduaiōn óresi tēs 'Armenías diaménein, kal tinas apò toû ploíou komízein apoxúontas ásfalton, khrásthai dè autē pròs toùs apotropiasmoús.
22) (17) ἔλθοντας οὖν τούτους εἰς Βαβυλῶνα τὰ τε ἐκ Σι[σ]πάρων γράμματα ἀνορύξει, καὶ πόλεις πολλὰς κτίζοντας καὶ ἱερὰ ἀνιδρυομένους πάλιν ἐπικτίσαι τὴν Βαβυλῶνα.	elthóntas oûn toutoús eis Babulōna tá te ek Si[s]párōn grámmata anorúxi, kal póleis pollás ktízontas kai hierà anidruoménous pálin epiktísai tēn Babulōna.
ἡβρηθονησαδ ρα(γ)ηλο (β)οδα: ²⁵²	
23) Ἀπὸ τῆς Ἀβυδονοῦ γραφῆς περὶ τοῦ αὐτοῦ κατακλυσμοῦ.	'Apò tēs 'Abudēnoû graphēs peri toû autoû kataklusmoû;
24) (2) Μεθ' ὃν ἄλλοι τε ἤρξαν καὶ Σείσιθρος, ᾧ δὲ Κρόνος προσημαίνει μὲν ἔσσεσθαι πληθος ὁμβρῶν Δεσίου πέμπτη ἐπὶ δέκα, κελεύει δὲ πᾶν ὃ τι γραμμάτων ἦν ἐχόμενον ἐν Ἡλίου πόλει τῇ ἐν Σιπάρωσιν ἀποκρύψαι.	(2) Meth' hōn álloi te ērxan kal Seisithros, hō dè Krónos prosēmalnei mēn ésesthai plēthos ómbrōn Desiou pémpťē epì déka, keleúei dè pân hō ti grammátōn ēn ekhómenon en Hēliou pólei tē en Sippároisin apokrúpsai.
25) (3) Σείσιθρος δὲ ταῦτα ἐπιτελέα ποιήσας, εὐθέως ἐπ' Ἀρμενίης ἀνέπλωε, καὶ παραντίκα μιν κατελάμβανε τὰ ἐκ θεοῦ.	25) (3) Seisithros dè taùta epiteléa poiésas, euthéōs ep' 'Armeníēs anéplōe, kai parautíka min katelámbane tà ek theoû.
26) τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ ἐπεὶ τε ὕων ἐκόπασε, μετῆι τῶν ὀρνίθων πείρην ποιεῦμενος, εἴ κου γῆν ἴδοιεν τοῦ ὕδατος ἐκδύσαν.	tritē dè hēmérē cpei te hýōn ekópase, metēci tōn ornithōn peírēn poieúmenos, eí kou gēn ídoien toû húdatos ekdýsan;
27) (4) αἱ δὲ ἐκδεκόμενου σφέας πελάγεος ἀχανέος, ἀπορέουσai ὅκῃ κατορμίσονται, παρὰ τὸν Σείσιθρον ὀπίσω κομίζονται.	(4) hai dè ekdekoménou sphéas pelágeos akhanéos, aporéousai hókē katormísontai, parà tòn Seisithron opísw komízontai;
28) καὶ ἐπ' αὐτῇσιν ἕτεραι.	kal ep' autēsin hétérai.
29) (5) ὡς δὲ τῇσι τρίτῃσι εὐτύχουν - ἀπίκατο γὰρ δὴ πηλοῦ κατάπλεοι τοὺς ταρσοὺς -, θεοὶ μιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσι.	(5) hōs dè tēsi trítēsi eutúkheon - apíkato gār dh pēloû katápleoi toús tarsóús -, theoí min ex anthrōpōn aphanízousi;

²⁵² Euseb. P.E.9. 12. I: nb. Jacoby, FHG III C, 33. 401-2

30) τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ περίπτα χυλὸν ἀλεξιφάρμακα τοῖσιν ἐπικηρόισι παρείχeto.	tò dè ploïon en 'Armeníē perlapta chylōn alexiphármaka toîsin epikhēroîsi pareíkheto.
---	---

2.5.2 თარგმანი – სინკელოსი

მიყვება რა ქალდეველთა მწერლებს, თავად ალექსანდრე (პოლიესტორი) შემდეგ გადადის მეცხრე მეფე არდატესისგან მეთათზე, რომელიც მათთან ქსისუთროსად იწოდებოდა და შემდეგნაირად ამბობს: „როდესაც არდატესი აღესრულა, მისმა შვილმა იმეფა თვრამეტი საროსი და ამ დროს მოხდა წარღვნა,“ რომელზეც წერს:

(14) „ერონოსი ძილში წარსდგა მის წინაშე და უთხრა, რომ დაისოსის თვის მეთხუთმეტე დღეს კაცობრიობა წარღვნით განადგურდებოდა. და უბრძანა ყველა ფირფიტა (თიხის), ძველიც, საშუალოცა და ახალიც, ჰელიოსის ქალაქ სი(ს)პაროსში დაემარხა; აეშენებინა ხომალდი და გემბანზე ასულიყო ნათესავებთან და უახლოეს (საჭირო) მეგობრებთან ერთად: შეეტანა საჭმელი და სასმელი, შეეყვანა ფრთოსანი და ოთხფეხა ცხოველები და ყველაფერს რომ მოამზადებდა, გაეცურა. თუ ვინმე ჰკითხავდა, თუ საით მიცურავდა იგი, ქსისუთროსს უნდა ეპასუხა: „ღმერთებისაკენ, ხალხისთვის კეთილდღეობის სათხოვნელად.“ ის დაემორჩილა ბრძანებას, ააშენა კიდობანი სიგრძეში ხუთი, სიგანეში კი ორი სტადიონი და მშენებლობის დასრულების შემდეგ ზედ თავისი ცოლი, შვილები და უახლოესი მეგობრებიც აიყვანა.

(15) მოვიდა წარღვნა. და როგორც კი დამთავრდა, ქსისუთროსმა რამდენიმე ფრინველი გაუშვა. მათ კი ვერც საზრდელი და ვერც დასაჯდომი ადგილი იპოვეს და გემს დაუბრუნდნენ. რამდენიმე დღის შემდეგ ქსისუთროსმა კვლავ გაუშვა ფრინველები, ისინიც დაბრუნდნენ, მაგრამ ტალახიანი ფეხები ჰქონდათ. მესამედ გაშვებული ფრინველები გემისკენ აღარ მობრუნდნენ. ქსისუთროსმა კი შენიშნა, რომ მინა გამოჩნდა, დაშალა გემის გვერდის ნაწილი და დაინახა, რომ კიდობანი რომელიღაც მთას მიადგა. გადმოვიდა თავის ცოლთან, ქალიშვილთან და მესაჭესთან ერთად, თაყვანისცა მინას, ააშენა საკურთხეველი, მსხვერპლი შეწირა ღმერთებს და კიდობნიდან ჩამოსულებთან ერთად უხილავი გახდა. როდესაც კიდობანში დარჩენილებმა ნახეს, რომ ქსისუთროსი და მასთან ერთად წასულები არ ბრუნდებოდნენ, გადმოვიდნენ და სახელის მოხმობით ეძებდნენ მას. თავად ქსისუთროსი მათთვის უხილავი იყო, მაგრამ ჰაერიდან გაისმა ხმა, რომელმაც უბრძანა ხალხს ყოფილიყვნენ ღვთისმომშინი; რადგან ის (ქსისუთროსი) თავისი ღვთისმოსაობის გამო წაყვანილ იქნა ღმერთებთან საცხოვრებლად. მისი პატივის თანამომნაწილენი კი იყვნენ მისი ცოლი, ქალიშვილიცა და მესაჭეც. (ხმამ) უთხრა მათ,

რომ დაბრუნებულიყვნენ უკან ბაბილონში და, როგორც ბედისწერით ეწერათ, სი(ს)პაროსიდან წამოეღოთ ფირფიტები და გაეგრცვლებინათ ადამიანებს შორის. ხოლო ადგილი, სადაც ახლა არიან, არის არმენიის ქვეყანა. ამის გამგონებმა კი მსხვერპლი შესწირეს და ფეხით გაემგზავრნენ ბაბილონში.

(16) გაჩერებული გემის ნაწილი არმენიაში, გორდიონის მთებში დარჩა. მავანნი დღემდე მიდიან მისგან ასფალტის ჩამოსაფხეკად, რომელსაც მოსალმობიერებელი მსხვერპლშენიშვისას იყენებენ.

(17) ისინი (კიდობნიდან გადმოსულები) კი წავიდნენ ბაბილონში და სი(ს)პაროსში ფირფიტები ამოთხარეს, მრავალი ქალაქი დააარსეს, აღმართეს ტაძრები (საკურთხევლები) და ხელახლა ააშენეს ბაბილონი.

ვესებიოსი (P.E.9.12. I)

აბიდნოსის თხზულება იმავე წარღვნის შესახებ (მოგვითხრობს შემდეგს):

(2) „მის შემდეგ სხვები მეფობდნენ, და სისითროს, ვისაც კრონოსმა წინასწარ აუწყა, რომ დესიოსის თხუთმეტში იქნება წარღვნა (დიდი წვიმა). უბრძანა, რომ რაც კი ფირფიტები იყო მიეტანა ჰელიოსის ქალაქში - სიფაროსში და გადაეშალა. (3) ყველაფერი ეს რომ დაასრულა, სისითროსმა (Σειθριος) პირდაპირ არმენიისაკენ გაცურა და მაშინ მას აუხსრულდა ღმერთის ნათქვამი. მესამე დღეს, მას მერე, რაც წვიმამ გადაიღო, გაგზავნა (სისითროსმა) ფრინველები, რათა გაეგო, ჩანდა თუ არა სადმე წყლისაგან გათავისუფლებული მიწა. (4) როდესაც ისინი (ფრინველები) ვრცელი ზღვის თავზე აღმოჩნდნენ და სადმე დაჯდომა გაუჭირდათ, უკან სისითროსთან დაბრუნდნენ; სხვა ფრინველებსაც იგივე დაემართათ. (5) და როდესაც მესამე ჯერზე მიზანს მიაღწია - რადგან ფრინველები დაბრუნდნენ მიწით დასვრილი ფრთებით - ღმერთებმა ის (სისითროსი) ადამიანთათვის უხილავი გახადეს. არმენიაში დარჩენილი კიდობანი კი მკვიდრ მოსახლეობას ხის ამულეტებით ამარაგებდა.“

3. წყაროთა დამატებითი გამოკვლევები, ტექსტოგრაფიკი ანალიზი და მათი მიმართება ძველ ალთქმასთან

3.1 შუმერის მეფეთა სია

3.1.1 შესავალი

“შუმერის მეფეთა სია,” სახელი, რომლითაც დღეს მოვიხსენიებთ ამ უძველეს ძეგლს, ერთიანი სახით ჩვენამდე არ მოღწეულა. უფრო მეტიც, ტექსტის, ერთიანი “კანონიკური” ვერსია არ არსებობს. ჩვენამდე მოღწეული მასალებით შესაძლებელი გახდა მისი ზოგადი სტრუქტურის აღდგენა და სავარაუდო პირველწყაროს გამოკვეთა. მსგავსად ჰომეროსის შემოქმედებისა, “შუმერის მეფეთა სიაც” დგას რამდენიმე პრობლემის წინაშე, უპირველესად ესაა კომპოზიციური ერთიანობის საკითხი. ასევე სადაოა, თუ რა ჟანრს შეიძლება მივაკუთვნოთ ნაწარმოები და როდის დაიწერა იგი პირველად.

“შუმერის მეფეთა სია” თავისი სტილით ყველა სხვა შუამდინარული წარღვნის მითის შემცველი, ტექსტისაგან გამოირჩევა. თუ კი სხვა ტექსტები მკვეთრად ატარებენ მხატვრული ლიტერატურის ჟანრისათვის ესოდენ დამახასიათებელ ნიშნებს და შეფერილნი არიან პოეტური ფანტაზიით, მაგალითად გილგამეშის ეპოსი ან ათრახასისის მითი, “შუმერის მეფეთა სია” შეიძლება ითქვას, მოკლებულია ამგვარ განვითარებას და იგი ერთი შეხედვით, წმინდად ისტორიულ-ქრონოლოგიურ ჟანრს განეკუთვნება, მაგრამ თუ კი კარგად დავუკვირდებით, აღმოჩნდება, რომ ნაწარმოები ასევე ატარებს ეპოსისა და მითის ნიშნებს.²⁵³ შესაბამისად, რამდენადაც შესაძლებელია დღევანდელი ნორმებით დავახასიათოთ 4000 წელზე მეტი სიძველის მქონე ტექსტი, ვითვალისწინებთ რა, რომ ნაწარმოები ატარებს, როგორც ისტორიულ, ისე მითოლოგიურ ნიშნებს, როგორიცაა მაგალითად წარღვნის შესახებ დაცული ცნობა, მართებულად მივიჩნევთ “შუმერის მეფეთა სია” ისტორიულ-ეპიკურ ჟანრს მივაკუთვნოთ.²⁵⁴

²⁵³ იხ. Jacobsen Th., *The Sumerian King List*, Chicago, 1939 გვ. 147 ამ მხრივ, განსაკუთრებით საყურადღებოა, საკუთარ სახელთა ჩამონათვალი, რომლებიც გვანდინან რიგ მითოსურ-ბიოგრაფიულ ცნობებს მმართველთა წარმომავლობისა და პროფესიის შესახებ (მეთევზე, მწყემსი და ა.შ.). ონომასტიკის საკითხი ვრცლად იხ. Marchesi G., *The Sumerian King List and the Early History of Mesopotamia*, Quaderni di Vicino Oriente V (2010), გვ. 231-248.

²⁵⁴ თუმცა დღევანდელი გადმოსახედიდან, უძველესი ტექსტების ამგვარი ჟანრობრივი დაყოფა მხოლოდ პირობითი ხასიათისაა. მეცნიერები დაობენ შუმერის მეფეთა სიის წმინდად ისტორიული დანიშნულების შესახებ და მიიჩნევენ, რომ ქრონოლოგიის თვალსაზრისით, დაუშვებელია ტექსტისთვის გადაჭარბებული მნიშვნელობის მინიჭება. იხ. Michalowski, Piotr. “History as Charter Some Observations on the Sumerian King List.” *Journal of the American Oriental Society* 103, no. 1 (1983): 237-48.

ნაწარმოები, რა თქმა უნდა, ერთიანი სახით ჩვენამდე არ მოღწეულა. არქეოლოგიური გათხრების შედეგად პერიოდულად ჩნდებოდა მისი სხვადასხვა ვარიანტები და ფრაგმენტები. უამრავი ფირფიტა, რომლებიც ხშირად ერთმანეთს იმეორებდნენ ან ენიშნალებდებოდნენ,²⁵⁵ ბადებდა კითხვას თუ როდის დაიწერა ნაწარმოების უადრესი ვერსია. ეს საკითხი არ იყო მარტივად გადასაჭრელი, რამეთუ თავად ტექსტი მისი ასაკისა და წარმომავლობის შესახებ დუმს. საჭირო შეიქმნა არსებული მასალის ენის, ფორმის და იდეის ისტორიულ ჭრილში გაანალიზება.

თორკილდ იაკობსენმა, რომელმაც პირველად შეკრიბა და ერთ კორპუსად გამოსცა “შუმერის მეფეთა სია”, წარმატებით გაართვა თავი ზემოხსენებულ გამოწვევას. იგი ღრმა ფილოლოგიური და ისტორიული ანალიზის საფუძველზე მივიდა დასკვნამდე, რომ ნაწარმოების თავდაპირველი ვერსია უნდა დაწერილიყო იმ პერიოდში, როცა უთუშეგალმა, ურუქის მეფემ, გაათავისუფლა შუმერი გუთიელთა ბატონობისაგან.²⁵⁶ თავის მხრივ, მეცნიერთა შორის, ზუსტი თარიღი გუთიების განდევნისა დღესაც კამათის საგანია, თუმცა უდავოა, რომ იგი დაახ. ძვ.წ. 2120 – 2065 წწ პერიოდში მოხდა.²⁵⁷ უთუშეგალი ურუქის მეხუთე დინასტიის ერთადერთი წარმომადგენელია, მისი მმართველობა მხოლოდ შვიდ წელს გაგრძელდა, რომლის შემდეგაც ურის მმართველმა ურნამუმ მოიპოვა მეფობა. მიუხედავად ამ მცირე პერიოდისა, უთუშეგალი თავისუფლად შეიძლება ჩაითვალოს შუმერის ისტორიაში ღვაწლმოსილ მმართველად, რამეთუ მან შეწყვიტა გუთიების მრავალწლიანი ბატონობა და აღუდგინა მეფობა შუმერს. თრ. იაკობსენის შენიშვნით, თავის მხრივ, სწორედ ეს ღირსსახსოვარი ფაქტი შეიძლება გამხდარიყო იმპულსი შუმერელთათვის “შუმერის მეფეთა სიის” დასაწერად. აქ შეიძლება დაეინახოთ ისტორისათვის კარგად ცნობილი “კელავ მობრუნების” (ἀποκατάστασις) აქტი. ერთი მხრივ გარდასული მეფობის აღდგენა, ხოლო მეორე მხრივ “შუმერის მეფეთა სიის” შექმნა წარმოადგენს წარსულისაკენ მიბრუნების, მისი კელავ გააზრების აქტს.

²⁵⁵ იხ. Jacobsen Th., *The Sumerian King List*, Chicago, 1939 გვ. 128

²⁵⁶ იხ. Jacobsen Th., *op.cit.* გვ. 140-141

²⁵⁷ დათარიღებასთან დაკავშირებით სხვადასხვა მოსაზრება არსებობს. თ.იაკობსენმა დაახლოებით ძვ.წ. 2100 ივარაუდა. კრაუსმა ახალი თარიღი შემოგვთავაზა, ესაა ისინ-ლარსას პერიოდი დაახ. ძვ.წ. 1900-1800 წლები. როუტონმა თ.იაკობსენის სასარგებლოდ ნამოყენა არგუმენტები. თარიღთან დაკავშირებით ასევე იხ. Hammerly-Dupuy D., *Some Observations on the Assyro-Babylonian and Sumerian Flood Stories*, Lima, 1968 გვ. 9; Gadd “The Dynasty of Agade and the Gutian Invasion,” *CAH*, 2d ed., Vol. I, Fasc. 19 (Cambridge, 1966), გვ. 56 საყურადღებოა კრიტ.წერილი Rowton, M. B. “The Date of the Sumerian King List.” *Journal of Near Eastern Studies* 19, no. 2 (1960): 156-62. ასევე საინტერესოა Westenholz A., *Early Nippur Year Dates and the Sumerian King List*, *JCS* 26 (1974), 154-156.

დათარილებისაგან განსხვავებით გაცილებით ნაკლების თქმა შეიძლება ადგილზე, თუ სად დაინერა “შუმერის მეფეთა სიის” პირვანდელი ვარიანტი. აქ მხოლოდ ვარაუდის დონეზე თუ ვიმსჯელებთ. ის გარემოება, რომ ქიში, ურუქი და ური სხვა ქალაქებისაგან განსხვავებით გამორჩეული დეტალიზაციითაა აღწერილი და ამასთან მათ შორის, ურუქი სწორედ უთუშეგალის ქალაქი იყო, გვაფიქრებინებს, რომ ტექსტი ურუქში უნდა ჩანერილიყო.²⁵⁸

რას მოგვითხრობს “შუმერის მეფეთა სია”? შმს იგი გამორჩეული ტექსტია თავისი იდეური ხაზითა და აგებულებით. ეს დოკუმენტურ-მხატვრული სტილის ნაწარმოები, უპირველესად მნიშვნელოვანია თავად შუმერ მეფეთა ჩამონათვალთ (ესაა ნახევრად მხატვრული და ნახევრად ისტორიულ-ქრონოლოგიური ხასიათის ტექსტების ნაზავი) და მოგვითხრობს შუამდინარეთში მეფობის ისტორიის შესახებ, უხსოვარი დროიდან (ათვლის წერტილი არის “ციდან მიწაზე მეფობის ჩამოგრძნობა”) ძვ.წ. მეორე ათასწლეულის დასაწყისამდე. რაც შეეხება სათაურს, იგი დაერქვა დასაწყისი სტრიქონების მიხედვით: **nam-lugal “მეფობა”**.²⁵⁹ ამ ძეგლს ორი უმთავრესი პოსტულატი აქვს: ერთი, რომ მეფობა სწორედ ციდან ჩამოვიდა დედამიწაზე და აქ ჩანს მეფობის ღვთაებრივი ლეგიტიმაციის საკითხი და მეორე – თავად ტექსტი შუმერის ისტორიას ყოფს ორ პერიოდად: **lam abubi “წარლენამდელი”** და **arki abubi “წარლენის შემდგომი”** პერიოდები.²⁶⁰

აღსანიშნავია, რომ შუმერული ტექსტის პირველი ნაწილის – “წარლენამდელი ეპიზოდის” ირგვლივ არსებობს საფუძვლიანი მოსაზრება, რომ იგი არ წარმოადგენს “შუმერის მეფეთა სიის” ორიგინალურ ნაწილს და მოგვიანებით იქნა ჩამატებული კომპოზიციაში. სავარაუდოდ, წარლენამდელი ნაწილი არსებობდა ცალკე მითად და მხოლოდ მოგვიანებით შეიტანეს მეფეთა სიაში. ამ მოსაზრებას ამყარებს თრ. იაკობსენის ფილოლოგიური გამოკვლევა, რომლის მიხედვითაც განსხვავდება “შუმერის მეფეთა სიის” ტექსტის პირველი (წარლენამდელი) და მეორე ნაწილის სალიტერატურო, გრამატიკული ენა.²⁶¹ ასევე მოგვიანებით აღ-

²⁵⁸ იხ. Jacobsen Th., *op.cit.* გვ. 140-141

²⁵⁹ იხ. Marchesi G., *The Sumerian King List and the Early History of Mesopotamia, Quaderni di Vicino Oriente V* (2010), გვ.231

²⁶⁰ იხ. Contenau G., *Le Déluge babylonien*, Paris, 1952 გვ. 55

²⁶¹ განსხვავება კარგად ჩანს ფორმულების დონეზე. ყოველთვის როცა ახალ მეფეზე გადადის მეფობა მწერალი იყენებს ერთსა და იმავე ფორმულას, სადაც იცვლება მხოლოდ მეფეთა სახელები. სწორედ ეს ძირეული ფორმულებაა განსხვავებული წარლენამდელ და წარლენისშემდგომ ეპიზოდებში, რაც მკვლევარებს აფიქრებინებს, რომ ტექსტი ხელოვნურადაა შეერთებული. იხ. Jacobsen Th., *op.cit.* გვ. 55-68; ასევე იხ. Finkelstein J.J. *The Antediluvian Kings*, a University of California Tablet, JCS 17 (1963)

მოჩენილი ნიფურის ფირფიტების²⁶² მიხედვით (მეფეთა სიის ერთ-ერთი ვერსია) დადგინდა, რომ ეს ორი ნაწილი ცალ-ცალკე არსებობდა და მათი ერთ ტექსტში გაერთიანება გვიანდელი მოვლენაა.²⁶³ წარღვნამდელი და წარღვნის შემდგომი ეპიზოდების შეერთება შესაძლოა ნაკარნახევი იყო პოლიტიკური ინტერესით, რათა კონკრეტულ მმართველს საკუთარი მეფობა ღვთაებრივ საწყისებთან დაეკავშირებინა და ასევე შესაძლოა იგი გვიანდელი გადამწერის გადანყვებილებად ჩავთვალოთ, მოეთავსებინა სხვადასხვა ტრადიციის ტექსტები ერთ კორპუსში.²⁶⁴

ჩვენთვის უცნობია რა მიზნით დაინერა ტექსტი პირველად, მაგრამ ცხადია, რომ უკვე აქადურ პერიოდში მისი, როგორც ღვთაებრივი ლეგიტიმაციის დამადასტურებელი დოკუმენტის როლი მკვეთრად იყო გაზრდილი. შესაბამისად, ყოველი მმართველი ცდილობდა საკუთარი მეფობა სწორედ ამ ღვთიური ბეჭდით გაემყარებინა, საკუთარი პოზიციების სამართლებრივ საფუძვლებს ყველა მმართველი ამ ძეგლთან აკავშირებდა. სამეფო დინასტიებს საკუთარ მიზნად უქცევიათ საკუთარი სამეფო წარმომავლობა მასთან დაეკავშირებინათ – შესაბამისად ეს ტექსტი უდიდესი საკრალური მნიშვნელობის უნდა ყოფილიყო. თუმცა, გასაოცარია ის, რომ მიუხედავად ტექსტის რელიგიური ღირებულებებისა, მასში არ ფიგურირებენ ღმერთები. ტექსტში ღვთაებების აქტიური როლი კი ნიშანდობლივია არა მხოლოდ დიდი ეპიკური ნაწარმოებებისათვის, არამედ ზოგადად მთელი შუმერული ლიტერატურისათვის. ერთი ქალაქიდან მეორეზე მეფობა გადადის არა ღმერთების ჩარევით, არამედ – მიტაცებით, წართმევით. ამ ფაქტის საპირწონედ, თითქოს მთელი შუმერული რელიგიურ-კოსმოსური წარმოდგენები უშუალოდ **nam-lugal** “მეფობა-შია” შეკუმშული.²⁶⁵

გვ.44-45; Hallo W.W., *Beginning and End of the Sumerian King List in the Nippur Recension*, JCS 17 (1963) გვ. 52-57

²⁶² თრ. იაკობსენის წიგნის გამოსვლის შემდეგ სხვა ფირფიტებიც აღმოჩნდა, რომელთა შორის ცნობილია ნიფურის ფირფიტები, თუმცა ეს კატალოგი არ შეიცავს ჩვენთვის ესოდენ საჭირო წარღვნამდელ მონაკვეთს, ამიტომაც ჩვენს კვლევაში იგი განხილული არ იქნება. ამ ფირფიტებზე დამატებითი ინფორმაციისათვის იხილეთ Hallo, William W. “Beginning and End of the Sumerian King List in the Nippur Recension.” *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963): 52-57; ასევე Edzard D.O., “Königlisten und Chroniken. A. Sumerisch,” *RIA* 6 (1980) 77-78.

²⁶³ იხ. Hallo, William W. დას. ნაშრ. გვ. 54

²⁶⁴ იხ. Marchesi G., დას.ნაშრ. შენ. 4

²⁶⁵ იხ. Marchesi G., დას.ნაშრ. გვ. 234

3.1.2 შედარებითი ანალიზი ბიბლიასთან მიმართებით კავშირი

შუმერის მეფეთა სიასა და დაბადების 5 და 11ბ თავებს შორის:

“შუმერის მეფეთა სიაში” ნარღვნა მხოლოდ ორი სიტყვითაა ნახსენები *ammaru*, *abnisa* ამიტომაც ბიბლიასთან მიმართებაში მხოლოდ ამ კუთხით არ შემოვიფარგლებით და უპირველესად მიმოვიხილავთ ყველაზე თვალშისაცემ საკითხს – ბიბლიური პატრიარქებისა და მეფეთა სიის ურთიერთმიმართების შესახებ.

მეცნიერები ცდილობენ ზოგადად იპოვონ კავშირები შუმერულ მითოლოგიასა და ბიბლიურ ამბებს შორის. ამ მხრივ პატრიარქთა ჩამონათვალი განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდა ჯერ კიდევ XXს-ის დასაწყისიდან.²⁶⁶

“შუმერის მეფეთა სიასა” და დაბადების თავებს შორის შედარება უნდა დავიწყოთ ყველაზე თვალსაჩინო ნიშნით – ესაა სტრუქტურული მსგავსება შუმერულ და ებრაულ ტექსტებს შორის. ორთავე ნარმოადგენს ჩამონათვალს და ორივე შემთხვევაში სიას ორ ნაწილად ყოფს ნარღვნა. ნარღვნამდელ პერიოდში თვალშისაცემია ჩამოთვლილ პირთა განსაკუთრებული სიცოცხლის ხანგრძლივობა. ხოლო ნარღვნის შემდგომ პერიოდში ორთავე ტექსტში საგრძნობლად იკლებს მმართველთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა. მართალია შუმერულ ტექსტებში არ ჩანს ამ დეგრადაციის ამხსნელი მიზეზი, თუმცა ჩანს ებრაულში, სადაც სიცოცხლის ხანგრძლივობის შემცირება დაკავშირებულია კაცობრიობის დაცემასთან (დაბ.6:5). ამგვარი მოტივი უცხო არაა ძველი ებოსებისათვის, მაგალითად ჰესიოდეს “სამუშაონი და დღენი”-ში ნაწარმოებს რეფრენად გასდევს არასწორი განვითარების შედეგად გამოწვეული კაცობრიობის დეგრადაცია, ყველა სფეროში, მათ შორის ეს ეხება სიცოცხლის ხანგრძლივობასაც.

თუმცა სტრუქტურული მსგავსების გვერდით არსებობს არაერთი განმასხვავებელი ფაქტი, მაგ. “ათვლის წერტილი”. უკვე აღვნიშნეთ, რომ შუმერის მეფეთა სიის ტექსტი ხელოვნურადაა შეერთებული და ნარღვნამდელი ნაწილი დამოუკიდებლად არსებობდა. თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში, კომპოზიციისთვის, რომელსაც ჩვენ “შუმერის მეფეთა სიის” სახელით ვიცნობთ, ათვლის წერტილი არის ღვთაებრივი გადაწყვეტილება – “მას შემდეგ, რაც მეფობა ციდან დაეშვა”. ამ ფრაზით იხსნება ტექსტის ორივე ნაწილი (1 და 41 სტრიქონები), როგორც ნარღვნამდელი, ისე ნარღვნის შემდგომი კომპოზიცია, როგორც ჩანს ამ გამეორებით ავტორს სურდა ნარღვნის შემდგომი მეფობის ლეგიტიმაცია დაეკავშირებინა ნარღვნამდელ მითოსურ სამეფო ინსტიტუ-

²⁶⁶ იხ. Barton, George A. “A Sumerian Source of the Fourth and Fifth Chapters of Genesis.” *Journal of Biblical Literature* 34, no. 1/4 (1915): 1-9.

ციასთან, რომელიც “ციდან დაეშვა”.²⁶⁷ ათვლის წერტილი მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისით, რომ მაგ. “ეტანას ეპოსის” ძველბაბილონურ ვერსიაში, სწორედ ადამიანის შექმნაა მიჩნეული კაცობრიობის ათვლის წერტილად.²⁶⁸ მართალია არსებობს ადამიანი, იგი შექმნილია, მაგრამ არ არსებობს მეფობა, მეფობის ინსტიტუტი ბევრად უფრო გვიანდელია, ვიდრე ადამიანის შექმნა.²⁶⁹ საინტერესოა, რომ “შუმერის მეფეთა სიისათვის” თხრობის დაწყება მნიშვნელოვანია არა კაცობრიობის ჩასახვიდან, არამედ “ციდან მეფობის ჩამოგრძნევიდან” მოყოლებული.

თავის მხრივ ებრაული პატრიარქთა სია (დაბ. 5 და 11ბ) ათვლას იწყებს არა პატრიარქალური ინსტიტუციიდან, არამედ ადამიანის შექმნიდან. თუ კი შუმერი მოაზროვნისთვის მნიშვნელოვანია, რომ ცივილიზაციის ათვლა დაიწყოს მეფობის გაჩენიდან, ებრაული გონი ამას ადამიანის შექმნიდან ითვლის. ეს არის ღვთის მიერ შექმნილი ადამის გენეალოგია, ებრაელი ხალხის მამად წოდებულ აბრაამამდე, რომელიც დაბადების თავშივე პირველად იხსენიება “ებრაელად” (დაბ. 14:13).²⁷⁰ მართალია, ორივე შემთხვევაში, წინამძღოლებზე ვსაუბრობთ, მაგრამ “ათვლის წერტილი” გვიჩვენებს ბიბლიურ და შუამდინარულ საზოგადოებას შორის არსებულ იდეურ-მსოფლმხედველობრივ განსხვავებას.

სიის სტრუქტურული საკითხის გვერდით, საყურადღებოა სიის წევრთა რაოდენობა და მათი სიცოცხლის ხანგრძლივობების შედარებითი ანალიზი. ამ კუთხით ჩვენს ინტერესებშია გამოვიკვლიოთ ურთიერთმომართებები წარღვნამდელ და ბიბლიურ პატრიარქებს შორის. უპირველესად დავხედოთ გრაფიკს (N1):²⁷¹

გრაფიკი N1			
მეფეთა სია (WB 444) თრ. იაკობსენის მიხედვით		დაბადება 5	
ალულიმი	28,800	შეთი	912
ალალგარი	36,000	ენოში	905
ენმენლუანა 1	43,200	კაინანი	910
ენმენლუანა 2	28,800	მაპალალეელი	895
დუმუზი	36,000	იარედი	962

²⁶⁷ იხ. Hallo, William W. “Beginning and End of the Sumerian King List in the Nippur Recension.” *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963): 52-57.

²⁶⁸ იხ. Abraham Winitzer. “Etana in Eden: New Light on the Mesopotamian and Biblical Tales in Their Semitic Context.” *Journal of the American Oriental Society* 133, no. 3 (2013): 441-65.

²⁶⁹ იხ. Hartman, Thomas C. “Some Thoughts on the Sumerian King List and Genesis 5 and 11B.” *Journal of Biblical Literature* 91, no. 1 (1972) გვ. 27

²⁷⁰ იხ. Speiser E.A. *Genesis AB 1*; Garden City, N.Y.: Dpubleday, 1964

²⁷¹ ამ საკითხის შესწავლისას გვხვდებოდა ებრაული წყაროებიდან აღებული მონაცემები. Walton, John. “The Antediluvian Section of the Sumerian King List and Genesis 5.” *The Biblical Archaeologist* 44, no. 4 (1981): 207-08. ქვემოთ წარმოდგენილი გრაფიკები 1-3 ამავე ნაშრომიდანაა წარმოდგენილი.

სიპაღზიანა	28,800	ენოქი	365
ენმენდურანა	21,000	მეთუშალახი	969
უბარათუთუ	18,600	ლამეკი	777
	241,200		≈6700 წ. (6695)

აღსანიშნავია, რომ როდესაც ერთმანეთს ვადარებთ დროში ასწლეულობით დაცილებულ ტექსტებს, მით უმეტეს სხვადასხვა კულტურათა ნაყოფს, ბუნებრივია ძალიან იშვიათად თუ ვიპოვით მათ შორის ზუსტ მსგავსებებს. თავისთავად, ისეთი სიძველის ტექსტი, როგორიც “შუმერის მეფეთა სიაა” – არ გვაძლევს ამის ფუფუნებას. ცხადია, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, სადაც წარღვნა მხოლოდ ორი სიტყვითაა ნახსენები, ჩვენ ვეძებთ სხვა ხელმოსაჭიდ ფაქტებს, რათა შევძლოთ შუმერულ ტექსტსა და ბიბლიას შორის არსებული შეხების წერტილების პოვნა, თუ კი, რა თქმა უნდა, იგი საერთოდ არსებობს. ჩვენს შემთხვევაში კი ამგვარი ფაქტი შეიძლება სტრუქტურულ მსგავსებაში გამოვლინდეს. მაგრამ აქაც ხელის გულზე როდი გვიდევს საგნები. ამ ორ ტექსტს შორის (WB 444 და დაბ. 5) შესაძლო მსგავსების დასანახავად, ჩვენ გვინევს საგნის გულს ჩამოვაშოროთ განსხვავებული დროისა და კულტურული ფენების მიერ წარმოქმნილი მერქანი და მხოლოდ ამ ნაბიჯის შემდეგ ჩავიხედოთ “პირველყოფილი” საგნის ბუნებაში.

მკითხველს თვალში მოხვდებოდა, რომ წარღვნამდელ პატრიარქთა ბიბლიური რაოდენობა არის არა რვა, როგორც ეს შუმერულ ვერსიაშია (WB 444), არამედ ათი. ამ ჩამონათვალში სპეციალურად არ შეგვაქვს ადამი და ნოე, ჩვენი მიზანია განმასხვავებელი ელემენტების “ნაშლით” უკეთ გამოვაჩინოთ სურათი. შუამდინარულ ვარიანტში (WB 444) ნახსენები არაა პირველი ადამიანი და არც წარღვნის გმირი. ასევე, შესამჩნევია, რომ თუ კი შუმერული სია არის “თანმიმდევრული”, სადაც მმართველები “ჩნდებიან” წინა მეფის გარდაცვალებისთანავე, ბიბლიური ჩამონათვალი “არათანმიმდევრულია”, რამდენადაც პატრიარქთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა გადაფარავს ხოლმე მათ მომდევნო მმართველთა სიცოცხლის დროით მონაკვეთს. ამ განმასხვავებელ ფაქტორსაც უკუვადებთ, რათა შედარება არ გაგვირთულდეს. შესაბამისად ბიბლიის მიხედვით წარღვნამდელი პატრიარქების მოღვაწეობის პერიოდია 6695 ანუ 6700 წელი. მესამე ფაქტორი, რომელიც ასევე უნდა გავამარტივოთ, არის ათეულით სისტემა.²⁷² რამდენადაც შუმერები იყე-

²⁷² შუმერული ათეულით სისტემების შესახებ იხ. Edzard, D. O. *Sumerian Grammar*. HO 1.71. Leiden: Brill 2003 გვ.61-67; Diakonoff, I. M. “Some Reflections on Numerals in Sumerian towards a History of Mathematical Speculation.” *Journal of the American Oriental Society* 103, no. 1 (1983): 83-93; Balke, Thomas E. “The Sumerian Ternary Numeral System.” *Journal of Cuneiform Studies* 62 (2010): 45-52;

ნებდნენ ათვლის სამოცობით სისტემას, ხოლო დაბადების მეხუთე თავში ათობითი სისტემა გამოყენებული მივმართოთ მარტივ კონვერსიას (Walton J. 1981:207):

გრაფიკი N2			
1) სადაც	* = 1000 და o = 100		
6700 =	*** ***	0000 000	(6 X *) + (7 X o)
2) სადაც	* = 36,000 და o = 3600		
(6 X *) + (7 X o) = 216,000 + 25,200 = 241,200			

თვალსაჩინოა, რომ ჩვენ მიერ ხსენებული სამი განმსახვეველი ფაქტორის უგულებელყოფის შემთხვევაში, აშკარაა საერთო შედეგი (ჯამში 241,200 წელი იმეფეს შუმერმა მეფეებმა). შესაძლოა დაუშვათ მოსაზრება, რომ ერთ დროს განსხვავებები საერთოდაც არ არსებობდა. თუ კი გავყვებით ამ მსჯელობას, მაშინ ისიც უნდა აიხსნას, თუ როგორ მივიდა მწერალი ამ “შეცდომამდე”, რამაც საბოლოოდ განსხვავებული რიცხვები მოგვცა.

ეს გაუგებრობა ათვლის განსხვავებულ სისტემებს უნდა წარმოექმნა. სხვადასხვა საზოგადოებები განსხვავებულ სისტემებს იყენებდნენ. ამ კუთხით მეცნიერებაში ჯერ კიდევ ბევრი გადაუჭრელი გამოწვევაა. შუმერები სამოცობით სისტემას იყენებდნენ, სემიტები კი (აქადელების გამოკლებით, რომლებიც შუმერულ კულტურაზე აღმოცენდნენ) ათობითს. მიუხედავად ამისა, მაინც არაა გარკვეული ათვლის რომელი სისტემა წარმოიშვა უპირველესად. შუამდინარეთში, ცხადია, ამ ორ ათვლას ხშირი შეხება ექნებოდა ერთმანეთთან, შესაბამისად საუკუნეების განმავლობაში შესაძლოა ნიშნებმა შეიცვალეს ღირებულებები (Walton J. 1981:208):

შესაბამისად WB 444 ფირფიტა,
რომლის რაოდენობრივი
ორიგინალური გამოსახულება I
სვეტში ჩანს, შესაძლოა წავიკითხოთ
სამოცობითი სისტემით, როგორც ეს
ნაჩვენებია II სვეტში:

სადაც მაგ. $28,800 = 8 \times 3600$; $43,200 = (1 \times 36,000) + (2 \times 3600)$; და ა.შ.
ან ათობითი სისტემით, III სვეტში:
 $800 = 8 \times 100$; $1200 = (1 \times 1000) + (2 \times 100)$; და ა.შ.

I	II	III
თით თით	28,800	800
⊙	36,000	1000
⊙ ₀	43,200	1200
თით თით	28,800	800
⊙	36,000	1000
თით თით	28,800	800
თით თით	21,000	600
თით თით	18,600	500
	241,200	6700

II სვეტის წაკითხვა, როგორც ჩანს, შუმერული ვერსია უნდა იყოს, ხოლო III სვეტი უნდა გვიჩვენებდეს სემიტურ ვარიანტს, რომელიც, სავარაუდოდ, დაბადების თავში გამოუყენებიათ. ერთი და იმავე ნიშნულს, სხვადასხვა პერიოდში, განსხვავებულ კულტურებში, განსხვავებული ღირებულება შეუძენია. სავსებით შესაძლებელია, ებრაელი ავტორი სარგებლობდა შუმერული წყაროებით. ებრაული საზოგადოებისათვის ათობითი სისტემა უფრო მიღებული ყოფილა იმ პერიოდში, რამაც გამოიწვია ერთი შეხედვით განსხვავებული შედეგების წარმოქმნა, თუმცა თუ კი კარგად დავეუკუირდებით, აღმოჩნდება, რომ სხვადასხვა შედეგს საერთო წყაროდან მივყავართ. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ ბიბლიური და შუამდინარული პატრიარქალური სიები შეიცავენ საერთო ტრადიციულ ელემენტებს. ზემოხსენებული მტკიცებულებანი კი იოლად უმკლავდება განსხვავებული რიცხვებით წარმოქმნილ ბარიერს.

მეფეთა სიისა და დაბადების მეხუთე თავის მაგალითი კარგად გვიჩვენებს ორ კულტურას შორის არსებულ მსგავსებებსა და განსხვავებებს. “შუმერის მეფეთა სიისათვის” არსებითია ქრონოლოგიის საკითხი, ასე რომ რამდენადაც წარღვნის ამბავი, როგორც ჩანს, ცალკე არსებობდა სხვა გადმოცემის სახით, შესაბამისად ამ ისტორიოგრაფიული სტილის ნაწარმოებში არაა გაშლილი წარღვნის მიზეზი და პერიპეტები. ებრაულ ნარატივში კი უშუალოდაა ჩართული ეს მონაკვეთი და ებმის მას. ასევე განსხვავდება სიის “ათვლის წერტილი”, ერთი მხრივ ჩვენ შუმერული მსოფლალქმის სათავეში ვხედავთ არა პირველქმნილ ადამიანს,

არამედ პირველ მეფეს, როგორც პირველ ინსტიტუციურ წარმომადგენელს დედამიწაზე, ხოლო მეორე მხრივ ჩვენ ვხედავთ არა ინსტიტუციას, არამედ პირველქმნილ ადამიანს, როგორც ბიბლიური პატრიარქების მეთაურს.

3.1.3 შუმერის მეფეთა სიის კომპოზიციური ერთიანობის საკითხი

ჩვენს ყურადღებას იქცევს კალიფორნიის უნივერსიტეტის, ანთროპოლოგიის მუზეუმის კატალოგში დაცული კიდეც ერთი წარღვნამდელ მეფეთა სიის შემცველი ფირფიტა N UCBC 9-1819.²⁷³ ფირფიტა შესრულებულია ძველბაბილონურ დიალექტზე და იგი ამოიღეს ქალაქ თუთუბის მიწიდან. ფირფიტა თარიღდება თუთუბის დამოუკიდებლობის ბოლო პერიოდით, არაუგვიანეს შამშუილუნას მმართველობისა. ჩვენს მიერ განხილულ ფირფიტებს შორის იგი ყველაზე ახალგაზრდაა, სადაც სისტემური ფორმით დაცულია წარღვნამდელ მეფეთა და ქალაქთა ჩამონათვალი. დამაჯერებელია ფინკელშტაინის არგუმენტაცია, რომ ფირფიტა შესრულებულია ან “მოსწავლის” მიერ, ან იმგვარი მწერლის მიერ, რომელიც არ ეყრდნობოდა წერილობით წყაროს და ცალკეული ადგილების შევსებისას ეყრდნობოდა ზეპირ გადმოცემებს, რაც კარგად ჩანს მეფეთა ნუმერაციაში, მაგ. ჩამონათვალში გამოტოვებულია ქალაქი ლარაქი. ხოლო ლარაქის მმართველი ენსიპადზიანა კი ქალაქ ბადთიბირას მმართველთა რიგებშია მოხსენიებული. ჩვენამდე მოღწეული შუმერის მეფეთა სიის ყველა ტექსტში ლარაქისა და ენსიპადზიანას კავშირი ურყევია, ამიტომაც კალიფორნიის ფირფიტაში ეს ლაფსუსი მოწმობს, რომ “გადამწერი” არ სარგებლობდა ლურსმული წყაროთი და იგი ზეპირ გადმოცემას ეყრდნობოდა. ენსიპადზიანას ბადთიბირას მმართველად მოხსენიება არ შეიძლება ჩაითვალოს ჩვენთვის უცნობ რაიმე ახალ ტრადიციად, ეს აშკარა შეცდომაა, რაც დასტურდება შუმერის მეფეთა სიის სხვა მრავალი ფირფიტიდან. ფირფიტის ავტორი, როგორც ჩანს, მხოლოდ საკუთარ მეხსიერებას ეყრდნობოდა. ამ მოსაზრებას ამყარებს სხვა არგუმენტებიც, მაგალითად სადაც ტრადიციით ამელუანას სახელში უნდა ეწეროს *lu* მოცემულია *lu*, რაც შეიძლება ასევე აიხსნას მოსწავლის მიერ კარნახის დროს დაშვებული შეცდომით. აღნიშნული ტექსტი ჩვენთვის საყურადღებოა იმ კუთხით, რომ მასთან საინტერესო დამთხვევებს ავლენს ბეროსოსის ტექსტის წარღვნამდელი პასაჟი.

²⁷³ ფირფიტის შესახებ სრული გამოკვლევა იხ. Finkelstein, J. J. “The Antediluvian Kings: A University of California Tablet.” *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963): 39-51.

განსხვავებით WB 444-ისაგან (შუმერის მეფეთა სიის შემცველი მთავარი ფირფიტა), ტექსტი იწყება პირდაპირ მეფეთა ჩამოთვლით და წინ არ უძღვის არანაირი შესავალი. მსგავსად ბეროსოსის ტექსტისა, პირველი მეფე ალულიმი 36,000 წელი მეფობს. ხოლო, UCBC 9-1819-ის მეორე მეფე, ალალგარი შეესაბამება ბეროსოსის ალაპაროსს – 10, 800 წელი. ასევე, მეფობის გადასვლის გამომხატველი ფორმულა **ba-gul** ემთხვევა Ni 3195-ის ფორმულას და განსხვავდება WB 444-ის რთული ფორმულისაგან **ba-šub-he-en**.

ზოგადი სურათისათვის ჩავხედოთ ფინკელშტაინისეულ ორ შედარებით სურათს:

გრაფიკი N4				
WB 444	WB 62	UCBC 9-1819 (კალიფორნიის ფირფიტა)	Ni. 3195 (ფინკელშტაინის ფირფიტა)	ბეროსოსი
ერიდუ ალულიმი ალალგარი	ერიდუ ალულიმი ალალგარი	ერიდუ ალულიმი ალალგარი	[ერიდუ] [ალულიმი] [ალალგარი]	ბაბილონი ალულიმი (ალოროსი) ალალგარი (ალაპაროსი)
	ლარსაქიდუნუალიმა			
ბადთიბირა ენმე(ნ)ლუანა ენმე(ნ)გალანა	ბადთიბირა	ბადთიბირა ენმელუანა ენსიპაზიანა	ლარაქი ენმეგალანა ენსიპაზიანა	ბადთიბირა ენმელუანა (ამელონი) ენმენუნა? (ამენონი) ენმეგალანა (მეგალაროსი)
დუმუზი	დუმუზი ენმე(ნ)ლუანა	დუმუზი	[ბადთიბირა] დუმუზი	დუმუზი (დონოსი) ენმედურანქი (ევედორაქოსი)
ლარაქი ენსიპაზიანა	ლარაქი ენსიპაზიანა			ლარაქი ენსიპაზიანა (ამემპსინოსი)
სიფარი ენმე(ნ)დურანა	სიფარი ენმედურანა	სიფარი ენმედურანქი		
შურუფაქი უბართუთუ	შურუფაქი უბართუთუ ზიუსუდრა	შურუფაქი უბართუთუ [ზიუსუდრა]?		უბართუთუ (ოტიარტესი) ზიუსუდრა (ქსისუთროს)
ჯამში: ქალაქი – 5 მეფე – 8	ჯამში: ქალაქი – 6 მეფე – 10	ჯამში: ქალაქი – 4 მეფე – 7 ან 8	ჯამში: ქალაქი – 5? მეფე – 8?	ჯამში: ქალაქი – 3 მეფე – 10

წყაროებს შორის, ზოგადად, თანხმობაა წარღვნამდელი ქალაქების ირგლივ, მხოლოდ განსხვავებულია მათი ნუმერაცია. თუმცა, ძირითადი

ხუთეული, მსგავსად შუმერული წარღვნის მითისა (PBS V 1), არის ერი-
დუ, ბადთიბირა, ლარაქი, სიფარი და შურუფაქი, ამ თანმიმდევრობით.
WB 62-ში ერიდუს შემდეგ ჩამატებულია ქალაქი ლარსა, რაც აიხსნე-
ბა ადგილობრივი პატრიოტული მოტივებით.²⁷⁴ ასევე Ni. 3195-ში ჩვენ
ვხედავთ, რომ ლარაქი ჩასმულია ბადთიბირამდე და არა მის შემდეგ.
ხოლო, იგივე მწერალი ლარაქის პირველ მეფედ იხსენიებს ენმეგალა-
ნას, ამგვარი “ლაფსუსი” კი შეიძლება ჩაითვალოს მოსწავლე-გადამწე-
რის შეცდომად. ბეროსოსის ჩამონათვალში საერთოდ გვაკლია სიფარი
და შურუფაქი, თუმცა ამ ორი ქალაქის მმართველები ბეროსოსის სია-
ში მოხსენიებულია სხვა ქალაქების დინასტიებში, მაგ., სიფარის მმარ-
თველი ენმედურანქი (Euedōrachos) ბადთიბირას (ბერძ. Pautibibla)²⁷⁵ ქვეშ,
ხოლო შურუფაქის მეფე უბართუთუ (Otiartes) და ზიუსუდრა (Xisuthros)
ლარაქის (ბერძ. Lanchara) ქვეშ. თვალშისაცემია ის ფაქტი, რომ შურუ-
ფაქი, რომელიც შუამდინარულ ტრადიციაში შემონახულია, როგორც
ქალაქი, სადაც წარღვნამდე ჩაიმარხა ყველა წერილობითი ფირფიტა,
გამოტოვებულია ბეროსოსთან, თუმცა ბეროსოსის წარღვნის მითში
ფირფიტებს სი(ს)ფარში მარხავენ. ამ ფაქტს მკვლევარები მიაწერენ არა
თავად ბეროსოსს, არამედ იმ უამრავ “ხელს”, რომელთა გავლენაც თა-
ვად ბეროსოსის ტექსტის ფრაგმენტებმა მოაღწია ჩვენამდე.²⁷⁶ თუმცა,
ჩვენი აზრით, ამის მიზეზი სხვაა: ბეროსოსის პერიოდში ქალაქი შურუ-
ფაქი სამუდამო დავიწყებასაა მიცემული, ქალაქი ჯერ კიდევ ძვ.წ. 2000
წლისათვის იქნა მივიწყებული და მას შემდეგ იგი მხოლოდ იშვიათად
თუ შეგვხვდება რომელიმე ლიტერატურულ ძეგლში. გასაკვირი არაა,
რომ ბეროსოსმა შურუფაქზე საერთოდ არაფერი იცოდა და მისთვის
ნაცნობი ტრადიცია სიფარს მიაწერა.²⁷⁷

მეფეთა სახელების ირგვლივ წყაროებს შორის მნიშვნელოვანი
განსხვავებები არაა. ამ მხრივ ყველაზე შესამჩნევია WB 444-ში ზიუსუ-
დრას არარსებობა. ზიუსუდრა, რომელიც წარღვნის გადმოცემის მთა-
ვარი გმირია, მოხსენიებულია, როგორც ბეროსოსთან (ქსისუთროსის
სახელით), ისე WB 62 ფირფიტაშიც. კალიფორნიის ფირფიტაში ასევე
შეიძლება აღვადგინოთ დაზიანებული ნაწილი, სადაც ზიუსუდრას სახე-
ლი წერია, ხოლო ნიფურის ფირფიტის შესაბამისი ადგილი საერთოდ

²⁷⁴ ამის შესახებ იხ. ბეროსოსის თავში.

²⁷⁵ ამ და სხვა ქალაქების ინდენტიფიკაციისათვის ბეროსოსის ბერძნულ ტექსტში
იხ. Finkelstein, J. J. “The Antediluvian Kings: A University of California Tablet.” *Journal of*
Cuneiform Studies 17, no. 2 (1963) გვ.46 შენ. 23

²⁷⁶ იხ. Zimmera, H. “Die Altbabylonischen Vor-(und Nach-) Sintflutlichen Könige Nach Neuen
Quellen.” *Zeitschrift Der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 78 (n.F. 3), no. 1/2 (1924):
19-35.

²⁷⁷ იხ. თავი შურუფაქზე

დაკარგულია. WB 62-სა და ბეროსოსთან სულ 10 წარღვნამდელი მეფეა დასახელებული, ხოლო WB 444-სა და კალიფორნიის ფირფიტაში 8. რა უნდა ყოფილიყო ზიუსუდრას “გაუჩინარების” მიზეზი WB 444-ში უცნობია. თრ. იაკობსენი ვარაუდობს, რომ რამდენადაც წარღვნამდელი ეპიზოდი ადრე არსებობდა დამოუკიდებელი ეპიკური სახით, იგი თავის მხრივ იყოფოდა ორ ნაწილად, რომლის პირველ ნახევარში მოხსენიებული იყვნენ წარღვნამდელი მეფეები, ხოლო მეორე ნაწილი მთლიანად ეძღვნებოდა წარღვნის პერიპეტიებს და შესაბამისად მთავარ მეფე-გმირ ზიუსუდრას, სწორედ ამ მიზეზით არ მოხვდა იგი მეფეთა ჩამონათვალში. თუმცა, ჩვენი აზრით, რთული დასაჯერებელია, რომ მოგვიანებით “მეფეთა სიის” გადამწერებმა ყურადღება არ მიაქციეს ასეთ მნიშვნელოვან მეფეს და იგი გამოტოვეს, მით უმეტეს, რომ ზიუსუდრას პერსონა იმდენად ძლიერი მითოსური საბურველით იყო შემოსილი, რომ იგი ტრადიციაში ბეროსოსამდეც (ძვ.წ. III ს.) კი შემორჩა. ჩვენ უფრო დამაჯერებლად მიგვაჩნია ფინკელშტაინის მოსაზრება, რომ არსებობდა ზიუსუდრას ორი სახე: ერთი ადრინდელი – წარღვნის ტრადიციაში, სადაც ზიუსუდრა არის არა მეფე, არამედ ეპიკური გმირი, ხოლო მეორე უფრო გვიანდელი – მეფეთა დინასტიების გადმოცემა, სადაც ზიუსუდრა გვევლინება მეფედ. როგორც ჩანს WB 444-ის ავტორი იცნობს და მისდევს პირველ, უფრო ადრინდელ ტრადიციას და სწორედ ამ მიზეზით არ შეჰყავს ზიუსუდრა მეფეთა სიაში, ხოლო სხვა ფირფიტები იცნობენ მეორე ტრადიციას, სადაც ზიუსუდრა უკვე გვევლინება, როგორც შურუფაქის მეფე.²⁷⁸

რაც შეეხება მეფეთა სიცოცხლის ხანგრძლივობის საკითხს, ამ მხრივ წყაროებს შორის სრული თანხმობა არაა:

გრაფიკი N5							
WB 444		WB 62		UCBC 9-1819 (კალიფორნიის ფირ.)		ბეროსოსი	
ალულიმი	28.800	ალულიმი	67.200	ალულიმი	36.000?	ალუროსი	36.000
ალალგარი	36.000	ალალგარი	72.000	ალალგარი	10.800	ალაპროსი	10.800
ენმენლუანა	43.200	...ქიდუნუ	72.000	ამელუანა	36.000	ამელონი	46.800
ენმენგალანა	28.800	...ალიმა	21.600	ენსიპაზიანა	43.200	ამენონი	43.200
დუმუზი	36.000	დუმუზი	28.800	დუმუზი	36.000	მეგალაროსი	64.800
ენსიპაზიანა	28.800	ენმენლუანა	21.600	ენმედურანქი	6.000	დაონოსი	36.000
ენმედურანქი	21.000	ენსიპაზიანა	36.000	უბართუთუ	?	ევედორაქოსი	64.800
უბართუთუ	18.600	ენმედურანა	72.000	ზიუსუდრა?	18.000+	ამემპსინოსი	36.000
		შურუფაქი	28.800			ოტიარტესი	28.800
		ზიუსუდრა	36.000			ქსისუტროსი	64.800

²⁷⁸ Finkelstein, J. J. დას. ნაშრ. გვ.48-49

ჯამში: მეფე – 10 ხანგრძ. – 241,200	ჯამში: მეფე – 10 ხანგრძ. – 456,000	ჯამში: მეფე – 8(?) ხანგრძ. – 186,000+	ჯამში: მეფე – 10 ხანგრძ. – 432,000
--	--	---	--

გრაფიკი N5 კარგად წარმოაჩენს შუმერის მეფეთა სიის ტექსტის ვერსიების წინააღმდეგობას წარღვნამდელ მეფეთა რაოდენობის შესახებ. ჩვენი მონაცემებით წარმოჩინდება ორი ვარიანტი: 8 ან 10 მეფე. WB 62 ათ მეფეს გვთავაზობს, თუმცა საყურადღებოა ლარსას დინასტიის ორი მეფე, რაც თავის მხრივ არ ზის “მეფეთა სიის” ტრადიციაში და ავტორის ჩამატებად უნდა მივიჩნიოთ. მეორე მხრივ, საკითხავია, რამდენად შეძლებდა ავტორი საკუთარი ინიციატივა გამოეჩინა ისეთ ტექსტთან, როგორიც “მეფეთა სიაა”, მისი საკრალური მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ეს ძნელად წარმოსადგენია. როგორც ჩანს, მანამდეც არსებობდა “ათი მეფის” პრაქტიკა, მით უმეტეს, რომ ბეროსოსიც ამ ტრადიციას იცნობს და საერთოდ არ ახსენებს ლარსას დინასტიის წარმომადგენლებს. თუმცა, რამდენადაც სხვა ამგვარი მაგალითები არ ფიქსირდება, მეცნიერები ფიქრობენ, რომ უძველესი ტრადიცია ითვალისწინებს რვა (რვას ან რვაზე ნაკლებ) მეფეს, ხოლო მოგვიანებით ეს რაოდენობა ათამდე გაიზარდა.²⁷⁹

საერთო ჯამში, ამ მონაცემებზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მიუხედავად გარეგნული მსგავსებებისა, რაც ვლინდება მაგალითად მეფეთა და ქალაქების რაოდენობასა და თანმიმდევრობაში, ნყაროები მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ფაქტობრივად, მეფეთა სიის წარღვნამდელი ეპიზოდი, როგორც ჩანს, არსებობდა ცალკე გადმოცემად, მხოლოდ გადაიცემოდა ზეპირი გზით. შესაბამისად მოგვიანებით სხვადასხვა მწერალი სარგებლობდა განსხვავებული მონაცემებით, რამაც საბოლოო ჯამში გამოიწვია “წარღვნამდელი მეფეთა სიის”, როგორც “კანონიკური” ტექსტის ჩამოყალიბების შეუძლებლობა.

მართალია ეს ფირფიტა ჩვენამდე მოღწეულთა შორის ყველაზე ადრინდელია, სადაც გაერთიანებულია წარღვნამდელი და წარღვნის შემდგომი პერიოდები, მაგრამ თავის მხრივ იგი არ შეიძლება იყოს პირველი, რამეთუ გადამწერი/მოსწავლე ამგვარი მაღალი მნიშვნელობის მქონე ტექსტის შედგენას,²⁸⁰ რომლის საშუალებითაც დინასტიები

²⁷⁹ WB 62 ფირფიტის, ბადთიბირას დინასტიაში, სამის ნაცვლად ორი მეფის არსებობა თითქოს უნდა ემსახურებოდეს ლარსას დინასტიის მეფეთათვის ადგილის გამოთავისუფლებას, რამეთუ ერთით მეტი მეფე დაარღვევდა ათი მეფის ტრადიციას, რაც ალბათ წარმოუდგენელი “მკრეხელობა” იქნებოდა.

²⁸⁰ წარღვნამდელი ამბებისადმი განსაკუთრებული ინტერესი უძველესი ხანიდან იღებს სათავეს და შესაბამისად მას განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ გადანერისას. იხ. Jacobsen Th., The Sumerian King List, Chicago, 1939, გვ. 57 შენ. 105

ცდილობდნენ საკუთარი ღვთაებრივი ლეგიტიმაციის მტკიცებას, ვერ შეძლებდა და არც მიანდობდნენ. შესაბამისად, პირველი ვერსია, სადაც გაერთიანებული იქნებოდა ეს ორი ნარატივი, უფრო ძველი უნდა იყოს. თ. იაკობსენი წერს, რომ “შუმერის მეფეთა სიის” ტექსტები არიან, მართალია, არა ორიგინალი, მაგრამ პირველადი ან მეორადი ასლები, რომლებიც შესრულებულია ორიგინალზე დაყრდნობით. რამეთუ იქ დაცულია იმგვარი არქაული ფორმები, რომელთაც ბაბილონის პირველი დინასტიის გვიან პერიოდში უკვე აღარ იყენებდნენ.²⁸¹

ნარღვნამდელი და ნარღვნის შემდგომი ტექსტების სხვადასხვაობას მოწმობს ორი ეპიზოდის განსხვავებული ფორმულირებები, განვიხილოთ დეტალურად:

1) დინასტიის შეცვლის ფორმულები²⁸²:

ნარღვნის შემდგომი მონაკვეთი:

A^b ²⁸¹tukul ba-an-sig nam-lugal-bi B^b-še, ba-tum

“ქალაქი A იარაღით დაიპყრეს (აიღეს) მეფობა მისი ქალაქ B-ს გადაეცა”

ნარღვნამდელი მონაკვეთი:

A^b ba-šub-be₂-en nam-lugal-bi B^b-še, ba-de₆

“ქალაქი A დავაგდე (ავტორი) ; მეფობა მისი B ქალაქზე გადავიდა”.

ეს ფორმულები შემდეგი დეტალით განსხვავდება: ნარღვნამდელ ეპიზოდში ავტორი საუბრობს პირველ პირში: “დავაგდე ქალაქი A”. “დავაგდე” šub = eze₂hu ნიშნავს “დატოვებას, მოტოვება (უკან)”. ანუ ავტორი გვეუბნება, რომ აქ დავტოვოთ ქალაქი A (მივატოვოთ თხრობა ქალაქ A-ზე) და გადავიდეთ შემდეგ ქალაქზე. ჩვენ ვეთანხმებით თ. იაკობსენს, რომ ლანგდენისა (OECT II 8 f.) და ციმერნის (ZDMG n.F. III 22) ვერსია “ქალაქი დაეცა” არ უნდა იყოს მართებული თარგმანი, რამეთუ ba-šub-be₂-en სწორედ პირველ (ან მეორე) პირზე უნდა მიუთითებდეს. ნარღვნის შემდგომ ეპიზოდში ვკითხულობთ: “ქალაქი აიღეს (“აღებულ იქნა იარაღით)”. აქ კი მესამე პირშია საუბარი და შინაარსიც რადიკალურად განსხვავდება.

2) დინასტიის ხანგრძლივობა:

ნარღვნის შემდგომი მონაკვეთის ფორმულა:

X lugal mu-bi Y ib-ak (თუ კი დინასტიას მხოლოდ ერთი წარმომადგენელი ჰყავს i-ak)

“X მეფეები Y წელი მართავდნენ.”

ნარღვნამდელი ფორმულა:

²⁸¹ იხ. Jacobsen Th., The Sumerian King List, Chicago, 1939, გვ. 13-14

²⁸² იხ. Jacobsen Th., The Sumerian King List, Chicago, 1939, გვ. 61-64

X lugal mu-bi Y ib-ak (მაშინაც, როცა დინასტიას მხოლოდ ერთი წარმომადგენელი ჰყავს)

წარღვნამდელ ეპიზოდში ყველგან გამოიყენება მრავლობითობის აღმნიშვნელი ib-ak მაშინაც კი, როცა დინასტიის მხოლოდ ერთი მეფეა წარმოდგენილი. წარღვნის შემდგომ ეპიზოდში კი, თუ კი მრავლობითობა ib-ak-ითაა გამოხატული, იქ, სადაც მხოლოდ ერთ მეფეზეა საუბარი, იწერება შესაბამისი მხოლობითი ფორმა i-ak, რაც იმას ნიშნავს, რომ მწერალი, რომელიც ფირფიტას იწერდა, ერკვეოდა ამ ორ ფორმას შორის არსებულ სხვაობასა და მნიშვნელობაში. ამასთან, ეს რომ ერთი მწერლის ერთიანი ნაწარმოები იყოს, მაშინ მწერალი არ შეცვლიდა ფორმულას, რომლის გამოყენებაც თავში დაიწყო (დინასტიების ცვლილების დროს), იგი ბოლომდე გამოიყენებდა ამ სტანდარტს, როგორც ეს ახასიათებს შუამდინარულ მწერლობას, მაგრამ აქ პირიქითაა, იგი ცვლის და იყენებს განსხვავებულ ფორმას, თანაც გრძნობს და ერკვევა ამ ფორმათა სხვაობაში, ის არ იწერს მექანიკურად, წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ მოახერხებდა ზმნის მხოლობითი და მრავლობითი რიცხვის ფორმების სწორად გამოყენებას.

ib-ak გამოიყენება არა ყველა მეფის მმართველობის აღსანიშნავად, არამედ დინასტიათა ხანგრძლივობის დასაჯამებლად, იგი მრავლობითი (კრებითი) ფორმაა, მაგრამ ფაქტია, რომ ამ ფორმას ავტორი მიმართავს იმ დროსაც, როცა დინასტიას (ქალაქს) მხოლოდ ერთი წარმომადგენელი – მეფე ჰყავს, რაც შეცდომაა, რამეთუ მხოლობით რიცხვში უნდა იყოს i-ak.

რა არის ამის მიზეზი? წარღვნამდელი ეპიზოდის ავტორი შეცდა – ეგონა რომ დინასტიათა დასაჯამებლად ყოველთვის ib-ak უნდა გამოიყენოს.

წარღვნის შემდგომ ეპიზოდში ავტორი მართებულად წერს ზმნის რიცხვით ფორმებს. იქ, სადაც მრავლობითია საჭირო, ib-ak-ს იყენებს, ხოლო სადაც მხოლობითი i-ak. ფაქტია, ეს კონკრეტული ავტორი ხვდება მათ მნიშვნელობასა და განსხვავებას. ე.ი. გამოდის, რომ წარღვნის შემდგომი ნაწილი სხვისი გადაწერილია, ვინც იცის გრამატიკა და მას არ გადაუწერია წარღვნამდელი ეპიზოდი. ხოლო ორივე წყარო გააერთიანა მწერალმა, რომელიც საერთოდ ვერ ერკვეოდა ზემოხსენებულ გრამატიკულ ფორმებში. საფიქრებელია, რომ მან წერა (გაერთიანება) დაიწყო წარღვნამდელი ეპიზოდით და ჩათვალა, რომ დინასტიათა დაჯამებასთან ყველგან მრავლობითობა უნდა ყოფილიყო და იქ, სადაც ერთი მეფე შეხვდა – შეცდომით დაწერა მრავლობითი ფორმა.

3.1.4 დასკვნა

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, წარლენამდელი ნაწილი და წარლენის შემდგომი ნაწილი ორი სხვადასხვა ავტორის ნამუშევარია, ამათგან წარლენამდელი უფრო გვიანაა დაწერილი და წარლენის შემდგომი უფრო ადრინდელია (საუბარია იმ ფირფიტებზე, რომლებიც ხელთ ჰქონდა მესამე ავტორს და რომელმაც გააერთიანა ისინი). მესამე ავტორი ზედაპირული შესწავლის გამო უშვებს შეცდომას. იგი მიდის დასკვნამდე, რომ i-ak ფორმა ერთი მეფის მმართველობასთან შეიძლება გამოიყენოს, მაგრამ ყველგან, სადაც დინასტიათა დაჯამებაზე მიდგება საქმე, ib-ak ფორმაა საჭირო და მხედველობიდან რჩება ის იშვიათი შემთხვევა, როცა დინასტიას ჰყავს მხოლოდ ერთი მეფე (მაგ. ლარაქის, ზიმბირისა და შურუფაქის დინასტიები). როგორც ჩანს, იგი ვერ ერკვეოდა ჭეშმარიტ მნიშვნელობასა და სხვაობაში ib-ak-სა და i-ak-ს შორის. ფაქტია, რომ აქ მინიმუმ სამი მწერალი ფიგურირებს. თუ კი შემოვიტანთ პირობით აღნიშვნებს: წარლენადელი A; წარლენის შემდგომში B; მეფეთა სიის ავტორი (გააერთიანებელი, რედაქტორი) C. შეგვიძლია შემდეგნაირად ჩამოვყალიბოთ ვითარება: შეუძლებელია A ავტორი ყოფილიყო C, რადგან A არ იყენებს i-ak-ს (A ავტორი ვერ ერკვეოდა ib-ak-ის მნიშვნელობაში, რადგან იგი არქაული ფორმაა და A ტექსტი ბევრად გვიანაა დაწერილი, როცა არქაული ფორმის მნიშვნელობა უკვე ნათელი აღარ იყო); შეუძლებელია B ავტორი ყოფილიყო C, რადგან B-მ იცის სხვაობა ib-ak და i-ak-ს შორის, შესაბამისად ასეთი მწერალი ვერ გააერთიანებდა A და B ნაშრომებს იმგვარად, როგორც ეს C-მ გააკეთა (ანუ არასწორი გრამატიკული ფორმებით).

შესაბამისად A და B ავტორების ტექსტები გააერთიანა მესამე C მწერალმა (რედაქტორმა), რომელიც ასევე ვერ ერკვეოდა ib-ak-ის მნიშვნელობაში. შესაბამისად, C ავტორი, რომელმაც გააერთიანა A და B ავტორების ტექსტები, ასევე ვერ ერკვეოდა გრამატიკაში. აქედან გამომდინარე, ამ სამი ავტორიდან მხოლოდ B იყენებს ზმნის სწორ ფორმებს, როგორც ჩანს B იმ პერიოდის მწერალია, როცა ჯერ კიდევ იყო შემორჩენილი ცოდნა ib-ak-ის არქაული მნიშვნელობის შესახებ. ვფიქრობთ, ამგვარი ვითარება უნდა იყოს “შუმერის მეფეთა სიის” წყაროების ირგვლივ, თავის მხრივ ზემოხსენებული სახით ჩამოყალიბებული ტექსტი, შემდეგშიც შესაძლოა გამხდარიყო, სხვა ავტორთათვის ამოსავალი წყარო, რომლებიც მხოლოდ გადამწერების მოვალეობას ასრულებდნენ.

3.2 ზიუსუდრას მითის ირგვლივ

3.2.1 ერიდუს გენეზისი

1893-1896 წლებში პენსილვანიის უნივერსიტეტი აწარმოებდა გათხრებს ნიფურში, სადაც აღმოაჩინეს ფირფიტა, რომლის მნიშვნელობაც თავიდანვე ვერ განსაზღვრეს და იგი წლების განმავლობაში ინახებოდა “შელოცვების (incantation)” საცავში. 1912 წელს კი არნო პოპელი გადააწყდა ფირფიტას და გამოავლინა მისი ნამდვილი შინაარსი – “შუმერული წარღვნის მითი”.

ზოგიერთი მეცნიერი თვლის, რომ “შუმერული წარღვნის მითი” იყო რაღაც უფრო დიდი კომპოზიციის ერთი ნაწილი. მთლიანი კომპოზიციის აღდგენის მრავალი მცდელობა იყო, მათ შორის აღსანიშნავია თ. იაკობსენის ვერსია, რომელმაც “ერიდუს გენეზისი”-ის სათაურის ქვეშ გააერთიანა ნარატივი.²⁸³ მისი ყურადღება მიიქცია ამავე პერიოდის სხვა შუმერულენოვანმა ფირფიტამ – UET VI 6 1 (Ur excavation texts 1928, London), რომელიც ურის გათხრების დროს ამოიღეს (1928წ.) და წარმოადგენს ორიგინალ ფირფიტის ქვედა მარცხენა კუთხის ფრაგმენტს. მესამე ფირფიტა CT 46 pl. XXIII no.5, რომელიც ასევე თ. იაკობსენის შესწავლის საგანი აღმოჩნდა, წარმოადგენს ზემოხსენებულ შუმერულ-აქადურ ბილინგვას, აშურბანიფალის ბიბლიოთეკიდან (ნინეფია) და თარიღდება დაახლოებით ძვ.წ. 600 წლით.²⁸⁴

სამივე ეს ფირფიტა ერთსა და იმავე ამბავს მოგვითხრობს, ესაა “შექმნა-დაბადება”, ადრეული ქალაქების დაარსება და წარღვნა. ამ სამი ფირფიტის მეშვეობით კი თ. იაკობსენი შეეცადა აღედგინა საერთო სურათი:

თრ. იაკობსენის ვარაუდით 1-36 სტიროქონებში მოთხრობილი უნდა ყოფილიყო ადამიანთა და ცხოველთა შექმნის შესახებ. იგი გვთავაზობს შინაარსი აღვადგინოთ ურის ფირფიტის (UET VI 61) მიხედვით, სადაც მოთხრობილია (გადმოგცემთ მოკლე შინაარსს): “იმ დროს (დასაწყისში) ჯერ საირიგაციო არხები გაყვანილი არ იყო, მარცვლეული დათესილი არ იყო, ხალხი შიმშილისაგან იტანჯებოდა, მწყემსთა ღმერთი სუმუკან/შაქანი ჯერაც არ მოვლენილიყო, ტანსაცმლისთვის მატყლი არ იყო და შიშვლები დადიოდნენ.” სამაგიეროდ, “არ იყო მტაცებელი ცხოველი, არც გველი, არც მორიელი და არ იყო აფთარი, ვეფხვი, მგელი; არ არსებობდა თავდასხმის საფრთხე, ადამიანს არ ჰყავდა მეტოქე”, ბოლო ხაზი დაზიანებულია, თუმცა იკითხება სიტყვა “მეფე,” დიდი ალბათობით, აქ

²⁸³ იხ. Jacobsen, Thorkild. “The Eridu Genesis.” *Journal of Biblical Literature* 100, no. 4 (1981): 513-29.

²⁸⁴ იხ. Jacobsen, Thorkild *op.cit* შვნ.4.

ნაგულისხმევია, რომ იმ დროის ადამიანებს ჯერ კიდევ არ ჰყავდათ მმართველი. აქ მთავრდება პირველი სვეტი და იწყება მეორე, სადაც ასევე მხოლოდ ქვედა ნაწილია შემორჩენილი. თ. იაკობსენის ვარაუდით ეს ხარვეზი შეიცავდა თხრობას ადამიანთა პირველ ფუჭ მცდელობაზე აეშენებინათ ქალაქი, რის შემდეგაც ნინთუ/ნინხურსაგი მიიღებდა გადაწყვეტილებას, მიეცა კაცობრიობისთვის მწყემსი – მეფის სახით. მეორე სვეტის შემორჩენილ ნაწილში ვკითხულობთ, თუ როგორ დაეშვა ციდან მეფობა, ნახსენებია სამეფო ინსიგნიები – სკიპტრა და გვირგვინი. იწყება ქალაქების დაარსება და სახელთა დარქმევა. პირველი ქალაქი ერიდუ – წილად ერგო ნუდიმუნდს (იგივე ენქი), მეორე ბადთიბირა – ნუგიგს, ლარაქი – ფაბილხურსაგს, სიფარი – უთუს, მეხუთე, შურუ-ფაქი კი – ღვთაება სუდს. ქალაქებს დაერქვა რა სახელები, დაიწყო დიდი საირიგაციო სამუშაოები. ამის შემდეგ კი ნათქვამია, რომ ანი, ენლილი, ენქი და ნინხურსაგი (ნინხურსანგი) ერიდუში მოიძიებენ “მწყემსობის” საუკეთესო კანდიდატს – ალულიმს. აქ სავარაუდოდ (მონაკვეთი დაზიანებულია) საქმე გვაქვს პირველი მეფის ხელდასმასთან. მეფეთა სიაში (WB 444) მართლაც ალულიმია ერიდუს პირველი მეფე. (აქ მთავრდება მეორე სვეტი).

აშურბანიფალის ბილინგვური ტექსტი შემდეგ მოგვითხრობს ადამიანთა “ხმაურზე”, რომელიც ძილის საშუალებას არ აძლევს ენლილს და მის რადიკალურ გადაწყვეტილებაზე – მოსპოს კაცობრიობა. სავარაუდოდ ნიფურის ფირფიტის შესაბამისი მონაკვეთიც იმავეს მოგვითხრობდა. დაკარგული სტრიქონების შემდეგ კვლავ აღდგება თხრობა. და ვკითხულობთ ჩვენთვის ნაცნობ გაგრძელებას. სამწუხაროდ უშუალოდ დარიგებები გემის პარამეტრების შესახებ დაკარგულია.

შემდეგი, მეოთხე სვეტის დასაწყისი, შეიცავს მესამე სვეტის შინაარსის დასასრულს. რასაც მოსდევს სიცარიელე მეხუთე სვეტამდე. აქ ალბათ მოთხრობილი უნდა ყოფილიყო, თუ როგორ ააგო ზიუსუდრამ კიდობანი და შეიყვანა შიგნით ოჯახის წევრები და ცხოველები. მეხუთე სვეტში უკვე წარღვნა მძვინვარებს, იგი გაგრძელდა 7 ღღე და 7 ღამე. მზე ამოდის, ზიუსუდრა ალებს ნავის კარს, გადმოდის ნავიდან და უთუს წინაშე დაემხობა, ეამბორება მინას, რის შემდეგაც ალავლენს სამადლობელ მსხვერპლშენივას. თხრობა მეექვსე სვეტიდან გრძელდება, სადაც ჩვენ ვკითხულობთ, თუ როგორ დააჯილდოვეს ზიუსუდრა ღმერთთა დარი სიცოცხლით და როგორ დაასახლეს იგი დილმუნის მხარეში.

აღდგენილი სიუჟეტი შეგვიძლია სამ მთავარ ნაწილად დავყოთ: პირველი – ესაა ბუნებისა და კულტურის, ცივილიზაციის დაპირისპირება (კონტრასტულობა). ადამიანი შესთხოვს და იღებს ღმერთებისგან ქალაქებსა და მმართველობას, ფაქტობრივად საქმე გვაქვს

“ქალაქ-სახელმწიფოებრივი” კულტურის გაღვივებასთან, ქალაქური, სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ჩამოყალიბებასთან. ჩვენ ვხედავთ საირიგაციო სამუშაოებს, მიმდინარეობს ადამიანური საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესება და სწრაფვა უკეთესი მდგომარეობის შესაქმნელად. მეორე – ესაა თხრობა “შუმერის მეფეთა სიის” სტილში: ქალაქების დაფუძნება, “მეფობის ციდან დაშვება”. მესამე კი ესაა წარღვნის ამბავი, რასაც რეფრენად ასევე ბუნებისა და კულტურის, ცივილიზაციის დაპირისპირება გასდევს.

თრ. იაკობსენი წარღვნის ამბავში განჭვრეტს შუამდინარეთის ისტორიას. იგი მოიხმობს ენლილისა და ისინის მეფე იშმე-დაგანის გასაუბრებას – აღადგინონ ენლილის ტაძარი და კულტი ნიფურში.²⁸⁵ მისი ვარაუდით წარღვნა სწორედ ურის მესამე დინასტიის დროს უნდა მომხდარიყო, როდესაც ველურმა დამპყრობლებმა ელამის მთებიდან და სუს ხალხმა გადაუარა შუამდინარეთს, დაამხო ური, ნიფური, დაქცია ენლილის ტაძარი (ექური) და სხვა მრავალი კულტურულ-რელიგიური მნიშვნელობის ცენტრი. თუმცა, ჩვენი აზრით, მართალია ეს ისტორიული მოვლენები შეიძლება ასახულიყო კიდევ შუამდინარულ მწერლობაში, მაგრამ მოვლენა, რომელიც ჩვენთვის წარღვნასთან ასოცირდება, როგორც ჩვენ ამას ქვემოთ ვნახავთ, ჯერ კიდევ ძვ.წ. XXV საუკუნეშია დაფიქსირებული: ადაბის ტექსტში. ასე, რომ თ. იაკობსენის ვერსიას მითის დათარიღებასთან დაკავშირებით ვერ გავიზიარებთ.

“ერიდუს გენეზისი” – ამ სათაურში გააერთიანა თ. იაკობსენმა მის მიერ აღდგენილი ერთიანი (სავარაუდო) კომპოზიცია. რატომ გენეზისი? სათაურშივე თ. იაკობსენი ამჟღავნებს თავის პოზიციას. აქ ჩვენ ვხედავთ მსგავსებას შუამდინარულ და ბიბლიურ თხრობას შორის. ორივე ამბავი ფაქტობრივად სამ ნაწილადაა დაყოფილი. პირველი, ესაა ადამიანის დაბადება, ფლორისა და ფაუნის შექმნა. მეორე – წინამძღოლის გაჩენა, შუამდინარეთში – მეფეები, ბიბლიაში პატრიარქები, ორთავე გამოირჩევა გასაოცარი სიცოცხლის ხანგრძლივობით და მესამე – წარღვნა. ორივეგან ნარატივს არა ერთი ობიექტი გააჩნია, იგი ქრონოლოგიურ ღერძზეა აგებული და განსხვავდება “გილგამეშის ეპოსისაგან,” სადაც ერთი გმირის ირგვლივ ტრიალებს სიუჟეტი. შეიძლება ითქვას, რომ ესაა ერთგვარი მითო-ისტორიული ჟანრი, სადაც თხრობაში დაცულია ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა და თავად ქარგა კი მითოლოგიური შინაარსისაა. ზოგადად, მითი ეწინააღმდეგება ისტორიას იმ გაგებით, რომ თუ კი ქრონოლოგიის, თარიღის გარეშე, ისტორია წარმოუდგენე-

²⁸⁵ იხ. Frayne D. R., “New Light on the Reign of Ishme-Dagan”, *Zeitschrift für Assyriologie* 88 (1998), 6-44. გვ. 8-19: თარგმანი, ტრანსლიტერაცია, ლუსმული ავტოგრაფია და კომენტარები.

ლია, მითი დროის მიღმეირია – იგი მოგვითხრობს არადროულ ასპექტში (*ilo temporis*), მაგრამ აქ საქმე გვაქვს უნიკალურ შემთხვევასთან, როცა ორთავე მხარისათვის უმნიშვნელოვანესია დათარიღება, ხანგრძლივობა.²⁸⁶ საინტერესოა, რატომ მოხდა ამგვარი ჟანრობრივი გაერთიანება შუამდინარეთში? ჩვენ ვიცით, რომ “შუმერის მეფეთა სია” თავდაპირველად არ შეიცავდა წარღვნამდელ ეპიზოდს, მაგრამ ჩვენამდე მოღწეულია ვერსიები, სადაც გაერთიანებულია წარღვნის მითოლოგიური ნარატივი და მეფეთა ქრონოლოგია, საკითხავია რა გახდა ამის მიზეზი?

ასეა, რომ მითო-ქრონოლოგიური ჟანრობრივი ასპექტით “ერიდუს გენეზისი” ჰგავს “შუმერის მეფეთა სიას”. მეორე მხრივ ჩვენ ვხედავთ მსგავსებას ბიბლიასთან მიმართებაში, რომლისთვისაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია ამგვარი ჟანრობრივი კომპოზიციური ხასიათის შენარჩუნება. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მესოპოტამიური ლიტერატურული ტრადიცია – ქრონოლოგიისა (მეფეთა მმართველობის პერიოდები) და მითოსის (წარღვნის ამბავი) გაერთიანების პრაქტიკა, რაც ბიბლიური ნარატივის ჟანრობრივ ხასიათშიცაა დაცული, ცოცხალი იყო ძვ.წ. 600-მდე მაინც, ამის დასტურია აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის ბილინგვური ტექსტი CT 46 pl. XXIII no.5, რომელიც ზუსტად იცავს ზემოხსენებულ ჟანრობრივ სპეციფიკას. უფრო მეტიც, ძვ.წ. III საუკუნეში ამავე ტრადიციის გამგრძელებელია ბეროსოსი, რომელიც, როგორც ჩვენ ქვევით დავრწმუნდებით, იცნობდა ადრეულ წერილობით წყაროებს.

“ერიდუს გენეზისსა” და ბიბლიურ ნარატივს შორის მსგავსია ღმერთების²⁸⁷ მიერ ადამიანის შექმნისა და წარღვნის სიუჟეტი. სხვა მხრივ კი იგრძნობა განსხვავება. უპირველესად უნდა აღინიშნოს განსხვავება

²⁸⁶ სიცოცხლის ხანგრძლივობა – ჩვენ განვიხილეთ სოლბერგეს მოსაზრება სიცოცხლის განსაკუთრებული ხანგრძლივობის შესახებ (იხ. შენ.29) შუმერულ ლიტერატურაში, რომელსაც ჩვენ ვემხრობით და ვიზიარებთ. თუმცა ამასთან დაკავშირებით, საინტერესო პარალელს იძენებს თ. იაკობსენი “ლაგამის მმართველთა” ტექსტიდან და საუბრობს ადამიანთა “ნელი ზრდის შესახებ”. ტექსტში (“ლაგამის მმართველნი”) ეკითხულობთ, რომ “იმ დროს” (საუბარია წარღვნის შემდეგ დაბადებულ თაობაზე) ბავშვი 100 წელიწადი “სახვევებში” იყო, მომდევნო 100 წელი არანაირი დავალება, სამუშაო არ ეძლეოდა შესასრულებლად, იგი იყო პატარა, “ჭკუასუსტი” და დედაზე მიკვებდებოდა. ამგვარ “ნელ განვითარებას” იგი ადარებს ბიბლიის პატრიარქებს, მაგალითად მათუსალა 187 წლის იყო, როცა ეყოლა ლამეჩი, ხოლო ლამეჩი 182-ის, როცა შეეძინა ნოე. რთულია არ გაგახსენდეს პესიოდეს გადმოცემა “ვერცხლის საუკუნის” შესახებ, რომელიც ვერაფრით შეედრებოდა “ოქროს საუკუნეს”. ამ თაობის წარმომადგენლები “ძალზე დიდხანს გადიოდნენ მომწიფების ასაკს, ბავშვური ჭკუით, დედის კალთას ამოფარებულნი”. ეს მსგავსება აშკარად თვალშისაცემია. ჩვენ აქ მხოლოდ მისი წარმოჩენით შემოვიფარგლებით. იხ. გორდეზიანი რ., ბერძნული ლიტერატურა. ელიზური ეპოქის ეპოსი, ლირიკა, დრამა⁴, ლოგოსი, 2004, გვ. 146-150

²⁸⁷ ბიბლიაში ღმერთის მონოთეისტური ხედვა კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს ბიბლიის განსაკუთრებულ, დამოუკიდებელ მსოფლმხედველობას ცალკეულ საკითხებთან მიმართებაში.

ამბავის “საწყისშივე”, თუ კი “ერიდუს გენეზისი” ატარებს ოპტიმისტურ ხასიათს – იგი აღმავალი ხაზისაა, პროგრესულია: დასაწყისი არ იყო ისეთივე კარგი, როგორც მოგვიანებით, ადამიანი თანდათან იუმჯობესებს თავის ყოფას სამყაროში, მისდევს მშენებლობას, ატარებს საირიგაციო სამუშაოებს, თავს აღწევს შიმშილს და ა.შ. ბიბლიაში “საწყისი” იმგვარი ხარისხისაა, რომლისთვისაც კაცობრიობას აღარასოდეს მიუღწევია. ბიბლიაში სურათი საპირისპიროა, თხრობა “დაღმავალი, რეგრესული ხასიათისაა,” სადაც ადამიანი განიცდის სულიერ და ფიზიკურ დეგრადაციას. მიუხედავად ამ განსხვავებული ელემენტებისა კაცობრიობა მიდის წარღვნამდე. ბიბლიის ავტორები, სრულიად ნათლად საუბრობენ წარღვნის მიზეზზე – ესაა ადამიანის სულიერი დაცემა, ზნეობრივი გახრწნილება, რომელიც საბოლოოდ მიაქანებს ადამიანს უფსკრული-საკენ და იგი უნდა განადგურდეს, მხოლოდ, უნდა შენარჩუნდეს კაცობრიობის “მართალი” თესლი და მისგან განვითარდეს “ჯანმრთელი ნაყოფი”. “ერიდუს გენეზისი” და ზოგადად შუამდინარული წარღვნის მითები ბუნდოვანია ამ საკითხთან მიმართებაში. აქ ჩვენ ვერ ვხედავთ ცალსახა მიზეზსა და მოტივს, თუ რატომ უნდა მოხდეს წარღვნა. ერთგვარ მიზეზად სახელდება კაცობრიობის (უზომო) გამრავლება და “ხმაური,” რაც ეწლილს არ აძლევს მოსვენების (ძილის) საშუალებას და რის გამოც გადაწყდება კაცობრიობის მოსპობა. არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც “ხმაური და ძილი” შეგვიძლია განვიხილოთ, როგორც შეპირისპირება ცივილიზაციასა (ქალაქური ცხოვრება) და ბუნებას (პირველი ქმნილი სამყარო) შორის, ანუ ხმაური არის ელემენტი, რომელიც ძილს, როგორც სამყაროულ ნესრიგს – ჰარმონიას არღვევს. ამ მხრივ, შესაძლოა კი არ განსხვავდებოდეს, არამედ ერთგვარ მსგავსებასაც კი ამჟღავნებდეს შუამდინარული და ბიბლიური ხედვები, თუმცა ამ თემაზე უფრო ვრცლად “წარღვნის მიზეზის” თავში ვისაუბრებთ.

დავუბრუნდეთ “ზიუსუდრას მითს:” კიდევ ერთი დეტალი, რაც ჩვენს ყურადღებას იპყრობს არის მეფეთა ჩამონათვალი. CBS 10673-ის (ნიფურის ფირფიტა) მესამე სვეტს აკლია დაახ. საწყისი 34 სტრიქონი, რისი შინაარსიც თ. იაკობსენის აზრით ნინევიის ბილინგვურ ფირფიტაში უნდა იყოს დაცული, რომელიც შეიცავს ქალაქთა მეფეების ჩამონათვალსა და მათი მმართველობის ხანგრძლივობას. ეს სია თავის მხრივ შესაძლოა შევავსოთ “შუმერის მეფეთა სიის” დახმარებით. აშურბანი-ფალის ბიბლიოთეკის ფირფიტაში ვხვდებით შემდეგ ჩამონათვალს:

გრაფიკი N6

ერიდუ 46,800	
ალულომი	36,000
ალალგარი	10,800
ბად-თიბირა 100,000	
ენმენლუანა	46,800
ენმენგალანა	64,800
დუმუზი	36,000
სიფარი 64,800	
ენმედურანქი	64,800
ლარაქი 36,000	
ენსიპადზიანა	36,000
შურუფაქი 93,600	
უბარათუთუ	28,800
ზიუსუდრა	64,800
ჯამში: 352,800 წ.	
9 მეფე; 5 ქალაქი	

თვალშისაცემია მსგავსება “მეფეთა სიასთან” და განსაკუთრებით ბეროსოსისეულ მეფეთა ჩამონათვალთან (იხ. გრაფიკი 4 და 5), იმ განსხვავებით, რომ მხოლოდ ერთი მეფით ნაკლებია მოხსენიებული აშურბანიფალის ფირფიტაში (სხვა მხრივ იდენტურია). ხოლო თავის მხრივ ნინევიის ბილინგვური ფირფიტა ქალაქთა ჩამონათვალთ მისდევს WB 444-ს, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ ბეროსოსის დროს (ძვ.წ. III ს.) ნამდვილად ყოფილა შემორჩენილი უძველესი ლურსმული ტექსტები, ცხადია უპირველესად აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის ფირფიტები და შესაძლოა უფრო ადრინდელიც. ხოლო თუ კი ეს ასეა, შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ებრაელთა გადასახლების დროს (ძვ.წ. VI), რა ხარისხისა და რაოდენობის მასალა იქნებოდა თავმოყრილი ჯერ კიდევ ფეხზე მდგომ ბაბილონში.

3.2.2 “რჩეული” და მისი სტატუსი

ზიუსუდრას, როგორც “კაცობრიობის თესლის გადამრჩენელი” გმირის ფიგურა ჩვენ რამდენიმე შუამდინარულ ძეგლში გვხვდება. საინტერესო იქნება განვიხილოთ ამ წყაროების მიხედვით რა სტატუსს ატარებდა ზიუსუდრა.

მესოპოტამიურ ტრადიციაში ჩვენ ვხვდებით ზიუსუდრას ორ სტატუსს: ზიუსუდრა როგორც მეფე და ზიუსუდრა, როგორც ქურუმი. ზოგიერთ წყაროში იგი გვევლინება მეფედ, ზოგჯერ კი ქურუმად, რამაც ფინკელშტაინი მიიყვანა დასკვნამდე, რომ მესოპოტამიაში არსებობდა ორი განსხვავებული ხედვა ზიუსუდრას ირგვლივ, ერთი განიხილავდა მას, როგორც უკანასკნელ წარლენამდელ მეფეს, ხოლო მეორე ხედვით

– ზიუსუდრა არა მეფეა, არამედ ქურუმი. როგორც ჩანს, პირველი ტრადიცია დომინანტი გამხდარა პირველი ბაბილონური დინასტიიდან (ძვ.წ. XVIII) მოყოლებული.²⁸⁸ ზიუსუდრას სტატუსი ბოლომდე ნათელი არაა ათრახასისისა და უთნაფიშთის მითებშიც,²⁸⁹ ამ საკითხის გასარკვევად გთავაზობთ სათითაოდ განვიხილოთ შუამდინარული წყაროები ზიუსუდრას შესახებ.

1) შუმერის მეფეთა სია

“შუმერის მეფეთა სიის” არაერთი ვერსია არსებობს (იხ. შმს-ის თავი). ჩვენ უკვე განვიხილეთ “შმს-ის” კომპოზიციური ერთიანობის საკითხი და მივედით დასკვნამდე, რომ წარღვნამდელი მონაკვეთი დამოუკიდებლად არსებობდა და იგი არაა “შუმერის მეფეთა სიის” ორგანული ნაწილი. WB 62 და UCBC9 – 1810 (სავარაუდოდ) ზიუსუდრას განიხილავენ, როგორც შურუფაქის მეფეს, უბარ-თუთუს შვილად. WB 444-ში ზიუსუდრა მოხსენიებული არაა და ჩამონათვალი შურუფაქის მეფე უბარ-თუთუზე მთავრდება,²⁹⁰ თუმცა ეს ფირფიტა, თავისი სიძველიდან გამომდინარე, უნდა ყოფილიყო იმ ტრადიციის წარმომადგენელი, რომლის მიხედვითაც ზიუსუდრა არ არის მეფე, რა მიზეზითაც იგი წარღვნამდელ მეფეთა ჩამონათვალში არ ხვდება. შესაბამისად, მასზე ცნობები ცალკე უნდა ყოფილიყო დაცული “წარღვნის მითში”, რომლის ორიგინალმა და დამოუკიდებელმა ნაწილმა ჩვენამდე არ მოაღწია. Ni. 3195 კი სამწუხაროდ დაზიანებულია და არ იკითხება.

2) შურუფაქის დარიგებები

შუმერული ტექსტი, ცნობილი, როგორც “შურუფაქის დარიგებები”²⁹¹ არის დიდაქტიკური ნაწარმოები, სადაც შურუფაქი არის არა წარღვნამდელი ქალაქი, არამედ იმ მეფის სახელი, რომელიც თავის შვილ ზიუსუდრას რჩევა-დარიგებებს აძლევს.

²⁸⁸ იხ. Finkelstein, J. J. “The Antediluvian Kings: A University of California Tablet.” *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963) გვ. 48–49

²⁸⁹ იხ. Davila, James R. “The Flood Hero as King and Priest.” *Journal of Near Eastern Studies* 54, no. 3 (1995): 199–214. გვ. 199 ამ საკითხის გასამღელად სწორედ ჯ. დავილას აღნიშნულ ნაშრომს დავეყრდნობით.

²⁹⁰ WB 444 ერთგვარი ამოსავალი ფირფიტაა შუმერის მეფეთა სიის წარღვნამდელ ნაწილზე მუშაობისას, აქ დაცული ქალაქთა ჩამონათვალი, ფაქტობრივად, შეწარჩუნებულია გვიანდელ ვარიანტებში. თავის მხრივ ამ ფირფიტაში ზიუსუდრას არარსებობა, ზოგიერთ მკვლევარს აფიქრებინებს, რომ წარღვნამდელ მეფეთა ჩამონათვალი, რომელიც არ წარმოადგენს “შუმერის მეფეთა სიის” ორგანულ ნაწილს, თავის მხრივ თავიდან, არ შეიცავდა უშუალოდ წარღვნის ნარატივს და წარღვნის ამბავი, ზიუსუდრასთან ერთად დაცული უნდა ყოფილიყო სხვა დამოუკიდებელ გადმოცემაში. იხ. Davila, J. R. *op. cit* შენ 18.

²⁹¹ იხ. Alster B., (2005) *Wisdom of Ancient Sumer*, CDL Press, Bethesda, Maryland გვ. 31–220

“შურუფაქის დარიგებების” ადრეულ ვარიანტებში, აბუ ცალაბიხის²⁹² ძვ.წ. 2500 და ადაბის ძვ.წ. 2400 ტექსტებში ზიუსუდრას სახელი ნახსენები არაა. თუმცა, უკვე ძველბაბილონურ ვერსიაში შურუფაქის შვილის სახელი ზიუსუდრაა. აქ ზიუსუდრა მხოლოდ პასიური მსმენელია და მას რომ რაიმე კავშირი ჰქონოდა წარღვის ამბავთან, ეს აუცილებლად დაფიქსირდებოდა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ადაბის ტექსტში შურუფაქის შვილის სახელია (ეპითეტი) *აჯ.აჯ - “მამობილი”*. აქ შესაძლოა იგულისხმებოდა ვილაც, ვინც მთელი კაცობრიობისა და ცოცხალ არსებათა “მამობილია”. ამ ლოგიკით ამბავი, რომელიც წარღვნასთანაა დაკავშირებული, უფრო ძველი უნდა იყოს, ვიდრე ძვ.წ. 2400 წლით დათარიღებული ადაბის ტექსტი,²⁹³ სადაც უკვე მოხსენიებულია კაცობრიობის გადამარჩენელი გმირი “მამობილის ეპითეტით” (თუმცა ეს მხოლოდ ვარაუდია).

ეს კიდევ ერთხელ გვაფიქრებინებს, რომ ზიუსუდრა, როგორც წარღვნის გმირი, იმთავითვე არ იყო შეტანილი წარღვნამდელ მეფეთა ჩამონათვალში და იგი მოგვიანებით დაემატა. საყურადღებოა, რომ ქალაქი შურუფაქი, რომელთანაც დაკავშირებულია ზიუსუდრა, ძვ.წ. III ათასწლეულის მიწურულს საბოლოოდ მიატოვეს, თუმცა მის შესახებ ცნობები, როგორც ჩანს გვიანბაბილონურ პერიოდშიც იყო შემონახული. (ქალაქი შურუფაქის შესახებ იხ. ქვემოთ “შურუფაქი”).

3) შუმერული წარღვნის მითი (ზიუსუდრას მითი)

ზიუსუდრა “შუმერული წარღვნის მითის” მთავარი გმირია, მისი სახელი *Zi-u-sud(bu@g)-ra*, არა ერთხელ მეორდება ტექსტში. აქ ზიუსუდრა არა მარტო მეფე, არამედ ქურუმიცაა – *gud₄(hixnuu-me)* – აქადურად *pašīšu*. ეჭვს არ იწვევს მისი სამეფო სტატუსიც – *lugal-am₃(a-an)*. მით უმეტეს, რომ აქ დაცულია წარღვნამდელ ქალაქთა ქრონოლოგია.

4) ათრახასისის მითი

ჩვენამდე მოღწეულ ათრახასისის მითის ვერსიებში მეფობისა და წარღვნამდელი ქალაქების საკითხი საერთოდ არ განიხილება, ან განიხილებოდა, თუმცა შესაბამისი მონაკვეთები ჩვენამდე არ მოღწეულა. არსად ტექსტში, მიუხედავად მისი მოცულობისა, ნახსენები არაა ათრახასისის სამეფო სტატუსი, წარმომავლობა (ქალაქი) და წინაპრები.

თუმცა აქაც არის მონაკვეთი, სადაც საუბარია სიზმრებზე, ათრახასისი სწორედ სიზმრიდან იგებს მოსალოდნელი წარღვნის შესახებ. სა-

²⁹² შურუფაქისა და აბუ ცალაბიხის გათხრებმა დაადასტურა მათი კულტურული სიახლოვე. ამ მხრივ აღსანიშნავია, მიცვალებულის დამარხვის საერთო წესი და საფლავებში აღმოჩენილი ურთიერთსაკავსი ინვენტარი იხ. *Козырева Н. В., Очерки по истории Южной Месопотамии эпохи ранней древности (VII тыс. до н. э. — середина II тыс. до н. э.)*, Контраст, Санкт-Петербург, 2016 გვ. 82

²⁹³ *Alster B. op.cit.* გვ. 32

ვარაუდოა, რომ მას ისეთივე კავშირი აქვს სიზმრის მისტიკასთან – ანუ რიტუალური, როგორც ქურუმ ზიუსუდრას. თუმცა გადაჭრით რაიმეს თქმა რთულია ტექსტის არასრულყოფილების გამო.²⁹⁴

5) რას-შამრას ტექსტი

რას-შამრას ტექსტი²⁹⁵ (RS 22.421) წარმოადგენს ბაბილონური წარღვნის მითის ვარიანტს, რომელიც ნაპოვნი იქნა რას-შამრას (ძველი ფინიკიური ქალაქი უგარიითი, ხმელთაშუა ზღვის აღმ.სანაპიროზე, ჩრდ. სირია) გათხრებში, საკმაოდ მოშორებით ცენტრალური შუამდინარეთიდან. იგი შესრულებულია ერთ ფირფიტაზე, რომლის მხოლოდ ზედა და ქვედა ნაწილებია გადარჩენილი და თარიღდება ძვ.წ. XIV საუკუნით, თუმცა დამარცვლა *ú-ul* (X სტრიქონი) მიგვანიშნებს მის ძველბაბილონურ წარმოშობაზე, საიდანაც იგი მოგვიანებით გადაუწერიათ. ფირფიტა სრული სახით შეიცავდა მხოლოდ წარღვნის ამბავს და იგი არ მოგვითხრობდა დაბადების, ან მეფეთა ჩამონათვალის შესახებ. თუმცა აქ ჩვენს ყურადღებას იპყრობს მცირე მონაკვეთი, ქვემოთ მოვიყვანთ ტრანსლიტერაციას ლამბერტ-მილარდის წიგნიდან:²⁹⁶

RS 22.412

ნინა მხარე:

1. [e]-nu-ma ilānu^{mes} im-taš-ku mil-ka
- 2 i-na māti^{mes} a-bu-ba iš-ku-nu
- 3 i-na ki-ib-ra-ti
4. x x x x i-še[m]-me [(...)]
5. i-x x x [.]-bit-ti ^de-a ina libbi-š[u]
6. ^aat-ra-am-ḫa-si-sum-me a-na-ku-[ma]
7. i-na bīt ^de-a bēli-ia aš-ba-[ku]
8. ú-X-X-ma i-X [X]
9. i-de, mil-ká ša ilāni^{mes} ra-ab-bu-ti
10. i-de, ma-me-et-šu-nu ù ú-ul
11. i-pa-at-tu- ù a-na ia-a-ši
12. a-ma-te-šu-nu a-na ki-ik-ki-[ši]
13. i-ša-an-[ni]
14. [i]-ga-ru-ma ši-m[e-...
15. [X] ki ? ma i-[...

²⁹⁴ Davila, James R. "The Flood Hero as King and Priest." *Journal of Near Eastern Studies* 54, no. 3 (1995): 199-214. გვ. 204-205

²⁹⁵ იხ. Nougayrol J., (*Ugaritica V*, Paris, 1968, გვ. 300-304 და 441 no. 167; Lambert-Millard *op.cit.* გვ. 131- 133

²⁹⁶ სამწუხაროდ RS 22.421 ლურსმული ფირფიტის ამსახველი ავტოგრაფია ჩვენთვის მიუწვდომელი აღმოჩნდა.

1. ოდეს ღვთაებებმა დაადგინეს გადანყვეტილება,
2. ქვეყნიერებაზე წარღვნა დაადგინეს
3. ოთხივე კუთხით (მთელს ქვეყნიერებაზე).
4. . . . ისმინა[...]
5. . . . [. . .] . . ღვთაება ეამ თავის გულში
6. მე ვარ ათრახასისი
7. ჩემი ბატონის, (ღვთაება) ეას ტაძარში ვცხოვრობდი
8. [-]
9. ვიცი, ბჭობა დიადი ღვთაებებისა,
10. ვიცი მათი ფიცი თუმცა, არ
11. გაუხსნიათ (არ გაუმჟღავნებიათ) მათ ჩემთვის
12. მათი სიტყვები კედელს
13. გაუმეორა
14. “კედელო, ისმინე! [...]
15. [...].....?

უკანა მხარე:

1. [. . .] *X ilānu^[a] ba-l[α-ṭa . . .*
2. [*x x (x)*] *x-ta aššat-ka x [. . .*
3. [*x*] *x-a tuk-la-at u x [. . .*
4. *ki-i ilānu^[a] ba-la-ṭa lu-ú [. . .*
5. *šu "sig,⁴ne.iri_x.gal*
6. *x (x) an.šu.ša.ku?.na*
1. [. . .] . ღვთაებები სიცო [ცხლე. . .
2. [. . .] . . ცოლი შენი . [. . .
3. [. . .] . ენდე(?) . [. . .
4. მსგავსად ღვთაებებისა სიცოცხლე დაე (მოგენიჭოთ)
5. ჩანერა მუდამიკ-ნერგალმა
6. (?)

აქ ჩვენთვის საყურადღებოა სიტყვები, რომლის მიხედვითაც ვიგებთ, რომ ათრახასისი ღვთაება ეას ტაძარში ცხოვრობდა და მან იცის ღმერთთა გადანყვეტილების შესახებ და ეს ცოდნა, როგორც ჩანს, მან მიიღო სიზმრიდან თუ გამოცხადებიდან და ვანყდებით ჩვენთვის ნაცნობ სცენას – “კედელთან საუბარს”. ბუნებრივია ეას ტაძარში ცხოვრება და სიზმართა თუ გამოცხადებების ახსნა მხოლოდ ქურუმს შეეძლო, ამიტომაც საფიქრებელია, რომ ათრახასისის უგარითულ მითშიც დაკარგულ ადგილას ნახსენები უნდა ყოფილიყო მისი რელიგიური სტატუსიც. ამასთანავე, მართალია უგარითული ტექსტი (RS 22.421) ბოლომდე არ იკითხება, თუმცა არის ინტერპრეტაცია, რომ ერთი ნაკითხვის მიხედვით, მეოთხე სტრიქონში ნახსენები უნდა იყოს ქალაქი შურუფაქი. აღ-

სანიშნავია, რომ შურუფაქი “მეფეთა სიასა” და “შუმერულ წარღვნის მითში” ზიუსუდრას ანუ ბაბილონელი ათრაბასისის ქალაქია, შესაბამისად მისი მეფობის სტატუსიც ვეიქრობთ, მხოლოდ დაკარგულია და საეცებით შესაძლებელია იგი მოხსენიებული ყოფილიყო ათრაბასისის მითის სრულ ვერსიაში.²⁹⁷ 21-22-ე სტრიქონები კი განსაკუთრებით საინტერესოა, რამეთუ აქ დაცულია ლერნმის კედელთან გასაუბრების მონაკვეთი.

6) გილგამეშის ეპოსი – XI დაფა – უთნაფიშის მითი

გილგამეშის ეპოსში არის საყურადღებო მინიშნებები, რომ უთნაფიშ-თი (იგივე ზიუსუდრა და ათრაბასისი) არის შურუფაქიდან (11-13,23) და იგი უბარ-თუთუს (23) შვილია, რაც უმაღლეს გვახსენებს წარღვნამდელ ქალაქთა და მეფეთა ჩამონათვალს. თუმცა ათრაბასისის მითში შესაბამისი ადგილი III I 20-23 არ ფიქსირდება. სავარაუდოდ გილგამეშის ეპოსის ავტორი(ები) მისდევდნენ ტრადიციას, რომლის მიხედვითაც წარღვნის მთავარ გმირს სამეფო სტატუსი ჰქონდა.²⁹⁸

7) ბეროსოსი

ბეროსოსთან წარღვნამდელ მეფეთა ჩამონათვალში უკანასკნელი მეფეა ქსისუთროსი (იგივე ზიუსუდრა). ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ ამ წყაროს მიმართებაზე უფრო ადრინდელ შუმერულ-აქადურ წარღვნის ვერსიებთან (უფრო ვრცლად ამაზე იხ. ბეროსოსის თავში, ქვემოთ). აქ მხოლოდ ერთს ვიტყვით, რომ ბეროსოსის წარღვნის ნარატივი არსად ხაზგასმით არ საუბრობს ქსისუთროსის სტატუსის შესახებ, თუმცა რამდენადაც აქ მეტ-ნაკლებად დაცულია წარღვნამდელ მეფეთა სიის კონტექსტი და ასევე სიუჟეტური მსგავსება, რომლის მიხედვითაც რჩეული გმირი სწორედ სიზმრის საშუალებით იგებს ღვთაებათა გეგმების შესახებ, გვაფიქრებინებს, რომ ქსისუთროსი, როგორც წარღვნის მთავარი გმირი, სამეფო და რელიგიური სტატუსის მატარებელი უნდა იყოს.

3.2.3 ელინისტურ ლიტერატურაში დაცული წარღვნის გადმოცემა

ელინისტურ ლიტერატურაში, სულ შვიდიოდე ნარატივია დაცული წარღვნის შესახებ:²⁹⁹

ეპიხარმოსის (სიცილიელი პოეტი, ძვ.წ. Vს) პაროდულ-კომიკურ ნაწარმოებთა ავტორი, მათ შორის – დეკალიონის შესახებ³⁰⁰;

²⁹⁷ იხ. Davila J.R. *op.cit.* 205-206

²⁹⁸ იხ. Davila J.R. *ibidem*

²⁹⁹ აქ ჩვენ მხოლოდ მათი აღნიშვნით შემოვიფარგლებით დროისა და ნაშრომის მოცულობითი შეზღუდულობის გამო. სამომავლო მიზნად ვისახავთ ამ წყაროთა სიღრმისეულ შესწავლასა და მათთვის ჩვენს კორპუსში სათანადო ადგილის მიჩენას.

³⁰⁰ Comiconum Graecorum Fragmenta in Papyris Reperita 85, fr.1.

პინდაროსის (ძვ.წ. Vს) IX ოლიმპიური ოდა,³⁰¹ სადაც მოხსენიებულია დევკალიონი და პირა;

ჰესიოდე ახსენებს დევკალიონს „ქალთა კატალოგში“. თუმცა ეს საკითხი მეცნიერებაში დავის საგანია. დასადგენია, ეკუთვნის თუ არა კონკრეტული ნაწარმოები ჰესიოდეს. თუ კი ეს ასეა, გამოდის, რომ წარღვნის მითი საბერძნეთში ჯერ კიდევ ძვ.წ. VII საუკუნეში იყო ცნობილი;

აპოლოდორუსის „ბიბლიოთეკა“- (1.7. 2-3) ³⁰², (ძვ.წ. II ს) – სადაც, ასევე დაცულია წარღვნის ნარატივი;

ძვ.წ. I საუკუნეში კი წარღვნის ამბავს მოკლედ იხსენიებს რომაელი ავტორი გაიუს იულიუს ჰიგინუსი, თავის „Fabulae“-ში (153);

ყველაზე სრული ვერსია მოთხრობილია ოვიდიუსთან (ძვ.წ. I) – მეტამორფოზები 1.313 – 415;

ახ. წ. II საუკუნეში კი წარღვნის ამბავს მოგვითხრობს ლუკიანე სამოსატელი, იხ. მისი „სირიელი ქალღმერთის შესახებ“.³⁰³

ამ ნაწარმოებებში „რჩეული“ არაა სამეფო დინასტიის წარმომადგენელი და ოვიდიუსთან და აპოლოდორუსთან არც რაიმე რელიგიური (ქურუმის) სტატუსი გააჩნია. აღსანიშნავია, რომ წარღვნის მითის ლუკიანეს ვერსიაში, წარღვნის გმირი დევკალიონი მოიხსენიება „სინითეს-ის“ სახელით Σισυθία (იხ. Buttman Oden, studies in lucian's "de Syria Dea". Missoula, Montana, 1977, გვ. 25). ორი აზრი არაა, რომ ეს სახელი ზიუსუდრას ვარიაციაა. მით უმეტეს, რომ ლუკიანე სამოსატელი წარმოშობით სირიელია, კომაგენას დედაქალაქ სამოსატადან და მთელი მისი შემოქმედება მონაშობს მის ღრმად განსწავლულობას აღმოსავლურ მითოლოგიაში. აპოლოდორუსის „ბიბლიოთეკაში“ კი დევკალიონი პრომეთეოსის შვილადაა გამოყვანილი და ამასთან სწორედ პრომეთეოსს მიენერება ადამიანის შექმნა მიწითა და წყლით. დევკალიონი გადაურჩება წარღვნას (ἐπιβλήσας τε καὶ τοῖς εὐσεβέσις εἴνεκα) და იგი მოხსენიებულია, როგორც „აფროდიტეს“ ტაძრის აღმშენებელი იერაპოლისში. ერთი მხრივ ამკარაა გარეგნული მსგავსება შუამდინარულ სტრუქტურასთან, თუმცა მეორე მხრივ აღსანიშნავია, რომ სამივე ნაწარმოებში ჩამოთვლილი გენიალოგიები შედგებიან ღმერთებისა და გმირებისაგან. უნდა ითქვას, რომ ელინისტურ ლიტერატურაში „წარღვნის ამბავი,“ როგორც ჩანს, არ სარგებლობდა განსაკუთრებული ინტერესით, ალბათ ეს განპი-

³⁰¹ იხ. Lattimore, Richmond. "Pindar Olympian 9. 100-112." Classical Philology 41, no. 4 (1946): 230-32.

³⁰² იხ. Diller, Aubrey. "The Text History of the Bibliotheca of Pseudo-Apollodorus." Transactions and Proceedings of the American Philological Association 66 (1935): 296-313

³⁰³ Lucian Samosata De Dea Syria, && 12-13; იხ. Attridge and Oden, The Syrian Goddess: De Dea Syria, Missoula, Montana, (1976): 18-21

რობებული იყო განსხვავებული ბუნებრივი გარემო-პირობებით. თუ კი მდინარეთა ადიდების გარეშე არ არსებობს შუამდინარეთის ისტორია და იქ წყალდიდობა “ყოველდღიური” მოვლენა იყო, ელინური სამყაროსთვის რთული წარმოსადგენი იქნებოდა საკუთარი რელიეფისა და კლიმატიდან გამომდინარე ამგვარი წყალდიდობები. შეიძლება ამ ფაქტორის გამოცაა, რომ ელინისტურ ლიტერატურაში ასე კანტიკუნტადაა დაცული ცნობები წარღვნის შესახებ.

ჩვენთვის საყურადღებოა შემდეგი დეტალებიც: პრომეთე, რომელიც კაცობრიობის შემქმნელად მოიხსენიება, თავის შვილ დევკალიონს აფრთხილებს მოახლოებული საფრთხის შესახებ, რაც უმალ გვახსენებს ენქის, რომელიც ასევე კაცობრიობის შემქმნელი და იმავდროულად მთავარი დამცველიცაა. თუმცა შუამდინარულ მითებსა და ამ ექსცერპტებს შორის პირდაპირი კავშირებისა და თანხვედრების გამოვლენა ერთობ რთულია. აღსანიშნავია ერთი ფაქტორიც, რომ ზემოხსენებულ ნაწარმოებებში: ბერძნულ-რომაულ და ბიბლიურ გადმოცემებში “გმირები თუ რჩეული”, განსხვავებით შუამდინარული ვერსიისაგან, არ იძენენ უკუდავებას, როგორც მაგალითად ზიუსუდრა, რომელიც დილმუნის ქვეყანაში “სამუდამოდ ცხოვრობს”, არამედ ისინი მოკვდავნი არიან, მიუხედავად მათი განსაკუთრებული სასიცოცხლო ხანგრძლივობისა, თუმცა განაგრძობენ სამუდამო ცხოვრებას თავიანთ შვილებში. შუამდინარელი ავტორები “მარადიულობას” ერთ გმირს აბამენ, ხოლო ბერძნულ-რომაული და ბიბლიური ავტორები შთამომავლობათა “განგრძობითობაში” გვიჩვენებენ “მარადიულობას”, რაც, ვფიქრობთ, არაა უმნიშვნელო დეტალი, მსოფლმხედველობრივ განსხვავება-მსგავსებათა თვალსაზრისით.

3.2.4 შურუფაქი

ორიოდე სიტყვით შევვხვით ქალაქს, რომელიც შუამდინარული წყაროების მიხედვით უშუალოდაა დაკავშირებული წარღვნასთან. ქალაქი შურუფაქი ერთ-ერთია იმ ხუთ წარღვნამდელ ქალაქს შორის, რომელთაც “შუმერის მეფეთა სია” ასახელებს. იგი მდინარე ევფრატის შენაკადზე მდებარეობდა, აბუ ცალაბიხიდან სამხრეთით 35 კმ-ზე, (თანამედროვე თელ-ფარა). ქალაქი დაარსდა ძვ.წ. IV ათასწლეულის მიწურულს და ძვ.წ. II ათასწლეულის ბოლოს, სავარაუდოდ კლიმატური ცვლილებების გამო, იგი მიატოვეს. ზოგადად, მესოპოტამიური გადმოცემა წარღვნის შესახებ შურუფაქთანაა დაკავშირებული (შურუფაქიდანაა წარღვნის მთავარი გმირი – ზიუსუდრა. ამასთან გვჯერა, რომ წარღვნის ნარატივი სწორედ შურუფაქელი პოეტის შემოქმედებაა). არქეოლოგიურად დამტკიცებულია, რომ შურუფაქში პერიოდულად ხდებოდა დიდი

წყალდიდობები, მათ შორის ყველაზე დიდი წყალდიდობა, რომელიც სავარაუდოდ “ნარდენის” სახელით შემორჩა მესოპოტამიურ ლიტერატურაში, III ათასწლეულის გარიჟრაჟზე უნდა მომხდარიყო.³⁰⁴

მესამე ათასწლეულის პირველ ნახევარში, შურუფაქი სამხრეთ შუამდინარეთის უმსხვილესი ცენტრია, რომლის მოსახლეობაც შესაძლოა 30, 000-მდე აღწევდა. ძვ.წ. 26-25-ე საუკუნეები კი აღმავლობის ხანაა ქალაქისათვის. არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული მასალების უმრავლესობა, სწორედ ამ პერიოდით თარიღდება. აღსანიშნავია, რომ შურუფაქის მხოლოდ ნაწილია გათხრილი და იგი სრულად შესწავლილი არაა, ჯამში სულ 25 ადგილას მოიხსენიება შურუფაქის ტერიტორია.³⁰⁵ გათხრების შედეგად მოპოვეს 840 თიხის ფირფიტა, რომელთა ნახევარი ქალაქის ჩრდილო ნაწილში მდებარე დიდი შენობიდან ამოიღეს (არქეოლოგებმა ამ შენობას “ფირფიტების სახლი” უწოდეს). აღნიშნული ფირფიტები განსაკუთრებით საყურადღებოა სასოფლო-სამეურნეო და ადმინისტრაციული თვალსაზრისით.³⁰⁶ აღმოჩენილ ტაძრებსა და საკულტო ნაგებობებს შორის გამოირჩეოდა ღვთაება სუდისადმი მიძღვნილი ტაძარი. (“ზიუსუდრას მითის” მიხედვით შურუფაქი სწორედ ღვთაება სუდს ეკუთვნის). შურუფაქის ცხოვრებაში განსაკუთრებულ როლს “გადამწერები (მწერლები)” ასრულებდნენ. “გადამწერის” პროფესია პირველად სწორედ შურუფაქის ტექსტებში ფიქსირდება, სადაც 90-ზე მეტი “პროფესიონალი მწერლის” სახელია მოხსენიებული.³⁰⁷ ძვ.წ. 26-25-ე საუკუნეებში შურუფაქი რეგიონში ლიდერი ქალაქი უნდა ყოფილიყო, ტექსტების მიხედვით აქ სამუშაოდ სხვადასხვა ქალაქებიდან მოდიოდნენ, მათ შორის ადაბი, გირსუ, ნიფური, უმმა და ურუქიდან.³⁰⁸ თუმცა თანდათან, შურუფაქის როლი უკან იხევს

³⁰⁴ იხ. Козырева Н. В., Очерки по истории Южной Месопотамии эпохи ранней древности (VII тыс. до н. э. — середина II тыс. до н. э.), Контраст, Санкт-Петербург, 2016 გვ. 77

³⁰⁵ იხ. Foster B.R., *Shuruppak and the Sumerian City State*, Babel und Bibel 2, Eisenbrauns, Indiana, 2005 გვ. 13-17

³⁰⁶ იხ. Deimel A., დანვრილებითი ინფორმაცია შურუფაქის ირვლი იხ. Martin P.H., (2011-2013): *Šuruppak RLA XIII: 334-346* Schultexte aus Fara, Leipzig, 1924; Deimel A., *Wirtschaftstexte aus Fara*, Leipzig, 1924. ასევე შურუფაქში მოპოვებული დოკუმენტების გამოცემები იხ. Jestin R., *Tablettes sumériennes de Suruppak conservées au musée de Stamboul*, Paris, 1937; Jestin R., *Nouvelles tablettes sumériennes de Suruppak au musée d'Istanbul*, Paris, 1957

³⁰⁷ შურუფაქის დოკუმენტებში არსებულ საკუთარ სახელებთან დაკავშირებით, ღირს შევნიშნოთ, რომ დაფიქსირებული 2000 საკუთარი სახელიდან დაახ. 2-3% სახელებისა დანამდვილებით სემიტური წარმოშობისაა. იხ. Krebernik M. *Mesopotamien: Späturuk-Zeit und Frühdynastische Zeit*. Freiburg, 1998. გვ. 264

³⁰⁸ იხ. Visicato G. *The Bureaucracy of Šuruppak. Administrative Centres, Central Offices, Intermediate Structures and Hierarchis in the Economic Documentation of Fara*. Münster, 1995 გვ. 128-129

და წინა პლანზე ქალაქი ური გამოდის. ძვ.წ. 24-23-ე საუკუნეებში შურუფაქი აღარ იხსენიება ფართომასშტაბიან ლაშქრობათა აღწერებში. როგორც ჩანს, იგი უკვე სხვა ძლიერი ქალაქის ზენოლას განიცდიდა. ძვ.წ. 24-ე საუკუნეში შურუფაქი ძლიერმა ხანძარმა მოიცვა, რასაც ზოგიერთი ისტორიკოსი ურის აღზევებასთან და არსებულ დაპირისპირებასთან აკავშირებს. ძვ.წ. 23-22-ე საუკუნეებში შურუფაქი ურის მესამე დინასტიის ერთ-ერთი პროვინციის ცენტრია. ძვ.წ. 21-ე საუკუნეში ქალაქი ახალი კედლით გაამაგრეს, თუმცა მისი სიცოცხლე ხანმოკლე აღმოჩნდა და როგორც ჩანს II ათასწლეულის დასაწყისში ქალაქი საბოლოოდ მიატოვეს, რისი მიზეზიც კლიმატური პირობების გაუარესებაც უნდა ყოფილიყო. ამ პერიოდიდან მოყოლებული შურუფაქის ხსოვნა მხოლოდ ლიტერატურასა და სასკოლო ტექსტებშიღა შემორჩა.³⁰⁹

საკითხავია, შურუფაქელია თუ არა ზიუსუდრას მითის ავტორი? თითქოს ნარატივი ამის თქმის საშუალებას გვაძლევს, მაგრამ აქვე აღსანიშნავია ერთი საყურადღებო მესოპოტამიური ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც, ქალაქთა ჩამონათვალში დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა პირველ ადგილს, შურუფაქი კი სიაში მეხუთე ადგილზეა. ამიტომაც შესაძლოა, არა შურუფაქიდან არამედ ერიდუდან მოდიოდეს ამასთან, WB 62 და WB 444 ფირფიტებში (“შუმერის მეფეთა სია”) ორივეგან ერიდუ დგას პირველ ადგილას და ორივე ნარატივში ენქი თამაშობს გადამწყვეტ როლს, როგორც წარლენისაგან კაცობრიობის დამხსნელი, ერიდუ კი ენქის ქალაქია.³¹⁰ პირველი ქალაქის სტატუსი კი ამჟღავნებს მწერლის პოზიციას, მაგალითად ბეროსოსმა, როგორც ბაბილონელმა მწერალმა, ჩამონათვალის პირველ ადგილზე, სწორედ საკუთარი ქალაქი – ბაბილონი ჩასვა ნაცვლად ერიდუსა.

3.2.5 დათარიღება

ზიუსუდრას მითის ირგვლივ არა ერთი პრობლემა დგას, მათ შორის საყურადღებოა დათარიღების საკითხი. რადგანაც ტექსტს არ ახლავს კოლოფონი, რთულია ზუსტი თარიღის დადგენა. ტექსტის ისტორიულ-ფილოლოგიური შესწავლის საფუძველზე კი დღემდე მიღებულია ა. პოპელის დასკვნა (PBS IV/1.69). მ. სივილის ვარაუდით, ფირფიტა CBS 10673 არ შეიძლება იყოს ძველბაბილონურ პერიოდზე (ძვ.წ. 2000-1600) უფრო ადრინდელი. აღნიშნული ფირფიტის მხოლოდ ქვედა მესამედია ჩვენამდე მოღწეული. ენის მიხედვით იგი III ათასწლეულის შუა ხანებს არ ჩამოსცილდება, ძველბაბილონურ თუ გვიანბაბილონურ ხანაში იგი მხოლოდ გადაწერილი აქვთ. ვფიქრობთ ჩვენამდე მოღწეული ვერსია

³⁰⁹ იხ. Козырева Н. В *op.cit* გვ. 84 და იქვე შენ. 25

³¹⁰ Jacobsen Th., *The Sumerian King List*, Chicago, 1939, გვ. 59-60

დაახლოებით ძვ.წ. 1700 წელს უნდა ეკუთვნოდეს, იგი შესრულებულია შუმერულ ენაზე, რომელიც ჯერ კიდევ იმ პერიოდის *lingua franca* იყო.

შუმერული წარღვნის მითის სხვა ვერსიები ჩვენამდე არ მოღწეულა. თუმცა, მ. სივილმა წამოაყენა ჰიპოთეზა, რომ CT 46.5 ფირფიტა, შესაძლოა შნმ-ის გვიანდელ რეცენზიას წარმოადგენდეს. გაურკვეველია ძვ.წ. 1700 წლისათვის ჯერ კიდევ არსებობდა თუ არა შნმ-ის შინაარსის შემცველი სხვა ფირფიტები. CT 46.5 ბილინგვური (შუმერულ-აქადური) ფირფიტა აშურბანიფალის ბიბლიოთეკიდანაა და შესაძლოა სწორედ შუმერული წარღვნის მითის მესამე სვეტის გვიანდელი ვერსია იყოს.³¹¹ იგი შეიცავს წარღვნამდელი მეფეთა ჩამონათვალის დაზიანებულ მონაკვეთს, ასევე ახსენებს ენლილსა და “ხმაურს”, რომლის შემდეგაც, სავარაუდოდ, წარღვნის მოვლენები უნდა განვითარებულიყო.

3.2.6 დამატება: N 3514 თარგმანი და კომენტარები.

შესახებ

რამდენიმე წლის წინ ფილადელფიის უნივერსიტეტის მუზეუმში აღმოჩნდა ფირფიტა N 3514 ზომით ძალიან მომცრო 5.1 x 4.3 x 2.2 სმ. და მხოლოდ ერთი ჯანმრთელი ზედაპირით. ფირფიტის დანერილობის მიხედვით იგი გვიანბაბილონური ან უფრო, შემდგომი პერიოდის უნდა იყოს.³¹² ფირფიტა თავისი მოყვანილობითა და შინაარსით ქმნის შთაბეჭდილებას, რომ იგი მრავალსვეტიანი ტექსტის ნაწილია. მეცნიერები ცდილობენ მის დაკავშირებას ამავე პერიოდის სხვა ტექსტებთან, მათ შორის განიხილება ჩვენთვის ნაცნობი შუმერული წარღვნის მითის ფირფიტა (CBS 10673 (PBS 5/1 ფირფიტა 89) + CBS 10867³¹³). ჯ. პეტერსონის აზრით, ფრაგმენტი მოგვითხრობს წარღვნის შესახებ და მასში სწორედ ის ეპიზოდი უნდა იყოს დაცული, სადაც საუბარია ღვთაების მიერ წარღვნის, როგორც სასჯელის მოვლინებაზე, ასევე აქვე დაცული უნდა იყოს ცნობები წარღვნამდელ მეფეთა შესახებ, თუმცა ეს ყველაფერი ჯერ მხოლოდ ვარაუდია.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით თითქოს შეიძლება ვეძიოთ კავშირი CBS 10673-სა და N 3514-ს შორის. CBS 10673 წარმოადგენს III სვეტის

³¹¹ ამასთან აღსანიშნავია თავად აშურბანიფალის სიტყვები, რომ იგი კითხულობდა მისთვის რთულ და გაუგებარ წარღვნამდელ ტექსტებს. *hi-fa-ku mihiilti(gu.sum) ab-ni ša la-am a-bu-bi ša kak-ku sa-ak-ku bal-lu* (VAB vii. 256 18-19 იხ. Lehmann-Haupt F. Šamašsumukin, pl. xxxv, cf. Bauer Th., Das Inschriftenwerk Assurbanipals 80).

³¹² იხ. Peterson, J. A New Sumerian Fragment Preserving an Account of the Mesopotamian Antediluvian dynasties, *AuOr* 26 (2008) ტ.2 გვ.257-262

³¹³ ეს უკანასკნელი შესწავლა და დაამუშავა მ. სივილმა. იხ. Civil, M., “The Sumerian Flood Story,” ნიგნში Lambert, W.G., and Millard, A.R., *Atra-ḫašis: The Babylonian Story of the Flood*, Oxford 1969, გვ. 138-172.

ქვედა ნაწილს, შესაძლოა N 3514 ამავე სექტში CBS 10673-ის ზემოთ გამოტოვებულ 34 სტრიქონში იკავებდეს ადგილს. ამ 34 სტრიქონიან სიცარიელეს წინ უძღვის შუამდინარეთის პირველი ხუთი ქალაქის – ერიდუ, ბადთიბირა, ლარაქი, სიფარი და შურუფაქის დაარსება და მათი ღვთაებებს შორის გადანაწილება. შემდეგ მოდის სწორედ დაკარგული 34 სტრიქონიანი სიცარიელე, რასაც მოსდევს უკვე მიღებული გადანყვებილება კაცობრიობის განადგურების შესახებ. შესაძლოა, ამ ლიობში გადმოცემული იყო ღვთაების განჩინება წარღვნის თაობაზე და მისი გამომწვევი მიზეზები. ამგვარი კონფიგურაციის შესაძლებლობას თავად ფირფიტის (N 3514) შინაარსი გვაფიქრებინებს.

თუმცა, დაკავშირება აწყდება ერთ დიდ პრობლემას. საქმე ის არის, რომ ფიზიკური პარამეტრების თვალსაზრისით CBS 10673+ და N 3514 არ ედრებიან ერთმანეთს, (მათი შეერთება არ ხერხდება). განსხვავდება ფირფიტების სისქეცა და ზოგიერთი საერთო ლურსმული გრაფემის მოყვანილობაც. ასე, რომ ამ ფირფიტების არაერთგვაროვანი ფორმები, მიუხედავად მათი შესაძლო შინაარსობრივი სიახლოვისა, გვაფიქრებინებს, რომ ისინი სხვადასხვა ტექსტებს/კომპოზიციებს ეკუთვნიან. (სავარაუდოდ, დამოუკიდებლად ორივე არის დიდი ფირფიტის ნატეხი; სხვადასხვა სკოლის გადამწერთა შემოქმედება).

მეორე ვარაუდით, N 3514 უკავშირდება “შუმერის მეფეთა სიის” ზოგიერთ დუბლიკატს (K 8532 +). ორივე შემთხვევაში საუბარია წარღვნამდელ ქალაქებსა და მათი მეფეთა მმართველობის ხანგრძლივობაზე, თუმცა არც ეს მაჩვენებელი არ ემთხვევა ზუსტად ერთმანეთს.

ტრანსლიტერაცია და თარგმანი

1') [...] 'lugal'-e SU.KUR.R[U^h ...]

.... მეფე ... შურუფაქი...

2') [...] lugal-e mu šaru i[n-AK]

..., მეფემ, იმეფა 36,000 წელი

3') [...lugal-]'e"? mu šaru-šar₂-šar₂ in-[AK]

..., [მეფემ] იმეფა 43,200 წელი

4') [... lugal-e]-ne mu ŠAR₂xNIŠ-šar₂-šar₂ in-A[K]

[მეფეთა] წელი (სულ) 79,200 (იყო)

5') [... lu]gal-e-ne mu-bi-e-ne mu ŠAR₂xDIŠ-ḪI₄U i[n-AK]

[მეფეთა წლები იყო 360,000 (იმოქმედა)

6') [...] hul-bi gig [...]

... შეიძულა ...

7') [...inim?]-'e"? si₂-si₂-ke-e-de₃ šag₄-ga [... kuš₂?]

... (სიტყვათა ჯაჭვი გაუგებარ აზრს იძლევა)

8') [...] eš-bar mi-ni-i[b? ...]

...გადანყვეტილება

9') [...] a-na-am, me-a? [...]

...ყველა მათი(?)

10') [...] eš?]-bar gi-gi-N[E ...]

[.....?] გადანყვეტილება(?)...

11') [...] 'x' [...]

კომენტარები:

1-5' სტრიქონებში მსგავსად “შუმერის მეფეთა სიისა” ჩამოთვლილია მმართველები, მათი მეფობის პერიოდი, დინასტიის ხანგრძლივობა და წარღვნამდელ მმართველთა ერთიანი მმართველობის ჯამი. აქ საუბარია შურუფაქის ორ მმართველზე, რომელთა სახელები შემონახული არაა. “შუმერის მეფეთა სიაში” კი შურუფაქი მხოლოდ ერთი მეფითაა წარმოდგენილი, რომლის სახელია უბარათუთუ (იგი “შურუფაქის ინსტრუქციაში” მიჩნეულია ზიუსუდრას მამად). გვიანდელ ბილინგგურ სიაში K 8532 შურუფაქის მეფეებად დასახელებულია უბარათუთუ და ზიუსუდრა. წარღვნამდელ მეფეთა სიაში WB 62 9-11 კი ასევე მეორდება უბარათუთუ და ზიუსუდრა. თუმცა აქ კურიოზული შეცდომაა დაშვებული და უბარათუთუ გამოყვანილია, როგორც შურუფაქის შვილი. როგორც ჩანს, გადამწერი შეცდომაში შეიყვანა “შურუფაქის ინსტრუქციის” ტექსტმა, სადაც შურუფაქი ადამიანია, ხოლო ამ უკანასკნელ შემთხვევაში შურუფაქი არა ადამიანი, არამედ ქალაქის დასახელებაა (^{DIS}Šuruppak). მათი მმართველობის ხანგრძლივობა არის 36,000 და 43,200 წელი, შურუფაქის დინასტიის (მთლიანად) 79,200 წ., ხოლო წარღვნამდელ მეფეთა დინასტიების ჯამი 360,000 წელია. აღნიშნული მონაცემები განსხვავდება “შუმერის მეფეთა სიის” სხვადასხვა დუბლიკატებისაგან, მაგ WB 62 9-11-ში ორი მეფის მმართველობის ხანგრძლივობა 28,800 და 36,000 წელია, AN 1923.444 -ის ფირფიტაში 18,600, 18,600 და 241,200 წელი, K 8532-ში კი არაა დაცული ცნობა შურუფაქის მმართველთა შესახებ. ფაქტი, რომ N 3514 იგივე რაოდენობის შურუფაქის მეფეებს ჩამოთვლის, როგორც W-B 62 9-11 და მეფეთა სია K 8532+ ი. პეტერსონს აფიქრებინებს, რომ შეიძლება აღვადგინოთ N 3514-ის მმართველთა სახელები, სადაც პირველი მმართველი იქნება უბარათუთუ ან (კურიოზული) შურუფაქი (ვაჟი უბარათუთუს) ხოლო მეორე მმართველი – ზიუსუდრა.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მიუხედავად მრავალი გარეგნული მსგავსებისა შუმერულ და აქადურ წყაროებს შორის, თანამედროვე მეცნიერებას შეუძლია წამოაყენოს უამრავი არგუმენტი იმის დასამტკიცებლად, რომ აქადელ ავტორს არ სჭირდებოდა ცოდ-

ნოდა შუმერული წყარო, რათა დაენერა ტექსტი და პირიქით, შესაძლოა ისიც, რომ აქადური ვერსია გამომდინარეობდეს შუმერულიდან. თუმცა ამ მოსაზრებათა ხელაღებით მტკიცება არსებული მასალის გათვალისწინებით ვერ ხერხდება. თავის მხრივ, ბაბილონური გილგამეშის ეპოსთან ათრახასისის მითის ტექსტობრივი სიახლოვის მტკიცება და დაკავშირება ბევრად უფრო იოლი ამოცანაა (რაც ჩვენ უკვე წარმოვადგინეთ ათრახასისის მითის შესავალ ნაწილში).³¹⁴

3.3 *Rigmu* u *Ḫubūru* ანუ წარღვნის მიზეზის შესახებ

ათრახასისის მითის მთავარი საკვანძო სიტყვაა არსებითი სახელი *rigmu* – რომელსაც არა ერთი მნიშვნელობა გააჩნია, თუმცა ყველა მათგანი არსობრივად “ხმაურს” უკავშირდება.³¹⁵ ტექსტის მიხედვით “ხმაურს გამოსცემენ” ცოცხალი არსებები, ძირითადად ადამიანები და ღვთაებები, თუმცა ასევე ცხოველებიც. ათრახასისის მითის ძველ და შუაბაბილონურ ვერსიებში სიტყვა ჯამში სულ 23-ჯერ არის დაფიქსირებული. იგი ძირითადად აღნიშნავს მოთქმის, გოდების, ასევე მრისხანების ხმებს. ღმერთებს შორის, ყველაზე ხშირად, ღვთაება ადადთან მიმართებით გვხვდება, რომლის ჭეჭა-ჭუხილის ხმა არის – *rigmu* (გრგვინვა)³¹⁶. ადამიანთან მიმართებაში კი, სიტყვას უფრო “გოდების, მოთქმის” და უბრალოდ ხმაურის დატვირთვა გააჩნია.³¹⁷ ათრახასისის მითში, როგორც უკვე ვთქვით, განსაკუთრებულია მისი მნიშვნელობა: *rigmu* არის ის, რაც არ აძლევს ღვთაება ენლილს ძილის საშუალებას. “ხმაურის” წინააღმდეგ ღვთაება ენლილი მიმართავს სხვადასხვა სადამსჯელო ზომებს, მათ შორის – წარღვნას. ქვემოთ შევეცდებით გავაშუქოთ მკვლევართა მოსაზრებები ტექსტის ამ მონაკვეთთან მიმართებით და ამასთან ვიმსჯელოთ თუ რა არის ის “შეფარული მიზეზი”, რის გამოც “ათრახასისის მითში” ღვთაება ენლილმა წარღვნისათვის გასწირა კაცობრიობა.

ხმაური > ღვთაებრივი ძილის რღვევა > ღვთაების მრისხანება

ეს ჯაჭვი უცვლელია, მაგრამ საკითხავია რა არის თავად “ხმაური”? მეცნიერები ძირითადად ორ ჯგუფად იყოფიან: ერთნი, რომლებიც “ხმაურში” ადამიანის ცოდვას ხედავენ, მეორენი კი ადამიანთა ჭარბ გამრავლებას. ნარატივის მიხედვით ღვთაება ენლილმა სცადა ადამიანთა “ხმაურის” აღკვეთა, როგორც საყოველთაო შიმშილით, ისე

³¹⁴ იხ. Lambert W.G., Millard A.R., *Atra-Ḫasis. The Sumerian Flood Story with the Sumerian Flood story* by M. Civil, Oxford, 1969 გვ. 14

³¹⁵ იხ. CAD (R) გვ. 328 – 334.

³¹⁶ იხ. ათრახასისის მითი III ii 49-50.

³¹⁷ იხ. AHW *rigmu* გვ.982-983

შავი ჭირის მოვლენით, თუმცა შედეგი საპირისპირო აღმოჩნდა, “ხმაური” უნინდელზე უფრო ძლიერი გახდა, რის გამოც ღვთაება ენლილმა მიიღო რადიკალური გადაწყვეტილება – საბოლოოდ გაენადგურებინა კაცობრიობა წარღვნის მეშვეობით. მეორე საკვანძო სიტყვაა *hubûru* – “ყაყანი”, ორივე სიტყვას ამ კონტექსტში სინონიმური მნიშვნელობა აქვს.

ი. ხეფრონმა სამართლიანად შენიშნა³¹⁸, რომ იგიგთა და ადამიანთა შემთხვევაში განსხვავდება *rigmu* (“ხმაური”)–ის დატვირთვა. იგიგთა ხმაური – აჯანყებასთანაა დაკავშირებული მაშინ, როცა მძიმე შრომის უღელისკვებზე მყოფი ადამიანთა “ხმაური” ამგვარი მოვლენებით არაა თანხლებული და არც რაიმე მინიშნებაა ამის შესახებ. შესაბამისად ხმაურის ორი სხვადასხვა გამოვლინება გვაქვს.

ჩიკაგოს ლექსიკონი (CAD) ასახელებს *rigmu*-ს 6 მთავარ მნიშვნელობას³¹⁹: 1. ხმა, 2. ხმაური, 3. დაძახილი, 4. ჭექა-ქუხილი, გრგვინვა 5. გოდება 6. წუნწნი, ჩივილი.

ენლილის განრისხება შემდეგნაირად გამოიხატება ტექსტში II i 7-10:

7. <i>ik-ta-ab-ta ri-gi-im a-wi-lu-ti</i>	7. დამიმძიმდა (დამძიმდა ჩემთვის) ხმაური კაცობრიობის
8. <i>i-na ku-bu-ri-ši-na ú-za-am-ma ši-it-ta</i>	8. მათ ყაყანში მაკლდება (სიტყ. მერთმევა) ძილი
9. <i>[p]u-ur-sa a-na ni-ši te-i-ta</i>	9. შეწყვიტეთ ხალხზედ საკვები

მკვლევართა შორის ამ სიტყვებმა სათანადო ყურადღება დაიმსახურეს,³²⁰ “ხმაურის” პარადიგმა განმარტებას მოითხოვდა. მეცნიერებაში ამ საკითხთან მიმართებაში ურთიერთსაპირისპირო შეხედულებებია. ერთნი ირჩევენ “ხმაურის” “ბიბლიურ” ინტერპრეტაციას. ისინი შუამდინარულ წარღვნის მითს განიხილავენ იუდეისტურ-ქრისტიანული პრიზმით, “დანაშაულისა და სასჯელის” კონცეპტით: “ცოდვილ კაცობრიობას თავს დამსახურებულად დაატყდა წარღვნა”. მეორე შეხედულებას შეიძლება “მალთუსიანისტური”³²¹ დავარქვათ. ამ ჯგუფის წარმომადგენლები “ხმაურში” ხედავენ “მოსახლეობის დემოგრაფიულ აფეთქებას,” რაც უნდა გამხდარიყო წარღვნის მიზეზი. თუმცა არიან

³¹⁸ Heffron, Y. “Revisiting ‘Noise’ (*rigmu*) in Atra-ḫasis in Light of Baby Incantations.” *Journal of Near Eastern Studies* 73, no. 1 (2014): 83-93. doi:10.1086/674916. გვ. 86

³¹⁹ CAD 14/R: 328 *rigmu*

³²⁰ ამ საკითხის ირგვლივ მეტ-ნაკლებად სრული ბიბლიოგრაფია მოცემულია ნიგნში: Kvanvig H.S., *Primeval history: Babylonian, biblical, and Enochic*, *Journal for the Study of Judaism*, V 149, Brill, Leiden, 2011 გვ. 72-75

³²¹ რობერტ მალთუსი (1866-1834) – ინგლისელი დემოგრაფი და ეკონომისტი. მისი თეორიის თანახმად, თუ კი მოსახლეობის რაოდენობრივი ზრდა შეუფერხებელია, გეომეტრიული პროგრესიით იმატებს, ხოლო საკვები პროდუქტების წარმოება არითმეტიკულით, პროცესი უსათუოდ შიმშილს გამოიწვევს.

ისეთი მკვლევარები, რომლებიც ამ ორ ხედვას შორის გარკვეულ კომპრომისებს უშვებენ. მოდით თვალი გავადევნოთ, თუ რა მოსაზრებებია ზოგადად ამ თემის ირგვლივ.

პირველად აღნიშნულ საკითხზე ყურადღება გაამახვილა გ. პეტინატომ.³²² მისი ვერსიით *rigmu* და *hubûru* (“ხმაური” და “ყაყანი”), ასახავს ადამიანთა ჯანყს ღვთაებრივი კანონის (მოცემული წესრიგის) წინააღმდეგ, ხოლო ნარლენის მიზეზი კი კაცობრიობის “ცოდვაა”. ეს მოსაზრება არ გაიზიარა ფონ ზოდენმა და წამოაყენა წინადადება, რომ ადამიანთა ბრალეულობა იყო არა უშუალოდ “ცოდვა”, როგორც ამას გ.პეტინატო განმარტავდა, არამედ სურვილი – არ მოეზღუდათ საკუთარი თავი “დანესებული ღვთაებრივი ნორმებით”, კაცობრიობას სურდა მათი “ხმაურისანი საქმიანობით” (*Lärmende Aktivitäten*) მიეღწია უფრო მეტისთვის, ვიდრე ამის უფლებას “მოცემული ღვთაებრივი შეზღუდვები” ითვალისწინებდა.³²³ ორთავე მკვლევარისაგან განსხვავებული მოსაზრება წამოაყენა ა. კილმერმა, მისი აზრით კაცობრიობის დასჯის უმთავრესი მიზეზი არის არა “ცოდვა”, არამედ ადამიანთა არნახული გამრავლება, “ხმაური” კი შეიძლება ჩავთვალოთ უკონტროლო ზრდის თანმდევ ბუნებრივ მოვლენად.³²⁴ ამავე პერიოდში გამოქვეყნდა ვ. მორანის წერილი,³²⁵ სადაც იგი ასევე არ ეთანხმება გ. პეტინატოს და მისდევს კილმერის ვერსიას; მისი აზრით ნარლენის მთავარი მიზეზი კაცობრიობის გამრავლებაა, რასაც ტექსტის მიხედვით შემდეგი არგუმენტები უნდა მოწმობდეს: 1) ნარლენის გადანყევტილებამდე ღვთაებთა მიერ სხვა სადამსჯელო ზომების დანესება, რათა შემცირებულიყო მიწის მკვიდრთა რაოდენობა (თუმცა უნდა ვაღიაროთ, რომ მცდელობა სანაწილმდეგო შედეგის მომტანი აღმოჩნდა); 2) თანმიმდევრულობის მიხედვით ნარატივში ღვთაება ენლილის გაღიზიანების წინ, ჯერ სახელდება მოსახლეობის უკონტროლო მატება და მხოლოდ შემდეგ

³²² Pettinato, G. “Die Bestrafung Des Menschengeschlechts Durch Die Sintflut: Die Erste Tafel Des Atramhasis-Epos Eröffnet Eine Neue Einsicht in Die Motivation Dieser Strafe.” *Orientalia*, NOVA SERIES, 37, no. 2 (1968): 165-200.

³²³ მოგვიანებით, ზოდენის ვერსია განავითარა მ. პუტერმა და კაცობრიობის მცდელობა – გაეკეთებინა მეტი, ვიდრე ეს დაშვებული იყო, შეაფასა, როგორც ადამიანთა ამპარტანება. Hutter M., *Gesellschaftliche und religiöse Aspekte im Atramhasis-Mythos.*, in *Theologie im Dialog*. 1985, გვ. 219-225; სამწუხაროდ ფონ ზოდენის მოცემული ნაშრომი ჩვენთვის მოუწვდომელი აღმოჩნდა, მას ეუთითებთ სხვა ავტორთა შენიშვნებისა და ციტირების მიხედვით. Soden W. von., *Konflikte und ihre Bewältigung in babylonischen Schöpfungs- und Fluterzählungen: mit einer Teil-Übersetzung des Atramhasis-Mythos.*, Deutsche Orient-Gesellschaft 111(1979) 1-33.

³²⁴ იხ. Kilmer, Anne Draffkorn. “The Mesopotamian Concept of Overpopulation and Its Solution as Reflected in the Mythology.” *Orientalia*, NOVA SERIES, 41, no. 2 (1972): 160-77.

³²⁵ იხ. Moran, William L. “Atrahasis: The Babylonian Story of the Flood.” *Biblica* 52, no. 1 (1971): 51-61.

“ხმაურის” კონცეპტი; 3) წარღვნის შემდგომ, წარუმატებელი გამოცდილების ფონზე, ღვთაებებმა ფერტილური ქალის გვერდით, შექმნეს სტიერილური ქალები (უგბაბთუ, ენთუ და ეგიცთუ ქალები) და ერთგვარი დემონი (ფაშითუ), რომელიც მოიტაცებდა ბავშვებს დედების კალთიდან და გაზრდიდა მოსახლეობაში სიკვდილიანობას. ამასთან ერთად, ღვთაებებმა დაანესეს რელიგიური კულტმსახური ქალის როლი, რომელსაც არ შეეძლო დაქორწინება. ჩამოთვლილი არგუმენტები, როგორც ვ. მორანი განმარტავს, მეტყველებს მხოლოდ და მხოლოდ იმაზე, რომ წარღვნის მიზეზი იყო მოსახლეობის უკონტროლო ზრდა. იგი ასევე აკრიტიკებს ფონ ზოდენს, მისი აზრით, ენლილს არა ადამიანთა ქმედება აღიზიანებს, არამედ “ხმაური”, რომელიც მას არ აძინებს, რაშიც, ავტორის ინტერპრეტაციით, მოიაზრება მათი არნახული გამრავლება და არა უშუალოდ მათი საქმიანობა. ათრახასისის მითის მთავარი პოსტულატია ადამიანის როლის წინ წამოწევა და ძალთა ბალანსის გადანაწილება ზეციურ და მიწიერ სამყაროს შორის. წარღვნამდელი ძალთა ბალანსი სამყაროში არ აღმოჩნდა მისაღები, რამეთუ ადამიანის როლი დაკნინებული იყო. ვ. მორანი მკვლევართა იმ ნაწილს ეკუთვნის, რომლებიც ათრახასისის მითში გამორიცხავენ სიმბოლიზმს და მოცემულ სიტყვებში ეძებენ უპირველეს და არა დაფარულ მნიშვნელობას. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ მეორე მხრივ გ. პეტინატო, რომელიც ცდილობს დაინახოს საგნები “ფარდის უკან”, შორდება რეალობას, როდესაც შემოაქვს “ცოდვისა და სასჯელის” კონცეპტი.³²⁶ საქმე ისაა, რომ ათრახასისის მითში არსად ადამიანთა ბრალეულობა არ აღინიშნება “ცოდვის” გაგებით, მიუხედავად იმისა, რომ ამ სიტყვისთვის აქადელებს საკმაოდ მდიდარი ლექსიკონი გააჩნდათ.³²⁷

ნებისმიერ შემთხვევაში, *rigmu* არის რაღაც ისეთი, რაც ვერ თავსდება ღვთაებრივ წესრიგში. პრობლემის გადასაჭრელად, რ. ოდენი შეეცადა წაეშალა წინააღმდეგობა პეტინატოსა და ზოდენის მოსაზრებებს შორის და შემოგვთავაზა კომპრომისული ვარიანტი. მისი დასკვნა ასეთია: “მიზეზი, რის გამოც ათრახასისის მითში ისჯება კაცობრიობა, არის აჯანყების საზღაური, ხოლო იმპულსი აჯანყებისა არის კაცობრიობის

³²⁶ თუმცა იგი არაა ნოვატორი ამ კუთხით, იხ: Speiser ANET გვ. 104; Heidel A., *The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels*. Chicago, 1949, გვ. 225, 268; Matouš L. *ArOr* 35 (1967) გვ. 8.

³²⁷ მაგალითად, “ათრახასისის მითში” (III vi 16-25; თუმცა ეს მონაკვეთი დაზიანებულია, მაგრამ კარგადაა შენახული მისი შესაბამისი სტრიქონები “უთნაფიშთის მითში” XI 180-185), პირდაპირ მოუწოდებს ღვთაება ენქი ენლილს, რომ განარჩიოს ცოდვილი და დამნაშავე, უცოდველისა და უდანაშაულოსაგან. ესაა ერთადერთი შემთხვევა პოემაში, როცა საუბარია ეთიკაზე და აქაც მორალური ბრალეულობა მოდის არა კაცობრიობაზე, არამედ ღვთაება ენლილზე, რომელმაც განურჩევლად დასაჯა ყველა.

მოუთოკავი ნება, არ დაემორჩილოს არსებულ ღვთაებრივ ჩარჩოებს”.³²⁸ კომპრომისული მიდგომა მალევე უარყვეს ახალი ფირფიტის³²⁹ აღმოჩენის საფუძველზე. რ. ალბერცმა მეცნიერთა შორის კვლავ გააღვივა აზრი, რომ მთავარი ფაქტორი კაცობრიობის უკონტროლო ზრდაა, რის გამოც არა ერთი უბედურება დაატყდა კაცობრიობას თავს.³³⁰

სამართლიანობისთვის უნდა ითქვას, რომ აქამდე მეცნიერები საკითხს მხოლოდ ერთი მხრიდან იკვლევდნენ და უგულვებელყოფდნენ ფაქტს, რომ პოემამი ორი პოლარული მცნებაა: “ხმაური” და “ძილი”. ჩვენ ზევით ვისაუბრეთ “ხმაურის” ინტერპრეტაციის შესახებ, მაგრამ საკითხავია რას ნიშნავს “ძილის” პარადიგმა, რომელსაც “ხმაურის” გამო, ვერაფრით ვერ მიაღწია ღვთაება ენლილმა. ბ. ბატომ პირველად დასვა ეს საკითხი და გამოიკვლია “მძინარე ღმერთის” მოტივი ძველ აღმოსავლურ ლიტერატურაში.³³¹ მისი აზრით აქ ორი მთავარი მომენტი, ერთი – “დასვენება, მოსვენება”, როგორც ღვთაების პრეროგატივა და მეორე – “ძილი”, როგორც სიმბოლო აბსოლუტური ღვთაებრივი ძალაუფლებისა, რაც იმთავითვე გულისხმობს წესრიგს (კოსმოსს). ათრახასისის მითი ორთავე ამ ნიშანს ატარებს. პოემის მიხედვით, ყველა ღვთაებას როდი აქვს “მოსვენების” უფლება, ეს მხოლოდ მაღალი ღმერთების – ანუნაქების პრეროგატივაა მაშინ, როცა იგი ღვთაებებს ამის ფუფუნება არ გააჩნიათ. ძალაუფლების ამგვარი ბალანსი აღმოჩნდა პირველი აჯანყების საფუძველი, რის შედეგადაც ტანჯვის უღელი გადავიდა ადამიანებზე, ხოლო იგი ღვთაებებმა მიიღეს სხვა მაღალი ღვთაებებივით “მოსვენების” უპირატესობა. “ძილი” ეს კიდევ უფრო ღრმა სიმბოლიკის მატარებელია – როგორც ღვთაებრივი აბსოლუტური ძალაუფლების გამოხატულება, რასაც ვერ აღწევს ღვთაება ენლილი სამყაროში არსებული უწესრიგობის გამო.

ჰ.კვანვიგ³³² “ხმაურისა და ძილის” შეპირისპირების მაგალითს ხედავს სხვა შუამდინარულ ლიტერატურულ ძეგლებშიც, როგორიცაა “ენუმა ელიში” და “პოემა ერრას შესახებ”. ენუმა ელიშის დასაწყისშივე ჩანს დაპირისპირება ძველ და ახალ ღვთაებებს შორის. ძველ თაობას წარმოადგენენ აფსუ და თიამათი. აფსუ გაღიზიანებულია ახალ ღვთაე-

³²⁸ იხ. Oden R.A. Divine Aspirations in Atrahasis and in Gen 1-11. ZAW 93, 1981, გვ. 197-216.

³²⁹ ე.წ. სიფარის ფირფიტა იხ. George A.R. and Al-Rawi F.N.H., Tablets from the Sippar Library VI. Atrahasis, Iraq 58, 1996, გვ.147-90

³³⁰ იხ. Alvertz R., Das Motiv für die Sintflut im Atrahasis-Epos. Mythos im Alten Testament und seiner Umwelt. Berlin 1999 გვ.3-16

³³¹ იხ. Batto, Bernard F. “The Sleeping God: An Ancient Near Eastern Motif of Divine Sovereignty.” Biblica 68, no. 2 (1987): 153-77.

³³² Kvanvig H.S., Primeval history: Babylonian, biblical, and Enochic, Journal for the Study of Judaism, V 149, Brill, Leiden, 2011 გვ.75-82

ბათა საქმიანობით, რაც გამოხატულია ჩვენთვის ნაცნობი სიტყვით – *rigmu* : “*la našir Apsû rigimšun*” “ვერ შეამცირა (ღვთაება) აფსუმ მათი ხმაური” (I, 25). “ათრახასისის” დარად, აქ ზუსტად იკითხება “ხმაურისა და ძილის” შეპირისპირება. ღვთაება აფსუ, შესჩივის ქალღვთაება თიამათს, “ხმაურისაგან” გამოწვეული აუტანელი ყოფისათვის და გამოთქვამს სურვილს, ნერტილი დაუსვას ღვთაებათა ქმედებას, რათა დაისადგუროს *სინყნარემ* და ღვთაებებმა შეძლონ *დაძინება* (I 33-39).

პ. მიხაილოვსკიმ³³³ ყურადღება მიაქცია კიდევ ერთ მნიშვნელოვან დეტალს. ტექსტში ქალღვთაება თიამათი, ბრძოლის წინ, მოხსენიებულია შემდეგი სიტყვებით: *ummu ḫubur pātiqat kala[mu]* – “დედა ხმაურისა, შემძლებელ ყოველივესა” (I 133). პოემის დასაწყისში კი ვკითხულობთ: *nummu tiāmat muallidat gimrišun* – “*nummu* თიამათი, (ის ვინც) შობა ყოველი”. ამ ორ სტრიქონში სიტყვების თამაშთან გვაქვს საქმე *ummu* – “დედას” ნიშნავს, ხოლო *nummu* – “შემქმნელს”,³³⁴ თუმცა პ. მიხაილოვსკი შენიშნავს, რომ *nummu*-ს უძველესი შესატყვისია *rigmu*,³³⁵ ხოლო ბილინგვურ ტექსტებში აქადური “ხმაურის” შუმერული შესატყვისია *MU₇MU₇*.³³⁶ ამასთან, მეორე სტრიქონში *gimru*-სა *rigmu*-ს შორის რთული არაა შეგავმჩნიოთ სიახლოვე. ამგვარი სიტყვების თამაში კი მიგვანიშნებს, რომ “ხმაური” და “ქმნადობა” ერთმანეთთანაა კავშირში.

სწორედ პ.მიხაილოვსკის ამ მოსაზრებაზე დაყრდნობით გვინდა განვაფიქროთ ჩვენი ვერსია. თიამათი ხომ სიმბოლურად ქაოსს განასახიერებს, ქაოსი კი კოსმოსმა უნდა ჩაანაცვლოს.

“ერას ეპოსში”³³⁷ დასაწყისშივე ჩანს ძილის სიმბოლიკა, სადაც ღვთაება ერრა (ომისა და შავი ჭირის გამომგზავნი ღვთაება) მისცემია ღრმა ძილს. მოგვიანებით, მას აღანთებენ ბრძოლად ადამიანების წინააღმდეგ (I 41-44). გალაშქრების მოტივად კი სწორედ “ხმაური” (*ḫubûru* – აქადუ-

³³³ Michalowski P., Presence at the Creation, Studies in Ancient Near Eastern literature in Honor of Woliam L. Moran, ed. T. Abush., Atlanta, Georgia 1990, 381-396.

³³⁴ სიტყვის გარჩევისა და მნიშვნელობისათვის იხ. Jacobsen Th., The Treasures of Darkness, New Haven and London 1976 გვ. 168 შენ. 334.

³³⁵ Michalowski P. *op.cit.* გვ. 386, შენ. 19.

³³⁶ *ibid.* გვ. 386, შენ. 20. ასევე, [MU₇].MU₇ // *ra-ma-ma* // MU₇.MU₇ // *ri-[g]im* (Hunger Uruk 38:13) CAD (R) გვ.329

³³⁷ შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ნანარმოებს უმნიშვნელოვანესი ადგილი ეჭირა ბაბილონურ კულტურაში, რასაც მოწმობს მისი პოპულარობა. სულ 40-მდე ფირფიტა აღმოჩნდა სხვადასხვა ქალაქში, რაც უფრო მეტია ვიდრე “გილგამეშის ეპოსის ასლები”. იხ. Bodi D., The Book of Ezekiel and the Poem of Erra., Vandenhoeck und Ruprecht., (Orbis biblicus et orientalis; 104) Freiburg Schweiz, 1991 გვ.52-56 აღნიშნული ნაშრომი საინტერესო იქნება “ეზეკიელის წიგნით” დაინტერესებული მკითხველისთვის. როგორც დ. ბოდი მსჯელობს, ბიბლიის ამ ნაწილს, მისი დასკვნით, აშკარად ეტყობა შუამდინარული კულტურის კვალი. ფაქტია, რომ “ეზეკიელის წიგნის” რედაქტორს მაინც, აუცილებლად უნდა ცოდნოდა “ერას ეპოსი”.

რი შესატყვისი “ხმაურისათვის”, რომელიც ასევე გვხვდება ათრახასის ეპოსში) სახელდება. “ხმაური” უნდა შეწყდეს, რათა დაისადგუროს სინყნარემ, რომელიც ასე უყვარს ანუნაქ ღვთაებებს და ადამიანთა *hubūru*-ს გამო მოკლებულნი არიან ამ სიამოვნებას. (I 60-61; 81-82). პოემაში “ძილი და ხმაური” შეპირისპირებული ელემენტებია “ძილი,” როგორც ღვთაებრივი უმაღლესი წესრიგისა და ძალაუფლების სიმბოლო, ხოლო “ხმაური”, როგორც ქაოსი, რომლის ჩასახშობადაც აღდგებიან ანუნაქ ღვთაებები³³⁸. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მსგავსება ათრახასისისა და ერას ეპოსებს შორის არის პოემის დასასრული,³³⁹ რომლის მიხედვითაც ვიგებთ, რომ ის ვინც გაიმეორებს ამ სიმღერას (*zamāru* – “სიმღერა” იგულისხმება თავად პოემა), ვინც არ უნდა იყოს იგი, მეფე თუ ხელოსანი, დაცული იქნება ღვთაება ერას მძვინვარებისაგან³⁴⁰. პოემის ფინალურ სტრიქონებში (V 57-60) ვკითხულობთ: “სახლში, სადაც ეს ფირფიტაა შენახული, თუნდაც განრისხდნენ ღვთაება ერა და სებითი ღვთაებები, ამ სახლს და მის მაცხოვრებლებს არ მიეკარება მართლმსაჯულების მახვილი, თუმცა მათთვის *სინყნარის* დაცვა აუცილებელი პირობაა. დაე ეს სიმღერა (*zamāru*) გაგრძელდეს მარადღამ, დაე ყველამ ისმინოს და განადიდოს ჩემი სახელი!”. აღნიშნული მონაკვეთი გვახსენებს ათრახასისის ეპოსის ფინალურ ეპიზოდს: III viii 14-19):

14. ხოტბას შენსას
15. ამაზედ მიძღვნილს
16. დაე უსმინონ იგივე ღვთაებებმა!
17. დაე (კიდევ უფრო) განადიდონ დიდება შენი!
18. წარღვნას – ყოველ (სიტყ. მთელ) ხალხს (რომ შეეხო)
19. გუმღერი მე, ისმინეთ (ყველამ)!

ჩვენ ვერ გავიზიარებთ ჰ. კვანვიგის მოსაზრებას, რომ თითქოს აღნიშნული ეპოსები გვასწავლიდეს ზომიერების მნიშვნელობას “ძილსა” და “მოქმედებას” შორის. მსჯელობა, რომ ზედმეტი “ძილი” ან ზედმეტი “მოქმედება” შობს ქაოსს, ამ შემთხვევაში უადგილოა. პირიქით, შუამდინარულ ლიტერატურაში “ძილი” არ უნდა აღვიქვათ, როგორც კვიეტისტიური პოზა, პირიქით “ძილი” ღვთაებრივი კოსმოსის უმაღლესი გამოხატულებაა და არა უმოქმედობის. ამ მოსაზრებას ადასტურებს

³³⁸ იხ. Machinist, Peter, and J. M. Sasson. “Rest and Violence in the Poem of Erra.” *Journal of the American Oriental Society* 103, no. 1 (1983): 221-26.

³³⁹ იხ. Kvanvig H.S., *Primeval history: Babylonian, biblical, and Enochic*, *Journal for the Study of Judaism*, V 149, Brill, Leiden, 2011 გვ. 81-82

³⁴⁰ “ერას ეპოსის” სტრიქონების შემცველი ამულეტები ნაპოვნი იქნა შუამდინარეთის სხვადასხვა ქალაქებში, რაც ნამდვილად ადასტურებს ამ პოემისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებასა და მის მისტიურ მნიშვნელობას შუამდინარელთათვის.

ი. ხეფრონის გამოკვლევები, რომელიც შეეცადა “ხმაურის” (*rigmu*) ფენომენი შეესწავლა შუამდინარულ “შელოცვებში”³⁴¹. საიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ხმაური “ქაოსია”, ხოლო ძილი – “კოსმოსი”. ერთერთ ძველ-ბაბილონურ შელოცვაში (BM 122691)³⁴² ვკითხულობთ:

a-mi-in ta-ba-ki a-mi-in tu-g[a-ag] რატომ ტირი? რატომ გამძვინვარდი?
ul-li-ki-a a-mi-in la ta-ab-[ki] იქ (საშოში) რატომ არ ტირიდი?

აქედან ნათლად ჩანს, რომ ბავშვის ტირილი, ბრაზი და ხმაური, შინაარსობრივად ერთია და ქაოსს აღნიშნავს. ხოლო იქ, სადაც ეძინა ბავშვს (დედის საშო³⁴³) არ იყო ტირილი, ბრაზი ანუ იყო სინყნარე (*Ruhestörung*³⁴⁴) – რაც შეესაბამება კოსმოსს. ამ მოსაზრებას ამტკიცებს შემდეგი სიტყვებიც³⁴⁵:

i-na ri-ig-mi-ka i-li bi-tim / ú-ul i-ša-al-lal შენს ხმაურში სახლის ღვთაებები ვერ
იძინებენ;
iš-ta-ar bi-tim / ú-ul i-ḫa-az ši-it-tum სახლის ქალღვთაებას ვერ იპყრობს
ძილი (ძილს ვერ მოუცავს სახლის
ქალღვთაება)

აქაც, ისევე, როგორც ათრახასისში, ხმაურს (ამ შემთხვევაში ტირილს – გავისხენოთ, რომ “მოთქმა, გოდება, ვაება” ათრახასისში აღინიშნება როგორც *rigmu* “ხმაური”) მივეყვართ ღვთაებათა ძილის დარღვევამდე და შედეგად ვიღებთ ღვთაებათა რისხვას. საბოლოო ჯამში “ხმაური” ანუხებს უმაღლეს ღვთაებებს, მაგ: ეას, იშთარს, ტირილამდე მიჰყავს ანთუ და ა.შ.³⁴⁶

ი.ხოფრენი იზიარებს “მათუსალიანელთა” შეხედულებებს და მიაჩნია, რომ “ხმაურის” პრობლემა ასახავს “ადამიანთა რაოდენობრივ სიჭარბეს”. “ფაშითუ ქალის” პარალელს იგი პოულობს “ლამაშთუ ქალში,”³⁴⁷ რომელიც “შელოცვათა” მიხედვით, ითვლებოდა ბავშვთა სიცოცხლის

³⁴¹ Heffron, Y. *op.cit.* გვ. 88-89

³⁴² Farber W., Schlaf, Kindchen, Schlaf! Mesopotamische Baby-Beschwörungen und -Rituale (Winona Lake, IN, 1989) გვ. 151

³⁴³ შემერთათვის დედის ნიაღში დაბრუნებას (შუმერულად სიტყვა “თავისუფლება” *ama(ga,xan).ar(igi-ri).gi* “ამა-არ-გი” სიტყვასიტყვით ნიშნავს “დედასთან დაბრუნება”-ს) განსაკუთრებული კოსმოგენიური მნიშვნელობა ჰქონდა. იხ. კიკნაძე.ზ. შუამდინარული მითოლოგია, 1979

³⁴⁴ Farber W. *op.cit.* 152

³⁴⁵ Farber, Schlaf, Kindchen, 36, Vorl.1 11-14.

³⁴⁶ იხ. Heffron, Y. *op.cit.* 89

³⁴⁷ Wiggermann F. A.M., “Lamaštu, Daughter of Anu: A Profile,” in Stol, Birth in Babylonia, გვ. 232

მომსპობ დემონად. თუმცა მისი არსებობა დაკანონებული იყო ღვთაებების მიერ, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანთა რაოდენობას გააჩნია ბუნებრივი ზედა ზღვარი, რის გადალახვასაც მოსდევს “შემამცირებელი ზომების” ამოქმედება.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ შეგვიძლია ორივე ჯგუფის (“ბიბლიური” და “მალთუსიანიასტური”) სასარგებლოდ მოვიყვანოთ არგუმენტები, მაგრამ ზოგადი კონტექსტიდან გამომდინარე “ხმაური” უფრო ღრმა სიმბოლიკად გვეჩვენება, ვიდრე ეს ადამიანთა “ცოდვა” ან “რაოდენობრივი სიჭარბეა”. მ. ელიადეს თქმით: “ტყუილუბრალოდ შევეცდებით არქაულ ენებში მოვიძიოთ დიდი ფილოსოფოსების მიერ დიდი გულმოდგინებით შექმნილი ისეთი სიტყვები, როგორიცაა: “ყოფიერება”, არა-ყოფიერება”, “რეალობა”, “არა-რეალობა”, “ჩამოყალიბება”, “ილუზიური” და სხვა მათი მსგავსი ტერმინი ავსტრალიელი აბორიგენების და ძველი მესოპოტამიელების ენაში არ არსებობდა. მაგრამ სიტყვის არარსებობა საგნის არარსებობას სულაც არ ნიშნავს: უბრალოდ, ეს საგანი შესაბამისი და მისთვის დამახასიათებელი ლოგიკის თანახმად განისაზღვრება და “სახელდება” სიმბოლოებისა და მითის საშუალებით ხდება.”³⁴⁸

წარღვნა ერთი მხრივ ყოველივეს განადგურებაა, მაგრამ იმავდროულად ხელახალ დაბადებას მოასწავებს. გავიხსენოთ როგორ იქმნება ადამიანი. მის შექმნას წინ უძღვის ღვთაება ვეილას მსხვერპლშენიერვა (ათრახასისის მითი I 120-121), რომლის “ცნობიერი” (“სული-გონიერი” იხ. შენიშვნა ათრ.მითის 120-ე სტრიქონზე) ადამიანის განსულიერების აუცილებელი კომპონენტია, ღვთაება ვეილას სისხლსა და ხორცში კი იზილება თიხა. “მსხვერპლშენიერვა განსულიერების წინაპირობაა და იმ შენების, შესაქმნის პროტოტიპია, რომელიც სამყაროს შექმნისას განხორციელდა”.³⁴⁹ რას განასახიერებდა სიმბოლურად ღვთაება ვეილა ჩვენთვის უცნობია, თუმცა მისი სხეულიდან და “სული-გონიერიდან” შეიქმნა ადამიანი, რაც სამყაროს შექმნის ღვთიური აქტის გამეორებაა. წარღვნის შემდეგ იქმნება ახალი სამყარო და ხელახლა იბადება კაცობრიობა, მათ შორის ადამიანთა მოდგმის ახალი სახეები (ქალთა რამოდენიმე სახე). ამ მხრივ წარღვნა კოსმოგონიის აქტის გამეორებაა. “ხმაური” სიმბოლურად პირველყოფილ ქაოსს განასახიერებს, რომლის ატმოსფერული უფორმოება, ათრახასისის “კიდობნის” შენებით ითოკება, ხომალდი კი თავადვე წარმოადგენს “სამყაროს ცენტრს”, იგი ღვთაებრივი მითითებით სრულდება. რამდენადაც შენების პროცესი კოსმოგონიური ქმედებაა, იმდენად შუამდინარული კოსმოგონიით,

³⁴⁸ ელიადე მ. *op.cit.* გვ. 21

³⁴⁹ ელიადე მ. *op.cit.* გვ. 40

წარღვნამდელი ქაოსი კოსმოსით მოითოკა, რაც თავის მხრივ, პირველი კოსმოგონიური აქტის, დასაბამიერი შესაქმნის გამეორებას გამოხატავს.

ჩვენი აზრით, მნიშვნელობა არა აქვს კონკრეტულად რას ასახავს “ხმაური”, არის ეს “კაცობრიობის ცოდვა”, კაცობრიობის ჭარბი რაოდენობა თუ სხვა რამ, აქ არსებითია თავად ხმაურის დაფარული სიმბოლიკა, რაც გულისხმობს ქაოსს და იგი ღვთაებრივი წესრიგის, ანუ კოსმოსის ანტონიმია.³⁵⁰ წარღვნა მოგვითხრობს, თუ როგორ შთაინთქმება ძველი კაცობრიობა წყალში და როგორ იღებს “წყლიდანვე” დასაბამს ახალი კაცობრიობა. კვლავ განმეორება, კაცობრიობის დასამარება და ხელახალი დაბადება გვიჩვენებს “წრიულ” კონცეპტს. არა მარტო ახალი ადამიანი, ახალი “ეპოქა” იბადება წარღვნის შემდეგ. წყალი დასაბამიერი, უპირველეს ელემენტატაგანია შუმერულ კოსმოგონიაში (გავიხსენოთ აფსუ და თიამათი, პირველი მტკნარ, ხოლო მეორე მარილიან წყლებს, პირველსაწყისებს გამოხატავენ). სიმბოლურია ისიც, რომ სწორედ წყალი შთანთქავს ყოველივეს, თითქოს განწმენდს თავის თავშივე ძველს და შობს ახალს ახალი ფორმით. ჩვენს მიერ განხილულ წარღვნის მითთა ყოველი გმირი (ზიუსუდრა, ათრახასისი, უთნაფიშთი, ქსისუთროსი, ნოე) წყლიდან გამოდის, წყლიდანვე ამოდის ახალი მინა (უთნაფიშთის მითი XI 140). ნიმუშის მთა სამყაროს ცენტრია, ამას მოწმობს თავად უთნაფიშთის სიტყვები: XI 157 “ვაკმეე საკმეველი თხემზე ზიკურათის მთისა”. ზიკურათიც ხომ ასევე კოსმიური მთაა, თავისი შვიდი სართულით ანუ პლანეტარული დონით.³⁵¹ წყალი არის არა მხოლოდ გამანადგურებელი, არამედ განწმენდი ძალაც, ამიტომ წყალი და დაბადება განუყოფელია.

ვფიქრობ, მხოლოდ ამ ზოგადი, შუამდინარული კოსმოგონიიდან გამომდინარე, შეიძლება ვისაუბროთ “ხმაურის” კონკრეტულ სახეებზე. აქედან გამომდინარე, “ხმაურის” კონკრეტული გამოვლინება მეორეხარისხოვანია და იგი თავისუფლად შეიძლება იყოს როგორც უბრალოდ “ტირილი, მოთქმა, გოდება”, “კაცობრიობის ცოდვა”, “ადამიანთა რაოდენობრივი სიჭარბე” თუ სხვა რამ ისეთი, რაც არღვევს ღვთაებრივ ჰარმონიას. მთავარია ის, რომ “გზა, ქაოსიდან კოსმოსამდე, თხევადია”.³⁵²

³⁵⁰ Eliade M., A History of Religious Ideas, vol. I, From the Stone Age to the Eleusinian Mysteries, translated: W. Trask, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1978. გვ. 103-105

³⁵¹ ელიადე მ. *op.cit.* გვ. 33

³⁵² წყლის სიმბოლიკასთან დაკავშირებით დამატებით იხ. Eliade M., Patterns in Comparative Religion, translated: R. Sheed; Sheed and Ward, New York 1958 გვ. 188-210

3.4 ბეროსოსი და „ბაბილონიკა“

ჩვენს კვლევაში, ნარღვნის გადმოცემათა ჩამონათვალში, მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს „ქსისუთროსის მითს“. პირობითი სახელწოდება „ქსისუთროსის მითი“ გულისხმობს ნარღვნის შესახებ არსებული გადმოცემის ბერძნულენოვან ვარიანტს, რომელიც ეკუთვნის დაახლოებით ძვ.წ. 340-270 წლებში მცხოვრებ ბაბილონელ მწერალს ბეროსოსს.³⁵³ თავისი მშობლიური ხალხის ისტორიისადმი მას მიუძღვნია ბერძნულად დაწერილი სამტომეული – „ბაბილონიკა“, რომელიც დღეისათვის დაკარგულად ითვლება.³⁵⁴ ძველი ბერძენი და ლათინი მწერლები თავიანთ ნაშრომებში ხშირად მოიხსენიებენ ბეროსოსის აღნიშნულ შრომას, რომლიდანაც მათ მოჰყავთ ექსცერპტები და ციტატები. სწორედ ამგვარი სახითაა შემონახული ბეროსოსის მონათხრობი ნარღვნის შესახებ სხვადასხვა წყაროებში.

ჯეროვანი იქნება თავშივე დავსვათ საკითხი ბეროსოსისეული გადმოცემის რაობის შესახებ. ვინ არის თავად ავტორი, ნარღვნის შესახებ რა წყაროები უჭირავს ხელთ „ბაბილონიკას“ შექმნისას, საიდან შეკრიბა ყოველივე და რა მიზანს ემსახურებოდა მისი კალამი?

იოსებ ფლავიუსი თავის ნაშრომში, „აპიონეს წინააღმდეგ“, „³⁵⁵ ბეროსოსის წარმომავლობაზე საუბრისას აღნიშნავს, რომ იგი ქალდეველია.³⁵⁶ ტატიანე სირიელი კი თავის მხრივ ამონიშნებს, რომ იგი ბაბილონელია და იმავდროულად დასძენს, რომ ბეროსოსი ქურუშია.³⁵⁷ შესაბამისად – ბეროსოსი ბაბილონელი ქურუშია, რაც სხვა სიტყვებით ნიშნავს, რომ მან შესაბამისი განათლება და კვალიფიკაცია მიიღო ბაბილონში, ღვთაება მარდუქის ტაძარში – ესაგილაში,³⁵⁸ რაც იმავდროულად ითავსებდა ელი-

³⁵³ ელინისტური პერიოდის ბაბილონელი ქურუმი და მწერალი. მისი სახელი ბეროსოს (ძვ. ბერძ. Berossos/ Bêrōsos) სხვადასხვა ძველბერძნულ ხელნაწერებში გვხვდება, მათ შორის აქადური ეტიმოლოგიის გათვალისწინებით, ყველაზე სანდო მართლწერად მიჩნეულია იოსებ ფლავიუსისეული Βηρώσος და ტატიანე სირიელის Βηρώσος. ხოლო რაც შეეხება სახელის აქადურ ფორმას – Bêl-rê მას ითარგმნება, როგორც: „მისი მწყემსია ბელ(ი)“. სახელის ეტიმოლოგიის შესახებ იხ. Lehmann-Haupt C.F., „Neue Studien zu Berossos“ Klio 22 (1929:29)

³⁵⁴ იხ. Komorózy G., „Berossos and the Mesopotamian Literature;“ „Acta Antiqua,“ 21 (1973), გვ.125-152

³⁵⁵ Josephus Flavius, C. Ap. I 19 (129) Josephus, Flavius. *Contra Apionem*. Flavii Iosephi Opera. Vol.5. Edited by Benedictus Niese. Berolini: Apud Weidmannos, 1955

³⁵⁶ ἀνὴρ Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, იხ. Josephus Flavius: C. Ap. I 19 (§ 129);

³⁵⁷ ἀνὴρ Βαβυλωνίος; ; ἱερὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βήλου Tatianus, Or. ad Gr. 36; Tatian. *Oratio ad Graecos*. Corpus apologetarum Christianorum saeculi secundi. Vol.6. Edited by Johann Karl Theodor von Otto. prostat apud F.Mauke, 1851. Digitized By Google from library of Harvard University.

³⁵⁸ Esagila (შუმ.É-SAG-IL.LA) – სიტყვასიტყვით: „ტაძარი, (რომლის) თავი (არის) ზეაღმართული“.

ნისტური შუამდინარეთის უმაღლესი სამეცნიერო ცენტრის³⁵⁹ ფუნქცია-საც.

დავსვათ მთავარი შეკითხვა: რა შეეძლო ცოდნოდა ბეროსოსს შუამდინარული ლიტერატურის ირგვლივ? თავის მხრივ ეს მიდგო-მა დამატებით ბადებს კიდევ ორ კითხვას: ძვ.წ IV-III საუკუნეებში რა ლურსმული ლიტერატურული ტექსტები უნდა ყოფილიყო შემონახული ბაბილონში და ამ რესურსიდან რაზე მიუწვდებოდა ბეროსოსს ხელი?

ცნობილია, რომ ბერძენ-რომაელი ისტორიკოსები შუამდინარეთის შესახებ მსჯელობისას ძირითადად ეყრდნობოდნენ არაპირდაპირ, მეორე ხელიდან გამოსულ ინფორმაციას. ამ თვალსაზრისით ბეროსოსი აშკარა გამოინაკლისია, მართალია ჩვენთვის ბევრი რამაა უცნობი მისი ცხოვრე-ბიდან, მაგრამ უდავოდ შეიძლება ითქვას, რომ იგი ფლობდა მშობლიურ აქადურ ენას. ამასთან, რამდენადაც ბეროსოსი ქურუმთა საზოგადოე-ბის წევრი იყო, მას გარკვეული წარმოდგენა უნდა ჰქონოდა როგორც შუმერულ ენაზე (რომელიც იმ დროსთვის ჯერ კიდევ წარმოადგენდა „სამეცნიერო ენას“, მსგავსად შუა საუკუნეების ლათინური ენისა და ჯერ კიდევ იყო შემორჩენილი საკულტო მსახურებაში), ისე, ბუნებრივია, ლურსმული დამწერლობითი სისტემით შესრულებულ ტექსტებზე.

შუამდინარულ ლიტერატურაში გამოიყოფა ე.წ. „საიდუმლო ლი-ტერატურა“. ძვ.წ. მეორე ათასწლეულის მესოპატამიელი მწერლები ახდენდნენ არსებული ლიტერატურის ერთგვარ კლასიფიკაციას. შემო-ნახულია ზოგიერთი კრიპტოგრაფიული წესით შესრულებული ლურსმუ-ლი ფირფიტა. მაგრამ უფრო საინტერესოა ის დოკუმენტები, რომელთა კოლოფონებით ირკვევა მათი განსაკუთრებული სტატუსი – „საიდუმლო დოკუმენტები“³⁶⁰. აქ ძირითადად წარმოდგენილია რელიგიური, ასტრო-ნომიული, მითოსური ტექსტები. ამ დოკუმენტების ეზოთერული სტა-ტუსი განსაკუთრებით იზრდება ძვ.წ. პირველ ათასწლეულში. ამ დროს იგი მხოლოდ შეზღუდული წრეებისათვისაა ხელმისაწვდომი. უპირვე-ლესად კი ქურუმებისთვის, რომელთა საზოგადოების წევრადაც თავად ბეროსოსი გვევლინება. შესაბამისად, მისი რელიგიური პოზიცია კარს უხსნიდა ბეროსოსს „დაფარული ცოდნის“ მისაღებად.

ამ მსჯელობის სისწორეს ამყარებს თავად ავტორის სიტყვები „ბაბი-ლონიაკას“ შესავალში. მისი სიტყვებიდან ვიგებთ, რომ ბეროსოსს ბაბი-ლონში მოუძიებია მრავალი ჩანაწერი, რომლებიც იქ უხსოვარი დროი-

³⁵⁹ იხ. Komorózy G., „Berosos and the Mesopotamian Literature;“ „Acta Antiqua,“ 21 (1973), შენიშვნა 6 და 7 გვ.125

³⁶⁰ შუმერულ-აქადურ კოლოფონებზე იხ. გამოკვლევა H. Hunger: Babylonische und assyrische Kolophone. Kevelaer-Neukirchen-Vluyn 1968; ასევე იხ. Paul-Alain Beaulieu: New Light on Secret Knowledge in Late Babylonian Culture. Yale University. 1992

დან ინახებოდა განსაკუთრებული ყურადღებით.³⁶¹ კომოროცის კომენტარით,³⁶² ფაქტობრივად საქმე გვაქვს კოლოფონთან, რაც ამტკიცებს, რომ ბეროსოსს ხელთ ჰქონია ბაბილონური ტაძრის „საიდუმლო ფირფიტები“. უფრო მეტიც, ბეროსოსი ხაზგასმით აღნიშნავს ფირფიტების უხსოვარ, უძველეს ასაკს.³⁶³ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მის ხელთ იყო უმნიშვნელოვანესი პირველწყაროები ან მაღალი აკურატულობით გამოჩენული მეორადი ნაწერები.

ბეროსოსის მაღალგანსწავლულობის შესახებ სხვადასხვა წყარო მოგვითხრობს. ტატიანუსი ბეროსოსს ახასიათებს, როგორც გამორჩეულად კომპეტენტურ (სანდო) პიროვნებას.³⁶⁴ იოსებ ფლავიუსი კი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ბეროსოსი სწორედ უძველესი ჩანაწერებით ხელმძღვანელობდა.³⁶⁵ განსაკუთრებით საყურადღებოა სენეკას ცნობა, სადაც ბეროსოსი მოხსენიებულია, როგორც ბაბილონური ტაძრის განმმარტებელი.³⁶⁶ ყოველივე ზემოთქმული კი არ ეწინააღმდეგება თავად ბეროსოსის სიტყვებს – „განსაკუთრებული ყურადღებით შენახული, უძველესი“ დოკუმენტების გამოყენების თაობაზე. მეტ-ნაკლები სიცხადით იკვეთება ფაქტი, რომ ბეროსოსი ფლობს ქურუმთათვის ხელმწიფანდომ „დაფარულ ცოდნას“, ხოლო მისი ნაშრომით იგი ამ მეცნიერებას უზიარებს ბერძნებს.

იმისათვის, რათა დავადგინოთ თუ სავარაუდოდ რომელ წყაროს ეყრდნობოდა „ბაბილონიკას“ ავტორი წარღვნის მითზე მუშაობისას, ძიება შეგვიძლია დავიწყოთ საკუთარი სახელის ანალიზიდან.

დღეისათვის აღარაა სადაო, რომ ბეროსოსი იცნობდა წარღვნის მითის შუამდინარულ ვერსიას. ბეროსოსისეულ ვარიანტში წარღვნას გადარჩენილი გმირი – მეფე ქსისუთროსია (Ξισυθροῦς – Xisuthros). შუამდინარულ ლიტერატურაში ამ მითის მთავარი მოქმედი გმირის სახე, კაცობრიობის თესლის შემნახველი (გადამრჩენელი) კაცის იდეა, არსობრივად უცვლელია. თუმცა, შუამდინარულ მითებში მათ ვხვდებით განსხვავებული სახელებით, რომლებიც უპირველესად პერსონაჟთა ინდივიდუალურ თვისებებს გამოხატავენ, ასეთებია: zi – u₄ – sud – rá = „სიცოცხლე დღეთა გრძელთა (მიეცა) მას“; atram-ḫasīs = „მეტისმეტად ბრძენი“; ūta-na-ištim = „იპოვა (მუდმივი) სიცოცხლე“; ūm-napišti(-rūqu) = „დღე სიცოცხლისა (არის „შორად/განგრძობილად“)“. კომოროცი სახელთან

³⁶¹ ... φυλάσσειν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας Jacoby: 364: 30 ff.

³⁶² Komorózy G., „Berosos and the Mesopotamian Literature;“ „Acta Antiqua,“ 21 (1973), tt 129

³⁶³ Jacoby: 368: 1 ff.

³⁶⁴ Jacoby: 365: 3: ἀνὴρ ἱκανώτατος

³⁶⁵ ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐπακολουθῶν ἀναγραφαῖς, იხ. Josephus Flavius: C. Ap. I 19 (§130) = Jacoby: 365: 12 ff.

³⁶⁶ „Berosos, qui Belum interpretatus est.“ (Seneca: N. Q. III 29, 1)

დაკავშირებით შენიშნავს, რომ ამ შემთხვევაში, სახეზეა არაა „ტრადიციული სახელის“ შემთხვევა, ისეთი, როგორიცაა გილგამეში ან ენქიდუ, არამედ ესაა კონკრეტული პოეტის მიერ, კონკრეტული ეპოსისათვის შერჩეული სახელი, ამიტომაც იგი შეცვლილი ფორმითა და უცვლელი არსით მეორდება სხვა პოეტებთან.³⁶⁷ რაც შეეხება ბეროსოსისეულ ქსისუთროსს, უკვე დამტკიცებულია, რომ სახელი, ზიუსუდრას ბერძნული ვარიაციაა.³⁶⁸ მაგრამ საკითხავია, რომელი წყაროდან აიღო თავად ბეროსოსმა ეს სახელი?

შუამდინარულ ლიტერატურაში, გარდა შუმერული წარღვნის მითისა,³⁶⁹ სახელი ზიუსუდრა სხვადასხვა ლურსმულ ტექსტებში გვხვდება.³⁷⁰ აქედან მხოლოდ ორი შემთხვევა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ბეროსოსის შესაძლო წყარო: „შუმერული წარღვნის მითი“ და „შუმერის მეფეთა სია“.³⁷¹

მეფეთა სიის ტექსტის ყველაზე სანდო და ორიგინალური სახის ვერსიები ძვ.წ. მეორე ათასწლეულის პირველ ნახევარში ვრცელდებოდა, თუმცა მათში სახელი ზიუსუდრა ნახსენები არაა. ზიუსუდრა, როგორც წარღვნამდელი მეფის სახელი, ყველაზე ადრე დაფიქსირებულია მეფეთა სიის ერთ-ერთ გვიანდელ ვერსიაში,³⁷² თუმცა აქ ავტორი სახელის მხოლოდ გაკვრით ხსენებით შემოიფარგლება. სახელი ქსისუთროსი კი პირველად ბეროსოსთანაა ნახსენები წარღვნამდელ მეფეთა სიის კონტექსტში. აღსანიშნავია, რომ ბეროსოსისეული ქსისუთროსი არის არა მხოლოდ წარღვნამდელი მეფე, არამედ ასევე მითოსური პერსონაჟი მაშინ, როცა „შუმერ მეფეთა სია“, მართალია, ახსენებს წარღვნას, მაგრამ არანაირად არ აღწერს და არ ეხება წარღვნის მითოსურ სიუჟეტს. ამასთან, წარღვნის მითის აქადურ ვერსიებში ზიუსუდრა საერთოდ არაა მოხსენიებული, როგორც მოქმედი გმირი (აქადურ თარგმანში მთავარი გმირის სახელია ათრახასისი; ასურულ ვერსიაში კი უთნაფიშთი). აქედან შეიძლება ვიმსჯელოთ: იმ შემთხვევაში თუ ბეროსოსი აიღებდა შუმერ მეფეთა სიის ისეთ ვერსიას, სადაც ზიუსუდრა იყო მოხსენიებული და მეორე მხრივ აიღებდა შუმერული წარღვნის მითის მხოლოდ აქადურ

³⁶⁷ იხ. Komorózy G., *op. cit.* გვ. 134

³⁶⁸ სახელთან დაკავშირებით იხ. Poebel A.: *Historical Texts* (PBS 4, I, Philadelphia 1914) 48-50; Jacobsen Th.: *The Sumerian King List*. Chicago 1939. 103 შენიშვნა 189

³⁶⁹ გამოქვეყნებულია Poebel A.: *Historical Texts* (PBS 5, Philadelphia 1914) 1; ასევე M.Civil: *The Sumerian Flood Story*. წიგნში W.G. Lambert – A.R. Millard – *Atra-ḥasīs. The Babylonian Story of the Flood*. Oxford 1969. 138-145; 167-172.

³⁷⁰ მონაცემები შეკრებილია არნო პოებელის მიერ, იხ. A.Poebel: *Historical Texts* (PBS 4, I, Philadelphia 1914)

³⁷¹ დამუშავებულია თორკიდ იაკობსენის მიერ, იხ. Th. Jacobsen: *The Sumerian King List*. Chicago 1939

³⁷² იხ. Komorózy G.,-ის დას. ნაშრომის 59 შენიშვნა.

ვარიანტს, ბუნებრივია მის მიერ გაერთიანებული კომპოზიციის ორივე ნაწილში არ გამოიყენებდა ერთსა და იმავე სახელს და დამთხვევა არ გვექნებოდა (მითსა და მეფეთა სიაში).

„შუმერ მეფეთა სია“ და „შუმერული წარღვნის მითი“ ერთმანეთთან ავლენენ საყურადღებო მსგავსებებს. მსგავსად მეფეთა სიისა, ზიუსუდრას მითიც წარღვნამდელი ქალაქების ჩამონათვალით იწყება. დღეს უკვე ეჭვს არ იწვევს, რომ მეფეთა სიის ეს პირველი მონაკვეთი, სადაც ეხვდებით წარღვნამდელი ქალაქებისა და მეფეების სიას, მომდინარეობს მითოლოგიური საფუძვლებიდან. ამასთან, დასაშვებია მოსაზრება, რომ შესაძლოა არსებობდა ამ ორ ტექსტზე ადრინდელი შუმერული კომპოზიცია, რომელიც შეიცავდა მითს როგორც წარღვნამდელ ქალაქებზე, ისე თავად წარღვნის თაობაზე. უფრო გვიან კი, სწორედ ეს გადმოცემა გახდა ამოსავალი წყარო ორივე ტექსტისთვის. ბეროსოსის მიერ მოწოდებული სახელებისა და თარიღების გათვალისწინებით, შეგვიძლია ეჭვგარეშე ვიმსჯელოთ, რომ ბეროსოსი იყენებდა შუმერ მეფეთა სიის რომელიმე ვერსიას. მაგრამ, ამასთან აშკარაა, რომ მას ასევე გააჩნდა სხვა მითოსური სიუჟეტის შემცველი წყარო წარღვნის გადმოცემის შესახებ, რომელიც სიახლოვეს ამჟღავნებდა ჩვენთვის ნაცნობ ზიუსუდრას მითის შინაარსთან.

ეს ფაქტი კი, თავის მხრივ, ამტკიცებს მოსაზრებას, რომ ძვ.წ. III საუკუნეში ჯერ კიდევ ხელმისაწვდომი იყო ქურუმებისათვის ძვ.წ. II ათასწლეულის პირველი ნახევრის ლურსმული დამწერლობითი სისტემით შესრულებული ტექსტები. აღსანიშნავია, რომ ძვ.წ. III ათასწლეულში, როცა აქადურ კულტურას უკვე ათვისებული აქვს შუმერული ცივილიზაციის მონაპოვრები, შუმერული ლიტერატურული ძეგლები ცოცხლდებიან აქადურ ფირფიტებში. აქ უკვე მკლევართათვის იკარგება შუმერული პირველადი კვალი და უპირველესი დასაყრდენი აქადური ხელიდან გამოსული შუმერული წყაროებია. ჩვენს შემთხვევაში საფიქრალია, რომ ბეროსოსის დროს ჯერ კიდევ იყო „არქივებში“ შემონახული უძველესი შუმერული ლურსმული ტექსტები.

ჩვენამდე მოღწეული „შუმერ მეფეთა სიის“ თითქმის ყველა ვარიანტი შესრულებულია ძვ.წ. II ათასწლეულის პირველ ნახევარში (გამონაკლისია WB 444 ძვ.წ. 21). თუმცა 1960 წელს, გერმანული ექსპედიციის მიერ ურუქის უძველესი ტაძრის ნანგრევებში აღმოჩენილი იქნა მეფეთა სიისა და „შვიდი ბრძენის“ შესახებ გადმოცემის შემცველი ფირფიტა (N: W.20030,7)³⁷³ რომელიც თარიღდება ძვ.წ. 165 წლით. მეფეთა სიის ეს

³⁷³ ფირფიტის შესახებ დამატებით ინფორმაცია შეგიძლიათ იხილოთ: Jan van Dijk and Werner R. Mayer, *Texte aus dem Rès-Heiligtum in Uruk-Warka, Bagdader Mitteilungen Beiheft 2* (Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1980), text no. 89 (= BaMB 2 89). ასევე J. van Dijk, *Die*

ვარიანტი ზუსტად იმეორებს მანამდე ცნობილ სახელებს. შესაბამისად ძვ. წ. 165 წლით დათარიღებული დოკუმენტი არ შეიძლება ჩაითვალოს ზეპირი გადმოცემის ნაყოფად, რამეთუ მასში მოხსენიებული სახელები, როგორც უკვე ითქვა, ზუსტად ასახავს ადრეული საუკუნეების ვარიანტებში დაფიქსირებულ სახელებს და რიგ შემთხვევებში თანმიმდევრობასაც კი. იბადება შეკითხვა, თუ კი ძვ.წ. მეორე საუკუნეში შესაძლებელი იყო მოეძიებიათ ადრეული საუკუნეების ავთენტური ლურსმული ტექსტები, რატომ არ შეეძლო უფრო ადრეულ ბაბილონელ ქურუმს ასეთივე წარღვნის შინაარსის შემცველი ტექსტის მოძიება?! მით უმეტეს, თუ თავად ავტორიც და სხვა კომპეტენტური წყაროებიც მოწმობენ ბეროსოსის სანდოობასა და ავტორის მიერ უძველესი, განსაკუთრებული ტექსტების გამოყენების ფაქტს. ვფიქრობთ ამ მხრივ ჩვენს მსჯელობას დაბრკოლება არ აქვს.

ჩვენი ძიება გვერდს ვერ აუვლის ქალაქების საკითხს. ბეროსოსი სულ სამ წარღვნამდელ ქალაქს ასახელებს, ესენია: ბაბილონი, ბად-თიბირა და ლარაქი.³⁷⁴ განსხვავებით ბეროსოსისაგან, “შუმერის მეფეთა სია” და “ზიუსუდრას მითი” მოიხსენიებს არა სამ, არამედ ხუთ წარღვნამდელ ქალაქს, ესენია (შესაბამისი თანმიმდევრობით): ერიდუ, ბად-თიბირა, ლარაქი, სიფარი და შურუფაქი. თვალსაჩინოა, რომ ბეროსოსი მისდევს იმავე თანმიმდევრობას, თუმცა პირველ ადგილას ერიდუ ჩანაცვლებულია ბაბილონით, რაც შეიძლება აიხსნას, როგორც შუმერული ტრადიციის ადგილობრივით ჩანაცვლების მცდელობა. თუ შუამდინარეთის რუკას დავხედავთ, აშკარაა, რომ ყველა ეს ქალაქი ბაბილონისგან მოშორებით, სამხრეთით მდებარეობს. ბეროსოსი, როგორც ბაბილონელი მწერალი, ამჟღავნებს საკუთარის წინ წამოწევის ტენდენციას, რაც სულაც არ შეიძლება ჩაითვალოს საძრახისად. იგი, როგორც ავტორი, წინა პლანზე წევს მშობლიურ ბაბილონს და ამით განსაკუთრებული შარავანდედით, წარღვნამდელი ქალაქის სტატუსით, მოსავს მას ელინთა თვალში.³⁷⁵ რაც შეეხება ბად-თიბირასა და ლარაქს, ბეროსოსის პერიოდში, ეს ქალაქები იმდენად უმნიშვნელო როლს თამაშობდნენ მთლიანად ძვ.წ. პირველი ათასწლეულის განმავლობაში, რომ აშკარაა ბეროსოსმა მათი სახელები აიღო ტრადიციული გადმოცემიდან, ავთენტური წყაროდან და ისინი არ შეიძლება ჩაითვალოს ბეროსოსის თანამედროვე ზეპირი გადმოცემების ნაყოფად. ამ ორი ქალაქის ხსენება ამყარებს ჩვენს

Inschriftenfunde, Vorläufiger Bericht über die... Ausgrabungen in Uruk-Warka 18 (1962), 44-52 and plate 27

³⁷⁴ ქალაქების სახელებთან დაკავშირებით იხილეთ: Jacobsen Th.: The Sumerian King List. Chicago 1939. გვ. 17; 24. ბად-თიბირას ადგილმდებარეობასთან დაკავშირებით იხ. Crawford V.: The Location of Bad-tibira. Iraq 22 (1960) 197-199.

³⁷⁵ Jacobsen Th., The Sumerian King List. Chicago 1939 გვ. 60

მსჯელობას ერიდეს ბაბილონით ჩანაცვლების შესახებ. ბეროსოსის სურვილი, შემოსოს საკუთარი ქალაქი მითოსური საბურველით, კიდეც უფრო რეალური იქნებოდა, თუ კი ბაბილონს მოათავსებდა არსებულ ტრადიციაში, ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ბად-თიბირასა და ლარაქის კანონიკურობის დაცვით, ავტორი ცდილობს ბაბილონი დაამკვიდროს შუმერულ ტრადიციაში. ეს არ არის სიახლე არათუ ელინისტური შუამდინარეთისათვის, არამედ ძვ.წ მეორე ათასწლეულის პირველი ნახევრის დოკუმენტებისთვისაც. „შუმერული წარღვნის მითისა“ და „მეფეთა სიის“ თითქმის ყველა უძველეს ტექსტში სულ 5 წარღვნამდელი ქალაქია ჩამოთვლილი. მხოლოდ მეფეთა სიის ზოგ ვერსიაში (მაგ. WB 62) რაოდენობა გაზრდილია ერთით. აქ, ზემოხსენებულის მსგავსი შემთხვევაა. ქალაქების ჩამონათვალს ემატება ლარსა, როგორც ჩანს ამ ფირფიტის გადანერისას ლარსას მმართველთა მითითებით, გადამწერმა ანალოგიური მიზნებით ტრადიციულ ქალაქთა ჩამონათვალში ცვლილება შეიტანა და შეეცადა საკუთარი მშობლიური ქალაქისათვის მეტი ბრწყინვალეობა მოეტანა.³⁷⁶ ცნობისთვის უნდა აღინიშნოს, რომ მეფეთა სიის ერთ-ერთ ვერსიაში (UCBC 9-1819) ხუთეულს ჩამოცილებული აქვს ერთი ქალაქი, მაგრამ აქ საქმე გვაქვს წმინდა წყლის დაუდევრობასთან, რამეთუ ფირფიტა გადანერილია სკოლის მოსწავლის მიერ.³⁷⁷

ცალკე საკითხავია, რომ თუ კი ბეროსოსი ეყრდობოდა შუმერულ ტრადიციას, რატომ უგულებელყოფს ის სიფარსა და შურუფაქს. დავიწყით შურუფაქით, მართალია ეს ქალაქი საერთოდ არაა ნახსენები ბეროსოსთან, მაგრამ ამის ახსნა შეიძლება შუამდინარული ლიტერატურული ტრადიციით, სადაც შურუფაქი ზოგჯერ ქალაქის სახელად გვევლინება, ზოგჯერ კი ადამიანის. ³⁷⁸ საერთოდ ბეროსოსი დააბნია ამ გაურკვევლობამ და საერთოდ აუარა გვერდი შურუფაქს. მით უმეტეს, შურუფაქი ძვ.წ. II ათასწლეულის დასაწყისში საერთოდ მიატოვეს და ბეროსოსის დროს მასზე ცნობები შემონახული აღარ იყო.³⁷⁹

შურუფაქისაგან განსხვავებით სახელი სიფარი არაერთხელ გვხვდება ბეროსოსის თხზულებაში. ავტორი აღწერს, რომ მანამ, სანამ წარღვნისაგან თავდასაღწევად ქსისუთროსი ავიდოდა გემბანზე, კრონოსის

³⁷⁶ ამასთან დაკავშირებით იხ. Hallo W.W.: *Antediluvian Cities Journal of Cuneiform Studies*, ტ. 23, ნ. 3 (1971), გვ. 57-67

³⁷⁷ იხ. Hallo W.W. *op. cit. ibidem*; ამ თემაზე ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ შუმერის მეფეთა სიის თავში.

³⁷⁸ შურუფაქი ტექსტში „შურუფაქის დარიგებები ზიუსუდრას“ გვევლინება ზიუსუდრას მამად, რომელიც შეიღს ცხოვრებისეულ რჩევებს აძლევს. ამის საპირისპიროდ, ჩვენთვის ნაცნობ „შუმერ მეფეთა სიაში“ შურუფაქი წარღვნამდელი ქალაქის სახელია.

³⁷⁹ იხ. ჩვენი გამოკვლევა შურუფაქზე (ზევით).

ბრძანებისამებრ იგი „პელიოსის“³⁸⁰ ქალაქ სიფარში, მიწაში მარხავს ფირფიტებს, რომლებიც ავტორის თქმით შეიცავდნენ „ყოველივეს საწყისს, შუაგულსა და სასრულს“³⁸¹. წარღვნის დასრულების შემდგომ, ქსისუთროსი ბრუნდება სიფარში, მიწიდან ამოთხრის ნანერებს და აცნობს მათ ხალხს.³⁸² ბეროსოსის ტექსტის ამგვარ გაგებას თავისი ახსნა აქვს. ბეროსოსის ეპოქაში უკვე 500 წელზე მეტი ხნის ტრადიცია არსებობს, რომლის მიხედვითაც სიფარს წარღვნა არ შეხებია. რის გამოც ავტორმა გვერდი აუარა ქალაქის მოხსენიებას. ამგვარი მიდგომა არაა უცხო ძვ.წ პირველი ათასწლეულის ლიტერატურისათვის. აშურბანიფალი წერს კიდევ, რომ იგი სწავლობდა წარღვნამდელ ფირფიტებს, რომლებიც დამაბნეველი და არამკაფიო იყო მისთვის.³⁸³

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დანამდვილებით ვიმსჯელოთ, რომ ბეროსოსი ეყრდნობა ძველბაბილონური პერიოდის მითოლოგიურ წყაროებს. მის მიერ შეტანილი „ცვლილებები“ კი არ შეიძლება ჩაითვალოს ნოვატორულ მცდელობად, არამედ ესაა საუკუნოვანი ტრადიციების დროთა განმავლობაში ბუნებრივი ფორმირებისა და ისტორიული პერიპეტიების თანმხედომი შედეგი. მიუხედავად რიგი ცვლილებებისა, მაინც თვალსაჩინოა შუმერული მითოლოგიის კვალი და ბეროსოსის შრომა დანამდვილებით გვაძლევს საშუალებას ვივარაუდოთ, რომ ძვ.წ. პირველი ათასწლეულის მინურულშიც კი, მართალია შეზღუდული სახით, მაგრამ მაინც იყო ხელმისაწვდომი შუმერული მითოლოგიური წერილობითი წყაროები, თუმც ან უკვე მოძველებული და თანამედროვეებისაგან მივიწყებული. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ლიტერატურული თვალსაზრისით, ბეროსოსი ძველი შუამდინარული მითოლოგიური ტრადიციის გამგრძელებელია, რომელმაც თავისი როლი შეასრულა იმ მაკავშირებელი ხიდის მშენებლობაში, რაც ელინურ და აღმოსავლურ სამყაროებს აერთიანებდა და რომელსაც პოლიტიკური თვალსაზრისით, საფუძველი ალექსანდრე მაკედონელმა ჩაუყარა.

³⁸⁰ პელიოსი შეესაბამება აქადურ მზის ღვთაება შამაშს, რომელიც თავის მხრივ შუმერული უთუს პროტოტიპია. სიფარი კი მართლაც შამაშის ქალაქია.

³⁸¹ Jacoby: 378: 27 ff.

³⁸² Jacoby: 380: 29 ff.

³⁸³ Lambert: JCS 16 (1962), 72, ad VI 15; ასევე იხ. შენ. 311 ჩვენს ნაშრომში

4. ბიბლიური ნარღვნის მითი

4.1 ბიბლიური ნარღვნის ნარატივი (დაბ.6-8; J და P წყაროები)

ბიბლიაში ნარღვნის ორი ამბავია მოთხრობილი. ნარატივი, რომელსაც თანამედროვე მკითხველი იცნობს, რეალურად იაჰვისტური და სამღვდელმსახურო წყაროების გვიანდელი შეერთების შედეგია (რედაქტორის მიერ). აქ თვალსაჩინოებისთვის დამოუკიდებელი წყაროები (J იაჰვისტური და P სამღვდელმსახურო) ცალ-ცალკეა წარმოდგენილი. დანვრილებით ბიბლიის წყაროებსა და მუხლებზე ქვემოთ იქნება საუბარი. აქ კი მკითხველს შეუძლია თავად დარწმუნდეს, რომ წარმოდგენილი ნარატივები დამოუკიდებელ ამბებს წარმოადგენს.

დაბ. 6		დაბ.7		დაბ.8	
J იაჰვისტური	P სამღვდელმსახურო	J იაჰვისტური	P სამღვდელმსახურო	J იაჰვისტური	P სამღვდელმსახურო
1-8	9-22	1-5	6-8	2ბ	1-2ა
		9ა	9ბ		3-5
		10	11	6	7
		12	13-16	8-12	13ა
		17	18-21	13ბ	14-19
		22-23	24	20-22	

დაბ.6:1-8:22	
J (იაჰვისტური) ნაწილი	P (სამღვდელმსახურო) ნაწილი
დაბ. VI	დაბ. VI
1. და იყო, რაჟამს იწყეს განმრავლებად კაცთა ქუეყანასა ზედა. და ასულნი იშვნეს მათდა.	9. ესე შობანი ნოესი :ნოე კაცი მართალი სრული იყო ნათესავსა შინა მისსა, ღმერთსა სათნო ეყო ნოე.
2. ხოლო იხილნეს რად ძეთა ღმრთისათა ასულნი კაცთანი, რამეთუ შეუნიერ არიან, მიიყვანეს თავთა თვსთა ცოლებად ყოველთაგან, რომელნი გამოირჩინეს.	10. ხოლო შვნა ნოე სამ ძე: სემ, ქამ და იაფეთ.
3. და თქუა უფალმან ღმერთმან: არა დაადგრეს სული ჩემი კაცთა ამათ შორის უკუნისამდე ყოფისათვს მათისა ჯორც, ხოლო იყვნენ ასოც ნელ.	11. ხოლო ქუეყანა განიხრწნა წინაშე ღმრთისა და აღიესო ქუეყანა უსამართლოებითა.
4. და გმირნი იყვნენ ქუეყანასა ზედა მათ დღეთა შინა და შემდგომად ამისსა ვითარცა შევიდოდეს ძენი ღმრთისანი ასულთა მიმართ კაცთასა და შობდეს თავთა თვსთად. და იგინი იყვნეს გმირნი საუკუნითგან, კაცნი სახელოვანი.	12. და იხილა უფალმან ღმერთმან ქუეყანა და იყო განხრწნილ, რამეთუ განხრწნა ყოველმან ჯორციელმან გზად თვისი ქუეყანასა ზედა.

5. ხოლო იხილა რაა უფალმან ღმერთმან, ვითარმედ განმრავლდეს უსჯულოებანი კაცთანი ქუეყანასა ზედა. და ყოველი ვინ გონებს გულსა შინა თვსა მოსწრაფებით ბოროტთა ყოველთა დღეთა.	13. და თქუა უფალმან ღმერთმან ნოეს მიმართ: უამი ყოვლისა კაცისა მოინია ნინაშე ჩემსა, რამეთუ აღივსო ყოველი ქუეყანა უსამართლოებითა. მათგან. და აჰა, მე განვხრწნი მათ და ქუეყანასა.
6. და შეიგონა ღმერთმან, რამეთუ შექმნა კაცი ქუეყანასა ზედა, და განიგონა.	14. იქმენ უკუე თავისა შენისა კიდობანი ძელთაგან ოთხკედლედთა, ბუდეად ჰქმნა კიდობანი და მოჰკირო იგი შინათ და გარეთ კირითა.
7. და თქუა ღმერთმან: აღვკოცო კაცი, რომელი შეექმენ პირისაგან ქუეყანისა კაცთაგან მიპირუტყუთამდე და ქუენარმავალთაგან მფრინველთამდე ცისათა, რამეთუ შევინანე, რამეთუ შეექმენ იგინი.	15. და ესრეთ ჰქმნა კიდობანი, სამასი წყრთა - სიგრძე კიდობნისა და ერგასისი წყრთა - სიგრძე. და ოცდაათი წყრთა - სიმაღლე მისი.
8. ხოლო ნოე პოვა მადლი ნინაშე უფლისა ღმრთისა.	16. შეკრებულ-ჰყო კიდობანი და წყრთელად შეასრულო იგი ზედა კერძო, ხოლო კარი კიდობნისა ჰქმნე იგურდიე ქვენად საყოფელად, ორ სართულებად და სამ სართულებად ჰყო იგი.
დაბ. VII	17. ხოლო მე მოვჰჳადო რღუნა წყლისა ქუეყანასა ზედა განხრწნად ყოვლისა კორცისა, რომლისა თანა არს სული სიცოცხლისა ცასა ქუეშე და, რაოდენიცა-რამ არს ქუეყანასა ზედა, აღესრულოს.
1. და თქუა უფალმან ღმერთმან ნოეს მიმართ: შევედ შენ და ყოველი სახლი შენი კიდობნად, რამეთუ შენ გიხილე მართლად ნინაშე ჩემსა ნათესავსა ამას შინა.	18. და დაემატკიცო აღთქმად ჩემი შენ თანა, ხოლო შეხვდე კიდობნად შენ და ძენი შენნი და ცოლი შენი. და ცოლნი ძეთა შენთანი, შენ თანა.
2. ხოლო ყოველთაგან საცხოვართა ნმიდათა შეიყუანე შენ თანა შვიდ-შვიდი მამალი და დედალი ხოლო საცხოვართაგან არანმიდათა ორ-ორი მამალი და დედალი.	19. და ყოველთაგან ქუენარმავალთა და ყოველთაგან საცხოვართა და ყოველთაგან მკეცთა და ყოვლისაგან კორცისა; ორ-ორი ყოველთაგან შეიყვანო კიდობნად, რათა ჰზრდიდე თავისა შენისა თანა, მამალი და დედალი იყვნენ.
3. და მფრინველთაგან ცისათა ნმიდათაგან შვიდ-შვიდი მამალი და დედალი და მფრინველთაგან არანმიდათა ორ-ორი მამალი და დედალი დამარხებად თესლი ყოველსა ქუეყანასა ზედა.	20. ყოველთაგან ფრთოანთა მფრინველთა ცისათა ნათესაობისაებრ და ყოველთაგან ქუენარმავალთა, რომელნი ელენან ქუეყანასა ზედა ნათესაობისაებრ მათისა, ორ-ორი ყოველთაგან შევიდეს შენ თანა ზრდად შენ თანა - მამალი და დედალი.
4. რამეთუ მერმე-და შვდნი დღენი მოვჰჳადო მე წვიმადა ქუეყანასა ზედა ორმოცთა დღეთა და ორმოცთა ღამეთა. და აღვკოცო ყოველი აღმდგომი, რომელი შექმენ პირისაგან ყოვლისა ქუეყანისა.	21. ხოლო შენ მიიღო თავისა შენისად ყოველთაგან ჭამადთა, რომელთა სჭამთ და შეჰკრიბო თავისა შენისა თანა და იყოს შენ-და და მათდა საზრდელად

5. და ქმნა ნოე ყოველნი, რაოდენნი ამცნო უფალმან ღმერთმან.	22. და ქმნა ნოე ყოველნი, რაოდენნი ამცნო მას უფალმან ღმერთმან, ეგრეთ ქმნა.
9ა. ორ-ორი ყოველთაგან შევიდეს ნოეს თანა კიდობნად	დაბ. VII
10. და იყო შემდგომად შეიღთა დღეთა-სა, და წყალი რღუნისა იქმნა ქუეყანასა ზედა.	6. ხოლო ნოე იყო ექუსასთა წელთა. და წყალი რღუნისა იქმნა ქუეყანასა ზედა.
12. და იქმნა წვმა ქუეყანასა ზედა ორ-მეოც დღე და ორმეოც ღამე.	7. და შევიდა ნოე და ძენი მისნი მის თანა და ცოლი მისი და ცოლნი ძეთა მისთანი კიდობნად წყლისათჳს რღუნისა.
17. და დაჰჳა უფალმან ღმერთმან გარე-გნით მისსა კიდობანი, და იქმნა რღუნა ორმეოც დღე და ორმეოც ღამე ქუეყანასა ზედა, და განმრავლდა წყალი და აღიღო კიდობანი და აღმაღლდა ზედა ქუეყანისა.	8. და ყოველთაგან მფრინველთა წმიდათა და ყოველთაგან მფრინველთა არანმიდათა და ყოველთაგან საცხოვართა წმიდათა და ყოველთაგან საცხოვართა არანმიდათა და ყოველთაგან ქუენარმავალთა ქუეყანის ზედათა.
22. და ყოველი, რაოდენსა აქუნდა სული სიცოცხლისაჲ, და ყოველი, რაოდენი იყო ჳმელსა ზედა, მოკუდა.	9ბ. მამალი და დედალი - ვითარცა ამცნო მას უფალმან ღმერთმან.
23. და აღჴოცა ყოველი აღმდგომი, რომელი იყო პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა, დაჴთა მხოლოდ ნოე და მისთანანი, რომელნი იყუნეს კიდობანსა შინა.	11. მეექუსასესა წელსა ცხორებასა ნოესსა, მეორესა თთუესა, ოცდამეშვდესა თთჳსა-სა, ამას დღესა შინა გამოეცნეს წყარონი უფსკრულისანი და საქანელნი ცისანი განეზუნეს.
დაბ. VIII	13. ამას დღესა შევიდა ნოე, სემ, ქამ და იაფეთ, ძენი ნოესნი, და ცოლი ნოესი, და სამნი ცოლნი ძეთა მისთანი მის თანა კიდობნად.
2ბ. და მოაკლდა წყალი, მავალი ქუეყანისაგან, და შედგებოდა.	14. და ყოველნი მჴეცნი ქუეყანისანი ნათესაობით, და ყოველნი ქუენარმავალნი ნათესაობით, და ყოველნი საცხოვარნი ნათესაობით, და ყოველნი მფრინველნი ნათესაობით მისით, ყოველი მფრინველი, ყოველი ფრთოსანი.
6. ხოლო იყო, შემდგომად ორმეოცთა დღეთასა განაღო ნოე კარი კიდობნისა, რომელ ქმნა.	15. და შევიდა კიდობნად ნოეს თანა ორ-ორი ყოვლისაგან ჴორცისა, რომლისა თანა არს სული სიცოცხლისაჲ.
8. და განავლინა ტრედი უკუანა მისა, უკუეთუ მოაკლდა წყალი პირისაგან ქუეყანისა.	16. და შემავალი მამალი და დედალი ყოველსაგან ჴორცისა შევიდა, ვითარცა ამცნო ღმერთმან ნოეს.
9. და ვერ მპოვნელი განსუენებასა ტრედი ფრჴთა მისთასა მოიქცა მისა მიმართ კიდობნად, რამეთუ წყალი იყო ყოველსა ზედა პირსა ქუეყანისასა, და განყო ჴელი მისი, მიიქუა იგი და შეიყუანა იგი თავისა თჳსისა თანა კიდობნად.	18. და დაიპყრო წყალმან და განმრავლდებოდა ფრთად ქუეყანასა ზედა. და ზე მოაქუნდა კიდობანი ზედა კერძო წყლისა.

10. მერმე შემდგომად შვდთა დღეთასა კულაღ განავლინა ტრედი კიდობნისა-გან.	19. ხოლო წყალი განძლიერდა ფრიად-ფრიად ქუეყანასა ზედა და დაფარნა ყოველნი მთანი მაღალნი, რომელნი იყვნეს ქუეშე ცისა.
11. და მოაქცია მისა მიმართ ტრედმან მიმნუხრი და აქუნდა ზეთისხილისა ფურცელი რტომთა პირსა შინა მისსა და ცნა ნოე, რამეთუ მოაკლდა წყალი პირისაგან ქუეყანისა.	20. ათხუთმეტ წყრთა ზედა კერძო ამაღლდა წყალი და დაფარნა ყოველნი მთანი.
12. და მერმე და-ლა-ითმინა შვდ დღე. და კულაღ განავლინა ტრედი და არ-ლა-რა შესძინა მოქცევად მისსა მომართ მერმე.	21. და მოკუდა ყოველი ჯორცი მოკუდავი ქუეყანასა ზედა და ყოველი კაცი.
13ბ. აღსძარცვა ნოე სართული კიდობნისა, რომელ ქმნა, და იხილა, რამეთუ მოაკლდა წყალი პირისაგან ქუეყანისა.	24. და ამაღლდა წყალი ქუეყანასა ზედა ასერგასის დღე.
20. და აღუშენა ნოე საკურთხეველი ღმერთსა და მოილო ყოველთაგან საცხოვართა ნმიდათა და ყოველთაგან მფრინველთა ნმიდათა და შენირნა იგინი ყოვლად ნაყოფებად საკურთხეველსა ზედა.	დაბ. VIII
21. და იყნოსა უფალმან ღმერთმან სული სულნელებისაჲ. და თქუა უფალმან ღმერთმან: შევინანე, არ-ლა შევსძინო მერმე წყევად ქუეყანისა საქმეთაჲს კაცთასა, რამეთუ შეყოფილ არს მომგონებელობად კაცისა მოსწრაფებით ბოროტთა და სიჭაბუკითგან მისით, არ-ლა შევსძინო უკუე მოსპოლვად მერმე ყოვლისა ჯორცისა ცხოველისა.	1. და მოეცენა ღმერთსა ნოესი და ყოველთა მკეცთა, და ყოველთა საცხოვართა, და ყოველთა მფრინველთა და ყოველთა ქუენარმაველთა, რაოდენნი იყვნეს მის თანა კიდობანსა შინა.
22. ვითარ-ცა ვჰყავ და ყოველთა დღეთა ქუეყანისათა თესვად და მკად, სიგრილე და სიცხე, ზაფხული და არე, და დღე და ღამე არა მოაკლდენ.	2ა. და მონია ღმერთმან სული ქუეყანასა ზედა და მოაკლდა წყალი და დასწყდეს წყარონი უფსკრულისანი და საქანელნი ცისანი.
	3. და შემცირდებოდა წყალი შემდგომად ასერგასისთა დღეთასა.
	4. და დადგა კიდობანი თთუესა მეშვდესა ოცდამუდისა მის თთვასა მათა ზედა არა-რატიასა.
	5. ხოლო წყალი მავალი შემცირდებოდა ვიდრე მეთედ თთუემდე და მეთერთმეტესა თთუესა, პირველსა თთვასა, გამოჩნდეს თავნი მათანნი.

	7. და განავლინა ყორანი ხილვად, უკუეთუ მოაკლდა წყალი და განსრული არა კუალად იქცა ვიდრე განკმობადმდე წყლისა ქუეყანისაგან.
	13ა. და იყო ექუსასსა და ერთსა წელსა ცხორებასა ნოესსა, პირველსა თთუესა, ერთსა თთვასა, მოაკლდა წყალი ქუეყანისაგან და
	14. ხოლო მეორესა თთუესა, ოცდაშვდსა თთვასა, განჴმა ქუეყანა.
	15. და პრქუა უფალმან ღმერთმან ნოეს.
	16. გამოვედ კიდობნისაგან შენ და ცოლი შენი, და ძენი შენი და ცოლნი ძეთა შენთანი.
	17. და ყოველნი მჭეცნი, რაოდენნი არიან შენ თანა, და ყოველი ჳორცი მფრინველთაგან საცხოვართამდე, და ყოველი ქუენარმავეალი მოძრავი ქუეყანასა ზედა, გამოიყუანე თავისა შენისა თანა და აღორძნდით და განმრავლდით ქუეყანასა ზედა.
	18. და გამოვიდა ნოე და ცოლი მისი, ძენი მისნი და ცოლნი ძეთა მისთანი.
	19. და ყოველნი მჭეცნი და ყოველნი საცხოვარნი, და ყოველი მფრინველი და ყოველი ქუენარმავეალი მოძრავი ქუეყანასა ზედა ნათესაობისაებრ მათისა გამოვიდეს კიდობნისაგან.

4.2. შესავალი (P, J, E, D წყაროები)

ბიბლიისა და შუამდინარული წარღვნის წარატივთა შედარება მოითხოვს სამშუამოს სამ წაწილად განაწილებას. პირველი, თავად შუამდინარული წყაროების გამოკვლევა, მათ შორის ურთიერთშედარებების გამოვლენა და ცალ-ცალკე, თითოეული მათგანის ბიბლიასთან მიმართების შესწავლა - რაც ჩვენ უკვე შეძლებისდაგვარად გავაკეთეთ; მეორე - ბიბლიისეული წარღვნის ტექსტის გამოკვლევა. მხოლოდ ამ ნაბიჯების შემდეგ შეგვიძლია გადავიდეთ მესამე, დასკვნით ნაწილზე - კომპარატივის-ტიკაზე.

ამ ნაწილში ჩვენ ვისაუბრებთ ბიბლიის წარღვნის წარატივის კომპოზიციაზე. მართალია ჩვენ ამ ეტაპზე ვერ ვეხებით ბიბლიის ებრაულ ტექსტებს, თუმცა ზოგი რამ შეუიარაღებელი თვალთაც ჩანს, კერძოდ: ბიბლიის წარატივში ორი დაბადება მოთხრობილი, შესაბამისად წარღვნის ამბავში ფიქსირდება ტექსტობრივი გამეორებები და წინააღმდეგობები, რისი თვალსაჩინო მაგალითებია:

- დაბ.6:19-20 და 7:9, 7:15 -ის მიხედვით, ღვთის ბრძანებით, ნოემ ყოველგვარი ცხოველი/ფრინველი **ორ-ორი უნდა** შეიყვანოს კიდობანში.³⁸⁴ ხოლო დაბ.7:2-3-ის მიხედვით კი ნოეს ებრძანება, რომ წმინდა ცხოველები **შვიდ-შვიდი**, ხოლო უწმინდური **ორ-ორი** შეიყვანოს;³⁸⁵
- ორჯერაა მოთხრობილი ნოესა და მისი ოჯახის კიდობანში შესვლა დაბ. 7:7 და 7:13;³⁸⁶
- დაბ.7:11 და 8:13-ის მიხედვით წარღვნა **ერთი წელი** გრძელდება³⁸⁷,

³⁸⁴ დაბ.6:19. და ყოველთაგან ქუენარმავალთა და ყოველთაგან საცხოვართა და ყოველთაგან მჴეცთა და ყოველისაგან ჴორცისა; ორ-ორი ყოველთაგან შეიყვანო კიდობნად, რათა უზრდიდე თავისა შენისა თანა, მამალი და დედალი იყვნენ.

დაბ.6:20. ყოველთაგან ფრთოანთა მფრინველთა ცისათა ნათესაობისაებრ და ყოველთაგან ქუენარმავალთა, რომელნი ვღენან ქუეყანასა ზედა ნათესაობისაებრ მათისა, ორ-ორი ყოველთაგან შევიდეს შენ თანა ზრდად შენ თანა - მამალი და დედალი.

³⁸⁵ დაბ.7:2. ხოლო ყოველთაგან საცხოვართა წმიდათა შეიყუანე შენ თანა შვიდ-შვიდი მამალი და დედალი ხოლო საცხოვართაგან არაწმიდათა ორ-ორი მამალი და დედალი.

დაბ.7:3. და მფრინველთაგან ცისათა წმიდათაგან შვიდ-შვიდი მამალი და დედალი და მფრინველთაგან არაწმიდათ ორ-ორი მამალი და დედალი დამარხვად თესლი ყოველსა ქუეყანასა ზედა.

³⁸⁶ დაბ.7:7. და შევიდა ნოე და ძენი მისნი მის თანა და ცოლი მისი და ცოლნი ძეთა მისთანი კიდობნად წყლისათჳს რღუნისა.

დაბ.7:13. ამას დღესა შევიდა ნოე, სემ, ქამ და იაფეთ, ძენი ნოესნი, და ცოლი ნოესი, და სამნი ცოლნი ძეთა მისთანი მის თანა კიდობნად.

³⁸⁷ 11. შეეჭუსასესა წელსა ცხორებასა ნოესსა, მეორესა თთუესა, ოცდამეშვდესა თოვსასა, ამას დღესა შინა გამოეცნეს წყარონი უფსკრულისანი და საქანელნი ცისანი განებუნეს.

წყალი კი მატულობდა მხოლოდ 150 დღე დაბ.7:24³⁸⁸ ; ხოლო დაბ. 7.12 და 7.17-ის მიხედვით ორმოცი დღე-ღამე³⁸⁹

- ნარღვნის ორი ვერსიაა მოთხრობილი. დაბ.7:4, 7:12-ის მიხედვით წყალი ცალსახად წვიმის სახით მოდის, ხოლო 7:11-ის მიხედვით საუბარია არა წვიმის, არამედ დიდი უფსკრულის წყაროებსა და ცათა სარკმელებზე³⁹⁰.

- ნარღვნის დადგომამდე დარჩენილი დროის ორი განსაზღვრებაა, დაბ.6:3-ის მიხედვით 120 წელი, ხოლო დაბ.7:4-ის მიხედვით 7 დღე.³⁹¹

ამ და სხვა ენობრივმა თუ კონტექსტუალურმა მაგალითებმა, მეცნიერებაში წარმოშვა აზრი, რომ დაბადების თავში რამდენიმე წყაროსა და რედაქციის კვალი უნდა ფიგურირებდეს.³⁹² “დოკუმენტალური ჰიპოთეზის” თანახმად,³⁹³ პირობითად, ამ წყაროებს შემდეგი ლათ. ინი-

13. და იყო ექუსასა და ერთსა წელსა ცხორებასა წოვსა, პირველსა თთუესა, ერთსა თთვასა, მოაკლდა წყალი ქუეყანისაგან და აღსძარცვა წოე სართული კიდობნისა, რომელ ქმნა, და იხილა, რამეთუ მოაკლდა წყალი პირისაგან ქუეყანისა.

³⁸⁸ დაბ.7:24 და ამაღლდა წყალი ქუეყანასა ზედა ასერგასის დღე.

³⁸⁹ 12. და იქმნა წვმა ქუეყანასა ზედა ორმოც დღე და ორმოც ღამე.

და დაქმა უფალმან ღმერთმან გარეგნით მისსა კიდობანი, და იქმნა რლუნა ორმოც დღე და ორმოც ღამე ქუეყანასა ზედა, და განმრავლდა წყალი და აღიღო კიდობანი და აღმაღლდა ზედა ქუეყანისა.

³⁹⁰ 7:11-ის ორნაირი ნაკითხვა არსებობს, ერთის მიხედვით საუბარია წყალზე, რომელმაც მინიდან ამოხეთქა, მაგრამ უფრო დამაჯერებელი უნდა იყოს ნაკითხვა, სადაც საუბარია არა მინის, არამედ ცათა უფსკრულთა წყაროებზე. “უფსკრულთა წყაროები” სულ ორჯერაა ნახსენები ბიბლიაში და კონტექსტუალურადაც მონიშნავს არა მინიდან ამომავალ, არამედ ზეციდან ჩამომავალ წყლებს. შეადარეთ დაბ. 8:2.

³⁹¹ დაბ.6:3. “...ხოლო იყვნენ ასოც წელ.”; დაბ.7:4. “რამეთუ მერმე-ღა შვდნი დღენი მოეპჯადო მე წვიმამ ქუეყანასა ზედა ორმოცთა დღეთა და ორმოცთა ღამეთა....”

³⁹² ამ თეორიას “დოკუმენტალური ჰიპოთეზა” ეწოდება, რომლის მიხედვითაც ძველი აღთქმის ხუთწიგნეული ჩამოყალიბებულია სხვადასხვა დამოუკიდებელი ლიტერატურული წყაროების გაერთიანების ხარჯზე. იხ. Moore, George F. “Tatian's Diatessaron and the Analysis of the Pentateuch.” *Journal of Biblical Literature* 9, no. 2 (1890): 201-15. ცნობილი გერმანელი ბიბლისტის, პერმან გუნკელის, სიტყვებით “Genesis ist eine Sammlung von Sagen”. იხ. Gunkel H., *Genesis übersetzt und erklärt*, 8th ed.; HKAT 1/1; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1969, ასევე თარგმნილია ინგლისურად Gunkel H., *Genesis*, trans. Mark E. Biddle; Macon, Ga.: Mercer University Press, 1997. თუმცა ამ თეორიას მრავალი კრიტიკოსი ჰყავს, დაწვრილებით იხ. The book of Genesis : composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 გვ. 3-50; ასევე იხ. Bill T. A *Pentateuchal Criticism, History of*, in *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, ed. Desmond T. A. and Baker D.W., Leicester, 2003, 622-631 პერმან გუნკელი მეცნიერთა იმ ჯგუფის წევრია, რომელიც “ხუთწიგნეულს” როგორც ლიტერატურულ კრებულს, ისე განიხილავს. უფრო ძველი სკოლა, მაგ. უ.დელიცში გაცილებით მკაცრი თეოლოგიური სპექტრით განიხილავს ბიბლიის ხუთწიგნეულს, თუმცა ისიც არ გამორიცხავს სხვადასხვა წყაროს არსებობს ხუთწიგნეულში. იხ. მისი კომენტარები Delitzsch J., *Commentar über die Genesis, dritte ausgabe*, Leipzig: Dörffling und Franke, 1860.

³⁹³ ბიბლიის ხუთწიგნეულის კომპოზიციის ირველიც მრავალი მოსაზრება არსებობს. ზოგიერთის აზრით ბიბლიის ხუთწიგნეულის ავტორი მოსეა, მეცნიერთა გარკვეული ნაწილი კი თვლის, რომ ხუთწიგნეულის ჩამოყალიბებაში ძვ.წ. პირველი ათასწლეულის,

ციალებით აღნიშნავენ: P (სამღვდელმსახურო), J (იაჰვისტური), E (ელო-
ჰისტური), D (მეორე რჯულის).

P(სამღვდელმსახურო) წყარო, იმ ოთხწყაროთაგანია რომლისგანაც
შედგება ხუთნიგნეული. P წყარო შეიცავს დაბადების შემდეგ მუხლებს:
1:1-2-4a (შესაქმე); 5:1-32 (ნარღვნამდელი პატრიარქები); 6:9-22; 9:1-17
[18ა, 19] (ნარღვნა, მხოლოდ ნაწილობრივ); 9:1-17 (ნარღვნის შემდგომი
სამყარო); 10:1-7.20.22-23.31-32 (ქვეყნების საკითხი); 11:10-32 (აბრაამამ-
დელი პატრიარქები).³⁹⁴

J წყარო შეიცავს დაბადების 2:4b-25 (შესაქმე); 3:1-24 (კაცობრიო-
ბის დაცემა); 4:1-26 (ადამისა და ევას შთამომავლობის ადრეული ისტო-
რია); 6-8 (ნაწილობრივ ნარღვნა); 9:18-27 (ნოეს სიმთვრალე); 10:8-19,21
(ქვეყნების საკითხი); 11:1-9 (ბაბილონის გოდოლი) ნაწილებს. J (იაჰვის-
ტური) წყარო VI-V საუკუნეებს განეკუთვნება.³⁹⁵

D (მეორე რჯულის წყარო) - მკვლევართა მოსაზრებით წარმოად-
გენს არა ერთ ავტორს, არამედ ავტორთა საკმაოდ მოზრდილ ჯგუფს -
სკოლას. D წყაროს წარმოადგენს ბიბლიის ისეთი თავები, როგორიცაა:
მსაჯულთა, მეფეთა, იერემიას, იესო ნავეს ძის წიგნები და თარიღდება
ძვ.წ. VI საუკუნით, ბაბილონური ტყვეობის შემდგომი პერიოდით.

E (ელოჰისტური) წყაროს ძირითადი მუხლებია დაბ:20-1-18; 22:1-10;
16b-19; 32:22-32; 37-50 (ნაწილობრივ); გამოსვ.1:15-21;3:1-15 (ნაწილო-
ბრივ); 13;17-18;19:1-9;20:1-17 (ნაწილობრივ); 20:18-23;33; 24:1-18; 32-33;

მრავალი სხვადასხვა ავტორი მონაწილეობდა. "დოკუმენტალისტური ჰიპოთეზა"
ერთ-ერთია ამ ხედიდან ძირითად სამ მიმართულებათაგან. დოკუმენტალისტური ჰიპო-
თეზის თანახმად ბიბლიის ხუთნიგნეული ეყრდნობა ოთხ სხვადასხვა დამოუკიდებელ
წიგნს (წყაროს), რომლებიც სხვადასხვა დროს, განსხვავებული რედაქტორების მიერ
იქნა შეერთებული და გადამუშავებული. "ფრაგმენტარული ჰიპოთეზა" მიიჩნევს,
რომ ექვსნიგნეული (და არა ხუთნიგნეული) მრავალი მცირე, დროში განსხვავებული,
წყაროსაგან შედგება, რომლებიც როგორც მოზაიკის ქვები ისე ერთიანდებიან ერთი
უძველესი ორიგინალი შრის ირგვლივ. "სუპლემენტარული ჰიპოთეზა" დოკუმენ-
ტალისტური ხედვის ერთგვარი გადამუშავებაა, ამ სკოლის მიმდევრები თვლიან, რომ
არსებობდა ხუთნიგნეულის ადრეული ვარიანტი, რომელსაც მოგვიანებით პირდა-
პირ ჩაამატეს სხვადასხვა მსხვილი ჩანართები. ეს ჰიპოთეზები წარმოიშვა XIX - XX
საუკუნეებში და მას შემდეგ არა ერთხელ იქნა გადამუშავებული და გაკრიტიკებული.
ამ ეტაპზე, ჩვენს კომპეტენციასა და ინტერესში არ შედის ამ სკოლების მოსაზრებათა
სიღმისეული გამოძიება. ჩვენთვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ ის, რომ ყველა ზემო-
ჩამოთვლილი ჰიპოთეზა ადასტურებს ბიბლიის ხუთნიგნეულში სხვადასხვა წყაროების
და ხელის არსებობას. იხ. შენიშვნა 392 და ასევე Tigay, Jeffrey H. "An Empirical Basis for
the Documentary Hypothesis." *Journal of Biblical Literature* 94, no. 3 (1975): 329-42.

³⁹⁴ The book of Genesis *op.cit.* 113

³⁹⁵ ერთი მოსაზრებით J (იაჰვისტური წყარო) ყველაზე ძველია ბიბლიურ ტექსტებში და
თარიღდება ძვ.წ. X-IX. იხ. Finkelstein, Israel (2001). *The Bible Unearthed*. United States: Si-
mon and Schuster. pp. 36-38. თუმცა, ეს მოსაზრება უარყოფილი და გაკრიტიკებულია
იხ. Baden, Joel S (2009). *J, E, and the redaction of the Pentateuch*, Mohr Siebeck., Tübingen,
2009. გვ.305-313

რიცხვ. 11-12;22-24. ელოჰისტური წყარო ღმერთს მოიხსენიებს, როგორც ელოჰიმი, სწორედ აქედან გამომდინარე უწოდეს მას ეს სახელი. აღნიშნულ ფენას ზოგჯერ არ განიხილავენ, როგორც დამოუკიდებელ წყაროს.

ჩვენს მიერ ჩამოთვლილ ჰიპოთეზათა შორის (იხ.შენ. 393) არ არის ერთიანობა ზემოჩამოთვლილ წყაროთა შემცველობის ზუსტი განაწილების შესახებ, ასევე დაობენ ამ წყაროთა თარიღის, მნიშვნელობისა და ავთენტურობის შესახებ, გაურკვეველია რომელ წყაროს ეკუთვნის ესა თუ ის მუხლი, ამიტომაც მკითხველმა უნდა ჩათვალოს, რომ ზემოხსენებული განაწილება მეტ-ნაკლებად პირობითი ხასიათისაა. ქვემოთ ჩვენ შევეცდებით გავაშუქოთ, თუ რა ვითარებაა კომპოზიციური თვალსაზრისით ბიბლიურ წარღვნის მითში.

4.3. ბიბლიური წარღვნის მითის შუამდინარული ფესვები

შესავალში აღვნიშნეთ, რომ დაბ.6-9 (წარღვნა) თავებში ფიქსირდება ერთზე მეტი წყარო და რედაქტორის ხელი, თუმცა მათი რაოდენობა დანამდვილებით დადგენილი არაა. შესაბამისად, დღეს ზოგიერთი მკვლევარი თავის დაზღვევის მიზნით წერს NP (არასამღვდელმსახურო წყარო), რაც შეიძლება გულისხმობდეს იაჰვისტურ (J), ან მის გვიანდელ რედაქციას, ან სულაც სხვა უცნობ წყაროს. რამდენადაც ეს მოსაზრება მხოლოდ ჰიპოთეზის დონეზეა და ჩვენი საკვლევი თემაც არ ეხება უშუალოდ ბიბლიის წყაროების შესწავლას, ვფიქრობთ უპრიანი იქნება არ გადავტვირთოთ ნაშრომი იმ სირთულეებით, რაც ბიბლიისტთა ჯერაც გადაუჭრელ პრობლემებს წარმოადგენს. ამიტომაც ჩვენ ყურადღებას დავუთმობთ J (იაჰვისტურ) და P (სამღვდელმსახურო) წყაროებს, რომლებიც ბაბილონური ტყვეობის და შემდგომი პერიოდით თარიღდებიან.³⁹⁶

მესოპოტამიური მითები წარღვნის შესახებ მთელ შუამდინარეთში მოგზაურობდნენ, მაგრამ ისინი განიცდიდნენ ცვლილებებს ადგილობრივი კულტურული კერიდან გამომდინარე.³⁹⁷ ბიბლიის ავტორები ბუნებრივია სარგებლობდნენ შუამდინარული მითოლოგიური ფორმებით, მაგრამ თავის მხრივ, სავსებით ბუნებრივად, სახეს უცვლიდნენ მათ.

³⁹⁶ იხ. The book of Genesis : composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 გვ. 34 შენ. 26

³⁹⁷ Hendel R. Historical Context, *transformations of the Flood* ნიგში The book of Genesis : composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 გვ. 74-75

ბიბლიის წარღვნის მითის J და P წყაროებში ვლინდება საინტერესო ნიშნები, რაც უნდა მოწმობდეს მათზე შუამდინარული კულტურის გავლენას. განვიხილოთ თითოეული მათგანი.³⁹⁸

J წყარო ხსნის დაბადების მეექვსე თავს, იგი წარღვნის მითის თხრობას იწყებს ღვთის შვილებისა და კაცთა ასულების ურთიერთობის საკითხიდან (დაბ.6:1-4). ადამიანთა ასულების მშვენიერებით მოხიბლული ღვთის შვილები ურთიერთობენ მათთან. შედეგად, ადამიანები გაცილებით ძლიერნი იბადებოდნენ, მაგრამ იაჰვე უკმაყოფილოა. იგი ხედავს ადამიანთა მოდგმაში დაბუდებულ უკეთურებას და წარღვნის განაჩენი გამოაქვს. ჩვენს ყურადღებას იპყრობს პირველივე სიტყვები (დაბ. 6.1ა) *“ და იყო, რაჟამს იწყეს განმრავლებად კაცთა ქუეყანასა ზედა.”* ეს სიტყვები გვაგონებს ათრახასისის მითს, სადაც კაცობრიობის გამრავლება წარღვნის ერთ-ერთი წინმსწრები მოვლენაა და ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, *“ხმაურში”* (წარღვნის მიზეზი) სწორედ კაცობრიობის უზომო გამრავლება უნდა იგულისხმებოდეს.³⁹⁹ მართალია, J წყაროში კაცობრიობის გამრავლებას ადამიანთა ასულებისა და ღვთის შვილების ურთიერთობების აღწერა მოსდევს, თუმცა ეს შეიძლება ჩაითვალოს იმ პროცესის ბუნებრივ შედეგად, რასაც მითის კონკრეტულ ხალხში დამკვიდრება (გავრცელება) ჰქვია. შესავალი სიტყვები, რომლითაც იხსნება J წყარო (6:1ა) *“ და იყო, რაჟამს იწყეს განმრავლებად კაცთა ქუეყანასა ზედა.”* - შეიძლება ამჟღავნებდეს ნარატივის შუამდინარულ საწყისებს. მით უმეტეს, რომ აქ ჩვენ ვხედავთ პირველ წინააღმდეგობას დემიურგსა და ღვთის შვილთა ინტერესებს შორის, რაც ნიშანდობლივი ასპექტია შუამდინარული კომსოგონიისათვის.⁴⁰⁰

კიდევ ერთი მაგალითი შუამდინარული გავლენისა შეიძლება დავინახოთ მონოთეისტური ხედვის თავისებურებებში. თუ კი შუამდინარულ მითებში პანთეონში განაწილებულია გამანადგურებელი (ენლილი) და გადამრჩენელი (ენქი) ღვთაებების როლი, ხუთნიგნეულში იაჰვე ითავსებს ორთავე ფუნქციას. ერთი მხრივ იგი მსგავსად ენლილისა განანყვეტს კაცობრიობის განადგურებას, მეორე მხრივ კი თავადვე უწევს ზრუნვა, მსგავსად ენქისა - კაცობრიობის გადასარჩენად. ეს შეუსაბამობა გამომწვეული უნდა იყოს პოლითეისტური სარწმუნოების განკუთვნილი გადმოცემის მონოთეისტურ ხედვებზე გადატანით.

³⁹⁸ Seters V.J., Prologue to History: The Yahwist as Historian in Genesis., Westminster John Knox Press, 1992 გვ. 47-78

³⁹⁹ იხ. შესაბამისი თავი ჩვენს ნაშრომში *“Rigmu u Hubûru ანუ წარღვნის მიზეზის შესახებ”*

⁴⁰⁰ (ამასთან დაკავშირებით, დანერჩილებით იხილეთ კომპარატივისტიკის სქემა, ნიშნული 2 და შესაბამის კომენტარი *“პირველი წინააღმდეგობის შესახებ”*)

4.3.1 სარკმლის საკითხი

ახლა კი ყურადღებას დავუთმობთ იმ მონაკვეთს, რომელიც ჩვენი აზრით კარგად ასახავს ბიბლიის კომპოზიციის პრობლემატიკას და იმავდროულად კონკრეტულად გვიჩვენებს მიმართებებს შუამდინარულ წყაროებთან. ჩვენი ყურადღება შემდეგმა ფაქტმა მიიქცია. დაკვირვებული მკითხველის თვალს არ გამოერჩებოდა, რომ იაჰვისტურ (J) წყაროში გამოტოვებულია კიდობნის მშენებლობის ტექსტი, რომლის მიხედვითაც ისე გამოდის, რომ წარღვნის დაწყებამდე ნოე პირდაპირ შედის კიდობანში, რომელიც მანამდე ნახსენები არაა, შესაბამისად მკითხველისთვის გაუგებარი რჩება თუ როდის ან რაგვარად ააგო მან ხომალდი.

თავის მხრივ, კიდობნის ზომებზე, ნაწილებსა და დეტალებზე ჩვენ დაწვრილებით მოგვითხრობს სამღვდელმსახურო (P) წყარო დაბ. 6:14-16 მონაკვეთში. საესებით შესაძლებელია, რომ იაჰვისტური (J) კიდობნის მშენებლობის მონაკვეთი დაიკარგა ან გამოტოვეს, მისი სამღვდელმსახურო (P) წყაროსთან გაერთიანებისას.⁴⁰¹ მით უმეტეს, არის მოსაზრება, რომ იაჰვისტური წყარო “სამღვდელმსახურო” (P) ტექსტის გვიანდელ რეცენზიას წარმოადგენს.⁴⁰²

ამ მოცემულობიდან გამომდინარე, მკითხველისთვის მოულოდნელად, მოგვიანებით დაბ.8:6-ში, რომელიც ასევე იაჰვისტური (J) წყაროა, ვაწყდებით წინადადებას

(დაბ.8:6) וַיִּשָּׂא אֶשְׁרָף הָאָדָמָה וְיָם וְהָיָה מִן הַיָּם וְיָם וְיָם וְיָם וְיָם וְיָם וְיָם

რომელიც ჩვენთვის ნაცნობ ყველა უცხოენოვან თარგმანში და ასევე მცხეთურ ხელნაწერში არასწორადაა თარგმნილი. მთარგმნელების მიერ დაშვებულმა შეცდომამ კი მრავალი მკვლევარი მიიყვანა ჩვენთვის მიუღებელ დასკვნამდე, რომ ტექსტის ამ მონაკვეთში P და J წყაროების გარდა სხვა წყაროც შეიძლება ფიგურირებდეს.

საკითხი შემდეგში მდგომარეობს, ზემოხსენებულ დაბ.8:6-ში ნახსენებია სიტყვა וַיִּשָּׂא (*challown*) “სარკმელი”, როგორც მას თარგმნიან უცხოენოვან კრიტიკულ გამოცემებში. ბუნებრივია, “სარკმელი” ხომალდის ერთობ მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომლის გამოყენებითაც მოგვიანებით ნოემ, ხმელეთის დასაზვერად, ფრინველები უნდა გაუშვას. სიუჟეტური და საინჟინრო თვალსაზრისით ასეთი მნიშვნელობის მქონე საგანი კი საერთოდ არაა ნახსენები ორიოდე თავით ადრე, სამღვდელმსახურო (P) წყაროში, სადაც უღრმესი დეტალიზაციითაა აღწერილი კიდობნის მშე-

401 “არასამღვდელმსახურო” წყარო შეიცავს მხოლოდ მცირე დეტალებს, როგორცაა მაგალითად დაბ.8:6 - კიდობნის “სარკმლის” საკითხი.

402 იხ. Gertz J.C. *The Formation of the Primaval History, The Two Versions of the Flood*, ნიგნში *The book of Genesis : composition, reception, and interpretation* / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 gv. 124 Sen. 46

ნებლობის, მისი ზომებისა და თავისებურებების საკითხი (დაბ.6:14-16), რაც ბუნებრივია დამაბნეველია მკითხველისთვის,⁴⁰³ რამეთუ თავად ტექსტიდან მან იცის, რომ კიდობნის აგებისას, ნოეს “სარკმელი” არ ჩაუშენებია.

თუ ჩვენ დავუშვებთ, რომ წარღვნის ნარატივი შედგენილია სხვადასხვა წყაროების მიხედვით და მასში ურევია რედაქტორის (შეიძლება არა ერთი) ხელი და ეს დიდი ალბათობით ასეცაა, მაშინ გამოდის რომ თავის დროზე, თავად რედაქტორს გაეპარა ეს უზუსტობა? გამორიცხული არაფერია, თუმცა ვფიქრობთ, რომ აქ საკითხი სხვაგვარადაა.

დაბ.8:6-ში ვკითხულობთ: მტუტგარტის ბიბლიის მიხედვით -

וַיִּפֹּךְ נֹחַ אֶת־הַחֹץ וַיִּפְתָּח אֶת־הַחֹץ וַיִּפְתָּח אֶת־הַחֹץ

სეპტუაგენტას მიხედვით - καὶ ἐγένετο μετὰ τρισσάκοντα ἡμέρας ἦν ἔφθγγεν Νῶε τὸν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, ἣν ἐποίησεν; (სადაც **θυρίδα** ნაწარმოებია არს. სახელიდან **θυρίς** - “სარკმელი”; **θύρα** - “კარი” Beekes R., I: 565-566);

ოქსფორდის უნივერსიტეტის კრიტიკული გამოცემის მიხედვით: “at the end of forty days Noah opened the window/hatch of the ark that he had made” (აქაც სარკმელთან, კართან მივდივართ Oxford University Press. 1993: 14-15);

მცხეთური ხელნაწერი მიხედვით კი მსგავსად ბერძნულისა - “ხოლო იყო, შემდგომად ორმოცთა დღეთასა განაღო ნოე კარი კიდობნისა, რომელ ქმნა.”⁴⁰⁴ არადა ჩვენ ვიცით, რომ ნოეს “სარკმელი არ უქმნია”, ყოველ შემთხვევაში P წყაროში ეს არ ჩანს. რაშია საქმე?!

მცხეთურ ხელნაწერებში **יֶחֱלוּ** (challown) - თარგმნილია, როგორც “კარი (კიდობნისა)”. რაც არ უნდა გავაიგიოთ დაბ. 6:16 **וַיִּפֹּךְ** “ე. წ. კართან” რამეთუ აქ საერთოდ ნახსენები არაა **יֶחֱלוּ** (challown), არამედ საუბარია **יִשְׁחַר** (tsohar)-ზე, რომლის უპირველესი მნიშვნელობაა “შუადღე” (უახლეს ქართულ თარგმანში - “სასიანთლო”). აღსანიშნავია, რომ თავად **יֶחֱלוּ** (challown) მომდინარეობს ზმნიდან **חָלַל** (chalal) და უპირველესად აღნიშნავს “გახვრეტას”.⁴⁰⁵ შესაბამისად, აქ საუბარია არა უშუალოდ სარკმელზე, არამედ ნახვრეტზე. ეს თითქოს უმნიშვნელო დეტალი, რომელიც არ ჩანს არც “მცხეთური ხელნაწერის” არც ბერძნულ და არც ბიბლიის უცხოენოვან კრიტიკულ თარგმანებში, ჩვენთვის ძალზე საინტერესოა, რამეთუ

⁴⁰³ ისევე, როგორც სამღვდელმსახურო (P) წყაროში, რომელიც ნარატივის მთავარი ფენაა, დაბ.6:9-22 მონაკვეთში, სადაც იაჰვე მითითებებს აძლევს ნოეს კიდობნის დეტალების შესახებ, საერთოდ ნახსენებიც არა სახურავი **מִיכְעָה** (mikceh), რომელიც ჩვენდა გასაკვირად ნახსენებია “არასამღვდელმსახურო” წყაროში, კერძოდ დაბ.8:13b-ში.

⁴⁰⁴ სამწუხაროდ ქართული თარგმანი არაა ებრაული დედნის ზუსტი შესატყვისი.

⁴⁰⁵ იხ. ვ. გეზენიუსის ლექსიკონი Gesenius, W., & Tregelles, S.P. Gesenius' Hebrew and Chaldee lexicon to the Old Testament scriptures. Grand Rapids: Eerdmans. 1957

გვახსენებს შუმერული “ზიუსუდრას მითის” შესაბამის მონაკვეთს (სტრიქონი 207), სადაც დევს კიდეც ამ ამოცანის გასაღები. ზიუსუდრას მითში მოხსენიებულმა ხარჯ-მა, თავიდანვე მიიქცია ჩვენი ყურადღება და სიტყვის მნიშვნელობიდან გამომდინარე არ დავეთანხმეთ თრ. იაკობს-ენს, რომ აქ “ფანჯარა” უნდა იგულისხმებოდეს⁴⁰⁶. ხარჯ ზუსტად იმავე მახასიათებლებით გამოირჩევა როგორც ბიბლიის ტექსტში ჩვენი საკვლევი სიტყვა და გულისხმობს “ნახვრეტს”, რომელიც დახშულ კედელში კეთდება და არა წინასწარ ჩაშენებულ სარკმელს. შესაბამისად, აქ სწორია ვთარგმნოთ “საჰაერო ხვრელი, ნახვრეტი” და არა სარკმელი.

აღნიშნულ დეტალზე რამდენადაც ვიცით, ამ კუთხით, აქამდე არავის გაუმახვილებია ყურადღება. ჩვენ გავაგრძელებთ კვლევა სხვა შუამდინარულ წარღვნის მითებშიც. სამწუხაროდ, შესაბამისი ეპიზოდი ათრახასისის მითში დაკარგულია (III v 1-29), მაგრამ დაცულია უთნაფიშთის მითში (იხ. XI 136 სტრიქონი და შესაბამისი კომენტარი - 218) სადაც საოცრად მეორდება აქ ნახსენები “სარკმლის” მახასიათებლები. ამასთან არც ზიუსუდრას შემთხვევაში, არც ათრახასისში გამომდინარე უთნაფიშთის მითიდან, ხომალდის მშენებლობისას, ღვთაება არ იძლევა “საჰაერო ხვრელის” გაკეთების ბრძანებას, მაგრამ როცა წარღვნა მიიღწევა, ორივეგან (იგულისხმება ზიუსუდრასა და უთნაფიშთის მითები; ნუ დავივინწყებთ, რომ ეს უკანასკნელი ათრახასისის მითიდან გამომდინარეობს) ვკითხულობთ მთავარი გმირის მიერ “დახშული კედლის განხვნა”, ზუსტად ისევე, როგორც ბიბლიაში.

აქ რომ “სარკმელი” ყოფილიყო ნაგულისხმები, ლოგიკური მსჯელობით კვლავ შემდეგ კითხვამდე მივიდოდით: რადგანაც, მკვლევართა თვალსაზრისით, ტექსტის იაჰვისტური (J) ნაწილი, წარმოადგენს დამატებას სამღვდელმსახურო (P) მთავარი წყაროსათვის, წარღვნის ნარატივის შევსების მიზნით,⁴⁰⁷ მაშ რატომ გამორჩა ე.წ. “სარკმლის” ეპიზოდი მხედველობიდან ბიბლიის რედაქტორს იაჰვისტური (J) და სამღვდელმსახურო (P) წყაროების გაერთიანებისას? ლოგიკურ მსჯელობას ამ კითხვამდე მივყავართ, მაგრამ ჩვენი აზრით აქ არ დგას მწერლის ბრალეულობის საკითხი, რამეთუ მას არაფერიც არ გამორჩენია. რეალურად, ტექსტში არც ყოფილა ხომალდში წინასწარ ჩაშენებული ფანჯარა, არამედ – ხვრელი, რომელსაც მთავარი გმირი უკვე დასრულებული ხომალდის შეფისულ კედელში ხვრეტს, აკეთებს და არამც და არამც “აღებს”. ამგვარი დეტალების გათვალისწინება კი მხოლოდ მაშინ შეიძლებოდა, თუ კი ერთ-ერთ ებრაელ ავტორს, რომელიც მონაწილეობდა “დაბადების” შესაბამისი მონაკვეთის შექმნასა თუ რედაქტირებაში, ხელთ ჰქონდა შუა-

⁴⁰⁶ იხ. შენ 218 და 80

⁴⁰⁷ იხ. Gertz J.C. *op.cit.* გვ. 125

მდინარული წერილობითი დოკუმენტი და რისი დასტურიც სწორედ ე.წ. J ფენაა. დავუკვირდეთ: შუმერული *ab-bur*, სადაც *bur* შეესაბამება აქადურ *palāšu*-ს, ასევე “უთნაფიშთის მითში” მოცემული *nappašur*⁴⁰⁸ აღნიშნავენ “განხვნას (გახვრეტას)”. ამ მნიშვნელობას კი ზედმინეწით იმეორებს ებრაული *חַלּוֹן* (*challown*) რომელიც ასევე “გახვრეტას (ხვრელის გაკეთებას. განხვნას)” ნიშნავს მით უმეტეს, რომ ებრაული სიტყვის ეთიოპიურ, არაბულ, არამეულ და გვიან ებრაულ შესატყვისებს ზუსტად იგივე მნიშვნელობა გააჩნია და აღნიშნავს “გახვრეტას”, ხოლო ამ ენებში მისგან ნაწარმოებია ისეთი სახელები როგორიცაა “გამოქვაბული; ხვრელი”.

ჩვენს მოსაზრებას ამტკიცებს შემდეგი გარემოებაც. ზემოხსენებული დეტალი *חַלּוֹן* (*challown*) “ფანჯრის” თაობაზე, როგორც უკვე ვთქვით დაცულია იაჰვისტურ (J) წყაროში. მეორე დეტალი, რომელიც არაა ნახსენები P წყაროში, არის *מִכְשָׁח* (*mikseh*) “სახურავი” (დაბ.8:13ბ),⁴⁰⁹ რომელიც ასევე არ უნდა გავაიგიოთ უკვე ნახსენებ *חֹשֶׁךְ* (*tsohar*)-თან (P წყაროს მიხედვით). ვფიქრობთ, რომ ეს დამთხვევა არ უნდა იყოს შემთხვევითი და იგი კიდევ ერთხელ მიგვითითებს ბიბლიური ნარატივის სიახლოვეს შუამდინარულ წერილობით წყაროებთან. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენ ვერ დავეთანხმებით რიგი მკვლევრების მოსაზრებას,⁴¹⁰ რომ ბიბლიის რედაქტორს შეცდომა გაეპარა. შეცდომა გაეპარათ ბიბლიის მთარგმნელებს, რამეთუ “ნახვრეტი” ჩათვალეს ხომალდის მშენებლობისას თავშივე მოფიქრებულ და დაპროექტებულ “სარკმელად”.

რთულია დავიჯეროთ, რომ ბიბლიის J წყაროს ავტორმა ყურადღება არ მიაქცია ე.წ. “სარკმლის” საკითხს. რამეთუ “კიდობნის განხვნის” ეპიზოდს, რომელიც გადამწერ-რედაქტორმა იაჰვისტური (J) წყაროდან აიღო, უშუალოდ მოსდევს მეტად მნიშვნელოვანი - “ფრინველთა სცენა”. ამიტომაც, აქ რომ რაიმე შეცდომას ჰქონოდა ადგილი, ასეთი ფრიად მნიშვნელოვანი გადასვლა, როგორც ავტორს, ისე რედაქტორს, აუცილებლად აგრძნობინებდა წინააღმდეგობას. მაგრამ ამგვარი რამ არც ყოფილა, რადგან J წყაროს ავტორი ეყრდნობოდა შუამდინარულ გადმოცემას, სადაც *חַלּוֹן* (*challown*) ნიშნავს ნახვრეტს, რომელიც, ბუნებრივია, არ ხვდება კიდობნის დეტალების ჩამონათვალში, რადგან იგი არ ჩაუშენებიათ, არამედ დასრულებული ხომალდის კედელში მოგვიანებით გახვრიტა მთავარმა გმირმა. აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ბეროსოსის ბერძნულე-

⁴⁰⁸ იხ. უთნ.მითის XI 136 სტრიქონი და შესაბამისი კომენტარი.

⁴⁰⁹ დაბ.8:13ბ: “...აღსდარცვა ნოე სართული (სახურავი -ახალ თარგმანში) კიდობნისა, რომელ ქმნა, და იხილა, რამეთუ მოაკლდა წყალი პირისაგან ქუეყანისა”.

⁴¹⁰ იხ. Gertz J.C. *The Formation of the Primaval History, The Two Versions of the Flood*, ნიგში *The book of Genesis : composition, reception, and interpretation* / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 გვ. 124 - 132

ნოვანი ტექსტიდანაც არ ჩანს, რომ ხომალდს ჰქონოდა რაიმე სახის სარკმელი: “ქსისუთროსმა კი შენიშნა, რომ მინა გამოჩნდა, დაშალა გემის გვერდის ნაწილი და დაინახა, რომ კიდობანი რომელიღაც მთას მოადგა” (სინკ.15).

4.3.2 ფრინველთა საკითხი

ახლა კი განვიხილოთ უშუალოდ “ფრინველთა” საკითხი, რომელიც კიდევ უფრო ადასტურებს ჩვენს მსჯელობას ბიბლიის J წყაროს ავტორის შუამდინარულ წერილობით წყაროებზე დამოკიდებულების შესახებ. ჩვენი აზრით “ფრინველთა სცენა” ასევე ემყარება შუამდინარულ ტექსტებს, კერძოდ გილგამეშის ეპოსის XI დაფის 145-154 სტრიქონებს.⁴¹¹ ფაქტია, რომ ბიბლიის იაჰვისტური (J) წყარო ახლოსაა გილგამეშის ეპოსთან.

უთნაფიშთი შემდეგი თანმიმდევრობით უშვებს ზემოხსენებული “ხერელიდან” სამ ფრინველს: მტრედი, მერცხალი, ყორანი. ნოე კი ოთხჯერ უშვებს ფრინველს, თანაც შვიდ-შვიდი⁴¹² დღის ინტერვალის დაცივით (დაბ.8:7-12).⁴¹³ ყორანი⁴¹⁴, მტრედი, ხელახლა მტრედი და კვლავ მტრედი.

ცნობა ყორანის შესახებ დაცულია J წყაროში (დაბ.8:7)⁴¹⁵, ხოლო სამი მტრედის შესახებ მოგვითხრობს სამღვდელმსახურო (P) წყარო. ის, რომ J წყარო ეყრდნობა შუამდინარულ წერილობით წყაროებს, დასტურდება თავად ყორანისადმი მიძღვნილ ფორმულაშივე. ამ მუხლს, (ებრაული დედნის სპეციფიკა კარგად შემოინახა ბერძნულმა ტექსტმა)⁴¹⁶ რომელ-

⁴¹¹ აღსანიშნავია, რომ აღნიშნული დაფა ამურბანიფალის ბიბლიოთეკიდანაა ამოღებული და ძვ.წ. XII-XI საუკუნეებით თარიღდება, თმცა მისი პირველწყარო ბევრად უფრო ძველია (იხ. უთნაფიშთის მითის წინასიტყვაობა).

⁴¹² დამატებითი არგუმენტები ბიბლიის კონკრეტულ ნაწილზე შუამდინარული გავლენის დასამტკიცებლად: უთნაფიშთის მითის (130 და 141 სტრიქონები) მიხედვით მეშვიდე დღეს მიადგა ხომალდი ნიშუშის მთას (იხ. თავი კიდობნის ადგილმდებარეობის შესახებ) ბიბლიის მიხედვით კი (დაბ.8:4) მეშვიდე თვის, მეჩვიდმეტე დღეს (ზოგიერთი ნაკითხვით ოცდამეშვიდე დღეს იხ. Hendel R.S. The Texts of Genesis 1-11: Textual Studies and Critical Edition, New York & Oxford, 1998 გვ. 54). ფაქტია, რომ რიცხვ შვიდის საკრალური მნიშვნელობა ორივეგან დაცულია. ბიბლიისთვის, “7 დღე და 7 ღამე” - შესაძლოა მეტაფორულად “ძალიან ბევრს” აღნიშნავდეს. (იობ.2:13). ღმერთის შესაქმნე ხომ 7 დღე და 7 ღამე გაგრძელდა. ასევე საყურადღებოა წყლის დაწყნარების შემდეგ ორივე ტექსტში მთის მწვერვალების გამოჩენა. უთნაფიშთის მითი სტრ. 140: “12 მხარე (ცალ-ცალკე) ამოზიდულიყო.” დაბ.8:5 “ხოლო წყალი მავალი შემცირდებოდა ვიდრე მათედ თთუმედ და მეთერთმეტესა თთუესა, პირველსა თთვსასა, გამოჩნდეს თავნი მათანი”.

⁴¹³ კიდევ ერთი დასტური რიცხვ შვიდის საკრალური დატვირთვისა.

⁴¹⁴ ყორანის სიმბოლურ დატვირთვაზე იხ. Moberly, R. W. L. “Why Did Noah Send out a Raven?” Vetus Testamentum 50, no. 3 (2000): 345-56.

⁴¹⁵ Seters J.V., Prologue to History, The Yahwist as Historian in Genesis, Louisville, 1992 გვ. 164

⁴¹⁶ დაბ.8:7. :רָאִתִּי וְהִנֵּה כָּל־חַיָּוָה אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַתֵּבָה וְהִנֵּה כָּל־בְּהֵמָה וְהִנֵּה כָּל־חַיָּוָה וְהִנֵּה כָּל־הַמְּשָׁלִים וְהִנֵּה כָּל־הַמְּשָׁלִים וְהִנֵּה כָּל־הַמְּשָׁלִים וְהִנֵּה כָּל־הַמְּשָׁלִים

საც ზუსტად შეესაბამება მცხეთური ხელნაწერის თარგმანი:

დაბ.8:7: “და განავლინა ყორანი ხილვად, უკუეთუ მოაკლდა წყალი და განსრული არა კუალად იქცა ვიდრე განკმობადმდე წყლისა ქუეყანი-საგან”.

ნათელია, რომ კიდობანს ყორანი არ დაუბრუნდა ვიდრე ქვეყანაზე წყალი არ დაშრა, ანუ გამოდის, რომ ყორანმა იხილა პირველად ხმელეთი. *Yatsa* (*yatsa*) მოდიფიცირებული ორი ინფინიტივით სწორედ ყორანის წინ და უკან, გამუდმებულ ფრენაზე მიგვითითებს. ეს სიტყვები კი რას შეიძლება ნიშნავდეს, თუ არა ბიბლიაში არსებულ იმ ფენას, რომელიც განიცდის შუამდინარულ ზეგავლენას. უთნაფიშთის მითის მიხედვით, პირველმა სწორედ ყორანმა იხილა წყლის დაშრობა (იხ. უთნაფიშთის 154-155 სტრიქონები). აღსანიშნავია, რომ P წყაროში დაფიქსირებული მტრედი, რიგით პირველი ფრინველია, რომელსაც უთნაფიშთი ხომალდიდან უშვებს. თუმცა, რა თქმა უნდა ეს არ არის საკმარისი P წყაროსა და შუამდინარულ ნარატივთა შორის კავშირების დასამტკიცებლად.

ყორანის საკითხი რომ არ ეკუთვნის ბიბლიის ავტორების კალამს და იგი გადანერვილია, მოწმობს თავად ბიბლიის დამოკიდებულება ამ ფრინველისადმი. ზოგადად, ბიბლიური კონტექსტით ყორანი უარყოფითი დატვირთვის მატარებელია,⁴¹⁷ მაგრამ ამ შემთხვევაში ბიბლიაში დაცული ცნობა შუამდინარულია და იგი უთნაფიშთის მითიდან უნდა მომდინარეობდეს, რომელიც J წყაროს ავტორს, როგორც ჩანს, ხელთ ჰქონდა (შუამდინარულ ნარმოდგენებში ყორანი სიბრძნის ფრინველადაც გვესახება).

ფორმათა ცვალებადობა, რაც ერთი მხრივ ხშირად ართულებს დავიანახოთ კავშირები ბიბლიურ და შუამდინარულ ტექსტებს შორის, მეორე მხრივ სულაც არ გამორიცხავს ფაქტს, რომ შუამდინარული გავლენა დასტურდება ბიბლიურ ტექსტებზე. რა გზით და როდის მიიღეს ებრაელებმა ეს ცოდნა, სამომავლო კვლევის საგანია.⁴¹⁸

τοὺς ἰδὲν εἰ κακὸν ἔακεν τὸ σῶμα; καὶ ἐξελθὼν οὐχ ὑπέστρεψεν ἕως τοῦ ξηρασθῆναι τὸ σῶμα ἂν τῆς γῆς. იხ. Moberley R.W.L., *op.cit.* 345-346 ებრაული ტექსტის მიხედვით ყორანი რეგულარულად დაფრიავდა, ხოლმე წინ და უკან (*wayyese yaso' wasob*) და იგი დაფრინავდა წინ და უკან მანამ, სანამ ხმელეთზე წყალი შრებოდა (*ad y'bošet haimmayim*) დაწერილებით დაბ.8:7 -ის გარჩევა იხ. იხ. Moberley R.W.L., *op.cit.* 350-351.

⁴¹⁷ მით უმეტეს მტრედის ფონზე, რომელიც ბიბლიური სიმბოლიკით სინმინდის ნიშანია. კონტრასტულობა კი კიდევ უფრო აჩვენებს ყორანის პოლარულ დატვირთვას. იხ. Moberley R.W.L., *op.cit.* გვ. 347; 354.

⁴¹⁸ არსებობს მოსაზრება, რომ შუამდინარეთში, ასურელთა აღზევების პერიოდამდე, წარღვნის მითი საერთოდ უცნობი იყო ებრაელთათვის. ამასთან დაკავშირებით იხ. Meyer Ed., *Geschichte des Altertums*, 1931, II, 2, გვ.186 ზოგი მკვლევარი კი ფიქრობს, რომ მესოპოტამიური ტრადიცია წარღვნის შესახებ, ებრაელებისათვის ცნობილი გახდა არაუადრეს ძვ.წ. VII საუკუნისა. ასურული მასობრივი გადასახლებების პერიოდში. იხ. Gertz J.C. *op.cit.* გვ. 133. ასურელთა დემორტაციის პოლიტიკის შესახებ. იხ. გაბუნია

4.4 დასკვნა

ჩვენი აზრით იაჰვისტური (J) წყარო, რომელიც მოგვითხრობს “პირველი წინააღმდეგობის”, ე.წ. “სარკმელის”, “სახურავისა” და “ყორანის” ფრიად მნიშვნელოვანი დეტალების შესახებ და ასევე თავისი ზოგადი შინაარსითაც აშკარად მიგვანიშნებს შუამდინარულ გავლენებზე, რაც არის ნათელი მტკიცება იმისა, რომ ბიბლიის იაჰვისტური (J) ფენის ავტორ(ებ)ი ეყრდნობოდნენ შუამდინარულ წერილობით წყაროებს. თუმცა, ამ ჰიპოთეზის სირთულე შემდეგში მდგომარეობს: ზოგიერთი მეცნიერი, როგორც ეს ზემოთ აღვნიშნეთ, მიიჩნევს, რომ იაჰვისტური (J) წყარო ბევრად უფრო ძველია, ვიდრე ძვ.წ. VI და იგი შეიძლება ძვ.წ. X საუკუნეს განეკუთვნებოდეს. დოკუმენტალისტური ჰიპოთეზის შემოთავაზებულ დაყოფას ბიბლიკთა სხვა სკოლების წარმომადგენლები არ იზიარებენ. შესაბამისად, როგორც უკვე ვთქვით, ეს დაყოფაც პირობითია, ჩვენთვის მთავარია ის, რომ ბიბლიაში გავაშუქეთ უშუალოდ შუამდინარული წერილობითი დოკუმენტის გავლენის კვალი. თუ კი ჩვენს მიერ გამოყოფილი ბიბლიური წარღვნის მითის წყარო (J) უფრო ადრინდელი პერიოდისაა, მაშინ მოგვინევს დამატებითი კვლევა-ძიების ჩატარება იმის გამოსავლენად, თუ როდის და სად გაეცნენ ებრაელები შუამდინარულ წერილობით წყაროებს. კვლევის ეს მიმართულება ჩვენი სამომავლო საქმეა, ამ ეტაპზე კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენი მიზანი იყო გვეჩვენებინა ბიბლიაში წერილობითი გავლენის კვალი, რაც შეძლებისდაგვარად გავაშუქეთ კიდევ.

5. კომპარატივისტიკა

5.1 სქემა და კომენტარები

ამ თავში, მეტი თვალსაჩინოებისათვის, ასახულია ჩვენ მიერ განხილულ წარღვნის მითთა ურთიერთმიმართებები. სქემატური ფორმით, ჩვენ გამოვყავით მნიშვნელოვანი ნიშნები ზიუსუდრას, ათრახასისის, უთნაფიშთის, ნოეს და ქსისუთროსის მითებიდან. თითოეულ ნიშანს დაერთვის შესაბამისი კომენტარი, სადაც განხილულია კონკრეტული ნიშნის ირგვლივ, ჩამოთვლილ მითთა ურთიერთმიმართებები. საერთო ჯამში, მოცემული გრაფიკის მიზანია, უკეთესი წარმოდგენა შეგვიქმნას შუამდინარულ და ბიბლიურ ნარატივთა შორის არსებულ ტექსტობრივ მსგავსება-განსხვავებებზე. ვფიქრობთ, ამგვარი მეთოდი შეეკრავს ჩვენს ნაშრომს და მოამზადებს მას დასკვნისთვის.

N.	ნიშნები	ზიუსუდრას მითი	ათრახასისის მითი	უთნაფიშ-თის მითი	ნოეს მითი დაბ:6-9	ქსისუთროსის მითი
1. ⁴⁰⁹	თარიღი	ძვ.წ. XVIII ს.	ძვ.წ. XVII ს.	ძვ.წ. XII-XI ს.	ძვ.წ. VI ს.	ძვ.წ. III ს.
2. ⁴¹⁰	პირველი წინააღმდეგობა	?	იგივ ღვთაებები	—	ღვთის შვილები და მათი ნაშვირნი	თიამათის შვილები

⁴⁰⁹ 1. თარიღი – გრაფიკში არ შევიტანეთ “ზუმერის მეფეთა სია”, რომლის მიხედვითაც ჩვენ ვიცით, რომ წარღვნის გადმოცემა ძვ.წ. მესამე ათასწლეულს განეკუთვნება. ფაქტობრივად ჩვენს ხელთ არსებული მასალა საშუალებას გვაძლევს თვალი გადავდევნოთ ერთი მითის ისტორიას დაახ. 2500 წლის მანძილზე. უძველესი ხელნაწერებიდან ბერძნულენოვან მწერლობამდე. ამ პერიოდის განმავლობაში თითოეულმა კულტურამ საკუთარი კვალი დაამჩნია მითს, მაგრამ მისი ბირთვი მეტ-ნაკლებად უცვლელი დარჩა.

⁴¹⁰ 2. პირველი წინააღმდეგობა – ათრახასისის მითმა კარგად შემოინახა იგივე ღვთაებათა აჯანყების საკითხი, რომლებიც ანუნაქებთან შედარებით დაბალი რანგის ღვთაებებად ითვლება. ტექსტის მიხედვით, ენლილი ცდილობს მოთოკოს მათი თავებობა. ბიბლიის დაბ:6:1-4 თავებში კი საუბარია ღვთის შვილებზე, რომელთა საქმიანობით გამოწვეული შედეგების აღკვეთას ასევე ცდილობს იაჰვე. მართალია აქ მოტივები განსხვავებულია და ბიბლიაც ძალიან ბუნდოვანია ამ თემასთან მიმართებაში, მაგრამ აშკარად იკითხება წინააღმდეგობა, იერარქიული თვალსაზრისით, ადამიანზე მაღლა მდგომ არსებობა საქმიანობასა და დემიურგის ინტერესებს შორის. საინტერესო სურათი შემოგვინახა ბეროსოსმა “ბაბილონიკას” პირველ ნიგნში, რომელიც გასაგები მიზეზების გამო არ მოხვდა ჩვენს თარგმანთა შორის. ბეროსოსი მოგვითხრობს შესაქმნის უადრეს პერიოდზე, როდესაც ადამიანებთან ერთად ქვეყანაზე ცხოვრობდა მრავალი, ნახევრად ცხოველური და ნახევრად ადამიანური ანატომიური აგებულების, ზეარსება. ისინი ასწავლიდნენ ადამიანებს ქალაქების შექმნელობას, მეურნეობას, სიბრძნეს და ა.შ. მათი წყალობით, ადამიანების ყოფა უმჯობესდებოდა და ისინი ძლიერდებოდნენ. ბიბლიის მიხედვით კი ღვთის შვილთა და ადამიანთა ასულების ურთიერთობის შედეგად იბადებოდნენ უფრო ძლიერი, ზეადამიანური არსებები. ბეროსოსი მოგვითხრობს, რომ ამ არსებებს განაგებდა თალატა (თიამათი), რომლის წინააღმდეგაც აღდგა ზევსი (აფსუ, ბაბილონური ბელი) და გაანადგურა მისი შვილები.

3. ⁴¹¹	სანყისი მდებარეობა	შურუფაქი	შურუფაქი	შურუფაქი	—	სიფარი
4. ⁴¹²	რჩეული და მისი სტატუსი	ზიუსუდრა (მეფე და ქურუმი)	ათრახასისი (ქურუმი?)	უთნაფიშთი (მეფე?) ⁴¹¹	ნოე	ქისსუთროსი (მეფე)
5. ⁴¹⁴	რჩეულის სახელის დეფინიცია	ზიუსუდრა-“სიცოცხლე დღეთა გრძელთა (მიეცა) მას”	ათრახასისი-“მეტისმეტად ბრძენი”	უთნაფიშთი – “იპოვა (მუდმივი) სიცოცხლე”	ნოე – „საშველი“ ებრაულად ⁴¹⁵	ქისსუთროსი (ზიუსუდრას ბერძ. ფორმა)
6. ⁴¹⁶	მიზეზი რჩეულობისა	ზიუსუდრას სულიერება	?	—	“მართალი, სრული კაცი”	ლეთისმო-საობა

შემდეგ კი მოთხრობილია მკითხველისთვის კარგად ცნობილი შუამდინარული კოსმოგონიის საფუძვრები. აქაც, როგორც ვხედავთ, შესაქმის უადრეს ფენებში ვაწყდებით პირველ წინააღმდეგობას, რომელიც ასევე ითოვება უმაღლესი ღვთაების მიერ. შუამდინარული და ბიბლიური გადმოცემები ამ მხრივაც იმსახურებს ყურადღებას.

3. სანყისი მდებარეობა – როგორც ვხედავთ, უძველესი შუამდინარული წყაროების მიხედვით, რჩეულის მშობლიური ქალაქია შურუფაქი. ბეროსოსის განსხვავებული ვერსიით კი სიფარი. ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ, რომ ბეროსოსი ეყრდნობოდა ადრეულ წერილობით დოკუმენტებს. მამ საკითხავია, რატომ წერს იგი სიფარს, ნაცვლად შურუფაქისა. ისტორიულად, ქალაქი შურუფაქი მესამე ათასწლეულის ბოლოს საბოლოოდ მიატოვეს და ზიუსუდრას მითის გადაწერის დროს შურუფაქი რეალურად მხოლოდ ლიტერატურული გადმოცემის ნაწილია და არა “ცოცხალი ტოპონიმი”. ჩვენი აზრით ბეროსოსი ეყრდნობოდა შუამდინარულ წერილობით წყაროებს, თუმცა მის დროს როგორც ჩანს ქალაქი შურუფაქი სამუდამო დაიწყებას იყო მიცემული. რის გამოც მან შურუფაქი ჩაანაცვლა სიფარით. (დანერვილებით იხ. ბეროსოსისა და შურუფაქის თავები). რაც შეეხება ნოეს მშობლიურ ქალაქს, ბიბლია ამაზე არ საუბრობს, თუმცა აბრაამიდან გამომდინარე, ამ გრაფაში შეიძლება ქალაქი ური (ქალდეა) ვივარაუდოთ. (მეცნიერებაში სადაო საკითხია ურისა და ქალდეის იგივეობა).

4. რჩეული და მისი სტატუსი – აღსანიშნავია, რომ ჩვენს მიერ შესწავლილ წარღვნის მითის ყველა გადმოცემაში რჩეული არის ერთი პირი და არა ადამიანთა ჯგუფი, ან ზეადამიანური არსება. რაც შეეხება რჩეულის სტატუსს, ამასთან დაკავშირებით ვრცლად იხ. შესაბამისი თავი (რჩეული და მისი სტატუსი).

იხ. უთნაფიშთის მითი სტრ.23 და შესაბამისი კომენტარი.

5. რჩეულის სახელის დეფინიცია – ზიუსუდრა – “სიცოცხლე(zi) დღეთა(y) გრძელთა(sud) (მიეცა) მას(ra=მიც.პრ.ნიშანი)”; ათრახასისი – მეტისმეტად ბრძენი; უთნაფიშთი – იპოვა (მუდმივი) სიცოცხლე; ნოე – “საშველი”; ქისსუთროსი – არის ზიუსუდრას(ზიუსუდრას) ელინური ვარიანტი.

დაბ.5:29 “და უწოდა სახელი მისი ნოე მეტყუელმან:ამან განმისუენოს ჩუენ საქმეთა-გან ჩუენთა და მწუხარებათაგან კელთა ჩუენთასა და ქუეყანისაგან, რომელი დაწყევა უფალმან ღმერთმან ჩუენმან.” “განმისუენოს” – სახელი ნოე ერთი ვერსიით ებრაული nuwach)-დან მოდის, ბიბლიაში სიტყვის სხვადასხვა ვარიანტია გვხვდება და იგი აღნიშნავს “დასვენებას, მოსვენებას, დამშვიდებას (“საშველი”)” იხ. Kraeling, E. G. “The Interpretation of the Name Noah in Gen. 5:29.” Journal of Biblical Literature 48, no. 3/4 (1929): 138-43.

6. მიზეზი რჩეულობისა – ზიუსუდრას მითში რჩეულობის მიზეზი უშუალოდ რელიგიურ მოტივზეა დაფუძნებული. ზიუსუდრა ყოველდღე, სისტემატურად ალაგვნიდა ლოცვებს და შესანიშნავ უგზავნიდა ღვთაებებს. გარდა ამისა, ზიუსუდრა არის მეფე და

7. ⁴¹⁷	რჩეულის ასაკი ნარღვნის დანყებისას	დაახ.18 000 ნ. (WB 62 = 3600)	?	?	600 ნელი	18 საროსი (3256 დაახ.)
8. ⁴¹⁸	ნარღვნის მიზეზი	?	ხმაური	ხმაური?	ცოდვა; ღვ- თის შვილები და მათი ნაშიერნი	—

ქურუმი (III 145-148). ათრახასისის მითში შესაბამისი მონაკვეთი დაკარგულია, ხოლო უთნაფიშთის მითში თხრობა პირდაპირ ნარღვნის პერიპეტიებიდან იწყება და შესა-
ბამისად უთნაფიშთი არ საუბრობს საკუთარი რჩეულობის მიზეზებზე. რაც შეეხება
ნოეს ქართულ თარგმანში მასზე ნათქვამია, რომ იგი “მართალი” და “სრული” კაცი
იყო. ძველ ქართულში მართალი – “ნრფელს” აღნიშნავს (აბულაძე ი. ძველი ქართული
ენის ლექსიკონი., მეცნიერება, თბ., 1973 გვ.216). იგი “ნრფელია” ღმერთის წინაშე
“გიხილე მართლად წინაშე ჩემსა” (დაბ.7:1), ხოლო “სრული” “საცსე”-ს აღნიშნავს
(აბულაძე ი. *op.cit.* გვ. 402) “ვითარცა მამამ თქუენი ზეცათამ სრულ არს” (მთ.5,48).
სწორედ ამ მიზეზით გამოირჩია უფალმა ნოე მის ნათესავებს შორის (დაბ. 6:8).
ებრაულში נָח (tsaddiyq) (სიტყვა ასევე დაცულია აქადურ ენაში იხ. šaduaq CAD (\$) გვ.
59; CDA 331.) (დაბ. 6:9; 7:1) “მართალს, მადლმოსილს, სამართლიანს” აღნიშნავს. ამ
სიტყვის ფართო მნიშვნელობის ირგვლივ იხ. Clark, W. Malcolm. “The Righteousness of
Noah.” *Vetus Testamentum* 21, no. 3 (1971): 261-80. სექტუაგენტაში კი (დაბ.6:9) “Νωε
ἄφρωνος δίκαιος” ბერძნული “δίκαιος” [dikaïos] სწორედ იმავე მნიშვნელობისაა. აქედან
გამომდინარე, რჩეული ნოე მოიაზრება, როგორც ღვთის თვალში გამორჩეულად
სამართლიანი კაცი, რაც რჩეულის რელიგიური ნიშნით გამორჩევაზე მიგვითითებს,
მსგავსად შუამდინარული წყაროსა. ბეროსოსის ქსისუთროსიც ხომ მესექჩ
[Theosebēs] “ღვთისმოსაობის” (Synkell 15) გამო აირჩიეს.

⁴¹⁷ 7. რჩეულის ასაკი ნარღვნის დანყებისას – უშუალოდ ზიუსუდრას მითში მოცემული
არაა მისი ასაკი, თუმცა ჩვენ შეგვიძლია დავეყრდნოთ “შუმერის მეფეთა სიას” (ფირ-
ფიტა UCBC 9-1819) რომლის მიხედვითაც ზიუსუდრას ასაკი ნარღვნის დადგომისას
არის დაახ.18 000 ნელი. ქსისუთროსის ასაკი ჩვენ ვიცით სინკელოსთან დაცული მო-
ნაცემებით, რაც 18 საროსია (დაახ.365 ნ.), თუმცა ბეროსოსის ქრონოლოგიის მიხედ-
ვით ქსისუთროსის ასაკი 64 800 ნელია. (იხ. შესაბამისი გრაფიკი N5). ნოეს ასაკი კი
პირდაპირაა მითითებული ბიბლიაში დაბ. 7:6. ათრახასისის მითის შემორჩენილი ნაწ-
ილით კი შეუძლებელია გვირის ასაკის დადგენა, ხოლო უთნაფიშთის მითში ეს ცნობა
დაცული არაა.

⁴¹⁸ 8. ნარღვნის მიზეზი – ამ თემას ჩვენ ცალკე თავი მიუძღვნით (იხ. Rigmu u Hushmu
ანუ ნარღვნის მიზეზის შესახებ) აქ მხოლოდ დავამატებთ, რომ ბიბლიაში ნარღვნის
მიზეზი გარდა კაცობრიობის დაცემისა (დაბ.6:11-12), შესაძლოა იყო ღვთის შვილთა
და მათ ნაშიერთა საქმიანობა დაბ.6:1-5.

9. ⁴¹⁹	კაცობრიობის წალექის გადაწყვეტი- ლების მიმ- ღები ღმერ- თ(ებ)ი	ღვთაებათა საბჭო (ანი, ენლილი, ენქი, ნინხურსაგი)	ანუნაქ ღვ- თაებები ⁴²⁰	ღვთაება- თა საბჭო (ენლილი, ნინურთა, ენუგი, ნინ- იგიქუ, ანუ.)	იაპვე	კრონოსი
10.	მთავარი დამსჯელი	ენლილი	ენლილი	ენლილი	იაპვე	კრონოსი
11.	გადამრჩენე- ლი	ენქი	ენქი	ენქი	იაპვე	კრონოსი
12. ⁴²¹	გაფ- რთხილება და მითითება	არაპირდაპირი (სიზმარი) [IV 151-154] “ლერნმის კედლის” მეშვეობით; [III 149] ზიუ- სუდრასივის პირველი გა- მოცდილება	არაპირდაპირი (სიზმარი) [III I 13]; ლერნმის კედლის მეშ- ვეობით [III I 20-21]; ენქის მონოდება: [III I 21-24] “დაუტევე ყოველივე და აცხოვე სიცოცხლე შენი – ააგე ხომალი”	არაპირდა- პირი; (სიზმარი) [196]; [21] – “ლე- რნმის კედლის” მეშვეობით; ენქის მონოდე- ბა: [24-27] “დაუტევე ყოველივე და აცხოვე სიცოცხლე შენი – ააგე ხომალი”	პირდაპირი (უშუალოდ ღმერთის მიერ თქმუ- ლი) დაბ.6:9; ნოესთვის ღმერთთან ურთიერ- თობის არა პირველი შემთხვევა	არაპირდა- პირი; სიზმარი – უნდა დაეშარხა ყველა ფირ- ფიტა ქალაქ სიფარში.

⁴¹⁹ 9-10-11 წარღვის გადაწყვეტილება და გადამრჩენელი ღვთაება – ზიუსუდრას მიხედვით (IV 159) ენქიც წარღვის დამდგენელი კრების თანამონაწილე იყო. ამ მხრივ კი, მსგავსად მონოთეისტური ხედვისა, დამსჯელი და მხსნელი ღვთაება ერთი და იგივე გამოდის. თუმცა მთავარი დამსჯელი მაინც ენლილია. რაც შეეხება ბეროსოსის ვერსიას – კრონოსი, უფროსი თაობის ღვთაება გვევლინება “მთავარ ინკეიზიტორად” და არა ზევსი. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ ვივიზრებთ ანიკოლოზიშვილის შენიშვნას, რომ ბეროსოსმა კრონოსი მოუსადაგა ენლილს, ხოლო ზევსი – მარდუქის პროტოტიპი იყო. გამომდინარე იქედან, რომ შუამდინარულ წარღვის ვერსიებში სწორედ ენლილზეა საუბარი, ბეროსოსმაც ბუნებრივია ჩასვა კრონოსი და არა ზევსი. იხ. ნიკოლოზიშვილი ა. წარღვის ამბის ბეროსოსიული ვერსიის ანალიზი შუმერულ და ბიბლიურ ვერსიებთან შედარების ფონზე, საბაკალავრო ნაშრომი, თსუ, თბილისი, 2014 გვ.41-42

⁴²⁰ იხ. ათრაბ. მითი II VI 24;32-34.

⁴²¹ 12. გაფრთხილება და მითითება – ყველა შუამდინარული ნარატივი მოგვითხრობს ღვთაების მიერ რჩეულის, არაპირდაპირი გზით გაფრთხილების შესახებ. ამასთან, გარდა ბეროსოსის ვერსიისა, ყველგან დაცულია “ლერნმის კედლის” ასპექტი. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ მხოლოდ ნოეა ის რჩეული, რომელსაც ღმერთთან მანამდეც უშუალო ურთიერთობა (6:9; “ღმერთთან სიარული” ეს ტერმინი პირველად ენოქთან მიმართებაში გვხვდება დაბ.5:22). საინტერესოა ასევე ათრაბასისისა და უთნაფიშის მითებში ენქის მონოდება – დაუტევეს ყოველივე და გადარჩინოს სიცოცხლე. ქსი-სუთროსის მითშიც საგარაუდოდ ასევე უნდა ყოფილიყო მსგავსი მონოდება, თუმცა რადგანაც ჩვენამდე სრული ტექსტი მოღწეული არაა, ჩვენ ვხედავთ ენქის მხოლოდ იმ

13. ⁴²	სიმართლე და ხალხი	7423	ენქის მითითებით – ატყუებს ხალხს ⁴²⁴	[35-47] ეას მითითებით – ატყუებს ხალხს	—	კრონოსის მითითებით – ატყუებს ხალხს ⁴²⁵
-------------------	-------------------	------	--	---------------------------------------	---	---

მითითებას, რომლის მიხედვითაც ქსისუთროსმა ყველა ფირფიტა სიფარში უნდა დამარხო.

⁴²² 13. სიმართლე და ხალხი – ნარლენის გადმოცემის ყველა შუამდინარულ ვარიანტში (მხოლოდ ზიუსუდრას მითში არაა შემორჩენილი შესაბამისი მონაკვეთი) რჩეული არ უმხელს ხალხს კიდობნის შენების რეალურ მიზეზს. პირიქით, იგი ატყუებს ხალხს, თითქოს სხვადასხვა მიზეზთა გამო იძულებით უწევდეს სამყოფის დატოვება. საინტერესოა ისიც, რომ მოტყუებული ხალხი ყოველი კუთხიდან მოესწრაფვის რჩეულის დასახმარებლად. აღნიშნული მონაკვეთი, ათრაბასისისა და უთნაფიშთის მითების შემთხვევაში, უნდა ამხელდეს რჩეულთა მაღალ სოციალურ თუ რელიგიურ სტატუსს, სავარაუდოდ მეფის ან ქურუმის, როგორც ეს ზიუსუდრას შემთხვევაშია. რაც შეეხება ნოეს, დაბ.6-9 ტექსტით არ დასტურდება, რომ ნოემ საერთოდ რაიმე გაუმხილა ხალხს მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ. ზოგიერთი მსჯელობს, რომ მათეს სახარების ერთ-ერთ მუხლის მიხედვით ნოე სიმართლეს არ მალავდა: მათ. 37 “ვითარცა-იგი დღეთა მათ ნოევსთა, ეგრეთ იყოს მოსლვამ ძისა კაცისად.” მათ.38 “რამეთუ ვითარცა-იგი იყვნეს დღეთა მათ შინა პირველ წყლით-რლუნისათა: ჭამდეს და სუმიდეს, იქორწინებდეს და განჰქორწინებდეს მუნ დღედმდე, ვიდრემდე მოინია წყლით-რლუნად იგი და წარიღო ყოველი. ესრეთ იყოს მოსლვამცა ძისა კაცისად.” თუმცა, ამ მუხლზე დაყრდნობით უფრო დამაჯერებელია ვისაუბროთ ხალხისათვის ნარლენის საფრთხის მოულოდნელობაზე და არა პირიქით. სამწუხაროდ, ძველ აღთქმაში ამის შესახებ მკაფიოდ არაფერია ნათქვამი.

⁴²³ შესაბამისი მონაკვეთი დაკარგულია.

⁴²⁴ იხ. ათრაბასის მითი სტრ. 41-50: ენქის მითითებით, ათრაბასისის სამზადისის მიზეზად ასახელებს ენლილისა და ენქის დაპირისპირებას და კონფლიქტის შედეგად მის იძულებით გაქცევას თავის შესაფარებლად – აფსუში.

⁴²⁵ უნდა დაფაროს გაცურვის ტემპარიტი მიზეზი, თითქოს ხალხისთვის სალოცავად მიცურავდეს.

14. ⁴²⁶	კიდობნის ზომები და აღწერილობა	7 ⁴²⁷ “უდიდესი ზომადი” სტრ.205	[III I 26] პრო-პორციული; ⁴²⁸ [31] ირგვლივ დახურული; [31-32] ძლიერი კონსტრუქცია	[29] – პრო-პორციული-ბა; [30]- სიგრძე და სიგანე თანაბარი; [58]- ზედა-პირის ფართობის ერთეული 1 იქუ (3528, 36 მ ²); სიმაღლე – 10 ნინდა (69,3 მ).;	[დაბ.6:15] სიგრძე 300 წყრთა; სიგანე 50 წყრთა; სიმაღლე 30 წყრთა;	სიგრძეში 5, სიგანეში ორი სტადი-ონი; შეფისული [სინკ. 16].
15.	კიდობნის სახურავი	?	[III I 29] აფ-სუს მსგავსად გადახურული	[31]-აფსუს მსგავსად გადახურუ-ლი	ხის	-
16.	სარ-თულების (ფიცარნაგ-თა) რაოდე-ნობა	?	?	6	3	-
17.	მშენებლო-ბის დრო	?	?	7 დღე	დაბ. 70 ნელი	-

⁴²⁶ 14.15.16.17 კიდობნის ზომები და აღწერილობა – კიდობნის ზომების აღწერილობის ბიბლიური და შუამდინარული ვერსიები ერთმანეთს არ ემთხვევა. თუმცა, ჩვენი აზ-რით ეს არ შეიძლება ჩაითვალოს დაბრკოლებად ჩვენს საკვლევ გზაზე, რამეთუ ბიბ-ლიაში აღნიშნული ეპიზოდი იმ წყაროს ეკუთვნის, რომელშიც არ აღინიშნება შუა-მდინარული გავლენის კვალი. ამის შესახებ ვრცლად იხ. თავი “ბიბლიური წარღვნის მითის შუამდინარული ფესვები”.

⁴²⁷ ზიუსუდრას მითის შესაბამისი მონაცემები დაკარგულია.

⁴²⁸ ზომადის შენების უმთავრესი მოთხოვნაა პროპორციულობა. სამწუხაროდ ათრაბა-სისის მითში კიდობნის ზომების შესაბამისი მონაცემები დაზიანებულია.

18. [⚡]	კიდობნის აღმშენებ- ლები	?	ათრახასისი, უზუცესები, ხელოსნები -ხურო, ლე- რნმის მუშა, ლარიბები [III ii 10-18,19-28?]	[სტრ.48-57] უთნაფიშთი, ხელოსნები - ხურო, ლე- რნმის მუშა, “აგისილიქუ” ხელოსანი, ახალგაზ- რდები, მოხუცები, შეძლებულ- ნი(მდიდარ- ნი), ლარიბი, გემთმ- შენებელი ფუზურ-ამუ- რი სტრ. 35	ნოე; მისი ოჯახი(?)	ქსისუთროსი
------------------	-------------------------------	---	--	--	-----------------------	------------

[⚡] 18.კიდობნის აღმშენებლები – მთავარი გმირი აშენებს კიდობანს, თუმცა მას ათრახასისისა და უთნაფიშთის მითებში სხვებიც ეხმარებიან. კიდობნის მშენებლობა აქ კოლექტიური სამუშაოა, იგივეს ვერ ვიტყვით ნოეზე, რომელიც ტექსტიდან გამომდინარე, მარტო აშენებს კიდობანს. დაბ.6-9 თავებით არ ჩანს, რომ მას ვინმე ეხმარებოდეს, არაა ნახსენები მისი ოჯახის წევრების როლიც. ტექსტის მიხედვით ზუსტად არ ჩანს რა ფორმით მონაწილეობდნენ ნოეს ოჯახის წევრები კიდობნის მშენებლობაში, თუმცა ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ მწერალი გულისხმობდა მათ თანამონაწილეობას. ბეროსოსის შემორჩენილ გადმოცემაში საკითხი გაშუქებული არაა. შესაძლოა მის პირვანდელ ტექსტში ნახსენები ყოფილიყო სხვა პირთა მონაწილეობაც, რამეთუ ბეროსოსი შუამდინარულ ტრადიციას მისდევს. ასევე შესაძლებელია, რომ ბიბლიის P და J ნყაროები სრულ ვერსიებში უფრო მეტი ინფორმაცია იყო, თუმცა ამის შესახებ ვერაფერს ვიტყვით.

19. ⁴³⁰	ეკიპაჟი (აღამიანები)	ზიუსუდრა და ... ⁴³¹	ათრახასისი და მისი ოჯახი	უთნაფიშ- თის, მისი სახლეულის, ხელოსნები და მესაჭე ⁴³²	ნოე, მისი ვაჟები, მისი ცოლი და მისი ვაჟების ცოლები. [დაბ.6:18]	ქსისუთრო- სი, მისი ნათესაეები და უახლოე- სი მეგობრე- ბი; ცოლი, შვილები. ასევე ცალკეა ნახსენები ქალიშვილი და მესაჭე ⁴³³
--------------------	-------------------------	-----------------------------------	-----------------------------	--	---	--

⁴³⁰ 19-20-21-22 ეკიპაჟი (აღამიანები); ტვირთი/აღჭურვილობა; წყალში ჩაშე-
ბა; კიღობნის კარები – ბიბლიური გადმოცემით ნოეს კიღობანზე მხოლოდ მისი
ოჯახის წევრები იმყოფებოდნენ. დანარჩენი კაცობრიობა კი განწირული აღმოჩნ-
და დალუპისთვის. უთნაფიშთის მითის მიხედვით კი რჩეულის სახლეულის გარდა,
გემბანზე ადიან ხელოსნები და, რაც ყველაზე საინტერესოა, მესაჭე. ქსისუთროსის
მითიც იმავეს მოგვითხრობს. ხელოსნები და მესაჭე არ ფიგურირებს ნოეს ამბავში.
ნოეს არც ჭირდება მესაჭე რადგან მის ხომალდს არ აქვს საჭე. აქ შეიძლება დავინახ-
ოთ მსოფლმხედველობრივი განსხვავება შუამდინარულ და ბიბლიურ ნარატივს შო-
რის. ნოე მთლიანად ღმერთსაა მიმდობილი, იაპვეს ნება ნარმართავს კიღობანს, შუა-
მდინარელი რჩეული კი თავად იბრძვის გადარჩენისთვის და ამიტომაც უკავს მესაჭე.
ნოე უფრო მორჩილი მსახურია, შუამდინარელი რჩეული კი მარჯვე მეთაურია. იგივე
შეიძლება დავინახოთ კიღობნის აღჭურვილობაში. ბიბლიაში მხოლოდ უკიდურესი
საჭიროებისთვის საჭირო მომარაგებაა დასახლებული, ხოლო შუამდინარული გად-
მოცემით ეს ნუსხა დიდია (ჩამონათვალი ხვდება ოქრო და ვერცხლიც). ათრახასისი,
უთნაფიშთი და ქსისუთროსი თავად ძრავენ გემს, თავად შეცურავენ წყალში. ნოემ კი
მხოლოდ კიღობანი ააგო, ხოლო დანარჩენი ღვთის ნებაზეა დამოკიდებული. კიღობ-
ნის კარებსაც იაპვე ხურავს, განსხვავებით ათრახასისისა და უთნაფიშთის პირადი
ინიციატივისაგან. ვფიქრობთ, ამ დეტალებში კარგად გამოსჭვივის ორ კულტურას
შორის არსებული მსოფლმხედველობრივი განსხვავებები.

⁴³¹ ტექსტის დიდი ნაწილი დაკარგულია, ამიტომაც ჩვენთვის დაუდგენელია ვინ იყვნენ
ეკიპაჟის სხვა წევრები.

⁴³² მესაჭე “ur-šānabi (ურშანაბი XI 247) – “გილგამეშის ეპოსის” გმირი, უთნაფიშთის მესაჭე
(მენავე), რომელიც, როგორც ტექსტიდან ჩანს, მართავდა უთნაფიშთის ხომალდს.
სწორედ მან უმეგზურა გილგამეშს უთნაფიშთისთან. მართალია, ჩვენს მიერ შერ-
ჩეულ მონაკვეთში (XI 8-204) იგი მოხსენიებული არაა, თუმცა ეპოსის ერთ-ერთი მნიშ-
ვნელოვანი ფიგურაა. ბერძნული მითოლოგიიდან მას შეიძლება შევადაროთ ქარონი.

⁴³³ ცხადია, ბეროსოსი აქ ეყრდნობა ნარლენის მითის ასურულ ვარიანტს (გილგამეშის
ეპოსი), სადაც ასევე მოხსენიებულია მენავე (ურშანაბი). თუმცა მნიშვნელოვანია
აღვნიშნოთ განსხვავება – თუ კი უთნაფიშთის მითის მიხედვით მხოლოდ რჩეული და
მისი მეუღლე გახდნენ უკვდავების ზიარნი, ქსისუთროსის მითში ამავე ჯილდოს უთ-
ნაფიშთის ქალიშვილი და მესაჭე იღებენ.

20.	ტვირთი/ალ- ჭურვილობა	ცხოველები ¹⁴	სუფთა ცხოველე- ბი, მსუქანი ცხოველები, ფრთოსანი ფრინ- ველები. პირუ- ტყვი, ველის გარეული ცხოველები, ყველანაირი საჭირო ნივ- თი, აღჭურვი- ლობა (?) [III ii30-42]	[65-70] ნიჩბე- ბი, ყოველ- ნაირი საჭირო აღჭურვილო- ბა, კუპრი, ბი- ტუმი, ზეთი; 81-მთელი ქონება; 82-ვერცხლი; 83-ოქრო; 84-თესლი ყოველი სულდგ- მულისა; 86 გარეული ცხოველები, ველის პი- რუტყვი	ცხოველები და საკვები 1) [6:19-20] ყოველი ცხოველისა- გან ორ-ორი, დედალ-მამა- ლი; 2) [7:2-3] ნმინდა ცხ- ოველთაგან 7-7 მამალი და დედალი ხოლო არან- მინდათაგან ორ-ორი მამალი და დედალი; საკვები ნოეს სახლელულისა და ცხ- ოველები- სათვის [6:21]	ტვირთი/ალ- ჭურვილობა საჭმელი და სასმელი, ფრთოსანი და ოთხფეხა ცხოველები
21.	კიდობნის წყალში ჩაშვება	?	[III ii 55] ათრახასისმა გაჭრა ხომალ- დის საბელი და აუშვა ხომალდი	78 დაძვრა გაძნელდა; 79-80 ჯოხების საშუალებით ორი მესამედი შეაცურეს წყალში;	ნარღენის წყლის ადიდების გამო, ხომალდი თავად შე- ცურდა ‘	თავად გა- ცურა [ევს. 3]
22.	(კიდობნის) კარებს ზურ- აეს (გმანავს)	?	[III II 51-51] ათრახასისი	[94-95] უთ- ნაფიშთი და ფუზურამუ- რი (გემთმ- შენებელი)	იაპვე [7:27]	-

¹⁴ ტექსტის შემორჩენილ ნაწილში მოიხსენიება მხოლოდ ხარები და ცხვრები, თუმცა ბუნებრივია, რომ ზიუსუდრა, რომელმაც კაცობრიობის თესლი შემოინახა, სხვა ცხოველებსაც აიყვანდა ხომალდზე. ათრახასისს თავად შეჰყავს ცხოველები ხომალდში (ათრ. III ii 32-38); ასევე იქცევა უთნაფიშთი (სტრ. 86); ხოლო ნოე იაპვისტური ტექსტის მიხედვით (დაბ. VII 5; 9ა) – აკეთებს იმას, რაც ღმერთმა უბრძანა, ანუ თავად შეჰყავს ცხოველები; სამღვდელმსახურო ტექსტშიც (დაბ. VI 22) ნოე თავადაა აქტორი.

23. ⁴³⁵	ლეთაების მიერ წინას- წარ მიცე- მული დრო (გაფრთხი- ლება წარღვნის დაწყებამდე)	?	[III I 38] შეიღ- ლაზე	[87]. (ლეთაე- ბა) შამაში უდგენს უთნაფიშ- თის გან- საზღვრულ დროს. ⁴³⁶	120 წელი [დაბ.6:3]; 7 დღე [დაბ. 7:4];	დაიოსის თვის მეთხ- უთმეტე დღეს
24.	წარღვნის მოახლოების ნიშნები	?	ლეთაება აღადმა დაი- გრგვინა [III ii 49; 53]; ქარი [54]	[98-102] შავი ლრუბელი, ადადის გრგვინვა, შულათი და ხანიშის მოახლოება, ერაგალი;	-	-
25. ⁴³⁷	წარღვნის სახე	[V 201] ქა- რიშლები და შტორმი	წვიმა (თქემი), შტორმი [III iv 25]	სტიქიური ხასიათის, წაილეკა ყოველივე [108]; ქარიშხალი [109]	წვიმა; დიდი უფსკრული- სა და ცათა სარკმელების წყალი	დიდი წვიმა

⁴³⁵ 23-24. განსაზღვრული დრო და ნიშნები წარღვნამდე – შუამდინარულ ტრადიციაში ლეთაება აუცილებლად აძლევს რჩეულს რაღაც ნიშანს, ან უშუალოდ დროით პერიოდს წარღვნის დადგომამდე. ბიბლიაში დაბ.6:3 “თქვა უფალმა ღმერთმა: არ დარჩება ჩემი სული ადამიანში საუკუნოდ, რადგან ხორცია იგი. იყოს მისი ხანი ასოცი წელი.” სიტყვები, რომლებიც წარღვნის სიუფეს უძღვის წინ, შეიძლება გავიგოთ როგორც წარღვნამდე დარჩენილი დრო. არ იქნებოდა მართალი 120 წელი მიგვეჩნია ადამიანის სასიცოცხლო პერიოდის ახალ განსაზღვრებად, რადგან ნოეც და მისი შთამომავლებიც 120 წელზე ბევრად დიდხანს ცოცხლობენ წარღვნის შემდგომ. წარღვნამდე დარჩენილი დროის განსაზღვრა ორჯერაა ბიბლიაში მოცემული. კერძოდ, როგორც P და ისე J წყაროში. ამით აიხსენება, რომ დაბ.7:4-ში იაჰვე 7 დღეს აძლევს ნოეს წარღვნამდე, ხოლო დაბ. 6:3-ის მიხედვით 120 წელს, რაც კიდევ ერთხელ მოწმობს ბიბლიის ტექსტებში სხვადასხვა წყაროების თანმიყრისა და გაერთიანების მცდელობის კვალს.

⁴³⁶ აძლევს ნიშანს – “დილით ცერცვი, საღამოს ხორბალი (წვიმები სტრ. 87).”

⁴³⁷ 25-26 წარღვნის სახე; წყლების ღვრის – საინტერესოა, რომ განხილულ მითებში წარღვნა ყველგან უმთავრესად წვიმითაა განპირობებული (მართალია ზიუხუდრას მითის შესაბამისი ნაწილი დაკარგულია, მაგრამ ეჭვგარეშეა, რომ იქაც დიდი წვიმა უძღვოდა წინ ქარიშხალს). მხოლოდ ბიბლიაში არის ერთი განმასხვავებელი დეტალი “ცათა სარკმელებისა და უფსკრულის წყლების” შესახებ. ამ მონაკვეთის ადრინდელი ინტერპრეტაციით წყლის მიწიდან ამოსვლა იგულისხმებოდა, თუმცა დღეს მიიჩნევა, რომ აქ ნაგულისხმევია იმ წყალთა დაღვრა, რომელიც შესაქმის მიხედვით დედამიწას გარს აკრავდა. აღსანიშნავია, რომ ათრაბასისის მითში, წარღვნას წინ უძღვის სხვა სადასაჯელო ღონისძიებები, მაგ. შავი ჭირი (I 207).

26.	წყლებს ღერის	?	ადადი [II VI 10]; შამაშის, შულათის, ხანიშის, ერაგალისა [II VI 49-52] და ნინურტას დახმარებით; ღვთაება ზუ [III iii 7]	?	?	?
27. ⁴⁸	წარღვნის წყლის სიდიდე/სი- მალღე	[V 202;204] წარღვნამ ქვეყანას გადაუარა და დიდი ქალაქე- ბი დაფარა.	?	?	[7:19] – დაი- ფარა მალა- ლი მთები ქვეყანაზე; [7:20] – თხუთმეტი წყრთის სიმაღლეზე აინია და დაიფარა მთები	?
28. ⁴⁹	წარღვნის ჩაცხრობა	[V 206]. მზის ღვთაება უთუ ამოვიდა და ქვეყნიერე- ბას სინათლე მოჰფინა	?	თანდათ- ანობით, თავისთავად ჩაცხრა ამინ- დი, ქარი, წყალდიდობა [132-133]	იაპვეს მიერ [დაბ. 8:1]	-

⁴⁸ 27. წყლის სიდიდე – სამწუხაროდ რიცხობრივი მონაცემი მხოლოდ ბიბლიაშია და ფიქსირებული (15 წყრთა), სხვა წყაროებში შესაბამისი მონაცემები ან დაკარგულია, ან შესაძლოა არც ყოფილა. საინტერესოა ზიუსუდრას მითის ცნობა, რომ წყალმა დიდი ქალაქები დაფარა. ამის საპირისპიროდ არსებობს გადმოცემა, რომ წარღვნას არ დაუფარავს ზოგიერთი დიდი ქალაქი, მათ შორის საეარაუდოდ სიფარი, შურუფაქი და იერუსალიმი. ამის შესახებ უფრო დანერვილებით (იხ. ბეროსოსის თავი)

⁴⁹ 28. წარღვნის ჩაცხრობა – დაბ. 8:1 *הַיָּמִים וְהַיָּרֵד וְהַיָּבֵשׁ וְהַיָּם וְהַיָּבֵשׁ*; (მოექცენა ღმერთსა ნოესი/გაიხსენა ღმერთმა ნოე). ეს ადგილი დაბნეულობას იწვევს მკითხველთა შორის. ბიბლიური პარადიგმის მიხედვით, განა შეიძლება ღმერთს დაეცემა რაიმე? ზმნა *זָכַר* (*zakar*) აქედური წარმოშობისაა *zakar* და ნიშნავს “გამოხმობას, წარმოთქმას, დასახელებას, ხსენებას.” მხოლოდ ამ მნიშვნელობებიდან გამომდინარე მან დასავლურ სემიტურ ენებში შეიძინა – “გახსენების” მნიშვნელობა. შესაბამისად აქ იგულისხმება არა ის, რომ ღმერთს დაავიწყდა ნოე, არამედ ღმერთმა “იხმო” ნოე, დადგა უამრავი მისი განსაცდელის განვლვისა. ღმერთის მიერ ადამიანის “გახსენება” ბიბლიის სხვა თავებშიც გვხვდება, მაგ. დაბ. 19:29 ღმერთმა “გაიხსენა” აბრაამი, დაბ. 30:22 რახელი. ბერძნული *μνησκειν* [*mnēskomai*] - იც არ აღნიშნავს უსათუოდ რაიმე გადავიწყებულის გახსენებას, არამედ ისეთის, რაც მუდმივად ახლოს გაქვს და გახსოვს. ბიბლიის ეს მუხლი ძალიან საინტერესოა თავისი მნიშვნელობით. ებრაულ ტრადიცი-

29. ⁴⁴⁰	ნარღენის ხანგრ- ძლივობა	7 დღე-ღამე	7 დღე-ღამე	6 დღე და 7 ღამე	370 დღე ⁴⁴¹	-
30.	წვიმის ხან- გრძლივობა	7 დღე და 7 ღამე	7 დღე და 7 ღამე	6 დღე და 7 ღამე	40 დღე-ღამე [7:4; 7:12]	-
31. ⁴⁴²	ღვთაებათა რეაქცია ნარღენაზე	?	?	დაფრთხნენ და გაიქცნენ, ქალღვთაბი შეეშინდათ [114-116]	იაჰვე სრულად განაგებს ვითარებას	-
32. ⁴⁴³	ღვთაებათა რეაქცია ადამიანთა დაღუპვაზე (ნარღენით ადამიანთა განადგურე- ბაზე)	[III 140-142] – გოდებენ ქალღვთაბე- ბი წინთუ და ინანა, ხოლო ღვთაება ენქი შენუხდა- შე- ფიქრიანდა ამ გადანყე- ტილებით.	[II VI 15] ენქი შენუხდა – მობეზრდა ჯდომა; [III iii 25] – ენქის ეცვალა ცნობიერი; [28-29] წინთუ ცახცახებს [33-54] და ტირის [III iv 4-14]; მოთქ- ვამს, გოდებს ქალღვთაება მამი; მოთქ- ვამენ სხვა ღვთაებებიც [III iv 15];	კიოდა და გოდებდა ქალღვთაე- ბა იშთარი [117]; ანუნაქ ღვთაებებიც მოთქვამენ [125];	ნანობს იაჰვე დაბ. 8:21	-

ამი დღე, როდესაც ღმერთმა ნოე გაიხსენა, მიწნეულია “იომ-ქიფურის” დღედ 7090 მ⁴, რაც სიტყვასიტყვით “მიტევების, გამოსყიდვის დღეს ნიშნავს”. იუდაიზმში ამ დღეს გამორჩეული ადგილი უჭირავს თავისი მნიშვნელობით, ესაა მონანიების დიდი რიტუ-
ალი, რომელთანაც არსობრივ კავშირშია “თეშუვა” 7010, სიტყვასიტყვით “დაბ-
რუნება”. ბიბლიაში საუბარია გამოსყიდვის, გახსენების დღეზე. რაც დაბრუნების
დღეცაა. ეს მონაკვეთი გვახსენებს ზიუსუდრას მითის იმ მომენტს, სადაც ენქი საუ-
ბრობს ადამიანთა “დაბრუნების” შესახებ: (სტრ. 40). “ხალხი თავის საცხოვრისში
მსურს, დავაბრუნო.” როგორც აღვნიშნეთ, ებრაული გახსენება zakar, პირდაპირ კავ-
შირშია აქადურ zakārum-თან. (თავის მხრივ საინტერესოა zakārum – რომელიც “გათავი-
სუფლებასა და განწმენდას” ნიშნავს. თუმცა სიტყვის ძირი განსხვავებულია).

⁴⁴⁰ 29-30 ნარღენის ხანგრძლივობა; წვიმის ხანგრძლივობა – ამ მონაცემების მიხედ-
ვით ზუსტი თანხვედრა ბიბლიურ და შუამდინარულ წყაროებს შორის არაა.

⁴⁴¹ კიოდნის კარის დახურვიდან. ხმელეთზე გადმოსვლამდე.

⁴⁴² 31. ღვთაებათა რეაქცია ნარღენაზე – აქაც განსხვავდება ბიბლიური და შუამდი-
ნარული ნარატივი. “უთნაფიშთის მითის” ღვთაებები დაფრთხნენ და დაიშლნენ. იაჰვე
სადავეებს არ კარგავს.

⁴⁴³ 32. ადამიანთა დაღუპვა – კიდევ ერთი მსგავსება ამ ორ ნარატივს შორის არის ღვ-
თაებათა სინანული. შუამდინარულ მითებში გადმოცემულია ღვთაებათა გოდე-
ბა მიმდინარე კატასტროფის გამო. ბიბლიაში ეკითხულობთ დაბ. 8:21 “და იყნოსა

33. ⁴⁴⁴	ფრინველები (თანმიმდევ- რობით)	?	?	მტრედი, მერცხალი, ყორანი	ყორანი, მტრედი (სამ- ჯერ)	3 ჯერ x რა- ოდენობას ⁴⁴⁵
34. ⁴⁴⁶	ადგილმდე- ბარეობა/ დანიშნულე- ბა	?	-	ნიმუშის მთა	არარატის (ურარტუს) მთები	გორდიენე; არმენია (ურარტუ)
35. ⁴⁴⁷	ნარლენას გადაურჩა (აღამიანი)	კიდობნის უკლებლივ ყველა ნევრი	კიდობნის უკლებლივ ყველა ნევრი	კიდობნის უკლებლივ ყველა ნევრი	კიდობნის უკლებლივ ყველა ნევრი	კიდობნის უკლებლივ ყველა ნევრი (ნოე, სემი, ქამი, იაფეტი და მათი ცოლები)

უფალმან ღმერთმან სული სულნელებისად. და თქუა უფალმან ღმერთმან: შეეინანე, არ-ლა შევსძინო მერმე წყევად ქუეყანისა საქმეთათვის კაცთასა, რამეთუ შეყოფილ არს მომგონებლობად კაცისა მოსწრაფებით ბოროტთა და სიჭაბუკითგან მისით. არ-ლა შევსძინო უკუე მოსპოვად მერმე ყოვლისა ჯორცისა ცხოველისა.” P წყარო პირდაპირ მორალურ აქცენტს აკეთებს ნარლენის მიზეზზე (დაბ.ნ:11); ხოლო J წყაროში, ღვთაება ნანობს, როგორც კაცობრიობის შექმნას (დაბ.ნ:5-8), ისე ქვეყნიერების ნარლენით განადაგურებას (დაბ.ნ:21), რაც მოგვაგონებს ენლილის პოზიციას. იხ. Kaminsky S. J., The Theology of Genesis The book of Genesis : composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012 გვ. 642

⁴⁴⁴ 33. ფრინველები – ეს საკითხი ჩვენ საგანგებოდ განვიხილეთ იხ. ფრინველთა საკითხი ქრისტიანობის მითში ევსების მიხედვით ნეიმის გადაღებიდან მესამე დღეს რამდენიმე ფრინველს ერთად უშველდ ზედიზედ სამჯერ. მესამე ჯერზე სინკელოსის მიხედვით აღარ მობრუნებულან, ხოლო ევსების მიხედვით – მინით დასვრილი ფეხებით მობრუნდნენ.

⁴⁴⁶ 34. იხ. ჩვენი გამოკვლევა კიდობნის ადგილმდებარეობის შესახებ.

⁴⁴⁷ 35. ნარლენას გადარჩენილი – ბუნებრივია ნარლენას გადაურჩა ყველა ვინც კიდობანზე იმყოფებოდა, თუმცა საინტერესოა ის, რომ ნარლენას გადარჩენილთა, კიდობნიდან ხმელეთზე პირველად გადმოსულთა და ღვთაების მიერ დაჯილდოვებულ ადამიანთა რაოდენობა ერთი არაა. კერძოდ, ქრისტოფოროსის მითის მიხედვით “უხილავნი” გახდნენ მხოლოდ ქრისტოფოროსი, მისი ცოლი, ქალიშვილი და მესაჭე. დანარჩენები, რომლებიც შემდგომ გადმოვიდნენ ზომალდიდან, ღვთაებების მითითებით უკან, სიფარში ბრუნდებიან და ამგვარად უკეცდებიან ვერ ეზიარებიან.

36. ⁴⁴⁸	კიდობნიდან “გადმოსე- ლა”	V 207 კედელს “ხსნის” თავ- ად ზიუსუდრა და ლეთაება უთუ შედის ხომალდში.	ათრახასი- სი... ⁴⁴⁹	[136] – უთ- ნაფიშითი თა- ვად “ხსნის” საპაერო ხერელს და შემოდის მზის სხივი.	ნოე და მისი სახლეუ- ლი ლეთის ბრძანების შემდგომ გადმოდიან კიდობნიდან [8:16-19]	“დაშა- ლა გემის გვერდის ნაწილი თავად და გადმოვიდა. თაყვანს სცემს ში- ნას.”
37. ⁴⁵⁰	რჩეულის ასაკი წარ- ლენის დას- რულებისას	დაახ. 18 000	-	-	601 (1 თვეს)	-
38. ⁴⁵¹	წარლენის- შემდგომი სამყაროს სურათი	-	-	[134-5] ბანივით მოსწორე- ბულიყო ყოველივე, ტალახად ქცეული- ყო მთელი კაცო- ბრიობა; 12/14 მხარე ამოზიდული- ყო პორ- იზონტზე [140];	?	-
39.	რჩეულის რეაქცია წარლენის შემდგომი სამყაროს სურათზე	-	-	[137-138] ყოველივეს მნახელი, ჩაიმუხლა და ატირდა	?	-

⁴⁴⁸ 36. კიდობნიდან გადმოსვლა – კიდობნიდან გადმოსვლას უძღვის ლეთაების ბრძანე-
ბა. ბიბლიაში იაშვე ბრძანებს და ნოე შემდეგ გადმოდის კიდობნიდან, ხოლო ზიუსუ-
დრას მითში. რჩეული თავად ხსნის ხომალდს (V 207) და ლეთაება უთუ შედის შიგნით.

⁴⁴⁹ შემორჩენილი ტექსტიდან სხვა ვინმე არ ფიგურირებს.

⁴⁵⁰ 37. რჩეულის ასაკის წარლენის დასრულებიას – იხ. მეშვიდე ნიშნული და შესაბამის
იკომენტარი.

⁴⁵¹ 38-39. წარლენის შემდგომი სამყაროს სურათი და რჩეულის რეაქცია – უთნაფიშითი
ატმდა სახეცვლილი სამყაროს შემყურე.

40. ⁴⁰	სამადლობე- ლი მსხვერ- პლშენიწვა წარღწვის შემდგომ	[V 209-210]] ლწთაება უწუსადმი წაყვანისწემა და მრავა- ლი ზარისა და ცხვრის შენიწვა	[III v 30-32] ოწხივ კუწხ- იწ ალაგებს საკვებს; ალაღწწწწ მსხვერპლშე- წიწვას [36];	[156 – 159] ოწხივ კუწხიწ ალაღწწწ მსხვერ- პლშენიწვას; საკმეველი; 7 სასაკმეველუ, ღწწწწწ, კეღარი და მურწის კეწილსურ- წიღება.	ააგო წოემ სამსხვერპ- ლო და შეწი- წა წიწო-წი- წო ყოველი წწწწდა ცხო- ველისა და ფრინველის- აგან	წაყვანს სწეწწ წიწას, აშენებს საკურწხეწ- ელს, მსხვერ- პლს წიწავს ღმეწრწებს
41.	ღწთაებაწა რეაქწია მსხვერ- პლშენიწ- ვაზე	?	[III v 34] იწწწწს ღწთაებაებმა სურწწღე- ბა და მყის შეიკრიბწწწ ბუზებივიწ [35]; შეჭამეს ზევარაკი [36]; გაისმის ქალღწთაე- ბა წიწწწს მოწწღება არ მოეშვაწ ენლილი. როგორც ღამწაშავე	[161-162] იწწწწს კეწილსურ- წიღება, ბუზებივიწ მოესიწწწწ; ქალღწთაება იშწარის მიეწ ეწლი- ლის გაკიცი- ვა [163-168]	იწწწსა სურწწლი დაბ. 8:21	-
42. ⁴²	ღწთაებრივი სიწწწწწწ კიღობწის გადარწწწწ შესახებ	?	ენლილი განრისხდა ღაიწაზა რა გადარწწწწ- ლი აღამიანი (ხომაღლი) III VI 6-10	ენლილის განრისხდა ღაიწაზა რა გადარწწწწ- ლი აღამიანი (ხომაღლი) [172-173]	-	-

⁴⁰ 40-41 მსხვერპლშენიწვა და ღწთაებაწა რეაქწია – ამ მხრივ წყაროებს შორის საიწ-
ტერესო ურწერწმიწარწეებია. მარწალია *i-si-nu i-lu e-re-sa* და ებრწული რწწ(ryach)
“სურწწლი” სზეაღასზეა ძირის სიწყეებია, მაგრამ მათი სემაწწიკა აქ მსგავსია. მსხ-
ვერპლშენიწვისა და სურწწლის კავშირი შუამღიწარული და ბიბლიური გაღმოცემის-
ათვის საეწწა.

⁴² 42. კიღობწის გაღარწწწა – ბუწებრივი აქ ვზეაღეწ დამსჯელი ღმეწრწის – ეწლილის
ლოგიკურ რეაქწიას კიღობწის გაღარწწწის გამო. ამგვარი პოზიწია უცხოა ბიბლი-
ისწივ, წუმწა ღწთაების სიწწწწწ კაციობრიობის გაჩეწის გამო უცხო წამღვიღად
არაა. დაბ.წ: “და შეიგოწა ღმეწრწამ, რამეწუ შეეწწა კაცი ქუეყანასა ზეღა, და გაწი-
გოწა.”

43. ⁴⁵⁴	ჯილდო	მარადიული სიცოცხლე; დილმუნის ქვეყანის მკვიდრობა	მარადიული სიცოცხლე	მარადიული სიცოცხლე;	შთამომავ- ლობა (3 ვაჟი...)	მარადიული სიცოცხლე
44.	აღორძინება	ქვეყნიერების კვლავ აღო- რძინება [VI 251-253]; ღვთაება- თა აღთქმა, მცენარეუ- ლობის კვლავ გაცოცხ- ლების შესახ- ებ [VI 253]	კვლავ აღო- რძინება	კვლავ აღო- რძინება	კვლავ აღო- რძინება [8:22 ; 9:1 ; 9:5-7]	კვლავ აღო- რძინება
45.	ღმერთის აღთქმის ნიშანი ცისარტყელა (ცის მშვილ- დი)	-	-	-	[9:13-14 ; 9:16] “მშვილ- დი ღვთისა” ანუ ცისარ- ტყელა	-

⁴⁵⁴ 43-44-45 ჯილდო; აღორძინება; ნიშანი; ცისარტყელა (ცის მშვილდი) – კონტრას-ტულობა განსაკუთრებით იგრძნობა ამ ნიშნით. შუამდინარული გადმოცემით რჩეუ-ლი ღვთაებათა დარი უკვდავებით იმოსება და სხვა მიწაზე (დილმუნი) გადასახლდება. ამგვარი მარადიული სიცოცხლის ფენომენი უარყოფილია ბიბლიის მიერ. აქაც შეგვი-ძლია დაეინახოთ მსოფლმხედველობრივი დაპირისპირება ავტორებს შორის. მართა-ლია ნოემ კაცობრიობა გადაარჩინა, მაგრამ იგი მაინც მოკვდავი რჩება (იცოცხლა 950 წელი). თუმცა უნდა ითქვას, რომ “მარადიულობის” კოცნებებს მთლიანად როდი უარყოფს ბიბლია. ნოეს “უკვდაობა” მის შთამომავლობაში გამოისახება, რაც უცხოა ზიუსუდრას. ათრახასისისა და უთანაფითის მითებისათვის. მხოლოდ ქსისუთროს-ის მითი გვიჩვენებს საინტერესო განსხვავებას მის წინამორბედ გადმოცემებთან. აქ მთავარ გმირთან ერთად “უხილავნი” ხდებიან ქსისუთროსის მეუღლე. მისი ქალიშ-ვილი და მესაჭე. დანარჩენი კიდობნის წევრები კი უკან, სიფარში ბრუნდებიან. ასევე აღსანიშნავია, რომ ზიუსუდრას მითის ტექსტით არ დასტურდება, რომ უკვდავების თანაზიარი გახდა ზიუსუდრას ცოლიც. თუმცა საფიქრებელია, რომ ეს იგულისხმებო-და. ფაქტია, რომ გილგამეში უთანაფიშისთან ერთად მისი მეუღლეც გამხდარა, რაც ჩანს გილგამეშის ეპოსიდან.

ცისარტყელა (ცის მშვილდი) მნიშვნელოვანი სიმბოლოა შუამდინარული კულტურ-ისთვისაც. ცისარტყელა – წარღვნის დასასრულიცა და ახალი წესრიგის დამკვიდრე-ბა, ასევე მოწმობს შუამდინარულ გავლენას. ბაბილონურ შესაქმეში, მარდუქისა (კოს-მოსი) და თიამათის (ქაოსი) ბრძოლა მთავრდება მარდუქის გამარჯვებით, რომელიც დაადგენეს წესრიგს და ნიშნად თიამათზე (ქაოსზე) გამარჯვებისა აღმართავს თავის მშვილდს ზეცაში, სადაც იგი ჩანს როგორც ცისარტყელა. ახალი წესრიგის სიმბოლო, ისევე როგორც ბიბლიაში დაბ.9:14 P წყარო და ასევე J წყარო 8:22 (cf. Heidel; translation, The Babylonian Genesis, 1942) ასევე იხ. Kraeling E.G., The Earliest Hebrew Flood Story., Journal of Biblical Literature, The society of Biblical Literature., Vol.66, N.3. Sep. 1947. გვ. 283-4. შუამდინარული შესაქმის შესახებ იხ. Lambert W.G. Babylonia Creation Myths. Eisenbrauns, 2013.

46. ⁴⁵⁵	დამატებითი ზომები:	[VI 251-252] “სიბრძნის ქვა”, “ცისა და მინის სუნთქვა”	[III VII 1-11] უნაყოფო ქალები და დემონები	-	[9:4] აკრძალა სისხლიანი ხორცის ჭამაზე	-
--------------------	-----------------------	--	--	---	---	---

⁴⁵⁵ 46. დამატებითი ზომები – მართალია კაცობრიობა კელავ განაგრძობს სიცოცხლეს, მაგრამ ათრახასისის მითი გამორჩეულ ფინალს გვთავაზობს. ლეტაებები ქმნიან უნაყოფო ქალებს, რათა ამით თავიდან აირიდონ კაცობრიობის კელავინდებური რაოდენობრივი სიჭარბე. ზიუსუდრას მითში საუბარია “სიბრძნის ქვისა” და “ცისა და მინის სუნთქვის” საყოველთაო გავრცელების შესახებ. თუ რა იგულისხმება მათში, მკვლევართათვის გაუგებარია.

6. კიდობნის ადგილმდებარეობის შესახებ

ბიბლიური ამბავი ნოეს შესახებ, ბეროსოსისეული (ბაბილონური წარმოშობის ბერძნულენოვანი ისტორიკოსი, ძვ.წ. III ს.) “ქსისუთროსის მითი” და შუმერულ-აქადური მითები დიდი წყალდიდობის შესახებ, ერთ-სა და იგივე ფაბულას უტრიალებენ. ამ წყაროებს შორის ბევრი რამაა საერთო, როგორც სიუჟეტური, ისე ცალკეული დეტალების თვალსაზრისით. თუმცა, პირველი ფენის გამოვლენისათვის, წყაროების შედარებისას ხშირად უფრო ხელჩასაჭიდაა არა ზოგადი სიუჟეტური მსგავსება, არამედ ყველა წყაროსათვის საერთო რაიმე ისეთი დეტალი, რომელიც არ შეიძლება იყოს დროში განსხვავებული, სხვადასხვა ავტორის ფანტაზიის ნაყოფი.

ამჯერად, ყურადღებას გავამახვილებთ კიდობნის⁴⁵⁶ შეჩერების ად-

⁴⁵⁶ „კიდობანი - ფეხზე მდგარი სახურავიანი დიდი ყუთი, საბასთან “ზანდუკი”. ამ ფორმით დადასტურებულია, როგორც ძვ. ისე სავ. ქართულში. სიტყვა შემოსულია ბერძნულიდან (მდრ. ბერძ. κιβῶν *ხის ყუთი*), „ზანდუკი“, „კიდობანი“. ქართულში მომხდარა მეტათეზისი (*კიბოტონი > *კიტობონი, გამეღერება (*კიტობონი > *კიდობონი) და დისიმილაცია ო ... ო > ო ... ა (*კიდობონი > კიდობანი). ძველ ქართულშივე გვხვდება ამ სიტყვიდან - აკ სუფიქსით ნანარმოები კიდობანაკი (გამ. 2,3 (O)), რომელიც ბერძნული მცირე ზომის კიდობნის - κιβῶν - შესატყვისად წარმოქმნილა“. იხ. გიგინიშვილი ბ., ქართული ენის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ლექსიკონი (ა-მ), თბ. 2016.

ამ სიტყვაში ჩვენ ვგულისხმობთ არა მხოლოდ ბიბლიურ ტრადიციას ნოეს მიერ აგებული ნავის შესახებ, არამედ შუმერულ-აქადურ, დიდ წყალდიდობასთან დაკავშირებულ ნაევს. ბერძნულად კიდობანი Κιβῶν (κιβῶν), ლათ. *cibus*, ებრ. *הָיָה* (*hēhāh*) (დაბ. 6:14; გამოსვ. 2:3), სომხ. (გრძაბარი) *տապաս* (*tapas*), აქადურად **eleppum*, ხოლო შუმერულად **ma₂* ამ უკანასკნელთ თან ახლავს დეტერმინატივი *gū*, რაც შუმერულ და აქადურ ენებში გამოიყენება ხის მასალისაგან დაზაღებულ ნაკეთობათა აღსანიშნავად. აღსანიშნავია, რომ კიდობნის ეტიმოლოგია არაა ბოლომდე დადგენილი. არის ვარაუდი, რომ იგი ბერძნულში სემიტურიდან უნდა შესულიყო. იხ. Frisk H. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1960 ტ. I გვ. 848; თავად ბერძნულში პირველად კიდობანი (ή Κιβῶν - ამ ფორმით) ნერილობით დადასტურებულია არისტოფანესთან საყოფაცხოვრებო ნივთების ჩამონათვალში - “ხის ყუთის” მნიშვნელობით. აღსანიშნავია, რომ კიდობნის შემოკლებული ფორმა *κίβω* შეტანილია სვიდას ლექსიკონში, პლევის ვარაუდით ამგვარი ფორმა ებრაული ენის ფონეტიკის გავლენის შედეგია და მიიჩნევა, რომ ბერძნული (*κίβω*) არამედიული *qūbbetā* -დან (წყალმტეივი *Wasserbehältnis*, რომელიც თავის მხრივ სავარაუდოდ გამოდის ებრაული *qūbbā*-დან *«gewölbt» Zelt»*) უნდა მომდინარეობდეს. ხოლო სირიული *qūbbā* თავად ბერძნული ფორმიდან უნდა იღებდეს სათავეს. იხ. Lewy, H., *Die semitischen Fremdwörter im griechischen*. Berlin. 1895 გვ. 99; რ. ბეიქესი თავის მხრივ ამტკიცებს, რომ ბერძნული *κίβω*-დან უნდა განვითარებულიყო ახალსპარსული *kēbūt* - “ყუთი”, თუმცა არ იზიარებს პლევის სემიტურ ჰიპოთეზას და ვარაუდობს ბერძნული *κίβω*-ის წინარებერძნულ ეტიმოლოგიას (აკავშირებს რა მას სიტყვა *κίβω* - “ტომარა”-სთან). იხ. Beekes R., *Etymological Dictionary of Greek*. Leiden. 2010 ტ. II გვ. 693; ასევე იხ. ჰილპრეხტის ვრცელი კომენტარი ნიგნში Hilprecht V.H., *The Earliest Version of the Babylonian Deluge Story and the Temple Library of Nippur*, University of

გილზე და შევეცდებით გავარკვიოთ, რა მიმართებაა ამ მხრივ ზემოთხსენებულ წყაროებს შორის.

ერთი შეხედვით ასწლულების განმავლობაში მრავალგზის შესწავლილ ტექსტებში თითქოს ყველაფერი ნათელი უნდა იყოს, ყოველ შემთხვევაში რიგი საკვანძო საკითხები მაინც, მაგრამ ეს ასე როდია. თუ კი ჩვენ ჩავატარებთ მცირე გამოკითხვას, კითხვაზე თუ სად გაჩერდნოეს კიდობანი, ათიდან ცხრა – არარატის მთას გვიპასუხებს. მაგრამ მხოლოდ ცოტა თუ დაეჭვდება პასუხში და შეეცდება გაარკვიოს სიმართლე. აღსანიშნავია, რომ ბიბლიურ ტექსტში ნახსენებია არა მთა, არამედ მთები, მრავლობით რიცხვში, რაც ხშირად შეუმჩნეველი რჩება მკითხველისთვის.⁴⁵⁷ ამასთან, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, არარატი არ გულისხმობს რომელიმე ერთ კონკრეტულ მთას. ამ საკითხის გასაშლელად ჩვენ გვმართებს შორეულ ისტორიულ წარსულში გადავेषვათ და სანყისებიდან დავუყვეთ დინებას. საქმე ისაა, რომ არარატი ურარტუდანაა ნანარმოები და მისი ბიბლიური მნიშვნელობა უფრო კრებით ხასიათს ატარებს და ცდება კონკრეტული მთის სახელის, როგორც ტოპონიმური ერთეულის გაგებას. მამ მიყვეთ ლოგიკური თანმიმდევრობით, ისე როგორც ამას საკითხის შინაარსი მოითხოვს.

6.2 ტერმინ ურარტუს შინაარსის დაზუსტება, მისი მნიშვნელობა და გვიანდელი ებრაულ-ელინური ფორმები

ჩვენი აზრით, საკითხის გასაგებად, უპირველესად საჭიროა გავარკვიოთ თუ რას ნიშნავს ტერმინი „ურარტუ“ და რატომ ითვლება მის გვიანდელ სინონიმებად არმენია და არარატი.

Pennsylvania, Philadelphia, 1910 გვ. 52. შენ. 12

⁴⁵⁷ ზოგიერთ ბოლოდროინდელ ქართულ თარგმანში ასევე არასწორადაა გაგებული და თარგმნილი აღნიშნული მონაკვეთი (დაბ.8:4). მაგ. „და დადგა კიდობანი მეშვიდე დღეს, თვის ოცდამეშვიდე დღეს, არარატის მთაზე.“ მთარგნელობითი სამუშაოს ხელმძღვანელი: პროტოპრესვიტერი გიორგი გამრეკელი.

http://www.orthodoxy.ge/userili/dzveli_agtqma/sheqmnisa6-10.htm

6.2.1 ურარტუ

პირველად, ასურეთის მეფის, სალმანასარ I-ის (ძვ.წ. XIII ს.) ლაშქრობების ამსახველ ფირფიტებში,⁴⁵⁸ ურარტუ⁴⁵⁹ წარმოდგენილია შემდეგი ფორმით: *𐎶𐎵𐎠𐎶𐎶𐎶*.⁴⁶⁰ Kur (𐎶𐎶) „ქურ“ შუმეროგრამა, რამდენიმე მნიშვნელობას ატარებს.⁴⁶¹ ამ შემთხვევაში კი უპირველესად იგი ნიშნავს ქვეყანას, მხარეს, მთას, მიწას. აქადურად მას შეესაბამება *mā-tum; šadūm; eršetum*.⁴⁶² ზემოხსენებულ კონტექსტში, ი. დიაკონოვის კომენტარით,⁴⁶³ ურარტუ (ურატრი/ურუატრი) აღნიშნავს „ტომთა“ გაერთიანებულ სახელს,⁴⁶⁴ მართალია სიტყვის თავში „ქვეყნის“ აღმნიშვნელი შუმეროგრამა დგას, მაგრამ მსგავს შემთხვევებში ეს საერთოდ დასაშვებია. იმავე შუმეროგრამით, სალმანასარ I-ის ანალებში წარმოჩენილია მის მიერ დამარცხებული ყოველი ქვეყანა და ხალხი. მართლაც, სალმანასარ I მოგვითხრობს, თუ როგორ აღდგა მისი მეფობის დასაწყისში მის წინააღმდეგ ურუატრის ხალხი და როგორ დაამარცხა მან 8 „ქვეყანა“ და დაიპყრო 51 „ქალაქი“. აქედან იღებს სათავეს ტერმინი ურარტუ, რომელიც სხვადასხვა ფორმით გვხვდება ასურელ მეფეთა წარწერებში:⁴⁶⁵

სალმანასარი I (1274-1245) – Uruatri (Uratrī) ურუატრი(ურატრი)

აშურბელქალი (1073-1059) – Uruatri ურუატრი

⁴⁵⁸ КАН, I, № 13. წარწერა ეკუთვნის ძვ.წ. XIII საუკუნის შუა პერიოდს და შესრულებულია აქადური ენის შუაასურულ დიალექტზე. ფირფიტის ი.მ. დიაკონოვისეული რუსული თარგმანი და კომენტარები შეგიძლიათ იხილოთ აქ: Дьяконов. И. М. Ассирийско-вавилонские источники по истории Урарту ВДИ, 1951, N2 გვ.266-267. ხოლო, ტრანსლიტერაცია და ინგლისური თარგმანი იხ.Grayson A.K. Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC, Toronto 2002, ტ. I, გვ.182-186.

⁴⁵⁹ ურარტუს მდებარეობისა და სახელის წარმოშობის თაობაზე იხ. Мелконянц Г.А. Нахри-Урарту. — Тбилиси: Издательство Академии Наук Грузинской ССР, 1954. გვ.20-22

⁴⁶⁰ აქადური ტრანსლიტერაცია *𐎶𐎵𐎠𐎶𐎶𐎶* შეიძლება ჩავწეროთ შემდეგნაირად: *urāṭri* ქართულად ურატრი, სადაც *u* და *a*-ს შესხედრა გვაძლევს შეკუმშულ ხმოვანს – *ā*, ხოლო, *ṭ* და *r* თანმოვნების მეტათეზისი, რაც ასევე ბუნებრივი მოვლენაა კონსონანტურ ენებში, უფრო გვიანდელ პერიოდში წარმოშობს *Urartu*-ს.

⁴⁶¹ „Kur“ შუმეროგრამის კოსმოლოგიური მნიშვნელობის შესახებ იხ. კრამერი ს.წ., ისტორია იწყება შუმერიდან. ნაკადული, 1988 გვ.191-205

⁴⁶² <http://psd.museum.upenn.edu/epsd/nepsd-frame.html> აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შუმერულში იგი „უცხო, მტერსაც“ გამოხატავს, აქადურად მისი შესაბამისია *nakrum*. იხ. *nakrum*. Soden W.von, Akkadisches Handwörterbuch Wiesbaden 1972 t.2(M-S): 718; aseve The Assyrian Dictionary of the University of Chicago (Chicago 1956):189

⁴⁶³ Дьяконов И. М. Ассирийско-вавилонские источники по истории Урарту ტ.2. 1951 გვ.186. შენიშვნა 6.

⁴⁶⁴ ბოლოდროინდელი კვლევებით *kur* შუმეროგრამის განმარტება მიემართება არა იმდენად „ტომს“, რამდენადაც „ქვეყანას, მხარეს“. იხ. Kudrinski M. The Sumerogram KUR: Logogram or Determinative? Journal of Cuneiform Studies 696 (2017): 117-24.

⁴⁶⁵ იხ. Salvini M. Geschichte und Kultur der Urartäer . Darmstadt Wiss. Buchges., 1995. (დანართი)

ადადნიარარი II (911-891) – Uraṭri ურატრი
ასურნასირფალ II (883-859) – Uraṭu ურარტუ
ნაბოფალასარი (625-605) – Uraṣu ურაშტუ

ასევე საინტერესოა⁴⁶⁶:

იერემიას ნინასნ. (594) – 'irt (ა)რ(ა)ტ
დარიოსი (521-486) – Uraṣu/Armina ურაშტუ/არმინა
ქსერქსე (485-464) – Uraṣu ურაშტუ
დარიოს II (424-404) – Uraṣu ურაშტუ

ურარტუს სახელი, ამ ფორმით, მხოლოდ უმნიშვნელო ცვლილებებით, დომინირებდა ძვ.წ. VI საუკუნებდე, მანამ, სანამ დარიოს I-ის ბეჰისტუნის კლდის⁴⁶⁷ ტრილინგვაში ბაბილონური „uraṣu“-ს (ურაშტუ) ძველსპარსულ შესატყვისად დაფიქსირდა – Armina (არმინა), ელამურში – Har-mi-nu-ia.⁴⁶⁸

მართალია ქსერქსეცა და დარიოს II-ც ურარტუს აღსანიშნად კვლავ „uraṣu“-ს იყენებდნენ, მაგრამ ელინური სამყაროსათვის, პეროდოტიდან მოყოლებული, ურარტუ საბოლოოდ ნაცვლდება არმენიით – 'Αρμενίη^{469, 470}

საუკუნეების განმავლობაში ტერმინი ურარტუ იმდენად მიეცა დავიწყებას, რომ თვით სტრაბონიც კი თავის „გეოგრაფიაში“, არმენიისგან განსხვავებით, არ ასახელებს „ურარტუს“ არც ერთ ფორმას, მათ შორის, არც არარატს.⁴⁷¹

თუმცა აღსანიშნავია გამონაკლისი შემთხვევა: ჩვენამდე მოღწეულ ბერძნულ ისტორიოგრაფიაში მხოლოდ ორჯერ არის შემონახული არმენიის გვერდით, ურარტუს ბერძნული შესატყვისი „ალაროდიები“

⁴⁶⁶ ასურეთის მეფის თუქულთი-ნინურთა I-ის (ძვ.წ.1235-1196 წწ.) ლაშქრობებში აღნიშნული ტერიტორია ნახსენებია „ნაირის“ სახელით, რომელიც მნიშვნელობით კიდევ უფრო კრებითი სახელია. ი.დიაკონოვის კომენტარით: „Под «странами Наири» в ранних текстах понимаются племена Армянского нагорья к северу от Армянского Тавра, позже — также в долине верхнего Тигра и даже к востоку от коренных ассирийских областей.“ იხ. Дьяконов. И. М. Ассиро-вавилонские источники по истории Урарту ВДИ, 1951, №2 გვ.267-268.

⁴⁶⁷ ბეჰისტუნის კლდის წარწერის სიღმისეული გამოკლევა იხ. Дандамаев М.А. Иран при первых Ахеменидах (VI в. до н. э.) Москва: Издательство восточной литературы, 1963 გვ.7-85

⁴⁶⁸ Пиотровский Б.Б. Ванское царство (Урарту) М.: 1959 გვ.117

⁴⁶⁹ პეროდოტე ისტორია. თარგმანი ყაუხჩიშვილი თ. თბილისი 1976; ასევე იხ. Rigg, H.. A Note on the Names Arminum and Urartu. Journal of the American Oriental Society, (1937) 57(4), 416-418.

⁴⁷⁰ Дьяконов И.М. Предыстория Армянского Народа Ереван 1968 გვ.234-235

⁴⁷¹ Страбон. География / пер. с др.-греч. Г. А. Стратановского, под общей редакцией С. Л. Утченко. — Ленинград: Наука, 1964.

(*Ἀλαρδίοι*), კერძოდ პეროდოტესთან (III, 94; VII, 79.)⁴⁷² და სტეფანე ბიზანტიელთან.⁴⁷³ მეცნიერთა ვარაუდით „ალაროდიები“ ურარტუს მაცხოვრებელთა აღმნიშვნელი უნდა იყოს.⁴⁷⁴ პეროდოტე თავის მხრივ ძველსპარსულიდან უნდა ამოსულიყო. ალაროდი იგივე ფორმაა, რაც არარადი და არარატი. ძველსპარსულ ენაში ერთმანეთისგან არ განირჩეოდა „L“ და „R“ ბგერები, ხოლო „D“ და „T“-ს შორის კი ასევე არაა რთული მონაცვლეობის დადგენა. თავის მხრივ პეროდოტე არსად არ ურევს ერთმანეთში სომხებს (არმენიელებს) და ალაროდიელებს. რის დასტურადაც შეგვიძლია მივიჩნიოთ ის, რომ ა) პეროდოტესთან არმენია და ალაროდი სხვადასხვა სატრაპიებში მოიხსენიება; ბ) შესაბამისად, ისინი იმყოფებიან განსხვავებულ მხედართმთავართა დაქვემდებარებაში და გ) ატარებენ განსხვავებულ შეიარაღებას.

რამდენადაც სხვაგან, ბერძნულ ისტორიოგრაფიაში, არსად გვხვდება ტერმინი „ალაროდიები“ (*Ἀλαρδίοι*), შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ელინურ სამყაროში ტერმინი „ურარტუ“ სრულად ჩაანაცვლა „არმენიამ“, მით უმეტეს ბერძნულ ხანაში ურარტუს ტერიტორია უკვე დაკავებული ჰქონდა „არმეს“ ოლქიდან მოსულ ხალხს არმენებს.⁴⁷⁵ სწორედ აქედან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ იმ შემთხვევაშიც კი, თუ კი ბეროსოსი იცნობდა ბიბლიის ებრაულ ან ბერძნულ ტექსტებს, სადაც დაფიქსირებულია არარატი (ურარტუს ფორმა) და რისი ალბათობაც ძალიან მცირეა, იგი მართებულად წერს არმენიას (სინკ.15:19; ევს 5:30). მისი მიზანია ბერძნულ პუბლიკას გააცნოს თავისი ქვეყნის – ბაბილონის წარსული, ისტორია და კულტურა, ამიტომაც სავსებით ბუნებრივია, მან არ გამოიყენოს ისეთი ტერმინი, რომელიც საბერძნეთში ან საერთოდ არავინ იცოდა, ან მხოლოდ რამდენიმე კაცმა. პირიქით, იგი ახდენს სახელთა ელინიზებას⁴⁷⁶ და ურარტუს სახელის ელინურ-სემიტური ვარიანტებიდან, თუ კი საერ-

⁴⁷² იხ. Дьяконов И.М. Алародии (Хурриты, урарты, кутин, чеченцы, дагестанцы) // Алародии (сборник статей). Махачкала. ДНЦ РАН.1995.გვ.9

⁴⁷³ იხ. Сванидзе. А Материалы по истории алародийских племен, Тбилиси, 1937 გვ. 10-11

⁴⁷⁴ Пиотровский Б.Б. Ванское царство (Урарту) М.: 1959. გვ. 117. ასევე იხ. Доватур А. И., Каллистов Д. П., Шишова И. А. Народы нашей страны в «истории» Геродота, М.: Наука, 1982. შებ.106. გვ.198

⁴⁷⁵ იხ. Дьяконов И.М. Предыстория Армянского Народа Ереван 1968 გვ.233-239; ასევე Mieroop, Van de Marc. A History of the Ancient Near East, Ca. 3000-323 B.C. Malden, MA: Blackwell Pub, 2007. გვ. 217

⁴⁷⁶ ბეროსოსი ძვ.წ პირველ ათასწლეულში არსებული წესების მიხედვით მართებულად თარგმნის აღმოსავლურ სახელებს. ასე, მაგალითად, „კუთიების დინასტიის“ მაგივრად („შუმერის მეფეთა სიის“ მიხედვით კუთიების დინასტია 21 მეფისაგან შედგებოდა) ბეროსოსი წერს „მიდიის დინასტიას“, რამდენადაც კუთიები (გუთიები) სწორედ იქ ცხოვრობდნენ სადაც მოგვიანებით შეიქმნა მიდიის სამეფო. ამ გზით კიდევ უფრო გასაგები ხდებოდა ბერძენი მკითხველისათვის შუამდინარული კულტურა. იხ. Дьяконов И.М. История Миндии, Москва 1956 გვ.36

თოდ დავუშვებთ, რომ მის წინაშე იდგა ეს საკითხი, ირჩევს ელინური სამყაროსათვის გასაგებ არმენიას.

ურარტუსთან დაკავშირებით ჩვენთვის სალმანასარ I-ის ტექსტში საყურადღებოა მისი ერთი მონაკვეთი. როგორც უკვე აღვნიშნეთ შუმეროგრამა *kur* გამოხატავს როგორც ქვეყანას, ისე მთას. ტექსტის დასაწყისში კი ვკითხულობთ:

31) *a-na ki-šir ħur-šá-ni-šu-nu dan—nu-ti*

აქედან ჩვენთვის საყურადღებოა *ana kišir dannuti*, რაც კონტექსტის გათვალისწინებით ნიშნავს „ძლიერი მთიანეთისკენ“ ანუ სალმანასარ I თავისი ჯარით დაიძრა ურარტუს ძლიერი მთიანეთისკენ. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ურარტუ, როგორც კრებითი სახელი, გულისხმობს მთიან რეგიონს, რომელიც წარმოდგენილია მრავალი ხალხითა და „ქვეყნით“. იმავეს ამბობს გ.მელიქიშვილიც, რომ ურარტულ ტომთა პირველ მსხვილ გაერთიანებას, როგორც ჩანს, სათავეში ედგა ტომი — ურუატრი (ურარტუ), რომელთანაც ასურელებს მოუხდათ შეტაკებები. სწორედ ამის შედეგად ასურელთათვის სახელი ურარტუ ყველა ტომის საერთო სახელად იქცა. უფრო მოგვიანებითაც, როდესაც გაერთიანება უკვე დაშლილი იყო და IX საუკუნეში კვლავ იწყება ურარტული ტომების ხელახალი გაერთიანება, მათ სათავეში უკვე დგას ბიანიის ტომი. მიუხედავად ამისა, ასურელები მათ მაინც ურარტუს უწოდებდნენ.⁴⁷⁷ შესაბამისად, ურარტუ გამოხატავს არა ერთ რომელიმე კონკრეტულ სამეფოს, არამედ იგი ასურელებისთვის კრებითი სახელია და მოიაზრებს ამ მთიან ტერიტორიაზე მცხოვრებ ტომთა⁴⁷⁸ ერთიანობას.⁴⁷⁹

6.2.2. „არარატი“- ურარტუს ბიბლიური ფორმა

ებრაულში ურარტუ გადავიდა, როგორც არარატი אֲרָרָט ('Ārārat). არარატი სულ ოთხჯერაა ნახსენები ბიბლიაში:⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Меликшвили Г.А. Наир-Урарту. — Тбилиси: Издательство Академии Наук Грузинской ССР, 1954 გვ.150-155. ასევე იხ. გ.მელიქიშვილი ურარტუ თბილისი 1951 გვ.22

⁴⁷⁸ იხ. შენიშენა 473

⁴⁷⁹ Дьяконов И.М. Предыстория Армянского Народа Ереван 1968 გვ.238. შგვ.123;124;126; ასევე იხ. Unger E., Urartu Reallexikon der Vorgeschichte ed. M.Ebert, XIV, Berlin, 1928. გვ.32

⁴⁸⁰ გეზენიუსის ძვ. აღთქმის საქვეყნოდ აღიარებულ ებრაულ-ქალდეურ ლექსიკონში, არარატის შესახებ ვკითხულობთ, რომ სახელი არარატი აღნიშნავს არა მთას, არამედ რეგიონს, როგორც ეს მოვსეს ხორენაცთანაა დაფიქსირებული. იხ. Gesenius, W., & Tregelles, S. P. Gesenius' Hebrew and Chaldee lexicon to the Old Testament scriptures. Grand Rapids: Eerdmans. 1957.

ასევე ფრანც დელიცთან ვკითხულობთ, რომ „אֲרָרָט“ ('Ārārat) არარატი, არის რეგიონის დასახელება, როგორც ასურული „urartu“ — ურარტუ, რომელიც არ ნიშნავს ერთ

ჩამოთვლილ ქვეყნებს საკუთარ მხსნელად მიიჩნევენ. ისინი, როგორც ბაბილონის ტყვეები, შეჰნატრიან დღეს, როცა „ყოველი ერი აღსდგება ბაბილონის წინააღმდეგ“. არარატს, იგივე ურარტუს, ებრაულად აჟღერებული სემიტური (ასურულ-ბაბილონური) შესატყვისით მოიხსენიებენ, რადგანაც მათ სწორედ ბაბილონელთაგან უნდა მიეღოთ ცნობები ურარტუს შესახებ, ებრაელები ხომ ამ პერიოდში ბაბილონის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდნენ. შესაბამისად, სადავო არ უნდა იყოს, თუ რატომ იყენებს ებრაელი ავტორი ურარტუსთან მიმართებით ასურულ-ბაბილონურ ფორმას, რომელიც ებრაულად ჟღერს, როგორც „არარატი“. გ.მელიქიშვილი აღნიშნავს, რომ ბიბლიაში (ებრაულად) არარატი არასოდეს გამოხატავს მთას, არამედ იგი ყოველთვის აღნიშნავს ქვეყანას, რეგიონს. მსგავსად ძველბურთი „ნაირისა“, რომელიც გულისხმობდა ვრცელ ტერიტორიას ასურეთის ჩრდილოეთით ვანისა და ურმიის ტბების შემოგარენში.⁴⁶⁶ მართლაც, ებრაული ფრაზა „*al hārē ʾarārāi*“ (დაბ.8:4) ნიშნავს, რომ კიდობანი გაჩერდა არა „არარატის მთაზე“ არამედ ურარტუს მთიანეთში – „ურარტუს მთებზე“ (ჩრდ.ქურთისტანი).⁴⁶⁷

6.3 სომხური ნარატივი და სიმართლის დადგენის მცდელობა

მას შემდეგ, რაც გავარკვეით, თუ რა მნიშვნელობას ატარებს ურარტუ და მისი გვიანდელი ფორმები – არმენია და არარატი, შეგვიძლია გადავიდეთ შემდეგ მნიშვნელოვან საკითხზე, სადაც შევეცდებით ნათელი მოვფინოთ ზემოხსენებულ „გაუგებრობას“ კიდობნის გაჩერების ადგილთან მიმართებაში.

6.3.1 მთა არარატი

მთა არარატი მდებარეობს სომხეთისა და თურქეთის საზღვარზე (39°42'07" ჩ. გ. 44°17'50" ა. გ.). სახელი არარატი თურქ. Ağrı Dağı, სომხ. Արարատ, ასევე სომხ. Մասիս (მასისი), ქურთ. Çiyayê Agirî. აღსანიშნავია, რომ სახელი არარატი მთას დაერქვა XIX საუკუნეში ევროპელი მოგზაურების მიერ.⁴⁶⁸ ჯ.ბრაისი თავის ჩანაწერებში („ტრანსკავკასია და არარატი“) აღნიშნავს, რომ 1876 წელს მთა არარატის მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრებ ხალხებს (თურქებს, სომხებს, თათრებსა და სპარ-

⁴⁶⁶ იხ. Мелюкшивили Г.А. Нагри-Урарту. – Тбилиси: Издательство Академии Наук Грузинской ССР, 1954. გვ.22

⁴⁶⁷ იხ. George A.R., The Babylonian Gilgamesh Epic., Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts. Oxford university Press., New York 2003 გვ.516

⁴⁶⁸ იხ. Parrot, F., Journey to Ararat, New York 1846, gv. 143; ასევე Viscount James Bryce, Transcaucasia and Ararat: being notes of a vacation tour in the autumn of 1876. London 1877 gv. 198; ix. Murad Fr. Ararat und Masis Studien zur Armenischen Altertumskunde und Litteratur., Heidelberg 1901 გვ. 49.

სელებს) არანაირი წარმოდგენა არ ჰქონდათ ტოპონიმ არარატზე.⁴⁸⁹ მისივე თქმით, იმავე პერიოდში, ტერმინი არარატი სომხურში, რუსული ენიდან იწყებს დამკვიდრებას.⁴⁹⁰

თავად სომხები არარატს დღესაც მასის⁴⁹¹ უწოდებენ, რომელიც ერთი ვერსიით მომდინარეობს ძვ.სპარსული შესატყვისიდან და “უდიდესი” ნიშნავს⁴⁹². შესაბამისად, არარატთან, როგორც საკუთრივ მთასთან, ბიბლიური გადმოცემის დაკავშირება მოკლებულია რეალურ საფუძველს⁴⁹³ და ეს „თქმულება“ ბევრად გვიან დამკვიდრდა გარკვეული პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, ვიდრე „ნახჩევანის სომხური გადმოცემა“, რომელიც V ს-დან, მოვსეს ხორენაცის გავლენით იწყებს დამკვიდრებას (ვრცლად ქვემოთ).

ევსები კესარიელის წყალობით, მოვსეს ხორენაცი გაეცნო ბეროსოსის „ბაბილონიკას“. იგი ახსენებს კიდევ „ისტორიაში“ ბეროსოსის სახელს.⁴⁹⁴ უფრო მეტიც, ევსები კესარიელიდან მოვსეს ხორენაცი იცნობს აბიდენოსს, ციტირებს და ბუნებრივია კარგად იცის ბიბლიური ტექსტი. მაგრამ ჩვენს ყურადღებას იპყრობს მისი კომენტარი წარმართული თქმულებების შესახებ, რომ „წარმართული თქმულებებიდან ავარჩევთ მხოლოდ იმას, რასაც სარწმუნოდ მივიჩნევთ.“⁴⁹⁵ მოვსეს ხორენაცი

⁴⁸⁹ მოვსეს ხორენაცის “ისტორიაში” დაფიქსირებული ფორმა: აირარატი, უკავშირდება არა მთას, არამედ დაბლობს (მინდორ-ველს): „ერთხანს დაჰყო შამირამა ველზე, რომელსაც არას სახელის მიხედვით აირარატი ჰქვია“. იხ. მოვსეს ხორენაცი ისტორია., მთარგმნელი ალ.აბდალაძე „მეცნიერება“ თბ. 1984 გვ.79. ზოგი მკვლევარი აირარატს – აირარატის მთას უკავშირებს, თუმცა ამ მოსაზრებამ მეცნიერებაში ფეხი ვერ მოიკიდა. მოვსეს ხორენაცის „ისტორიაში“ ტერმინი აირარატი საკუთრივ არარატის მთას არ უკავშირდება. აირარატის მთა მოიხსენიება მასისის სახელით. (იხ. ქვემოთ შენ. 501) ამასთან დაკავშირებით მართებულად შენიშნავს ა.სვანიძე თავის ნაშრომში Сванидзе. А Материалы по истории алародийских племен, Тбилиси, 1937 გვ. 10.) ასევე არ უნდა დაგვავიწყდეს ტერმინმა „აირარადი“ რომელიც ასახავდა ვანის ტბის სამხრეთით მდებარე ტერიტორიას და არაფერი აქვს საერთო აირარატის პროვინციასთან. იხ. მოვსეს ხორენაცის დას. ნაშრ. შენ.37 გვ.249.

⁴⁹⁰ იხ. Viscount James Bryce Bryce, Transcaucasia and Ararat: being notes of a vacation tour in the autumn of 1876 გვ. 198

⁴⁹¹ მოვსეს ხორენაცის მიხედვით სახელი მასისი სომეხთა მამამთავრის ამასიასაგან მომდინარეობს. „ისტორიაში“ ვკითხულობთ: “მთას კი ამასიამ თავისი სახელისაგან მასისი დაარქვა“. (იხ. მოვსეს ხორენაცი ისტორია., მთარგმნელი ალ.აბდალაძე „მეცნიერება“ თბ. 1984 გვ.74., ასევე იხ. შენ.53 გვ.250). ასევე საინტერესოა, რომ მასისი აღნიშნავს როგორც არარატს, ისე მთიანეთს: „...მეფე გაემართა მასისის მთებში...“ გვ.195

⁴⁹² იხ. Новосельцев, А. О местонахождении библейской “горы Арарат” Европа в древности и средневековье. Москва Наука 1978 გვ. 61–66.

⁴⁹³ გასათვალისწინებელია, რომ ებრაელებს, როგორც საკუთრივ მთა – არარატთან, ძველი აღთქმის ტექსტის მიხედვით, არ დაუკავშირებიათ ნოეს ამბავი.

⁴⁹⁴ მოვსეს ხორენაცი ისტორია., მთარგმნელი ალ.აბდალაძე „მეცნიერება“ თბ. 1984 გვ 57 ასევე იხ. შენ.3 გვ.25

⁴⁹⁵ მოვსეს ხორენაცი დას.ნაშრ. გვ.59

ასევე ახსენებს და იცნობს ალექსანდროს პოლიჰისტორს, რომელსაც ზედმეტსახელით „მრავლისმთხოველით“ მოიხსენიებს, რაც ბერძნული სიტყვა „პოლეისტორ“-ის (Πολυιστορ) ირიბი თარგმანია და წერს აბიდენოსის შესახებაც, ორივე მათგანი მან ევსევი კესარიელისგან იცის.⁴⁹⁶ და ბოლოს, რაც ჩვენთვის ყველაზე საყურადღებოა, იგი საუბრობს ბიბლიური ნოეს ასურულ პროტოტიპზე – ბეროსოსისეულ ქსისუთროსზე⁴⁹⁷ და არაერთხელ აღნიშნავს, რომ ქსისუთროსის ხომალდს სომხეთში მიუცურავს.⁴⁹⁸ ანუ მოვსეს ხორენაცი ახლოს იცნობს ბეროსოსისეულ ტექსტს და შესაბამისად იმ ავტორებს, რომელთა გავლითაც ჩვენამდე მოაღწია ბაბილონურმა ტექსტმა. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, თუ კი გავითვალისწინებთ, რომ მოვსეს ხორენაცი ასევე იმონმებს იოსებ ფლავიუსის „სიძველენს“,⁴⁹⁹ შეგვიძლია დავასკვნათ, თუ საიდან უნდა მოდიოდეს „სომხური ტრადიცია“ კიდობნის შესახებ. სწორედ მოვსეს ხორენაცმა დაუდო სათავე ზემოთხსენებულ თქმულებას, რომელიც უკავშირდებოდა ზოგადად სომხეთს და არა მთა არარატს.

6.3.2 ნახჩევანის ტრადიცია

ჩვენს ყურადღებას იპყრობს იოსებ ფლავიუსის ცნობა კიდობნის შესახებ, რომელსაც ზოგი მკვლევარი ნახჩევანის ირგვლივ არსებულ სომხურ ტრადიციას უკავშირებს. საქმე ისაა, რომ ნახჩევანი სომხურიდან ითარგმნება, როგორც „გადმოსვლის ადგილი“ და სომხური ტრადიციით უკავშირდება ნოეს, რომელმაც, თითქოს პირველად, სწორედ აქ დადგა ფეხი და დაიდო ბინა კიდობნიდან გადმოსვლისთანავე.⁵⁰⁰ თუმცა საყურადღებოა, რომ ფლავიუსი სიტყვა ნახჩევანს საერთოდ არ ახსენებს,⁵⁰¹ არამედ, გეთავაზობს სომხური ნახჩევანის (სომხურში ისმის, როგორც ნახჯევანი) საქისასკან ჩესას – „პირველი გადმობრძანების ადგილი“ ბერძნულ თარგმანს Ἀποβατηριον „გამოსვლისად“ (კიდობნიდან) და საუბარი აქვს ტრადიციაზე, რომ „ადგილობრივი სომხები დღესაც აჩვენებენ

⁴⁹⁶ დას. ნაშრ. შენ. 8 და 9 გვ.246

⁴⁹⁷ დას. ნაშრ. გვ.60

⁴⁹⁸ დას. ნაშრ. გვ.64

⁴⁹⁹ დას.ნაშრ. გვ.60., ასევე იხ. შენ. 11.გვ246

⁵⁰⁰ სომხურში (გრძნობი -ძვ.სომხური ენა) ნახჩ/ჯევანი ორი სიტყვისაგან შემდგარი კომპოზიტია:საქისასკან ჩესას და სიტყვასიტყვით ნიშნავს: „პირველი დაშვების (ჩამობრძანების, გადმობრძანების) ადგილი“. იხ.Armenian Traditions about Mt. Ararat. Journal of the American Oriental Society, 5, (1855). გვ. 189-191.

⁵⁰¹ ცნობილი ბერძენი გეოგრაფი პტოლემეოსი, თავის „გეოგრაფიაში“ დღევანდელი ნახჩევანის ტერიტორიას მოიხსენიებს ბერძნული შესატყვისით Ναξοῦσα (Naxosia), რომელსაც მკვლევართა ზოგიერთი ნაწილი აკავშირებს სომხურ „ნახჩ/ჯევანთან“. იხ. Claudii Ptolemaei Geographia., ed. Carolus Fridricus Augustus Nobbe., Lipsiae ტ.2. 1845 ნიგნი V., T.13. §12. გვ.52

კიდობნის ნაწილებს მნახველებს.“ ფლავიუსთან ვკითხულობთ: „ხოლო იგი, ნათესავისა მისისა თანა გამოსრული და მამსხუერპლებელი ღმრთისაჲ, განსცრებოდა თვსთა თანა. „გამოსლვისად“ (დედაწილ *Ἀποβλήσας*) უკუე ადგილსა ამას სომეხნი სახელ-სდებენ, რამეთუ მუნ ცხოვნებულისა ლარნაკისა ნეშტთა მერმეცა მსოფლიონი აჩუენებენ“.⁵⁰²

აღნიშნული სიტყვები ჩვენში ეჭვს ბადებს რამდენიმე ფაქტორის გამო. უპირველესად, ცნობილია, რომ ჯერ კიდევ ელინისტური პერიოდიდან მოყოლებული ფლავიუსი არ გამოირჩეოდა სანდოობით. ამასთან, მკვლევართა მიერ აღიარებულია, რომ ნაშრომის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობდა არაერთი ინტერპოლატორი. ჩვენ შევეცდებით ოპონირება გავუწიოთ ფლავიუსის ზემოხსენებულ სიტყვას. საკითხი შეიძლება შემდეგნაირად დავაყენოთ: რამდენად დასაჯერებელია ის ფაქტი, რომ სომხებმა ჯერ კიდევ პირველ საუკუნეში, მაშინ როცა ისინი “ნარმართები” (პაგანიზმის მიმდევრები) იყვნენ, აღნიშნულ ტერიტორიას უწოდეს ნახჩევანი (ანუ “პირველი გადმოსვლის ადგილი”) და შესაბამისად, შეინახეს იუდეისტურ-ქრისტიანული ტრადიცია? ამ საკითხის გასაშლელად რამდენიმე მიმართულების განხილვა მოგვინევს.

მკვლევართა გარკვეული ნაწილი არა სომხებს, არამედ ებრაელებს მიაწერს ნახჩევანის ტრადიციის შექმნას. ისინი აღნიშნავენ, რომ I-II საუკუნეებში არარატის მიდამოებში ცხოვრობდნენ ებრაელები და სწორედ მათ დაუდეს სათავე ხსენებულ ტრადიციას.⁵⁰³ მართალია, ებრაელები I-II საუკუნეებში შემოდიან ამიერკავკასიაში და სახლდებიან არაქსის ხეობაში, მაგრამ მცირე ჯგუფებით. აღნიშნული ტერიტორია უკვე, საუკუნეებია, რაც ათვისებული იყო სომხების მიერ, ამიტომაც რთული დასაჯერებელია ის ფაქტი, რომ მცირე ჯგუფმა მოახერხა სხვა ხალხით დასახლებული ტერიტორიისათვის საკუთარი სახელი დაერქმია. მით უმეტეს, რომ აბორიგენი მოსახლეობა არაიუდეველი იყო. ალოგიკურად გვეჩვენება, რომ ებრაელებმა ქალაქს თავად უწოდეს სომხური სახელი იმ რელიგიის ტრადიციის საპატივცემულოდ, რომელიც აბსოლუტურად ეწინააღმდეგებოდა სომხურ პაგანურ წარმოდგენებს. უფრო დაუჯერებელია, რომ უცხო ხალხისაგან, ებრაელებისაგან, ადგილობრივ პაგან სომხებს ასე ღიად მიეღოთ ეს წინადადება. ამიტომაც ვთვლით, რომ ფლავიუსის ნაშრომის ამ მონაკვეთში ან გვიანდელი ინტერპოლატორის ხელი ურევია, ან თუ იგი მართლაც ფლავიუსს ეკუთვნის, შესაძლოა მან ცნობები მიიღო ებრაული წყაროდან, კერძოდ იმ ებრაელებისაგან, რო-

⁵⁰² იხ. იოსებ ფლავიუსი მოთხრობანი იუდაებრივისა ძუელსიტყუაობისანი., მეცნიერება, თბ. 1987 წ. I, თ. 3. 66.5 გვ. 99

⁵⁰³ იხ. Murad Fr. Ararat und Masis Studien zur Armenischen Altertumskunde und Litteratur., Heidelberg 1901 გვ. 66

მელთაც გარკვეული შეხება ჰქონდათ ნახჩევანის მიდამოებში მცხოვრებ ებრაელებსა და ზემოაღწერილ შექმნილ გადმოცემასთან. ხოლო მოგვიანებით, სომხების გაქრისტიანების შემდგომ, სომხებმა მიიღეს და საკუთარ ტრადიციაში დაამკვიდრეს „ნახჩევანთან“ დაკავშირებული გადმოცემა.

ყურადღება უნდა მივაქციოთ შემდეგ გარემოებებსაც. გამომდინარე ძველი აღმოსავლეთის სამყაროს ბუნებიდან, ცნობილია, რომ მესოპოტამიური მითები „მოგზაურობდნენ“ მთელ სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიაში. ეს ხალხები გამუდმებით ურთიერთობდნენ ერთმანეთთან დაპყრობითი, სავაჭრო თუ სხვა მიზნებით. ამიტომაც, ამ სამყაროში ჩასახული ყოველი მითი, ეგვიპტური იზოლაციონიზმის დარი ფენომენის არარსებობის პირობებში, მალევე ხდებოდა ახლობელი რეგიონში მცხოვრები სხვა ხალხებისთვისაც. მით უმეტეს, ისეთი გადმოცემა, როგორიცაა წარღვნა. თუ შეიძლება ითქვას, წარღვნის ამბავი ყველაზე მგრძნობიარე მითია ძველ აღმოსავლეთში და არა მარტო. მართალია ჩვენამდე მოღწეული ურარტული წყაროები არ იძლევა ამ კუთხით ფართოდ მსჯელობის საშუალებას, მაგრამ ურარტუს მაღალი კულტურა, რომელიც გამუდმებულ ურთიერთობაში იმყოფებოდა დანარჩენი ხალხების მითო-რელიგიურ წარმოდგენებთან, მათ შორის განსაკუთრებით შუამდინარულთან, შეუძლებელია რაიმე სახით არ გადაპყროდა წარღვნის გადმოცემას, რომლითაც, თავის მხრივ, მთელი ძველი აღმოსავლეთია გაჟღერებული და რომელიც, როგორც ჩვენ ამას ქვემოთ ვნახავთ ასურული წყაროების მიხედვით, სწორედ ურარტუს სამხრეთ მთიანეთისკენ მიუთითებდნენ, როგორც კიდობნის გაჩერების ადგილისაკენ. ამიტომაც შესაძლოა პიპოთეზის დონეზე დავუშვათ, რომ სომხებს, როდესაც ისინი მოვიდნენ არაქსის ხეობაში, აქ დახვდათ მზა ფოლკლორული ფონი,⁵⁰⁴ რომელიც ასევე ცნობილი იყო სამხრეთიდან აქ მოსული ებრაელისთვის. ცალკე საკითხავია, თუ რამდენად შეძლეს სომხებმა ამ კულტურის ათვისება. თუ კი თავად მოვსეს ხორენაცს დავიმოწმებთ, „ისტორიის“ შესავალშივე ავტორი გვიზიარებს იმედგაცრუებას, რომ სომეხთა წინაპრები არ გამოირჩეოდნენ მაღალი სულიერი ინტერესებით, მათ არ დაუთმიათ დრო „ძველ საიდუმლოთა“ გააზრებისთვის და ამ საქმის პიონერი სწორედ თავად მოვსეს ხორენაცია. შესაბამისად, შესაძლებელია, რომ მოსულ სომხებს პირდაპირ, თავის დროზე კონტექსტის გააზრების გარეშე, ეთარგმნათ ურარტული ტოპონიმი, რომელიც „გადმოსვლას“ უკავშირდებოდა, ხოლო მოგვიანებით ებრაელებმა, რომლებიც კარგად იცნობდნენ წარღვნის გადმოცემას, ბუნებრივად მიიღეს და ჩათვალეს ეს ცნობა, რომელიც

⁵⁰⁴ იხ. Murad Fr. Ararat und Masis Studien zur Armenischen Altertumskunde und Litteratur., Heidelberg 1901 გვ.72-85

შემდგომ ფლავიუსისთვის ზემოთხსენებული ციტატის წყარო გახდა.

ჩვენს ზემოთხსენებულ თვალსაზრისს გაამყარებს ფილოლოგიური მტკიცებულებანი.⁵⁰⁵ ტოპონიმი ნახჩევანი სომხური წარმომავლობის სიტყვად ითვლება. მიგვაჩნია, რომ ეს არის ურარტული წარმოშობის გეოგრაფიული სახელი. სავარაუდოდ კომპოზიტი, სადაც გამოვეყოფდით ნახჩ- და -ევან ფუძეებს.

თავის მხრივ ფუძე ნახჩ(ში) კრებითობის (resp. მრავლობითობის) ნიშნად, უნდა გამოიყოს -ჩ ბოლოსართი, როგორც ეს ახასიათებს იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის ნახური განშტოების ენებს: შდრ. წ-თუმ. ნახ > *ნახჩ > *ნოხჩ. სადაც -ჩ იმავე მორფოლოგიური და სემანტიკური ფუნქციით წარმოჩინდება. Nah- ძირი ურარტულიდან სომხურში ნასესხებ ფორმად უნდა მივიჩნიოთ, რომელიც „მოსვლად, (ტახტზე) ასვლად“ განიმარტება (გორდეზიანი ურარტულ-ქართული ლექს, 31).

Nah- „მოსვლა, (ტახტზე) ასვლა-ს“ უნდა უკავშირდებოდეს ნახურ ენებში დადასტურებული ზმნური ძირები: ჩეჩნ. *нахъ-а* „ცურვა“, ინგუშ. *нах-дар* „id“ რომლებიც მომდინარეობენ ს.-ნახ. *ნაქ- „ცურვა“ ძირიდან (ჩუხუა 2008, 535)⁵⁰⁶.

სემანტიკურად მოსვლა და ცურვა, როგორც გადაადგილების აღმნიშვნელი სიტყვები (ცნებები), არ უნდა იყოს რთულად დასაკავშირებელი. მით უმეტეს, მ.ჩუხუა ამ ძირებიდან მომდინარედ მიიჩნევს ნოვათუმურ ნაქ-არ „ზვავი“ ძირს (იხ.იქვე).

რაც შეეხება მეორე კომპონენტს, -evan ურარტული – eban- ძირის ფონეტიკურ (ტრანსლიტერირებულ) სახეობას გვაგონებს, რომელიც ქვეყნის აღმნიშვნელი ძირია ურარტულში (Меликишвили Г.А. Урартские клинообразные надписи 1960: 402; Арутюнян Н.В., Корпус урартских клинообразных надписей 2001: 455; გორდეზიანი 2014, 28).

გამომდინარე ზემოთქმულიდან, ჩვენი დებულების მიხედვით, სიტყვა ნახჩევანის ეტიმოლოგია „მოსვლა-ქვეყანა“-ს უნდა გულისხმობდეს⁵⁰⁷.

ამ ფონზე, გამოდის, რომ ნახჩევანის ტრადიცია ბევრად უფრო ძვე-

⁵⁰⁵ მაღლიერებით აღვნიშნავ, რომ აქ წარმოდგენილ ფილოლოგიურ მოცემულობათა შემუშავებაში დიდი დახმარება გამინია ლევან კოჭლამაზაშვილმა. ჩემის მხრივ, ნებისმიერ შესაძლო უზუსტობასა თუ შეცდომაზე პასუხისმგებლობას საკუთარ თავზე ვიღებ.

⁵⁰⁶ იმავეს ადასტურებს ი. დიაკონოვი, იხ: Дьяконов И.М. Старостин С.А. Хуррито-Урартские И Восточнокавказские Языки გვ.164-207 ნიგნში Древний Восток – Этнокультурные Связи . Наука. Москва 1998 გვ.178 57-ე სიტყვა. ასევე, ზოგიერთი გრაბარში ნასესხები სიტყვის შესახებ, საინტერესო მიმოხილვა იხ. Diakonoff, I. M. "Huro-Urartian Borrowings in Old Armenian." Journal of the American Oriental Society, vol. 105, no. 4, 1985: 597–603.

⁵⁰⁷ თავის მხრივ წინსართი er, ნახურ ენებში სხვადასხვა ფორმით გვხვდება ar/är/er/er და ნიშნავს „დიდს“. მაგ., არ-ცახ „დიდი ველი“, არ-დოტ „დიდი კლდე (ქვა)“.

ლია. მისი არმენიზება მოვსეს ხორენაცის მიერ ხელოვნურად გადადგმული ნაბიჯი უნდა იყოს. ურარტუს ქვეყანაში მისულმა სომხებმა პირდაპირ თარგმნეს ურარტული „ნახჩევანი“ და მას სინამდვილეში არა სომხური, არამედ ურარტული სანყისები უნდა ჰქონდეს, რომელიც თავის მხრივ ალბათ შუამდინარულ ვერსიას ეყრდნობა. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ თუ კი ამ მსჯელობას გავყევებით, მაშინ ვერ უნდა მივიღოთ ფ.მურადის მტკიცებულება, რომლის მიხედვითაც სომხებმა სხვისგან დამოუკიდებლად. თავად შექმნეს წარღვნის ფოლკლორული ელემენტები ჯერ კიდევ წარმართულ პერიოდში, ხოლო I ს-ში ნახჩევანში ჩასულ ებრაელებს შეცდომით დაუკავშირებით ადგილობრივი გადმოცემა ბიბლიური ნოეს ამბავთან, რაც მოგვიანებით გამხდარა წყარო ფლავიუსისათვის.

ჩვენთვის ნაკლებ დამაჯერებელია ამგვარი მსჯელობა. უფრო სავარაუდებელია, რომ სომხებს აქ დახვდათ მზა ურარტული კერა, რომელიც მოგვიანებით ებრაულმა წარმოდგენებმა გაალღვივეს და სომეხთა გაქრისტიანების შემდგომ დამკვიდრდა მათ ტრადიციაში, სწორედ მოვსეს ხორენაცის გავლით, რამეთუ იგი თავადვე აღნიშნავს ამ სფეროში თავის პიონერულ მოღვაწეობას და ჩვენც მართებულად მივიჩნივთ ნახჩევანთან დაკავშირებული „სომხური ტრადიციის“ ათვლა სწორედ მოვსეს ხორენაციდან, ანუ V ს-დან დავიწყოთ. აქვე, აღსანიშნავია, რომ ურარტული კულტურის გვერდით, რომელიც სომხებმა მეტ-ნაკლებად შეითვისეს და გადააკეთეს, აქ ცხოვრობდნენ თვით ურარტელებიც, რომლებმაც სავარაუდოდ, დიდი ბიძგი მისცეს სომხური ფოლკლორის განვითარებას. „ურარტუს მოსახლეობის ერთი ნაწილი სომეხთა შორის გაითქვიფა, რის შემდეგაც სომხურ ენაში დამკვიდრდა ზოგიერთი ურარტული სიტყვა და სომხური კულტურაც შესამჩნევად გამდიდრა მაღალგანვითარებული ურარტული კულტურის საფუძველზე“.⁵⁰⁸

რაც შეეხება საკუთრივ არარატის მთასთან სომხების მიერ „წარღვნის გადმოცემის“ დაკავშირებას, ეს კიდევ უფრო გვიანდელი მოვლენაა და იგი XI საუკუნიდან იწყებს ათვლას.⁵⁰⁹ თავის წიგნში „არარატი და მასისი“ ძველი ენების, მათ შორის სომხური ენისა და ლიტერატურის ღრმა მცოდნე ფრიდრიხ მურადი, თვალსაჩინოდ გვიშუქებს სომხური ლიტერატურის ძეგლებს (V ს-დან XI-ს ჩათვლით), სადაც მოცემულია, მასისთან, დღევანდელ არარატის მთასთან დაკავშირებული მრავალი მითი და ლეგენდა. ეს ტერიტორია ოდითგანვე ყოფილა არაერთი ფოლკლორული ქარგის თავშესაფარი, როგორც საკრალური მდებარეობა, თუმცა არც

⁵⁰⁸ იხ. მოვსეს ხორენაცი ისტორია., მთარგმნელი ალ.აბდალაძე „მეცნიერება“ თბ. 1984 წ. 59 გვ. 251

⁵⁰⁹ იხ. Петросян Армен Арменоведческие исследования., Ереван., Антарес 2014 გვ. 12 გვ.19; გვ.20

ერთხელ სომხურ გონებასა და კალამს, საკუთრივ არარატის მთასთან არ დაუკავშირებია წარღვნის მითი, მსგავსად ებრაელებისა, რომელთაც ასევე არ დაუკავშირებიათ უშუალოდ არარატის მთასთან ბიბლიური ამბავი ნოეს შესახებ. პირიქით, ფ.მურადს მოჰყავს მაგალითები სომხური ლიტერატურიდან, რომ ასურული წყაროების გავლენით, კიდობნის ადგილმდებარეობას ისინიც კარდუხებში, გორდიას ანუ დღ.ქურთისტანის მთებში მიუთითებდნენ (იხ. ქვემოთ ვრცლად). ავტორის გამოკვლევით, არარატის მთასთან წარღვნის გადმოცემის დაკავშირების ნაბიჯი ხელოვნურად გადაიდგა გარკვეული პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე XI ს-ში.⁵¹⁰ საიდანაც მოყოლებული თანდათან გამოიკვეთა ნოეს ამბავის მასისის მთასთან დაკავშირების ტენდენცია. ტერმინი მასისი კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, XIX ს-ში ჩანაცვლდა არარატით (თუმცა დღესაც ადგილობრივი მას მასისის სახელითაც მოიხსენიებენ).

აქვე გვინდა დავაზუსტოთ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი. რატომაა, რომ თუ კი ნახჩევანი „მოსვლათ ქვეყანას“ ნიშნავს, იგი ასე ახლოა არარატთან (იხ. თანდართული რუკა), შეიძლება ითქვას, პირდაპირ არარატის კალთის ქვეშ. შეიძლება გაჩნდეს შთაბეჭდილება, რომ ურარტელების რწმენით ნავი სწორედ აქ გაჩერებულა?! ვფიქრობთ, საკითხი შემდეგნაირად უნდა დავაყენოთ, საქმე გვაქვს ტოპონიმის გადაადგილებასთან. როგორც ცნობილია ურარტელები თავიდან ვანის ტბის მხოლოდ სამხრეთით ცხოვრობდნენ, იქ, სადაც ჩვენთვის ნაცნობი ქურთისტანის მთიანეთია, ხოლო მოგვიანებით, როცა ისინი შეავიწროეს – გადაადგილდნენ ჩრდილოეთით და თან წაიღეს ტოპონიმები. ტოპონიმის გადაადგილება კი არაა უცხო მოვლენა. (მაგ. ფერეიდნელებმა თან წაიღეს მრავალი ტოპონიმური ერთეული). სავარაუდებელია, რომ ურარტული წარმოდგენებიც ქურთისტანის მთიანეთს უკავშირებდა „წარღვნის“ მთის ადგილმდებარეობას, ხოლო მოგვიანებით წაიღეს რა ტოპონიმი „ნახჩევანი“, თან გაჰყვა სიტყვის მნიშვნელობაც: „მოსვლათ ქვეყანა“. ამ ლოგიკას ამყარებს ის, რომ თუ კი ურარტელები მასისის, დღევანდელი არარატის მთასთან დაკავშირებდნენ „წარღვნის“ საკითხს, მაშინ სომხურ ლიტერატურაშიც უადრესი ხანიდან გაჩნდებოდა ეს ადგილმდებარეობა, მაგრამ როგორც უკვე ვნახეთ, ფ.მურადის კვლევაში, არსად ძველ სომხურ ლიტერატურაში, XII-მდე წარღვნის საკითხი დაკავშირებული არაა მასისთან (არარატის მთასთან). შესაბამისად, ეს ტოპონიმი სამხრეთიდან ჩრდილოეთის მიმართულებით უნდა იყოს გადაადგილებული და მისი პირვანდელი მდებარეობა ქურთისტანის მთიანეთში უნდა ვიგულისხმოთ.

⁵¹⁰ იხ. Murad Fr. Ararat und Masis Studien zur Armenischen Altertumskunde und Litteratur., Heidelberg 1901 გვ. 67-71

6.4 კილობნის ადგილმდებარეობა შუამდინარული ლურსმული წყაროების მიხედვით

6.4.1 ბეროსოსი – კორდუნე/გორდინე

ბეროსოსი წერს, რომ წარღვნის კილობნის გარკვეული ნაწილი, შემორჩენილია არმენიის მთიანეთში, ქურთისტანში (კორდუნე/გორდინე; კორდუაიების მთები) და არსებობს ხალხი, რომელიც კილობნის ნატყეებს იყენებს ავგაროზად, ავადმყოფობისაგან თავდასაცავად.⁵¹¹ ბეროსოსის ცნობაში (ἐν τοῖς Κορδυσταίων ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας) საინტერესოა ფრაზა ἐν τοῖς Κορδυσταίων ὄρεσι, რაც მიემართება და ემთხვევა ქურთისტანის მთიან⁵¹² რეგიონს,⁵¹³ კერძოდ სხვა მწერლების მიერ მოხსენიებულ ტერიტორიას, სახელით Γορδυσὶν ან Κορδυσὶν⁵¹⁴, რომელიც ასევე ნაცნობია სტრაბონისათვის (სტრაბონი XVI 1, 24) და აღნიშნავს, რომ ამ რეგიონში მოიპოვება გუდრონი, ფისი. მართლაც, ლაგამის მეფე გუდეას (ძვ. წ. XXIII) ჩანაწერებიდან ვიგებთ, რომ ჯერ კიდევ ძვ.წ III ათასწლეულში, სამხრეთ შუამდინარეთში სწორედ ზემოხსენებული რეგიონიდან ეზიდებოდნენ ფისს⁵¹⁵. გილგამეშის ეპოსიც ასევე ახსენებს ფისს, რომელიც გამოყენებულ იქნა კილობნის ასაშენებლად (გილგამეშის ეპოსი XI 65).⁵¹⁶ საინტერესოა Γορდυσὶν / Κορδυσὶν-ს საკითხი.⁵¹⁷ სავარაუდოდ იგი

⁵¹¹ Jacoby: 381:21 ff.; 402: 9ff. (Abydenus)

⁵¹² ქურთისტანის ქედი – ქედი ირან-თურქეთ-ერაყის საზღვარზე. სიგრძე დაახლ. 240კმ. სამ.სიმაღლე დაახლ. 3000 მ. უმთავრესად აგებულია კრისტ. და მეტამორფული ფიქლებით, მარმარილოთი და ქვიშაქვებით. დანაწევრებულია მოკლე და ღრმა ხეობებით. დას. ნოტიო კალთები შემოსილია მუხის მეჩხერი ტყით, აღმ. კალთებზე მშრალი მთის სტეპია, მწვერვალებზე – ალპ. მდელო და ფრიგანოიდური მცენარეულობა. (ქსე ტ.10. გვ.576)

⁵¹³ იხ. Komorózy G., "Berosos and the Mesopotamian Literature;" "Acta Antiqua," 21 (1973) გვ.139

⁵¹⁴ იხ. Driver G. R. "The Dispersion of the Kurds in Ancient Times." Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, no. 4 (1921): 563-72. ასევე Speiser E. A. "Southern Kurdistan in the Annals of Ashurnasirpal and Today." The Annual of the American Schools of Oriental Research 8 (1926): 1-41.

⁵¹⁵ A. Flakenstein: IGL 51

⁵¹⁶ ამ დრომდე, ქართულ ენაზე, შესრულებულია გილგამეშის ეპოსის ორი თარგმანი. იხ. წერეთელი მ. გილგამეშისანი, კონსტანტინოპოლი, 1924; კიკნაძე,ზ. გილგამეშის ეპოსი, თბილისი, 1963. რაც შეეხება ეპოსის XI დაფას მისი ჩვენეული თარგმანი წარმოდგენილია უთნაფიშთის მითის თავში.

⁵¹⁷ ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებობს მოსაზრება, რომ Γορდυσὶν / Κορδυσὶν, Κορδυσ(oi), Κορδισ(oi), Γορდισ(oi) კორდუნე/გორდინე, კარდუხთა ქვეყანა მდებარე ვანის ტბის სამხრეთით, შუამდინარეთის მისადგომებთან გარკვეულ კავშირშია ქართველთა წინაპარი ტომის, ქართვების სახელწოდებასთან. ამ კუთხით არაერთხელ აღნიშნულა მსგავსება „კარდუხ“-სა და „ქართუ“-ს შორის. იხ. მელიქიშვილი გ., ქართველები, მათი წარმომავლობის საკითხი, წიგნში: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, I, თბილისი 1970 გვ.318; თუმცა ასევე საყურადღებოა მოსაზრება,

მიემართება კარდუხებს. კარდუხების მთებს, რომელიც ქურთის-ტანის მთებს შეესაბამება⁵¹⁸ თანამედროვე ქ. ჯიზრეს (37°19'30"ჩ.გ. 42°11'45"ა.გ.) სიახლოვეს. პტოლემეოსის „გეოგრაფიაში“ გორდინე (Γορδῖαια νῆρυ) ზემოხსენებულ კოორდინატებს ემთხვევა⁵¹⁹, ამავეს მოწმობს სტრაბონი (VII, XIII გვ. 492), რომ „გორდინეს მთები“ ყოფს არმენიას შუამდინარეთისგან, ანუ საუბარია სწორედ დღევანდელ „ქურთისტანის მთებზე“, მოსულიდან დაახ. 150 კმ-ზე ჩრდილოეთით. აქვე აღსანიშნავია ქსენოფონტის „ანაბასისი“, სადაც ქსენოფონტი იხსენიებს „Καρδοῦχ(οι)- Kardoukh – კარდუხებს“⁵²⁰ რაც შეეხება „Γορδῖνυ(οι)“-ს (გორდინე) ისიც ანალოგიური ფორმაა.⁵²¹ „γορδῖνυοι“ (გორდინეი) დაფიქსირებულია პლუტარქესთანაც (Scythica et Caucasica, I, გვ. 489) და „Corduēni“ (კორდუენი) (ფესტუსთან, Scythica et Caucasica, II, გვ. 321). ასევე აღსანიშნავია სომხური VII ს. წყარო ანონიმი ავტორისა სომხეთის გეოგრაფიის შესახებ,⁵²² რომელშიც იმავე გეოგრაფიულ არეალში მოხსენიებულია კა(ო)რდუხების ტერიტორია. „კარდუხების განსახლების არეალის დადგენა ნათლად შეიძლება ქსენოფონტის მიერ მოწოდებული ცნობების გათვალისწინებით. მათი ტერიტორია, ჩრდილოეთით შემოსაზღვრული იყო მდ. კენტრიტით (თანამედროვე ბოტან-ჩაი) და გამოყოფდა მას არმენიისაგან, დასავლეთით ესაზღვრებოდა მდ. ტიგროსი, ხოლო სამხრეთით თანამედროვე ქ. ჯიზრეს მიდამოები“⁵²³ ეს ზუსტად ემთხვევა ქურთისტანის მთიანეთის დასავლეთ ნაწილს, რომელთანაც შესაბამისად შეგვიძლია დავაკავშიროთ ბეროსოსის ცნობა (ἐν τοῖς Κορδῖαιαν νῆρεσι τῇς Ἀρμενίας), საუბარია „კორდუაიების“ ანუ ქურთისტანის მთებზე. მით უმეტეს, თუ კი გავითვალისწინებთ, რომ

რომლის მიხედვითაც სახელი Gordios/Kurtis ფრიგიული წარმოშობისაა. იხ. Zsolt S. Kurtis: A Phrygian Name in Neo-Hittite World, News from the Lands of the Hittites. Scientific Journal for Anatolian Research 1, 2017 გვ. 113-118

⁵¹⁸ იხ. მიქელაძე თ., ქსენოფონტის „ანაბასისი“ თბ. 1967 გვ 33-34

⁵¹⁹ იხ. პტოლემეოსის გეოგრაფია – Claudii Ptolemaei Geographia. Edit Carolus Fridericus Augustus Nobbe., rector school. nicol. et in Univ. Litt. Lips. Professor. Editio Stereotypa. ტ. 2 Sumptibus et typis caroli tauchnitii Lipsiae., 1845 წ. ს. 13. სტრ. 5-7., გვ. 50

⁵²⁰ იხ. Xenophon Anabasis editied C. HVDE Stuttgart 1969 (An., 3, 5, 15, 17)

⁵²¹ იხ. Дьяконов И. М. Предыстория Армянского Народа., Ереван 1968 გვ. 219

⁵²² ნაშრომში კორდუნე/გორდინე შეყვანილია „დიდი არმენიის“ ერთეულში, ზუსტად ისევე, როგორც ეს პტოლემეოსთანაა. გეოგრაფიულად: ასურეთის ჩრდილოეთით, თანამედროვე ქურთისტანის, იგივე არმენიის ქედი. ანონიმი (ანანია შირაკაცი) გეოგრაფია. VII ს. იხ. ლეონ მედიქსეთ-ბეგი საქართველოს ისტორიის ნერვილობითი წყაროების პუბლიკაციები კატალოგი I., თბ. 1949. გვ. 232-234. რუსულად: ქ. პატკანიანის Армянская География VII века по Р.Х., приписываемая Моисею Хоренскому. Текст и перевод К. Патканова., СПб. (Санкт-Петербург. Типография Императорской Академии Наук, В. О., 9 л., № 12. 1877) 1877.

⁵²³ იხ. მიქელაძე თ., -ქსენოფონტის „ანაბასისი“ თბ. 1967. გვ 116-118 შენიშვნა 10.

ურარტუ ძვ.წ. მეორე ათასწლეულში ვანის ტბის მხოლოდ სამხრეთით მდებარეობდა, ხოლო მოგვიანებით მოიცვა დასახელებული ტბის ყველა სანაპირო,⁵²⁴ ბეროსოსის ცნობა გასაგები და ლოგიკური ხდება.

ამ კუთხით, ბეროსოსის ვერსია გარკვეულ კავშირშია ბიბლიურ გადმოცემასთან. რეალურად, ჩვენს მიერ დასახელებული ქურთისტანის ქედი, იმ ძველი ურარტუს ტერიტორიაზე მდებარეობს და შესაბამისად, კიდობნის გაჩერების ადგილმდებარეობის საკითხი, ამ მხრივ, საინტერესო დამთხვევებს ავლენს.

6.4.2 ნიცირ-ნიმუშის საკითხი

ელინური, იუდეური, სომხური და ბეროსოსისეული მონაცემების შემდეგ, საინტერესოა განვიხილოთ უძველესი წყარო – ლურსმული ტექსტები. ამ მხრივ საყურადღებოა გილგამეშის XI დაფა, სადაც ნახსენებია Nimuš⁵²⁵-ის მთა(ფირფიტა XI, 141-145).

141. a-na kur(=šadū) Ni-muš i-te-mid ⁵²⁴ma₂(=⁵²⁵eleppu) 141. ნიმუშის მთას მიდგომოდა ხომალდი; (141-145 სტრიქონებში მთის სახელი იდენტური ფორმითაა ჩანერილი)

აღნიშნული მთის სახელი პირველად შეცდომით წაიკითხა ჯ. სმითმა – Nizir, Ni-šir “ნიცირის” (მთა).⁵²⁶ ამ ბოლო დროს მართებულად შესწორდა მისი დანერილობა – Ni-muš.⁵²⁷ საქმე ისაა, რომ სახელის შემადგენელი მეორე მარცვლის აღმნიშვნელ ლურსმულ ნიშანს გააჩნია შემდეგი სილაბური წაკითხვები ამგვარი თანმიმდევრობით (ხმარების სიხშირის გათვალისწინებით): muš, šir, širi;⁵²⁸ ძველი შუამდინარეთელი მწერლები ამა თუ იმ ლურსმული გრაფემის გახმოვანებისას, ჩვეულებრივ, ირჩევდნენ მის პირველ მნიშვნელობას. აქედან გამომდინარე, მოსალოდნელია, რომ მოცემულ შემთხვევაში მწერალს აერჩია სილაბი muš და არა šir ან širi. თუ მეორე სილაბის უღერადობის გამოყენების საჭიროება შეიქნებოდა, მაშინ წარმოდგენილი მთის სახელი დაინერგებოდა ასეთი სილაბური მნიშვნელობების მქონე ლურსმული გრაფემებით – Ni-ši-ir, სადაც სილაბები ni, ši და ir შესაბამისი ლურსმული გრაფემების პირველი მნიშვნელობე-

⁵²⁴ გ.მელიქიშვილი ურარტუ, თბილისი 1951 გვ.75

⁵²⁵ ჩვენ ვეთანხმებით ლამბერტისეულ წაკითხვას, ასევე არსებობს ვარიანტი Nišir. დანერილებით იხ. Sigrist, Marcel, W. G. Lambert, Dominique Charpin, J.-M. Durand, Francesco Pomponio, G. J. P. McEwan, Walter Farber, Groneberg, O. R. Gurney, I. L. Finkel, and John Huehnergard. “NOTES BRÈVES.” Revue D’Assyriologie Et D’archéologie Orientale 80, no. 2 (1986): 185-91.

⁵²⁶ იხ. Smith G., Assyrian Discoveries, London, 1875, გვ. 165

⁵²⁷ იხ. George A.R., The Babylonian Gilgamesh Epic., Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts. Oxford university Press., New York 2003 გვ.516

⁵²⁸ MEA, 374

ბია.⁵²⁹ მოსალოდნელია ყოფილიყო ამგვარი დაწერილობაც: Ni-iš-ši-ir. როცა ამგვარი ვარიანტები დაწერილობისა არაა დადასტურებული, მაშინ, უეჭველია, რომ აქადურენოვანი მწერლისათვის ნაგულისხმევი მთის სახელი ჟღერდა მხოლოდ და მხოლოდ ასე: Ni-muš.

ასურულ წყაროებში ნიმუშის მთის სახელი გვხვდება აშურნასირფალ II-ის ჩანაწერებში, რომელიც ყოველთვის ერთსა და იმავე ფორმას იყენებს მთის აღსანიშნად⁵³⁰ 𐎶 𐎶𐎵 𐎶𐎶𐎶 (𐎶Ni-muš). თავის მხრივ ამგვარი ლურსმული გრაფემების თანრიგი იდენტურია გილგამეშის XI დაფის ვერსიისა. აშურნასირფალ II-ის ტექსტში ნიმუშის მთა მოხსენიებულია გეოგრაფიული არეალის გათვალისწინებით. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით ჩატარებული ტოპოგრაფიული სამუშაოების შედეგად ვ.ლამბერტი მიდის საინტერესო დასკვნამდე,⁵³¹ რომ ნიმუშის მთა მდებარეობს დღევანდელი ერაყის „ქურთისტანის მთიანეთში“, მდ. ქვემო (პატარა) ზაბის ხეობაში. თავის მხრივ ვ.ლამბერტი ეყრდნობა შპაიზერის სიღრმისეულ კვლევას სამხრეთ ქურთისტანის შესახებ,⁵³² რომელმაც ივარაუდა რომ გილგამეშის ეპოსში მოხსენიებული მთა უნდა იყოს პირ-ომარ-გუდრუნი (Pir-Omar-Gudrun 2747 მ.). ე. შპაიზერი აღნიშნავს, რომ პირ-ომარ-გუდრუნიდან იშლება არაჩვეულებრივი ხედი, განსაკუთრებით კი სამხრეთ შუამდინარეთზე. ამასთან, მთის მასიური ფორმა და მოცულობა თვალისმომჭრელ ეფექტს ქმნის და მისი გარჩევა შესაძლებელია ასეულობით კილომეტრიდან. ამიტომაც იგი სავსებით ბუნებრივად მიიჩნევა ასურელების გადანყვევტილებას, მოეთავსებიანთ ბაბილონური საკრალური სიმბოლო ამ მთაზე.⁵³³ თავის მხრივ ვ.ლამბერტმა აშურნასირფალ II-ის მიერ მოხსენიებულ მთას შეუსაბამა ძველბაბილონური *I-din-Ni-Mu-uš*, რომელიც დაფიქსირებულია, როგორც ღვთაების სახელი. ამიტომაც ლამბერტი არ გამორიცხავს, რომ გილგამეშისეული ნიმუში და აშურნასირფალ II-ის ნიმუში ერთი და

⁵²⁹ MEA, 231,147 და 232

⁵³⁰ AKA 306-307, 34-39.

⁵³¹ აღსანიშნავია, რომ „ნიცირ“-ის ნაცვლად „ნიმუშ“-ის ნაკითხვა პირველად ვ.ლამბერტმა შემოიტანა. W. G. Lambert, „Nišir or Nimuš“ *Revue d'Assyriologie Et d'archéologie Orientale*, 80, no. 2 (1986): 185-91.

⁵³² იხ. Speiser, Ephraim A. "Southern Kurdistan in the Annals of Ashurnasirpal and Today." *The Annual of the American Schools of Oriental Research* 8 (1926): 1-41.

⁵³³ იხ. Speiser E. A. op. cit. 17-18. ს. პარპოლას ძალიან საინტერესო მსჯელობაში განვითარებულია მოსაზრება, რომ ქრისტიანული ეკლესია ეფუძნება ასურული ტაძრის ზოგიერთ ელემენტს და მან ამ უკანასკნელიდან მრავალი იდეა შეითავსა. ასევე ეხება კიდობნის - სასახლისა და ტაძრის სემანტიკურ იგივეობას. იხ. Parpola S. *Mount Nišir and the Foundations of the Assyrian Church* :469-484., in (eds) Salvatore Gaspa et al., *From Source to History Studies on Ancient Near Eastern Worlds and Beyond, Dedicated to Giovanni Battista Lanfranchi*. (AOAT 412) Ugarit-Verlag. Münster 2014

იგივე მთა იყოს, კერძოდ პირ-ომარ-გუდრუნი. ამ მოსაზრებას ეთანხმება ანდრე ჯორჯიკ და თავის მხრივ ამატებს, რომ ლურსმულ ტრადიციაში სახელი ნიმუშის მთა უკავშირდება გუთიის მთას: *ḫu-ni-muṣ MIN šad Gu-ti-ḫi*⁵³⁴. საუბარია ჩვენს მიერ აღნიშნულ კუთიებზე (გუთიები), რომლებიც ცხოვრობდნენ თანამედროვე ირან-ერაყის საზღვარზე ზაგროსის მთიანეთში, სადაც მდებარეობს ზემოხსენებული მთა პირ-ომარ-გუდრუნი. სხვათაშორის ღირს შევნიშნოთ, რომ ნარლენის კიდობნის გაჩერების ადგილად, ყველა ძველი თუ ახალი მკვლევარის მიერ აღიარებული ქურთისტანის მთიანეთიდან, დღევანდელი არარატის მთა ჩრდ. დასავლეთისაკენ მოშორებულია დაახლ. 300 კმ-ით. ნარლენის მითის შემქნელი შუამდინარელებისთვის მხედველობის არეალში მისი მოქცევის შესაძლებლობა გამორიცხულია.

აქ ჩვენ ვწყვეტთ კვლევა-ძიებას და მიგვაჩნია, რომ მკითხველისთვის შედარებით ნათელი გახდა ნარლენასთან დაკავშირებული მთის ადგილმდებარეობის საკითხი, ბიბლიის, ბეროსოსისა და ძველდამოსავლური წყაროების მიხედვით.

6.5 დასკვნა

შესაჯამებლად შეიძლება ითქვას, რომ სახელი ურუატრი, რომელიც დადასტურებულია სალმანასარ I-თან, მოგვიანებით გადადის „ურატრი“-ში, შემდგომ „ურარტუ“-ში ხოლო ებრაულში კანონზომიერად იღებს „არარატის“ ფორმას. ასურული „ურარტუ, ურამთუ“ დარიოს I-ის ბეჰისტუნის წარწერაში თარგმნილია, როგორც „არმინა“ (ძვ.სპარს.), რისგანაც ელინური სამყარო იღებს „არმენიას“ და უკუაგდებს „ურარტუს“, რომელიც როგორც უკვე ითქვა, უცნობი ტოპონიმია სტრაბონისთვის. ბერძნულში, მხოლოდ ორ შემთხვევაში, „ურარტუს“ სახელწოდება თავის მხრივ „ურუატრიდან“ მომდინარე დადასტურებულია „ალაროდები“-ის (Ἀλαρόδιοι) ფორმით,⁵³⁵ რაც თავის მხრივ „ურარტუ-დან“ იღებს სათავეს⁵³⁶. შესაბამისად, ბეროსოსი, როგორც ელინური სამყაროს გზამკვლევი მესოპოტამიური ფოლკლორის ლაბირინთებში, იყენებს ელინთათვის გასაგებ ტერმინს „არმენია“-ს, რაც უდრის „ურარტუ“-ს (ასურულ წყაროებში) და უდრის „არარატ“-ს (ძველ აღთქმაში).

⁵³⁴ George A.R., *The Babylonian Gilgamesh Epic., Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts.* Oxford university Press., New York 2003 გვ.516 შენ.252,255 ასევე იხ., Reiner, E. (1956). *Lipšur Litanies.* *Journal of Near Eastern Studies*, 15(3), 129-149.

⁵³⁵ აღსანიშნავია, რომ პეროდოტე (III,94; VII,79) XVIII სატრაპიაზე საუბრისას არ ახსენებს არმენიას. არამედ საუბრობს ალაროდსა (ურარტუ) და სასპერებზე. იხ. Дьяконов И.М. *Предыстория Армянского Народа* Ереван 1968 გვ.238 შენიშვნა 125

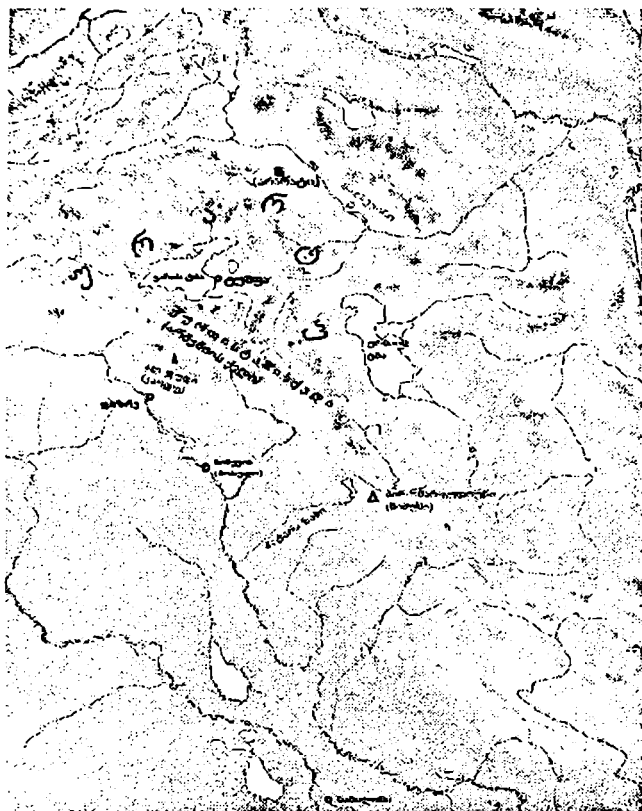
⁵³⁶ იხ. Меликишвили Г.А. *Наири-Урарту.* — Тбилиси: Издательство Академии Наук Грузинской ССР, 1954. გვ.21 შენ.4

წერილობითი წყაროების მიხედვით ბეროსოსის ქსისუთროსი ნავიდან ხმელეთზე ფეხს ადგამს ურარტუს მთიანეთში, კერძოდ კი, ვანის ტბის სამხრეთით, თანამედროვე ქ.ჯიზრეს ჩრდილოეთით, რაც შეესაბამება ქურთისტანის მთიანეთს. ხოლო უფრო ძველი შუამდინარული გადმოცემით, მთა, რომელიც ვ.ლამბერტისა და ე.შპაიზერის ვარაუდით ომარ-გუდრუნია, მდებარეობს ერაცის ქურთისტანში, მდ. პატარა ზაბის ხეობაში, ქალაქ სულეიმანიას სიახლოვეს, ჯიზრედან სამხ.აღმოსავლეთით დაახლოებით 300კმ-ში, ხოლო მოსულიდან სამხ.აღმოსავლეთით დაახ. 180კმ-ში. ეს სხვაობა თავისთავად ჩვენთვის ბევრის არაფრის მთქმელია, თუმცა ერთი რამ კი შეიძლება დანამდვილებით ითქვას. ორივე წერტილი მდებარეობს მესოპოტამიის უკიდურეს ჩრდ. და ჩრდ.აღმოსავლეთ მხარეს, იქ სადაც მთავრდება დაბლობი და იწყება მთიანი რეგიონი. პოეტური თვალსაზრისით მესოპოტამიელი ავტორისთვის ორთავე წერტილი მისაღებია და საკმარის პირობას ქმნის ფაბულის გასავითარებლად, ერთი მხრივ აღნიშნული ადგილები წარმოადგენენ მთიან ზოლს, ხოლო მეორე მხრივ, რაც ყველაზე მთავარია, ორთავე მათგანი ასეულობით კილომეტრის მანძილიდან ხვდება შუამდინარელთა თვალსაწიერში.

რამდენადმე შევეცადეთ სრულად გაგვეშუქებინა საკითხის უმნიშვნელოვანესი მხარეები ჩვენს ხელთ არსებულ მონაცემებზე დაყრდნობით⁵³⁷. სამწუხაროა, რომ ჩვენამდე არ მოაღწია შუმერული წარღვნის მითის, კერძოდ „ზიუსუდრას მითის“, იმ ადგილმა, სადაც მთაზე უნდა ყოფილიყო საუბარი. თუმცაღა, ღირს აღვნიშნოთ, რომ შუმერული ლიტერატურის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ძეგლი „ენმერქარი და არათას ბატონი“, სადაც სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების გვერდით აღწერილია შუმერული „ოქროს ხანა“ და წარმოდგენები იდეალურ სამყაროზე, ნათელს ხდის იმ საზღვრებს, თუ როგორ წარმოედგინათ შუმერებს თავიანთი სამყარო. თუ კი პოეტს დავუჯერებთ ვკითხულობთ, რომ, „შუმერელთა მიერ შეცნობილი სამყარო გადაჭიმული იყო ჩრდილოეთით ქურთისტანის მთიანეთამდე, სამხრეთით – სპარსეთის ყურემდე, აღმო-

⁵³⁷ ცნობისთვის, შეიძლება ითქვას, რომ ისლამური ტრადიცია ახლოს დგას ჩვენს მიერ განხილულ ბიბლიურ და ბეროსოსისეულ კოორდინატებთან. ყურანში ვკითხულობთ: „...ხომალი კი დამაგრდა ალ-ჯუდიზე“ (სურა XI:44). ყურანი. მთარგმნელი გიორგი ლობჯანიძე. კავკასიური სახლი. თბ. 2006. ასევე იხ. შენ.15 გვ.573. მკვლევარები ალ-ჯუდის მთას თანამედროვე ქალაქ ჯიზრეს სიახლოვეს ასახელებენ, ჩრდ.აღმოსავლეთით 35კმ-ში. ყურანის ინგლისური თარგმანისა და კომენტარების ავტორი იუსუფ ალი (Ali, Abdullah Yusuf, and Khursheed Kamal Aziz. Abdullah Yusuf Ali's Notes on the Quran. Lahore: Sang-e-Meel Publications, 2009). ამასთან დაკავშირებით წერს, რომ „ჯ.ქ და გ ბგერები ურთიერთმონაცვლენი არიან, ამიტომაც სახელწოდებები:ჯუდი,გუდი და ქუდი შეიძლება ერთმანეთს ჩაენაცვლოს“. ჩვენთვის საყურადღებოა, რომ აღნიშნული ტერიტორია ზუსტად ემთხვევა ბეროსოსისეულ ვარიანტს, ქურთისტანის ქედზე, ქ. ჯიზრეს სიახლოვეს.

სავლეთით – ირანის მთიანეთამდე⁵³⁸ და დასავლეთით – ხმელთაშუა ზღვამდე.⁵³⁹ ფაქტობრივად აქ იგულისმება სამყარო, რომელსაც ორი მხრიდან საზღვრავს ზღვა, ხოლო აღმოსავლეთის მხრიდან შემოსაზღვრულია ზაგროსის მთიანეთით, რომლის ბუნებრივ გაგრძელებასაც წარმოადგენს სწორედ ჩვენს მიერ ნახსენები არმენიის, იგივე ქურთისტანის ქედი. ვფიქრობთ, ბიბლიური, შუმერულ-აქადური და ბეროსოსისეული პოზიცია მთის საკითხის შესახებ, ლოგიკურ კავშირში მოდის ერთმანეთთან და აქ, როგორც ჩანს, არ არის დარღვეული არქაული ტრადიციის ქარგა.

⁵³⁸ სხვადასხვა მკვლევარის მიერ ნიმუშის მთად მიჩნეული პირ-ომარ-გუდრუნი სწორედ ერაცის ქურთისტანში მდებარეობს, იმ ადგილას, რომელიც ზუსტად ესაზღვრება ზაგროსის (ირანის) მთიანეთს, რომლის ბუნებრივ გაგრძელებასაც წარმოადგენს ქურთისტანის ქედი.

⁵³⁹ კრამერი ს.ნ. ისტორია იწყება შუმერიდან თბილისი ნაკადული 1988 გვ.271

გამომდინარე თემის კომპლექსური ხასიათიდან, ჩვენს საკვლევ გზაზე, უამრავი ამოცანა შეგხვდა გადასაჭრელი. განსაკუთრებით ტექსტების თარგმნა, ინტერპრეტაციისა და კომენტირების კუთხით. ბუნებრივია თითოეულ დეტალს დასკვნით ნაწილში ვერ განვიხილავთ. აქ მხოლოდ ზოგადად წარმოვაჩენთ საკვანძო მომენტებს, რამეთუ წაშრომის თავი “კომპარატივისტიკა (სქემა და კომენტარები)” ფაქტობრივად ერთგვარ დასკვნას წარმოადგენს კიდევ. თუმცა, გთავაზობთ, გვერდითი საკითხების გამოკლებით, კიდევ ერთხელ შევაჯამოთ განხილული მასალა.

ჩვენს მიერ დამუშავებული მითები, იგულისხმება ზემოგანხილული წყაროები, განფენილია დაახლოებით ორიათასწლიან დროით პერიოდში, “შუმერის მეფეთა სიიდან” მოყოლებული ბეროსოსის ცნობით დამთავრებული. ჩვენ საშუალება გვქონდა თვალი გვედევნებინა წარღვნის გადმოცემის სტრუქტურისთვის ძვ.წ. III ათასწლეულის მინურულიდან ვიდრე ძვ.წ. III საუკუნის ტექსტებამდე. ისტორიული თვალსაზრისით, აღნიშნულ პერიოდში, შუამდინარეთში არაერთი ხალხი გამოჩნდა და თითოეულმა მათგანმა, შეძლებიდან გამომდინარე, საკუთარი კულტურული ნიშნები გამოავლინა. მიუხედავად მრავალი ცვლილებისა, ამბავი, რომელსაც ჩვენ “წარღვნის” სახელით ვიცნობთ, არ შეცვლილა იმდენად, რამდენადაც 2000 წლიანი მონაკვეთის თავშიც და ბოლოშიც იგი ერთი და იგივე ნარატივია, რომელშიც ასახულია დემიურგის მიერ კაცობრიობის სრული განადგურების მცდელობა და “მართალი” თესლით ახალი კაცობრიობის გამოყვანა. ეს იდეა, თავისებურადაა შეფერილი თითოეულ კულტურაში, იქნება ეს შუმერული, აქადური, ასურულ-ბაბილონური თუ ძვ.წ. III საუკუნის ელინიზებული ბაბილონური გადმოცემები. იდეა არ შეცვლილა შუამდინარეთის მიღმა მცხოვრებ ხალხშიც. ებრაული ვერსიაც თავის მხრივ, ნარატივის უცვლელ ბირთვს გვთავაზობს, მხოლოდ დაცულია ებრაული ლოგოსისათვის დამახასიათებელი ნიშნების მოზაიკურობა. აქედან, პირველი და უმნიშვნელოვანესი დასკვნა ისაა, რომ კაცობრიობის მახსოვრობაში “წარღვნა” უღრმეს ფენებშია მოთავსებული და მასზე არსებული გადმოცემები იარსებებს მანამ, სანამ “ახალი წარღვნა არ შექმნის წარღვნის ახალ ისტორიას”.

რამდენადაც ზოგადი სიუჟეტიდანაც ჩანს მსგავსება შუამდინარულ და ბიბლიურ წარღვნის ვერსიებს შორის, ჩვენი საკვლევი კითხვა შემდეგში მდგომარეობდა: იყენებდნენ თუ არა ებრაელი მწერლები შუამდინარულ წერილობით დოკუმენტებს წარღვნის ნარატივის წერისას და ასევე რა მიმართებები არსებობს ზოგადად წარღვნის მითებს შორის. ამოცანის გადასაჭრელად ჩვენ სამი ძირითადი მიზანი დავისახეთ. პირველი,

გვეთარგმნა შუამდინარული წარღვნის მითები, შეგვესწავლა ცალკეული მათგანის სტრუქტურა და წყაროები და პირველ ეტაპზე გამოგვევლინა ცალკეული მითის მიმართება ბიბლიის კონკრეტულ ასპექტებთან. მეორე, შეგვესწავლა ბიბლიური წარღვნის ნარატივის კომპოზიცია და გამოგვეყო მასში შუამდინარული გავლენის ფენა. მესამე, კომპარატივისტიკის საფუძველზე გავვეშუქებინა ჩვენს მიერ შესწავლილი შუამდინარული და ბიბლიური ნარატივები და გამოგვეყო მათი საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები. ვფიქრობთ, დასახული გეგმა, ჩვენს ხელთ არსებული მასალებისა და რესურსის გათვალისწინებით, შეძლებისდაგვარად პირნათლად შევასრულებთ. გთავაზობთ, კიდევ ერთხელ, მოკლედ გავიაროთ თითოეული საფეხური და ერთად ჩამოვაყალიბოთ საბოლოო დასკვნა.

პირველი დოკუმენტი, რომელმაც გვიჩვენა შუმერთა უძველესი წარმოდგენები წარღვნის შესახებ “შუმერის მეფეთა სიაა”, ნარატივი, სადაც წარღვნა სულ ორიოდ სიტყვითაა ნახსენები და მაინც, იგი ბევრის მთქმელი აღმოჩნდა ჩვენთვის. “შუმერის მეფეთა სიაა,” ებრაულ ლოგოსთან მიმართებაში, გვიჩვენა განსხვავება “ათვლის წერტილებს” შორის. თუ კი ბიბლიური ქრონოლოგია საუბარს იწყებს პირველი ადამიანიდან, შუმერული სიის სათავეში არა პირველი ადამიანი, არამედ პირველი მეფე დგას. მეორე, რაც დავგანახა “შუმერის მეფეთა სიაა”, არის პატრიარქებისა და შუმერის მეფეების მოღვაწეობის წლების საგულისხმო დამთხვევა, თუ კი ჩვენ სამოცობით და ათობით ათვლის სისტემებს შორის მცირე კონვერსიას მივმართავთ, აღმოჩნდება, რომ მამამთავართა და მეფეთა სასიცოცხლო წლების რაოდენობა ერთმანეთს ემთხვევა, რაც შეიძლება გულისხმობდეს იმას, რომ ბიბლიის დაბ. 5 და 11ბ თავის ავტორები ეყრდნობოდნენ შუამდინარულ წერილობით დოკუმენტებს. შუმერის მეფეთა და ქალაქთა ჩამონათვალი კი საგულისხმო პარალელებს იძლევა ბეროსოსისეულ სიასთან, რაც ამტკიცებს შუამდინარეთში “მეფეთა სიის”, როგორც კანონიკური ტექსტის შენარჩუნების დაცვის უწყვეტი ტრადიციის არსებობას, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა ვერსიებს შორის თვალშისაცემია რაოდენობრივი განსხვავებები, რაც უნდა მიგვანიშნებდეს წერილობითი დოკუმენტების მხარდამხარ ზეპირ გადაცემათა გავლენის კვალზე.

მეფეთა სიის უნიკალური ჟანრობრივი სპეციფიკა გამოიხატება მითოსისა და ისტორიული ქრონოლოგიის შერევით, რაც თავის მხრივ აისახა “ერიდუს გენეზისშიც” (იხ. ზიუსუდრას მითი) და უფრო მეტიც, აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის ბილინგვურ ტექსტშიც, კერძოდ CT 46 pl. XXIII no. 5-ში, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს შუამდინარეთში ხანგრძლივი ლიტერატურული ტრადიციების არსებობის ფაქტს. ამ მსჯელობას

ამყარებს CBS 10673-ის მონაცემები, რომელსაც თითქმის იდენტურად იმეორებს ბეროსოსი. შესაბამისად, ბეროსოსი ეყრდნობოდა არა ზეპირ, არამედ წერილობით გადმოცემებს. “ზიუსუდრას მითმა” კი გვიჩვენა განსხვავება “რჩეულის სტატუსთან” მიმართებაში. ზოგადად შუამდინარულ ტრადიციაში არსებობს რჩეულის ორი სტატუსი “მეფე და ქურუმი”. ბიბლიური გადმოცემით კი, ნოე არც ერთია და არც მეორე. ჩვენამდე მოღწეული ტექსტის მიხედვით მას არ გააჩნია არც რელიგიური და არც პოლიტიკური სტატუსი.

ჩვენ ცალკე თავი მიუძღვენით შუამდინარულ მითებში წარღვნის მიზეზის საკითხს. მიგვაჩნია, რომ “ხმაურის” დეფინიციის ყველაზე მართებული გაგება სიტყვის სიმბოლიკაშია. “ძილი” და “ხმაური” შეპირისპირებული ელემენტებია, როგორც კოსმოსი და ქაოსი, რასაც ენობრივ დონეზე მონიშნავს ჩვენს მიერ მოხმობილი მაგალითები “შელოცვებისა” და სხვა ლიტერატურული ძეგლების ტექსტებიდან.

ათრახასისისა და უთნაფიშთის მითების სიახლოვე, ჩვენ უშუალოდ სინქრონულად თარგმნილი სტროფების მითითებით ვაჩვენეთ. ტექსტების შედარებითი ანალიზი, როგორც ეს კომპარატივისტულ სქემაში აღმოჩნდა, მონიშნავს, რომ გილგამეშის ეპოსის XI დაფის ავტორს წინ ედო ათრახასისის მითის წარღვნის შემცველი ეპიზოდის (და არა მხოლოდ), შესაბამისი ლურსმული ფორფიტა.

რაც შეეხება მითების ურთიერთმიმართების საკითხს, იგი დეტალურად განვიხილეთ V თავში (იხ. კომპარატივისტიკა (სქემა და კომენტარები)) ამიტომაც ამაზე აქ აღარ შეეჩერდებით. მხოლოდ კვლავაც აღვნიშნავთ, რომ ჩვენს აღმოჩენად მიგვაჩნია, ენ. “სარკმელის” და “ფრინველთა” საკითხი, რომელიც ფაქტობრივად ერთადერთი ხელჩასაჭიდაა, რითაც შეგვიძლია შუმერულენოვანი “ზიუსუდრას მითიდან” უწყვეტად, აქადური (ბაბილონური, ასურული) წერილობითი წყაროების გავლით, გავიდეთ ბიბლიის წყაროზე. ბიბლიაში აღნიშნული “სარკმელი” ზუსტად იმავე მახასიათებლებით აღინიშნება, როგორიც ეს ზიუსუდრასა და უთნაფიშთის მითებშია.

კვლევამ ასევე გვიჩვენა, რომ ნოეს კიდობანს არანაირი კავშირი არა აქვს სომხეთში მდებარე არარატის მთასთან (მასისი) და ცნობების მსგავსი ინტერპრეტაცია სიყალბეს წარმოადგენს. სინამდვილეში, შუამდინარული მონაცემების გათვალისწინებით, წარღვნის კიდობანი ურარტუს სამხრეთ მთიანეთში, დღევანდელი ქურთისტანის ქედზე გაჩერდა, მეორე ვერსიით კი ზაგროსის ქედზე – პირ-ომარ-გუდრუნზე, რომლის ბუნებრივ გაგრძელებასაც წარმოადგენს ქურთისტანის ქედი.

მთავარ საკვლევ კითხვაზე კი, ჩვენი საბოლოო პასუხი შემდეგია: ბიბლიის წარღვნის მითის ავტორებიდან ერთ-ერთი მაინც ეყრდნობოდა

შუამდინარულ, კერძოდ უთნაფიშთის მითის ლურსმული ტექსტის ამ-
სახველ წყაროს. ღრმად გვწამს, რომ შემდეგი კვლევები შუამდინარული
და ბიბლიური ურთიერთმიმართებების კუთხით, მომავალში გაცილებით
მეტი მსჯელობის საშუალებას მოგვცემს.

8. გამოყენებული ლიტერატურის ბიბლიოგრაფიული ნუსხა

- აბულაძე ი. ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, მეცნიერება, თბ., 1973
- გიგინეიშვილი ბ., ქართული ენის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ. 2016
- გორდეზიანი ლ., ურარტულ-ქართული ლექსიკონი, ლოგოსი, 2004
- გორდეზიანი რ., ბერძნული ლიტერატურა. ელინური ეპოქის ეპოსი, ლირიკა, დრამა⁴, ლოგოსი, 2004
- ელიაძე მ., მარადიული დაბრუნების მითი, არქეტიპები და განმეორებადობა. გამომც. ალფი, თბილისი, 2017
- თამუზის სიზმარი. ძველი შუამდინარული პოეზია, შუმერულიდან და აქადურიდან თარგმნა ზურაბ კიკნაძემ, თბ., 1969
- იოსებ ფლავიუსი მოთხრობანი იუდაებრივისა ძუელსიტყუაობისანი., ნინო მელიქიშვილი., მეციერება, თბ. 197-88 ტ. I-II
- კერამი კ., ლმერთები, აკლდამები და მეცნიერები, თბ., 1972.
- კიკნაძე ზ., გილგამეშიანი, თბილისი, 2009;
- კიკნაძე ზ., გილგამეშის ეპოსი, თბილისი, 1963.
- კრამერი ს.ნ. ისტორია იწყება შუმერიდან თბილისი, ნაკადული, 1988
- ლეონ მელიქსეთ-ბეგი საქართველოს ისტორიის წერილობითი წყაროების პუბლიკაციები კატალოგი I., თბ. 1949.
- ლიპინი ლ. ბელოვი ა., თიხის წიგნები, თბ., 1970;
- მელიქიშვილი გ., ურარტუ., თბილისი, 1951;
- მელიქიშვილი გ., ქართველები, მათი წარმომავლობის საკითხი, წიგნში: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, I, თბილისი 1970
- მიქელაძე თ., ქსენოფონტის „ანაბასისი“ თბ. 1967
- მოვსეს ხორენაცი ისტორია., მთარგმნელი ალ.აბდალაძე „მეცნიერება“ თბ. 1984
- ნიკოლოზიშვილი ა. წარღვნის ბეროსისეული, შუმერული და ბიბლიური ვერსიები., საბაკალავრო ნაშრომი, თსუ, თბილისი, 2014
- ტატიშვილი ი., ხეთური რელიგია, თბ., 2001.
- შარაშენიძე ჯ., შუმერული ენის გრამატიკა., თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა., თბილისი 2005
- შარაშენიძე ჯ., შუმერული სილაბარიუმი, თბ., 2008
- წერეთელი მ. გილგამეშიანი, კონსტანტინოპოლი, 1924;

- პეროდოტე ისტორია. თარგმანი ყაუხჩიშვილი თ. თბილისი 1976;
- Abush T., Ghost and God: Some Observations on a Babylonian Understanding of Human Nature, *Studies in the History of Religions*, 1998, LXXVIII, 363-383
- Albertz R., *Das Motiv für die Sintflut im Atramhasis-Epos. Mythos im Alten Testament und seiner Umwelt.* Berlin 1999
- Albright, W. F. "The Supposed Babylonian Derivation of the Logos." *Journal of Biblical Literature* 39, no. 3/4 (1920): 143-51.
- Alfonso Archi. "IN SEARCH OF ARMI." *Journal of Cuneiform Studies* 63 (2011): 5-34.
- Ali, Abdullah Yusuf, and Khursheed Kamal Aziz., *Abdullah Yusuf Ali's Notes on the Quran.* Lahore: Sang-e-Meel Publications, 2009
- Alster, B. "On the Earliest Sumerian Literary Tradition." *Journal of Cuneiform Studies* 28, no. 2 (1976): 109-26.
- Alster B., *Wisdom of Ancient Sumer*, CDL Press, Bethesda, Maryland, 2005
- Anbar, M., J.-M. Durand, A. Shaffer, O. R. Gurney, Benjamin R. Foster, M.-J. Seux, and G. J. P. McEwan. "NOTES BRÈVES." *Revue D'Assyriologie Et D'archéologie Orientale* 75, no. 2 (1981): 187-91.
- Armenian Traditions about Mt. Ararat. *Journal of the American Oriental Society* 5 (1855): 189-91.
- Azarpay, Guitty. "A Photogrammetric Study of Three Gudea Statues." *Journal of the American Oriental Society* 110, no. 4 (1990): 660-65.
- Baden, Joel S., J, E, and the redaction of the Pentateuch., *Mohr Siebeck., Tübingen*, 2009.
- Balke, Thomas E. "The Sumerian Ternary Numeral System." *Journal of Cuneiform Studies* 62 (2010): 45-52;
- Barton, George A. "A Sumerian Source of the Fourth and Fifth Chapters of Genesis." *Journal of Biblical Literature* 34, no. 1/4 (1915): 1-9.
- Barton, George A. "Influence of the Babylonian Exile on the Religion of Israel." *The Biblical World* 37, no. 6 (1911): 369-78.
- Battenfield R. J., *Atra-Hasis: A Survey*; *Grace Theological Journal*; 1971, 12.2; 3-22
- Batto, Bernard F. "The Sleeping God: An Ancient Near Eastern Motif of Divine Sovereignty." *Biblica* 68, no. 2 (1987): 153-77.
- Bauer Th., *Das Inschriftenwerk Assurbanipals*, J.C. Hinrichs, leipzig, 1933

- Beaulieu, Paul-Alain. "New Light on Secret Knowledge in Late Babylonian Culture." *Zeitschrift Für Assyriologie Und Vorderasiatische Archäologie* 82, no. 1; 1992
- Beekes R., *Etymological Dictionary of Greek*. Leiden. 2010
- Biggs, R. D., *An Archaic Sumerian Version of the Kesh Temple Hymn from Tell Abū Šalābīkh*, ZA 61 (1971) 193-207;
- Biggs, Robert D. "The Abū Šalābīkh Tablets. A Preliminary Survey." *Journal of Cuneiform Studies* 20, no. 2 (1966)
- Bill T. A Pentateuchal Criticism, History of., in *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch.*, ed. Desmond T. A. and Baker D.W., Leicesterm, 2003
- Black, J, *The Literature of Ancient Sumer* Oxford University Press, 2006
- Black J, Georg A, Nicholad P, *A Concise Dictionary of Akkadian*., Santag - Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde (V), Harrasowitz Verlag. Wiesbaden. 2000
- Black J., Cunningham Gr., Robson E., *Literature of Ancient Sumer*, Oxford 2004
- Bodi D., *The Book of Ezekiel and the Poem of Erra.*, Vandenhoeck und Ruprecht., (Orbis biblicus et orientalis; 104) Freiburg Schweiz, 1991; 52-56
- Burstein M.S *the babyloniaca of berossus.*, *sources from the ancient near east*, 1978, VI, f5, 145-181
- Buttman Oden, *studies in lucian's "de Syria Dea"*., Missoula, Montana, 1977
- Civil, M. 1969. "The Sumerian Flood Story." In W. G. Lambert and A. R. Millard, *Atra-hasis: The Babylonian Story of the Flood* (Oxford: Clarendon Press).
- Civil, Miguel, *The Farmer's Instructions. A Sumerian Agricultural Manual*. (Aula Orientalis Supplementa 5) Editorial Ausa: Sabadell, 1994: commentary, composite text, translation
- Civil, Miguel, "Enlil and Namzitarrā", *Archiv für Orientforschung* 25 (1974), 65-71: composite text, translation, commentary
- Clark, W. Malcolm. "The Righteousness of Noah." *Vetus Testamentum* 21, no. 3 (1971): 261-80.
- Claudii Ptolemaei *Geographia*. Edit Carolus Fridericus Augustus Nobbe., rector school. nicol. et in Univ.Litt. Lips. Professor. Editio Stereotypa. V.2 Sumptibus et typis caroli tauchnitii Lipsiae., 1845
- Clay T.A., *A Hebrew Deluge Story in Cuneiform.*, Yale Oriental Series, 1922, V.3., 1-94
- Clines D., *Noah's Flood I: The Theology of the Flood Narrative.*, Faith and Thought 1972-3; 100.2; 128-142

- Contenau G., *Le Déluge babylonien*, Paris, 1952
- Coogan, Michael David, Marc Zvi Brettler, Carol A. Newsom, and Pheme Perkins. 2010. *The new Oxford annotated Bible: New Revised Standard Version : with the Apocrypha : an ecumenical study Bible*. Oxford [England]: Oxford University Press.
- Cooper, Jerrold S., *The Curse of Agade.*, The John Hopkins University Press: Baltimore/London, 1983
- Cornwall P.B., *On the Location of Dilmun*, BASOR, 103 (1946), 3-11;
- Crawford V., *To the Location of Bad-tibira*, "Iraq", 22 (1960), 197-199;
- Dalley S., *Myths from Mesopotamia, Creation, the Flood, Gilgamesh, and others.*, Oxford University Press, New York, 2000.
- Davila, James R. "The Flood Hero as King and Priest." *Journal of Near Eastern Studies* 54, no. 3 (1995): 199-214.
- Deimel A., *Pantheon Babylicum, Sumptibus Pontificii instituti biblici*, 1914
- Deimel A., *Schultexte aus Fara*, Leipzig, 1924
- Deimel A., *Wirtschaftstexte aus Fara*, Leipzig, 1924
- Delitzsch Fr. *New Commentary on Genesis.*, Translated by Sophia Taylor. Clark., Edinburgh 1888
- Delitzsch J., *Commentar über die Genesis, dritte ausgabe*, Leipzig: Dörffling und Franke, 1860
- Diakonoff, I. M. "Hurro-Urartian Borrowings in Old Armenian." *Journal of the American Oriental Society*, vol. 105, no. 4, 1985, 597-603.
- Diakonoff, I. M. "Some Reflections on Numerals in Sumerian towards a History of Mathematical Speculation." *Journal of the American Oriental Society* 103, no. 1 (1983): 83-93;
- Dijk v. J. and Werner R. M., *Texte aus dem Rès-Heiligtum in Uruk-Warka, Bagdader Mitteilungen Beiheft 2* (Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1980), text no. 89 (= BaMB 2 89).
- Dijk v. J. *Die Inschriftenfunde, Vorläufiger Bericht über die... Ausgrabungen in Uruk-Warka 18* (1962),
- Diller, Aubrey. "The Text History of the Bibliotheca of Pseudo-Apollodorus." *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 66 (1935): 296-313
- Driver G. R. "The Dispersion of the Kurds in Ancient Times." *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, no. 4 (1921): 563-72.

- Edzard, D. O. *Sumerian Grammar*. HO 1.71. Leiden: Brill 2003
- Edzard D.O., "Königlisten und Chroniken. A. Sumerisch," *RIA* 6 (1980) 77-78;
- Eliade M., *A History of Religious Ideas*, vol. I, *From the Stone Age to the Eleusinian Mysteries*, translated: W. Trask, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1978;
- Eliade M., *Patterns in Comparative Religion*, translated: R. Sheed; Sheed and Ward, New York 1958;
- Eph'al, I. "The Western Minorities in Babylonia in the 6th-5th Centuries B.C.: Maintenance and Cohesion." *Orientalia, NOVA SERIES*, 47, no. 1 (1978): 74-90;
- Eusebius (of Caesarea, Bishop of Caesarea), Edwin Hamilton Gifford *Typographeo Academico*, 1903
- Eusebius *Chronicle* translated from Classical Armenian by Robert Bedrosian, *Sources of the Armenian Tradition* (Long Branch, New Jersey, 2008)
- Falkenstein A., *akiti-Fest und akiti-Festhaus*, in the Book: *Festschrift Johannes Friedrich zum 65. Geburtstag am 27. August 1958 gewidmet*, Heidelberg 1959:147-182
- Falkenstein A., *Die Inschriften Gudeas von Lagaš*, (=AnOr 30) 1966
- Falkenstein A., Soden W. von, *Sumerische und akkadische Hymnen und Gebete* (Zurich/Stuttgart 1953)
- Farber W., *Schlaf, Kindchen, Schlaf! Mesopotamische Baby-Beschwörungen und -Rituale*, Winona Lake, IN, 1989
- Finkelstein, J. J. "The Antediluvian Kings: A University of California Tablet." *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963): 39-51.
- Finkelstein, J. J. "The Laws of Ur-Nammu." *Journal of Cuneiform Studies* 22, no. 3/4 (1968): 66-82.;
- Finkelstein J.J. *The Antediluvian Kings*, a University of California Tablet, *JCS* 17 (1963):44-45;
- Foster B.R., *Shuruppak and the Sumerian City State*, Babel und Bibel 2, Eisenbrauns, Indiana, 2005:13-17
- Frayne D. R., "New Light on the Reign of Ishme-Dagan", *Zeitschrift für Assyriologie* 88 (1998), 6-44.
- Freydank H., Raineke W.F., Scheitelich M., Thilo T., *Der alte Orient in Stichworten*, Leipzig, 1978
- Friedrich Parrot, F., *Journey to Ararat*, New York 1846
- Frisk H. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg ,1960

- Gadd "The Dynasty of Agade and the Gutian Invasion," CAH, 2d ed., Vol. I, Fasc. 19, Cambridge, 1966
- Gadotti A., and Kleinerman A. "The Rules of the School". Journal of the American Oriental Society 137, no. 1 (2017): 89-116.
- Geert Eduard Eveline de Breucker: *De Babyloniaca van Berossos van Babylon: inleiding, editie en commentaar*. Groningen 2012.
- Gelb, Ignace J., et al. 1956–2010. *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. 21 vols. Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago.
- Gelt I.J., Šullat and Haniš, *ArOr* 18/1 (1950):189-198
- George A.R., *The Babylonian Gilgamesh Epic., Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*, Oxford university Press., New York 2003
- George A.R. and Al-Rawi F.N.H., *Tablets from the Sippar Library VI. Atra-hasis*, Iraq 58, 1996:147-90
- Gerald P. Verbrugghe, John Moore Wickersham Berossos and Manetho, *Introduced and Translated: Native Traditions in Ancient Mesopotamia and Egypt*. University of Michigan Press, 2001
- Gertz J.C. *The Formation of the Primaval History, The Two Versions of the Flood; The book of Genesis: composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen*. Brill, Leiden, 2012
- Gesenius, W., & Tregelles, S. P. *Gesenius' Hebrew and Chaldee lexicon to the Old Testament scriptures*. Grand Rapids: *Eerdmans*. 1957
- Gunkel H., *Genesis übersetzt und erklärt*, 8th ed.; HKAT 1/1; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1969
- Hallo, William W. "Beginning and End of the Sumerian King List in the Nippur Recension." *Journal of Cuneiform Studies* 17, no. 2 (1963): 52-57.
- Hallo W. W. *Antediluvian Cities* *Journal of Cuneiform Studies*, V. 23: 3 (1971), 57-67
- Hammerly-Dupuy D., *Some Observations on the Assyro-Babylonian and Sumerian Flood Stories*, Lima, 1968
- Harper, William Rainey. "The Jews in Babylon." *The Biblical World* 14, no. 2 (1899): 104-11.
- Hartman, Thomas C. "Some Thoughts on the Sumerian King List and Genesis 5 and 11B." *Journal of Biblical Literature* 91, no. 1 (1972)
- Haupt P., *Das Babylonische Nimrod-Epos*, Leipzig, 1884-1890

- Haupt P., Das Babylonische Nimrodepos. Keilschrifttexte der Bruchstücke der sogenannten Izdubarlegenden mit dem Keilinschriftlichen Sintfluthberichte nach den Originalen im Britischen Museum, Leipzig, 1891
- Heffron, Y. "Revisiting 'Noise' (rigmu) in Atra-ḥasis in Light of Baby Incantations." *Journal of Near Eastern Studies* 73, no. 1 (2014): 83-93;
- Heidel A., The Gilgamesh Epic and Old Testament Parallels². Chicago, 1949
- Hendel R. Historical Context, transformations of the Flood . The book of Genesis : composition, reception, and interpretation / edited by Craig A. Evans, Joel N. Lohr, David L. Petersen. Brill, Leiden, 2012
- Hendel R.S. The Texts of Genesis 1-11: Textual Studies and Critical Edition, New York & Oxford,. 1998
- Hilprecht V.H., The Earliest Version of the Babylonian Deluge Story and the Temple Library of Nippur., University of Pennsylvania, Philadelphia, 1910
- Hoffner, H.a., "Enki's Command To Atrahasis", (AOAT, 25), 1976
- Huehnergard J., A Grammar of Akkadian³, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana 2011
- Hunger H. (1980-1983): Klepsydra RLA VI: 38
- Hunger H. Babylonische und assyrische Kolophone. Kevelaer-Neukirchen-Vluyn 1968;
- Hutter M., Gesellschaftliche und religiöse Aspekte im Atramhasis-Mythos., in Theologie im Dialog. 1985, 219-225;
- Jacobsen, Thorkild, The Harps that Once Sumerian Poetry in Translation. Yale University Press: New Haven/London, 1987, 359-374: translation, commentary
- Jacobsen, Thorkild. "The Eridu Genesis." *Journal of Biblical Literature* 100, no. 4 (1981): 513-29
- Jacobsen T., The Sumerian King List, Chicago, 1939
- Jacobsen T., The Treasures of Darkness, New Haven and London 1976
- Jacoby Felix, Die Fragmente der Griechischen Historiker, III. Teil, C. I. Bd. Leiden 1958.
- Jagersma, B.. A descriptive grammar of Sumerian, Leiden, 2010
- Jastrow, Morris. "A Babylonian Parallel to the Story of Job." *Journal of Biblical Literature* 25, no. 2 (1906): 135-91.
- Jensen P., Assyrische-babylonische Mythen und Epen, Berlin, 1900
- Jestin R., Nouvelles tablettes sumériennes de Suruppak au musée d'Istambul, Paris, 1957

- Jestin R., *Tablettes sumériennes de Suruppak conservées au musée de Stamboul*, Paris, 1937
- Josef Karst, *Die Chronik, Eusebius Werke*, 5, Leipzig, 1911
- Josephus, Flavius. *Contra Apionem. Flavii Iosephi Opera*. Vol.5. Edited by Benedictus Niese. Berolini: Apud Weidmannos, 1955
- Kilmer, Anne Draffkorn. "The Mesopotamian Concept of Overpopulation and Its Solution as Reflected in the Mythology." *Orientalia, NOVA SERIES*, 41, no. 2 (1972): 160-77.
- King L. W. *The Annals of the Kings of Assyria*, I., London, 1902
- Komorózy G., "Berosos and the Mesopotamian Literature;" "Acta Antiqua," 21 (1973), 125-152.
- Kraeling, E. G. "The Interpretation of the Name Noah in Gen. 5:29." *Journal of Biblical Literature* 48, no. 3/4 (1929): 138-43.
- Kraeling E.G., *The Earliest Hebrew Flood Story*, *Journal of Biblical Literature*, The society of Biblical Literature., Vol.66, N.3. Sep. 1947.
- Kramer, S. N, (1968). "The "Babel of Tongues": A Sumerian Version". *Journal of the American Oriental Society*. 88 (1): 108–111.
- Kramer, S. N, *History Begins at Sumer* (University of Pennsylvania Press, 1988).
- Kramer, S. N, *The Sumerians* (University of Chicago Press, 1971).
- Kramer, S.N, "Sumerian Wisdom Literature: A Preliminary Survey." *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, no. 122 (1951): 28-31.
- Kramer, S.N., "The Sumerian Deluge Myth: Reviewed and Revised." *Anatolian Studies* 33 (1983): 115-21
- Kramer, S. N. "Reflections on the Mesopotamian Flood." *Expedition*. 1967 Volume 9, number 4
- Kramer, Samuel Noah. "The Oldest Laws." *Scientific American* 188, no. 1 (1953): 26-29.
- Kramer S.N. "Sumerian Literature and the Bible". *An-alecta Biblica Vol III: Ori-ents Antiquus*. Pontificio Istituto Biblio. Roma, 1959
- Krebernik M. *Mesopotamien: Späturuk-Zeit und Frühdynastische Zeit*. Freiburg, 1998.
- Kudrinski M., "The Sumerogram KUR: Logogram or Determinative?" *Journal of Cuneiform Studies* 69 (2017): 117-24.
- Kvanvig H.S., *Primeval history: Babylonian, biblical, and Enochic*, *Journal for the Study of Judaism*, V 149, Brill, Leiden, 2011

- Labat R, Manuel d'épigraphie akkadienne 6th ed. Paris 1988
- Lambert W.G., Millard A.R., Atra-Ḫašis. The Babylonian Story of the Flood with the Sumerian Flood Story by the M. Civil, oxford, 1969
- Lambert W.G., Millard A.R., Babylonian Literary Texts, Cuneiform Texts from Babylonian Tablets in the British Muzeum, XLVI, London, 1965
- Lambert W. G. Babylonian Creation Myths. Mesopotamian Civilizations 16. Winona Lake, Eisenbrauns, 2013.
- Lambert W.G. Babylonian Creation Myths. Winona Lake, Idiana. Eisenbrauns 2013
- Lambert W. G. „Nišir or Nimuš” Revue d'Assyriologie Et d'archéologie Orientale, 80, no. 2 (1986): 185-91.
- Langdon, S. “The Sumerian Law Code Compared with the Code of Hammurabi.” Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, no. 4 (1920): 489-515.
- Langdon S., Historical Inscriptions, Oxford, 1923,
- Lattimore, Richmond. “Pindar Olympian 9. 100-112.” Classical Philology 41, no. 4 (1946): 230-32.
- Lehmann-Haupt (1938): Berossos RLA II: 1-17
- Lehmann-Haupt C.F., “Neue Studien zu Berossos” Klio 22 (1929:29)
- Leonard Wolley., UR Excavations vol.II, The British museum and University museum Philadelphia. GB., 1934
- Lewy, H., Die semitischen Fremdwörter im griechischen. Berlin. 1895: 99;
- Machinist, Peter, and J. M. Sasson. “Rest and Violence in the Poem of Erra.” Journal of the American Oriental Society 103, no. 1 (1983): 221-26.
- Marchesi G., The Sumerian King List and the Early History of Mesopotamia, Quaderni di Vicino Oriente V (2010), 231-248.
- Martin P.H., (2011-2013): Šuruppag RLA XIII: 334-346
- Meyer Ed., Geschichte des Altertums, Stuttgart and Berlin, 1931
- Michalowski, P., “History as Charter Some Observations on the Sumerian King List.” Journal of the American Oriental Society 103, no. 1 (1983): 237-48.
- Michalowski P., Presence at the Creation, Studies in Ancient Near Eastern literature in Honor of Woliam L. Moran, ed. T. Abush., Atlanta, Georgia 1990, 381-396.
- Mieroop, Van de Marc. A History of the Ancient Near East, Ca. 3000-323 B.C. Malden, MA: Blackwell Pub, 2007.
- Moberly, R. W. L. “Why Did Noah Send out a Raven?” Vetus Testamentum 50, no. 3 (2000): 345-56.

- Moore, George F. "Tatian's Diatessaron and the Analysis of the Pentateuch." *Journal of Biblical Literature* 9, no. 2 (1890): 201-15.
- Moore, Megan Bishop; Kelle, Brad E., *Biblical History and Israel's Past*. Eerdmans, 2011
- Moorey, P. R. S. *Kish Excavations 1923-1933*. Oxford: Clarendon Press. 1978.
- Moran, William L. "Atrahasis: The Babylonian Story of the Flood." *Biblica* 52, no. 1 (1971): 51-61.
- Mosshammer A.A. (ed.), *Georgius Syncellus, Ecloga Chronographica*. Leipzig: Tübner, 1984
- Murad Fr. *Ararat und Masis Studien zur Armenischen Altertumskunde und Literatur*, Heidelberg 1901
- Noegel, Scott B. "Janus Parallelism in Job and Its Literary Significance." *Journal of Biblical Literature* 115, no. 2 (1996): 313-20
- Nougayrol J., *Ugaritica V*, Paris, 1968; no. 167 300-304; 441
- Oden R.A. *Divine Aspirations in Atrahasis and in Gen 1-11*. ZAW 93 (1981):197-216.
- Oppenheim, A. Leo. "Mesopotamian Mythology II." *Orientalia, NOVA SERIES*, 17, no. 1; 1948
- Oppenheim A.L., *Ancient Mesopotamia. Portrait of a Dead Civilization*. Chicago. 1977
- Orr, Avigdor. "The Seventy Years of Babylon." *Vetus Testamentum* 6, no. 3 (1956): 304-06.
- Oxford University Press. 1993. *The complete parallel Bible: containing the Old and New Testaments with the Apocryphal/Deuterocanonical books : New Revised Standard Version, Revised English Bible, New American Bible, New Jerusalem Bible*. New York: Oxford University Press.
- Parrot, F., *Journey to Ararat*, New York 1846, gv. 143; aseve Viscount James Bryce, *Transcaucasia and Ararat: being notes of a vacation tour in the autumn of 1876*. London 1877.
- Paul-Alain Beaulieu: *New Light on Secret Knowledge in Late Babylonian Culture*. Yale University. 1992
- Peterson, J. A *New Sumerian Fragment Preserving an Account of the Mesopotamian Antediluvian dynasties*, *AuOr* 26 no. 2(2008): 257-262
- Pettinato, G. "Die Bestrafung Des Menschengeschlechts Durch Die Sintflut: Die Erste Tafel Des Atramḫasis-Epos Eröffnet Eine Neue Einsicht in Die Motivation Dieser Strafe." *Orientalia, NOVA SERIES*, 37, no. 2 (1968): 165-200.

- Poebel A., *Historical and Grammatical Texts*, Philadelphia, 1914
- Poebel A.: *Historical Texts PBS 4, I*, Philadelphia 1914
- Pritchard, James B., ed. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement*. Princeton University Press, 1978.
- Reallexikon der Assyriologie (und Vorderasiatischen Archäologie) (Berlin 1928 ff.)
- Reiner, E., Lipšur Litanies. *Journal of Near Eastern Studies*, 1956, 15(3), 129-149.
- Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale (Paris 1886 ff.)
- Rigg, H.. A Note on the Names Armānum and Urartu. *Journal of the American Oriental Society*, (1937) 57(4), 416-418.
- Rowton, M. B. "The Date of the Sumerian King List." *Journal of Near Eastern Studies* 19, no. 2 (1960): 156-62.
- Saggs, H. W. F. "Ur of the Chaldees. A Problem of Identification." *Iraq* 22 (1960)
- Sahala Al., *Notation in Sumerian Transliteration, with some contributions and comments*, Universit of *Helsinki*, 2012
- Salvini M. *Geschichte und Kultur der Urartäer*. Darmstadt Wiss. Buchges., 1995.
- Schmidt, E.. "Excavations at Fara, 1931." *Museum Journal of the Museum of the University of Pennsylvania*. 1931 XXII:3-4:193-217.
- Schnabel P. *Berosos und die Babylonisch-Hellenistische Literatur* Leipzig 1923
- Seters V.J., *Prologue to History: The Yahwist as Historian in Genesis*., Westminster John Knox Press, 1992
- Shaffer A., NOTES BRÈVES. *Revue D'Assyriologie Et D'archéologie Orientale*, 75(2), 188-1-9.
- Sigrist, Marcel, W. G. Lambert, Dominique Charpin, J.-M. Durand, Francesco Pomponio, G. J. P. McEwan, Walter Farber, Groneberg, O. R. Gurney, I. L. Finkel, and John Huehnergard. "NOTES BRÈVES." *Revue D'Assyriologie Et D'archéologie Orientale* 80, no. 2 (1986): 185-91.
- Simoons-Vermeer, Ruth E. "The Mesopotamian Floodstories: A Comparison and Interpretation." *Numen* 21, no. 1 (1974): 17-34. Smith G., *Assyrian Discoveries*, London, 1875
- Smith G., *The Chaldean Account of the Deluge*, "Transactions of the Society of Biblical Archeology", 1873;
- Soden, W. von., *Der Altbabylonische Atramhasis-Mythos (TUAT III.2)*, 1993, Gütersloh 612-645
- Soden W.von., *Akkadisches Handwörterbuch* Wiesbaden 1972

- Soden W. von., Konflikte und ihre Bewältigung in babylonischen Schöpfungs- und Flut Erzählungen : mit einer Teil-Übersetzung des Atramḫasis-Mythos., Deutsche Orient-Gesellschaft 111(1979) 1-33.
- Soden W. von., Die erste Tafel des altbabylonischen Atramḫasis-Mythos. Haupttext und Parallelversionen, ZA 69 (1978): 50-94
- Sollberger, Edmond. "The Rulers of Lagaš." *Journal of Cuneiform Studies* 21 (1967): 279-91.
- Sollberger E., Sur le chronologie des rois d'UR et quelques problemes connexes, "Archiv für Orientforschung", 17 (1954-1956)
- Speiser, E.A. Genesis AB 1; Garden City, N.Y., 1964
- Speiser, E. A. "Cuneiform Law and the History of Civilization." *Proceedings of the American Philosophical Society* 107, no. 6 (1963): 536-41.
- Speiser, Ephraim A. "Southern Kurdistan in the Annals of Ashurnasirpal and Today." *The Annual of the American Schools of Oriental Research* 8 (1926): 1-41.
- Stanley Mayer Burstein, *The Babyloniaca of Berossus, sources and monographs from the ancient near east*, volume 1, Fascicle 5 (undated publication, Malibu 1978);
- Takayoshi O., *Let Us Sleep! The motif of Distrubing Resting Deities in Cuneiform Texts. Studia Mesopotamica*. Ugarit-Verlag, Münster. 2014 B1:271-289
- Tatianus, Or. ad Gr. 36 [Tatian. Oratio ad Graecos. *Corpus apologetarum Christianorum saeculi secundi*. Vol.6. Edited by Johann Karl Theodor von Otto. prostat apud F.Mauke, 1851.
- The Assyrian Dictionary of the University of Chicago* (Chicago 1956 ff.)
- The Sumerian Dictionary of the University Museum of the University of Pennsylvania* (Philadelphia 1984 ff.)
- Tigay, Jeffrey H. "An Empirical Basis for the Documentary Hypothesis." *Journal of Biblical Literature* 94, no. 3 (1975): 329-42.
- Unger E., *Urartu Reallexikon der Vorgeschichte* ed. M.Ebert, XIV, Berlin, 1928.
- Viscount James Bryce Bryce, *Transcaucasia and Ararat: being notes of a vacation tour in the autumn of 1876*. London. 1877
- Visicato G. *The Bureaucracy of Šuruppak. Administrative Centres, Central Offices, Intermediate Structures and Hierarchis in the Economic Documentation of Fara*. Münster, 1995
- Walton, John. "The Antediluvian Section of the Sumerian King List and Genesis 5." *The Biblical Archaeologist* 44, no. 4 (1981): 207-08.

- Westenholz, Joan Goodnick. "The Old Akkadian Presence in Nineveh: Fact or Fiction." *Iraq* 66 (2004): 7-18.
- Westenholz A., *Early Nippur Year Dates and the Sumerian King List*, JCS 26 (1974), 154-156
- William Adler & Paul Tufin, *The Chronography of George Synkellos: A Byzantine Chronicle of Universal History from the Creation* (Oxford: Oxford University Press, 2002), XXIX
- William Smith., *dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. edited by Charles Anthon. Harper & Brothers, Publishers. New York, 1860
- Winitzer A., "Etana in Eden: New Light on the Mesopotamian and Biblical Tales in Their Semitic Context." *Journal of the American Oriental Society* 133, no. 3 (2013): 441-65.
- Wooley C.L., *Ur und die Sintflut*, Leipzig, 1930.
- Woolley, Leonard, Sir, 1880-1960, and P. R. S. (Peter Roger Stuart) Moorey. *Ur 'of the Chaldees': a Revised And Updated Edition of Sir Leonard Woolley's Excavations At Ur*. Rev., updated ed. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1982.
- Woolley, Leonard, Sir, 1955. *Ur Excavations. Volume IV: The Early Periods*. Philadelphia, PA: Joint Expedition of the British Museum and the Museum of the University of Pennsylvania.
- Woolley, Leonard, Sir, *Excavations at Ur*. London: Ernest Benn. 1954.
- Wörterbuch der Mythologie, I. Abt.: *Die alten Kulturvölker* (Stuttgart 1962- 1965 ff.)
- Zimmern, H. "Die Altbabylonischen Vor-(und Nach-) Sintflutlichen Könige Nach Neuen Quellen." *Zeitschrift Der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 78 (n.F. 3), no. 1/2 (1924)
- Zsolt S. Kurtis: *A Phrygian Name in Neo-Hittite World, News from the Lands of the Hittites*. *Scientific Journal for Anatolian Research* 1, (2017):113-118
- Армянская География VII века по Р.Х., приписываемая Моисею Хоренскому. Текст и перевод К. Патканова., СПб.(Санкт-Петербург. Типография Императорской Академии Наук, В. О., 9 л., № 12. 1877) 1877
- Бибби Дж., В поисках Дильмуна, М., 1984
- Дандамаев М.А. *Иран при первых Ахеменидах (VI в. до н. э.)* Москва: Издательство восточной литературы, 1963
- Дворецкий И. Х. под ред. С.И.Соболевского. *Древнегреческо-русский словарь. В двух частях.* Государственное Издательство Иностранных И Национальных Словарей. 1958

- Доватур А. И., Каллистов Д. П., Шишова И. А. Народы нашей страны в «истории» Геродота, М. : Наука, 1982.
- Дьяконов И.М. Алародии (Хурриты, урарты, кутии, чеченцы, дагестанцы) // Алародии (сборник статей). Махачкала. ДНЦ РАН.1995.
- Дьяконов И. М. Ассиро-вавилонские источники по истории Урарту ВДИ, 1951, N2
- Дьяконов И. М. Последние годы урартского государства по ассиро-вавилонским источникам, ВДИ, 1951, N 2
- Дьяконов И.М. Старостин С.А. Хуррито-Урартские И Восточнокавказские Языки.164-207 . Древний Восток – Этнокультурные Связи . Наука. Москва 1998
- Дьяконов И.М История Мидии Москва 1956
- Дьяконов И.М Люди Города Ура.,Наука, 1990
- Дьяконов И.М Общественный и государственный строй Древнего Двуречья. Шумер., Наука, 1959
- Дьяконов И.М Предыстория Армянского Народа Ереван 1968
- Козырева Н. В., Очерки по истории Южной Месопотамии эпохи ранней древности (VII тыс. до н. э. — середина II тыс. до н. э.), Контраст, Санкт-Петербург, 2016.
- Меликишвили Г.А. Наири-Урарту. — Тбилиси: Издательство Академии Наук Грузинской ССР, 1954.
- Новосельцев, А. О местонахождении библейской «горы Арарат» Европа в древности и средневековье. Москва Наука 1978
- Оппенгейм А.Л., Древняя месопотамия, М., 1980
- Петросян Армен, Арменоведческие исследования., Ереван., Антарес 2014
- Пиотровский Б.Б. Ванское царство (Урарту) М.: 1959
- Сванидзе. А Материалы по истории алародийских племен, Тбилиси, 1937
- Страбон. География / пер. с др.-греч. Г. А. Стратановского, под общей редакцией С. Л. Утченко. — Ленинград: Наука, 1964.
- Фрэнсер Дж. Дж., Фольклор в Ветхом Завете, Москва, Издательство Политической Литературы, 1986.

9. დანართები

9.1. შუმერულ-ქართული და აქადურ-ქართული ლექსიკონები

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი⁴⁰⁹

	A	
a	წყალი -ში	II, II 88,89 II, I 41-43, V 204,206, VI 251,252
ā	არ, ვერ	IV, XI 186
ā, aj	დაე, არ	IV, XI 165,166,186
a-ba	რაც მას შემდეგ, რაც როდესაც	II, II 98 I, I 1,41; II, I 48 II, II 88,89
abālu, wabālu	მოტანა (მოაქეთ, მოიტანა, გამოიტანეთ, მოტანილი) მიღება (მიიღო, მიიღე) დადება (დავალო) შეყენება (ბერკეტების) გასვლა (გავიდა) ტარება (ატარებდნენ, ატა- როს)	III, III II 14,29,51, V 44, VI 8 IV, XI 14 III, II VI 24, VII 36 III, II VI 43 IV, XI 79 III, III II 39 III, I 2,83,84
abātu	დანგრევა (სახლის)	III, III I 22
ab-bur, buru	განხვნა (განხვნა მან)	II, V 207
abnu	ქვა	III, III II 12 IV, XI 51
abnu(NA ₄)	ქვა – პრედეტერმინატივი	IV, XI 165
abšanū	უღელი	III, I 83,84,93,94
abu	მამა რა?	III, I 7,72 III, III IV 5
abu(AD)	მამა	IV, XI 15

⁴⁰⁹ ლექსიკონში დაბალი, სწორი ლათინური ასო-ნიშნებით შეტანილია შუმერული ლექსემები, ხოლო აქადური სალექსიკონო ერთეულები ჩანერილია დაბალი, დახრილი ლათინური ასოებით. რიგით პირველი ჩანერილი რომაული ციფრები შემდეგ შესაბამისობაშია ცალკეულ წყაროსთან: I – შუმერის მეფეთა სია; II – ზიუსუდრას მითი; III – ათრახასისის მითი; IV – უთნაფიშთის მითი; ხოლო შემდეგი რომაული ციფრები გვიჩვენებს კონკრეტული ტექსტის ლურსმული ფირფიტის ნომერს, რასაც მოსდევს სტრიქონის აღმნიშვნელი ნუმერაცია. მაგ. II, V, 198 – ნიშნავს ზიუსუდრას მითი, V დაფა, სტრიქონი 198

ak	მოქმედება (მოქმედებდა) გადანყვეტა (გადანყვიტა), გადანყვეტილების მიღება a(k) ნათ. ბრ. ნიშანი	I, 14, 5, 7, 12, 14, 15, 17, 21, 23, 27,29,33,35,38,45 II, III 139 II, VI 251
akālu	ჭამა (აჭმევთ, ჭამდა, ჭამდნენ, შეჭამა, ჭამეს, შეჭამეს) გამოკვება (გამოიკვებოს)	III, I 39,76, II VI 16,18, III II 43, V 36 IV, XI 69,155 III, II VI 13
akilu	მჭამელი	III, III IV 43
akitu	ახალი წლის ზეიმი	IV, XI 75
al	ამოთხრა (ამოთხარა, ამოთხ- რის)	II, II 87,99
alādu	დაბადება (ვბადებ, ვშობ, ვშვა, დაიბადება) მშობიარობა (იმშობიარებს)	III, II VII 46, III IV 5, VII 9 IV, XI 123 III, I 167,184
alāku	სვლა, სიარული (მოვიდა, მოვიდეს, მოვიდნენ, მოდიოდა, მოსვლით, ნავიდა, ნავა, ნავიდ- ნენ, ნახვალ, გასულა) -აქ: ქროლვა (ქარის) -აქ: დენა (მ)დიოდა ცრემლი	III, I 44,46,174,200, II VI 27, VII 50,52, III III 51, IV 25, V 39 IV, XI 100,101,103,148,151,154,167,168 IV, XI 129 IV, XI 138
A,(DAXŠE)-lal, (TA-ḪI)-gar	ალალგარი (საკ.სახ.)	I, I 5
ali	სადაც	III, I 184
ālittu	ორსული ქალი მშობიარე ქალი	III, I 164,167,184 III, III VII 2,5 IV, XI 117
alpu	ხარი	IV, XI 71
A,(DAX- ŠE)-lu(LAGA- BXMAŠ)-lim	ალულიმი (საკ.სახ.)	I, I 3
ālu(URU)	ქალაქი	IV, XI 11,13,35,40
am,(A-AN)	ყოფნა (არის, იყო) გახდომა (გახდა მეფედ)	II, II 84,99, III 145, V 203,209, VI 254,259 I, I 27,33,44
-a(m ₁)	ქონა (პქონდა)	II, III 149
a-ma-ru	ნარღენა	I, I 39,40; II, III 137, IV 156, V 202,204

<i>amāru</i>	მაცურებელი ხედვა (ხედავდა) შეხედვა (შეხედა, შეხედავს, შევეხედო) დანახვა (დანიახა, დანიახეს)	III, III IV 10 III, III III 13 IV, XI 112 III, I 58, III I 30, VI 5 III, III III 32 IV, XI 154, 172
<i>amātu</i>	სიტყვა, ნათქვამი საქმე	IV, XI 9, 20, 33 IV, XI 178
<i>amēlu, amēlu(- LU)</i>	კაცი, ადამიანი	IV, XI 23, 175
<i>amēlutu</i>	ადამიანი, მოკვდავი	IV, XI 202
<i>ammaki'u</i>	მაგიერად, ნაცვლად	IV, XI 187, 189, 191, 193
<i>amu</i>	ტივი	III, III IV 8, 9
<i>amūru, amāru</i>	შეთვალისწინება, აქ: ამორჩევა (ამოვარჩიე)	IV, XI 65
<i>An</i>	(ლვთაება) ანი	II, I 47, III 143, VI 252, 256
<i>an</i>	ცა	I, I 1, 41 II, II 88, 89, III 135, 143, 146, 150, V 206, VI 251, 252
<i>ana</i>	-ით -ად, -ედ -ზე -თან -ში -თვის მიმართ. ნაცვ. -ს (მიც. ბრ.) -ის	III, III III 42, IV 8, 9 III, II VII 32, III III 54, IV 18, V 43 IV, XI 61, 63, 93, 119, 134, 140, 166 III, II VII 42, III II 41 IV, XI 142 III, I 169, III I 39, IV 15 III, I 18, 147, III III 48 III, II VI 29, VII 35 III, I 16, 55, 59, 60, 68, 75, 97, 98, 103, 134, 140, 194, 205, II VII 37, 41, 43, VIII 33, 37, III I 12, 16, 41, III 27, V 41, 46, VI 12, 17, 42, 46, 48, VIII 18 III, III V 30

<i>ana</i> (DIŠ)	-ად -ზე -თან -თვის -კენ -ში -ივ (მარჯენივ, მარცხნივ) მიმართ. ნაცვ. -ს (მიც. ბრ.)	IV, XI 107,122,170 IV, XI 14,43,47,115,141 IV, XI 167,168 IV, XI 66,95 IV, XI 156,177,181 IV, XI 27,42,62,67,85,89,94,198 III, I 154,155 IV, XI 8,20,32,37,71,95
<i>ana dāriš</i>	მუდამ	IV, XI 166
<i>ana libbi</i>	-ზე შიგ, შიგნით	IV, XI 94 IV, 85
<i>Ana x-šū</i>	ხ ნანილად	IV, XI 61-63
<i>anāku</i>	მე	III, I 58,101,182, II I 34, III III 36,46, VI 26, VII 45,46 IV, XI 32,34,120,123,195
<i>andurāru</i>	თავისუფლება	III, I 141, II VI 28
<i>a-nir</i> (NUN/NUN) — ga ₂ -ga ₂	გოდების გამართვა (მორთო გოდება)	II, III 141
<i>-anna/i=anāku</i>	მე	IV, XI 39
<i>-anni</i>	ეს	III, I 72, III I 20 IV, XI 199
<i>annim</i>	ეს	III, I 135
<i>-annu</i>	ეს, ამ, ამის დაე. (ასე იყოს)	III, I 142, III I 46,50, VI 2,13, VIII 15 IV, XI 47,88 III, I 47
<i>annumma</i>	ახლა, ახლავე	III, I 47
<i>-annūti, anniti</i>	ეს. ამ	IV, XI 165,166
<i>an-sag-nig- in_x</i> (LAGA- B+LAGAB)		II, III 146
<i>A-nu</i>	(ლვთაება) ანუ	III, I 7,13,50,60,68, II VI 25, III 51, V 39,47, VI 11
⁴ <i>A-num</i>	(ლვთაება) ანუ	III, I 72 IV, XI 115
⁴ <i>A-nun-na</i>	ანუნა ლვთაებები	III, I 117,130, II VIO23, VII 54, III III 30, VI 7
⁴ <i>A-nun-na-ki</i>	ანუნაქი ლვთაებები	III, I 65 IV, XI 104,125

⁴ A-nu-na-ku	ანუნაქუ ლეთაებები	III, I 52
⁴ A-nun-na-ku	ანუნაქუ ლეთაებები	III, I 5
A-nu-um	(ლეთება) ანუ	III, I 17
⁴ A-nu-um	(ლეთება) ანუ	IV, XI 16, 164
apālu	პასუხის გაცემა (ეუპასუხო, უპასუხეს)	III, I 116 IV, XI 35
apāru	თავის დაბურვა, თავზე დახურვა	III, I 177
ap-kallu(NUN-ME)	ბრძენი	IV, XI 182
appāru	მწვანე ჭაობი	III, I 156
appu	ცხვირი	IV, XI 136, 138
appūna	გარდა, გარეშე	III, III V II 1
Apsū	მინისქვეშა მტკნარი წყლის ოკეანე	III, I 18, 29, 51, III I 29
Apsū(ZU-AB)	აფსუ	IV, XI 31, 42
arādu, warādu	ჩასვლა (ჩავალ, ჩავიდა)	III, I 18 IV, XI 42
arāru	ტანჯვა კრუნჩხვისაგან (იტან- ჯებოდნენ კრუნჩხვისაგან)	III, III IV 23
ardatu(- KI-SIKIL)	ახალგაზრდა ქალი	III, I 169
ardū	მსახური	III, III I 16
ardu(IR ₁)	მსახური	IV, XI 37
arḫu	თვე	III, I 104, 119, 172, III II 39
arḫu(UD)	თვე	III, I 173, 174
ārību	ყორანი	IV, XI 153, 154
arnu	დანაშაული	III, III VI 25
asū(ŠEM-GIR ₂)	მურტი (ბოტან.)	IV, XI 159
asū	ნასვლა (წავიდა, წავიდეს) გასვლა (გავიდეს) შესვლა (შევიდა) გადარჩენა (გადარჩა)	III, I 64, III III 11 III, III V 50 III, III II 45 III, III VI 9 IV, XI 174

<i>ašābu, wašābu</i>	დაჯდომა (დაჯექ, დაჯექი, დაჯდა, დასხდნენ, ისხდნენ) ცხოვრება (ვიცხოვრებ, იცხოვროს) დაფუძნება (ეფუძნება)	III, I 50, 52, 65, 66, 80, 86, 171, II VI 15, 17, VII 34; III II 46, III 31, IV 18, 19 IV, XI 137 III, III I 47, III 49 IV, XI 204 III, III VIII 13
<i>ašar</i>	სად?	III, II VI 27, III IV 18, 26
<i>ašāšu</i>	მობეზრება (მობეზრდა, მობეზრდათ)	III, II VI 15, 17
<i>ašqulānu</i>	რომელიღაც ატმოსფერული მოვლენა	III, II VI 30
<i>ašru, wašru</i>	თავჩაქინდრულად (ისხდნენ)	IV, XI 126
<i>aššābu</i>	მცხოვრები	III, III III 46
<i>aššatu</i>	ცოლი	III, I 193
<i>aššu</i>	რადგანაც ამიტომ, ამიტომაც	IV, XI 120, 169 III, I 115, 128
<i>aššuti u, (I-GI-DIB) mututi</i>	ცოლქმრობა	III, I 194
<i>aššutu</i>	ცოლობა	III, I 194
<i>akuppu</i>	ლერწმის ნაკეთობათა ოსტატი, მეკალათე	III, III II 12
⁴⁴ <i>At-ra-am-ḫa-si-is</i>	ათრაბასისი (საკ.სახ.)	III, III I 11, 38, 40, II 18
<i>atrahāsis</i>	მეტისმეტად გონიერი (ზუთნაფიშთის უპითეტი)	IV, XI 196
<i>atru</i>	მეტი, მეტისმეტი	III, I 37
<i>attā, attī</i>	შენ	III, II VI 27, III I 19, VI 44, 47, VIII 11 IV, XI 11, 28, 33, 34, 38, 122
<i>attī</i>	შენ	III, I 90
<i>avātu</i>	სიტყვა	III, III I 46, VI 26
<i>awīlu</i>	კაცი, ადამიანი	III, I 1, 82, 85, 88, 95, 139, II VII 31, III VI 10, VIII 10
<i>awīlūtu</i>	კაცობრიობა, ადამიანთა მოდგმა	III, I 92, 140, 206, II VII 32
	B	
<i>babālu, wabālu</i>	მოტანა (მოაქვთ)	IV, XI 56
<i>bābu</i>	კარი, კარები	III, I 59, 61, III I 39, II 51, 52 IV, XI 89, 94

<i>bābu</i> (KA ₂)	კარი, კარები	III, I 69 IV, XI 49
Bad ₁ (EZENXBAD)-tibira(URUDU-NAGAR) ^ჟ	(ქალაქი) ბადთი-ბირა	I, I 9, 11, 18 II, II 94
<i>bakū</i>	ტირილი (ტიროდ-ნენ), მოთქმა (მოთქემდნენ)	IV, XI 125
<i>bal</i>	სასაზღვრო, საზღვარზე მდებარე	II, VI 261
<i>bala</i>	მმართველობა	II, IV 160
<i>balālu</i>	შერევა (შევეური- ოთ) მოზელა (მოზი- ლოს, მოზილონ)	III, I 48 III, I 109, 110, 124, 129
<i>balāru</i>	ცოცხლად შენახვა (აცოცხლე)	III, III I 24, VIII 10 IV, XI 26
<i>balru</i>	ცოცხალი, ცოცხ- ლად	III, I 114, 127 IV, XI 175
<i>banū</i>	აგება (ააგე, ააგებ) მონყოლა (ანყოლს) შექმნა (შევექმენი, შექმენი, შექმნას, შექმნის, შემქმნე- ლი)	III, III 22, 25 IV, XI 24, 28 IV, XI 178 III, I 82, 87, 92, 93, 158-160, 182, III VI 47
<i>barbaru</i> (UR-BAR-RA)	მგელი	IV, XI 190
<i>bāru</i>	დაჭერა (დაიჭირა)	III, III II 34
<i>barū</i>	ხილეა (ვახილეინე სიზმარი)	IV, XI 196
<i>bašū</i>	არსებობა ყოფნა (არის, იყოს)	III, II VII 47 III, I 80, 99, 113, 115, 121, 126, 128, 202, III VI 50, VII 1, 3, VIII 8

<i>batāqu</i>	განყვეტა (განყდებოდა ხალხი) აქ: დალუპვა (დაი- ლუპოს) დაშორიშორება (დააშორიშორა)	IV, XI 192 IV, XI 186 III, I 156
<i>bā'u</i>	წინასწარ მოდება (მოედო წარღვნა ხალხს) მიღწევა (მიღწეა ცას)	III, III II 37 III, III III 12 IV, XI 111 IV, XI 106
<i>ba'ūlātu</i>	დაქვემდებარებუ- ლი	III, I 14
<i>°Bēl(°BE)</i>	(ღვთაება) ენლილი	IV, XI 198
<i>bēl qillāti</i>	დამნაშავე	IV, XI 185
<i>Bēlet-ilī(DINGIR-MAḪ)</i>	ბელეთილი (სიტყვ. “ღვთაებათა ქა- ლბატონი” – ქალ- ღვთაება ნინთუ/ მამის ეპითეტი	III, I 165 IV, XI 118
<i>°Bēlet-ilī(DINGIR-MEŠ)</i>	(ქალღვთაება) ბელეთილი	III, I 66,81,86
<i>bēl ḫīḷi</i>	ცოდვილი, შემ- ცოდე	IV, XI 184
<i>bēl naqī</i>	მსხვერპლშემწირ- ველი, შემსხვერ- პლე	IV, XI 162
<i>bēl tēmi</i>	მეთაური (სიტყვ. “მეუფე გონიერ- თა”=ღვთაებათა)	III, III III 51, V 40
<i>bēltu</i>	ქალბატონი	III, I 145,165, III III 28 IV, XI 118
<i>bēlu</i>	ბატონი, მეუფე	III, III I 12, III 51, V 40, VI 25 IV, XI 32,33,42,184,185
<i>bēlu(EN)</i>	ბატონი, მეუფე	IV, XI 162
<i>bēru</i>	გამორჩევა (გა- მთარჩიოს) ეგ, ამ, ამათ	III, II VII 48 II, I 42, II 86,98,100, IV 160

-bi	მისი, იმისი, თავისი ეგ, ამ, ამათ	I, I 7,9,17,19,23,25,29,31,35 II, I 38,40,41, II 92,98, III 141 II, I 42, II 86,98,100, IV 160
-bi-e-ne	მათ შორის	II, II 93
<i>bikīru</i>	დამწუხრებული ტირილი	IV, XI 126 III, III IV 18
<i>birku</i>	მუხლი	III, III VII 5
<i>biru</i>	შუა, შორის	III, I 155 IV, XI 201
<i>bīṣu</i>	ბოროტი სიტყვა	III, III III 39,41
<i>bīṣu</i>	სახლი	III, I 183,195, III I 22,47,50
<i>bīṣu</i> (E ₂)	სახლი	III, I 147,164,166 IV, XI 24
<i>bīṣu</i> (მრ. <i>bīṣi</i> (E ₂ -MEŠ))	სახლი	IV, XI 54
<i>bubūru</i>	შიმშილი	III, III III 31, III IV 22
<i>budūru</i>	სიმდიდრე	III, III I 35
<i>bukūru</i>	შვილი, ძე	III, III VII 9
<i>bukū</i>	ტირილი (ეტირი, ტირის, ტიროდნენ)	III, III III 32, IV 10,12,15
<i>bulḥitu</i>	აღელვებული	III, III III 29, IV 21
<i>būlu</i>	ცხოველი (გარეუ- ლი) პირუტყვი	IV, XI 86 III, III II 36
<i>būnu, būnu</i>	სახე, შესახედაობა ჩონჩხი (აქ: კორ- პუსი ხომალდისა)	IV, XI 92 IV, XI 57
<i>būṣu</i>	ქონება, სიმდიდრე	IV, XI 96

	D	
d(ingir)	ღვთაება – ღვთაება- თა სახელების შუმერ- ული პრედეტერმი- ნატივი აღზევებულ პიროვნე- ბათა სახელების პრედეტერმინატივი ღვთაებრივი	II, I 39,47, II 93,95-97,140-144,159,208,210, VI 251,255-257 III, I 3, 6, 8, 9, 10, 16, 18, 20, 51, 52, 54, 65, 66,69,72- 74, 81, 86, 90, 94, 96, 98, 99, 102, 109,117,121,130, 131, 133, 148, 150, 163, 165, 171, 188,189, 197,204 III, II VI 10,14, 17, 22, 23, 25, 32, VII 39,40, 49,51,52, III I 30,43, III 25,28,30,33,39, IV 4,13, V 37,41, VI 5,6,12,14,16, 41-43,45,46, VIII 16 IV, XI 8, 9, 15, 32, 36, 39, 41, 42, 77, 78, 87, 95,99,100,102,103,104,106,115,117,118,125 ,163, 168,171-173,176-178,180,181,194,198 IV, XI 8,9 I, I 15
da	და გვერდი, მხარე	II, IV 152
-da-	-თან, გვერდით, მიყ- ოლებით	II, II 91, IV 153,154, V 208, VI 251,252
da'āmu	დაბნელება (დაბნელ- დეს)	III, III III 34
dab	დაჭერა (დაიჭირე)	II, IV 154
dabābu	უკმაყოფილების გამოთქმა (უკმაყო- ფილებას გამოთქ- ვამდნენ)	III, I 39
da-be,	მის გვერდით	II, IV 152
dag-me-a	საცხოვრისი	II, IV 156
damu	სისხლი	III, I 108,123
danānu	ძლიერად ყოფ- ნა (ძლიერი იყოს, ძლიერად იყოს)	III, III I 32,33
dannu	ძლიერი (კაცი)	IV, XI 56
dapāru	გაძღომა (გაგვადლო)	III, III III 39
da-ri,	მუდამ, მუდმივი, მუდმივად	II, VI 258
dāriš	ყოველთვის, მუდამ	IV, XI 166
-d(e,)	ნამყო-მყოფადის მაჩვენ.	I, I 1,41 II, II 88, III 149,150, VI 253
de,	გადასვლა (გადავიდა)	I, I 10,19,25,31

Dil-mu _u (NI-TUK)	დილმუნის (ქვეყანა)	II, VI 261
dim ₂	შექმნა (შექმნა მან, შექმნის)	II, I 48, III 146
dim ₂ -a	შემოქმედი; ის, ვინც შექმნა	II, III 140
dimmatu	გოდება, კვნესა (მკვნესარი)	III, III III 47, IV 11
dīmu, dīmutu, dimtu	დიმტუ ცრემლი	IV, XI 138
dingir	ღვთაება. ქალღვთაება	II, III 144, VI 257
dipāru (მრ. dipārāti)	ჩირაღდანი (აქ: ელვა)	III, II VII 54 IV, XI 104
diš	ერთი - საკუთარი სახელების შუმერული პრედეტერმინატივი	III, III I 11,38,40, II 18
di-til-la	განაჩენი	II, IV 158
du ₃	ხელახლა აშენება (ქალაქისა), აღდგენა	II, I 41
du ₁₁	თქმა (მსურს გითხრა)	II, IV 154
du ₂ -a-bi	ყველა, ყოველი	II, V 201
dug	თიხის ჭურჭელი – თიხის ჭურჭელთა სახელწოდებების შუმერული პრედეტერმინატივი	IV, XI 158
dullu	სამუშაო	III, I 2,4,6,38,42,77,138
du-lum	დაჟინებული მცდელობა	II, II 86
*Dumu-zi	(ღვთაება) დუმუზი	I, I 15
dūr appi	ლოყა	IV, XI 136,138

	E	
ē	ნუ, არ	III, II VIII 33
-e	ერგატიული (=ქართ. მოთხრობითი) ბრუნვის ნიშანი	II, V 211
e ₃ (UD-DU)	ამოსელა (ამოვიდა, ამოვლენ) გამოსელა (გამოვიდა)	II, V 206, VI 261 II, III 149
e ₁₁ (MURGU@s-DU)	ამოსელა (ამოვიდა) წამომართვა (წამომართება) ჩამოშვება (ჩამოშვა) ჩამოტანა (ჩამოუტანეს)	II, VI 253 II, VI 253 II, II 88,89 II, VI 258
⁴ E-a	(ლეთაება) ეა	III, I 74,148,150 IV, XI 19, 32, 36, 42, 178, 179, 180
ebūru	მოსავალი	IV, XI 45
-e(d)	ნამყო.მყოფადის მაჩვენ.	II, V 202,211
ed ₃ (UD-DU)	დაშეება (დაეშვა)	I, I 1
ed ₃ (LAGAR@g-DU)	დაშეება (დაეშვა)	I, I 41
edēlu	დაკეტვა (დაკეტა)	III, III II 52
eden	ველი, სტეპი	II, I 50
e-gar(MURUB@s)	კედელი	II, IV 151
eger _____ ta	შემდგომად, შემდეგ, მას უკან	I, I 40
egīšitu	ერთერთი ქურუმი	III, III VII 7
ekālu(E ₂ -GAL)	სასახლე	IV, XI 96
ekēlu	დაბნელება (დაბნელდეს)	III, III III 35
elā 'u(=elū)	შეყვანა (შეეიყვანე)	IV, XI 27
elēlu	უმნიკვლო, ნუნდაუდებელი	III, I 100
elēnu	ზემოთ ზემო რეგიონი	III, III III 44 III, II VI 25
eleppu	ხომალდი	III, III I 22,25, II 55
¹⁰ eleppu(¹⁰ MA ₂)	ხომალდი	IV, XI 24, 27, 28, 77, 85, 89, 94, 95,141,142,172,198
eli	-ზე	III, I 42
eli(U-KA)	-ზე	III, I 153 IV, XI 111,136,138,162
eliš	ზემოთ, ზევით	III, III I 31 IV, XI 79

<i>ellu</i>	წმინდა, ნათელი	III, III II 32, V 45
<i>elu</i>	-ზე	III, I 20, 132, III III 12, IV 10, V 35
<i>elū</i>	შესვლა (შევიდა) ; ასვლა (აეა, ავიდა, ავიდნენ) ; აყვანა (ავიყვან, აიყვანა, ამოიყვანა); გაყვანა (გამიყვანა გარეთ) ; ამოზიდვა (ამოზიდულიყო);	IV, XI 198 III, I 13, 17, 32, III III 48 IV, XI 115 IV, XI 27, 85, 86, 200 IV, XI 199 IV, XI 140
<i>emēdu</i>	დაკისრება (დავაკისრე, დააკისრე); მიდგომა (მიადგება ტივი ნაპირს, მიადგა ხომალდი მთას)	III, II VII 31 IV, XI 184, 185 III, III IV 8, 9 IV, XI 141
<i>emu</i>	მამამთილი	III, I 195
<i>emū, evū</i>	გახდომა (გახდნენ ღვთაე- ბების მსგავსნი)	IV, XI 203
<i>emūqu</i>	ძალა	III, III I 33
<i>en</i>	ბატონი, მეუფე	II, III 146
<i>-e-ne</i>	მრ.რ. მე-3 პ. სუფიქსი	II, II 98, IV 151
<i>enennu/a</i>	ახლა	IV, XI 190, 203
<i>*En-ki</i>	(ღვთაება) ენქი	II, I 47, III 142, 143 III, I 16, 18, 51, 99, 102, II VI 17, 22, VII 39, 40, III I 15, 43, 45, III 25, VI 14, 16, 42, 45
<i>*En-lil₂</i>	(ღვთაება) ენლილი	II, I 47, III 143, VI 252, 256 III, I 8, 45, 53-55, 60, 73, 94, 204, II VI 22, 32, VII 47, VIII 35, III I 43, 45, 48, III 39, V 41, VI 5, 12, 41, VII 21 IV, XI 16, 38, 41, 168, 172, 177, 181
<i>En-me-en-dur₂-an-na</i>	ენმენდურანა (საკ.სახ.)	I, I 26
<i>En-me-en-lu₂-an-na</i>	ენმენლუნა (საკ.სახ.)	I, I 11, 13
<i>*En-nu-gi</i>	(ღვთაება) ენუგი	III, I 10
<i>*En-nu-gi₄(GI@g)</i>	(ღვთაება) ენუგი	IV, XI 18

<En>-sipad(PA-LU)- zi-an-na	(ენ)სიფადზიანა (საკ.სახ.)	I, I 20
entu	ერთერთი ქურუმი	III, III VII 6
enuma, inuma	როცა, როდესაც	IV, XI 46
epēru	მომარაგება (საკვებით)	III, II VI 14
epēšu	კეთება (კეთდება, გაკეთ- და, გავაკეთე, გავაკეთებ, გააკეთა, გაუკეთა,გაეკეთებინა) დამზადება (დაუმზადა); გამართვა (ზეიმისა), ზეიმო- ბა	III, I 54, 56, 57, 60, 74, 96, 101, 102,133,178,182, II VIII 35, III I 11,15,40, V 47, VI 11,16,18,41,45 IV, XI 34,36,164 IV, XI 164 IV, XI 175
epēšu(DU ₃)	გაკეთება (გააკეთა, გაკეთ- დება)	III, I 68, II VII 40, VII 36 IV, XI 176,180
erbettu(LIMMU)	ოთხი	IV, XI 156
erēbu	შესვლა (შევედი, შედი, შევი- და,შევიდნენ); შეყვანა (შეიყვანა)	III, I 147, III II 45 IV, XI 89,94 III, III II 34,38,42
¹ erēnu(¹ EREN)	კედარი	IV, XI 159
erešu	სურნელება	III, III V 34
Eridu ²	(ქალაქი) ერიდუ	I, I 2,3,8 II, II 93
erištu	ბრძენი	III, I 148
erīšu	სურნელება	IV, XI 161
erpetu	ლრუბელი	III, II VI 12, III II 49,53
⁴ Er ₃ -ra	(ლეთაება) ერა	IV, XI 194
⁴ Er-ra-kal	(ლეთაება) ერაქალი	IV, XI 102 III, II VII 51
eršetu	მინა	III, II VI 26, III I 48
eršetu	ბრძენი	III, I 157,165
eršu	ბრძენი საწოლი	III, I 90, III III 33 III, I 192

<i>ḫnu</i>	ყნოსვა (იყნოსეს) აზიდვა (აეზიდე)	III, III V 34 IV, XI 160,161 IV, XI 81-84
<i>ḫseru</i>	დახაზვა (დაეხაზე გეგმა)	IV, XI 60
<i>ḫnu</i>	განზრახვა (განიზრახავდა) გამოყვანა გამოსახულებისა	III, I 163 III, I 181
<i>-ḫ</i>	მრ.რ. სუფიქსი	II, I 48, V 201, VI 261,262
<i>ḫā</i>	სად?	III, III III 51, V 39
<i>ḫru</i>	მეათე	III, I 173,174
<i>ḫemmu</i>	სული	III, I 113,115,126,128
<i>ḫetlu</i> (ḫ ₂ GU-RUŠ-MĒŠ)	ახალგაზრდა	IV, XI 53
<i>ḫnu</i>	სიბნელე	III, III III 18 IV, XI 107
<i>ḫu</i>	დამსგავსება (დავემსგავსე- ბი)	III, III III 45
<i>ḫēhu</i>	ქამრის შემორტყმა (შემ- ოირტყა ქამარი)	III, I 179
<i>ḫēru</i>	შეძულება (შეიძულე)	IV, XI 26
<i>ḫēzu</i>	გაბრაზება (გაბრაზდა, გა- ბრაზდნენ) მძვინვარება (მძვინვარებდა)	III, III I 43 IV, XI 172 III, III II 45
<i>ḫib</i>	გარდა	IV, XI 69

	G	
<i>ga-</i>	სურვილის გამომხატველი ზმნური პრეფიქსი	II, I 37-40,46
<i>-(g)a</i>	-ში	II, I 42,43, V 202,205
<i>ga₂</i>	მოფენა (სინათლის)	II, I 37, V 206
<i>-(g)ak-e</i>	ნათ. (-აკ) და ერგატ. (-ე) ბრ. ნიშნები ერთად	II, I 47, III 143
<i>gal</i>	დიდი	II, V 205, VI 262
<i>gal₂</i>	არის, არსებული	II, I 50
<i>gallatu</i>	მღელვარე (ზღვა)	III, III IV 5
<i>gallu</i>	სასამართლო საქმეების გამგებელი	III, I 10
<i>gamāru</i>	გასრულება (გასრულდა)	IV, XI 77

<i>gamertu</i>	სრული განადგურება	III, II VIII 34, III V 44
<i>gana</i>	მოდის (მონოდ. შორისდებ.)	III, III VI 43
<i>gar</i>	დამყარება (დაამყარა, დაამყაროს); მომზადება (მოამზადა)	II, I 46 II, II 100
<i>gar-hur</i> (HIXAŠ ₂)- <i>hur</i> (HIXAŠ ₂)	საირიგაციო წყალსაცავი	II, II 100
<i>garza</i> (PA-AN)	(საკულტო) რიტუალი	II, I 45
<i>Ga₂-ur₃</i> (GA ₂ XNUN/ NUN)	გაური (საკ.სახ.)	I, I 43
<i>gaz</i> (GUMXŠE)	დაკელა (ცხოველის)	II, V 211
<i>germadu</i> -MEŠ	ბერკეტები	IV, XI 79
<i>gi</i>	მტყიცე	II, II 87
<i>gi₄</i> (GI@g)	დაბრუნება	ukan II, I 39
<i>gi₆</i>	ლამე	II, V 203
<i>gi₆-7-am₃</i> (A-AN)	შვიდი ლამის განმავლობა- ში, შვიდ ლამეს	II, V 203
<i>*Gilgameš</i> (*G- IŠ-DUN ₃ -MAŠ)	(ლეთაებრივი) გილგამეში	IV, XI 8,9
<i>gillātu</i>	დანაშაული	IV, XI 185
<i>-gim</i>	-ვით, მსგავსი, მსგავსად	II, VI 257-258
<i>gissu</i> (GIŠ-MI)	ჩრდილი, საჩრდილობელი	II, I 41
<i>giš</i>	ხე მცენარეებისა და ხის ნაკეთობათა სახელწოდებ- ების შუმერული პრედე- ტერმინატივი	II, II 89, V 205,207 IV, XI 24,27,28,64,68,77,85, 89,94,95,142,159,172,198
<i>giš-nu₁₁</i>	ბრწყინვალეობა	II, V 208
<i>giš-___tuku</i>	მიყურადება, მოსმენა, ყურის დადგება, სმენა (ისმენს)	II, IV 151
<i>gizzal₂</i> (GIŠ-TUG ₂ -PI- NU ₁₁ -SILA ₂)___ak	შესმენა (შეისმინე)	II, IV 155
<i>gu₃</i>	ხარი	II, V 21
<i>gu₁₀</i>	ჩემი	II, I 38, IV 154,155
<i>gub-ba</i>	დადგენილი (შესანიშნო) დამდგარი II, IV 152	II, III 148 damdgari II, IV 152
<i>gudu₄</i> (HIXNUN-ME)	განწმენდის რიტუალის ჩამტარებელი ქურუმი	II, III 145

<i>gugalla</i>	"გუგალა"	IV, XI 18
<i>gur</i>	დაბრუნება (დაუბრუნდება)	II, I 40
<i>გურ-გურ</i>	უდიდესი	II, V 205,207,208
<i>გუ-za</i>	ტახტი	II, II 89
<i>guzalū</i>	შიკრიკი	III, I 9,41
<i>guzalū</i> , მრ. <i>გუ- zalī</i> (GU-ZA-LAL- MEŠ)	შიკრიკი	IV, XI 17,101

	H	
<i>HA</i>	შუმერული პრედეტერმინატივი, რომლითაც გამოიხატება სხვადასხვა გვარეობათა ობიექტების სიმრავლე	IV, XI 124
<i>hadū</i>	მხიარული; მხიარულობა (იმხიარულოს)	III, I 176 III, I 166,183
<i>hajjaltu</i>	ჯარი	IV, XI 131
<i>ha-lam</i>	განადგურება	II, I 38, IV 157
<i>halāqu</i>	დამბობა, დალუპვა	IV, XI 122
<i>hal-hal</i>	გადანაწილება (გადანაწილდა)	II, II 92,98
<i>halīpu</i>	გასვლა (დროისა)	III, I 175
<i>hamāru</i>	ნეა (ინვოდა, დაინვას)	III, II VII 55 IV, XI 105
<i>hamšu</i>	ხუთი	IV, XI 145
<i>ḥa-ni-iš</i>	(ლეთაება) ხანიში	III, II VII 49
<i>ḥaniš</i> (ḥLUGAL)	(ლეთაება) ხანიში	IV, XI 100
<i>hanšu</i>	მეხუთე	IV, XI 57
<i>hanīš</i>	სწრაფად	IV, XI 110
<i>harištu</i>	მშობიარე ქალი	III, I 164,166
<i>harū</i>	განცალკავება (განცალკავდება, განცალკავდეს)	III, I 168,186
<i>hasāsu</i>	დამახსოვრება (დაიმახსოვრე) მახსოვრობა (მემახსოვრება)	III, III I 19 IV, XI 22 III, III VI 4 IV, XI 166
<i>haṣābu</i>	გამრავლება (გამრავლდება ფრინველი)	IV, XI 44

he ₂ -	დაე	II, I 41,42, VI 251,252
hepû	შემუსვრა (შეიმუსრა)	III, III III 10 IV, XI 108
	გატეხვა (გაუტყდა გული)	III, III II 47
herû	გათხრა (გაეთხარათ, გაუთხარეს)	III, I 21,23
hi-a	მრავლობითობის აღმნიშვნელი შუმერული სუფიქსი	III, I 34,36
hidûtu	მხიარულება	III, I 196
hisbu	სიუხვე	III, III I 35
hišihû	(საჭირო) აღჭურვილობა	IV, XI 65
hîtu	ცოდვა (ცოდვილი)	IV, XI 184
hišihû	აღჭურვილობა	III, III II 14
hubûru	ხმაური	III, I 203,207
hurāšu(KUG-GI)	ოქრო	IV, XI 83
hušahû	შიმშილი	IV, XI 192

	I	
i	მოწოდებითი ნაწილაკი: “მოდი!” დაე, დაე იყოს ამით, ასე	III, I 41,44,46,48,112, II VII 38 III, I 165 III, I 113
-ī	ჩემი	III, III I 42 IV, XI 33,47
i(LAGABXĦAL)	არხი	II, II 100
iaši	ჩემს (წინააღმდეგ)	III, I 56
id ₂ (LAGABXĦAL)	მდინარე – მდინარეთა და არხების სახელ- წოდებათა შუმერული პრედეტერმინატივი	IV, XI 12
Idiglat(GU ₂ -GAR ₂)	მდინარე ტიგროსი	III, I 25
idu	გვერდი, მხარი გამორჩევა (გამოირჩე- ოდეს, გამოირჩეულიყო)	IV, XI 200 III, I 114,127
idû	ცოდნა (ვიცი, იცი, იცის) ცნობა (იცნობდი) მიხედრა (მივხედი) შესმენა (შევისმინე) გაგებინება (გამაგებინე) გარკვევა (ერკვეოდნენ)	III, II VII 45 IV, XI 11,39,179 IV, XI 113 IV, XI 32 IV, XI 34 III, III I 13 III, III III 14

<i>igāru</i>	კედელი	III, III I 20 IV, XI 21,22
<i>igāru</i> , mr. <i>igārātī</i> (E ₂ -GAR ₄ -MEŠ)	ბორტი (ხომალდისა)	IV, XI 58
<i>igi</i> ___du ₅	განცდა (განვიცადო)	II, II 86
ḡI-gi-gi	იგიგი ღვთაებები	III, I 6,20,61, III VI 6, VIII 16
ḡI-gi-gi ₂	იგიგი ღვთაებები	IV, XI 173
ḡI-gi-gu	იგიგუ ღვთაებები	III, I 131
<i>igi</i> ___še ₃	ნინაშე	II, V 210, VI 255
<i>ikkibu</i>	ტაბუ, აკრძალვა	III, III VII 8
<i>ikū</i> (GAN ₂)	იქუ – ფართობის ერ- თეული=1/3 ჰა	IV, XI 58
<i>ila</i>	როგორც კი	III, III II 5
<i>ilū</i> (DINGIR-DINGIR)	ღვთაებები	IV, XI 173
<i>iltu</i>	ქალღვთაება	III, III III 32
<i>ilu</i>	ღვთაება	III, I 1,3,12,43,45,49,55,110,113,126, 131,134,137,165,145,203,205
<i>ilu</i> (DINGIR)	ღვთაება	III, I 95,106
<i>ilu</i> , mr. <i>ilū</i> (DINGIR-MEŠ)	ღვთაება, მეუფე	III, I 66,7075,85,90,97,103,107, II VI 15,16,18, VII 33, III I 42,49, III 24,30,33,36, IV 15, V 34, VI 17,20, VIII 11 IV, XI 10,13,14,47,118,120,121,125, 126, 160-162,165,167,182,195, 196,203
<i>im</i>	მინა, თიხა	II, II 99
<i>im-hul</i> (IGI-UR)	ქარიშხალი	II, V 201,205
<i>imhullu</i>	ავი, ბოროტი ქარი; ქა- რიშხალი	IV, XI 132
<i>imittu</i> (ZAG)	მარჯვენა	III, I 154
<i>immeru</i>	ცხვარი	III, III IV 19
<i>immeru</i> , mr. <i>immerī</i> (UDU-MEŠ)	ცხვარი	IV, XI 72
<i>im-si-si-ig</i>	შტორმი	II, V 201

<i>ina</i>	-ად -ზე -ით -თან -ის -სას (მზის ჩასვლისას, დღის დადგომისას) -ში გამო შუა, შორის -ს (მიც. ბრ.) წინაშე	III, III IV 18 III, I 116,122, II VI 30, VII 50, III III 36,43, IV 9 IV, XI 12,159 III, I 108,123,203, III III 7 III, III I 49 III, I 104,119 IV, XI 77,146 III, I 11,27,40,44,113,126,155,164,18 3,195,198, II VI 16,18,19, III II 49,53,54, III 14,31,47,50, IV 22, VI 1,44,VII 1-3 IV, XI 40 III, I 207, III IV 11 III, III I 47 III, III VI 10,18, VIII 10 III, I 70
<i>ina(AŠ)</i>	-დან -თან -ით რომ -სას (დღის დადგომისას) -ში	IV, XI 67,116 IV, XI 49,204 IV, XI 46,48,88,91,105,200 IV, XI 105 IV, XI 130 III, I 166 IV, XI 56,64,97,99,100,113,120,121,1 26,130,175,202
<i>inanna</i>	ახლა	III, I 145
<i>*Inanna</i>	(ქალღვთაება) ინანა	II, III 141
<i>ina bīrini</i>	ჩვენს შორის	IV, XI 201
<i>ina idī</i>	გვერდით	IV, XI 200
<i>ina pān</i>	ადრე, წინათ	IV, XI 202
<i>ina pāni</i>	წინ	III, III VI 18
<i>inim</i>	სიტყვა ; გადაწყვეტილება	II, III 147, IV 154 II, IV 158
<i>inim-bal</i>	საუბარი, ლაპარაკი	II, III 149
<i>inim — du₁₁</i>	თქმა (მითხრა)	II, IV 154
<i>inim-du₁₁-ga</i>	ბრძანება	II, IV 159
<i>inim-si₃-si₃-ge</i>	კარგად შერჩეული სი- ტყვები	II, III 147
<i>īnu</i>	თვალი	III, I 58
<i>inūma</i>	როდესაც, როცა	III, I 1,193
<i>irīšu</i>	სურნელება	IV, XI 160

<i>isinnu</i>	ზეიმი	IV, XI 75
<i>isqu</i>	წილი	III, I 12
<i>isšuru</i>	ფრინველი	III, III I 35, II 35
<i>isšuru, mr. iššurī</i> (MUŠEN-MEŠ)	ფრინველი ფრინველთა სახელწოდებების პრე- დეტერმინატივი	IV, XI 44,47,48,150,151
<i>*Is-ḫa-ra</i>	(ქალღვთაება) იშხარა	III, I 197
<i>išdu</i>	ფუნდამენტი, საყრდენი, საფუძველი	IV, XI 98
<i>išid šame</i>	პორიზონტი	IV, XI 98
<i>Iš-tar</i>	(ქალღვთაება) იშთარი	III, I 195,197
<i>*Iš-tar</i>	(ქალღვთაება) იშთარი	IV, XI 117
<i>išrēn</i> (AŠ)	ერთი	IV, XI 58
<i>išrēn</i> (DIŠ)	ერთი, პირველი	IV, XI 109,143
<i>ištēniš</i>	ერთად	III, II VI 24, III VI 8
<i>ištu</i>	-დან ; მას შემდეგ, რაც	IV, XI 98 III, I 17,129,152, III II 52, V 36
<i>išū</i>	ქონა (მქონდა, პქონდა) ყოფნა (იყო)	III, III II 30,31 IV, XI 81,84,93 III, III III 18
<i>ini</i>	-თან -თვის ერთად მიერ	III, III I 42,49, III 38, IV 15 IV, XI 19,42,125 III, I 98 III, I 99 III, II VII 47
<i>inu</i>	ნიშანი	III, I 114,127
<i>inūlu</i>	დანოლა (დანევენ)	III, I 193
<i>iḫrū</i> (A- LAGABXHAL)	ბიტუმი, ასფალტი	IV, XI 67
<i>izi</i>	ცეცხლი	II, I 44
<i>iz-zi</i>	კედელი	II, IV 153,154
<i>izuzzu, uzuzzu</i>	ჩადგომა (ჩადგა შუაში)	IV, XI 201
	J	
<i>-j(a), -i(a)</i>	ჩემი	III, I 58

<i>-ja, -ia</i>	ჩემი	III, I 59,98,182, II VII 43, III I 13,21, III 41-44, VI 2,40 IV, XI 32,41,42,49,85,86,122,136,13 8,165,170,199,200
<i>jāši, -iāši</i>	მე	IV, XI 39,199
<i>jā'n, iān</i>	ჩემი	III, III V 48,51

	K	
<i>ka</i>	პირი	II, V 210, VI 255
<i>-ka</i>	შენ შენი	IV, XI 9 III, I 63,65,69, III VI 23,25,26, VIII 12,16 IV, XI 33,89
<i>-(k)a</i>	შენი	III, III I 22
<i>kabātu</i>	ძნელი მძიმედ ყოფნა (მძიმე იყო) აქ: განდიდება ძნელად, ძნელი	III, I 206 III, I 4,77 III, I 168,188 III, I 206
<i>kab-du_u-ga</i>	მთავარი ქალაქი, დედაქალაქი	II, II 92,98, IV 156, V 202
<i>kabru</i>	ზეთი	III, III II 33
<i>kabtu</i>	მძიმე	III, I 42,138
<i>kakku, mr. kak- kī(ᵐTUKUL-MEŠ)</i>	(საბრძოლო) იარაღი	III, I 69
<i>kalakku</i>	ორმო	III, I 40
<i>Kalam</i>	(შუმერის) ქვეყანა, ქვეყანა	II, II 87, V 204
<i>kalbu(UR-GI₇)</i>	ძალღი	IV, XI 116
<i>kalū</i>	ყველა, ყოველი, ერთობა	III, I 33,145, II VI 23, III I 21, VI 7 IV, XI 27,84,86,170
	ყველაფერი მთელი, მთლიანი	III, I 100 IV, XI 85
<i>kālu</i>	შენყვეტა (შენყდა)	IV, XI 132
<i>kamāsu</i>	გადაცემა (გადასცა) ; მუხლის მოყრა (მუხლი მოვი- ყარე), დაჩოქება (დაჩოქა)	III, III III 54, V 43 III, I 70, III II 46 IV, XI 137,200
<i>kamātu</i>	გარედან	IV, XI 116

<i>kam</i> (HIXBAD)- <i>ma-še,</i>	რიგობითი რიცხვითი სახელების მანარმოებული ფრაზა: მე- <i>x-ე</i>	II, II 94-97
<i>kānu</i>	დადგმა (დავდგი) ; მტკიცედ დოგმა (მტკიცედ იდგნენ)	IV, XI 158 III, III III 24
<i>karābu</i>	დალოცვა (დაგელოცა, დალო- ცა)	III, I 180 IV, XI 201
<i>karānu</i> (GEŠTIN)	ლვინო	IV, XI 73
<i>karāšu</i>	გაყოფა (გაპყო)	III, I 154
<i>karāšu</i>	დალუპვა (დასალუპვად გან- ირვა)	III, III III 54, V 43, VI 10, VIII 10 IV, XI 170,175
	უბედურება	III, III III 14
<i>karpatu</i>	ქოთანი	III, III III 10
<i>karpatu</i> (DUG)	ქოთანი	IV, XI 108
<i>karšu</i>	ძრახვა, კილვა ცილისწამება (ცილს სწამებთ)	III, I 39 III, I 76
<i>kaspu</i> (KUG-BAB- BAR)	ვერცხლი	IV, XI 82
<i>kaša</i>	შენ	IV, XI 10
<i>kašādu</i>	კისერი, ქედი დადგომა (დროისა)	III, III VI 3 IV, XI 90,130,146
<i>kāšumu</i>	თქვენ	IV, XI 43,47
<i>kašūšu</i>	ძალა (რომელიღაც სამუშაო) იარაღი	III, III III 12 IV, XI 111
-ke ₃ =(a)k-e	ნათ. (-აკ) და ერგატ. (-ე) ბრ. ნიშნები ერთად	II, III 140-142,144
<i>Keš</i>	(ქალაქი) ქეში	III, I 191
<i>ki</i>	ტოპონიმთა პოსტდეტერმინა- ტივი; მინა დედამინა ადგილი	I, I 2,3,8,9,11,18-20,24-26,30- 32, 42 II, I 41, II 93-97; II, I 46, III 144,150, VI 251,252 II, V 206 II, I 42
<i>kī</i>	რომ რად, რატომ მსგავსი	IV, XI 164 III, III III 37, VI 10 IV, XI 124 III, III II 46

-ki	შენი	III, I 146
kiam	ასე, ამგვარად	IV, XI 33,38
kibru	კიდე, ნიბო; ნაპირი	III, III IV 9 IV, XI 59, 139
kibtu	ერთ-ერთი ჯიში ხორბლეული- სა – ხორბალი(?)	IV, XI 47,88,91
ki-eš(U-U-U)-bar	(ღვთაებათა მიერ) შერჩეული ადგილი	II, I 43
kī kī	რად, რატომ	IV, XI 183
kikkišu	ლერწმის ქოხი	III, III I 21 IV, XI 20-22
ki-ku ₃	წმინდა ადგილი	II, I 42,43
kīma	მსგავსად როგორც; ისე, როგორც, - ვით	III, III IK29, III 10,12,15,16,19,40,44, IV 6,8,9,19, V 35; III, I 202 IV, XI 31,74,75,111,117,131,135,162
kīma(GIM)	როგორც, -ვით	IV, XI 116
KIMIN	იგივე (მიუთითებს ტექსტის გამეორებას)	IV, XI 143-145
kimtu	ოჯახი	III, III II 42 IV, XI 85
kī nāši	მსგავსი	IV, XI 203
kiršu	ნაწილი	III, I 154,155
kīru	ქურა	IV, XI 66
ki-su-ub___gub	განრთხმა მიწაზე (განერთხა მიწას)	II, V 210, VI 255
Kiš ^u	(ქალაქი) ქიში	I, I 42,43
kišādu(GU ₂)	ყელი, კისერი	IV, XI 165
ki___še ₁	ადგილას, ადგილზე	II, VI 261
ki-ta-ki-ta	ყველგან, მთელ დედამიწაზე	II, I 49
ki-tuš	საცხოვრისი	II, III 135
ki-ur ₃ (GA ₂ XNUN/ NUN)	საცხოვრისი (ხალხის); საცხოვრებელი ბინა	II, I 40; II, IV 151
-ku	შენ	III, III I 18, III 49
ku ₃	ბრწყინვალე წმინდა	II, III 141 II, I 42,43,44

ku,-a		II, III 44
kunlu	ჭრიჭინა	III, III IV 6
kullatu	მთელი, მთლიანი, ერთიანი	III, III VIII 18
kullulu	დაფარვა (დაიფარება); მოკუმვა (ტუჩების); შესრულება (შევასრულე); დაჯგუფება (დაჯგუფდნენ)	III, II VI 12; III, III III 29; III, I 136; III, I 161,162
-kunnu	თქვენი	III, I 72,73
-ku(nū)	თქვენ	III, III I 34, VI 18
-kunū	თქვენი	III, I 138,139, II VII 31,36, III VI 23
kupru	კუპრი	III, III I 33, II 51
kar	ქვეყანა	II, VI 261
kar	მთა – მთათა სახელწოდებების პრედეტერმინატივი	IV, XI 142
kur ₁	შესვლა (შევიდა)	II, V 208

	L	
la-	არ, არა, ვერ, ვერა	I, II 99
la	არ, არა, ვერ, ვერა	III, I 98,115,128, II VI 13,14
lā	არ, არა, ვერ, ვერა, ველარ, ალარ	III, III III 18, 63, V 42, VII 2 IV, XI 169,178,183
la ₂	გავრცელება (გავრცელდეს)	II, VI 251,252
labiru, laberu	ლაბერუ ძველი	IV, XI 13
-(l)a(k)	ნათ. ბრ. ნიშანი	II, II 88,89
-(l)a(,)k	ნათ. ბრ. ნიშანი	II, VI 255
lalū	ემოცია, სულიერი მღელვარება	III, III IV 14
lamū, lawū	ალყის შემორტყმა	III, I 63
lānu	ფორმა, შესახედაობა, გარეგნობა	IV, XI 60
lapātu	შეხება (შეგვეხო)	IV, XI 201
lapnu	ლარიბი	III, III II 14
La-ra-ak ^h	(ქალაქი) ლარაქი	I, I 19,20,24 II, II 95
lemnu	ბოროტება	III, II VIII 35
lemutu(შ ^h =HUL)	ბოროტება, სიბოროტე	IV, XI 120,121

<i>leqú</i>	აღება (აილე); მიღება (ფორმის, წინასწარმე- ტყველების)	III, I 69 III, III I 38 IV, XI 127
<i>li-</i>	დაე	III, I 42, 64, 82, 83-85, 87, 93, 95, 106, 107, 109, 110, 113, 164, 166, 183, 187, 193, 196, 197, 208, II VII 36, 37, 48, 50-53, 54, III III 34, 35, V 50, 51, VI 50, VII 1, 3, VIII 16 IV, XI 167, 188, 190, 192, 194
<i>libbātu</i>	რისხვა, ბრაზი; მრისხანება (მრისხანებით)	IV, XI 173; III, III VI 6
<i>libbu</i>	გული -ში, შიგ, შიგნით	III, II VII 36, III II 47, IV 12, VI 40, 23 IV, XI 14 IV, XI 89, 99, 198
<i>libbu(ŠA₃)</i>	-ში, შიგ, შიგნით	IV, XI 67, 85
<i>libittu</i>	აგური	III, I 181, 187
<i>libittu(MUR- GU,@s)</i>	აგური	III, I 155, 164
<i>ligimmû</i>	ყლორტი	III, I 87
<i>lilātu</i>	სალამო, სალამოს ბინდი, მიმწუხრი	IV, XI 46, 88, 91
<i>lillidu</i>	ყლორტი, გამონაყარი	III, III III 45
<i>lu(LAGABX- MAŠ)</i>	გამრავლება, გამრავალრიცხ- ოვნება	II, I 49
<i>lu-</i>	უნდა	III, III I 17
<i>lū</i>	დაე, უნდა (იყოს); ნამდვილად ასე; ნამდვილად; რომელიც; (რა) უნდა (ეუპასუხო); რომ; კი; უნდა;	III, I 146, 168, II VII 55, III I 14, 31-33, V 52, VI 4, 18, VII 8 IV, XI 9, 29, 30, 119, 203, 204 IV, XI 64 IV, XI 166 IV, XI 165, 166 IV, XI 35 III, III I 14 III, I 101 III, I 105
<i>lū</i>	გარეული ხარი	III, I 202, III III 15
<i>lu₂</i>	კაცი – მამაკაცთა პროფესიის შუმერული პრედეტერმინა- ტივი	IV, XI 50, 51, 53, 70

lugal	მეფე	I, I 3,6,16,22,27,28,33,34,37,44 II, III 145, V 209,211, VI 254,259
Lullu	ლულუ (სიტყვ. "კაცი, ადამი- ანი")	III, I 82,93

	M	
ṣm(asculum)	მამრობითი (ლათ.) – მამაკაცთა საკუთარი სახელების პრედეტერმინატივი (ზოგიერთი ასირიოლოგის მიერ გამო- იყენება აქადურენოვან ტექსტებში)	IV, XI 8,9,23,202-204
(-m)a	-ში, აქ: დროს, -სას	II, I 38
-ma	და (კავშირი) კი რა (შეგვებს რა ჩვენ შუბლზე.....) ; რა (მოისმინეთ) რა); რაც; რადგანაც, რათა; რომ; რათა; რომელიც; თუ; ხოლო; მხოლოდ; ნამდვილად; -ც; ყოფნა (ხარ) მხოლოდ მარტო	III, I 41, 53, 54, 60, 64, 65, 87, 96, 102,114,133,143,149,167,174,17 6,184, II VII 34,40, VIII 36, III I 11,15,53, IV 12, V 37,42, VI 2, VII 2,8 IV, XI 13,19,22,26,32,36,39- 41,43,45,72,74,75,78,89,94, 99, 110, 114, 119, 122, 123, 132, 133, 136, 137, 142, 147,148, 150, 154, 166, 169, 172, 176, 180, 183, 188, 190,192,196,199, 202,203; III, II VI 15, VII 46, III II 47 IV, XI 27,179,197,203 III, III V 46,47 IV, XI 201 III, I 142 III, I 129,135, III II 52, V 36 IV, XI 148,151 III, I 67, III VI 43 IV, XI 42,39,87,124 III, I 106,110 III, II VII 43 III, III III 32 IV, XI 44,84 III, III III 43 III, III III 48 III, I 65,93 IV, XI 204 III, I 90 III, I 100 III, I 98

^ა ma ₂	ხომალდი	II, V 205,207,208
mādu	ბევრად არსებობა (ბევრი იყო) ; გამრავლება (ხალხის)	III, I 14,77 III, I 201
magāru	დათანხმება (დათანხმდა)	III, III I 42
^ა ma ₂ -gur ₁ -gur ₁	ხომალდი	II, V 205,207,208
maḥ	უმალესი; დიდებული	II, I 45 II, II 89
^ა MAḤ	(ქალღვთაება) მახი (სიტყვ. "უ- დიდესი" = ქალღვთაება იშთარის ზედწოდება)	IV, XI 163
maḥar	წინ, წინდანინ	IV, XI 100
maḥāru	მიღება (მიიღო ზომა) ; გასწორება (გასწორებულიყო); გაბედულად შეხვედრა (გაბედუ- ლად შეხვედეთ)	IV, XI 59 IV, XI 135 III, I 41
maḥāṣu	ბრძოლა (იბრძოდა) ; ჩარჭობა (ჩავარჭე)	IV, XI 131 IV, XI 64
maḥru	წინ, წინდანინ ; თვალწინ ; წინ, წინაშე	III, I 65, II VII 50 III, III 27 III, I 162
-(m)a(k)	ნათ.ბრ. ნიშანი	II, VI 253.260
-(m)ake(ḳ)	ნათ. (-აკ) და ერგატ. (-ე) ბრ. ნიშნები ერთად	II, II 87
makkūru	ქონება, სიმდიდრე	III, III I 23 IV, XI 26
^ა malāḥu(- MA ₂ -LAḤ)	მეზღვაური	IV, XI 70
malāku	რჩევა (ურჩიე) ; განსჯა (განსაჯე) ; გააზრება (გაიაზრა, გაიაზრე) ; თათბირობა (ითათბიროთ)	IV, XI 197 IV, XI 183 III, III V 42 IV, XI 169 III, III VI 44
mālīku	მრჩეველი	III, I 8,43,45,73 IV, XI 16
malḳu, mālīku	მრჩეველი	III, III VIII 11
malṭaktu	წყლის საათი	III, III I 36

malu	ავსება (ავესოთ, აივსება, აავსო, აავსებს, ავსებენ) ; ალვსება (ალივსო)	III, II VI 11, III I 36, IV 7,20 IV, XI 124 III, III VI 6 IV, XI 173
Ma-mi	(ქალღვთაება) მამი/მამა	III, I 90,133,144,148,163,165,189, III III 33
mamiu	ფიცი	III, III VI 8
ma-mu	სიზმარი	II, III 149
-man	ნუთუ	III, III IV 5
maniu, manium	ვინ?	III, II VII 45, III VI 13 IV, XI 29
manu	თელა ; დათელა (დათელად დაჯდა=და- ჯდა, რომ დაეთელა) ; გაანგარიშება (გაიანგარიშა); განირვა (გასწირა)	III, I 34,36 III, I 172 III, I 151,152 IV, XI 170
manzazu, mazazu	გასაჩერებელი ადგილი	IV, XI 149,152
maqnu	დაცემა (დამეცა)	IV, XI 136
maqnu	ხომალდი	III, III VI 5
markasu	(ხომალდის) საბმელი (თოკი)	III, III II 55
marta	ბოლმა	III, III II 47
maru	შვილი	III, III III 26,52
maru	მრ.mār (DUMU-MEŠ) შვილი	IV, XI 124
maru(DUMU)	შვილი	IV, XI 23
maš-anše	ცხოველები	II, I 50
mašaru, wašaru	გაშვება (გაუშვი)	IV, XI 147,150,153
maš-sag	ნინამძლოლი	II, II 93
mašum	რა?	III, III I 17
maš	დავიწყება (დავივწყნო, დავი- წყნო)	III, I 115,128 IV, XI 165,166

mātu	ქვეყანა აქ: ბარი, დაბლობი ქვეყანა (=სიმრავლე ხალხისა)	III, I 22,23,30,201,202 II VII 55, III III 9, IV 15 IV, XI 105 IV, XI 101
mātu(KUR)	ქვეყანა	IV, XI 108,129,192,194
mā'u, mr. mī(A-MEŠ)	წყალი	IV, XI 64
mā'u	ამონთხევა (ამონთხია)	III, III II 47
me	ლეთაებრივი კანონი ; ქონება (აქვს) ; არს. სახ. მრ. რ. მანარმოებელი სუფიქსი	II, I 45 II, III 149 II, I 41,42,43
me-a	ყველა	II, I 43
me-a-bi	მათი, თავიანთი (მრ. რ.)	II, I 41
-mc-eš(U-U-U)	არს. სახ. მრ. რ. მანარმოებელი სუფიქსი	I, I 36
meḥū	ქარიშხალი, გრიგალი ; მტორმი	IV, XI 129 III, III III 5, IV 25, VII 25
me-le-a-aš	მშვენება, სამშვენისი	II, I 50
men(GA,XME-EN)	გვირგვინი	II, II 88,89
MEŠ	სახელთა მრ. რ. მანარმ. სუფიქსი	IV, XI 14, 25, 53, 64, 101, 110, 111, 113, 114, 116, 118, 120, 124, 125, 126, 154,156, 160,162,164 166, 170, 188, 120,195,196,203,204
mešrū(NIG ₂ -TUG ₂)	სიმდიდრე,დოვლათი	IV, XI 25
-mi	პირადად (მე) მაგრამ(?)	III, I 182 IV, XI 35
mi ₂ -du ₁₁	მიაღერება (მიუღერებს)	II, VI 256
miḫru	ჯებირი	III, II VII 53 IV, XI 103
milku	რჩევა	IV, XI 197

minna	ყველა, ყველაფერი	III, III II 30,31 IV, XI 81-84,107
minam	-ით	IV, XI 97
minam šeri	დილით	IV, XI 48
minam	ვინ?	IV, XI 35
minduda, madā-du	პროპორციული	IV, XI 29
minu, minū	რა? როგორ; რატომ	III, II VII 42 III, I 58 III, I 76
minū, mināu	პროპორციულობა	IV, XI 29
mīšertu	სიმდიდრე	III, II VI 29
mithariš	ტოლგვერდა	III, III I 26
miḥar	ტოლი	IV, XI 30
mu	სახელი წელი, წელიწადი	II, II 92,98, VI 260 I, I 4-7, 12, 14, 15, 17, 21, 23, 27, 29, 33, 35,38,45 III, I 30,34,37
mū(A)	წყალი	IV, XI 154
mūdū	მდედრ. <i>mutetu</i> განსწავლული, მცოდნე	III, I 158
mu-gub-ba	დამდგარი	II, IV 153
muḥḥu	ზედა მხარე	IV, XI 59
muḥḥu(UGU)	თხემი, სიმაღლე	IV, XI 157,162
mu___pa ₃ (I-GI-RU)	მოხმობა (მოუხმობდა)	II, III 144,150
muḥḥarsu	გაფრენილი	III, III II 35
muḥḥu	სიგრძე	IV, XI 300
mu___sa ₃ (HU-NA ₂)	სახელის დარქმევა (სახელი დაარქევა)	II, II 92
munā, mūšānu	ღამე	III, I 38, III I 37, IV 24 IV, XI 128
mutetu	იხ. <i>mūdū</i>	
mutu	ქმარი	III, I 193
mutūnu	ქმრობა	III, I 194

	N	
-na	მისი	II, III 147
-(n)a	ადგილობითი ბრ. ნიშანი: -ში	II, III 142, VI 251,252,261
na'adu	ყურადღების მიქცევა (ყურადღებას მიაქცევს)	III, I 195
nabñ	დარქმევა (დაერქვას სახელი); წოდება (უნოდოს); მოთქმა (მოთქვამდა); ქვითინი (აქვითინდა, იქვითინა) გახმაურება (გახმაურებული)	III, III V 49; III, I 197 IV, XI 118 III, III IV 4,13 III, I 189
nadānu	მიცემა (მივეცი, მისცა, მომცეს)	III, I 16,101 IV, XI 96
nadarruru	ერთად მოქმედება (აქ: ერთად გაიქცნენ)	III, I 143
na-de,-ga	რჩევა, რჩევა-დარიგება	II, IV 155
nadñ	დადება (დავიდე), გადატ. წაცხება (წავიცხე ხელზე); დადება (დავდე), აქ: გამოკვეთა (ხომალდის ჩონჩხისა); დადება (დადო, დაადო, დადეს, იდოს, დაიდება); ჩადება (ჩადო); დალაგება (დავალაგე); დაგვეგმვა (დავგვეგმე); დასმა (დაისვა საკითხი)	IV, XI 76 IV, XI 57 III, II2, 132, 153, 164, 181, 187, 192 III, I 155, III V 31 IV, XI 65 IV, XI 60 III, I 67
nādu	ქება (ქებული)	III, I 190,191
na'duru	დაბნელება (დაბნელდა); შენუხება (შენუხდნენ)	III, III V 45 III, I 203
naggāru	ხურო	III, III II 11
¹⁵ naggāru(¹⁵ NAGAR)		IV, XI 50
nagñ	მხარე, პროვინცია, აქ: კუნძული	IV, XI 140
naḥbalu	ზღუდე	III, I 15
nāḥu	დანყნარება (დანყნარდა)	IV, XI 132
-(n)a(k)	ნათ.ბრ. ნიშანი	II, I 50, III 134, VI 251
nakkamtu	განძი, საუნჯე	III, III III 50
nakkñru, namkñru, makkñru	ქონება, სიმდიდრე	IV, XI 26

namāru, nawāru	ნანაწრუ სინათლე ; გამონათება, გაბრწყინება; გაბრწყინება (გაბრწყინებული)	IV, XI 97 IV, XI 48 III, I 176
nam-du ₃	მორჩილება	II, III 147
nam-lugal	მეფობა	I, I 1,2,9,19,25,31,41 II, II 88,89, IV 160
nam-su-su ₄	ადამიანთა მოდგმა	II, I 38, IV 157, VI 260
nammaššu	გარეული ცხოველები	III, III II 37
namru, nawru	ნათელი; ელვარება	IV, XI 107 III, II VII 55 IV, XI 105
napharu	ერთიანად (ყველა)	III, III V 38
napištu	სიცოცხლე; სულიერი, სულდგმული	III, I 22,23, III I 24, VI 19, VII 11; IV, XI 26 III, III VI 9; IV, XI 174
napištu(ZI)	სულიერი, სულდგმული	IV, XI 84
napištu, mr. napištu(ZI-MEŠ)	სიცოცხლე	IV, XI 25
nappašu	სასულე=საპაერო ლუკი	IV, XI 136
nappāšu	სულდგმული, ცოცხალი არსება	IV, XI 27
naqāru	დანგრევა (დაანგრეი)	IV, XI 24
naqbu	სიღრმე	III, I 27
naqū	მსხვერპლი ; მსხვერპლშენიშვა	III, III V 36 III, III V 35
naqū(SISKUR-SIS-KUR)	მსხვერპლშენიშვის გაკეთება, აქ: მსხვერპლშენიშველი	IV, XI 162
narbū	სიღიადე	III, III VIII 17
nāru	მდინარე	III, I 25, III IV 7
nāru, mr. nārātu(ID ₂ -MEŠ)	მდინარე	IV, XI 204
nāru(ID ₂)	მდინარე	IV, XI 74
nāru	ღრიალი (ღრიალებდა)	III, III III 16
nasāqu	მოგლეჯვა (გლეჯს, მოგლიჯოს)	III, II VII 51 IV, XI 102
našāru	დაცვა (დავიცავ, დავიცავი, დაიცავენ) ; მოფრთხელა (მოუფრთხილდი)	III, II VI 25,26, III, III 19 III, III I 19,21

našaqu	კოცნა (აკოცეს)	III, I 143
-naši	ჩვენ	IV, XI 201
naššiku	პირველი (სხვებს შორის)	III, I 16
našm	აღმართვა (აღმართა, აღმართეს); მოტანა (მოაქეთ); ზიდვა (ეზიდებიან, ეზიდებოდნენ, მოზიდეს); ტარება (ატაროს)	III, II VII 54 IV, XI 104,164 III, III II 11,12 IV, XI 50,51,53,55,56 III, III II 13 IV, XI 55,68 III, I 85,88,95
nāšu	დაძვრა (ადგილიდან); ქანაობა (არ დაანება)	IV, XI 78 IV, XI 142
našālu	შეხედვა (შევეხდე)	IV, XI 92
našm	შესაძლებლად მიჩნევა (შესაძლებელი არის)	III, I 98
nazāmu	ყვირილი (ყვირილით, ყვიროდნენ)	III, I 40, III V 38
-ne	ისინი; მათი, იმათი	II, I 40 I, I 38
nehēsu	უკანდახევა (უკან დაიხიეს)	IV, XI 115
nelmēnu	უბედურება	III, III V 50
nemerkm	მოსული (სიტყვ. "მოსულად მყოფი")	III, I 51
nēš(UR-MAH)	ლომი	IV, XI 188
-ni	თავისი; ჩვენ	II, V 208 IV, XI 201
ni ₃ -dim ₂ -dim ₂ -ma	შენამოქმედი; ის, რაც შეიქმნა (ვინმეს მიერ)	II, I 39
ni ₂ ___dub ₂	დასვენება, მოსვენება	II, II 41
ni ₃ -ge ₁₆ (GI%GI)	მცენარეულობა	II, I 49, VI 253,260
nigin ₃ (LAGAB-LAGAB)	ერთიანობა	II, III 146
nig ₂ -izi	ცეცხლი	II, I 44
nig ₂ -ur ₂ -4	ოთხფეხა	II, I 50
-nim	რომ	III, II VI 13,14, III IV 20
Ni-muš	ნიმუშის (მთა)	IV, XI 141,144,145
𒀭Ni-muš	ნიმუშის (მთა)	IV, XI 142
ninda	სიგრძის ერთეული=5,94 მ	IV, XI 58
ninda-ta-am ₃ (A-AN)	(ათ) ნინდაზე	IV, XI 59

¶Nin(SAL-TUG ₂)- ḫar(ḪLXAṢ ₂)-sag	(ქალღვთაება) ნინხურსაგი	II, I 47, III 147
¶Nin(SAL-TUG ₂)-igi- ku	სიტყვ. "(ღვთაება) "მეუფე თვალსხივოსანი"	IV, XI 19
niṣṣu	პირველი (სწვებს შორის)	III, I 150
¶Nin(SAL-TUG ₂)-u	(ქალღვთაება) ნინთუ	II, I 39, III 140 III, I 96, 109, 124, III III 28, IV 4, 13, V 37, VI 43, 46, 171, 188
-niṣu	მათ	III, III I 43
¶Nin(SAL-TUG ₂)-urta	(ღვთაება) ნინურთა	III, 179 IV, XI 17, 103, 176
niqū	მსხვერპლი	IV, XI 156
niqū, naqū	მსხვერპლშენიშვა	IV, XI 69
¶Nisaba	(ქალღვთაება) ნისაბა	III, II VI 14
nisag	პირველი, უპირველესი	II, II 93
nissatu	მწუხარება	III, III IV 16, V 48
niṣṣu	იდუმალი, დაფარული	IV, XI 9
niṣṣu, naṣṣu, niṣṣu	პირველი (სხვებს შორის)	III, I 148, II VII 39, III VI 42
niṣu	ხალხი	III, I 201, II VI 14, 29, VII 43, III II 40, III 12, 54, V 43, VI 48, VII 1-3 IV, XI 123
niṣu, mr. niṣu, niṣu(UKU ₂ -MEŠ)	ხალხი	III, 1163 IV, XI 111, 113, 122, 170, 188, 190
niṣu(UKU ₂)	ხალხი	IV, XI 71
ni-te	თვითონ, თავისთვის	II, III 142
ni ₂ -te-ga ₂	მონიშება, რიდი	II, III 147
nu	არ, არა	II, III 149
¶Nu-dim ₂ -mud(ḪU- ḪI)	(ღვთაება) ნუდიმუდი	II, II 93
nu-gig(MI-NUNUZ)	"ნუგიგი"	II, II 94
niṣṣu	სიმდიდრე	III, II VI 14 IV, XI 43
nuṣṣu	თესლი	II, IV 157, 260
niṣu	თევზი	III, III I 35

n̄nu, mr. n̄nu(KU ₆)	თევზი, აქ: სხვადასხვა სახეობის თევზთა სიმრავლე	IV, XI 124
n̄nu, mr. n̄nu(KU ₆ -MEŠ)	თევზი	IV, XI 44
nuppuš	დანყნარება, დამშვიდება (დანყნარდა, დამშვიდდა)	III, III IV 12, VI 40
⁹Nusku(⁹PA-TUG ₂)	(ლეთაება) ნუსქუ	III, I 64,69

	P	
pa ₂ (IGI-RU)	გამოხმობა (გამოიხმეს)	II, VI 251,252
⁹Pa-bil ₂ (NE@s)-hur(HIXAŠ ₂)-sag	(ლეთაება) ფაბილზურსაგი	II, II 95
pagru	სხეული	III, III III 42
paḫāru	შემოხვევა (შემოხვევიან გარს) ; შეკრება (შეიკრიბა, შეიკრიბნენ) ; შეკვრა (ეკვრიან ერთმანეთს)	IV, XI 162 III, I 148,157,170, III I 39, V 35 IV, XI 49 IV, XI 127
palāḫu	თაყვანისცემა (ვეთაყვანები) ; შეშინება (შეშინდნენ)	III, III I 45 IV, XI 114
palāsu	შესახედლობა (შესახედვად შემზარავი იყო) ; შეხედვა, გახედვა (შეხედე, გახედე)	IV, XI 93 IV, XI 133,139
palū	დრო, პერიოდი	III, I 175
pāna	უბრალოდ, ფორმალურად	III, I 144
pānu	წინა, წინა მხარე, ფასადი ; სახე	IV, XI 60,202 III, I 176, III II 48, V 51 IV, XI 41
paqādu	მართვა (მართავენ)	III, I 118O
paqālu	ტარება (ეტარებინა)	III, III V 47
parāsu	დაყოფა (დავყავი) ; გაჭრა (გაიჭრას)	IV, XI 62,63 III, III V II 9
parīsu	საჭე	IV, XI 65
parū	გარეული ვირი ; გაჭრა (გასჭრა)	III, III III 16 III, III II 55
passu	ცული(?)	IV, XI 50
pašāqu	გაძნელება (გაძნელდა)	IV, XI 78
pāšittu	დემონი	III, III VII 3
pāšu	ცული, ნაჯახი	III, III II 11

paṣṣu	გათავისუფლება (გათავისუფლ- დები, გაათავისუფლა)	III, I 141, II VI 28, III II 55
patm	ლიობი, აქ: ღია (ზღვა)	IV, XI 139
paṣṣu	შენახვა (შეინახა)	IV, XI 70
peḥm	ამოფისვა, გაფისვა (ხომალდის კარისა)	III, III II 51 IV, XI 89,94,95
peṣu		III, I 156
petm	გაღება (გავალე, გაალო, გამილია); გახსნა (ჭურჭლის); გახსნა (გაიხსნა, გაიხსნას, გამიხ- სნია, გაგიხსნი)	III, III I 36, VI 15 IV, XI 136 IV, XI 76 III, I 175, III V 51 IV, XI 9,195
pini iṣteniṣ	შეთანხმებული, ერთპიროვნული	III, II VI 24
piriṣtu	საიდუმლო, საიდუმლოება	IV, XI 10,195,196
piṣṣatu	ნელსაცხებელი	IV, XI 76
pitiltu	პალმის ბოჭკო	IV, XI 53
pḥm	პირი ; შესართავი (მდინარისა)	III, I 54, 60, 65, 68, 74, 96, 102, 133, II VI 24, VII 40, VIII 36, III I 1,11,15,40, III 41, V 44, VI 8,11,16,41,45 IV, XI 36,176,180 IV, XI 204
paḥru	კრება, საკრებულო	III, I 116,122, II I 16,18, VIII 32, III III 36, VI 27,44 IV, XI 120,121
paḥru(UKKJN)	კრება	III, I 70
paḥur	ერთად	III, I 111
paḥṣtu	შემზარავი საშიში	IV, XI 93
„Purṣtu	(მდინარე) ევფრატი	IV, XI 12
pḥtu	შუბლი	IV, XI 201
pa-uḥ(UD-KUŠU ₂)- ru-uḥ	კრება საკრებულო	II, IV 158
paḥru	თავშესაფარი სახიზარი	IV, XI 44
Puzur-ḏAmarru	ფუზურამურუ (საკ.სახ.)	IV, XI 95

	Q	
<i>qablu</i>	ომი ; ბრძოლა; შუა, შუა ნაწილი	III, III 12, VIII 13 IV, XI 111, 122, 130 III, I 48, 59, 179 IV, XI 64
<i>qabn</i>	თქმა (ნათქვამი, ვთქვი, გეტყვი, ამბობს, უთხრა, უთხარი, გეუბნებით, მითხრა, წარმოთქვა); ბრძანება (მიბრძანე, მიბრძანეთ, ბრძანეს)	III, I 68, 71, 142, II VII 44, III I 17, 18, 37, 46, 50, III 37, 39 IV, XI 10, 33, 36, 38, 120, 122 III, I 135, II VIII 34 IV, XI 33
<i>qabn(DUG₄-GA)</i>	სათქმელი	IV, XI 176, 180
<i>qadištu</i>	მეძავი, როსკიპი	III, I 183
<i>qadu</i>	-თან, ერთად	III, I 137, II VII 33
<i>qanū</i>	ლერნამი	IV, XI 61, 159
<i>qagqadu</i>	თავი	III, I 177
<i>qagqaru</i>	ნიადაგი, მიწა	IV, XI 41
<i>qarūru</i>	დაპრობა (წყლის)	IV, XI 154
<i>qātu</i>	ხელი	III, I 11, 153, 182, II VI 19, VII 43; IV, XI 76, 199
<i>qaiū</i>	დამთავრება (ვამთავრებ)	III, III IV 11
<i>qēmu</i>	ფქელი	III, I 181
<i>qerbu</i>	შიგნით ; შიდა მხარე	IV, XI 13 IV, XI 63
<i>qerētū</i>	ნადიმი	III, III II 41
<i>qerū</i>	მიპატიჟება (მიიპატიჟა)	III, III II 40
<i>qillātu</i>	დანაშაული	IV, XI 185
<i>qirbu</i>	შიგნით შინაარსი	III, I 31, III I 30 III, III I 13
<i>qūlu, qālu</i>	სინყნარე. სიმშვიდე	IV, XI 133
<i>qurādu</i>	გმირი	III, I 8, 43, 45, 61, 73, III VI 5, 12 IV, XI 16, 177, 182
<i>qutrīnu</i>	საკმეველი	III, III V 41

	R	
-ra	დატივის (ქართ. მიცემითი) ბრუნვის ნიშანი	II, I 39,94
<i>rabāṣu</i>	შემომწკრივება (შემოუმწკრი- ვდნენ)	IV, XI 116
<i>rabā'u, rabū</i>	გადიდება (გადიდდება)	IV, XI 45
<i>rabū</i>	დიდი დიდად არსებობა (დიდი იყო)	III, I 35,195,205, II VI 23, III III 11,28,30, V 46, VI 7,17, VIII 11 III, I 63
<i>rabū, mr. rabūni</i>	მრ. რაბნტუ დიდი	III, I 52, 55, 97, 103, 117, 130, 131,134
<i>rabū, mr. rabūti(- GAL-MEŠ)</i>	მრ. რაბტი(GAL-MEŠ) დიდი ; ჩასვლა (მზის)	III, I 70 ; IV, XI 14,164,195 IV, XI 77
<i>rabutum</i>	დიდრონი, დიდები	III, I 5
<i>rādu</i>	თავსხმა, თქეში	III, III IV 25
<i>ragābu</i>	ჭერის (რუგბუ) კოჭების დამაგრება	IV, XI 61
<i>rahāṣu</i>	დატბორვა (დაიტბორა, დაიტ- ბოროს)	III, III III 9 IV, XI 108
-(r)a ₂ (k)	ნათ.ბრ. ნიშანი	II, III 145, IV 152, V 207,209, VI 254,256,259
<i>ramānu</i>	გრგვინვა (გრგვინავდა)	IV, XI 99
<i>ramanu</i>	თვით, თვითონ	III, I 168,186, III III 42
<i>ramū</i>	სულიერად და მორალურად დაცემა, წარწყმედა; მოშვება (მოუშვი), გადატ. ფრთხილად იყავ, გაფრთხილ- დი	IV, XI 185 IV, XI 186
<i>rapāṣu</i>	გაფართოება (გაფართოვდა)	III, I 201
<i>raṣu</i>	მიღწევა (მიალწევს)	III, I 59
<i>rašū</i>	ქონა (გქონდეს)	III, III I 33
<i>raṣu</i>	ფარეხი (ცხვრის)	III, III IV 20
-(r)e	ადგილობით-მიმართულებითი ბრ. ნიშანი	II, II 100
<i>rebū</i>	მეოთხე	IV, XI 144
-(r)e(d)	ნამყო-მყოფადის ნიშანი	II, V 211

<i>redû</i>	გზის მიცემა (წყლისთვის) აქ: გახსნა (ჯებირისა)	III, II VII 53 IV, XI 103
<i>rêšû</i>	თავი	III, I 32
<i>ri</i>	დაფუძნება (დააფუძნონ)	II, I 43
<i>rigmu</i>	ხმა, ხმაური გრგვინვა	III, I 140, 204, 206, II VII 32, III III 10, 43, 47 IV, XI 118 III, III II 50, III 23
<i>rimku</i>	განბანვა, განბანვის რიტუალი	III, I 105, 120
<i>rumumu</i>	შესუსტება, მოშვება (შეასუს- ტე, მოუშვი)	III, III VI 24
<i>rupšû</i>	სიგანე	IV, XI 30
<i>rûqu, rêqu</i>	შორეთი, შორს	IV, XI 204
<i>ru'û</i>	ფურთხი	III, I 132
	S	
<i>-sa=šā</i>	მის, მისი, იმისი, თავისი	III, I 152, 153, III I 14, IV 12, 14 IV, XI 30, 58
<i>sag-gi₆-ga</i>	შავთავიანები (=ძველი შუა- მდინარეთის მცხოვრებნი)	II, I 48
<i>sag-us₂</i>	რეგულარული	II, III 148
<i>saḥāru</i>	უკან დაბრუნება (უკან დაბ- რუნდა)	IV, XI 49, 152, 155
<i>saḥû</i>	არევა (ამირია თავგზა)	III, III III 41
<i>sakāpu</i>	დაქცევა (ქვეყნის)	III, III IV 27
<i>salātu</i>	გვარი, საგვარეულო	IV, XI 85
<i>sapannu</i>	კიდე (ხმელეთის)	III, III IV 8
<i>sapānu</i>	გადასწორება (გადაასწორა)	IV, XI 129
<i>saqāru</i>	თქმა (უთხრა)	III, I 55, 60, 66, 75, II VII 41, VIII 37, III I 2, 12, 16, 41, VI 12, 17, 42, 46, 97, 103, 134, 150, 205
<i>sassuru</i>	იხ. šassuru	
<i>sebittu</i>	მეშვიდე (დღე)	III, I 104, 119
<i>sebû</i>	მეშვიდე	IV, XI 130
<i>-si=šī</i>	ის, იგი მის, მისი	III, III VII 9 IV, XI 62
<i>si₃</i>	კარგად შერჩევა, კარგად შერ- ჩეული	II, III 147

<i>sibbasu</i>	იხ. <i>zibbatu</i>	
<i>sibitu</i>	წიალი	III, I 175
<i>sibu, mr. sibittu</i>	მრ. სიბიტტუ შვიდი	III, I 5 IV, XI 146
<i>sig₂(MURGU@s)</i>	აგური	II, I 42
<i>*sikkatu, mr. sik-kari(*GAG-MEŠ)</i>	მრ. სიკკატი(გიჰGAG-MEŠ) (წყალსაკეტი) სოლი (ხომალ- დისა)	IV, XI 64
<i>silim</i>	მშვიდობა, სიმშვიდე	II, I 46
<i>simānu</i>	დრო, მომენტი	III, I 173, 198
<i>sinništu</i>	ცოლი	IV, XI 200
<i>sinništu, mr. sin-nišāti(SAL-MEŠ)</i>	მრ. სინნიშტი(შალ-MEŠ) ქალი	III, I 159
<i>sinūntu</i> ^{თსილ} (ŠEN- თსილ)	მერცხალი	IV, XI 150, 151
<i>sipad(PA-LU)</i>	მწყემსი	I, I 15
<i>siqru</i>	სიტყვა, ნათქვამი	III, I 49, 62, III I 21, III 52, VI 15
<i>sirišu</i>	ხილის წვენი	IV, XI 73
<i>si₃-si₃-ga</i>	მინასთან გასწორება, აღგვა პირისაგან მინისა	II, I 39
<i>si___si-sa₂</i>	მიმართვა, მიშვება (წყლის)	II, I 44
<i>-su=šū</i>	მათ ; მისი, თვისი; იგი	IV, XI 115 III, III V 48; IV, XI 63, 106, 185 IV, XI 80
<i>subbu</i>	იხ. <i>zubbū</i>	
<i>su₂-g(e)</i>	მივარდნა (მივარდა)	II, V 21
<i>*Sud₂(SU-KUR- RU-KI)</i>	(ღვთაება) სუდი	II, II 97
<i>sukkallu, šukkalu</i>	ელჩი, მაცნე, კურიერი	III, I 64
<i>sum</i>	მიცემა, ბოძება	II, II 93-97, VI 257
<i>summatu</i> ^{თსილ} (TU- თსილ)	მტრედი	IV, XI 147, 148
<i>-sunu=šunu</i>	მათი	III, I 189
<i>sunu=šunu</i>	იმათი	IV, XI 20
<i>surgīnu</i>	საკმეველი	IV, XI 157, 167, 168
<i>*sussulu</i>	(ხის) ჭურჭელი, კასრი	IV, XI 68

	§	
<i>šabānu</i>	დაჭერა (დაიჭირა) ; მოკიდება (ხელის), მომკიდა ხელი); მოტაცება (მოიტაცონ)	IV, XI 142 IV, XI 199 III, III VII 4
<i>šābu</i> , მრ. <i>šābū</i> (ERIM-MEŠ)	მუშა	IV, XI 68
<i>šahāru</i> , <i>šeḫēru</i>	მოკლება (მოიკლებდა ხალხის რაოდენობა)	IV, XI 188,190
<i>šalālu</i>	გადახურვა (გადახურე სახურა- ვის მსგავსად)	IV, XI 31
<i>šalmu</i>	შავი, ბნელი	IV, XI 98
<i>šamādu</i>	დაუღვლა, უღელში შებმა	III, III III 6
<i>šamū</i>	წყურვილი	III, III IV 17,21
<i>šarāpu</i>	შეჭმა (შეჭამა)	III, III IV 14
<i>šerru</i>	განდიდება (განდიდდეს)	III, III VIII 17
<i>šēru</i>	ველი, მინდორი; -ზე, გამო	III, III II 37, IV 9 III, III III 43, IV 11
<i>šēru</i> (EDEN)	ველი, სტეპი	IV, XI 86
<i>šihū</i>	სიცილი	III, II VI 16,18
<i>šūḫū</i>	სასიამოვნოდ, სასიხარულოდ	IV, XI 164
<i>šullulu</i>	გადახურვა (გადახურე) დახურული	III, III I 29 III, III I 31
<i>šūmu</i>	წყურვილი	III, III III 31
<i>šupru</i>	ბრწყალი	III, III III 7
<i>šušū</i>	ჭაობი	III, I 35

	ჭ	
ჭა	ის, იგი იმ რაც, რომელიც; ის, რომელ- იც; რომელიც, რომელსაც, რომელმაც, ვინც. მიმართ	III, I 168, 186, III III 36, 39, IV 18 ; IV, XI 10, 29, 30, 108. III, III I 13. III, I 34, 36, 62, 70, 121, II VI 16, 18, 21, III I 18, 25, 53, V 42, 47, VI 26, VII 44. IV, XI 11, 28, 33, 69, 70, 92, 95, 106, 1 15, 131, 154, 178 III, III VI 6. IV, XI 173
-ჭა	მის, მისი, იმისი, თავისი, თვისი. -თან -ის (ნათ. ბრ.) ან	III, I 11, 13, 17, 96, 133, 142, 143, 162, 176, 177, 179, 193, III I 13, 30, III 29 IV, XI 57, 59, 64, 68, 78, 99 III, III IV 15 III, I 163 III, I 153
ჭა,	გული	II, III 142
ჭაბაბუ	გაშრობა (ტურების)	IV, XI 127
ჭაბსმუ	ბეგიაქალი	III, I 166, 178, 183
ჭაბუ	ბლავილი (ბლაოდა); ახმაურება (ახმაურდა)	III, III III 15 III, I 202
ჭადადუ	მოთმენა (მოითმინე)	IV, XI 186
ჭადუ	მთა	III, I 33 IV, XI 110
ჭადუ(KUR)	მთა	IV, XI 101, 141, 142-145, 157
ჭაგამუ	გრგვინვა (გრგვინავდა, დაი- გრგვინა)	III, III II 49, 53
ჭაგაჭა, ჭაკაჭა	განყვეტა (ხალხის, განყდებოდა ხალხი)	IV, XI 193, 194
ჭაგაჭა, ჭაგაჭა, ჭაკაჭა	დაკლა (საქონლის)	IV, XI 71
ჭაჰარრუ	დანყნარებული	III, III III 47
ჭაჰმ	მოსკორვა (სკორავს), (მო) ბილნვა (იბილნება)	IV, XI 155

šakānu	მდებარეობა (მდებარეობს); მოხდენა (მოახდინა, მოგვიხ- დინა) ; მიპყრობა (მივაპყრობ სახ- ეს); დანიშვნა (დამინიშნა დრო); დამყარება (დამყარებული- ყო სინყნარე, დავამყარე, დამყარდეს); დადგომა(დამდგარიყო შიმ- შილი); დადგმა (დავადგამ ფეხს) ; დადგენა (დაგიდგინდება); დადება (დადო); დაკისრება (დააკისრე, დაეკისროს); გამწესება (განაწესეს); ჩატარება (ჩაატარეს); ემევა (საკმევლის);	IV, XI 12 III, III III 53, V 42, VIII 9 IV, XI 14,169,183,191,193 IV, XI 41 IV, XI 87 III, I 141,196 IV, XI 133 IV, XI 193 III, III I 48 III, II VI 28,30 III, I 154,155 III, III VI 25,39 III, I 28 III, I 105,120 IV, XI 157
šala	გარდა	III, III VI 14
šalša	მესამე	IV, XI 144
šālu	შეკითხვა (შეუკითხნენ)	III, I 192
šaluštu	მესამე	III, III VII 1
šamaš(šUTU)	(ლეთაება) შამაში(=მზე)	III, III I 30, III 18. IV, XI 87
šamnu(I ₁ -GIŠ)	ზეთი	IV, XI 68-70
šamšu	მზე	III, II VI 30
šamū	ცა	III, I 13,17,50, III II 35, III 8,48 IV, XI 98
šamū(AN)	ცა	IV, XI 98
šamūtu	ლამით	IV, XI 47,88,91
šanū	გამეორება (გაუმეორა ნათქ- ვამი); შეცვლა (შეეცვალა, ეცვლე- ბოდა)	IV, XI 20 III, III II 48, III 25
šapāru	გამოგზავნა (გამოაგზავნა)	III, I 72
šapattu	მეხუთმეტე (დღე)	III, I 104,119
šapliš	ქვევით, ქვემოთ	III, III I 31 IV, XI 79
šaplū	ქვევით, ქვედა, აქ: ფსკერი; ქვემო	IV, XI 159 III, II VI 26

šaptu	ტუჩი	III, III III 29, IV 21 IV, XI 127
šapm	უკუნი, სიბნელე	III, III III 18
šaqm	სმა (ვასვი); ამალლება (ამალლდა)	IV, XI 74 IV, XI 58
šar	მრავალრიცხოვნება	II, V 211
šarštu	გახევა (გახია)	III, III III 8
šarru	მეფე	III, I 7,50,51
šāru	3600 (რიცხვი); ქარი	IV, XI 66-70 III, III II 54, III 17, V 30 IV, XI 129
šāru, mr. šarē(IM-MES)	ქარი	IV, XI 156
šassuru	ღვთაებათა მშობელი	III, I 66, 81, 86, 87, 91, 149, 158, 160, 170, 188,190, III VI 46,47
šasū	მოწოდება (მოუნოდა, მოეუ- წოდოთ); კივილი (კიოდა) ; გამოწვევა (გამოვიწვიოთ) ; წოდება (გინოდებთ, ეწოდა); მყუდროების დარღვევა (და- ეურღვით მყუდროება)	III, I 67,89, III VI 43 IV, XI 117 III, I 47 III, I 144,173 III, I 44,46
šāši	ის, იგი	IV, XI 31
šāšu	მისი, იმისი ; მას	IV, XI 60 IV, XI 8
šāti	მან	III, I 129
šattu	წელი	III, I 34,36,37
šattu(MU-HI-A)	წელი, წელიწადი	III, I 200
šātu	დალევა (დალიეს)	III, III II 44
šātū	მსმელი	III, III II 44
šātu	განსაზღვრა (განუსაზ- ღვრეთ)	III, I 140
-še,	-გამო -თან -ში -ზე	II, III 141 II, IV 151 II, V 208 I, I 9,19,25,31
šebū	დანაყრება (დანაყრდნენ)	III, III IV 16

შემი	მოსმენა (მისმინე, მოის- მინა, მოისმინეთ, მოესმა, მოუსმინა, მოისმინოს, უსმინონ, ისმინოს, მოეუს- მენ, მოვისმენთ); გაგონება (გაიგონა, გაი- გონეს)	III, I 112,125,142, II VIII 33, III I 20, II 50, III 43,52, VIII 16,19 IV, XI 22,196 III, I 49,204
შეპუ	ფეხი	III, I 143, III I 48
შერუ	მცირეწლოვანი, ბავშვი	III, I 168,185, III II 13, VII 4 IV, XI 55
შერთუ	სასჯელი	III, III VI 25
შერა	დილა	IV, XI 48,88,91,97
შეშა	მეექვსე	IV, XI 145
შ'ემ	ძებნა (ეძიე) ; მონახვა (მომინახო, მოგი- ნახო)	IV, XI 25 III, III I 14,17
ში	ის მას მან, იმან	III, III IV 18 III, III VI 38 III, III V 46, VI 44
-ში	მის, მისი, იმისი ; მას, იმას ; მას(ზე); იგი, ის	IV, XI 60,61 III, III I 25,33 IV, XI 81-84 III, II VII 35,37 IV, XI 28,60
შიბუ	უზუცესი	III, III I 39,41, II 10
შიმტუ	მოხუცი უზუცესი	IV, XI 53 IV, XI 35
შიდიმ	მშენებელი	II, II 87
შიგარუ	ურდული	III, I 15
შიკკარუ	ჭურჭელია ერთგვარი – “შიქათუ” ჭურჭელი	IV, XI 76
შიკრუ	ლუდი	IV, III IV 17
შიმტუ	ბედი, ბედისწერა	III, I 118,147,160,173,198, III V 49, VI 47
-შინა	მის; მათ, მათი	III, III IV 11, V 45, VII 8 III, I 203,204,207, III III 43
შინა(MIN)	სამი	IV, XI 143
შინაšam	წყვილად, წყვილ-წყვილად	III, I 161,162
შინეპātu	ორი მესამედი	IV, XI 80

šipru	საქმე;	III, II VII 47, VIII 35 IV, XI 179
	დავალება	III, I 94,99,135, III I 18
šiptu	შელოცვა	III, I 152
širu	ხორცი	III, I 108,113,123,126
šitu	ძილი	III, I 207
-šm	მის, მისი, იმისი, თვისი, თავისი	III, II 14, 31, 32, 44, 46, 54, 60, 65, 66, 68, 74,75,102,108,114,123,127,137, II VI 13, III II 48,50-52, III 12
	თავის, თავისი, თვისი	IV, XI 164. III, II VI 10, VIII 36,37, III I 11,12,16,39,40, II 42,47,54, III 7,25,26, VI 11,16,41,45
	მას	III, I 100, III I 37
	მან	IV, XI 20,112,197
	ის, იგი	III, I 67, II VI 16,18 III, I 49 IV, XI 13,90,171
ša,	შეჩერება (შეაჩერა)	II, II 99
šašti	მას	III, III I 29
	იგი, ის	III, III I 36, III 40
šab	დანყოფა (აგურების); დაფუძნება (დაფუძნდა), დაარსება (დაარსდა); დაცემა (დაეცა), დამხოვა (დაემხო)	II, I 42 II, II 91 I. 8,18,24
šabtu	საცხოვრისი	III, I 44,46
ša _____ du,(U-GUD)	სრულყოფა (სრულიყო)	II, II 90
ša-HAR-ra	გამანადგურებელი მრისხანება(?), შემადრწუნებელი მოკი(?)	IV, XI 106
šaharruru	კლება (იკლო)	IV, XI 132
šul	გმირი	II, II 96
šullat(4PA)	(ლეთაება) შულათი	IV, XI 100
ša-luh	განმენდილი, გასუფთავებული	II, II 100
šamēš(HUB ₂)		III, I 155
šamma	როდესაც, როცა	IV, XI 149,152
šamu	სახელი	III, I 146

šunatu, šuttu	სიზმარი	IV, XI 196
-šunu	მათ, მათი, იმათი ; თავიანთი ისინი	III, I 7,8,9,10,76,77,155, III III 38, IV 21, V 38 IV, XI 14,15-19,105,127,159 III, I 122 IV, XI 86
-šunūti	მათ, მათი, იმათი	III, I 71, II VII 55 IV, XI 38
šupšikku	მძიმე შრომა	III, I 2-4,34,36,77,95,139, II VII 31
šurippak	(ქალაქი) შურიფაქი	IV, XI 11
šuruppak (ŠU-KUR-RU) ^h	(ქალაქი) შურუფაქი	I, I 31,32. II, II 97
šuruppāku	შურუფაქელი, ქალაქ შურუ- ფაქის მოქალაქე	IV, XI 23
šuruppu	შავი ჭირი	III, I 208
šussu	შენიანალმდეგება (შენი- ნალმდეგება)	III, III VI 26
šussuku	მოშორება (მოგვაშოროს, მოგაშორეთ)	III, I 42,138
šu _____ šu-du,(U-GUD)	დანესება (დაანესა)	II, I 45
šūt	რომლებიც	IV, XI 125
šuttu	სიზმარი	III, II VI 21, III, III I 13
^h Šu-ul(U-GUD)-la-at	(ლეთაება) შულათი	III, II VII 49

	T	
-ta	-დან	I, I 1,39; II, I 40, II 88,89, III 150, VI 253
x-ta-am, (A-AN)	დამაცალკავებელი შუმერული სუფიქსი=ხ (ცალკეული (მხარე))	IV, XI 140
tabāku	ჩასხმა ((ჩავასხი) ; დაყრა (დავეყარე) ;	IV, XI 66,67 IV, XI 159
tabšūtu, šabsūtu	ბეზიქალი	III, I 90, III III 33
tāhazu	საომარი მოქმედება	III, I 48,57
tāmtu	ზღვა	III, I 15 III IV 6 IV, XI 124
tāmtu(A-AB-BA)	ზღვა	IV, XI 132
tāmtu	განადგურება	III, I 67

<i>tamū</i>	თათბირი (თათბირობდა); დაფიცება (დაფუფიცო, დაუფი- ცოს)	IV, XI 15,89 III, II VII 38,42
<i>tanītu</i>	ქება, შექება	III, III VII 14
<i>tarāku</i>	შენყევტა (შენყვიტა)	IV, XI 130
<i>tarkullu</i>	გემსაბმელი (თოკი)	III, II VII 51; IV, XI 102
<i>tāru</i>	უკან დაბრუნება (დაბრუნდა უკან, დაუბრუნო უკან); გადაქცევა (გადაიქცა სიბნელედ, გადაიქცა თიხად, გადაქცეულიყო ტალახად)	III, II VII 37, III III 35; IV, XI 148,151 IV, XI 107,119,134
<i>tarū</i>	ჩხავილი (ჩხავის ყორანი)	IV, XI 155
<i>tebū</i>	გამოჩენა (გამოჩენილიყო)	IV, XI 188,190,194
<i>tebū</i>	სიმაღლე, ზენიტი; ნამოდგომა (ნამოდგა); საყვედურის თქმა (უთხრა საყ- ვედური)	III, III II 54 III, I 53 III, III V 37
<i>tēmu</i>	პიროვნება	III, II VII 33
<i>tēliltu</i>	განმენდა (განმენდის რიტუალი)	III, I 105,120
<i>te-na</i>	ჩამქრობი (ცეცხლის)	II, I 44
<i>tenēsetu, tenīsetu</i>	კაცობრიობა	IV, XI 134
<i>tēnišū</i>	კაცობრიობა	III, II VI 13
<i>teqita</i>	ცილისნამება	III, II VI 19
<i>tērtu</i>	წინასწარმეტყველება	III, III I 38, VIII 12
<i>teš₂-bi</i>	ერთად, ერთიმეორეზე, ერთმანე- თზე მიყოლებით	II, V 201
<i>ti</i>	სიცოცხლე	II, VI 257
<i>tiš₂</i>	დასახლება (დასახლეს)	II, VI 261,262
<i>tiruru</i>	“თირურუ“-დემონი	III, III 40
<i>t u k₄ (L A G A - BXU-U-U)</i>	ქანაობა (აქანავებდა)	II, V 205
<i>tukku</i>	მწარე კენესა	III, I 79
<i>tuš₂</i>	მოტანა (მოიტანა), აქ: მოყვანა (წყლისა)	II, II 99
<i>t u p š i k k u , šupšikkū</i>	მძიმე შრომა	III, I 85
<i>tuqumtu</i>	ომი	III, I 47
<i>tur</i>	პატარა	II, II 100
<i>tūša</i>	კი	III, III III 49

	Ṭ	
<i>jabñhu</i>	დაკელა (დაეუკალი, დაიკლას, დაკლეს, დაკალით); მოკელა (მოკალი)	III, I 106, 122, 137 IV, XI 71 III, II VII 33
<i>ḡbu</i>	ლამაზი, კარგი, კეთილი	IV, XI 118, 161
<i>jarādu</i>	გამოძეება (გამომამძევებს)	III, III I 44
<i>jeḥu</i>	მიახლოება (მიუახლოვდა)	III, III V 41, 46
<i>jeḥu</i>	გონება, გონიერი; (ცნობილი) პირივნება	III, III III 25 III, I 121, 137
<i>ḥbu</i>	ჩაძირვა (ჩაიძირონ)	III, I 107
<i>ḥiḥu, ḥiḥu</i>	თიხა, მინა, ტალახი	III, I 101, 109, 111, 124, 129, 132, 153 IV, XI 119, 134

	Ṣ	
<i>u</i>	და (კავშირი)	III, II VI 12, 14, 22, VII 49, III I 31, 43, II 45, III 31, 42, 46, V 46, VI 24, 26, 44, VII 7, 11 IV, XI 79, 85, 101, 158, 159, 203
<i>u, (IGI-DIB)</i>	და (კავშირი)	II, V 208. III, I 10, 18, 38, 104, 108, 110, 119, 123, 127, 158, 181, 193, 194 V, XI 10, 30, 38, 65, 73, 128, 134, 170, 179
<i>u,</i>	დღე სინათლე	II, V 203 II, V 206
<i>u _____ a-ta</i>	იმის შემდეგ, რაც	II, V 204-205
<i>u,-ba</i>	მაშინ, იმ დროს	II, III 145, VI 259
<i>Ṣbara-ṢTu,-tu</i>	უბარათუთუ (საკ.სახ.)	I, I 32
<i>ṢṢbara-ṢTu-tu</i>	უბარათუთუ (საკ.სახ.)	IV, XI 23
<i>uḥḥu</i>	განადგურება	III, III III 26
<i>u,-bi-a</i>	მაშინ	II, II 88, III 140
<i>u,-ḡu,-uḡ</i>	ყოველდღიურად. ყოველდღე	II, III 148
<i>u,-7-am, (A-AN)</i>	შვიდი დღის განმავლობაში, შვიდ დღეს	II, V 203
<i>udu(LAGABXMAṢ)</i>	ცხვარი	II, V 211
<i>uḡūru</i>	ველი, მინდორი	III, II VI 11
<i>uḡbābtu</i>	ერთ-ერთი ქურუმი	III, III VII 6
<i>uḡu(U-KA)</i>	-ზე, ზედ	II, IV 156, V 202
<i>uku</i>	ხალხი	II, I 40, III 141

<i>al</i>	არ, არა	III, I 200, II VII 45, III I 42,47,48, II 46, III 13,14, VI 15 IV, XI 40,41,112,113,149,155,195
<i>ališ</i>	სწრაფად	III, III I 34
<i>alu</i>	უღელი	III, I 141, II VI 28
<i>alū</i>	ადრინდელი	IV, XI 119
<i>alu allānumma</i>	როგორც კი, მაშინვე	IV, XI 163,171
<i>amāmu</i>	პირუტყვი, მხეცი (=გარეული ცხოველი)	IV, XI 86
<i>amīšam</i>	ყოველდღიური	III, I 78
<i>amma</i>	თვით, თვითონ	IV, XI 123
<i>ammānu, ume'ānu</i>	ხელოსანი	IV, XI 74,86
<i>ammānu</i>	ხალხი	IV, XI 35
<i>ammu(GAXAN)</i>	დედა	III, I 168,185
<i>amu</i>	დღე ამინდი	III, I 112,125, III III 34, IV 24, VI 4 IV, XI 57,72,75,109,119,130,143-146 III, III II 48 IV, XI 133
<i>amu, m. am(UD-MEŠ)</i>	დღე	III, I 164 IV, XI 166
<i>amu(UD)</i>	ამინდი	IV, XI 92,93
<i>anānu</i>	აღჭურვილობა	III, III I 32
<i>appu</i>	დოლის ხმა	III, I 112,125
<i>aqin</i>	ლილაქვა, ლაქუარდი	III, III VI 3
<i>𐎶𐎵𐎶𐎵(𐎶𐎵 ZA-GIN₃)</i>	ყელსაბამი	IV, XI 165
<i>ar₃(GA₂XNUN/NUN)</i>	განადგურება (გაანადგურა); გადავლა (გადაუარა); დაფარვა (დაფარა)	I, I 39,40 II, IV 156, V 202 II, V 204
<i>ar₃(HIXAŠ₃)-gim</i>	ნამდვილად, ჭეშმარიტად	II, III 139
<i>urpatu</i>	ღრუბელი	IV, XI 98
<i>urru</i>	დღე	III, I 38 IV, XI 128
<i>urru</i>	გადანწყვეტილება	III, II VI 24
<i>aru</i>	ქალაქი	I, I 36 II, I 41,42, II 91,98
<i>aru</i>	ბანი, სახურავი	IV, XI 135
<i>aru₃-ak</i>	გადამრჩენელი	II, VI 260

<i>uṣurtu</i>	(ლეთაებრივი) გეგმა	III, I 163
<i>uṣābu, waṣābu</i>	ცხოვრება (ვიცხოვრებ)	IV, XI 40
<i>uṣallu</i>	არე-მარე, ჭალა-მდლო	IV, XI 135
<i>*Uṭ-Zl(=napištim)</i>	უთნაფიშთი (საკ.სახ.)	IV, XI 8,9,202,203,204
<i>*Utu</i>	(მზის ღვთაება)უთუ მზე	II, II 96, V 206,208,210,261 II, VI 261
<i>uṣ</i>	ფუნდამენტი	II, II 87
<i>uuzu</i>	ჩადგომა (ჩადგა შუაში)	IV, XI 201

	W	
<i>wapū</i>	ნახვა (ნახა)	IV, XI 149,152
<i>waṣū</i>	გამოყვანა (გამოვიყვანე)	IV, XI 147,150,153,156
<i>waṣābu</i>	ჯდომა (იჯდა, ისხდნენ)	IV, XI 19,126
<i>waṣāru</i>	დატოვება (დატოვე); გა(მო)თავისუფლება (გა(მო)ათავისუფლე)	IV, XI 25 III, II VI 29
<i>wedū</i>	იბ. idū.	

	Z	
<i>za</i>	ქვა	II, VI 251,252
<i>zabālu</i>	მოტანა, მოზიდვა (მოჰქონდა, მოზიდეს); განევა (ენოდნენ, ანევიებდნენ)	IV, XI 53,68 III, I 2,6
<i>za-e</i>	შენ	II, VI 262
<i>zakāru</i>	თქმა (ეუთხარი, უთხრა, მეუბნე- ბა)	III, I 68. IV, XI 8,32,37,177,181
<i>zamāru</i>	მღერა; მღერა (გუმღერე)	III, III V III 15 III, III V III 19
<i>zanānu</i>	წვიმა (ვანვიმებ, აწვიმებს); საკეცების მომარაგება	III, II VI 40, III I 34 IV, XI 43,46,47,88,91 III, III V 32
<i>zāqu</i>	ქროლვა (ქროდა)	IV, XI 110
<i>zāzu</i>	გაყოფა (გაიყვეს)	III, I 12
<i>zēru(NUMUN)</i>	თესლი	IV, XI 84,97
<i>zēru</i>	შეძულება (შემიძულა, შეიძულე);	III, III 23 IV, XI 39
<i>zi</i>	სუნთქვა	II, VI 251,252,258
<i>zibbatu</i>	შედევგი	III, III I 14
<i>zikaru</i>	ახალგაზრდა კაცი	III, I 169

<i>zikaru</i> , mr. <i>zikari</i> (ARAD-MEŠ)	კაცი	III, I 158
Zimbir(UD-GIS%GIS-NUN) ^h	(ქალაქი) ზიმბირი (აქადური: სიფარი)	I, I 25,26,30 II, II 96
<i>zimu</i>	სახე	III, III III 7
<i>ziqurratu</i>	ზიკურათი – ტაძრის კოშკი	IV, XI 157
Zi- <i>u</i> - <i>sud</i> (BU@g)- <i>ra</i> ,	ზიუსუდრა (საკ. სახ.)	II, III 145, IV 152, V 207,209, VI 254,256,259
<i>zu</i>	სიბრძნე	II, VI 251,252
<i>⁹Zū</i>	(ლვთაება) ზუ	III, III III 7
<i>zumbu</i> , <i>zubbu</i>	ბუზი	III, III III 19,44, V 46, VI 2 IV, XI 162
<i>zum-bu</i> (NIM-MEŠ)	“ბუზები” – ყელსაბამი, დამზადებული ძვირფასი ქვისაგან	IV, XI 164
<i>zummu</i>	ჰუმონის (მყოფნის)	III, I 207
<i>zumnu</i>	წვიმა III, II VI 10	

9.2 ძვ.ბერძნულ-ქართული ლექსიკონი

1) Synkell

Légei gār ho autōs 'Aléxandros hōs apō tēs graphēs tōn Khaldaiōn aūthis parakatiōn apō tou enátou basiléōs 'Ardátou epī tōn dékaton legómenon par' autoīs Xisouthron hoútōs;

Légei = lego	თქმა (ამბობს), თხრობა (მოგვითხრობს)
gār	(მაცავშირებელი ნაწილაკი) რადგან; გამომდინარე იქიდან; იმიტომ...რომ
ho	მამრობითი სქესის არტიკლი სახელობით ბრუნვაში
'Aléxandros	ალექსანდრე (საკ.სახ.)
hōs	როდესაც, როგორც
apō	*
tēs	*
graphēs = grapheōs	მწერალი
tōn	არტიკლი gen.pl
Khaldaiōn	ქალდეელები
aūthis	შემდეგ

parakatiðn	ჩასვლა, გადასვლა
apò	*
toû	არტიკლი gen.sg
enátou = anatos	მეცხრე
basiléōs	მეფე
'Ardátou = 'Ardátes	არდატესი (საკ.სახ.)
epi	ზე
tòn	არტიკლი acc.sg.
dékaton	მეათე
legómenon	წოდება, სახელდება (უნოდებს, ასახელებს)
par'	მიერ, -გან
autoîs = autos	(ჩვენებითი ნაცვალსახელი)
Xisouthron = Xi-southros	ქსისუთროსი (საკ.სახ.)
hoútōs	ამგვარად, ასე

2) 'Ardátou dè teleutésantos tòn huiòn autoû Xisouthron basileûsai sárous októkaideka; epi tóutou mégan kataklusmòn genésthai, anagegráphthai dè tòn lógon hoútōs;

'Ardátou	არდატესი (საკ.სახ.)
dè	*
teleutésantos = teleutaō	გარდაცვალება (გარდაიცვალა)
tòn	*
huiòn = huiōs	ვაჟი
autoû	*
Xisouthron	ქსისუთროსი (საკ.სახ.)
basileûsai = basileuō	მეფობა (მეფობდა)
sárous = sáros	საროსი (დროის ერთეული, ერთი ვერსიით 3900 წელი, მეორე ვერსიით 222 თვე)
októkaideka	თერამეტი
epi	*
toútou	*
mégan = megas	დიდი
kataklusmòn = kataclysmos	წარღვნა
genésthai = gignomai	მოხდენა (მოხდა)
dè	*
tòn	*

lógon = logos	თხრობა (მოგვითხრობს)
hoútōs	*

3) tòn Krónon autḗ katà tòn húpnon epistánta phánai mēnōs Daisiou pémpťē kai dekáťē tous anthrōpous hupò kataklusmoū diaphtharēsesthai.

tòn	*
Krónon = Krónos	კრონოსი
autḗ = eautos	თვითონ
katà	-ში
tòn	*
húpnon = hypnos	ძილი, სიზმარი
epistánta	*
phánai = phēmi	თქმა (უთხრა)
mēnōs	თვე
Daisiou = Daisios	დაისიოსი (საკ.სახ.)
pémpťē = pemptos	მეხუთე
kai	და (კავშირი)
dekáťē = dekatos	მეათე
tous	*
anthrōpous = anthrōs	ადამიანი
hupò	-ზე
kataklusmoū = kataklysmos	ნარღვნა
diaphtharēsesthai = diafthēō	განადგურება (გაანადგურებს)

4) keleūsai oūn dià grammátōn pántōn arkhàs kai mésa kai teleutàs orúxanta theínai en pólei HĒliou Si[s]párois, kai naupēgēsámenon skáphos embēnai metá tōn sungenōn kai anankaíōn philōn;

keleūsai = keleuo	ბრძანება (უბრძანა)
oūn	*
dià	*
grammátōn = gramma	ნაწერი, წერილობითი დოკუმენტი
pántōn = pan	ყველა, ყველა ერთად
arkhàs = arkhē	პირველი, თავდაპირველი (=ყველაზე ძველი archaios)
kai	და (კავშირი)
mésa = mesos	შუა, საშუალო
kai =	და (კავშირი)
teleutàs = teleute	ბოლო, უკანასკნელი

orúxanta = orytto	თხრა
thēnai = tithēmi	ჩალაგება (შესანახად)
en	*
pólei = polis	ქალაქი
Hēliou = Hēlios	მზე
Si[s]párois	სიფარი (ქალაქი)
kai	და (კავშირი)
naupēgēsámenon = naupēgēs	აგება (ხომალდის)
skáphos	ხომალდი
embēnai = embaino	დასმა (დასვი), ჩასმა (ჩასვი)
metà	ერთობა, ერთად, ყველა ერთად
tōn	*
suggenōn = syggenēs	ნათესავი
kai	და (კავშირი)
anagkaiōn = anagkaios	ახლო, მახლობელი
philōn = philos	მეგობარი

5) enthésthai dē brómata kai pómata, embaleîn dē kai zōa ptēnā kai tetrapoda, kai pánta eutrepisámenon pleîn.

enthésthai	*
dē	*
brómata = brōma	საკვები, საჭმელი
kai	და (კავშირი)
pómata = póma	სასმელი
embaleîn	შეყვანა (შეეყვანა უნდა ხომალდში)
dē	*
kai	*
zōa = zōōn	ცხოველი
ptēnā = ptēnos	ფრინველი
kai	*
tetrapoda = tetrapous	ოთხფეხი
kai	*
pánta	სრულად, ერთობით
eutrepisámenon = eutrepō	მონესრიგება (მონესრიგე)
pleîn = pleō	ცურვა

6) erōtōmenon dè poū pleī, phānai;

erōtōmenon	*
dè	*
poū	*
pleī = pleō	ცურვა
phānai	*

7) prōs toūs theōús, euxómenon anthrōpois agathà genésthai.

prōs	-კენ
toūs	*
theōús = theos	ღვთაება, ღმერთი
euxómenon	*
anthrōpois = anthrōpos	ადამიანი
agathà = agathon	სიკეთე
genésthai = gignomai	მოსვლა (მოუვიდეს)

8) tòn d' ou parakouúsanta naupeḡésasthai skáphos tò mèn mēkos stadiōn pénte, tò dè plátos stadiōn dúo, tà dè suntakhthénta pánta sunthésthai, kai gunaïka kai té-kna kai toūs anankaíous philous embibásai.

tòn	*
d'	*
ou	*
parakouúsanta	*
naupeḡésasthai = naupegeō	ხომალდის მშენებლობა
skáphos	ხომალდი
tò	*
mèn	კი (ნაწილაკი)
mēkos	სიგრძე
stadiōn	სტადიონი
pénte	ხუთი
tò	*
dè	*
plátos	სიგანე
stadiōn	სტადიონი
dúo	ორი
tà	*

dè	*
suntakhthénta	*
pánta = pán	ერთად, ყველა, მთელი
sunthésthai	*
kai	*
gunaĩka = gunaikos	ცოლი
kai	*
tékna = teknon	შვილი
kai	*
toùs	*
anank(ɡk)afous = anagkaios	ახლო, მახლობელი
philous = philos	მეგობარი
embibásai = embibazō	ჩაჯდომა (ჩაჯდა), ჩასხდომა (ჩასხდნენ)

9) Genoménou dè toũ kataklusmoũ kai euthéōs léxantos tōn ornéōn tinà tòn Xísouthron aphiénai, tà dè oute trophēn heurónta oute tópon hópou kathisai, pálin eltheîn eis tò plōion.

Genoménou = gignomai	მოსვლა (მოვიდა)
dè	*
toũ	*
kataklysmoũ = kataklysmos	წარღვნა
kai	*
euthéōs	მაშინვე
léxantos	*
tōn	*
ornéōn = orncon	ფრინველი
tinà	*
tòn	*
Xísouthron = Xísouthros	ქსისუთროსი (საკ.სახ.)
aphiénai = aphiemi	გაშვება (გაუშვა)
tà	*
dè	*
oute = outis	ვერც
trophēn = trophe	საჭმელი
heurónta = heurisko	პოვნა (იპოვა)
oute = outis	ვერც

tópon = topos	ადგილი
hórou	
kathisai = kathizō	დაჯდომა
pálin	კვლავ, ისევ
eltheîn = erchomai	მოსვლა (მოვიდა)
eis	-ზე
tò	*
plōion	ხომალდი

10) tòn dè Xisouthron pálin metá tinas hēméras aphiénai tà órnea; taūta dè pálin eis tèn naūn eltheîn, tous pódas pepēlōménous ékhonta.

tòn	*
dè	*
Xisouthron	*
pálin	ხელახლა, ისევ
metá	შემდეგ
tinas	*
hēméras = hēmera	დღე
aphiénai	გაშვება (გაუშვა)
tà	*
órnea = orneon	ფრინველი
taūta	*
dè	*
pálin	კვლავ, ისევ
eis	-კენ; -ში
tèn	*
naūn = naus	*
eltheîn = erchomai	მოსვლა (მოვიდნენ)
tous	*
pódas = pous	ფეხები
pepēlōménous	*
ékhonta = echō	ქონა (ჰქონდათ); ქონა, ყოფნა

11) tò dè trítion aphethénta ouk éti eltheîn eis tò plōion.

tò	*
dè	*

trítōn = tritē	მესამე დღე
aphethénta = aphiemi	გაშვება
ouk = ouxi	არ, არა, აღარ
éti	უკვე
eltheîn = erxhomai	მოსვლა
eis	-კენ; -ში
tò	*
plōiōn	ხომალდი

12) tòn dè Xísouthron ennoēthēnai gēn anapephēnēnai

tòn	*
dè	*
Xísouthron	*
ennoēthēnai = ennoeō	მიხედვრა (მიხედა)
gēn = gē	მინა
anapephēnēnai	*

13) dielóntá te tōn toū ploíou raphōn méros ti kai idónta prosokeīlan tò ploíon órei tini, ekbēnai metá tēs gunaikòs kai tēs thugatros kai toū kubernētou, proskunē-santa tēn gēn kai bōmōn hidrusámenon kai thusiásanta toīs theoīs, genésthai metá tōn ekbántōn toū ploíou aphanē.

dielóntá = diaireō	გამონგრევა (გამოანგრია)
te	*
tōn	*
toū	*
ploíou = ploíon	ხომალდი
raphōn = raphē	ნანიბური
méros	ნანილი, ერთი ნანილი
ti	*
kai	*
idónta = eidō	დანახვა (დინახა)
proskeīlan = prosokellō	მიდგომა (რაიმესთან ხომალდისა) (მიმდგარიყო)
tò	*
plōiōn	ხომალდი
órei = oros	მთა
tini	*

ekbēnai = ekbainō	გადმოსვლა (გადმოვიდა)
metà	ერთად (მასთან ერთად)
tēs	*
gunaikōs	ცოლი
kai	*
tēs	*
thugatros	ქალიშვილი
kai	*
toū	*
kubernētou = kubernētēs	მესაჭე
proskunēsanta = proskunēsis	თაყვანისცემა (თაყვანი სცა)
tēn	*
gēn	მინა
kai	*
bōmōn = bōmo	სამსხვერპლო
hidrusāmenon = hidrō	აგება (ააგო)
kai	*
thusiāsanta = thusiazō	მსხვერპლის შეწირვა (მსხვერპლი შესწირა)
toīs	*
theoīs = theos	ღვთაება, ღმერთი
genésthai = gignomai	შესწრულება (შეასრულა)
metà	ერთად (მასთან ერთად)
tōn	*
ekbántōn = ekbainō	გადმოსვლა (გადმოვიდა)
toū	*
ploiou = ploion	ხომალდი
aphanē = aphanēs, aphanizō	გაქრობა (გაქრნენ)

14) tous de hupomeínantas en tō ploíō me eisporuoménōn tōn peri tòn Xísou-thron ekbántas zēteín autón, epi onómatos boōntas;

tous	*
dē	*
hupomeínantas = hupomencō	დარჩენილები
en	-ში
tō	არ, არა
ploíō = ploion	ხომალდი

მე	-არა, არ (უარყოფითი ნაწილაკი)
eisporeuoménōn = eisporeuō	ნაყვანა
τὸν	*
peri	*
τὸν	*
Xísouthron	*
ekbántas = ekbainō	გადმოსვლა (გადმოვიდნენ)
zēteîn = zēteō	ძებნა
autón	მათ
epi	*
onómatos = onoma	სახელი
boōntas = boāō	ხმამაღლა ძახილი (ხმამაღლა იძახდნენ)

15) τὸν δὲ Xísouthron autòn mèn autoîs ouk éti ophthēnai, phōnēn δὲ ek τοῦ aéros genésthai, keleúousan hōs déon autoûs eînai theosebeîs;

τὸν	*
δὲ	*
Xísouthron	*
autòn	თავად
mèn	*
autoîs	*
ouk	არა, არ
éti	ეტი
ophthēnai = oraō	ნახვა (უნახავს)
phōnēn = phōnē	ხმა
δὲ	*
ek	-დან
τοῦ	*
aéros	ჰაერი
genésthai = gignomai	მოსვლა (მოვიდა)
keleúousan = keleuō	რჩევა (ურჩევდა)
hōs	*
déon	*
autoûs	*
eînai = eimi	იქნას, იყოს
theosebeîs = theosebeia	ღვთაებათა თაყვანისცემა, ღვთისმოშიშობა, ღვთის- მოსაობა

16) kai gàr autòn dià tèn eusébeian poreúesthai metà tōn theōn oikésonta;

kai	*
gàr	*
autòn	*
dià	გამო, -თვის
tèn	*
eusébeian = eusebeia	ლეთისმოსაობა
poreúesthai = poreuō	მისვლა (მივიდა)
metà	-კენ
tōn	*
theōn = theos	ღვთაება, ღმერთი
oikésonta = oikēsis (oikomai)	ცხოვრება, საცხოვრებლად დარჩენა

17) tēs dè autēs timēs kai tèn gunaika autoū kai tèn thugatéra kai tòn kubernētēn meteskhékēnai

tēs	*
dè	*
autēs	*
timēs = timē	დიდად პატივცემული, დაფასებული
kai	აგრეთვე
tèn	*
gunaika = gunaikos	ცოლი
autoū	*
kai	-ც
tèn	*
thugatéra = thgatros	ქალიშვილი
kai	და (კავშირი)
tòn	*
kubernētēn = kubernētēs	მესაჭე
meteskhékēnai	*

18) eīpē te autoīs hōti eleúontai pálin eis Babulōna, kaí hōs heímartai autoīs, ek Si[s]pārōn aneloménois tà grámmata diadoūnai toīs anthrōpois,

eīpē = legō	თქმა (უთხრა)
te	*

autoīs	*
hóti	*
eleúsontai = erchomai	ნასვლა (ნადით)
pálin	კვლავ, ისევ
eis	-ში, -კენ
Babylōna = Babylōn	ბაბილონი (საკ.სახ.)
kai	*
hōs	როგორც
heímartai = amartanō	ბედით განსაზღვრული, განწესებული, დანიშნული
autoīs	*
ek	-დან
Si[s]párōn	სიფარი (საკ.სახ.)
aneloménois = anaireō	ამოღება (ამოღებით)
tà	*
grámmata = gramma	ნაწერი, წერილობითი დოკუმენტი
diadoūnai	გავერცელება (გავერცელებინათ)
toīs	*
anthrōpois = anthrōpos	ადამიანი

19) kai hótí hópou eisin, hē khōra 'Armenías esti

kal	*
hótí	*
hópou	-სადაც
eisin	*
hē	*
khōra	ქვეყანა
'Armenías = Armenia	არმენია
estí = eimi	ყოფნა (არიან, იყვნენ)

20) tous dè akouśantas taūta, thūsaí te toīs theoīs kai pezē poreuthēnai eis Babylōna.

tous	*
dè	*
akouśantas = akouō	გაგონება (გაიგონეს)
taūta = outos, tautos	ეს

thúsaí = thysia	მსხვერპლის შეწირვა (მსხვერპლი შესწირეს)
te	*
tois	*
theoís = theos	ლეთაება, ღმერთი
kai	*
pezē	ფეხით
poreuthēnai = poreuō	მგზავრობა (გაემგზავრნენ)
eis	-ში
Babulōna = Babylōn	ბაბილონი (საქ.სახ.)

21) Toû dè ploíou toutou kataklithéntos en tē 'Armeníā éti méros ti en toís Kor-duaiōn óresi tēs 'Armenías diaménein, kaí tinas apò toû ploíou komizein apoxúontas ásphalton, khrāsthai dè autē pròs toús apotropiasmoús.

Toû	*
dè	*
ploíou = ploion	ხომალდი
toutou	*
kataklithéntos	*
en	*
tē	*
'Armeníā	არმენია
éti	*
méros	ნაწილი, ერთი ნაწილი
ti	*
en	*
toís	*
Korduaiōn	გორდიონი (საქ.სახ.)
óresi = oros	მთა
tēs	*
'Armenias = Armenia	არმენია
diaménein = diamenō	დარჩენილია ახლაც, განაგრძობს არსებობას
kaí	და (კავშირი)
tinas	*
apò	*
toû	*
ploíou = ploion	ხომალდი

komizein = komizō	წაღება (მიაქვთ)
apoxúontas	*
ásphalton = asphaltos	ფისი, გუდრონი, ასფალტი
khra̱sthai	*
de	*
autē	*
pròs	*
toùs	*
apotropiasmoús	უბედურების თავიდან ასაცილებელი საშალება, თილისმა

22) elthóntas oûn toútous eis Babulōna tá te ek Si[s]párōn grámmata anorúxai, kai póleis pollàs ktízontas kai hierà anidruoménoús pálin epiktísai tèn Babulōna.

elthóntas	მოსვლა
oûn	*
toútous	*
eis	-ში; -კენ
Babulōna = Babylōn	ბაბილონი
tá	*
te	*
ek	-დან
Si[s]párōn	სიფარი
grámmata = gramma	წანერი, წერილობითი დოკუმენტი
anorúxai = anorysso	ამოთხრა (ამოთხარეს)
kai	და (კავშირი)
póleis = polis	ქალაქი
pollàs = polla	ბევრი
ktízontas = ktizō	დაარსება (დააარსეს)
kai	და (კავშირი)
hierà	სიწმინდე, სამლოცველო
anidruoménoús	*
pálin	ისევ, კვლავ, უკან
epiktísai = epiktizō	დამკვიდრება (დამკვიდრდნენ)
tèn	*
Babulōna = Babylōn	ბაბილონი

23) Euseb. P.E.9. 12. I: 'Apò tēs 'Abudēnoū graphēs peri tou̐ autoīkatakklus-moū;

'Apò	*
tēs	*
'Abudēnoū = Abydēnos	აბიდენოსი (საკ.სახ.)
graphēs = grafē	ჩანაწერი
peri	შესახებ
toū	*
autoū	*
katakklusmoū = kataklysmos	წარღვნა

24) Meth' hōn álloi te ērxan kal Seisithros, hō̄ dē Krónos prosēmaínei mēn ésesthai plēthos ómbrōn Desiou pémpť epí déka, keleúei dē pān hó ti grammátōn ēn ekhómenon en HĒliou pólei tē en Sippároisin apokrúpsai.

Meth'	(მათ) შორის
hōn	*
álloi = allōs	სხვა, სხვები
te	*
ērxan	*
kal	-ც
Seisithros	სისითროსი (საკ.სახ.)
hō̄	*
dē	*
Krónos	კრონოსი (საკ.სახ.)
prosēmaínei	განუცხადა, გაუმეულავნა
mēn	სახელდობრ (შემდეგი)
ésesthai	*
plēthos	ძლიერი (=მრავალრიცხოვანი)
ómbrōn = ombros	თავსხმა (წვიმა)
Desiou	დაისიოსის (თვე)
pémpť = pemptē	მეხუთე დღე
epí	-ზე
déka	ათი
keleúei	*
dē	*
pān	*
hó	*

ti	*
grammátōn = gram-ma	ნაწერი, წერილობით მასალა
ἐν	*
ekhómenon = ekhō	მოტანა
en	*
Hēliou = Hēlios	მზე
pólei = polis	ქალაქი
τῇ	*
en	*
Sippároisin	სიფარი (საკ.სახ.)
apokrúpsai = apokryptō	დამალვა (დამალე)

25) Seisithros dè taūta epitelēa poiēsas, euthédōs ep' 'Armeníēs anéplōe, kai parautíka min katelámbane tà ek theōi.

Seisithros	სისითროსი (საკ.სახ.)
dè	*
taūta	ეს
epitelēa = epiteleō	შესრულება, ასრულება
poiēsas = poieō	გაკეთება (გააკეთა)
euthédōs	დაუყოვნებლივ, სასწრაფოდ
ep'	*
'Armeníēs = Armenia	არმენია
anéplōe	*
kai	და (კავშირი)
parautíka	უმაღლესი, მყის (მაშინვე)
min	*
katelámbane	*
tà	*
ek	*
theōi = theos	ლვთაება, ღმერთი

26) trítē dē hēmérē epeí te hūnō ekópase, metiei tōn orníthōn peírēn poieúmenos, eí kou gēn ídoien toū húdatos ekdūsan;

trítē	მესამე დღე
dē	*
hēmérē = hēmereuō	დღის გასვლა (გაუიდა (მესამე) დღე)
epeí	მას შემდეგ, შემდეგ
te	*
hūnō = uō	წყიმა
ekópase	*
metiei	*
tōn	*
orníthōn = orneon	ფრინველი
peírēn = peirō	ცდის ჩატარება, ცდის ჩატარებისათვის
poieúmenos	*
eí	*
kou = pou	როგორ, რა საფუძველზე
gēn = gē	მინა
ídoien	*
toū	*
húdatos	წყალი
ekdūsan = ekdūsis	გასვლა (წყლისა)

27) hai dē ekdekoménou sphéas pelágeos akhanéos, aporéousai hókē katormísontai, parà tòn Seisithron opísō komízontai;

hai	*
dē	*
ekdekoménou	*
sphéas = spheis	ისინი
pelágeos = pelages	ზღვა
akhanéos = akhanēs	ფართე, ვრცელი
aporéousai = aporeō	გაჭირდება (გაუჭირდათ)
hókē	*
katormísontai	*
parà	*
tòn	*
Seisithron = Seisithros	სისითროსი (საკ.სახ.)

opísō	უკან
komizontai = komizō	დაბრუნება (დაბრუნდნენ)

28) kai ep' autēsin hēterai.

kai	*
ep'	*
autēsin	*
hēterai = hetera	მეორე სხვა

29) hōs dē tēsi tritēsi eutúkheen - apíkato gár dē pēloū katápleoi toūs tarsoús -,
Theoí min ex anthrōpōn aphanízousi;

hōs	რამდენადაც
dē	*
tēsi	*
tritēsi = tritē	მესამედ
eutúkheen = eutukhanō	წარმატება
apíkato	*
gár	*
dē	*
pēloū = pēlos	ტალახი
katápleoi = katapleō	დაბრუნება (ზღვით)
toūs	*
tarsoús	*
Theoí = Theos	ლვთაება
min	*
ex	*
anthrōpōn = anthrōpos	ადამიანი
aphanízousi = aphanizō	გაუჩინარება (გააუჩინარეს)

30) tò dē ploïon en 'Armeniē períapta xúlōn alexiphármaka toĩsin epikhōríoisi
pareíkhetō.

tò	*
dē	*
ploïon	ხომალდი
en	-ში
'Armeniē = Armenia	არმენია

periapta = periaptō	დარჩენა
xūlon = xūlon	ჯოხი, ხის ნაწილი
alexiphármaka = alex- iphármakon	თავდაცვის სა- შუალება, თილისმა, ამულეტი
toĩsin	*
epikhōrloisi = epikhōros	მკვიდრი, ადგილ- ბრივი მოსახლე
pareikheto	*

9.2.3 ნაწილაკები, არტიკლები....

A		
ai	27	მდებრობითი სქესის არტიკლი nom.pl. (ჲ) (ი)
apo	1.21.23	1) gen -გან, -დან; 2) მას შემდეგ რაც 3) გარდა
autēi	21	(ჩვენებითი ნაცვალსახელი) -ის (აურც) dat.sg (f)
autēs	17	იგივე, მსგავსი (აურც) gen.sg. (f)
autou	2.17.23	იგივე, მსგავსი (აურც); მისი (ჩვენებითი ნაცვალსახელი - ის) (აურც) – gen.sg. (m)
auton	15.16	თავად ის (აურც) acc.sg (m)
autois	15	(ჩვენებით ნაცვალსახელი) -ის (აურც) dat.pl. (m)

D		
de	2.5.8.9.10.11.14.15.17.20.21 .24.25.26.27.29.30	(ნაწილაკი) - ხოლო (δὲ..., μὲν... ხოლო..., კი...)
dē	24.29	ხოლო, კი, რა თქმა უნდა, კეთილი (შეძახილი)
dia	4	1) gen - გავლით, განმავლობაში; 2) acc. გამო

E		
ē	19	მდებრობითი სქესის არტიკლი nom.sg
ei	26	თუ
ek	25	gen. -დან, -გან
en	4.21.24	dat. -ში
ēn	24	იყო (εἶμι - III.pl. imperf.)
ep'	25.28	-epi-ს შემოკლებული ფორმა. 1) gen. - ზე, გამო, როდესაც, -თან; 2) dat. -კენ, გარდა, განმავლობაში; 3) acc.-ში

epi	14	მოხმობა (ჩაიხიას - დაშლილია)
eti	21	კიდევ, დღემდე, ახლაც კი
ex	29	იხ. ek

G		
gar	16, 29	(ნაწილაკი) - რადგან, იმიტომ რომ (წინადადებაში დგას პირ-ველი სიტყვის შემდეგ)

H		
ho	1, 24	მამრობით არტიკლი მით.sg
hó	24	მიმართებით ნაცვ - რაც, რომელიც
hō	24	რომელსაც (მიმართ. ნაცვალსახელი dat.sg)
hón	24	(ჩვენებითი ნაცვალსახელი) - ის acc.sg.
hós	1, 15, 18, 29	(ნაწილაკი) როგორც, რადგან, როგორც კი
hóti	18, 19	(კავშირი) რომ, რადგამ, როგორც, როდესაც
hoútōs	2	ამგვარად, ასე

M		
men	15	
min	25, 29	

O		
ou	8	არა, არ (უარყოფითი ნაწილაკი)
oute	9	ვერც (უარყოფითი ნაწილაკი)

P		
pan	24	ყველა, ყველაფერი, მთელი
par'	1	dat. - მიერ
para	27	acc. - კენ
peri	14	acc. - ერთად, გარშემო
pou	6	სად, საით (კითხვითი ნაწილაკი)
pros	21	1) gen.- დან; 2) dat. - კენ; 3) acc. - თან; ამ შემთხვევაში - თვის, იმ მიზნით რომ

T		
ta	8,10,18,22,25	1) საშუალო სქესის არტიკლი nom.pl; 2) მიმართებითი ნაცვალსახელი - ის..., რაც
te	13,20,22,24,26	1) (კავშირი) - ც, და; 2) (ნაწილაკი) კი (ἐπεὶ τὲ - როცა კი)
tēi	21,24	მდედრობითი სქესის არტიკლი (ἡ) dat.sg. არქაული ფორმა
tēisi	29	მდედრობითი სქესის არტიკლი (ἡ) dat.pl. არქაული ფორმა
tēn	10,13,16,17,22	მდედრობითი სქესის არტიკლი acc.sg
tēs	1,13,17,21,23	მდედრობითი სქესის არტიკლი gen.sg
ti	13,21,24	რალაც, რამე, ნაწილი
tina	9	რამდენიმე, რალაც ოდენობა (τι) acc.sg
tinas	10	რამდენიმე acc.pl
tini	13	რამდენიმე dat.sg
to	8,9,11,13,30	საშუალო სქესის არტიკლი nom და acc.sg
tōi	14	საშუალო სქესის არტიკლი dat.sg. არქაული ფორმა
tois	13,18,20,21	მამრობით და საშუალო სქესის არტიკლი dat.pl
toisin	30	მამრობითი სქესის არტიკლი dat.pl. არქაული ფორმა
ton	1,2,3,8,9,10,11,12,14,15,17,27	საშუალო და მამრობითი სქესის არტიკლი acc.sg
tōn	1,4,9,13,14,16,26	სამივე სქესის არტიკლი gen.pl
tou	1,9,13,15,21,23,26	მამრობითი და საშუალო სქესის არტიკლი gen.sg
tous	3,7,8,10,14,20,21,29	მამრობითი და საშუალო სქესის არტიკლი acc.pl
toutou	21	(ჩვენებითი ნაცვალსახელი) - ეს(ὅς) gen.sg. (n)
toutous	22	(ჩვენებითი ნაცვალსახელი) - ეს(ὅς) acc.pl (m)

**9.3 შუამდინარულ წყაროთა ამსახველი ლურსმული ფირფიტები
(ფოტომასალა და ავტოგრაფიები)**

ა.შუმერის მეფეთა სია

**შუმერის მეფეთა სიის ლურსმული ტექსტის შემცველი თიხის
ფირფიტის ფოტოგრაფია**

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

შუმერის მეფეთა სიის დასაწყისის სტრიქონების ლურსმული
 ტექსტის ავტოგრაფია - I 1-24

ბ. ზიუსუდრას მითი

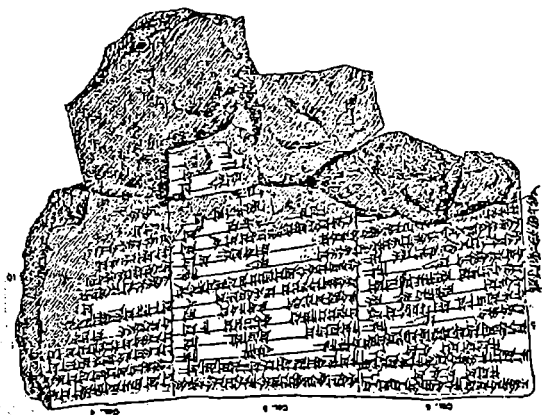
ზიუსუდრას მითის ლურსმული ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტის
წინა მხარის ფოტოგრაფია

ზიუსუდრას მითის ლურსმული ტექსტის შემცველი თიხის
ფირფიტის უკანა მხარის ფოტოგრაფია

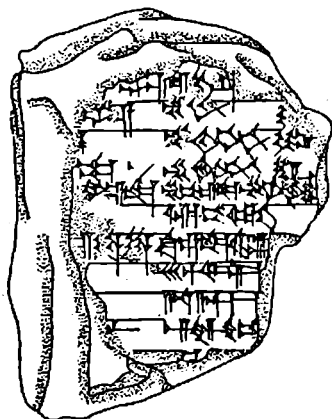
ზიუსუდრას მითის ლურსმული ტექსტის წინა მხარის ავტოგრაფია

ზიუსუდრას მითის ლურსმული ტექსტის უკანა მხარის ავტოგრაფია

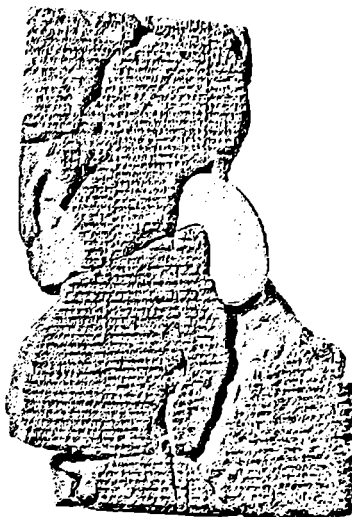

ახალი შუმერული ფრაგმენტი შუამდინარული წარღვნამდელი
დინასტიების შესახებ - ფირფიტის ფოტოგრაფია

ახალი შუმერული ფრაგმენტი შუამდინარული წარღვნამდელი
დინასტიების შესახებ - ფირფიტის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია

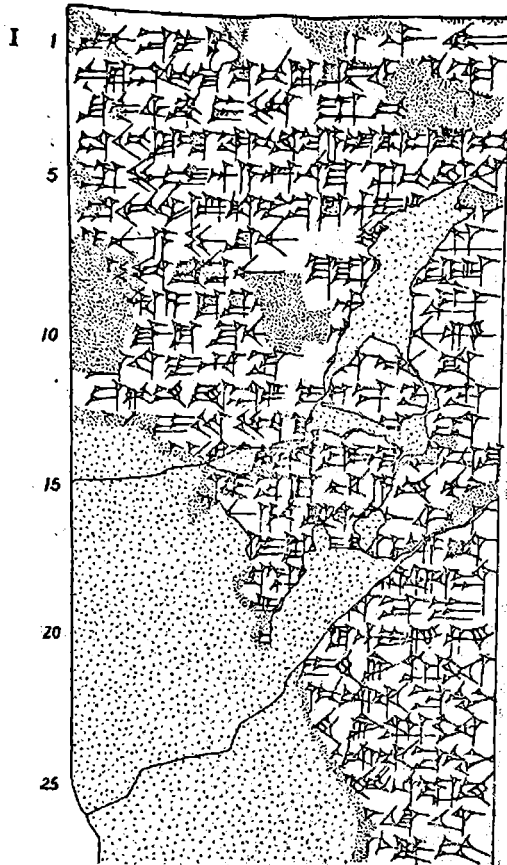
დ. ათრაბასისის მითი

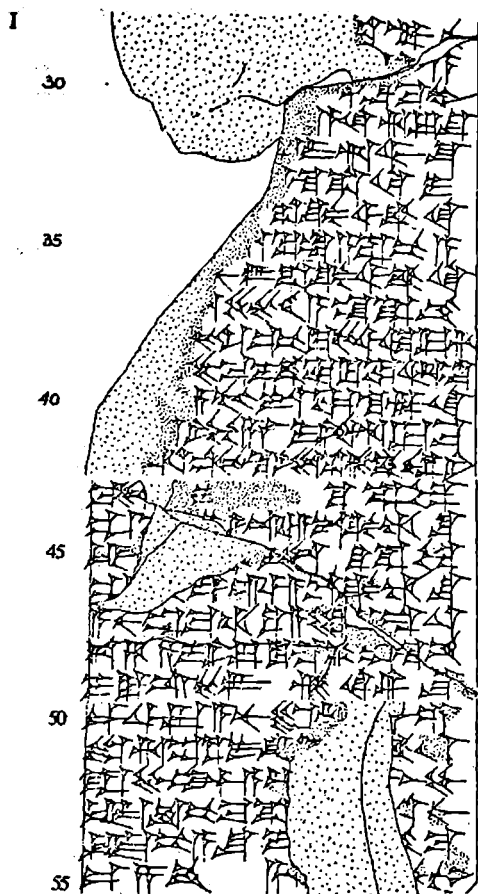
ათრაბასისის მითის ჩანაწერი თიხის ფირფიტაზე ფირფიტის წინა მხარის ფოტოგრაფია

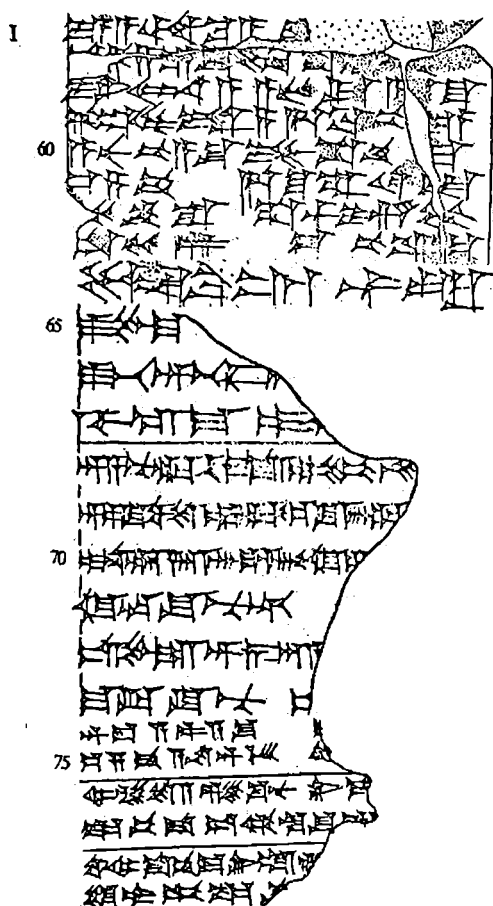
ათრაბასისის მითის ჩანაწერი თიხის ფირფიტაზე ფირფიტის წინა და უკანა მხარის ფოტოგრაფია

ათრახასის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - I 1-27

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - I 28-55

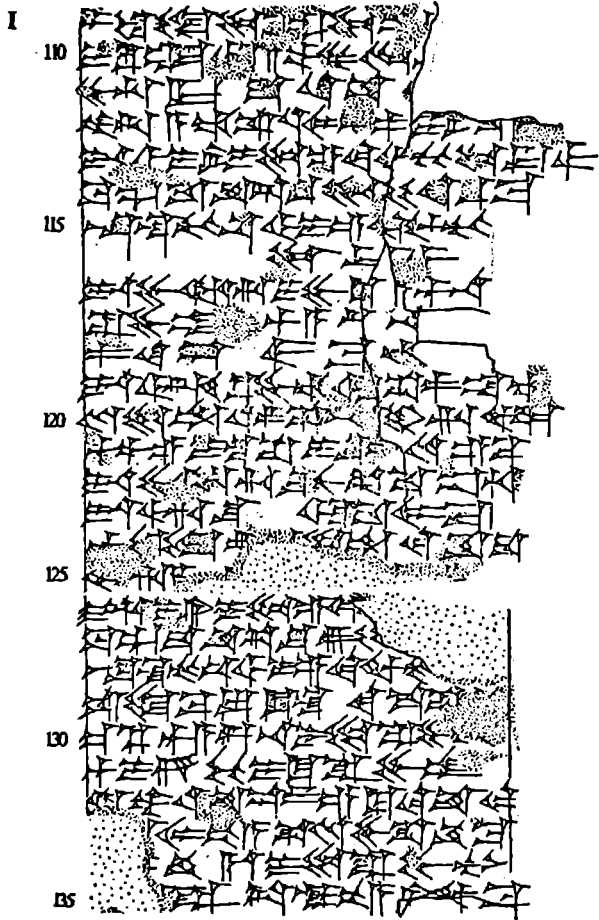

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - | 56-79

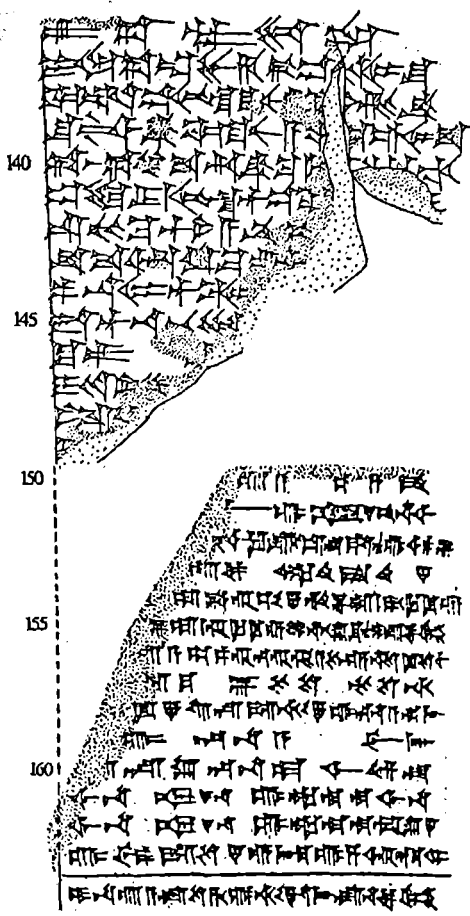

85

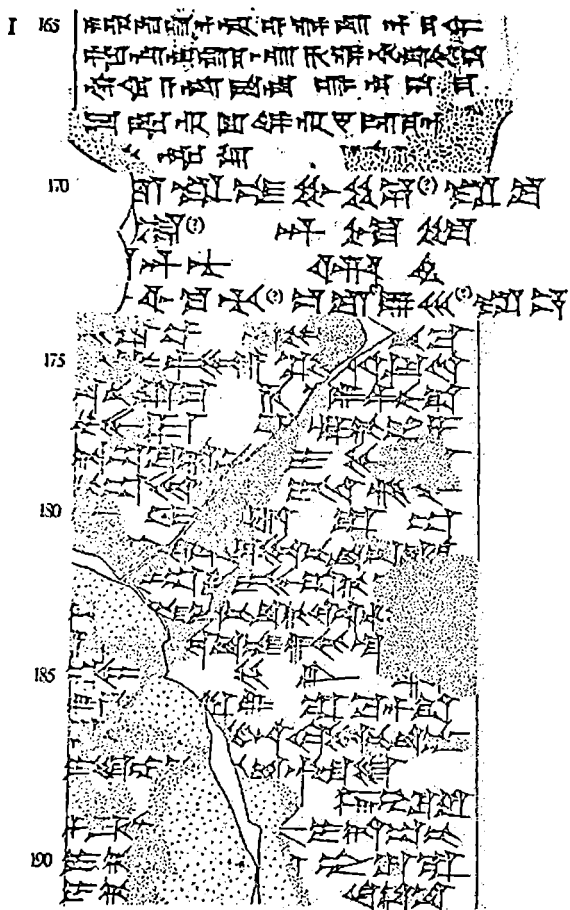
- 85
- 90
- 95
- 100
- 105

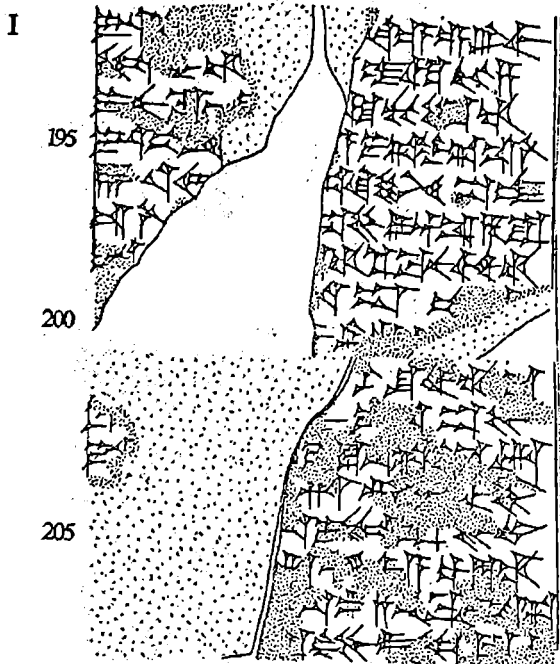
ათრაბასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - I 109-135

ათრახასისის მიოთის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - I 136-164

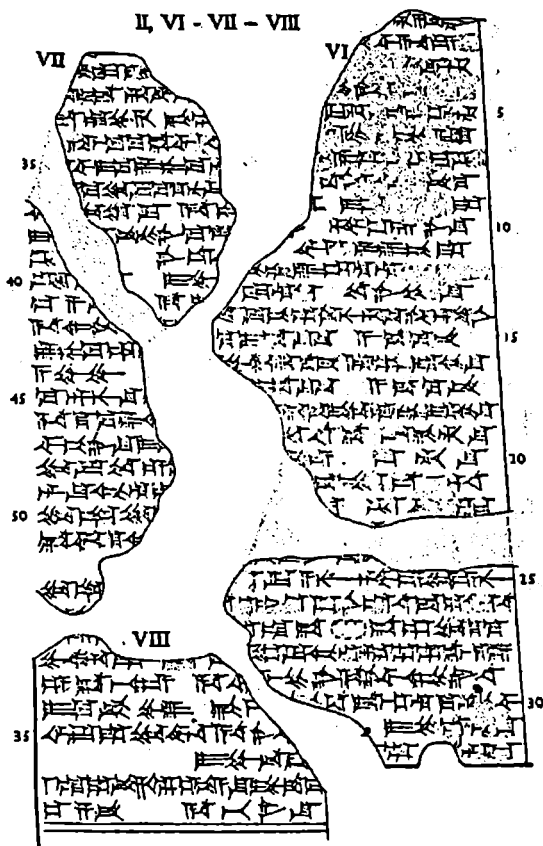

ათრაქასის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - | 165-191

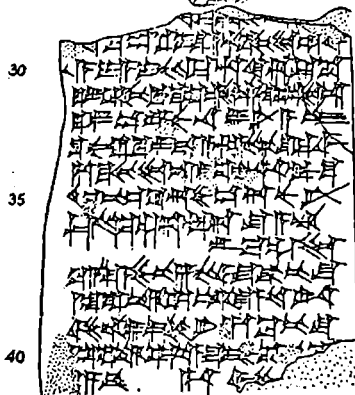
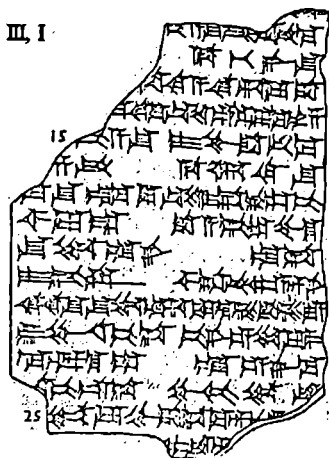
ათრაზასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - I 192-208

II, VI - VII - VIII

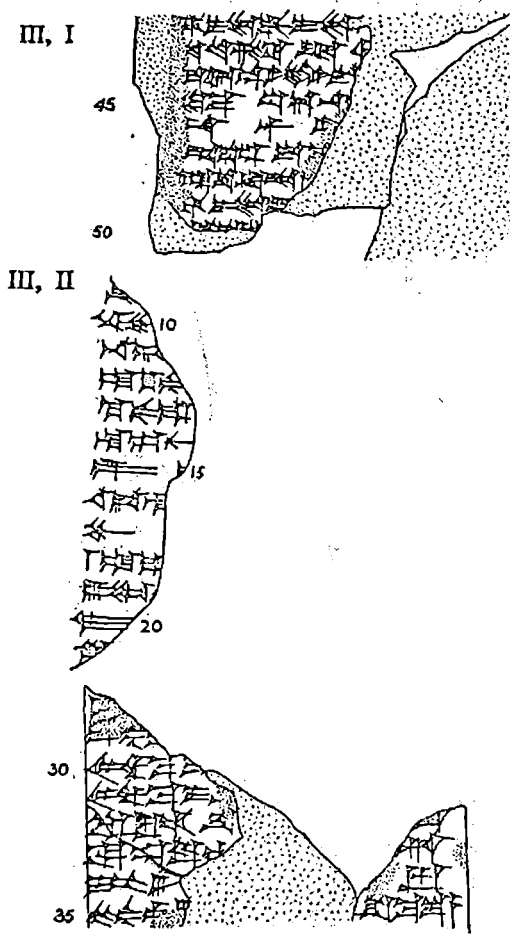

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია II, VI 1-32, VII 30-53, VIII 31-37

III, I

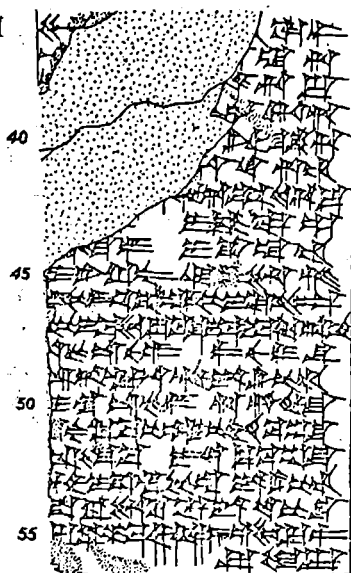

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, I 10 -41

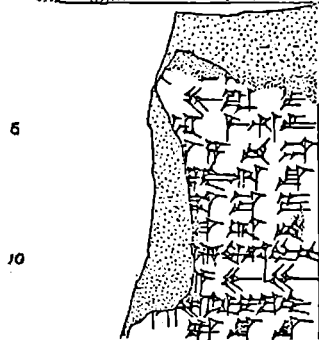

ათრაბასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, I 42-50,
II 9-21, 28-35

III, II

III, III

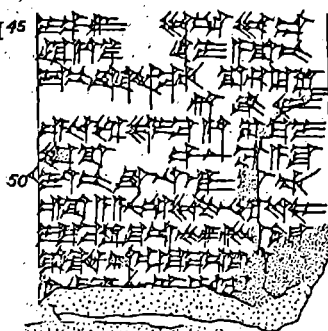
ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, II 36-55,
III 4-12

III, III

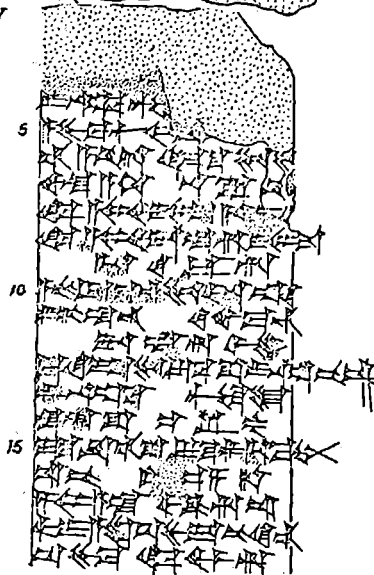

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, III 13-44

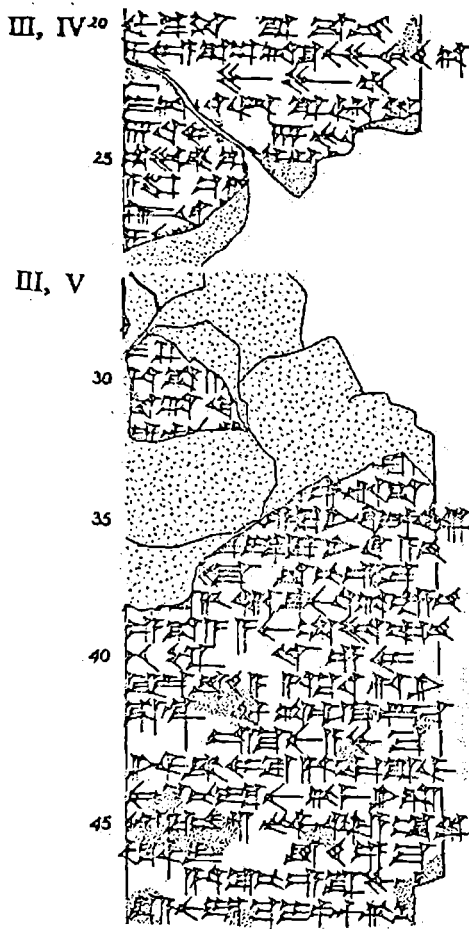
III, III⁴⁵

III, IV

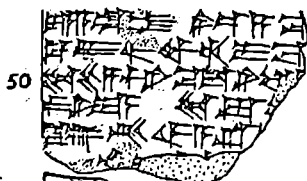

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, III 45-54,
IV 4-19

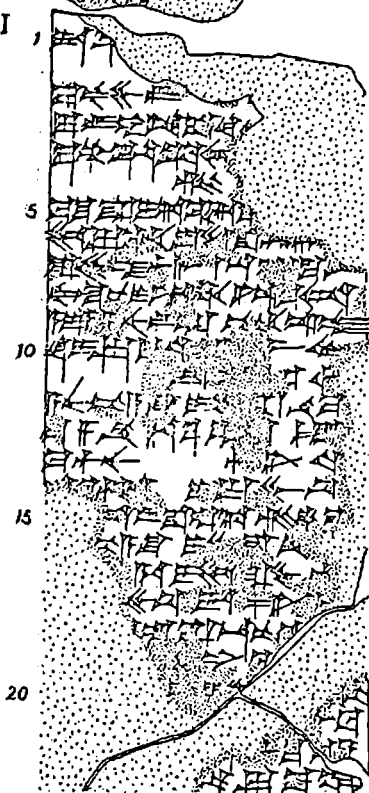

ათრახსისის მითვის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, IV 20-28,
V 29-47

III, V

III, VI

ათრაბასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, IV 48-52,
VI 1-23

III, VI

25

40

45

50

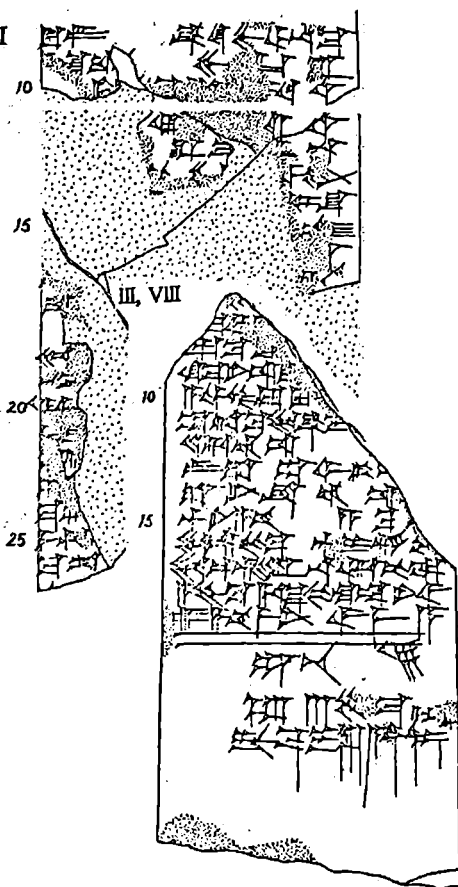
III, VI 1

5

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, VI 24-27,
VII 1-7

III, VII

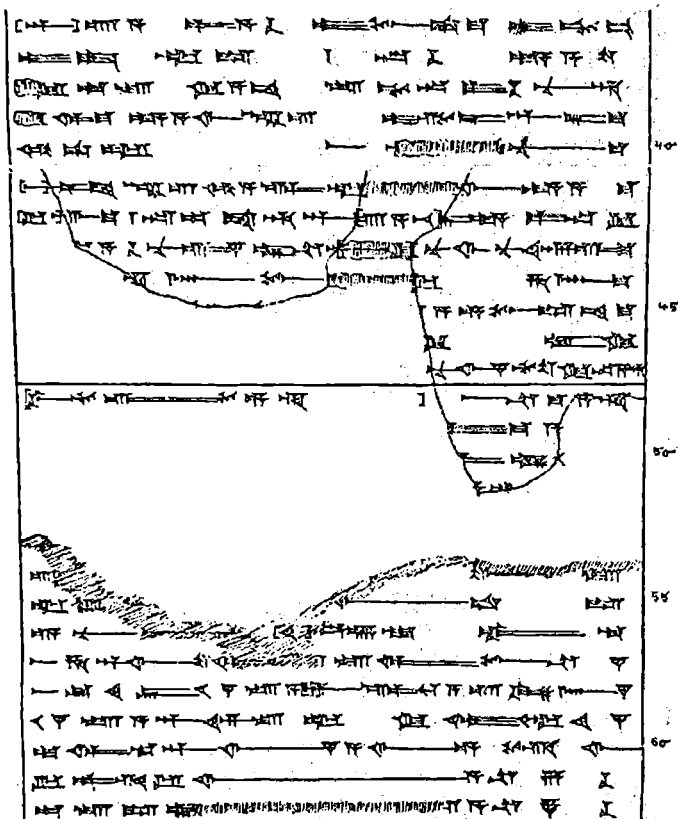

ათრახასისის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - III, VII 7-27,
VIII 6-22

ე. უთნაფიშთის მითი

უთნაფიშთის მითის ამსახველი თიხის ფირფიტის (გილგამეშის ეპოსის XI დაფა) ერთი ნაწილის ფოტოგრაფია.

უტანაფობის მითის ლურსმული ტექსტის ავტოგრაფია - XI 36-62

